

ÜLKƏR HÜSEYNOVA

VƏTƏNƏ XİDMƏTİN ALİMLİK ETALONU

Şirməmməd Hüseynovun yaşı 100-ü haqladı və bu uzunluqda ömür boyunca daim millət eşqi ilə, yurda fayda verməklə yaşamaq, həmişə göründüyü kimi olub, olduğu kimi görünən daha neçə həmvətənimiz var?

Akademik Rafael Hüseynov

ÜLKƏR HÜSEYNOVA

**VƏTƏNƏ XİDMƏTİN
ALİMLİK ETALONU**

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

“OPTİMİST”
Bakı–2024

Şirməmməd Hüseynovun 100 illiyinə

Tərtib edəni və redaktoru: AJB-nin üzvü Ülkər Hüseynova

Ülkər Hüseynova. Vətənə xidmətin alimlik etalonu. Bakı, “OPTİMİST” MMC, 2024. – 488 səh.

ISBN 978-9952-561-56-2

Kitabda vəfatından sonra mətbuatda Şirməmməd Hüseynov haqqında çap olunmuş məqalələr, Şirməmməd müəllimin özünün müxtəlif kitablarda çap olunmuş xatirə yazıları, qızları Fərəh Əliyeva və Lalə Hüseynova haqqında yazılar, Ülkər Hüseynovanın son illər mətbuatda çap olunmuş yazılarının tərcümələrinin də bir qismi verilmişdir.

© Ülkər Hüseynova

ÖN SÖZ

2024-cü il, iyun ayının 24-də Şirməmməd Hüseynovun fani dünyamızı tərk etməsinin 5 ili tamam olur, lakin bu beş ildə o, yalnız cismani olaraq yanımda deyil. 60 illik birgə ailə həyatımız bu gün də “onunla davam edir”. Tək mənimləmi? Bu gün də, məni tanıyanlar, adi vətəndaşlar, keçmiş tələbələri, həmkarları mənimlə rastlaşanda mütləq yaxınlaşıb Şirməmməd müəllimi xatırlayıb, haqqında xoş söz deyir, onun təxminən 58 ilə yaxın müxtəlif televiziya kanallarında, istər Azərbaycan Dövlət Televiziyasında (1962-ci il), istərsə də müstəqil kanallarda, xüsusən də “ANS” və “Real” TV kanallarındakı maraqlı, dövrümüzün, günümüzün aktual problemlərindən bəhs edən bəzən tənqidi, bəzən də tarixi mövzularda, son zamanlarda isə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılmasından, qurucularından özünü Şirməmməd müəllimin mirzəsi adlandıran “Şərəf” ordenli, əməkdar jurnalist Mirşahinlə müsahibələrindən söhbət açıb və onun 95 yaşında da fenomenal yaddaşına heyrətləndiklərini bildirirlər.

Görəsən, adi bir müəllimə bu qədər məhəbbət nədən qaynaqlanır? Nahaq deməyiblər ki, xalqın gözü “tərəzidir” və bu “tərəzi” heç vaxt səhv etmir. Bu məhəbbət onun Azərbaycana, Vətənə, millətinə təmənnasız xidmətindən qaynaqlanır. “Xalq” qəzetinin əməkdaşları hər il dekabrın 17-də mütləq Şirməmməd müəllimin anadan olduğunu sanki “yada” salır, “Ali ruhun zühur günü”, “Azərbaycana xidmətin alimlik etalonu” kimi yazılarla müəllimi yad edirlər.

2019-cu ildə vəfatından bir qədər sonra Parlament Jurnalistləri Birliyi fəaliyyəti və yaradıcılığı ilə jurnalistikanın inkişafına töhfə vermiş, yüksək xidmətləri olmuş, eləcə də jurnalistikanın tədrisi sahəsində qazandıqları nailiyyətlərə görə fərqlənən şəxslərə verilməsi nəzərdə tutulan “Şirməmməd

Hüseynov” mükafatını təsis etdilər.

Bu Həsən bəy Zərdabi adına mükafatdan sonra jurnalistlərə fəaliyyətlərini qiymətləndirən ikinci mükafatdır və Şirməmməd Hüseynovun doğum günü – dekabrın 17-də təqdim olunur.

2020-ci ildə ilk dəfə “Şirməmməd Hüseynov” mükafatı diplomat, araşdırmaçı alim, diaspor fəali Ramiz Abutalıbova, 2021-ci ildə Bakı Media Mərkəzinin rəhbəri Arzu Əliyevaya, 2022-ci ildə sabiq xarici işlər naziri, həm səfir, həm də tədqiqatçı alim kimi fəaliyyəti, xüsusilə Cümhuriyyət Qurucuları haqqında araşdırmaları, Azərbaycan həqiqətlərinin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması sahəsində xidmətlərinə görə səfir Vilayət Quliyevə, 2023-cü ildə isə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurucularından olan Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin nəvəsi, Azərbaycan Rəssamlar Ittifaqının üzvü Rəis Rəsulzadəyə verilib.

“Şirməmməd Hüseynov” adına mükafatın ilk sahibi R. Abutalıbov vaxtilə Şirməmməd Hüseynov haqqında belə yazmışdı: “Mənim üçün Şirməmməd müəllim böyük alim, böyük müəllim və böyük vətəndaş idi. Həmişə ustadi-əzəm deyə müraciət edirdim. Rəsulzadə irsinin millətin ruhuna hopmasında müstəsna xidməti oldu ustadi-əzəmin. Allah ona uzun ömür verdi və hələ heç kim Allahın verdiyi uzun ömürdən Şirməmməd müəllim kimi millət üçün, xalq üçün, milli yaddaş üçün belə səmərəli istifadə etməmişdi. İşiq axtarışında idi. Axtardığını Rəsulzadədə tapmışdı. Məmməd Əmin sevdalısı idi. Zərrə-zərrə böyük qurucunun irsini toplamaqla özü də millətin zərrəsinə çevrildi”.

Çox təəssüf ki, “Şirməmməd Hüseynov” mükafatını almaq Ramiz Abutalıbovun özünə qismət olmadı. Moskvada yaşayan diplomat vəfat etdi. Mükafat onun Moskvada yaşayan qızı Sevil Abutalıbovaya və Kanadada yaşayan nəvəsi Cavada təqdim edildi.

2022-ci ildə “Şirməmməd Hüseynov” mükafatı səfir Vilayət Quliyevə verildi. Filologiya elmləri doktoru Vilayət Quliyev mükafatı alarkən dedi:

Azərbaycanda dövlət mükafatları da daxil olmaqla bir çox mükafata layiq görülmüşəm. Ancaq mənim üçün bu mükafatın yeri ayrıdır. Hamımız Şirməmməd müəllimin tələbəsiyik. O, yazılarımızla maraqlanırdı. Bir dəfə görüşəndə mənim yazımdan bəhs

etdi. Dedim ki, vaxtınızı ayırıb, cızma-qaralarımı baxdığınıza görə təşəkkür edirəm. O isə bildirdi ki, “özünü aşağı tutma, sən aılınsən”. Məndə hər zaman istək olub ki, öyrəniləcək məsələləri tədqiq edim. Polşada Azərbaycan mühacirətini tədqiq etmişdim. Mükafatlandırmanın olması insana özünü yaxşı hiss etdirir. Çünki bilirsən ki, onu dəyərləndirənlər var. Buna görə təşəkkür edirəm, minnətdarlığımı bildirirəm. Mənim üçün “Şirməmməd Hüseynov” mükafatının yeri ayrıdır.

“Şirməmməd Hüseynov” mükafatının 2023-cü il qalibi isə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin banislərindən biri Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin nəvəsi, Azərbaycan Rəssamlar Birliyinin üzvü Rəis Rəsulzadə olmuşdur.

Dekabr ayının 28-də Mətbuat Şurasında keçirilən təqdimatda Rəis Rəsulzadə demişdir: “Mənim üçün iqiqat şərafətdir ki, “Şirməmməd Hüseynov” mükafatını tanıy simaların əhatəsində alıram. Şirməmməd Hüseynov böyük alim və tarix elminizə töhfə vermiş bir şəxsiyyətdir. Bizim ailəyə həmişə yüksək diqqət yetirib. Mükafata görə qürur duyuram”.

Başda Elşad Eyvazlı olmaqla onun qədərbilən tələbələrinə – müəllimləri “Şirməmməd Hüseynov” mükafatının təsisçilərinə minnətdarlığımı bildirirəm.

Kitabda vəfatından sonra mətbuatda Şirməmməd Hüseynov haqqında çap olunmuş məqalələr, Şirməmməd müəllimin özünün müxtəlif kitablarda çap olunmuş xatirə yazıları, qızları Fərəh Əliyeva və Lalə Hüseynova haqqında yazılar, Ülkər Hüseynovanın son illər mətbuatda çap olunmuş yazılarının, tərcümələrinin də bir qismi verilmişdir.

Son kitabımı nəşrə hazırlayarkən nədənsə tez-tez yadıma XIV əsrdə yaşamış mütəfəkkir Əvhədi Marağalının “Cəmi-Cəmi” əsərindən bu misralar yadıma düşür:

*Sən bura gəldin ki, bir iş görəsən,
Dünyada ömrünü elmə verəsən.
Elm oxu, dünyada kamaldan ötrü,
Oxuma dövlətdən, sərvətdən ötrü.*

Dörd nəfərdən ibarət ailəmiz: həyat yoldaşım Şirməmməd Hüseynov, qızlarım Fərəh Əliyeva, Lalə Hüseynova və özüm

haqqında mətbuatımızda yazılanları oxuyarkən fikirləşdim ki, Marağalının bu səhifədə yazdığını sanki, bir vətəndaş kimi yerinə yetirmişik və bizim hər birimiz: övladlarımız Azərbaycan musiqişünaslığına sanballı tədqiqat əsərləri bəxş etmiş, Həyat yoldaşımız mətbuatımızın partiyarxı olmuş, mən Ülkər Hüseynova isə 50 ilə yaxın Azərbaycanda yeganə elmi-kütləvi dərgi “Elm və həyat” jurnalında dərc olunmuş yazılarıma görə “elmi jurnalistikanın cəfakeşi” kimi tanınmışam.

Ülkər HÜSEYNOVA

*“Elm və həyat” jurnalının sabiq baş redaktoru,
Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü*

Şirməmməd müəlliminin çıxışı mənim üçün çox böyük maraq doğurdu... Sizə öz hörmətimi bildirmək istəyirəm. Mən sizin fəaliyyətinizi çox yüksək qiymətləndirirəm. Yadımdadır ki, 1970-ci illərdə siz Azərbaycan televiziyasında siyasi icmal verilişi aparırdınız. Mən o vaxt sizin verilişinizi maraqla izləyirdim. O vaxt sovet televiziyasında belə bir veriliş var idi – “Politiçeskoye obozreniye”. Onu Zorin aparırdı, ondan sonra başqaları aparırdı, bizdə isə siz aparırdınız. O vaxt xarici siyasətlə, başqa ölkələrdə baş verən hadisələrlə bağlı bizim məlumatımız yox idi. Çünki qəzetlərdə bu məlumatlar çox az verilirdi. Ona görə bu icmaldan biz məlumat əldə edirdik və o vaxtdan sizi mən qiyabi tanıyıram, sizin fəaliyyətinizi çox yüksək qiymətləndirirəm.

Azərbaycan xalqı, xüsusilə Xalq Cümhuriyyətinin fəaliyyəti ilə bağlı sizin işinizə çox yüksək qiymət veribdir.

İLHAM ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

24 noyabr 2013

“ŞİRMƏMMƏD HÜSEYNOV MÜKAFATI”NIN QALİBLƏRİ

“Şirməmməd Hüseynov” mükafatı kimlərə veriləcək? – **ŞƏRTLƏR**

Bir müddət öncə Parlament Jurnalistləri Birliyinin (PJB) “Şirməmməd Hüseynov” mükafatı təsis etməsi barədə məlumat vermişdik. Birliyin rəhbəri Elşad Eyvazlı Oxu.Az-a bildirib ki, artıq “Şirməmməd Hüseynov” mükafatının Əsasnaməsi də PJB İdarə Heyətinin qərarı ilə təsdiqlənib:

“Əsasnaməyə görə, mükafatın məqsədi jurnalistika sahəsində xidmətləri olan şəxslərin fəaliyyətini dəyərləndirmək, jurnalistikanın cəmiyyət həyatındakı rolunun artırılmasını stimullaşdırmaqdan ibarətdir.

“Şirməmməd Hüseynov” mükafatı fəaliyyəti və yaradıcılığı ilə jurnalistikanın inkişafına töhfə vermiş, jurnalistikanın inkişafı sahəsində yüksək xidmətləri olmuş, eləcə də, jurnalistika sahəsinin zənginləşdirilməsi və inkişafına xidmət edən, jurnalistikanın tədrisi sahəsində qazandıqları mühüm nailiyyətlərə görə fərqlənən şəxslərə veriləcək.

Azərbaycanla bağlı xarici mediada çıxış edən əcnəbi vətəndaşlar və fəaliyyətində peşə prinsiplərinə riayət etməsi ilə fərqlənən jurnalistlər də namizəd ola bilərlər”.

E.Eyvazlı deyib ki, “Şirməmməd Hüseynov” mükafatına namizədlərin müəyyən edilməsi məqsədilə PJB İdarə Heyətinin qərarı ilə 5 nəfərdən ibarət Ekspert Komissiyası yaradılıb: “Komissiyanın sədri tanınmış jurnalist Elşad Paşasoydur”.

Seçim qaydasına gəlincə, sədr bildirib ki, Ekspert Komissiyası gizli səsvermə yolu ilə namizədliyi irəli sürülmüş şəxslər sırasından mükafata layiq namizədləri seçib PJB İdarə Heyətinə təqdim edəcək: “PJB İdarə Heyəti üzvlər arasında keçirilən səsvermə vasitəsilə qalibi müəyyən ediləcək. Mükafat və onun diplomu hər il 22 iyul Milli Mətbuat Günü ərəfəsində təntənəli surətdə təqdim olunacaq. Bir şəxs yalnız bir dəfə bu mükafatla təltif edilə bilər. Mükafat vəfat etmiş şəxslərə verilmir.

“Şirməmməd Hüseynov” mükafatı qiymətli metaldan hazırlanmış medaldan ibarətdir. Medalın bir üzündə Şirməmməd Hüseynovun şəkli, digər üzündə isə Parlament Jurnalistləri Birliyinin (PJB) loqosu təsvir olunur”.

**“Şirməmməd Hüseynov mükafatı”
Ramiz Abutalıbovun ailəsinə təqdim edildi**

Ramiz Abutalıbov

Tanınmış diplomat, ictimai xadim, araşdırmaçı alim, diaspor fəali, mərhum Ramiz Abutalıbovun Moskvada yaşayan qızı Sevil Abutalıbova və nəvəsi Cavada Parlament Jurnalistləri Birliyi (PJB) tərəfindən təsis edilən **“Şirməmməd Hüseynov mükafatı”** təqdim olunub.

Modern.az-ın məlumatına görə, təqdimat mərasimində çıxış edən PJB sədri Elşad Eyvazlı xatırladı ki, Şirməmməd Hüseynov və Ramiz Abutalıbov Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri olublar:

“Biz hər zaman bu şəxsiyyətlərlə qürur duyacağıq, onların yolunu davam etdirməyə çalışacağıq. Hər ikisi Azərbaycan üçün bir iz qoyub. Həm Şirməmməd Hüseynov, həm də Ramiz Abutalıbov öz əməlləri ilə sübut etdilər ki, vətən, millət məsələsində təmənnə olmur. Mən arzulayıram ki, gəncliyimiz onların yolunu davam etdirə bilsin. Biz də bu məsələdə üzərimizə düşən vəzifələri hər zaman yerinə yetirəcəyik”.

Birliyin sədr müavini, “Şirməmməd Hüseynov mükafatı”nın Ekspert Komissiyasının sədri Elşad Paşasoy isə qeyd edib ki, Ramiz Abutalıbov uzun illər dövrünü araşdırdığı Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin (AXC) yarandığı tarixdə Bakıda olmağı arzulayıb. Sözügedən mükafat da məhz Cümhuriyyət günündə ona təqdim edilməli idi:

“Lakin çox təəssüf ki, tale buna imkan vermədi. Həm Şirməmməd Hüseynovun, həm də Ramiz Abutalıbovun vəfatı bütün Azərbaycan xalqının itkisidir. Ümid edək ki, ruhları şaddır. Biz isə media təmsilçiləri olaraq, onların yolunu davam etdirməyi, qoyub getdikləri irsə sahib çıxmağı özümüzə borc bilirik.

“Şirməmməd Hüseynov mükafatı”nın Ekspert Komissiyası olaraq, bu ödülə namizədlər arasında seçim edərkən çox düşünmədik. Çünki Ramiz Abutalıbovun keçdiyi yol, Azərbaycan dövlətinə, xalqına xidmətləri hər kəsə məlumdur. Onun ərsəyə gətirdiyi əsərlər, dövlətçilik tariximizin müxtəlif dövrləri, xüsusilə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti haqqında dəyərli araşdırmaları bundan sonra da öyrəniləcək. Şirməmməd Hüseynovun və Ramiz Abutalıbovun davamçıları onların irsini layiqli şəkildə davam etdirəcəklər.

Ramiz müəllimə belə bir mükafata layiq görüldüyünü bildirəndə, o çox razı qaldı. Dostu, əqidə yoldaşı Şirməmməd Hüseynovun adına təsis edilmiş belə bir mükafatı məmnunluqla qəbul etmək istəyirdi. Tale buna imkan vermədi, lakin biz bu mükafatı dostu Nəsim müəllimin də iştirakı ilə Ramiz Abutalıbovun qızı Sevil xanıma və nəvəsi Cavad bəyə təqdim edirik”.

Ramiz Abutalıbovun yaxın dostu, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Moskva bölməsinin katibi, şair Nəsim Nəbioglu deyib

ki, Ramiz Abutalıbovun vəfatı bir rayonun, bir bölgənin itkisi deyil, bütün Azərbaycan xalqı görkəmli şəxsiyyətini itirdi:

“Ramiz Abutalıbovun xalq yolunda xidmətləri danılmazdır. Onun Moskvada yaşadığı dövrdə diaspor fəaliyyəti kifayət qədər böyük idi. Ramiz Abutalıbov təkcə öz ailəsi üçün deyil, bütün Azərbaycan xalqı üçün yaşadı, araşdırdı, yazdı. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin görkəmli şəxsiyyətlərinin, mühacirət dövründəki fəaliyyəti, xalq üçün gördüyü işlər haqqında geniş araşdırmaları mövcuddur. O, 20 Yanvar faciəsi zamanı hətta öz həyatını təhlükə qarşısında qoyaraq, fransalı jurnalistlərin Bakıya gəlməsinə, bu qırğını işıqlandırmasına çalışdı. Düşünürəm ki, bundan sonra Ramiz Abutalıbovun irsi dərindən araşdırılacaq, gənclərimiz bu böyük şəxsiyyətin gördüyü işləri, əsərlərini öyrənəcəklər”.

Şirməmməd Hüseynovun ömür-gün yoldaşı, “Elm və həyat” jurnalının redaktor müavini Ülker Hüseynova da Ramiz Abutalıbovun varislərinə təşəkkür ünvanlayıb:

“Adətən görkəmli şəxsiyyətlərə onlar həyatdan köçdükdən sonra daha böyük dəyər verilir. Ramiz Abutalıbov Azərbaycan xalqı üçün əbədi yaşayacaq şəxsiyyətdir. Onun irsini yaşatmaq bizim borcumuzdur”.

Qeyd edək ki, “Şirməmməd Hüseynov mükafatı” ilə bağlı qərarı Parlament Jurnalistləri Birliyinin İdarə Heyəti 12 noyabr 2019-cu il tarixində qəbul edib. Əsasnamədə qeyd olunur ki, “Şirməmməd Hüseynov mükafatı”nın məqsədi jurnalistika sahəsində xidmətləri olan şəxslərin fəaliyyətini dəyərləndirmək, jurnalistikanın cəmiyyət həyatındakı rolunun artırılmasını stimullaşdırmaqdan ibarətdir.

“Şirməmməd Hüseynov mükafatı” fəaliyyəti və yaradıcılığı ilə jurnalistikanın inkişafında yüksək xidmətləri olmuş, jurnalistikanın tədrisi sahəsində mühüm nailiyyətlər əldə etmiş şəxslərə, peşə prinsiplərinə riayət etməsi ilə fərqlənən jurnalistlərə, ziyalılara verilir. Təsisçilərin bildirdiyi kimi, mükafat yalnız ölkəmizin hüdudlarını əhatə etməyəcək. Azərbaycanın milli və dövlət maraqlarını beynəlxalq aləmdə layiqincə təmsil edən əcnəbi vətəndaşlar, görkəmli elm xadimləri, tarixi araşdırmaçı və tədqiqatçılar, Azərbaycanın ictimai-ədəbi mühitində nüfuz qazanmış şəxslər, tanınmış mədəniyyət və incəsənət xadimləri də mükafatı qazanmaq üçün namizəd ola bilərlər. Bu mükafatı Azərbaycan dövləti və xalqı qarşısında göstərilmiş xidmətlərin qarşılığında qazanmaq mümkündür.

“Mədəniyyət”

13 Yanvar 2022, 16:53

“Şirməmməd Hüseynov mükafatı”nın qalibi səfir oldu

2022-ci il “Şirməmməd Hüseynov mükafatı”nın qalibi artıq məlumdur.

Modern.az xəbər verir ki, bu barədə “Şirməmməd Hüseynov mükafatı”nın Ekspert Komissiyasının sədri Alim Hüseynli bildirib.

O, qeyd edib ki, “Şirməmməd Hüseynov mükafatı”nın Əsasnaməsində nəzərdə tutulan prosedur qaydalarına uyğun olaraq, Komissiya üzvləri arasında aparılan geniş müzakirələrdən sonra mükafatın 2022-ci ildəki qalibi Azərbaycanın keçmiş xarici işlər naziri, hazırda ölkəmizin Bosnya və Herseqovinadakı səfiri Vilayət Quliyev olub.

“Əslində mükafatın qalibinin adı ötən ilin dekabr ayında açıqlanmalı idi. Lakin müəyyən obyektiv səbəblərdən proses bu günlərdə yekunlaşdı. Ümumilikdə Komissiya üzvləri tərəfindən 6 namizəd irəli sürülmüşdü. Komissiya üzvlərinin yekdil fikri ilə sabiq xarici işlər naziri, diplomat, filologiya elmləri doktoru Vilayət Quliyev qalib elan olundu”.

A.Hüseynli deyib ki,Vilayət Quliyevin həm xarici işlər naziri, həm səfir, həm də tədqiqatçı alim kimi fəaliyyəti, xüsusilə də Cümhuriyyət Qurucuları barədə araşdırmaları Azərbaycan haqqı-

qətlərinin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. "Bu baxımdan o, Azərbaycan dövləti və xalqı qarşısında göstərdiyi xidmətlərə görə, "Şirməmməd Hüseynov" mükafatına layiq görülüb".

"Şirməmməd Hüseynov mükafatı" ilə bağlı qərar Parlament Jurnalistlər Birliyinin İdarə Heyətinin 12 noyabr 2019-cu il tarixdə qəbul edilib.

2020-ci ildə "Şirməmməd Hüseynov mükafatı"nın qalibi diplomat, araşdırmaçı alim, diaspor fəalı Ramiz Abutalıbov, 2021-ci ildə isə Bakı Media Mərkəzinin rəhbəri Arzu Əliyeva olub.

26.01.23 12:55

"Şirməmməd Hüseynov mükafatı" səfirə təqdim olundu

***Mətbuat Şurasında "Şirməmməd Hüseynov mükafatı"
təqdim edildi***

Parlament Jurnalistləri Birliyinin təsis etdiyi "Şirməmməd Hüseynov mükafatı"nın 2022-ci il üzrə laureatı Azərbaycanın Bosniya və Herseqovinadakı fövqəladə və səlahiyyətli səfiri, tənqidçi, ədəbiyyatşünas və tərcüməçi Vilayət Quliyev olub. Azərbaycan Mətbuat Şurasında mükafatın təqdim olunması ilə bağlı toplantı keçirilib.

Tədbiri giriş sözü ilə açan AMŞ sədri Rəşad Məcid bildirib ki, ustad Şirməmməd Hüseynovun adını daşıyan mükafatın iki il öncə təsis edilməsi onun böyük irsinə dərin ehtiramın nümunəsidir. Jurnalistlərin unudulmaz müəllimi həm də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tarixinin ən nüfuzlu tədqiqatçısı idi. AMŞ sədri ustadın adı ilə bağlı mükafatın layiqli namizədlərə çatmasının onun dəyərini daha da artırdığını qeyd edib. O, Vilayət Quliyev

vin diplomatik fəaliyyəti ilə bərabər, Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığına və publisistikasına da sanballı xidmət göstərdiyini diqqətə çatdırıb.

Tanınmış jurnalist, "Elm və həyat" jurnalının redaktor müavini Ülkər Hüseynova həyat yoldaşı Şirməmməd Hüseynovun adını daşıyan mükafatın AXC irsini yaşadan dəyərli şəxslərə təqdim edilməsindən razılığını bildirib, mərhum professorun özünün də Vilayət Quliyevin məfkurə irsimizin öyrənilməsində xidmətini yüksək dəyərləndirdiyini söyləyib.

AMŞ İdarə Heyətinin üzvü, Parlament Jurnalistləri Birliyinin sədri Elşad Eyvazlı Şirməmməd Hüseynov mükafatı ilə bağlı tələblərdən söz açaraq, laureat V.Quliyevin bütün parametrlər üzrə layiqli seçim olduğunu bildirib.

Professor Vilayət Quliyev Şirməmməd Hüseynov mükafatına layiq görülməsini böyük şərəf kimi dəyərləndirib, yüksək etimada görə təşəkkürünü bildirib. O, Azərbaycan elminin və publisistikasının inkişafı üçün bundan sonra da həvəslə çalışacağını söyləyib.

Milli Məclisin deputatları Aqil Abbas və Vüqar İsgəndərov, AMŞ İdarə Heyətinin üzvü, "Şərq" qəzetinin baş redaktoru Akif Aşırılı, "Türküstan" qəzetinin baş redaktoru Aqil Camal laureatı səmimi təbrik ediblər, PJB-nin "Şirməmməd Hüseynov mükafatı"nı ustad qələm sahibinin, əvəzsiz müəllimin, böyük ziyalının və alimin irsinə ehtiramın, yüksək qədirlənliyin nümunəsi kimi qiymətləndiriblər.

Xatırladaq ki, 2019-cu ildə təsis olunmuş "Şirməmməd Hüseynov mükafatı"nın 2020-ci il üçün laureatı araşdırmaçı alim, diaspor fəal Ramiz Abutalıbov, 2021-ci ildəki lauretı isə Bakı Media Mərkəzinin rəhbəri Arzu Əliyeva olublar.

"Xalq qəzeti"
30 yanvar 2023-cü il

"Şirməmməd Hüseynov mükafatı" səfirə təqdim olundu

Bu gün Mətbuat Şurasında "Şirməmməd Hüseynov Mükafatı"nın təqdimat mərasimi olub.

Tədbirdə Azərbaycanın Bosniya və Herseqovindəki səfiri Vilayət Quliyev, Mətbuat Şurasının sədri Rəşad Məcid, mərhum alim, görkəmli mətbuat tədqiqatçısı Şirməmməd Hüseynovun həyat yoldaşı Ülkər xanım, Parlament Jurnalistlər Birliyinin rəhbəri Elşad Eyvazlı, millət vəkilləri Aqil Abbas, Vüqar İskəndərov və media təmsilçiləri iştirak ediblər.

Tədbiri Mətbuat Şurasının sədri Rəşad Məcid giriş nitqi ilə açaraq, Şirməmməd Hüseynovun Azərbaycan mətbuatındakı xidmətlərindən və onun adına təsis edilmiş mükafatın önəmindən danışıb.

O çıxış üçün sözü Şirməmməd Hüseynovun həyat yoldaşı Ülkər Hüseynovaya verib. "Şirməmməd Hüseynovla bağlı mükafatın təsis edilməsi məni sevindirir. Şadam ki, Şirməmməd müəllimin tələbələri onun adını yaşatmaq üçün çalışırlar", - Ülkər xanım söyləyib.

Parlament Jurnalistlər Birliyinin sədri, Əməkdar jurnalist Elşad Eyvazlı Şirməmməd Hüseynovun jurnalistlərin sevimli müəllimi olduğunu, onun ölkəmiz üçün böyük işlərə imza atdığını bildirib.

Elşad Eyvazlı, həmçinin səfir Vilayət Quliyevin Azərbaycan dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsi, diplomatiyamızın uğuru, tarix və ədəbiyyatın araşdırılması sahəsindəki xidmətlərindən söz açıb. PJB sədri vurğulayıb ki, fəaliyyəti dövründə böyük əmək sərf edən V.Quliyev ciddi nailiyyətlər qazanıb, Azərbaycan dövlətçiliyinə, tarixinə və mənəvi dəyərlərin qorunmasına misilsiz töhfələr verib.

“Vilayət Quliyevin həm xarici işlər naziri, həm səfir, həm də tədqiqatçı alim kimi fəaliyyəti, xüsusilə də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin tarixi, qurucuları barədə araşdırmaları ölkəmizlə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan o, Azərbaycan dövləti və xalqı qarşısında göstərdiyi xidmətlərə görə, “Şirməmməd Hüseynov mükafatı”na layiq görülmüş, – deyərək Elşad Eyvazlı əlavə edib.

O, daha sonra “Şirməmməd Hüseynov mükafatı”nı Azərbaycanın Bosniya və Herseqovinadakı səfiri Vilayət Quliyevə təqdim edib.

Səfir Vilayət Quliyev mükafata görə təşəkkürünü bildirib: “Azərbaycanda dövlət mükafatları da daxil olmaqla bir çox mü-

kafata layiq görülmüşəm. Ancaq mənim üçün bu mükafatın yeri ayrıdır. Hamımız Şirməmməd müəllimin tələbəsiyik. O, yazılarımla maraqlanırdı. Bir dəfə görüşəndə mənim yazımdan bəhs etdi. Dedim ki, vaxtınızı ayırıb, cızma-qaralarımı baxdığınıza görə təşəkkür edirəm. O isə bildirib ki, “özünü aşağı tutma, sən alımsən”. Mən Polşada Azərbaycan mühacirətini tədqiq etmişdim. Məndə hər zaman istək olub ki, öyrəniləcək məsələləri tədqiq edim. Mükafatlandırmanın olması insana özünü yaxşı hiss etdirir. Çünki bilirsən ki, əməyin boşa getmir, onu dəyərləndirənlər var. Buna görə təşəkkür edirəm, minnətdarlığımı bildirirəm”, – səfir deyib.

Daha sonra deputatlar Aqil Abbas və Vüqar İsgəndərov çıxış edərək Vilayət Quliyevin yaradıcılığından danışdılar. Onlar belə bir mükafatın ərsəyə gətirilməsinə görə, PJB sədri Elşad Eyvazlıya təşəkkür ediblər.

Əməkdar jurnalist Akif Aşırılı isə qeyd edib ki, Şirməmməd müəllimin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ilə bağlı tədqiqatları misilsizdir: “Onun adına belə mükafatın təsis edilməsi çox yaxşı haldır. Buna görə Parlament Jurnalistlər Birliyinin rəhbəri Elşad Eyvazlıya təşəkkür edirəm. Vilayət müəllimin yazıları olduqca mühümdür. Bu mükafatın ona verilməsi düzgün qərardır”.

Yekunda Parlament Jurnalistlər Birliyinin üzvü Aqil Camal mükafatla bağlı təşkil olunan səsverməyə aydınlıq gətirib. O bildirib ki, səsvermə 50-60 jurnalist arasında keçirilib.

Qeyd edək ki, “Şirməmməd Hüseynov mükafatı” ilə bağlı qərarı Parlament Jurnalistləri Birliyinin İdarə Heyəti 12 noyabr 2019-cu il tarixində qəbul edib. Əsasnamədə qeyd olunub ki, “Şirməmməd Hüseynov mükafatı”nın məqsədi jurnalistika sahəsində xidmətləri olan şəxslərin fəaliyyətini dəyərləndirmək, jurnalistikanın cəmiyyət həyatındakı rolunun artırılmasını stimullaşdırmaqdan ibarətdir.

Şəkildə soldan sağa:

“Şərq” qəzetinin baş redaktoru Akif Aşırılı, yazıçı, millət vəkili Aqil Abbas, Ülkər Hüseynova, səfir Vilayət Quliyev, Elşad Eyvazlı, millət vəkili Vüqar İskəndərov

“Şirməmməd Hüseynov mükafatı” fəaliyyəti və yaradıcılığı ilə jurnalistikanın inkişafında yüksək xidmətləri olmuş, jurnalistikanın tədrisi sahəsində mühüm nailiyyətlər əldə etmiş şəxslərə,

peşə prinsiplərinə riayət etməsi ilə fərqlənən jurnalistlərə, ziyalılara verilir.

Təsisçilərin bildirdiyi kimi, mükafat yalnız ölkəmizin hüduqlarını əhatə etməyəcək. Azərbaycanın milli və dövlət maraqlarını beynəlxalq aləmdə layiqincə təmsil edən əcnəbi vətəndaşlar, görkəmli elm xadimləri, tarixi araşdırmaçı və tədqiqatçılar, Azərbaycanın ictimai-ədəbi mühitində nüfuz qazanmış şəxslər, tanınmış mədəniyyət və incəsənət xadimləri də mükafatı qazanmaq üçün namizəd ola bilərlər. Bu mükafatı Azərbaycan dövləti və xalqı qarşısında göstərilmiş xidmətlərin qarşılığında qazanmaq mümkündür.

Modern.az informasiya agentliyi

Elşad Eyvazlı mükafatı Vilayət Quliyevə təqdim edir.

“Şirməmməd Hüseynov mükafatı” təqdim edildi

Dekabrın 28-də Mətbuat Şurasında “Şirməmməd Hüseynov mükafatı”nın təqdimat mərasimi olub. Tədbirdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurucusu Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin nəvəsi, Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının üzvü Rais Rəsulzadə, Mətbuat Şurasının sədri Rəşad Məcid, mərhum alim, görkəmli mətbuat tədqiqatçısı Şirməmməd Hüseynovun həyat yoldaşı Ülkər xanım Hüseynova, Parlament Jurnalistlər Birliyinin rəhbəri Elşad Eyvazlı, Əməkdar jurnalist Qulu Məhərrəmlı və media təmsilçiləri iştirak ediblər.

Mətbuat Şurasının sədri Rəşad Məcid tədbiri giriş nitqi ilə açaraq, Şirməmməd Hüseynovun Azərbaycan mətbuatındakı xidmətlərindən və onun adına təsis edilmiş mükafatın önəmindən danışıb: “Artıq dörd ildir, bu mükafat verilir. İki ildir ki, mükafatın verilməsi Mətbuat Şurasının binasında həyata keçirilir. Həqiqətən də, “Şirməmməd Hüseynov mükafatı”nın ona layiq şəxslərə verilməsi xoşdur. Buna görə Parlament Jurnalistləri Birliyinə təşəkkür edirəm. Sevindirici haldır ki, Şirməmməd müəllimin ardıcılları var”.

Sonra Parlament Jurnalistlər Birliyinin sədri, Əməkdar jurnalist Elşad Eyvazlı çıxış edib: “Bu mükafat ilk dəfə tanınmış diplomat, ictimai xadim, araşdırmaçı alim, diaspor fəali, mərhum Ramiz Abutalıbova verilib. 3-cü il isə mükafatı Azərbaycanın Bosniya və Herseqovina-dakı səfiri Vilayət Quliyev alıb. İndi isə Rais Rəsulzadə bu mükafata layiq görüldü. Mükafatın kimə verilməsi bir nəfərin qərarından asılı olmur. Bu məsələ üçün komissiyamız fəaliyyət göstərir. Bütün məsələlər müzakirə olunur. Səs çoxluğu əsasında mükafatın qalibi müəy-

yənləşir. Şirməmməd müəllim hamımızın ustadı və müəllimidir. Hətta mən deyərdim ki, bizim atamızdır. Gücümüz daxilində onun adının əbədiləşdirilməsi üçün belə bir tədbiri planlaşdırdıq. Bir daha Akif Aşırı sizə, Ülkər xanıma, Parlament Jurnalistlər Birliyinin aktiv üzvlərinə təşəkkür edirəm ki, belə bir tədbirin keçirilməsində iştirak etdiniz. Rais müəllimi təbrik edirik”.

PJB sədri sonra mükafatı Rais Rəsulzadəyə təqdim edib.

Rais Rəsulzadə mükafata görə qürur duyduğunu dilə gətirib: “Mənim üçün ikiqat şəərəfdir ki, “Şirməmməd Hüseynov mükafatı”nı tanış simaların əhatəsində alıram. Şirməmməd Hüseynov böyük alim və tarix elminizə töhfə vermiş bir şəxsiyyətdir. Bizim ailəyə həmişə yüksək diqqət göstərüb”.

Sonra Şirməmməd Hüseynovun həyat yoldaşı Ülkər Hüseynova çıxış edib: “Biz 1988-ci ildə Türkiyəyə getmişdik. Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin qəbrini ziyarət etdik. Məzar torpağından torbaya topladıq. O torpaq hamımıza əziz və doğma gəlirdi. Nə yaxşı ki, xalqın belə böyük oğulları olub. Onlar yoxdan dövlət qurdular. Rais bəy, düzdür, sizin babanız, Topçubaşov əziyyətlər gördülər. Mühacirətdə yaşadılar. Cümhuriyyətin bəhrəsini görmədilər. İndi ölkəmiz müstəqildir. Biz bu bəhrəni görürük. Görək, cavanlar bu müstəqilliyi qorusunlar. İndi çox şükür ki, İlham Əliyev kimi Prezidentimiz var. Allah ona uzun ömür, cəsaətliliyi versin. Rais, 1988-ci ildə Şirməmməd müəllimin portretini çəkmişəm. Həmin portret indi onun sevimli nəticəsi

Aydının otağının divarından asılıdır. Bu mükafata layiq görüldüyünə görə səni təbrik edirəm”.

Sonra söz alan Əməkdar jurnalist Qulu Məhərrəmli Şirməmməd Hüseynovun cümhuriyyət tarixinə göstərdiyi xüsusi diqqətdən bəhs edib: “Rəsulzadə, Üzeyir Hacıbəyov kimi şəxsiyyətlər Şirməmməd müəllim üçün mühüm məsələydi. Cümhuriyyət dövründən danışıqda Şirməmməd müəllimin üzünə xüsusi enerji gəlirdi. Rəsulzadədən danışanda gözləri necə parılırdı. Çox şövqlə danışırdı. Adam bütün o tarixi ruhuna həp dərmişdi. Mənim onun qarşısında tələbə kimi vəzifəm olduğu kimi, sürücü kimi də vəzifəm vardı. Onu evinə aparanda elə danışırdı ki, özümü cümhuriyyət dövründə hiss edirdim. Özümü Rəsulzadənin, Zərdəbinin yanında hiss edirdim. Parlament Jurnalistlər Birliyi, Elşad bəy çox sağolsunlar ki, Şirməmməd Hüseynov adına mükafat təsis ediblər. Adın yaşaması üçün bu, çox yaxşı addımdır. Şirməmməd müəllimin gedən cismidir. Ruhu burdadır. Onun ardıcılığını var. Rais bəy Rəsulzadə üçün bioloji daşıyıcıdır. Şirməmməd müəllimin övladları bioloji daşıyıcıdır. Elşad bəy bayaq yaxşı vurğuladı ki, biz də onun mənavi övladlarıyıq. Mən sizə minnətdaram, Elşad bəy. Mükafatın görüntüsü ildən-ilə cəlalanır. Gələcəyin ən yaxşı elmi araşdırmaları, media fəaliyyəti üçün ən yaxşı mükafatlardan biri olaçaq. Seçim çox doğrudur. Mükafatı layiq olan adama vermək çox müsbətdir. Rais bəy, sizi təbrik edirəm”.

Əməkdar jurnalist Akif Aşırılı çıxışında mükafatın məhz Rais Rəsulzadəyə verilməsinin böyük əhəmiyyətinin olduğunu deyib: “Şirməmməd müəllim cümhuriyyət dövrünün daşıyıcısı idi. Ona müəllim,

ağsaqqal kimi yanaşırdımsa, digər yandan cümhuriyyətin daşıyıcısı kimi baxıram. Cümhuriyyət irsini bizə tanıdan, sistemli şəkildə bizim elmi fəaliyyətlərimizə əsaslar yaradan Şirməmməd müəllimə tanrıdan qəni-qəni rəhmət diləyirəm. “Şirməmməd Hüseynov mükafatı”nın Rais Rəsulzadəyə verilməsinin çox böyük əhəmiyyəti var. Bioloji genetik baxımdan bizi o dövrəmlərə aparıb çıxarır. Elşad müəllim, sizə təşəkkür edirəm ki, Şirməmməd müəllimin adını yaşadırsınız”.

Sonda PJB üzvü Aqil Camal çıxış edib və mükafatın həm də Məhəmməd Əmin Rəsulzadəyə verilmiş olduğunu söyləyib: “Hər kəs müxtəlif adlar təklif edir. Nəticədə bir nəfər səs çoxluğu ilə qəbul edilir. Rais Rəsulzadəyə verilən mükafat həm də Məhəmməd Əmin Rəsulzadəyə verilən mükafatdır. Çünki Məhəmməd Əmin Rəsulzadə özü həyatda olsaydı, bəlkə, o da Şirməmməd Hüseynova təşəkkür etmək istəyərdi”.

Turqay Musayev

“525-ci qəzet”.

30 dekabr 2023-cü il, şənbə, səh. 6

Azərbaycana xidmətin alimlik etalonu (Ustad Şirməmməd Hüseynovun 99 yaşına)

Şirməmməd Hüseynov. Bu ad Azərbaycanın ictimai fikri, elmi mühiti, jurnalistikası, nəhayət, milli ziyalılıq üçün, sözün əsl mənasında, etalondur. Bu ad zirvədir. Elə bir zirvə ki, onu fəth etməyə, sadəcə, cəhd göstərməyin özü belə Azərbaycan xidmətidir.

Şirməmməd Hüseynov məfkurə zirvəsindəki Azərbaycan nəhəngidir. Onun nəzərlərindəki Azərbaycan özünün milli mənlik şüuru, identikliyi ilə bütöv bir orqanizmdir. Bu orqanizmi dəyərli alimimizin həyat və fəaliyyətinin zənginlik ruhu qidalandırmışdı.

Şirməmməd Hüseynovun həyat fəlsəfəsi Azərbaycanı, belə demək mümkünsə, vətənləşdirmək amalıdır. Alim bu amal uğrunda gecəsini gündüzünə qataraq, böyük əzm və fədakarlıqla çalışmışdı. Onun keçdiyi yola diqqət yetirəndə, istər-istəməz, yada klassiklərimiz düşür.

Milli mətbuatımızın qurucusu Həsən bəy Zərdabidən sonrakı qəzet bumu o dövrün Azərbaycan cəmiyyətinə təfəkkür sahiblərimizi, fikir dühalarımızı qazandırmışdı. Elə bir dühaları ki, cəmiyyətin yükünü çiyinlərində daşımaqdan mənəvi zövq alırdılar. Şirməmməd müəllim də işindən zövq alırdı. Onun aldığı zövqdə istiqbalçı klassiklərin irsinin daşıyıcısı olmaq milli ləyaqət düsturuna çevrilmişdi. Onun milli kimlik düşüncəsi və hissi milli haqq

və ədalət mübarizəmişə işiq salmışdı. O, özünün zənginlik dünyası ilə bu mübarizəyə ideoloji parlaqlıq gətirmişdi.

Tam qətiyyətlə demək mümkündür ki, Şirməmməd Hüseynov obrazı bir körpüdür. Keçmişlə müasirliyi birləşdirən körpü. O, keçmişin zənginlik ruhunu gələcəyə doğru istiqamətləndirmək məqsədinə köklənmişdi. Mövcud anlamda Şirməmməd Hüseynov şəxsiyyəti həm də ənənə daşıyıcısıdır.

Şirməmməd Hüseynov adı artıq bir ənənədir. Alimliyə fəvqəladəlik gətirən dəyərdir. Onun fəvqəladəliyində jurnalistika mütəhərrikdir, ictimai münasibətlər sisteminin katalizatorudur. Şirməmməd müəllimin jurnalistikası elmi-publisistik məzmunu düşüncə dərinliyi, mövzu rəngarəngliyi ilə cəmiyyətə kolorit verən müstəsna missiyalı nəhəng məfkurə strukturudur.

Bütün sahələrdə xidmətə olan insanlarımız, ictimai simalarımız var. Hər birinin əməyi danılmazdır. Amma düşünürəm ki, Şirməmməd Hüseynovlu jurnalistika bu peşənin digər sahələrdən üstünlüyünün vurğulanmasıdır. Bu vurğulanmada genimizə hopmuş yüksək mənəvi çalarların əsaslandırılmış bəyan məntiqi var. Axı, Şirməmməd müəllim, hər şeydən əvvəl, bir mənəvi dünyadır. Zənginliyində Azərbaycan amalının dayandığı dünya.

Nəhayət, Şirməmməd Hüseynov Ustaddır. O, “ustad” sözünün haqqını tam şəkildə ödəməyi bacarmış mükəmməl obrazdır. Bu bacarıqda uzun ömrünün Azərbaycan adlı ürək döyüntülərinin inikası duyulmaqdadır. Ona görə də anadan olmasının 99-cu ildönümündə Ustadı yada salmaq böyük fəxrdir, mənəvi borcdur.

Ad gününüz mübarək, ey Ali ruh! Bilirəm, Siz yaşayırınsız. Bilin ki, qəlbinizdə yaşadığınız Azərbaycan sevdası daim pöhrələnməklə qol-budaq atıb yaşamaqdadır və əbədi yaşayacaqdır. Tam əmin olun, Siz də qəlbimizdə əbədi yaşayacaqsınız!

Bir il də yaşayaq. Sizin yüzilliyinizi qeyd edək. Bu, bütün Azərbaycan mətbuatının bayramı olacaq.

Allah Şirməmməd müəllimə rəhmət eləsin!

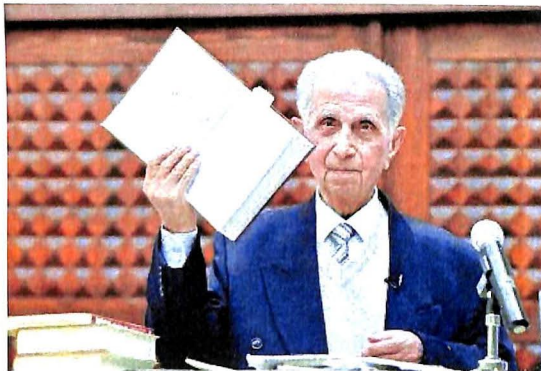
Əflatun AMAŞOV,

Baş redaktor

“Xalq” qəzeti, 17 dekabr 2023, səh. 10

ALİ RUHUN ZÜHUR GÜNÜ

Ustad Şirməmməd Hüseynovun anadan olmasından 98 il ötdü

O, klassik jurnalistikamızın patriarxıdır. Onun çağdaş tariximizə naminə fədakar əməyi mənəvi dünyamızın, varlığımızın gələcək nəsillərə miras qalan misilsiz irsidir. Onun həyatı və yaradıcılığı elmimizdəki, pedaqoji fəaliyyətdəki bənzərsizlikdir, təntənədir. Elə buna görə böyük ustadımızı qədirbilənlərlə anmaq, hər birimiz üçün dərin məmnunluq hissi yaradır. Dahi Şirməmməd Hüseynovu yad etmək həm də mənəvi borcumuzdur.

Şirməmməd Hüseynov şəxsiyyəti Azərbaycan xalqının tapıntısıdır. Onun haqqında keçmiş zamanda danışmaq mümkün-süzdür. Çünki Şirməmməd müəllim keçmişimizi, obrazlı desək, dirildən, dirçəldən, ona məğrur sima qazandıran uralıq mərtəbəsidir. Dekabrın 17-də bu uralığın dünyaya gəlişinin, dünyanı rəvnəqləndirməyə başlamasının 98-ci ildönümüydü. Biz uzun illər Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin varlığından xəbərdar ol-

madıq. Zaman dəyişdi, onun barəsində biliklərə sahibləndik. Şirməmməd Hüseynov xalqımızın cümhuriyyət dövrü bilgilərinə ideoloji yönəm verən, ona məfkurəvi status qazandıran dərin zəka sahibidir. O, həmin dövrü qısa zamanda əxz etməmizin fədakar dəstəkçisidir. Öminliklə deyə bilərik ki, Şirməmməd Hüseynovun həyat və yaradıcılığı cümhuriyyət dövrümüzün müasir dövlətçiliyimizə irsiyyət ruhu qazandıran məxəzidir.

Şirməmməd Hüseynov jurnalistika məktəbidir. Onun üçün peşə xalqa xidmətə naminə özünü təsdiq meydanıdır. Şirməmməd müəllim o meydanı genişləndirdi, böyütdü və ona ideoloji platforma, cəmiyyət həyatının katalizatoru statusu qazandıрмаğı bacardı. O, jurnalistikanın həm də milli kimlik və milli şüurun təbliğatçısı və təşviqatçısı mövqeyini vurğuladı. Peşəyə milli mütədilə immuniteti qazandırdı, ali ruhdur Şirməmməd müəllim!

Ustad Şirməmməd Hüseynovu rəhmətlə anırıq. Ruhunu şad olsun!

*"Xalq qəzeti"
17 dekabr 2022-ci il*

JURNALİSTİKANIN HALALLIQ ƏNƏNƏSİ
Professor Nəsir Əhmədli bu yolun sədiq davamçısı oldu

Təəssüf ki, illər keçdikcə çağdaş Azərbaycan mediasının əvərsiz dəyərləri – Bakı Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsini mükəmməl ali təhsil mərkəzi səviyyəsinə çatdırmış ustadlarımız Nəsir İmanquliyev, Şirməmməd Hüseynov, Nurəddin Babayev, Qulu Xəlilov, Tofiq Rüstəmov, Fəmil Mehdi, Nəriman Zeynalov, Əliş Nəbili və başqaları haqqında keçmiş kimi danışmağa məcbur olduq. Həyatın bu qarşı-salınmaz gedişi və zamanın bu amansız hökmü düz bir il əvvəl – 2022-ci ilin 7 iyununda jurnalistika fakültəsinin professoru Nəsir Əhmədlinin də adını bu sıraya əlavə etdi.

Hər kəsin yaddaşında səmimi bir sevgi ilə qaldı Nəsir müəllim: gözəl insan, təmkinli müəllim, fədakar alim və hər zaman yeri görünəcək bənzərsiz ustad! Bu dünyanın baş-ayaq işlərinə əylmədi, dürüst, layaqətli, mərd bir insan ömrü yaşadı. İstedadlı alim, qayğıkeş ata, sədaqətli dost oldu...

Nəsir müəllimin Azərbaycan jurnalistikasında xidmətləri o qədər əhatəli və samballıdır ki, bu mükəmməlliyi

sonadək açıqlamağa çətinlik çəkirik. Lakin görünən dağa bələdçi lazım olmadığı kimi, Nəsir müəllimin kimliyi də iri planda gözlərimiz önündədir. Bakı Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinin yetirməsi olmuş, Azərbaycan Televiziyasında ciddi yaradıcılıq yolu keçmiş, media sahəsində elmlər namizədi və doktoru dərəcəsi almış, məzunu olduğu ali məktəbdə yarım əsrə yaxın pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuş Nəsir Əhmədli bunlarla yanaşı, praktik dilçilikdə informasiya-publisistika üslubu və nitq mədəniyyəti ilə bağlı öz məktəbini də yaratdı, ardıcılarını yetişdirdi.

Professor Nəsir Əhmədlinin belə bir mötəbər mövqeyə yüksəlişi ustadlarına sevgi və bağlılıqdan, onların dəyər və etimadından qaynaqlanıb. Bu sırada o, BDU-nun jurnalistika fakültəsinin yaradıcılarından olmuş Şirməmməd Hüseynovun adını ayrıca çəkirdi.

Nəsir Əhmədlinin ölümündən əvvəl öz ustadı haqqında yazdığı və üstündə “Xəlf qəzeti” üçün qeydi olan məqalə də bu məxsusi sevgi-sayğının yadigarıdır. Həmin yazını alimin arxivindən əldə edərək hər iki ustadımızın ruhuna dərin ehtiramla geniş auditoriyaya təqdim edirik.

I. Qəbul imtahanında, yaxud Şirməmməd Hüseynov mənim “dəyi”m olub

1966-cı il avqustunda ADU-nun (indiki BDU) filologiya fakültəsinin jurnalistika şöbəsinə qəbul imtahanı verirdim. İlk imtahandan (Azərbaycan dili və ədəbiyyat – yazılı) “5” almışdım. Növbəti imtahan həmin fənnin şifahisindən idi. Bilet çəkib ön sırada əyləşdim. Suallarla tanış olanda gördüm ki, müəllimlərdən biri (sonra biləcəkdim: Fəmil Mehdi) o birinə (professor Ələvsət Abdullayevə) deyir: “Bu, Şirməmməd müəllim deyən oğlandır. Özünü çağırmaq lazımdır”. Sanki, bu sözləri gözləyirmiş kimi, Şirməmməd müəllim (o vaxt nə adını bilirdim, nə də üzünü görmüşdüm) auditoriyaya daxil oldu. İşarə elədilər ki, bu, həmin oğlandır. Mənə yaxınlaşıb suallarına baxdı: 1) M.F.Axundovun “Puşkinin ölümünə Şərq poeması”; 2) Süleyman Rüstəmin Cənub seirləri; 3) Cümlə təhlili.

– Hə, balası, fikirləşmədən danışa bilərsən?

– Bəli, – cavab verdim.

Məndən imtahanın iki sualını o özü (O vaxt Şirməmməd müəllim fakültənin dekan müavini imiş, jurnalistika şöbəsinə qəbulun məsuliyyətini o daşıyırmış) götürdü. İlk sualı “Poema hansı dildə yazılıb?” – oldu.

– Farsca, – fikirləşmədən cavab verdim.

– Bir parça əzbər deyə bilərsənmi?

– Kimin tərcüməsində? – bu dəfə mən sual verdim.

– Kimlər tərcümə edib ki?

– Mikayıl Müşfiq, Cəfər Xəndan, Böyükağa Qasımsadə... – sözümlü tamamlaya bilmədim.

– Mikayıl Müşfiqin.

– Gecə etdim uyğumu gözümdən kənar, Sordum: “Ey sirr çəşməsi ürəyim, nə var?..”

– Bəs Cəfər Xəndanda necə başlanır?

– Gözlərimdən yuxu qaçmış, məni boğmaqda xəyal, Düşünən beynimi sarmış yenə bir qəmli sual...

– Keç ikinci suala. “Cənub şeirləri”nin qayəsi nədir?

Düzü, başqa bir müəllim bu sualı versə idi, bəlkə də, başqa bir cavab verərdim. Amma Şirməmməd müəllimə ciddi bir güvəncə içimdən gələn cavabı verdim:

– Bütöv Azərbaycan. Əvvəl-axır Azərbaycan birləşib bütöv olacaq...

Təkidlə üzümə baxdı və bir anlıq sükutdan sonra, cümlə təhlilinə keç, – dedi. Cavabımı dinləmədən üzünü rəhmətlik Ələvsət müəllimə tutaraq:

– Kişinin qiymətini köçür aşağı (yəni keçən imtahandan aldığı “5”-i). Bu, gələcəkdə jurnalistika fakültəsinin professoru olacaq.

Sonradan öyrəndim ki, mənim yazı işim yoxlanarkən də həlledici sözü Şirməmməd müəllim deyibmiş. “Qəhrəman Azərbaycan qadınları” adlı sərbəst inşam mübahisələrə səbəb olub. Deyiblər ki, dövrün Bəsti Bağrova, Şamama Həsənova, Sevil Qaziyeva kimi əmək qəhrəmanları haqqında bircə cümlə yazılıb, ən çox Tomrisdən, Nüşabədən, Nigardan, Həcərdən bəhs olunur. Şirməmməd müəllimin sözü kəsə olub: “Bu düşüncənin sahibi

“5” almalıdır”. Kimsə pıçıldayıb ki, bəs deyirdilər, bu heç kəsi universitetə düzəltmir?! Şirməmməd müəllimin qulağı pıçıldını çalıb və cavab verib ki, gələcəkdə görərsiniz mənim düzəltdiyim kimdir...

II. “Pravda” və müstəqillik

Şirməmməd müəllim III kursda bizə “Partiya-sovet mətbuatı tarixi” fənnindən dərs deməyə başladı. “İskra”dan, “Pravda”dan, “Proletari”dən danışdı. Amma elə danışdı ki, elə bil bunlar bolşevik qəzetləri deyildi, gələcəkdə Azərbaycan jurnalistlərinə lazım olacaq təcrübə məktəbi idi. Şirməmməd müəllimin o vaxt bizi Azərbaycanın müstəqillik dövrünə hazırladığını xeyli sonralar başa düşdük.

III. “Sənin baban Şaumyandır, yoxsa Əmiryan?”

1918-20-ci illərin bolşevik mətbuatından danışanda tələbələrə biri yana-yana dedi: “Heyif ki, 1918-ci ildə bizim babalarımızı – 26 Bakı komissarını ingilislər güllələyiblər”.

Şirməmməd müəllim dözə bilməyib cavab verdi: “Şəxsən mənim elə babalarım olmayıb. Bəs sənin ki hansıdır – Şaumyan, yoxsa Əmiryan?”

IV. “Burjua cəmiyyətində jurnalistlər təqib olunur”

Dördüncü kursda Şirməmməd müəllim bizə “Xarici ölkələrin kommunist və fəhlə mətbuatı tarixi”ni tədris edib. Özü də necə? Məsələn, Vyetnam mətbuatından danışanda deyirdi ki, Vyetnam vətənpərvərləri yadelli işğalçılara qarşı mübarizə aparanda qanınlarını cırıb qumbaranı oraya yerləşdirirlər ki, əsir düşəndə də yağlara ziyan vura bilsinlər. Sonra astadan əlavə edərdi: “Vətənin müstəqilliyini belə qoruyarlar, bizim kimi yox”.

Xarici mətbuat dərslərində “Deyli uorker”, “Morninq star”, “Humanite” kimi kommunist qəzetlərinin çıxma tarixini göstərəndən sonra daha çox “burjua” qəzetlərindən danışar, oradakı müəlliflərin yazılarını vətənpərvərlik baxımından təhlil edərdi.

Məsələn, İspaniya mətbuatından danışanda özü ilə Mariano Xoze de Larranın "Satirik очерklər" kitabını gətirmişdi. Mən həmin kitabdakı очерkləri tələbələr qarşısında ucadan oxuyub, birbaşa tərcümə edirdim. Yadımdadır: bir dəfə Larranın "Sən saydığını say, gör fəlak nə sayır, yaxud jurnalist olmaq nə deməkdir" очерkini oxuyanda Şirməmməd müəllim gördü ki, tələbələrdən biri (onun haraya xidmət etdiyini bəzilərimiz bildirdik) çox narahatdır və qarşısındakı kağıza nəşə yazır. Dərhal mənim sözlümü kəsib dedi: "Görürsünüz də, uşaqlar, burjuva cəmiyyətində jurnalistləri necə təqib edirlər".

Sonralar mən həmin очерkin tərcüməsini "Müxbir" jurnalında dərc etdirmək istəyəndə Qlavlit (senzura) icazə vermədi. Jurnalın redaktoru Oqtay Cəfərov Şirməmməd müəllimlə məsləhətləşəndən sonra ona bir ön söz yazdıq. Məzmunu, təxminən, belə idi ki, əziz oxucular, biz sovet jurnalistləri çox xəşbəxtik, kapitalist ölkələrində isə onların heç bir azadlığı yoxdur. Bundan sonra tərcümə növbəti nömrədə dərc edildi və çox böyük əks-səda doğurdu...

"Xarici mətbuat" dərslərində Şirməmməd müəllimin xüsusi diqqət yetirdiyi məsələlərdən biri də Azərbaycan mətbuatının beynəlxalq əlaqələri idi. Əcnəbi müəlliflərin Azərbaycan mətbuatında dərc olunmuş yazılarını və xarici mətbuatda respublikamız haqqındakı məqalələri özü ilə gətirib bizə oxudardı. O vaxtdan məndə bu sahəyə həvəs yarandı və xarici publisistikada Azərbaycan mövzusunda dair əvvəl diplom işi, sonra isə namizədlik dissertasiyası yazdım.

V. Qəbul imtahanından 9 il sonra

1971-ci ildə fakültəni bitirib Azərbaycan Televiziyasına təyinat aldım. Yenə də Şirməmməd müəllimin köməyi ilə. O vaxt jurnalistika şöbəsi fakültəyə çevrilmişdi və Şirməmməd müəllim dekan idi. 4 il yarım orada çalışdım. 1975-ci ilin dekabrında şəx-sən özü zəng vurub məni fakültəyə işə dəvət etdi. Onda ilk yadıma düşən bu oldu: demək, Şirməmməd müəllim heç nəyi unutmayıb, 1966-cı ilin avqustunda qəbulda dediyi, bu oğlan gələ-

cəkdə fakültənin müəllimi olacaq sözünü də... Beləliklə, o vaxtdan fakültədə işə başladım.

Hazırda jurnalistika fakültəsində çalışan professor və dosentlərin əksəriyyətini müxtəlif vaxtlarda məhz Şirməmməd müəllim seçib işə götürüb. Ona görə də...

VI. Halallıq ənonəsinin müəllifi

Ona görə də BDU-nun jurnalistika fakültəsi, bəlkə də, yeganə yerdirdi ki, heç bir müəllim heç bir tələbə qarşısında gözükləgəli deyil. Bunu məzunlar da təsdiq edə bilər, bugünkü tələbələr də. Bu halallıq ənonəsinin müəllifi məhz uzun illər fakültədə müxtəlif rəhbər vəzifələrdə işləmiş professor Şirməmməd Hüseyinov olub.

70-ci illərin əvvəllərində fəlsəfə müəllimlərindən birinin qiyabiçi tələbədən rüsvət alması barədə Şirməmməd müəllimə siq-nal çatır və fakt təsdiqləndikdən sonra həmin müəllim dərhal həbs olunur. Müstəqilliyin ilk çətin illərində, elə bugünün özündə də jurnalistika fakültəsinin müəllimləri ağır iqtisadi durum qarşısında əyilməmək, sınımaq üçün öz əsas iş yerləri ilə yanaşı, ya bir neçə özəl universitetdə də dərs deyir, ya da müxtəlif informasiya vasitələrində çalışaraq başlarını əvvəlki kimi yenə də dik tuturlar.

Harada işləmələrdən asılı olmayaraq fakültə məzunları öz müəllimlərinə halallıq nümunəsi kimi baxırlar, həmişə onların yolunu saxlayırlar. Bunlar Şirməmməd müəllimin qoyduğu böyük ənonələrdən biridir...

Nəsir Əhmədli,
BDU-nun professoru
20 iyun 2020-ci il

CÜMHURİYYƏT HƏQİQƏTLƏRİ

Millətin 9 milyonuna da vətən yolunda işləmək, bu işə adət, həvəs göstərmək şövqü aşılamalıdır.

Onlar ayrı nəsil olub, sözün geniş mənasında, bizim minillik dövlətçiliyimiz tarixindən ruhlanan adamlar olub.

Keçmişini bilməyən gələcəyə inamsız hərəkət edir – bu müdrik deyim qədim vaxtlarda deyilsə də, daim aktualdır. Çünki tarix təkrarlanıb insanlar qarşısında eyni dilemmalar qoyur, keçmişdə baş verənləri vaxtaşırı gündəmə gətirir. Ona görə də, olub keçənlərdən xəbərdar olan cəmiyyətlər yeni çağırışlar qarşısında duruş gətirə bilər.

Azərbaycanın Cümhuriyyət dövrünü əsaslı araşdırıb tarixi mahiyyət və əhəmiyyət daşıyan faktlar ortaya çıxaranlardan biri məşhur pedaqoq-alim, professor, mətbuat tədqiqatçısı Şirməmməd Hüseynovdur. O, “New Baku Post”-a eksklüziv müsahibəsində tədqiqatlarının nəticələrini bölüşüb.

– Siz 20 ildən çoxdur ki, Xalq Cümhuriyyətinin tədqiqatını fəaliyyətinizin əsas istiqamətinə çevirmisiniz. Bu hansı zərurətdən irəli gəldi?

– 1993-cü ildə İstanbulda “Tarixdə 128 türk dövləti” adlı kitab nəşr edilib. Həmin dövlətlərin içərisində Azərbaycan türklərinin yaratdığı 6 dövlətin adı və tarixi var. 1918-ci ildə elan edilmiş Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (AXC) tarixdə 114-cü müstəqil türk dövləti sayılır. Deməli, bizim dövlətçilik tarixi millətin yaddaşında, qanında, canında, ruhunda olub ki, 1918-ci ildə yenidən öz müstəqilliyinə qovuşub.

Biz dövləti idarə etmək qabiliyyətinə malik millətik. Dünyada nə qədər millət, tayfa, qəbilə olub, amma onların heç də hamısı dövlət qura bilməyib. Məhz ona görə AXC dövrünü ümumi dövlətçilik tarixindən ayırmaq olmaz. Axı, bu bizə bəla başa gəlib.

Üzeyir Hacıbəyli çox böyük uzaqgörənliklə 1919-cu ilin yanvarında “Azərbaycan” qəzetində bir məqalə yazıb. Orda deyilir ki, “100 il fəzilətində üstümüzə davam edən rus təhkimi hər bir tərəfimizə mane olduğu kimi, dövlət və vətən yolunda işləmək, mənfəətli ictimai təşəbbüsdə bulunmaq arzumuzu da

qəlbimizdən tamamilə çıxarmaq meylinə olub. Amma Azərbaycan türkləri dövlət və vətən yolunda işləmək, vuruşmaq, çalışmaq ideyasına həmişə sadiq qalıb”. Bu mənada, 1918-ci il istiqlal savaşı milli dövlət quruculuğu yolunda xalqın apardığı müstəqillik mücadiləsinin şərəfli səhifələrindən biridir.

Sovet dövründə, düz 70 il Cümhuriyyət tariximiz saxtalaşdırılıb. Cümhuriyyətə qarşı doktorluq dissertasiyaları, monoqrafiyalar yazılıb. Ancaq zaman göstərdi ki, bu saxtakarlıq, iftira və böhtan tarixi inkişafın ümumi istiqaməti ilə qətiyyən uzlaşmır.

– Tədqiqatların davamlı olması ondan xəbər verir ki, material böyük və həm də pərakəndədir. İş sistemləşdirmək mümkün olubmu?

– 22 ildir müstəqillik. Bu 22 ildə, əlbəttə, Cümhuriyyət tarixini çox istedadlı adamlar araşdırıb, öyrənib. Çoxsaylı monoqrafiyalar, əsərlər, o cümlədən ikicildlik “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ensiklopediyası” çap olunub. Amma bu o qədər zəngin tarixdir ki, öyrənib bitirmək olmur.

Biz sovet məktəbinin tarixçiləriyik. Ona görə araşdırmalarda istər-istəməz həmin təsir özünü göstərir. Sovet dövrü tarixçilərinin ən böyük qüsuru odur ki, sistemin istədiyi tarixi yazıblar. Ona görə də, Cümhuriyyət tarixinin, sözün geniş mənasında, əsl həqiqətləri yazılmayıb.

Bunun üçün gərək o dövrün sənədlərini, mətbuatını, rəhbər adamlarının əsərlərini çap eləyəsən, araşdırasan. Mən də ordan başladım və 1992-ci ildə Məmməd Əmin Rəsulzadənin əsərlərinin I cildini (1903-1909), 2001-ci ildə II cildini (1909-1914) və keçən il III cildini (1915-1916) çap etdirdim. Bu üsə 1917-18-ci illəri əhatə edən IV cild işiq üzü gördü. İndi stolumun üstündə 1918-20-ci illərdən bəhs olunan V cild var. Onun üzərində iş hələ yekunlaşmayıb.

Bundan başqa, gəlin, bir suala cavab tapaq – Əlimərdan bəy Topçubaşov, Fətəli xan Xoyski, Nəsim bəy Yusifbəyli və Cümhuriyyət dövründə yazan digər adamların əsərlərinin hamısı varmı? Və yaxud arxiv sənədlərinin hamısı öyrənilibmi? Baxıram ki, Fransa, Rusiya, Türkiyə, Gürcüstan arxivlərindən nə qədər material yığılıb. Tarixi düz yazmaq üçün bütün sənədlər

araşdırılmalıdır. Müsavat tarixini araşdırmaq istəyən 1918-ci ildən yox, 1911-ci ildən başlamalıdır.

– **Birinci Respublika dövründə millət öncüllərinin əsas qayəsi nədən ibarət olub?**

– Üzeyir bəy Cümhuriyyət dövründə parlamentdəki çıxışında mətbu orqanları partiya qəzetləri olmaqda günahlandıranlara deyirdi:

“Azərbaycan” qəzeti heç bir partiyanın qəzeti deyil. Bu nəşrin qapısı bütün millətə açıqdır. Bizə yazmaq istəyənlər mövzularında beş prinsipi əsas tutmalıdır: vətən abadlığı, millətin salamatlığı, camaatın tərəqqisi, dövlət intizamı və milli istiqalata sədaqət. Kim bunlara əməl edəcəksə, “Azərbaycan” qəzetinin səhifəsi ananın övladına açdığı qucaq kimi ona açıqdır”.

Onlar ayrı nəsil olub, sözün geniş mənasında, bizim minillik dövlətçiliyimiz tarixindən ruhlanan adamlar olublar. Təsəvvür edin, 200 illiyi qeyd olunacaq “Türkmənçay” müqaviləsində Abbasqulu ağa Bakıxanov tərcüməçi kimi iştirak edib və “Gülüştani-İrəm” kimi əsəri yazmaqla istədi ki, dövlətçilik tarixi bəlli olsun.

Mirzə Fətəli Axundzadə düşündü ki, millət gərək özünü görə bilsin və səhnədə dramaturgiya yaratdı. Həsən bəy Zərdabi mədəni milli intibahın, maarifçiliyin əsasını qoydu, “Əkinçi”ni yaratdı. İnsanlarda ictimai-siyasi dünyagörüş belə-belə formalaşdırılırdı. Əli bəy Hüseynzadə, Əhməd bəy Ağayev türkçülüüyü yaratdı və millətə başa saldı ki, o, kimdir, millətlər içərisində türkün mövqeyi nə olub. Türk heç vaxt müstəqil dövlətsiz olmayıb.

– **Üzə çıxarılan bu faktların hazırkı dönmə və gələcək üçün hansı mahiyyəti var? Necə etməliyik ki, bir də səhvə yol verməyək?**

– Üzeyir bəyin sözləri ilə desək, gərək bu millətin 9 milyonun da canına vətən yolunda işləməyi, mənfəətli ictimai təşəbbüsdə bulunmağı və bu işlərə adət, həvəs göstərmək şövqünü aşılaraq. Hər bir azərbaycanlı gərək bilsin ki, bu vətən

onundur. Ü.Hacıbəyli yazırdı: “Bu gün biz bu dövlətin ictimai işlərinə girişməyə məcburuq. Kənardan baxmağa və biganə qalmağa haqqımız yoxdur. Çünki biz da ha öz-gə vətənin yox, öz vətənimizin oğluyuq. Vətən də, hökumət də, camaat da bizimdir”.

Yəni, hamı qolunu cırılmalıy və Vətən üçün çalışmalıdır. Müstəqilliyə gərək bütün millət sahib çıxsın. Onda müstəqilliyimiz də, dövlətçiliyimiz də əbədi olar.

Yaqut Tapdıqqızı

“Baku Post” qəzeti,

28.05.2013, № 39(91), səh. 4

“Sonuncu mögikanın ölümü...” – Şirməmməd Hüseynov torpağa tapşırıldı

Şirməmməd Hüseynov Azərbaycan tarixindən gəlib keçmiş bütün obrazları, parametrləri ilə ideallara cavab verən kimlikdir...

Şirməmməd Hüseynov Azərbaycan tarixindən gəlib keçmiş bütün obrazları, parametrləri ilə ideallara cavab verən kimlikdir...

SONUNCU MOĞIKAN

İyunun 25-də Bakı Dövlət Universitetində Azərbaycanın görkəmli alimi və mətbuat tədqiqatçısı, Ali Media Mükafatı laureatı, Prezident təqəddüsü, BDU-nun mətbuat tarixi və ideoloji iş metodları kafedrasının professoru Şirməmməd Hüseynovla vida mərasimi keçirilib.

Musavat.com xəbər verir ki, Prezident İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva vida mərasiminə əkil göndərib. Vida mərasimində Prezident Administrasiyasının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin hüquq-mühafizə orqanları ilə iş və hərbi məsələlər üzrə köməkçisi, PA-nın şöbə müdiri Fuad Ələsgərov, prezidentin ictimai-siyasi məsələlər üzrə köməkçisi Əli Həsənov, vergilər naziri Mikayıl Cəbbarov, MSK sədri Məzahir Pənahov, AMEA prezidenti Akif Əlizadə, Birinci vitse-prezidentin köməkçisi Anar Əkbərov, təhsil naziri Ceyhun Bayramov, səhiyyə naziri Oqtay Şirəliyev, BDU-nun rektoru Elçin Babayev, Azərbaycan Dillər Universitetinin (ADU) rektoru Kamal Abdulla, Mətbuat Şurasının sədri, deputat Əflatun Amaşov, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədr müavini Fuad Nurullayev, alimin tələbələri, ictimaiyyət nümayəndələri və mərhumun ailə üzvləri iştirak ediblər.

“Şirməmməd Hüseynov çox arzulayırdı ki, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin (AXC) 100 illiyini görsün. Təbii ki, arzusuna çatdı”.

Bunu Bakı Dövlət Universitetinin (BDU) rektoru Elçin Babayev vida mərasimində deyib.

O bildirib ki, Şirməmməd Hüseynov yüzlərlə jurnalistin ustası olub: “O, Azərbaycan və azərbaycanlılıq ideologiyasının qarçılarından idi. Azərbaycan dövləti Şirməmməd müəllimin zəhmətini hər zaman qiymətləndirib. Şirməmməd müəllim özüdən sonra heç bir zaman unudulmayan tarixi iz qoydu”.

“Bu səhnədə dayanmaq mənim üçün ağırdır. Şirməmməd Hüseynovun vida mərasiminə gələn hər kəsə təşəkkür edirəm”.

Şirməmməd Hüseynovla keçirilən vida mərasimində onun qızı, Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının Humanitar siyasət məsələləri şöbəsinin müdiri Fərah Əliyeva belə deyib. (Report.az) O, atasının çox şərəfli və layiqətli ömür ya-

şadlığını vurğulayıb: “Bu ömür yolunda qoyduğu miras onun təməz adı, ləyaqəti idi. Atam həmişə BDU-nu özünün birinci evi hesab edirdi. O, 60 ildən çox bura gəlmiş-gedib. Onun düşüncəsində BDU Azərbaycanın bir modeli idi. Cümhuriyyətin 100 illiyi qeyd ediləndə atam ən əziz övladının ən xoş günü kimi sevinirdi. Atam Prezident İlham Əliyevin və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın qayğısını gördü”.

“Şirməmməd Hüseynovun vəfatı Azərbaycan mətbuatı və cəmiyyəti üçün çox böyük itkidir”. Bunu jurnalistlərə açıqlamasında Mətbuat Şurasının sədri Əflatun Amaşov deyib. O bildirib ki, Ş.Hüseynovun banisi olduğu məktəb hər zaman işıq saçacaq: “Biz Azərbaycan mətbuatının patriarxını itirmişik. Şirməmməd Hüseynov bütün yaradıcılığı boyu nəsillər üçün nümunə idi. Onun üçün hər şeydən öncə millət, dövlət və vətən idi. Şirməmməd Hüseynov elə bir məktəb yaradıb ki, o məktəbin işığı uzun illər, dəim Azərbaycanı işıqlandıracaq. Allah ona rəhmət eləsin və qəbri nurla dolsun”.

“İctimai fikrimizin sonuncu mögikanlarından biri, mənim universitet müəllimim...” Bunu Sabir Rüstəmxanlı söyləyib. (Axez.az) S.Rüstəmxanlı bildirib ki, Şirməmməd Hüseynov həyat dolu insan idi: “Adam onun ölümlə üz-üzə gələcəyini təsəvvür edə bilmirdi. O, bütün ömrünü Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya çatdırılmasına sərf edib. Azərbaycana öz ömrünü fəda etmiş insanların bioqrafiyasının toplanmasında böyük əmək sərf edib. O, qeyri-adi yaddaş sahibi idi. Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, repressiya, AXC ilə bağlı çoxlarının unutduğu faktları ortaya qoymağı bacarırdı. Şirməmməd Hüseynov bir alim kimi çox fəal idi. O, tələbələrinin, iş yoldaşlarının və onu sevnələrin yaddaşında əbədi qalacaq”.

BDU-nun müəllimi Nəsir Əhmədli deyib ki, 1966-cı ildən bu günə qədər Şirməmməd müəllimlə birlikdə çalışıb: “Həmişə

onun qayğısını hiss etmişəm. 1956-cı ildə Səməd Vurğun rəhmətə gedəndə oğlu Vəqifə zəng ediblər ki, atan rəhmətə gedib. Telefonun dəstəyi onun əlindən yerə düşür. Sonra o, bir şeir yazır: “Dünyanın ən ağır qanteli telefon dəstəyidir...” Bu xəbəri eşidəndə mən də eyni hissləri keçirdim, telefon əlimdən düşdü. Özümü pis hiss etdim. Çünki Şirməmməd müəllim mənim həyatımda çox böyük rolə malik insandır. Universitetə qəbul imtahanından tutmuş bu günə qədər mənim hamim olub. Elm sahəsində, həyatda ağsaqqalım olub. Allah rəhmət eləsin. Ailəsinə, doğmalarına səbir versin”.

Deputat Fazil Mustafə bildirib ki, Şirməmməd Hüseynov öz vətəndaşlıq borcunu ölüm gününə qədər yerinə yetirməyi özünə öhdəlik hesab edən şəxsiyyətdir: “Bu cür şəxsiyyətlər Azərbaycan tarixində nadir hallarda olur. Onun qoyduğu irs, yaşam tərz, pədaqoji üslubu, vicdan və obyektivlik meyarları Azərbaycan cəmiyyətində etalonə çevriləcək. Mən onu çox az sayda ziyalı ilə müqayisə edə bilərəm. Onlardan biri Xudu Məmmədovdur. O, Azərbaycan tarixindən gəlmiş keçmiş bütün obrazları, parametrləri ilə ideallara cavab verən kimlikdir. Onun irsi yaşayacaq”.

Vida mərasimindən sonra mərhum ikinci Fəxri xiyabanda dəfn edilib.

Xatırladaq ki, Azərbaycanın görkəmli alim və mətbuat tədqiqatçısı, Ali Media Mükafatı laureatı, Prezident təqaüdçüsü, Bakı Dövlət Universitetinin mətbuat tarixi və ideoloji iş metodları kafedrasının professoru Şirməmməd Hüseynov 1924-cü ildə Şəkiddə anadan olub.

1941-1943-cü illərdə Şəki şəhəri 2 illik Müəllimlər İnstitutunda fizika-riyaziyyat fakültəsində təhsil alıb. 1945-1950-ci illərdə ADU, filologiya-jurnalistika şöbəsində təhsil alıb. 1950-1954-cü illərdə M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universi-

tetinin (MDU) jurnalistika fakültəsinin aspirantura şöbəsində təhsil alıb. 1954-cü ildə MDU, jurnalistika fakültəsində namizədlik dissertasiyası müdafiə edib. 1954-1961-ci illərdə BDU, filologiya fakültəsi jurnalistika kafedrasının müəllimi, dosent vəzifələrində çalışıb. 1962-1969-cu illərdə BDU, filologiya fakültəsinin dekan müavini olub. 1961-1971-ci illərdə BDU, jurnalistikanın nəzəriyyə və təcrübəsi kafedrasının dosenti vəzifəsində çalışıb. 1971-1976-cı illərdə BDU, jurnalistika fakültəsinin dekanı olub. 1971-1988-ci illərdə BDU, mətbuat tarixi kafedrasının dosenti vəzifəsində çalışıb. 1976-1988-ci illərdə BDU, mətbuat tarixi kafedrasının müdiri vəzifəsində işləyib. 1988-ci ildən BDU, mətbuat tarixi kafedrasının professorudur. Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin, Məhəmməd Əmin Rəsulzadə irsinin öyrənilməsində, təbliğində xidmətləri olub.

O, 1966 və 1972-ci illərdə "Qızıl qələm" mükafatına, 1988-ci ildə Respublikanın əməkdar jurnalisti adına, 1991-ci ildə Zər-dəbi adına mükafata, 1992-ci ildə Y.Məmmədəliyev adına mükafata, 1998-ci ildə M.Ə.Rəsulzadə adına mükafata, 2014-cü ildə "Şərəf ordeni"nə layiq görüldü.

Şirməmməd Hüseynov "Milli haqq və ədalət axtarışında", "Mənəvi irsimiz və gerçəklik" və başqa kitabların müəllifidir.

"Yeni Müsavat"ın da ən yaxın dostu olan Ş.Hüseynovun vəfatı ilə əlaqədar mərhumun ailəsinə dərin hüznü başsağlığı veririk. Allah rəhmət eləsin!

□ Elçin Əkbərov,
Musavat.com

SİZDƏN BİR DƏ OLMAYACAQ

**Dünyamızı pis kişilərin ümidinə qoymayın,
ŞİRMƏMMƏD müəllim, yaşayın!**

Türk qardaşlarımız, cinsindən asılı olmayaraq, hamıya kişi deyirlər. Bizlərsə bu sözə çox həssasıq, onu çox ehtiyatla işlədirik. Sözün qıssası, hər yetənə kişi demirik. Onlarmı haqlıdır, bizmi haqlıyıq – ürək döyüntüsü və şirin xatirələr burulğanında, həsrətli və nisgilli bir ovqatın qələmə aldığı bu yazıda həmin məsələni araşdırmaq fikrindən çox uzağam. Məqsədim əsl kişi kimi tanıdığım və bu günə qədər oxşarına rastlaşmadığım dəyərli bir insan haqqında söhbət açmaqdır.

Həyatda şanslı adam deyiləm. Həmyerlilərim demişkən, bir ovuc sudan ötrü Kürün üstünə getsəm, o boyda çayı qurudaram. Amma bir şeydə bəxtim gətirib. Orta məktəbdə və ali təhsil aldığı Azərbaycan Dövlət Universitetində iki qeyrətli insanın nurlu cəhrəsi ömür yoluma işıq tutub. Birincisi – oxuduğum orta məktəbin direktoru Məşədi İmanqulu Həsənov olub. Qəbri nurnan dolsun. İkincisi isə... Tələsməyəcəyəm.

Bu yazımı başlayanda oxucunu itizərdə saxlamaqdan ötrü cürbəcür variantlar düşünmüşdüm. Alınmadı. İlk sətirlərdən hiss edirəm ki, kimdən söhbət açacağım artıq diqqətli oxucuya məlumdur. Beləliklə...

...Sentyabrın axırları idi. illərdən bəri xəyalıynan yaşadığımız tələbəlik həyatına, Bakının bir gündə üç-dörd dəfə dəyişən şıltaq havasına, elə bu havaya bənzəyən müxtəlif xasiyyətli universitet müəllimlərinə öyrəşməyə hələ macal tapmamışdıq. Bir gün bizi, yəni birinci kursun qızlarını otaqlardan birinə yığdılar. Əvvəlcə dekanlıqda işləyən yupyumru, həlim xasiyyətli qadın gəlib dedi ki, qızlar, fakültəmizin dekanı sizinlə söhbət etmək istəyir. Sonra da əlavə etdi ki, bizim dekan dünyanın ən yaxşı kişisidir və kaş onda olan keyfiyyətlərin heç

olmasa yarısı qalan kişilərdə olaydı. Çox böyük qiymət idi, həm də çox riskli... Nəfəsimizi qısıb “dünyanın ən yaxşı kişisi”ni gözləməyə başladıq... Sonra dekan gəldi. Bu adamın sifəti tanış idi. Universitet tələbə qəbulu komissiyasının məsul katibi olmuşdu. Açıq deyim ki, o zaman bu adamın görkəmi ehtiyatlandırmışdı məni. Elə düşünmüşdüm ki, onun həndəvərinə belə dolanmaq, adi söz də soruşmaq olmaz. İndi o, qarşımızdaydı. Əvvəlcə bizi tələbə adını qazanmadığımız münasibətilə təbrik etdi, universitetdə, jurnalistika fakültəsində oxumağın məsuliyyətindən danışdı. Sonra əsl mətləbə keçdi. Dedi ki, məktəb partasından təzə qalxmısınız – cavansınız, hələ çox şeyləri anlamırsınız. Bu sinif otaqlarında sizə müxtəlif xasiyyətli müəllimlər dərs deyəcəklər. Onların arasında nadürlətlər də tapılacaq. Zəfər, qiymət yazmaqdan ötrü sizə söz deyənlər – görüş təyin edənlər, harasa dəvət edənlər ola bilər. Bizim fakültənin müəllimləri buna cürət (!) edə bilməzlər. Amma sizə başqa fakültə və institutlardan da müəllimlər dərs deyəcəklər... Barmağını hədələyici şəkildə silkələdi: belə şeylər olarsa, mən bilməliyəm... O söhbət bu gün çoxlarına modern görünməyə bilər. Elə o zaman da bəziləri bu söhbətə kinayə ilə yanaşmışdılar. Yəni, biz uşaq deyilik ki... Amma mənim – boyasız, rıyasız kənd mühitində böyümüş, həyatı ancaq kitablardan (həm də həyatı problemlərsiz təsvir edən, qəhrəmanları namuslu kişilər, abırlı qadınlar və işmətli qızlar olan sovet romanlarından) öyrənən bir qızın şüurunda bu sözlər şimşək kimi çaxdı. Çaxdı... və çox mətləblərə işıq saldı. Aylar, illər keçdikcə Şirməmməd müəllimin sözlərindəki həqiqət təsdiqlənirdi. Dərs danışanda sözüümüzlə eşitməkdən çox gözlərimizə baxan, imtahan götürəndə stolun altından ayağımızı basdalağa çalışan nanəciblərə də rast gəldik. Amma... Şirməmməd müəllimin hədələyici barmağı çox şeyin qabağını kəsmişdi...

...Ondan yaman qorxurdur. Bu “qorxu” sözündə qərribə bir şirinlik var. Qorxa-qorxa sevirdik onu. Sevä-sevä qorxurdurq ondan. Heç kəs onun gözüne görmək istəmirdi. Kimə deyildilər, səni dekan çağırır, sarısını udurdu. Amma onun otağından çıxanda “hə, nə olmuşdu, səni niyə çağırırdı” deyə soruşanlara hamı belə cavab verirdi: “O, yaxşı kişidir”. Oğlanla

qızın fərqi yoxuydu ondan ötrü. Hamını eyni tərzdə danıyır, acılayardı. Heç kəs incimirdi. Hamı bilirdi ki, o sərt baxışlı, acı dilli kişinin sinəsində isti bir ürək döyüntür. Elə bir ürək ki, tələbəni sevir, qayğısını çəkir, qoruyur, əsl vətəndaş kimi, gərəkli insan kimi yetişməsi üçün var qüvvəsini sərf edir. “Mənə qiymət faizi deyil, tələbənin biliyi lazımdır” deyirdi Şirməmməd müəllim. Sonra da deyirlər ki, əvəzedilməz insan yoxdur. Yalandır! Bütün yaxşı adamlar əvəzedilməzdir! Pislər bir-birlərini çox asanlıqla əvəz edirlər. Çünki onlar çoxdular. O vaxt deyirdilər ki, respublikamızın təhsil nazirliyində – onu “jurnalistika fakültəsinin rektoru” adlandırırlar. Bir də onu deyirdilər ki, Şirməmməd müəllimin dekan olduğu dövrdə jurnalistika fakültəsinə daha çox “proletar balası” daxil olub. Çünki heç kəsə boyun əymədən, heç kəsi “eşitmədən” işləyirdi bizim dekanımız. O dövrdə sərbətsizlik, milli duyğulara hörmətsizlik göstərənlərin çoxu bunu imperiya siyasəti ilə bağlayaraq özlərinə haqq qazandımaq istəyirdilər. Amma Şirməmməd Hüseynov sübut edirdi ki, insan hər bir şəraitdə öz xalqının övladı ola bilər və olmalıdır da.

Bizə dərs də deyib Şirməmməd müəllim. Heç yadımdan çıxmaz. Bir gün dekabrıslar dövrü rus jurnalistikasıdan danışanda sözünü kəsib baxışlarını auditoriyada dolandırdı: “Görürsünüz, uşaqlar, belə oğulları olan xalq həqiqətən xoşbəxt” dedi. Dedi və susdu. Gözləri yol çəkdi... Həmin anı bu gün də unutmuram və həmişə də fikirləşirəm ki, görəsən, həmin o anda Şirməmməd müəllim nə düşündü? Elə bilirəm, çox şey demək istəyirdi, amma deyə bilmirdi... Və mən onun deyə bilmədiklərini necə də bilmək istəyirdim...

Zaman hökmünü verdi. Çox şeylər dəyişdi. Və Şirməmməd Hüseynovun “525-ci qəzet”in səhifələrindəki silsilə yazılarını oxuyanda anladım ki, o zaman gözləri *yol* çəkəndə nə düşündürmüş, nələri dilinin ucundan qaytararmış. O bilirmiş ki, bu millətin də onu xoşbəxt etməyə qadir olan və bunun uğrunda canını belə əsirgəməyən oğulları olub. İndi öz qələmiylə onları bizə tanıdan Şirməmməd müəllimin özünü necə xoşbəxt hiss etməsi hər sözündən, hər cümləsindən oxunurdu.

Bir çıxışı da yaddaşıma həkk olunub. Universitetin iclas zalında hansı tədbirdə də dedi: “Kəş, insanların vicdanını göstəre

bilən rentgen kəşf olunaydı, qadınlarla işim yoxdur, əminəm ki, kişilərin çoxu bu rentgendən təmiz çıxmazdı". Bu sözlər gurultu alqışlarla qarşılandı. Bu sözlərdə həm cəsarət, həm də əsl kişilik manerası vardı.

Şirməmməd müəllim, çox heyf ki, cəngavərlik dövrü çox arxada, uzaq əsrlərin qoynunda qaldı. Elə bir dövr ki, kişilər qadınların yerə düşmüş atırlı dəsmalını qaldırıb yiyəsinə təqdim etməyi (həm də təzim edə-edə) özlərinə şərəf bilirdilər. İndi çörəyini əlindən alırlar. Uzun illər torpağımızın sərvəti ilə fəxr etmişik. Amma millətin əsl sərvəti onun kişiləridir. Mən qadınları ona görə demirəm ki, qadın da əsl kişilərin əhatəsində özünü əsl xanım kimi hiss edir. Uşaqlıqdan, tay-tuşlarımdan fərqli olaraq, müğənnilərin, kino ulduzlarının deyil, əsl kişi saydığım adamların şəkillərini toplamışam. İstərdim ki, bu yazı da Şirməmməd müəllimin şəkli ilə birlikdə dərc edilsin və mən də həmin şəkli qəzetdən götürüb öz albomuma vurum.

Yazılarının dərc olunması hər bir müəllif üçün zövqdür. Mənimə bir şeyi düşünəndə alacağım zövqü heç nəynən müqayisə etmək olmaz. Təsəvvür edirəm ki, Şirməmməd müəllim bu yazımı oxuyur, özünəməxsus bir şəkildə dodağını büzüb gözlərini qıyır: "Doğrudanmı, mənim belə bir tələbəm olub?!" Bilirəm, nə qədər düşünsə də, məni heç cür xatırlaya bilməyəcək. Bax, əsl zövq budur! Olub, Şirməmməd müəllim! Və o tələbə həmişə bundan qürur duyur...

Bu yazını münasibətsiz yazıram. Universiteti bitirən gündən Şirməmməd müəllimi görməmişəm. Bilmirəm onun həyatında nələr baş verib, hansı işləri görüb, hansı adları, mükafatları alıb. Mən heç onun doğum gününü də bilmirəm. Bildiyim bir şey var ki, onun kimi kişilər hər gündə, hər ildə doğulmurlar. Və belə kişilər əsl milli sərvətdir!

...Bu yaxınlarda televizorda bir sjetdə gördüm onu. Göz dəyməsin, elə həmin Şirməmməd müəllimdi. Yaşayın, Şirməmməd müəllim! Dünyamızı pis kişilərin ümidinə qoymayın! Yazıqlar olar bizə...

Vəsilə Usubova,

"525-ci qəzet", 4 yanvar 2005-ci il

"MÜƏLLİM ÖZÜ NÜMUNƏ OLMAQLA TƏLƏBƏSİNİ TƏRBİYƏLƏNDİRƏ BİLƏR"

Səhifəmizin bugünkü qonağı BDU-nun jurnalistika fakültəsinin mətbuat tarixi kafedrasının professoru, Prezident təqaüddüşüsü Şirməmməd Hüseynovdur

M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsi 1952-ci ildə yaradılıb. 25 iyun 1954-cü ildə həmin fakültənin Elmi Şurasında MDU-nun mətbuat tarixi kafedrasının müdiri, professor A.Portyankinin rəhbərliyi ilə namizədlik dissertasiyasını birinci maddəfə edən tələbə Şirməmməd Ağaməmməd oğlu Hüseynov olub. Şirməmməd Ağaməmməd oğlu Hüseynov elmi fəaliyyətinə görə 1948-ci ildə "Nizami" təqaüdüə, iki dəfə: 1966-1972-ci illərdə "Qızıl qələm" mükafatına, 1988-ci ildə "Respublikanın əməkdar jurnalisti" adına, 1991-ci ildə "Zərdabi mükafatı laureatı" adına, 1992-ci ildə "Yusif Məmmədəliyev adına mükafat" a, 1998-ci ildə "Məhəmməd Əmin Rəsulzadə adına mükafat" a layiq görülmüşdür. 2005-ci ildən Prezident təqaüddüşüsüdür. Şirməmməd Hüseynov 1954-1961-ci illərdə ADU-nun (indiki BDU) filologiya fakültəsi, jurnalistika kafedrasının baş müəllimi, sonra dosenti, 1962-1969-cu illərdə filologiya fakültəsinin dekan müavini, 1970-1976-cı illərdə ADU-nun jurnalistika fakültəsinin dekanı, 1976-1980-ci illərdə mətbuat tarixi və ideoloji iş metodları kafedrasının müdiri vəzifələrində çalışıb. 1988-ci ildən bu günə kimi BDU-nun jurnalistika fakültəsində mətbuat tarixi və ideoloji iş metodları kafedrasının professorudur.

Şirməmməd müəllimi ilk dəfə 34 il öncə auditoriyada görmüşəm. Tələbəsi olmuşam, mühazirələrini dinləmişəm. Şirməmməd müəllim dərslər dediyi tələbələrə deməzdi ki, mənə qulaq asın, dərslərdən qalmayın, dediklərimi qeyd eləyin. Onun

böyük anlamda dərsinin cazibəsinə düşən biz tələbələri qoşa saatların nə vaxt bitməsinə hiss etməzdik. Şirməmməd müəllimin mühazirələri hələ oxumağa macal tapmadığımız dəyərli bir kitabın içindəkilər deməkdi... o mühazirələr olduqca maraqlı idi.

Şirməmməd müəllim bizə doğru düşüncəni, doğru yazmağı öyrədib. Müxtəlif kurslarda “Partiya-sovet mətbuatı tarixi”, “Burjua mətbuatının tənqidi” fənlərini tədris edən tanınmış pedaqoq, əslində öz mühazirələri ilə həmişə daha çox milli mətbuatımızın qaranlıq səhifələrinə işıq tutub.

Jurnalistlər ordusunda onun yetirmələrini məhz eyni bir cəhət birləşdirir, doğmalaşdırır: Milli ruh, milli təəssübkeşlik.

Unudulmaz müəllimimizlə hazırda çalışdığı Bakı Dövlət Universitetində, jurnalistika fakültəsinin mətbuat tarixi kafedrasında görüşdük. Özünəməxsus həmişəki təbassümü üzündə, göstərdiyi mənbələri eynəksiz oxuyurdu...

- 17 dekabr 1924-cü ildə Şəkidə anadan olmuşam. Atam əvvəllər Şəki İpək fabrikində işləyib. Sovet hökuməti gələndən sonra xırda ticarətlə məşğul olub.

...Nəsil şəcərəm barədə kitablarımda da yazmışam. Mənim ata nəslimin də, ana nəslimin də nümayəndələri çox namuslu, qeyrətli, sanballı, bir sözlə, düz adam kimi tanınıblar.

Üç yaşım hələ tamam olmamış, 1927-ci ildə atam vəfat edib. Üç qardaş, üç bacı qalmışqı anamın ümidinə. Heç bir təhsil görməyən, evdar qadın olan anamın məşəqqətli günləri atamın ölümündən sonra başlayıb. O vaxta qədər çöl işi nədir bilməyən anam gedib ipək fabrikində baramaaçan fəhlə işləyib, baramaların vaxtı çatanda onları saf-çürük edib yaxşıya-pisə ayırıb.

Fabrikdən aldığı halal maaşıyanan bizi böyütdü, çalışıb ki, hər bir ehtiyacımızı ödəsin. Oxumağımızın da qeydinə qalıb, ali təhsil arıncına getməyimizdə də özünün zəhmətli işi, alın təri bahasına dayağımız olub.

Anam işdə olanda ailənin ilk övladı – böyük bacım bizim tərbiyəmizlə, dərslərimizlə məşğul olub, yeməyimizi-içməyimizi hazırlayıb. Bəlkə də elə bu səbəbdən altı bacı-qardaşdan beşimiz ali təhsil almışıq, bircə o bacım oxuya bilməyib. Çox zəhmətkeş olub böyük bacım. Həm bizə baxardı, həm də vaxt tapan kimi qış

corabları toxuyardı. O corabların satışından gələn qəpik-quruş ehtiyac, qayğı yükü ağır olan ailə büdcəmizə əvəzsiz bir kömək idi...

Bayaq dediyim kimi, anam özü evdar qadın olsa da, tanınmış, savadlı nəsiləndən idi... Bir vaxtlar Qafqazın Şeyxülislamı Molla Fərəc Pişnamazzadə olub, anam Sara xanım onun bacısı qızıdır. Dayılarım da təhsilli adamlardı...

Biz rayon mərkəzində yaşayırdıq. Valideynlərimin beşinci uşağı idim. Ailəmizdə düzlük o qədər əsas şərt idi ki, qonşumuzun alça və ya gavalı ağacının budaqları çəpərin üstündən aşıb bizim tərəfə əylərsə də, ağılmıza gəlməzdi ki, meyvələrdən birinə əl uzadaq... Hətta özü qopub yerə düşənləri də anam bizə yığdırar, deyərdi ki, aparın verin sahibinə... Əgər qonşu apardığınız meyvələrdən sizə verərsə, yeyərsiz, verməzsə, haramdı, toxunmazsınız. Bax, beləcə halallığa öyrətməklə böyüdüb anam bizi...

- Şirməmməd müəllim, məktəb illəri ilə bağlı xatirələriniz də maraqlı olardı...

- Altı yaşım olanda birinci sinfə getmişəm. Orta təhsil illərim Şəkidə keçib. Məktəb üzrə fərqlənən şagirdlərdən sayılırdım. Keçirilən respublika olimpiadalarında iştirak edər, qazandığım uğurlarla həmişə məktəbimizin, müəllimlərimin başını uca edərdim.

...Bax, bu şəkli görürsən? Ön cərgədə sağdan dördüncü dayanan mənəm. 30 iyul 1940-cı ildə Soçidə çəkilib. Mənim üçün çox qiymətli fotosəkildi. Bu gün də dəyərli bir xatirə kimi qoruyub saxlayıram.

1940-cı ilin yayında on beş müttəfiq respublikadan olimpiadalarda yer tutmuş əlaçı şagirdləri seçib Soçiyə dincəlməyə göndərmişdilər.

Olimpiadada fəxri yer tutduğuma görə Azərbaycan Respublikasından Soçiyə göndərilmiş beş nəfər azərbaycanlı şagirdin biri mən idim. O günlərin yadigarıdır bu şəkil...

Oxuduğum Şəki şəhəri, Mirzə Fətəli Axundov adına 2 nömrəli orta məktəbi on altı yaşımda “əla” qiymətlərlə başa vurmuşam. Məktəbimizin birinci buraxılış məzunlarındanam.

...1941-1943-cü illərdə Şəki İkiillik Müəllimlər İnstitutunun fizika-riyaziyyat fakültəsində oxumuşam və bitirmişəm. Bu məktəbin də birinci buraxılış məzunlarındanam.

Bir müddət Zaqatalanın Varxan, Şəkinin Aşağı Göynük, Oxut kənd orta məktəblərində fizika-riyaziyyat müəllimi, "Nuxa fəhləsi" qəzetində ədəbi işçi işlədim.

1945-1950-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinin jurnalistika şöbəsində təhsil aldım, universiteti fərqlənmə diplomu ilə bitirdim. Yenə də birinci buraxılış...

Hər yerdə birinci buraxılış məzununu olmağım da sırf taleyin qisməti. Adam hətta özü bilərəkdən istəsə belə, birinci olmaq tarixlərini bu cür ardıcılıqla düzə bilməz.

- Qələm əhli adətən vaxt qıtlığından şikayətlənir...

- Mənim vaxt qıtlığı problemim olmayıb. Jurnalistika şöbəsində oxuya-oxuya, tələbəsi olduğum universitetin "Lenin tərbiyəsi uğrunda" qəzetində redaktor müavini, daha sonra "Azərbaycan müəllimi" qəzetində şöbə müdiri işləmişəm.

Vaxtımı elə böldürdüm ki, dərslərimi də yüksək səviyyədə oxuyurdum, mənə həvalə edilən işi də axşama qoymurdum.

- Universitet illəri arxada qaldı...

- Bu dəfə təhsilimi Rusiyada davam etdirdim. 1950-1954-cü illərdə M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinin aspiranturasında təhsil aldım...

Moskva dövrü ömrümün qızıl həflərlə yazılan ən səmərəli illəri olub.

Mənim dissertasiyamın mövzusu 1917-1920-ci illəri əhatə edirdi. Bütün mənbələr əski əlifbaynan, ərəb dilindəydi. Hələ Bakıda tələbə olduğum illərdə öz respublikamızın kitabxanalarında, arxivlərində elmi işim üçün lazım olan materialları əldə edə bilmirdim. Nədənsə, onların istifadəsinə imkan yaradılmır, icazə verilmirdi. Amma Moskvada bu qadağa ilə üzləşmədim. Orada oxuduğum dövrdə sərəsər dörd il kitabxanaları, arxivləri araşdırdım, Azərbaycan mətbuatına dair mənbələri tapıb üzə çıxardım.

Bu sırada məqam tapdıqca Üzeyir Hacıbəyovun, Soltan Məcid Əfəndiyevin, Nəriman Nərimanovun, Məhəmməd Əmin

Rəsulzadənin də vaxtilə qadağan edilmiş əsərlərinin üzünü köçürüb nüsxələyirdim. Moskvada oxuduğum illərdə bir dəqiqəmi də boş yerə sərf etmirdim. O dövrdəki arxiv araşdırmalarımın, qeyd dəftərlərimin hamısını bu günə kimi saxlamışam. Atalar deyib, saxla samanı, gələr zamanı...

İndi də əlimdə elə mövzular var ki, onları araşdırmaq, bərpa edib millətə tanıtmək, geniş oxucu auditoriyasının ixtiyarına vermək gərəkdir.

- Elmi araşdırmalannızın əsas mövzusu?

- Mən milli mətbuat tariximizin 1917-1920-ci illər dövrünün və Məhəmməd Əmin Rəsulzadə irsinin araşdırıcısıyam. Mətbuatımızı təmsil edən hər bir qələm əhli nədən yazdığına və necə yazdığına ciddi yanaşmalıdır.

Mənim vurğulamaq istədiyim odur ki, 1917-1920-ci illər milli mətbuatımızın tarixini əks etdirən qiymətli materiallar dərindən öyrənilməli, tədqiq və təbliğ olunmaqla yanaşı, həm də himf edilib qorunmalıdır. İndi daha qadağalar da yoxdur. Sağ olsun arxiv əməkdaşları, işləmək istəyənlər hər cür şərait yaradırlar. Əsas odur ki, araşdırıcının özünün çalışmağa həvəsi, şövqü ola...

Tarixlə məşğul olduysa, gərək hər şəraitdə obyektiv olasan, səhsiz işləməyi bacarasan.

- Moskvada senzura səddi ilə heç qarşılaşmadınız?

- Bu cəhətdən doğrudan mənim bəxtim gətirmişdi. Moskvada – Qlavlit adlanan idarədə azərbaycanlı sensor vardı – Əlihüseyn Əliyev. Rus qadınla evlənmişdi, həmişəlik Moskvada yaşayırdı.

Əlihüseyn əslən şəkiliydi, üstəlik də orta məktəb yoldaşım idi. Yazılarımı sensor kimi o yoxlayırdı. Baxdığı materialların da çapına şəxsən özü icazə verirdi. Əlihüseynin qoyduğu dərkənlərdən sonra, kimin ixtiyarı vardı ki, ağzını açıb bir kəlmə söz desin. Mən də Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin əsərlərinin üzünü köçürürdüm, sonda müəllifin adının yerində yazırdım "Üzeyir Hacıbəyov"... "Nəriman Nərimanov"... "Soltan Məcid Əfəndiyev"... Onlar bolşevik yazarlar sayıldığından, problem yaranmırdı. Əsl müəllifin də adının altından xətt çəkib işarələyirdim ki, sonradan baxanda özüm də müəyyən edə bilim

ki, əsər əslində hansı müəllifindir. Hamısını Bakıya gətirdim... Bu illər ərzində 26 adda kitab hazırlayıb nəşr etdirdim. Oxuculara təqdim etdiyim materialların hamısı ilk dəfə çap olunur.

Hələ yorulmamışam. İndi də imkan düşdükcə arxivləri araşdırıb yeni mənbələr tapır, əski əlifbadan yeni əlifbaya köçürür, kompüterdən çıxartdırır, nüsxələdirəm... Sonra aparıram şərqşünaslıq fakültəsinə, göstərirəm ərəbşünaslara, farslara. Onlar da öz qeydlərini edirlər. Ərəbcəni Vəsim Məmmədəliyev yaxşı bilir. Dediym odur ki, mən şərqşünaslarla əlaqəli çalışıram. Kitablarımı da sovet dövründən üzü bəri heç vaxt dövlət və ya sponsor hesabına maliyyələşdirməmişəm. Öz halal məşğulmdan, təqaüdümdən etdiyim qənaət hesabına demək olar ki, ildə bir kitabım işıq üzü görür. Bütün bu proseslərin hamısı zəhmət, vaxt və vəsait tələb edir.

- Şirməmməd müəllim, neçə ildir BDU-da pedaqoq kimi çalışırsınız?

- 1954-cü ildən bu günə qədər.

- Tələbələriniz sizdən həmişə dərin rəğbət və ehtiramla danışır...

- Bu, sizin fikrinizdir. Mən bu barədə bir söz deyə bilmərəm. Ancaq bildiyim odur ki, dərsimə gecikən deyiləm – bu bir. Hazırlıqsız əsla auditoriyaya girmərəm – bu da iki.

Baxmayaraq ki, eyni sahədə çalışdığım əlli səkkiz ildən artıqdı, hətta bütün auditoriyaya deyil, ikicə nəfərə belə dərsim olsa, yenə də sabahkı dərse irəlindən hazırlaşırım.

Bununla belə, yenə də iddia edə bilmərəm ki, tələbələrim məndən razıdı, ya narazıdı... öyrənirlər, ya öyrənmirlər. Bilirsiniz, tələbəni mühazirə nə qədər öyrədirsə, bir o qədər də əsər öyrədir. Gərək nə yazmışansa, qoyasan tələbənin qarşısına, o da oxuya. Müəllim özü nümunə olmaqla tələbəsinə təbiiyləndirə bilər, sözlə bu mümkün olan şey deyil.

- Neçə övlad böyütmüsünüz?

- İki qızım var. Fərəh və Lalə. Bizim şəcərədə ümumiyyətlə, elmə, təhsilə maraq həmişə üstün olub. Böyük qızım Fərəh Əliyeva (həyat yoldaşının soyadını daşıyır) sənətşünaslıq elmləri

doktoru, Bakı Musiqi Akademiyasının professoru, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyində incəsənət şöbəsinin müdürü.

Qızlarım Bülbül adına musiqi məktəbində oxuyublar... Dörd-beş yaşları olanda apardım ikisini də bəstəkar Süleyman Ələsgərovun yanına (Allah ona rəhmət eləsin), musiqi qavrama qabiliyyətlərini yoxlatdım. Süleyman Ələsgərov hər iki qızımın musiqi duyumundan razı qaldı.

Çalıb oxumaq üçün, oynamaq üçün yox, musiqişünaslıq elmi ilə, musiqi tariximizlə məşğul olmaq üçün uşaqlarımı musiqi sahəsinə yönəltdim...

O biri qızım Lalə Hüseynova (bu qızım mənim soyadımı daşıyır) da sənətşünaslıq elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosentdi. Bəstəkarlar İttifaqının məsul katibi işləməklə bərabər, həm konservatoriyada çalışır, həm də Heydər Əliyev adına liseydə mədəniyyət tarixindən dərslər deyir.

Həyat yoldaşım Ülkər Hüseynova “Elm və həyat” jurnalında redaktorun müavini. Bizim dördümüzün – mənim, yoldaşımın və iki övladımızın son on ildə 24 kitabımız çıxıb. 13 kitab mənimdi, 4-ü yoldaşımındı. Yeri gəlmişkən, Lütfi Zadə haqqında Azərbaycan dilində ilk kitabın müəllifi Ülkər xanımdı. 132 nömrəli məktəbin tarixinə həsr edilmiş kitabı da Ülkər xanım hazırlayıb...

Dörd nəvəm var: iki oğlan, iki qız. Dördü də ali təhsil alıb, magistratura bitirib. Ən kiçik nəvəmin 23 yaşı var: Nilufər Rəhimova. Bu saat Yaponiyada məşhur Kioto Universitetində əczaçılıq üzrə magistratura təhsili alır. Onun Yaponiyadakı elmi rəhbəri ötən il Nobel mükafatı aldı. Nilufər ingilis, yapon, fransız, türk, rus dillərini sərbəst bilir. Elmi rəhbəri deyir ki, mən dünyada azərbaycanlılar kimi istedadlı millət görməmişəm, biz yaponlar cəmi iki dil bilir – yapon dili, bir də ingilis dili, amma azərbaycanlılardan hansı gəlsə, ən azı beş dil bilir. Təvəzökarlıqdan kənər olmasın, nəvələrim hamısı zəhmətkeşdilər, gecəni gündüzə qatıb oxuyublar. İlk nəvəm Əhəd Əliyev Amerikada təhsil alıb. İngiliscə təmiz bilir. Əhədin qardaşı Toğrul Əliyev isə stomatoloqu. O da təcürbəni Türkiyədə keçib. Oğlanlar Fərəhin uşaqlarıdır, qızlar Lalənin.

Nilufərin böyük bacısı Leyla Rəhimova Heydər Əliyev Fondunda işləyir. İngilis dilini, incəsənət sahəsini çox gözəl bilir. O da həm Bülbül adına məktəbi, həm də konservatoriyanı bitirib.

- 34 il əvvəlki tələbəninizi kimi yenə də sizi dinləyirəm.

- Nəinki yazanda, hətta danışanda belə ehtiyatımızı əldən buraxmamalıyıq. Düşmənin bəzən öz sözümüzü silaha çevirib bizi vura bilər. Gəncliyi elə ruhda yetişdirməliyik ki, intellektual səviyyəsi, davranışı, dünyagörüşü, dil bilmək qabiliyyəti və digər məziyyətləri ilə millətimizi hər yerdə təmsil edə bilsin.

Hazırladı: Ellada Umudlu,

"Azərbaycan müəllimi" qəzeti, 9 noyabr 2012-ci il

TƏQAÜDÜNÜ MİLLƏTİNƏ XƏRCLƏYƏN KİŞİ...

Biz necə etməliyik ki...

...İnsanlarımız ziyalılığı, Vətən qarşısında məsuliyyəti Şirməmməd müəllim obrazında şəxsiyyətlərdən öyrənə bilsinlər

Millət vəkili Fazil Mustafa ictimaiyyətə sual ünvanlayıb; necə edək ki, insanlarımız ziyalılığı, Vətən qarşısında məsuliyyəti öyrənsinlər?

Bu sual elə-belə, boşuna ortaya çıxmayıb. Dəyərli ziyalımız, professor Şirməmməd Hüseynovun təmsalında səslənib. F.Mustafa feysbuk səhifəsində Şirməmməd Hüseynovla telefon söhbətinin məzmununu paylaşılıb. İctimaiyyəti düşündürəcək sual da məhz bu danışq fonunda boy göstərir:

"Bu gün qocaman və dəyərli Azərbaycan aydını Şirməmməd Hüseynova zəng vurmuşdum. "Azərbaycan" qəzetindəki parlament müzakirəsini əks etdirən iki cildlik kitabı mənə göndərdiyinə görə təşəkkür etdim. Bu barədə ayrıca status yazdığımıza görə üzərində çox da durmaq istəmirəm. Artıq Şirməmməd müəllim 3-cü cildi də tamamlamaq üzrədir.

Sadəcə vacib bir məqama toxunmaq istəyirəm ki, biz necə etməliyik ki, insanlarımız ziyalılığı, Vətən qarşısında məsuliyyəti, Şirməmməd müəllim obrazında şəxsiyyətlərdən öyrənə bilsinlər. Diqqət yetirin, adam Prezident təqaüdü alır, o vəsaiti şəxsi yaşamaı üçün xərcləmir. Cümhuriyyət tariximizə aid bütün kitabları öz vəsaiti hesabına kompüterdə yazdırır, redaktə etdirir, nəşr etdirir. Sonra da satışa da vermir, ayrı-ayrı insanlara pulsuz-parasız göndərir ki, oxuyub aydınlansınlar. Yəni ölkə Prezidentinin verdiyi təqaüdü millətin maariflənməsi üçün xərcləyir. Bir çox insanlar tanıyıram ki, hətta imkanları, övladlarının vəzifə gəlirləri ən yüksək formada olsa da, bu təqaüdü alırlar. Cəmiyyət

yəta, millətə verdikləri, üç badam bir qozdan artıq deyil. Bu kişiyyə, yəni Şirməmməd müəllimə həmin təqaüdü beş qatını, on qatını da versən halaldır. Bu cür fədakarlıq nümunə etməyə həqiqətən də çətinlik çəkirəm. Danışdıqca aydın, diri, modern təfəkkürünə heyran qalırsan.

Qeyd edim ki, tarixə, dəyərlərə baxışlarımız əsasən üst-üstə düşür və bu yeni düşüncəni arıq vücudunda daşıyan dəyərli bir azərbaycanlıni görəndə bizi nadanlıqları ilə işimizdən ayıran bir çox əzbərçi və vətənsivənci məxluqlara üyüm acıyır. Bu kişi əsl cümhuriyyət tarixini ortaya qoyur, gedib külli miqdarda dövlət vəsaiti hesabına təhrif olunmuş iki cildlik Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası nəşr etdirmir. Bu kişi böyük Məhəmməd Əmin bəyi şüar olaraq təqdim etmir, əməl olaraq, əsər olaraq təqdim edir. Uzeyir bəyi də, Zərdabini də, başqa millət fədailərini də eləcə. Nə deyim, Allah qorusun. Bu həftə içi ayrıca görüşüb fikir mübadiləsi aparmağımızı istədi, söylədim ki, fikir mübadiləsinə deyil, sizdən bir çox şeyləri öyrənməyə gələcəyəm. Ziyalı borcunu, peşəkarlığı, vətəndaş məsuliyyətini hər dəfə bu kimi insanlardan öyrənmək vacibdir mənə...”

“Şərq” qəzeti, 15 noyabr 2017-ci il, səh. 6

Araştırma

Prof. Dr. Eflatun Neimezade

BM Barış Elçisi, Azərbaycan Cümhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, “Respublika” gazetesi Türkiye Temsilcisi, Azərbaycan Devlet Sanatçısı
YAYDER Genel Başkanı

Azerbyacan ilmine, edebiyatına büyük katkıları olmuş, binlerce genç, uygar yazar, şair ve gazeteciler ordusunun eğitiminde müstəsna rol oynamış, büyük ustad ve tarih bilimcisi, Prof. Dr. Şirmemmed Hüseyinov vefat etti ve Tanrının çiçekli bahçesine ebediyen yerleşmiş oldu. Aşağıda merhumun sadakatl

öğrencisi, Prof.Dr. Cihangir Memmedli'nin fedakar Hocası hakkındaki hatırasını siz değerli okurlarıma iletiyorum.

“Azerbaycan halkı, fikir tarihimizin misilsiz araştırmacısı, yüreği ve kalbi VATAN sevgisi ile dolu, bütün hayatını hakikat ve dürüstlüğe atamış müstesna evladı – Şirmemmed Hüseyinov’u Cennet dünyasına yola salmıştır. Onun öğrencisi ve yakın dostu gibi çok kederliyimdir. Sadece ben miyim? Hocalık yaptığı binlerce gazeteci, yazar ve edebiyat adamları, onun eserlerini, araştırmalarını okuyup maariflenmiş, milli kimliğini derk etmiş – hepimiz hüznün ve keder içindeyiz. Büyük bir Hocayı, mütefekkir, düşünürü ve el Aksakalımızı yitirmişiz. Bu ölüm haberi yıldırım hızıyla ülkeye yayıldı. Birlikte sadakat dolu bir ömür yaşadığı eşi – Ülker Hanımın feryadında tek soruyla noktalandı: “Beni bırakıp nereye gidiyorsun?” Gerçekten de haklıydı Ülker Hanım. Öğrencilik yıllarından tanıdığım bu ikili, fevkalade sadakat ve sevgiyle, Füzuli vefası ve Nesimi idealleriyle donatılmış ideal bir birlikteliğe varmışlardı. Mayasında sevgi, saygı ve hoşgörü pekişmiş ve tüm hakkımıza ideal örnek olmuşlardır.

Şirmemmed muallim sadece 70 yılın sevgisini değil, büyük bir neslin savucusuydu ve kalbini, ruhunu Azerbaycan ve VATAN sevgisi ile doldurmuş olduğu gazeteciler Ordusunu da bırakıyordu. Ayrıca varlıklarıyla kurur duyduğu, Cumhuriyet kurucularının ruhunu da geride bırakıyordu. Ömrünü pak ve temiz ruhla yaşamış, Azerbaycan Türklerinin varlığını, milletin, halkın maariflenmesinde olağanüstü rol oynamış Üniversitemizin millete, halkına layık olması yolunda Hocamız olarak bilhassa büyük emeği geçmiştir ve şimdi bu bilim ocağını da babasız bırakıyordu... Ülker Hanımın ağıtını duyanların gözleri sulanmıştı.

Bakü Devlet Üniversitesinin büyük salonu tıklım-tıklım doluydu. Devlet adamları, onu tanıyan yakınları, Hocalar Ordusu akın etmişlerdi. İnsanlar yan odalara, koridorlara ve bahçelere sığmıyordu. Kolay değildi, Azerbaycan Gazetecileri Ordusu sevdikleri Hocalarını yalnız bırakmadılar. Şirmemmed Hocamızın araştırmaları, kitapları, klasik edebiyatı arap alfabesinden Latin alfabesine uyarlayan binlerce makale ve

araştırmaların yazarı olarak ebediyen aramızda olacaktır. Cismen aramızdan gitse de, kitap ve ilmi araştırmaları ile her gün temasta olacak ve Hocamızla birlikteliğimiz devam edecektir. Şimdiye dek yüzlerce makaleler yazdım, fakat onun hakkında yazmaya cesaretim gelmiyor, elim titriyor... Hayatımın en zor günlerimde bana babalık yapmış, teselli etmiş bir İNSAN – ağır ve zikzaklı günlerimde dünyayı, hayatı, nasıl yaşamayı öğretmiş bir HOCA hakkında söz yazmak, sanki TANRI hakkında söz söylemek kadar zor ve masuliyetlidir, diye düşünmekteyim. Otuzlu yaşlarında Üniversitede Hocalığa başlamıştır. Genç yaşlarından klasik Hoca imicini hatırlatırdı... Onun simasında Sahhet, Abdulrehim bey, Çemenzeminli (Azerbaycan’ın klasik yazarları)... tipli klasik Hocaların karakterleri gözlerimizin önünde canlanıyordu. Sert, fakat öğrencilere sevgi dolu bir insandı – sert ve adaletli.

SERT VE PAK, İLME, BİLİME DAYALI ŞAHSİYET

Yaşamının bütün anlarında sertlik onun yaratıcılığının ilk komponenti olmuştur. Hiç bir karşılık beklenmezliğin hayatını yaşadığı gözlerinden belliydi... Onu yakından tanıdığında beklenmezliğin onun yaşamının bir parçası olduğunu anlıyordun: burada yalana, sahtekarlığa, ikiyüzlülüğe, yalakalığa, yapay tarife yer yoktu. Beklenmezlik – onun yaşamının temel kurallarındandı. Yani hiç bir karşılık beklenmezliğin sevdalısı ve Tacıydı Şirmemmed muallim! Bu yol, insanı yüksek ahlaka ve manevi saflığa, paklığa götürüyor. Şirmemmed muallimin beklenmezlik dersleri sosyal yönden toplumu pak ve temiz ruha götürüyordu. Şu bir gerçek ki, insanı liyakata götüren bu keyfiyetin karşısında her insan dayanamaz. Hiç bir karşılık beklenmeden Şirmemmed muallimin vermiş olduğu dersler – büyük bir topluluğun gözde ictimai reyde temizliğini, paklığını temin etmiştir. Bakü Devlet Üniversitesinin İletişim Fakültesi onun sayesinde toplumda temiz ve pak olmakla ömür sürmektedir. Bu temiz ve paklığın dünyasından duyduğumuz iftihar hissinden dolayı hepimizin Hocası – Şirmemmed Hüseyinov’a borcluyuz. Kururla söylemelim ki, İletişim Fakültesinin daha öncelerden koyulan temiz ve pak zeminine

dokuna bilecek kirli elleri Şirməmməd muallim en adaətli hakim kuralları ile kesip atmışdır. Bazıları görev, makamına göre kendini tenzimliyor. Fakat Hocalık ve dekanlık yaptığı yıllarda bile Şirməmməd muallim Üniversitemizin temiz ve pak adını daima liyakatla korumuştur. Şirməmməd muallim, Üniversite liyakatini kendi şerefi gibi koruyan eski rektör Prof.Dr. Mehti Aliyev'le dost olmuştur. Azərbaycan hukuk ilminin nadir liyakat ve şeref sembolü Memmed Halaf of ile dostluk etmiştir. Ve yahut, Sovyet şovenizminin baskılarına rağmen “Gülüstan” gibi ciddi eserini kaleme almış Bahtiyar Vahabzade ile dostluk etmiştir. Dün ve bugün de Azərbaycan gençliğinin ideali olan ve ömrünün son anında Üzeyir Hacıbeyli'nin Ev Müzesi'nde Azərbaycan derken Tanrının Cennetine kovuşan Prof.Dr. Hudu Memmedov'la dostluk etmiş nadir insanlardan olmuştur. Kalbinin derinliklerinde gizli kaldığı, daha sonra “Bağımsızlığın zor yolları...” kitabı Sovyet zamanı yasaklandı, daha sonra basılmıştır. Kitap – halkımızı Azərbaycan'ın Bağımsızlığı için birliğe çağrı yapmıştır. Onun “Derd, aynı derttir”, “Bağımsız Azərbaycan Demokratik Cümhuriyeti Olmasaydı”, “Bir defa yükselen Bayrak”, “Tarihin ibret sahifeleri”, “Milli mukaddesimiz” ve daha nice publisistik eserleri Bağımsızlığımızın kodu rolünü oynamıştır.

“Anadolu”, 17 temmuz 2019

Azərbaycan mətbuatının görkəmli xadimi

*Şirməmməd – əxlaqın,
Haqqın öz səsi
Ləyaqət, dəyanət
müəssəməsi!*

Bu sözlər Azərbaycanın Xalq şairi, akademik Bəxtiyar Vahabzadənin “Şirməmməd kimdir?” – sualına bir növ verdiyi cavabdır. Bu günlər böyük bir jurnalistlər nəslini yetişdirən ustad müəllimin, milli mətbuatımızın fədakar araşdırıcısı, sözün əsl mənasında, həqiqət carçısı, vicdanın səsi kimi tanınan professor Şirməmməd Hüseynovun 85 yaşı tamam olur.

Şirməmməd Hüseynov Şəkidə doğulub. Hələ erkən yaşlarından onun biliklərə, ədəbiyyata, tarixə böyük həvəs və marağı olub. İlk institut təhsilini fizika-riyaziyyat üzrə alıb, bu sahədə müəllim kimi çalışıb. Vətəndaş yanğısı, vətən sevgisi, xalqın tarixinə maraq və bunlarla bağlı düşüncələr, hisslər onu işlədiyi rayonda çıxan qəzetin redaksiyasına gətirib. Deməyə sözü çox olduğundan aradan az keçməyib ki, şagird auditoriyasını daha kütləvi, geniş auditoriya – qəzet redaksiyası ilə əvəz edib. Bakıda – Azərbaycan Dövlət Universitetinin jurnalistika şöbə-sində oxuduğu illərdə sayılıb-seçilənlərdən olub, universitet qəzeti redaktorunun müavini təyin olunub. Elmə, seçdiyi sənətə həvəsi onu daha yüksəkliklərə səsləyib. 1950-ci ildə Ş.Hüseynov Moskva Dövlət Universitetinin aspiranturasına qəbul olunub. Moskvadan Azərbaycan Dövlət Universitetinə qayıtdıqdan sonra jurnalistika kafedrasında ilk elmlər namizədi kimi çalışıb. Az müddət keçdikdən sonra filologiya fakültəsində dekan müavini, 1969-cu ildə yaranan jurnalistika fakültəsinin dekanı, Mətbuat tarixi kafedrasının müdiri olub, indi həmin kafedranın professorudur.

Ş.Hüseynov iki dəfə “Qızıl qələm” mükafatına, H.Zərdabi, Y.Məmmədaliyev, M.Ə.Rəsulzadə adına mükafatlara layiq görülmüşdür. Respublikanın əməkdar jurnalistidir. Jurnalistika sahəsində xidmətlərinə görə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdünə layiq görülmüşdür.

O, 800-dən çox elmi-publisistik məqalənin, 25-dən çox kitabın müəllifidir.

Ş.Hüseynov M.Ə.Rəsulzadənin əsərlərini toplayıb transliterasiya etmiş, ön sözlə birlikdə iki cildə çap etdirmişdir (1992, 1999) “Müstəqilliyin çətin yolu... Biz hara gedirik?” (1996), “Mənəvi irsimiz və gerçəklik” (2004), “Milli haqq və ədalət axtarışında” (2004), “Mətbu irsimizdən səhifələr” (2007), “Müstəqilliyin çətin yolu... Reallıqlar, düşüncələr” (2009) və digər dəyərli əsərlərin müəllifidir.

Bu kitablarda əsasən sovet dönməsində qadağan edilmiş və açıqlanmamış tarixi sənədlərə, görkəmli ictimai-siyasi və mədəniyyət xadimlərinin jurnalist və publisistlərin əsrin əvvəllərində mətbuat səhifələrində dərc olunmuş əsərlərinə istinad olunub. Çağdaş dövrümüzə baş verən hadisələrlə keçmişdəkilərin tarixi əlaqəsi nəzərdən keçirilir, paralellər aparılır, nümunələr göstərilir, sonda isə problemlərin köklərini anlamağa yardım edən yazılar, fikirlər ortaya qoyulur. Ötən illərin bir sıra tələyüklü olaylarına müəllifin siyasi şərhçi münasibəti bu yazıların dəyərini artırır.

Şirməmməd Hüseynov haqqında, yazdığı əsərlər barədə dəyərli fikir söyləyənlər az deyil. Onlardan ən çox diqqətimi çəkən tanınmış alim-publisist Cahangir Məmmədlinin “Müəllimliyim, tədqiqatçılığım və publisistikanın Şirməmməd Hüseynov məktəbi” yazısında uzun illər bir yerdə işlədiyi həmkarının – Şirməmməd Hüseynovun yüksək peşəkarlıqla ömür yolunu, yaradıcılığını işıqlandırır, şəxsiyyətini olduğu kimi tanıdır; böyük ustalıqla nurlu bir ziyalının bir növ uğurlu portretini yaradır. Digər bir ziyalımız, xalqımızın böyük dəyər verdiyi şairlərdən biri olan Bəxtiyar Vahabzadə “Müstəqilliyin çətin yolu. Biz hara gedirik?” kitabındakı ön sözündə yaxın dostu, əqidə qardaşı haqqında belə yazır: “Mən bu kitabda toplanan məqalələrin böyük əksəriyyətini vaxtilə müxtəlif qəzet səhifələrində oxumuşam. İndi topla halda oxuyanda toxunan məsələlərə müəllif

münasibəti ilə tanış olduqca bütün bu yazıların içindən keçən vahid bir xətt görürəm. Bu xətt bunları yazan müəllifin vahid prinsipi, fikri və əqidəsidir. Bu prinsip, bu baxış və bu əqidə məqalədən-məqaləyə dərinləşir və 50 ilə yaxın bir müddətdə tanıdığım əqidə qardaşım Şirməmməd Hüseynovun vətəndaş obrazını tamamlayır. Şirməmmədi yaxından tanıyan çox yaxşı bilir ki, onu ömrü boyu tutduğu yoldan, tapındığı əqidədən qoparmaq, heç olmasa, bir balaca laxlatmaq belə mümkün deyil. O, inandığına inanır, nifrət etdiyinə sona qədər nifrət edir, sevdiyini isə tərəddüdsüz sevir. Bir sözlə, qələmindən çıxan bütün yazılarının arxasından onun sınımaz, dönməz, əyilməz şəxsiyyəti boylanır”.

Şirməmməd müəllimin əsərləri milli tariximizin bütöv bir dövrünü öyrənmək üçün qiymətli və etibarlı mənbədir. Onun yazdıqlarında belə bir fikir vurğulanır ki, biz öz yolumuzu müəyyənləşdirmək üçün haradan gəldiyimizi və harada olduğumuzu müəyyənləşdirməliyik. Yazılarındakı tarixə maraq və tarixə müraciət, ona meyillilik də buradan doğur.

Şirməmməd Hüseynovun ən böyük xidmətlərindən biri Azərbaycan milli qurtuluş hərəkatının ideoloqu və lideri Məmmədəmin Rəsulzadənin əsərlərini uzun illər müxtəlif mənbələrdən arayıb, toplayıb mükəmməl şəkildə ön söz və qeydləri ilə birlikdə çağdaş nəsə təqdim etməsidir.

Həmin o M.Ə.Rəsulzadə ki, vaxtilə ürəkəğrısı ilə yazmışdı: “Türk tarixi tarixlərin ən az tədqiq olunmuşu, ən az öyrənilib yazılmışdır... Bu xüsusda biz azərbaycanlılar hamıdan çox işıqlanmaq ehtiyacındayız”.

Şirməmməd müəllim M.Rəsulzadənin söylədiyi “millətimizin işıqlanmaq ehtiyacını” mətbuatımızın tarixindən başlayıb. Çünki mətbuat hər bir xalqın aynasıdır, tarixinin sistemli, gerçəklik salnaməsidir.

“Millət tarixini bilməsə, millət kimi formalaşa bilməz. Millətə xidmətin yolunu bilmək lazımdır. Gərək hər dövrdə onun yolunu tapasan” – söyləyən Şirməmməd müəllim ötən əsrin 20-ci illərinə kimi nəşr olunmuş mətbuatımızı, özünün təbirincə desək, xalqımızın kollektiv yaddaşını yenidən çap edib xalqa çatdırıb.

Bu gün Azərbaycanın ən böyük və ağır problemi Qarabağla bağlıdır. Şirməmməd müəllim Azərbaycan torpaqlarını tutmağa, əhalisini qırmağa cəhd edən qəddar hiyləgər, məkrli, təcavüzkar erməni millətçilərinin hücumunu dəf etmək üçün “Nə etməliyik” sualına əsrin əvvəllərində əli qələm tutan Ö.F.Nemanzadə, Ü.Hacıbəyli, M.Məmmədzadə və bu kimi qeyrətli kişilərimizin necə cavab verdiyini anladır: – Oxuyun, görün, fikirləşin. Bəlkə ayılaq, düşməni tanıyaq, tədbir görək.

Şirməmməd müəllimin bu yaxınlarda capdan çıxmış kitablarından biri Üzeyir bəy Hacıbəyovun nəşrlərdən kənarda qoyulmuş mətbu əsərləri ilə bağlıdır. Müəllifin ümumi qənaəti belədir ki, Üzeyir bəy Hacıbəyovun yazdıqlarının ixtisar və əlgəzdirmələri siyasi-ideoloji senzura ilə bağlı aparılıb. Bu əsərlərin vaxtilə nəşrlərdən kənarda qalmasının səbəbini və oradakı incə mətləbləri öyrənməyi oxucuların öhdəsinə buraxır. Özünün də yazdığı kimi, heç kəsdən sifariş, göstəriş və əməli kömək gözləmədən bu işi görüb. Kitaba Üzeyir bəyin 1904-1912-ci illərdə “Kaspi”, “Həyat”, “İrşad”, “Tərəqqi”, “Həqiqət”, “İqbal” qəzetlərində və “Molla Nəsrəddin” jurnalında dərc edilmiş yazıları daxil edilib.

İstər ölkəmizin taleyüklü problemləri ilə, vətəndaşların üzləşdiyi sosial-siyasi haqsızlıqlarla, istərsə də işlədiyi kollektivin dər-dəri ilə bağlı həlledici məqamlarda məsələlərə düzə-düz, əyriyə-əyri prinsipi ilə yanaşıb, prinsipial mövqeyi ilə seçilib hamıya nümunə olub.

Milli faciə tariximizdə ən müdhiş günlərdən biri – 31 mart soyqırımını ilə bağlı KİV-də ilk informasiya verənlərdən biri olub Şirməmməd müəllim. Xüsusilə Nargin adası ilə bağlı radio dalğalarında ilk açıqlamalarını söylədiklərini indiyəcən unutmamışam. Ümumiyyətlə, Azərbaycanda 80-ci illərdən başlanan milli hərəkətin gedişində bir çox materiallar qaldırıldı. Z.Bünyadov, M.Əliyev, C.Həsəni, A.Paşayev kimi, Ş.Hüseynov da tarixin ibrət dərslərini və milli istiqlal tariximizi yada saldı, bizi istiqlalə, müstəqilliyimizi qurmağa səslədi. Şirməmməd müəllim, xüsusilə, AXC tarixini yaradanların fikir, düşüncə və xatirələrini arayıb bizə qaytardı. Azadlıq və istiqlal mücahidlərini bir-bir arayıb-araşdırıb, bizə tanıdıb, yaddaşlarımızı təmizləyib təzələdi.

Şirməmməd Hüseynov mənim jurnalistika fakültəsində oxuduğum illərdə ən yaddaqalan, fənnlərlə yanaşı, həm də həyat dərsi keçən və vətəndaş kimi formalaşmağımda rol oynayan insan olub. Məni milli mətbuatımızın, xüsusilə Cənub mətbuatının az öyrənilmiş, diqqətdən kənarda saxlanılmış tərəflərini arayıb-araşdırmağa da Şirməmməd müəllim həvəsləndirib, yönəldib. Mən bu gün Şirməmməd Hüseynovla yanaşı bir kafedrada işləyirəm, bu mənim üçün həm böyük şərəf, həm də böyük məsuliyyətdir.

Şirməmməd müəllim xidmətlərinə görə ölkəmizdə verilən ən yüksək mükafatlara layiq görülüb. Bunlara birini də əlavə edirəm: yetişdirdiyi tələbə-jurnalist nəslinin, nəhayət, xalqın ona nəhayətsiz sevgisi...

Bir vaxtlar Abbas Səhhətin M.Ə.Sabirə ünvanladığı sözləri bu gün, sözün əsl mənasında, ona ünvanlamaq olar. Xidmətinin mükafatını öz vicdanından alan alim.

Ad gününüz mübarək, Şirməmməd müəllim! Çox yaşayın, həmişə olduğu kimi yazıb-yaradın, bizə örnək olun!

Pərvanə Məmmədli,
filologiya elmləri namizədi, dosent
“Respublika” qəzeti, 16 dekabr 2009-cu il, səh. 6

**Bugünkü jurnalistika fakültəsini yaradan
müəllimlərin bir qrupu**

Soldan sağa: Akif Rüstəmov, tarix elmləri doktoru Tofiq Rüstəmov, tarix elmləri namizədi Nəriman Zeynalov, Nurəddin Babayev, tarix elmləri namizədi Nüsrət Bağirov, tarix elmləri namizədi Şirməmməd Hüseynov, filologiya elmləri doktoru Famil Mehdi, tarix elmləri namizədi Seyfulla Əliyev, Mahmud Mahmudov, tarix elmləri namizədi Əliş Nəbili və tarix elmləri doktoru, professor Cahangir Məmmədli

**“Cümhuriyyət adamı”: Xatirələrin əbədiyaşar sakini
USTAD PROFESSOR ŞİRMƏMMƏD HÜSEYNOVA
HƏSR OLUNMUŞ KİTAB HAQQINDA QEYDLƏR
Ötən günlərə sadiqliyin təcəssümü**

Tarixin sirlərlə dolu köhnə səhi-fələrləri vərəqlədikcə qəribə hadisələrin şahidi olursan və bu qəribəliklərdən doğan müxtəlif suallar daima səni düşündürür. Bəzən baş verənləri tarixə çevirən materialların qeyri-dəqiqliyi və yaxud azlığı hansısa məqamın əbədi pünhan qalmasına səbəb olur. Bağlı qalan kitabların bir gün açılması tarix və tale məsələlərindən asılıdır.

Haqqa gedən yolda əsən bütün fırtınalar faydasızdır.

Bəzən də elə olur ki, Tanrı öz lütfünü əsirgəmir, hansısa bəndəsinin fərqlənməyinə rəvac verir, nəfəsini uzun, qətiyyətini möhkəm, əzmini sarsılmaz, yaddaşını yenilməz, təfəkkürünü tükənməz edir. Həmin adamlar ömürlərinin sonuna qədər işıqlı səbahlar naminə mücadilə aparırlar. “Fədai” sözünün leksik mənası bütün çılpalığı ilə belə insanların mənəviyyatına nüfuz edir.

Azərbaycan xalqının keşməkeşli taleyində bir sıra isimlər həmin fədailər mərtəbəsində cəhramla anılır. Həmin şəxsiyyətlərdən biri də Azərbaycan mətbuatının məhək daşı, tariximizin sayıq keşikçisi, ömrünü Cümhuriyyət tarixinin tədqiqi və təbliği-nə həsr etmiş, sözünün kəsəri qılınc kimi iti olan ustad professor Şirməmməd Hüseynovdur.

Professor Şirməmməd Hüseynov son 100 illik tariximizlə yaşıd olan, öz taleyini xalqının taleyinə düynləyən vicdanlı fikir adamı kimi Azərbaycan xalqının qəlbində enməz taxt qurub. O, elmi yaradıcılığı ilə yanaşı, özündən sonra neçə-neçə söz və fikir adamının yetişməsində böyük rol oynayıb. Elə ona görə də, ustad pedaqoq kimi xatirələrdə hörmətlə anılır, sevgi ilə yad edilir.

Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü, “Elm və həyat” jurnalının sabiq baş redaktoru, Şirməmməd Hüseynovun ömür-gün yoldaşı, öz etibarını ilə könüllər fəth edən Ülkər Hüseynova-

nın tərtib etdiyi və redaktor olduğu “Cümhuriyyət adamı” kitabı professorla həsr olunmuş ən qiymətli nəşrlərdən biri kimi olduqca qiymətlidir. Bu nəşr Ülkər xanımın ailə bağlarından əlavə, həm də bir fikir adamı kimi nəhəng alimə verdiyi dəyərdir.

Orta-yaşlı nəslin xatirələrindən eşitdiklərimiz Ülkər Hüseynovanın Şirməmməd müəllimə olan böyük qayğısı, dərin ehtiram və məhəbbəti, sadıqlığı barədə ağızdolusu danışmağa əsas verir. Elə bu nəşr də Ülkər xanımın Şirməmməd müəllimə olan etibarının və sevgisinin təcəssümüdür.

Kitabda yer alan “Universitetdə keçən ömür” adlı yazıda Ülkər xanım Şirməmməd Hüseynovun 75 illik pedaqoji fəaliyyətində öz peşəsinə müqəddəs yanaşmasından söhbət açıb. Şirməmməd Hüseynovla tələbələrinin münasibətilə bağlı bəzi xatirələri qələmə alan Ülkər xanım professorun “525-ci qəzet”lə sıx əlaqələri barədə fikirlərini oxucularla bölüşüb. Təxminən, 18 il müddətində “525-ci qəzet”in şənbə sayında Şirməmməd Hüseynovun bir, bəzən də iki səhifə yazısı çap olunmuş. Ülkər xanım nisgilli günləri belə xatırlayır: “Onun axıncı yazısı “525-ci qəzet”in 22 iyun şənbə nömrəsində çap olundu. Bu tarixdən sonra “525-ci qəzet”də onun səhifələri birdəfəlik qapandı. Ölüm xəbərini eşidən qəzetin əməkdaşlarından Şahanə Müşfiq ürəkağrısı ilə demişdi: “Daha qəzetimizdə Şirməmməd müəllimin səhifələri olmayacaq”.

Şirməmməd Hüseynovun çox yaşamasının sirri

Şirməmməd Hüseynovun həm ölümündən əvvəl, həm də sonra haqqında yazılan məqalələrin bir qismi, 2004-cü ildə BDU-da anadan olmasının 80 illiyi ilə əlaqədar keçirilən yubiley tədbirindəki çıxışlar, professorun arxivindəki məqalələrin bir neçəsi “Cümhuriyyət adamı” kitabında cəmləşib. Kitabın üz qabığı belə olduqca əzəmətli görünür. Azərbaycan bayrağının fonunda yuxarıda Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Fətəli xan Xoyski, Nəsim bəy Yusifbəyli, Əhməd bəy Ağaoğlu, Həsən bəy Ağayevin şəkilləri əks olunub. Onlardan aşağıda isə hər birinin ümumiləşdirilmiş yekunu kimi Şirməmməd Hüseynovun şəkli əks olunub. Şirməmməd Hüseynov, həqiqətən, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti

(AXC) tarixi, Cümhuriyyət mücahidlərini ürəyində ümumiləşdirərək yaddaşına həkk etmişdi. Şübhəsiz, daha əvvəl dünyaya gəlsəydi, onlarla eyni sırada mübarizə aparanlardan biri olardı. Elə Cümhuriyyətlə bağlı araşdırmaları da bir mübarizə idi. Bütün çətinliklərə baxmayaraq, materialların toplanılması və tədqiqi ilə bağlı böyük işlər gördü və bu işlərin nəticəsi kimi sanballı əsərlər ərsəyə gətirdi. Professor Şirməmməd Hüseynovun unudulmazlığının bir səbəbi də budur: keçmişə sədaqət, AXC mübarizələrinin yaddan çıxmamaları naminə aparılan mücadilələr.

“Cümhuriyyət adamı” kitabının birinci hissəsində ayrı-ayrı alimlərin, jurnalistlərin, siyasi-ictimai xadimlərinin, bir sözlə, ölkəmizin görkəmli ziyalılarından Şirməmməd Hüseynova həsr olunan məqalələri yer alıb.

Kitabda kifayət qədər maraqlı məqamlarla zəngin xatirələr var. Xüsusən, bu xatirələr toplusu gənc nəsilə Şirməmməd müəllim haqqında dolğun, dəqiq təsəvvürlər yarada bilər. Bu yazılar professorun kamil portretini yaratmağa xidmət edir. Məqalələr arasında sıx bağlar var və heç bir fikir digərini təkzib eləmir.

Millət vəkili, yazıçı-publisist Aqil Abbasın Şirməmməd Hüseynovun vəfatı ilə bağlı qələmə aldığı yığcam yazı xüsusi diqqətimi cəlb elədi. Aqil müəllim yazır: “Ustadımız Şirməmməd Hüseynovun üç xoşbəxtliyi vardı. Birincisi, xalqı çox sevirdi və xalq da onu çox sevirdi. İkincisi, Cümhuriyyəti quranlar kimi özünü bu millətə, bu dövlətə fəda eləmişdi. Allah da arzularını həyata keçirmək üçün ona sağlamlıq və uzun ömür qismət eləmişdi ki, xəstələnmədən quş kimi uçub getdi. Üçüncüsü də, onun müqəddəs ailəsi, Ülkər xanım kimi həyat yoldaşı olması...”

Aqil Abbasın qeydləri, şəxsiz, həqiqətdir. Bu yazını oxuyana qədər Şirməmməd müəllimin uzun ömürlülüüyünün səbəbləri barədə düşünəndə beynimdə digər bir variant da var idi. Yazının əvvəlində qeyd etdiyim kimi, bəzən Tanrı insanlara rəhm edir. Şirməmməd Hüseynovun 95 il ömür sürməsi məhz uca yaradanın xalqımıza lütfü idi. O, son nəfəsinə qədər Azərbaycan tarixi ilə bağlı təhrif olunmuş məqamların aşkara çıxarılması naminə mübarizə apardı, cəmiyyətimiz üçün tarixi bələdçilik elədi, nəyin düz, nəyin əyri olduğunu ayırd eləməkdə insanlara yol göstərdi, özündən sonrakı tədqiqatçılar, xüsusən AXC tarixinin araşdırıcı-

ları üçün böyük baza, əsas istinad mənbəyi yaratdı. Elə bu səbəblərdən, Şirməmməd Hüseynovun nəfəsi uzun, canı sağlam oldu...

“Ustad”: “525-ci qəzef”in xüsusi buraxılışı

“Cümhuriyyət adamı” kitabının ikinci hissəsi “525-ci qəzet”in Şirməmməd Hüseynovun 95 illiyinə həsr olunmuş “Ustad” sərlövhəli xüsusi buraxılışdan ibarətdir. Bu, ustad pedaqoq Şirməmməd Hüseynov şəxsiyyəti qarşısında Azərbaycanın müstəqillik tarixində xüsusi yeri olan, kiçikdən böyüyə qədər hər kəsin marağını cəlb etməyi bacaran və ən əsası, jurnalistika prinsiplərinə əməl edərək obyektiv mövqe nümayiş etdirən “525-ci qəzet”in mənəvi borcunun qarşılığı kimi əvəzsiz təşəbbüs idi. Ülkər Hüseynova “Universitetdə keçən ömür” adlı məqaləsində “525”in bu addımını yüksək qiymətləndirib: “Vəfatının 1 illiyi münasibətilə onu ürəkdən sevən “525-cilər”, keçmiş tələbələr qəzetin xüsusi bir buraxılış nömrəsini çap etdilər. “525-ci qəzet”in həmin sayı da kitabda bütünlüklə verilmişdir”.

Qəzetin xüsusi buraxılışında Bakı Dövlət Universitetinin rektoru Elçin Babayevin və digər professor-müəllim heyətinin fikirləri, Azərbaycan ziyalılarının professor haqqında qələmə aldığı məqalələrin bəziləri öz əksini tapıb. Habelə, xüsusi buraxılışda Şirməmməd Hüseynovun tədqiqatlarının, ona həsr olunmuş kitabların siyahısı, jurnalistlərin və iş yoldaşlarının xatirələri də yer alıb.

Kitabın üçüncü hissəsində Şirməmməd Hüseynovun arxivində olan məqalələrin bəziləri oxuculara təqdim olunub.

“Cümhuriyyət adamı” kitabı “Uzun ömrün qısa anları” adlı fotoalbomla yekunlaşır. Xatirəyə çevrilən şəkillər alimin ömrünün müxtəlif illərini əks etdirir.

Qeyd edim ki, “Cümhuriyyət adamı” kitabı Şirməmməd Hüseynovun vəfatından sonra Ülkər xanımın tərtib etdiyi ikinci kitabdır. “Sizdən bir də olmayacaq. Əlvida” adlı birinci kitab alimin vəfatından sonra 40 gün ərzində mətbuatda çap olunan yazıların toplusu idi.

Çox xoşbəxtəm ki, Şirməmməd Hüseynovu cəmi bir dəfə olsa da, canlı görmüşəm və cənnət dərəcədə təəssüflənirəm ki, vida

mərasiminin də şahidi olmuşam, axı həmsöhbət olmaq kimi arzum var idi... Bəlkə də, ustad pedaqoqun 120, 130, 150 illiyində də həyatda olacağam və özümdən sonra gələn nəsillə Şirməmməd Hüseynovla bağlı mənə sual verəndə fəxrlə deyəcəyəm: “Mən “Cümhuriyyət adamı”nı görmüşəm! Və əlbət ki, həmin vaxt Ülkər xanım Hüseynovanın tərtib etdiyi bu kitab və kitaba həsr olunan cari yazı da xatirimdə dolaşacaq. Onda ötüşən günlərin ardınca bir ah çəkəcəyəm. Fəqət, mən əminəm ki, hələ məndən sonrakı neçə-neçə onilliklərdə Şirməmməd Hüseynovun ismi dərin hörmət və ehtiramla anılacaq!..

Nadir Yalçın,

“525-ci qəzet”, 17 dekabr 2021-ci il, s.10

ŞİRMƏMMƏD HÜSEYNOVUN BƏXTİYAR VAHABZADƏ İLƏ BAĞLI XATİRƏLƏRİ

*Rüfanə GÜNƏŞ, "Azərbaycan müəllimi",
14 mart 2015, № 10*

"Mənim rejimə qarşı yazdığım bir sıra əsərlərin, o cümlədən "Bağışlayın, səhv olub", "Mərziyə", "Ləyaqət", "Dan yeri" və s.-in yazılmasının səbəbkarı Şirməmməd müəllim olub. Daha doğrusu, mövzunu o seçib".

Bəxtiyar Vahabzadə, "İstiqlal" kitabı, 1999-cu il

Bu dəfə rubrikamızda Azərbaycanın xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə ömrünün gizli səhifələrindən söz açılacaq. Yaxın dostu, Bakı Dövlət Universitetinin professoru, "Şərəf" ordenli Şirməmməd Hüseynov böyük şairin keşməkeşli həyatı ilə bağlı maraqlı xatirələrini bizimlə bölüşəcək.

- Bəxtiyar müəllimlə tanışlığınız nə vaxta təsadüf edir?

- Mən Bəxtiyarla 1945-ci ildə tanış olmuşam, Bakıya oxumağa gələndə. Hər ikimiz Şəkidən olsaq da orada tanışlığımız olmayıb. Universitetə Bəxtiyar məndən 3 il qabaq daxil olmuşdu. Jurnalistika ixtisası da filologiya fakültəsinin nəzdində idi. O zaman fakültədə "Ədəbiyyat" dərnişini var idi. Bir dəfə dərnişik üzvləri getdik Yazıçılar İttifaqına. Hərə yazdığı bir şeiri oxudu, elə Bəxtiyar da. Səməd Vurğun onu saxladı, dedi, o şeiri bir də oxu. Oxudu. Dedi, ay arıq bala (çox arıq idi) yaxşı yazmışan. Bəxtiyarı o zamandan tanıdım.

- Hər ikiniz şəkili idiniz, amma Bakıda tanış olmusunuz?

- Bəli. Onun doğma anası ilə mənim anam bir yerdə Şəkidəki 3 nömrəli ipək fabrikində işləyiblər. Amma tanışlığımız olmayıb. Bəxtiyar Vahabzadənin tərcümeyi-halını hələ dəqiq yazan çox azdır. Bir zaman Bəxtiyara böhtan kampaniyası başlandı. 1952-ci ildə bir şeir yazmışdı, şeirin məzmunu belə idi ki, oxucu gedir kitabxanaya deyir ki, sizdə Şirvanzadənin namusu var? Aleksandr Şirvanzadənin "Namus" əsəri nəzərdə tutulur. Ermənilər götürüb yazırlar ki, Bəxtiyar Vahabzadə erməni yazı-

çısı Aleksandr Şirvanzadəni namussuz hesab edir. Namus sözünü dırnaq içində yazmadığı üçün ona hücum çəkildilər. "Kirpi" jurnalı onun karikaturasını verdi... Hətta 5-6 il bundan əvvəl də bizim bəzi qəzetlər onunla bağlı böhtan kampaniyasını iyrənc formada davam etdirirdilər. O zaman mən mətbuatda çıxış etdim və ona qarşı olan hücumlara tutarlı cavablar verdim. Bəxtiyarı yaxından tanıyan adam kimi, onunla bağlı yazılan bəzi qaranlıq məqalələrə də aydınlıq gətirdim.

- Bəxtiyar müəllim özü yazır ki, onun bir çox əsərlərinə Siz ideya vermişiniz...

- 1993-cü ildə "Əkinçi" qəzetinin "Körpü çaydan uzaq düşüb" məqaləsinə əsaslanaraq "Körpü çaydan yenə uzaq düşüb" adlı bir yazı yazdım. Bəxtiyar mənə zəng elədi ki, o nədir yazmışan, şərh elə. Mən də ona izah etdim. Gecə saat 4-ün yarısında ev telefonuna zəng gəldi. Açdım telefonu, dedi ki, al gəldi. Bu sözlərə şeir yazmışdı. Səhər gördüm "Kommunist" qəzetində də dərc olunub. "Dostum Şirməmməd Hüseynova "Körpü çaydan uzaq düşüb". Bəzən mən ideya verirdim, amma sənəti o yaradırdı. Bəxtiyarın hər poeması bir fakta əsaslanır. Məsələn, elə götürək "Ləyaqət" poemasını. "Komsomolskaya pravda" qəzetində böyük bir səhifə "Saşa" adlı yazı verilmişdi. Mən də oxudum, demək, 13 yaşında bir oğlan uşağı mağazaya gedir, kəsmik alır, pulu qoyur, amma mağazadakılar elə bilir ki, ödəməyib. Uşağı tuturlar ki, oğrusan, kəsmiyi oğurlamışan. Uşağın anası da xəstəxanada imiş. Uşaq oğru olmadığına onları inandırma bilmir, gedir axşam özünü asır ki, mən bu adı daşıya bilmirəm. Mən də bunu Bəxtiyara oxudum. O da poemanı yazdı.

Mən oxuduqlarımı ona şərh edəndə, həmişə qarşısında kağız-qələm olurdu, qeydlər aparırdı. O zaman bir qəzetdə "Bağışlayın, səhv olub" adlı yazını onun üçün oxudum. Gördüm həmin yazıya bir poema yazıb. Verdiyim bütün mövzulara yazılan əsərlərin ilk oxucusu mən idim. Deyirdi "fitvanı vermişən, gəl götür". Bəxtiyar həmişə deyirdi ki, Şirməmməd, mənə dayaq nöqtəsi ver, gör neynəyirəm.

- Söhbətinizdən çıxardığınız nəticə o oldu ki, sizin əqidəniz eynidir. Bəs fərqli olan nə idi?

- Mənimlə heç kimin işi yox idi. Hələ bir dəfə də olsun mə-

ni DTK-ya çağırmamışdılar. İmkan verməmişəm ki, bir adam mənə nəşə eləsin. Amma Bəxtiyarı laxlatmaq, tərپətmək istəyənlər çox idi. O nüfuz adamı idi, onu millət tanıyırdı. Müstəqilliyin ilk illərində xalq onu əlləri üstündə "Azadlıq" meydanında tribunaya çıxarmışdı. İstedadı həmişə qorumaq lazımdır. Elə şəxslər var ki, onlar tarixdə qalır. Şirməmməd Hüseynovlar gəlib gedəcək, Bəxtiyar Vahabzadələr isə əbədi olaraq tarixdə qalacaq.

- Bəxtiyar Vahabzadə şair, müəllim və alim kimi - onun bu sahələrdə fəaliyyətini necə qiymətləndirirsiniz?

- Burda düzəliş lazımdır. Bəxtiyar müəllimdir, şairdir, sonra alimdir. Çünki özü də yazırdı "Qoyar dizinin altına, alim Bəxtiyarı şair Bəxtiyar". Bəxtiyar müəllimlikdən başqa heç bir yerdə işləməyib. 1947-ci ildən müəllim idi. Özü işdən çıxana qədər heç kim ona deməmişdi ki, çıx.

- Amma onun universitetdən uzaqlaşdırılması barədə məlumatlar da var idi...

- Bəxtiyar bir gün də olsun universitetdən uzaqlaşdırılmayıb. Mən filologiya fakültəsinin partiya komitəsinin katibi olanda, 70-ci illərin əvvəlində iki professor açıq imza ilə Mərkəzi Komitəyə 9 bənddən ibarət məktub göndərmişdi ki, onu universitetdən uzaqlaşdırmaq lazımdır. Mərkəzi Komitədən də məktubu tədbir görülməsi üçün universitetə göndərmişdilər. Mən də həmin o məktubda göstərilən bəndləri sənədlərlə təkrar edən dəlilləri toplayıb verdim Bəxtiyara. Çalışdırdılar ki, onu auditoriyadan uzaqlaşdırsınlar. Amma biz buna imkan vermədik. Bəxtiyar bir gün də olsun universitetdən çıxarılmayıb.

- Bəxtiyar Vahabzadənin sevimli yazıçısı kim idi?

- Bəxtiyar Səməd Vurğunun aşiqi idi. Namizədlik və doktorluq dissertasiyasının hər ikisinin də mövzusu Səməddir. Hətta

1952-ci ildə Mircəfər Bağirov Səməd Vurğunun "İnsan" poemasına görə cəzalandırmaq istəyirdi. Bəxtiyar da Səməd Vurğun haqqında dissertasiya yazırdı. "Kirpi" jurnalı da vermişdi ki, Bəxtiyar məddahlıqla məşğuldur. Ona da hücum vardı. 1953-cü ildə Stalin ölməsəydi Bağirov Səməd Vurğunun axırına çıxacaqdı.

- Özü ən çox hansı əsərini sevirdi?

- Adamın çox uşağı ola bilər. Amma mən görməmişəm ki, desinlər bu uşağı çox istəyirəm.

- Amma Bəxtiyar Vahabzadə oğlu Azərdən daha ağızdo-lusu danışdı...

- Yox, yox. Əgər övladın, ya da sənin işlədiyin yerdə kimsə dediklərini qəbul edirsə, onu çox istəyəcəksən. Kimsə sən deyənə qulp qoyursa acığın tutur.

- O nə vaxt ailə qurmuşdu?

- 1952-ci ildə.

- Necə ailə başçısı idi?

- O nəinki ailə ilə, on pillə uzaq olan qohum-qardaşlarla da məşğul idi. Məsələn, gedib Şəkiddə otururduq. Görürdük ki, biri gəldi: "Bəxtiyar müəllim, mənə çörək pulu ver". Bu da pulları paylayırdı. Dedim, gözlə, onların nəfəsini kəsəcəyəm. Şoferə dedim ki, 20 dənə çörək al, qoy stola, üstünü ört. Kim gəlirdi çörək pulu üçün, bir çörək verib yola salırıdım. Onunla zarafat edirdim ki, deputat pulundan ora qoy, sənə səsverənlərə ver. Deyirdi, onların nümayəndəsi sənsən?

- Bir az da 90-cı illərdə xalqın önündə gedən Bəxtiyar Vahabzadədən danışaq. O zaman Milli Məclisdə ümummilli liderimiz Heydər Əliyevə böhtan atanlara Bəxtiyar Vahabzadənin məşhur bir cavab çıxışı olmuşdu. Xatırlayırsınız mı?

- Bəli, yaxşı xatırlayıram. Bəxtiyar demişdi ki, vaxtilə Heydər Əliyevə çay aparmaq üçün növbə gözləyənlər, indi onun əleyhinə çıxış etmək üçün növbə gözləyirlər. Bəxtiyar siyasətçi deyildi, şair idi. Amma mənəvi dəyərlərə çox yüksək qiymət verən adam idi.

- Ancaq Heydər Əliyev də Bəxtiyar Vahabzadəyə həmişə diqqətlə yanaşıb. Hətta şair özü də "Gülüstan" poeması və digər əsərlərinə görə təqib olunanda, sovet rejiminin qanlı pən-

cəsindən qurtulmağında Heydər Əliyevin əvəzsiz rolunu dəfələrlə qeyd edib...

- Yaxşı xatırlayıram, 1975-ci ildə Şəkiddə idik. Bəxtiyarın 50 illik yubileyi idi. Mərkəzi Komitədən Heydər Əliyevin köməkçisi zəng etdi ki, Bəxtiyar müəllim, Heydər Əliyev sizinlə danışmaq istəyir. Heydər Əliyev Bəxtiyarın yubileyini təbrik etdi. Dedi ki, səni “Şərəf nişanı” ordeninə təqdim etmişəm, veriblər. Təbrik edirəm.

- Onun türk dünyasında da böyük hörməti var idi...

- Əlbəttə. Təsəvvür edin ki, Çingiz Aytmatov, Oljas Süleymenov Bəxtiyarı əsrin şairi, türk dünyasının böyük şairi adlandırırdı. Axı Bəxtiyar da təpədən dırnağa qədər türk idi.

- Sizin ona bu qədər köməkliyiniz dəyib, dəfələrlə onu dardan qurtarmısınız. Onun necə, sizə köməkliyi olubmu?

- Mən ki, Bəxtiyarla durub-otururdum, onun ətrafı geniş idi. O zaman yaxşı xatırlayıram, Sadıq Murtuzayev Şəki Rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi idi. Bəxtiyara ev tikmək üçün yer verəndə, mənə də verdi. Mənim ətrafımı genişləndirən Bəxtiyar idi. Biz Bəxtiyarla məslək dostu idik, yemək yox.

- Necə dost idi?

- Dahi adamlar hər şeydə istedadlı olur. Məsələn, bizim heç bir zaman boş söhbətimiz olmayıb. Məni görən kimi dünyada nə var, nə yoxla maraqlanırdı. Moskvada hansı qəzet çıxırdısa və bizim tariximizi, mədəniyyətimizi təhqir edən yalançı pəhləvanların hamısına Bəxtiyarla birlikdə cavab yazırdıq. Böyük istedadlarda maqnit var, eyni əqidəni bölüşdükləri adamları özlərinə cəlb edirlər. Mən Bəxtiyarın şəxsiyyətindən daha çox əqidəsinin aşıqiyəm. İndi də bəzi məsələlərdə mövqelərimiz düz gəlmir. Hərəməz bir cəbhədəyik. Amma bizi birləşdirən bu torpağa, bu vətənə, onun istiqlalına olan məhəbbətdir.

- İncidiyiniz zamanlar olub?

- Əqidəyə sadıq adamdan incimək olmaz. Həm də Bəxtiyar heç kimin sözü ilə baxmırdı məndən başqa.

- Onunla hardasa səfərdə olmusunuz?

- Ağdam və Şəkiddə olmuşuq. Ölkə xaricində yox.

- Onun bir müsahibəsini oxumuşdum. Deyirdi ki, “Füyuzat” jurnalı yenidən dərc olunanda ağlayıb...

- Yox, qızım, ağlamayıb. Burda ağlamalı nə var ki? Amma Bəxtiyarın ağlamaq xasiyyəti var idi. Onu 4-5 dəfə ağlayan görmüşəm. Şairlər hiss, alimlər zəka adamıdır. Ağlamaq hisslə bağlıdır.

- Bəxtiyar müəllimin son günlərini necə xatırlayırsınız?

- Xəstəlik həyatla mübarizədir. Şairlərdə maraqlı aludəçilik olur. Məsələn, siqareti tərgitmədi. Deyirdi ki, şair gərək siqaret çəkə ki, şeir yazsın. Siqareti atmadı, ciyəri xərçəng oldu. Normal iş və istirahət rejiminə əməl etmirdi. Gecə saat 12-dən səhər saat 6-ya qədər işləyirdi. Gərək o yazanda, yanında heç kim olmayaydı. Həyat yoldaşı Dilarə xanım yeməkləri bişirib qoyurdu soyuducuya. Gecə həm işləyirdi, həm də yeyirdi.

- Onun ölüm xəbərini kimdən eşitdiniz?

- Son günlərində onlara həftədə üç dəfə gedirdim. Dururdu, gəzirdi, amma hiss olunurdu ki, bədəni çox zəifləyib, əsir. Təzyiqi çox yüksək idi. Sonuncu gün Dilarə xanım mənə zəng etdi ki, Şirməmməd müəllim, Bəxtiyar getdi, gəl.

Söhbətimiz elə burdaca yekunlaşır, Şirməmməd müəllim gətirdiyi kitabları, qəzet materiallarını mənə təqdim edir. Sonda Bəxtiyar Vahabzadənin onun barəsində dediyi sözləri oxuyuram:

- Şirməmmədi yaxından tanıyanlar çox yaxşı bilir ki, onu ömrü boyu tutduğu yoldan və tapındığı əqidədən qoparmaq, heç olmasa bir balaca laxlatmaq belə mümkün deyil.

Rüfanə Günəş

r.qurbanova@muallim.edu.az

“Azərbaycan müəllimi” qəzeti, 14 mart 2015-ci il

QOCAMAN UNIVERSİTETİM VƏ QOCAMAN MÜƏLLİMİM

Bu il bizim universitetin – Azərbaycanın ilk universitetinin yaranmasından 90 il keçir. Bu ali məktəb mənim də tələbə olduğum illərdə respublikada universitet adlanan yeganə ali təhsil ocağı var. Biz tələbələr bu yeganəliklə həmişə fəxr edirdik. Kimsə bizdən soruşanda ki, harada oxuyursan, eləcə “universitetdə” deyərdik, əlavə dəqiqləşdirməyə ehtiyac qalmırdı.

Əlbəttə, məsələ təkcə adda deyildi. Qoy digər ali məktəblərin məzunları məndən inciməsin, az-çox fəhmi, dünyagörüşü olan hər kəs bilirdi ki, Azərbaycan elminin ən görkəmli nümayəndələri, ziyalı elitasının təmsilçiləri əsasən bizim universitetdə dərs deyirdilər. Üstəgəl, bu təhsil ocağında həm təhsil, həm də geniş diapazonlu, əsl cəmiyyət tərbiyəsi verilirdi. Hətta sovet ideologiyasının ən sərt dönəmlərində belə, universitet tələbələri öz müstəqil düşüncə tərzini, daha demokratik baxışları ilə seçilirdilər. Bütün bunlar bizim universitetdə həmişə və günü bu gün də davam edən demokratik müəllim-tələbə münasibətinin bəhrəsi idi.

Amma o zaman çoxlarımız bilmirdi ki, Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə yaranıb. Dövrün tələbinə uyğun olaraq, bu həqiqətin üstündən sükutla keçməyə, universitetin yaranma tarixini xalqdan gizlətməyə çalışırdılar.

Bununla belə, o zamanlar universitetdə yaranmış və bu gün də davam edən müəllim-tələbə, rəhbərlik-müəllim, rəhbərlik-tələbə arasında qarşılıqlı hörmət, yüksək təlim-tərbiyə, keyfiyyətli təhsil mühitinin özü böyük bir məktəb idi. Elə məhz buna görə də bu universitetin məzunları ictimai həyatımızın, cəmiyyətimizin bütün sahələrində ad-san, şan-şöhrət qazanıb. Universitetin məzunları arasında yüksək ixtisaslı müəllimlər, mədəniyyət və elm adamları, ictimai xadimlər çoxdur.

Ulu öndərimiz Heydər Əliyev Bakı Dövlət Universitetinin yaranmasını Azərbaycan xalqının XX əsrin əvvəllərindən başlanmış kütləvi maariflənmə, savadlanma prosesində əlamətdar tarixi hadisə hesab edirdi: “Azərbaycanın tərəqqisi, inkişafı və çiçəklənməsi uğrunda böyük əzmlə çalışan vətənpərvər ziyalıların çoxu bu milli təhsil ocağının yetirmələri olmuşdur. Universitet tarixi ərzində respublikamızın elm, mədəniyyət və ədəbiyyat sahələrinə görkəmli simalar bəxş etmişdir.

Diqqətəlayiqdir ki, BDU öz fəaliyyətinin bütün dövrlərində elm və təhsil məbədi olmaqla yanaşı, həm də Azərbaycan dilinin inkişafında, milli şüurun, vətənpərvərlik ruhunun inkişafında xidmətlər göstərmiş bir mərkəz rolunu oynamışdır”.

Bu sitatın ardınca fəxrlə qeyd etmək yerinə düşər ki, Ulu öndərimiz də Azərbaycanın ilk universitetinin məzunudur.

Ötən əsrin 70-ci illərinin ortalarında Bakı Dövlət Universitetinin (əvvəlki ADU) jurnalistika fakültəsinə daxil olduq. Çoxsaylı yaradıcılıq müsabiqələrindən keçib bu şərəfli ali məktəbə daxil olmaq hər abituriyentin hünəri deyildi. Universitetə qəbul zamanı yüksək tələbkarlıqla yanaşı, obyektivlik əsas meyar idi.

Hörmətli rektorumuz, akademik Abel Məhərrəmov “Bakı Dövlət Universiteti” kitabında yazır ki, təməli 1928-ci ildə qoyulmuş jurnalistika fakültəsi ölkəmizdə peşəkar jurnalist kadrları

hazırlayan və özünəməxsus elmi-pedaqoji yaradıcılıq ənənələrinə malik yeganə mərkəzdir.

Dərin məzmunlu mühazirələr oxumaqla yanaşı, həm də bizə həyat, ziyalılıq dərsi keçən, tələbələrini hərtərəfli inkişaf etmiş ədəbli bir insan kimi tərbiyələndirən hörmətli professorlarımız Mir Cəlal Paşayev, Nurəddin Babayev, Nəsir İmanquliyev, Seyfulla Əliyev, Əliş Nəbili, Nəriman Zeynalov, Tofiq Rüstəmov, Famil Mehdi qəlbimizdə əbədi heykəlləşən müəllimlərimizdənir. Xatirəsini böyük ehtiramla yad edib, ruhuna dualar oxuduğumuz bu MÜƏLLİMLərimizlə birgə pedaqoji fəaliyyətə başlamış Şirməmməd Hüseynov, Yalçın Əlizadə, Cahangir Məmmədli, Akif Rüstəmov, Mahmud Mahmudov kimi müəllimlərimizlə bu gün yanaşı çalışmağı özümçün şərəf sayıram.

Universitetimizin 90 illik yubileyi ərəfəsində ömrünün 85 illiyini qeyd etməyə hazırlaşdığımız çox hörmətli Şirməmməd müəllim barədə danışmaq istəyirəm.

Şirməmməd müəllim deyəndə, göz önünə ilk növbədə obyektivlik, haqsevərlik, düzgünlük, vətənpərvərlik mücəssəməsi olan, əqidəli, vicdanlı, saf, gözü-könlü tox, sadə və prinsipial bir insan gəlir. Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə Şirməmməd müəllimin məənəviyyət dünyasını hamımızdan daha yaxşı səciyyələndirib:

*Şirməmməd – əxlaqın, haqqın öz səsi.
Ləyaqət, dəyanət mücəssəməsi!*

Şirməmməd müəllim daha çox ən çətin məqamlarda üzə çıxan, gözə görünən müəllimdir, ziyalıdır. O, prinsipial mövqeyi ilə seçilən vətənpərvərdir, ağsaqqaldır. Xeyirxah, namuslu bir insandır. Yalançılığa, ikiüzlülüyə, riyakarlığa, yaltaqlığa amansız sipər çəkən, kəskin, iti qılıncı xatırladan polad iradəli bir şəxsiyyətdir. Təsədüfi deyil ki, professor Yaqub Mahmudov onu “dönməz iradə və dərin təfəkkür sahibi” kimi səciyyələndirir. O, müəllimliyin, tədqiqatçılığın və publisistikanın “Şirməmməd Hüseynov məktəbi”ni yaradıb.

Biz tələbələr Şirməmməd müəllimin mühazirələrində də onun vətəndaşlıq mövqeyini, dönməz əqidəli azərbaycançı obrazını duymuşuq. Şirməmməd müəllimin tələbəsi, BDU-nun “Mətbuat tarixi” kafedrasının dosenti Cahangir Məmmədli bu barədə yazır: “Ş.Hüseynovun müəllimlik imici klassik mahiyyət daşıyır. Ə.Haqqverdiyev, A.Şaiq və başqalarının klassik müəllim keyfiyyəti ona da xasdır. Bu keyfiyyətin başında azərbaycançılıq dayanır. Onun azərbaycançılığı H.Zərdabidən, M.F.Axundovdan, Mirzə Cəlildən, M.Ə.Rəsulzadədən, Ü.Hacıbəylidən gəlir. Sovet hakimiyyətinin ən qızgın ideoloji hökmranlığı çağında universitet auditoriyasında onun iki tələbi vardı: tələbəni Azərbaycana məhəbbət ruhunda böyütmək, tələbəni peşəkar jurnalist görmək.

Əlbəttə, hər müəllim istədiyini heç də hamıya təlqin edə bilmir. Amma Şirməmməd müəllimin auditoriyasından çıxıb vətəndaş olmamaq mümkün deyil”.

Şirməmməd müəllimin məənəviyyət dünyası əyilməzlik özü ilə üstündə bərqərar olub. O, həqiqətdən və Allahdan başqa heç bir nüfuz qarşısında baş əyməyən, vüqarlı şəxsiyyət, dönməz əqidəli müəllim kimi yüksək amallara xidmət edən tələbələr yetişdirir. Onun sözü ilə əməli eynidir. Dərin məzmunlu, həqiqətdən yoxrulmuş mühazirələri də, yazdığı bütün əsərləri də, saflıq mücəssəməsi olan insanlığı da tələbənin (ümumiyyətlə, oxucunun və onu dinləyənlərin) düşüncəsinə hakim kəsilir. Şirməmməd müəllimi yaxından tanıyanlar mənim söylədiklərimi təsdiqləyərlər. Onu ən yaxşı tanıyanlardan mərhum xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə yazırdı ki, Şirməmmədi ömrü boyu tutduğu yoldan, tapındığı əqidədən qoparmaq, heç olmasa bir balaca laxlatmaq belə mümkün deyil: “O, inandığına inanır, nifrət etdiyinə sona qədər nifrət edir, sevdiyini isə tərəddüdsüz sevir. Bir sözlə, qələmindən çıxan bütün yazılarının arxasından onun sınımaz, dönməz, əyilməz şəxsiyyəti boylanır”.

Onun əyilməzliyi haqqında keçmiş tələbələr də səmimi sözlər yazıb: “Şirməmməd Hüseynov həyatının bütün zamanlarında heç vaxt, heç kimə əyilməyib. Çox çətin anlar da yaşayıb, bəzən əlində böyük imkanlar olub, amma məsləkinə, müəllim adına, insan adına ləkə gətirən bir addım atmayıb. Onun təmiz və saf dünyası universitet həyatına sirayət edib, ən azı, jurnalistika

fakültəsində təmizlik məktəbinin binasını qoyub". (C.Məmmədli)

Biz fəxr edirik ki, Şirməmməd Hüseynovun insanlıq məktəbindən dərs alan, onun saflıq dünyasından yüksək mənəvi keyfiyyətləri əxz edənlər sırasında bizim nəsil də var.

Şirməmməd Hüseynov pedaqoq olmaqla yanaşı, həm də tədqiqatçılıq məktəbinin yaradıcısıdır. Bu görkəmli publisist-tədqiqatçı XX əsrin 50-ci illərindən indiyədək ictimai həyatın bütün sahələrinə aid milli xarakterli, vətəndaşlıq mövqeyilə seçilən 800-dən artıq elmi-publisistik məqalənin, 15-dən çox kitab və monoqrafiyanın müəllifidir. "M.Ə.Rəsulzadə. Əsərləri I, II" (Toplayanı, transliterasiya edəni, ön sözün müəllifi prof. Ş.Hüseynov. Bakı, 1992), "Müstəqilliyin çətin yolu: biz hara gedirik?" (Bakı, 1996, 2009), "M.Ə.Rəsulzadəyə qarşı böhtan kampaniyasının arxasında kimlər durur?" (Bakı, 1998), "Milli haqq və ədalət axtarışında" (Bakı, 2004), "Mənəvi irsimiz və gerçəklik" (Bakı, 2004), "Mətbu irsimizdən səhifələr" (Bakı, 2007) və başqa əsərləri ilə Şirməmməd Hüseynov publisistika tariximizdə görkəmli yer tutmuşdur.

Kitabları nəzərdən keçirdikcə 85 yaşlı ağsaqqal jurnalist, halallıq nümunəsi, zəhmətkeş insan, yorulmaz tədqiqatçı, elm fədaisi Ş.Hüseynovun milli və ümumbəşəri əxlaqa, müqəddəs və paklıq mənəviyyatına, milli-mənəvi dəyərlərin dövlətçilik əxlaqına dair yazıları, qlobal ədalətsizliyə, korrupsiya və rüşvət-xoriuğa qarşı kəskin münasibəti, Azərbaycanın görkəmli maarif, elm və mədəniyyət xadimləri, yazıçıları, şairləri, mətbuat orqanları haqqında özünəməxsus düşüncələrinin əks olunduğunu görürük. O, vaxtilə işıq üzü görməmiş, adının çəkilməsi belə qadağan edilmiş, lakin çox yüksək milli qeyrət sahibi olan neçə-neçə görkəmli yazarın və elm xadiminin əsərlərini müasir oxuculara tanıdıb.

Şirməmməd Hüseynov əsərlərində və bir vaxtlar efir-ekranlardakı kəskin, analitik çıxışlarında Dağlıq Qarabağ probleminə, ermənilərin məkrli siyasətinə də öz xüsusi münasibətini bildirmiş və bu işi bu gün də davam etdirməkdədir.

"Öz gözü ilə görüb, öz ağı ilə düşünməyi" bacaran insan, ləyaqət, fədakarlıq, halallıq mücəssəməsi, ədalət tərəfdarı, prin-

siپiallıq təcəssümü olan bizim Şirməmməd müəllim. Ömrü boyu çalışdığı 90 yaşlı qocaman ali təhsil ocağından cəmi beş yaş kiçik böyük pedaqoq-alim! Çox istəyirik ki, Siz bütün universitetlər və akademiylar arasında həmişə öncül olmuş Bakı Dövlət Universitetində yeni milli jurnalist kadrları nəslinin yetişməsi kimi şərəfli bir işdə böyük və seçkin müəllim, alovlu publisist kimi hələ uzun illər bizə ağsaqqallıq edəsiniz!..

Sevil Həsənova,
BDU-nun jurnalistika fakültəsinin müəllimi,
pedaqoji elmlər namizədi

Qeyd: Bu yazıya bütün "Mədəniyyət"çilər də böyük səmimiyyət və sevgilərlə imza atırlar.

"Mədəniyyət" qəzeti, 30 oktyabr 2009, səh. 4

Bakı Dövlət Universitetində görkəmli alim Şirməmməd Hüseynovun 85 illik yubileyi təntənə ilə qeyd olunmuşdur.

Dekabrın 17-də Bakı Dövlət Universitetində (BDU) görkəmli alim, BDU-nun mətbuat tarixi kafedrasının müəllimi, professor Şirməmməd Hüseynovun 85 illik yubileyinə həsr edilmiş tədbir keçirilmişdir.

Salonda alimin elmi-pedaqoji fəaliyyətini əks etdirən kitablarının sərgisi təşkil olunmuşdur.

Tanınmış elm və mədəniyyət xadimlərinin, təhsil işçilərinin, Milli Məclis deputatlarının, ziyalıların professor Ş.Hüseynovun yetirmələrinin, tələbələrin iştirak etdikləri tədbirdə BDU-nun rektoru, akademik Abel Məhərrəmov çıxış edərək demişdir ki, bu gün Azərbaycan elminin, təhsilinin, ziyalı təbəqəsinin böyük bayramıdır. Hamının yaxşı tanıdığı, hörmət bəslədiyi, sevdiyi Şirməmməd Hüseynovun yubileyini qeyd etmək olduqca xoşdur. Azərbaycan mətbuat tarixinin yorulmaz tədqiqatçısı, müasir jurnalistikamızın inkişafında misilsiz xidmətləri olan Ş.Hüseynovun zəngin yaradıcılıq yolu hamıya yaxşı məlumdur.

Rektor professor Ş.Hüseynovun çoxşaxəli elmi-pedaqoji fəaliyyətindən, ölkəmizdə mətbuat tarixinin öyrənilməsi və inkişafındakı xidmətlərindən danışmış və yubilyara xoş arzularını bildirmişdir.

Abel Məhərrəmov demişdir ki, Ş.Hüseynovun elmin inkişafı istiqamətində məqsədyönlü fəaliyyəti dövlətimiz tərəfindən daim yüksək qiymətləndirilmişdir. Dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin müvafiq sərəncamı ilə hazırda yubilyar Prezident təqaüdü alır.

Rektor professorla fəxri fərman, BDU-nun yubiley medalı və kitabını, pul mükafatını təqdim etmişdir.

Tədbirdə məruzə ilə çıxış edən BDU-nun Mətbuat tarixi kafedrasının müdiri, professor Şamil Vəliyev yubilyarın keçdiyi mənalı ömür yolundan, Azərbaycan elminə töhfələrindən, yorulmaz tədqiqatçı kimi üzə çıxardığı qiymətli incilərdən söz açmışdır.

Bildirilmişdir ki, 1950-1954-cü illərdə M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinin aspiranturasında təhsil alan Şirməmməd Hüseynov Vətənə ilk azərbaycanlı alim-jurnalist kimi dönmüşdür. Ömrünün çox hissəsini Azərbaycanda gənc jurnalistlərin yetişməsinə, püxtələşməsinə həsr edən Ş.Hüseynov bu gün də öz elmi-pedaqoji fəaliyyətini ləyaqətlə, vicdanla, yorulmadan davam etdirir.

Vurğulanmışdır ki, yubilyarın ən son kitabında Üzeyir Hacıbəylinin indiyədək çap olunmamış məqalələri toplanmışdır. Ş.Hüseynovun Azərbaycan milli mətbuatı tarixinin irsinin öyrənilməsində, təbliğində də misilsiz xidmətləri vardır.

“Varlıq” jurnalının redaktoru, professor Cavad Heyət Şirməmməd Hüseynovla yaxından dostluğundan qürur duyduğunu bildirmiş, onu saf, yüksək insani dəyərlərə malik bir şəxsiyyət kimi xarakterizə etmişdir.

BDU-nun professoru Museyib Museyibov görkəmli alim və pedaqoq Şirməmməd Hüseynovdan daim diqqət, qayğı, mehribanlıq gördüyünü söyləmişdir.

Tədbirdə çıxış edən AzərTAc-ın baş direktoru Aslan Aslanov Azərbaycan jurnalistlərinin müdrik ağsaqqalı, görkəmli alim, pedaqoq Şirməmməd Hüseynovun tələbəsi olduğundan həmişə iftixar, qürur duyduğunu vurğulamış, rəhbərlik etdiyi kollektiv adından yubilyarı təbrik etmişdir.

A.Aslanov demişdir ki, Şirməmməd Hüseynov Azərbaycan jurnalistikasının canlı klassiki və mətbuat fədaisidir. O, uzun illərdir ki, milli mətbuatımızın qatı açılmamış səhifələrini arxivlərdən çox böyük vətənpərvərliklə, tədqiqatçı inadkarlığı ilə arayıb-axtarıb, üzə çıxararaq nəşr etdirir. Ş.Hüseynovun müəllifi olduğu kitabların böyük əksəriyyəti sanballı, ensiklopediya səviyyəsində olan əsərlərdir. Bu nəşrlərin hər biri istər alimlər, istər tələbələr, istərsə də oxucular üçün zəngin xəzinədir. Ədalətlik, prinsipiallıq, qətiyyətlik, nəciblik, xeyirxahlıq kimi insani keyfiyyətlər Şirməmməd Hüseynovun xarakterinə xas olan xüsusiyyətlərdir. Biz həmişə öz müəllimimizin bu yüksək keyfiyyətləri ilə fəxr etmişik.

A.Aslanov bildirmişdir ki, Şirməmməd Hüseynovun BDU-nun jurnalistika fakültəsində dekan kimi fəaliyyəti dövrü bizim – 1970-1975-ci illərdə bu universitetdə təhsil alan tələbələrin bəxtinə düşmüşdür. Ulu öndər Heydər Əliyev 1969-cu ildə Azərbaycanda siyasi rəhbərliyə gələndən sonra respublikanın istər ictimai-siyasi, istərsə də iqtisadi, sosial və mədəni həyatının bütün sahələrində böyük inkişaf, sürətli yüksəliş dövrü başlamışdır. Vaxtilə ittifaq miqyasında geridə qalan Azərbaycan Ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında qısa müddətdə keçmiş sovetlər birliyinin qabaqcıl respublikalarından birinə çevrilmiş və hətta dünyada tanınmışdır. Bütün bu uğurlar dahi rəhbərimiz Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasətinin nəticəsi idi. Bu nailiyyətlərin əsasında həm də düzgün kadr siyasəti dururdu. Məhz 1970-ci ildə Şirməmməd Hüseynovun BDU-nun jurnalistika fakültəsinə dekan təyin edilməsi bu uğurlu siyasətin bariz nümunəsi sayıla bilər. Şirməmməd Hüseynov bu fakültəyə ədalət, düzgünlük, nizam-intizam gətirməklə yanaşı, həm də tədrisin keyfiyyətini yüksəltmişdir. Qısa müddətdə onun gördüyü işlər nəinki BDU-da, hətta digər ali təhsil müəssisələrində də böyük əks-səda doğurmuşdur.

Nətiq vurğulamışdır ki, Ş.Hüseynov tələbələrlə müəllimləri bir komanda kimi ətrafında birləşdirə bilmişdir. O illərdə jurnalistika fakültəsində Azərbaycanın çox sanballı, ləyaqətli müəllimləri dərs demişlər. Sevindirici haldır ki, fakültədə bu ənənə bu gün də uğurla davam etdirilir.

Mətbuat Şurasının sədri Əflatun Amaşov, Təfəkkür Universitetinin rektoru, professor Müşviq Atakişiyev, İctimai Televiziya və Radio Yayımları Şirkətinin baş direktoru İsmayıl Ömərov və başqaları böyük ömür yolu keçmiş əziz müəllimləri Şirməmməd Hüseynovla bağlı unudulmaz xatirələrini danışmış, mətbuat tariximizin qaranlıq səhifələrinə işıq salanların arasında onun adının ön cərgədə olduğunu vurğulamışlar.

Sonda professor Şirməmməd Hüseynov çıxış edərək tədbirin təşkilatçılarna və iştirakçılarna minnətdarlığını bildirmişdir.

Yubilyar demişdir ki, bundan sonra da Azərbaycan elminin inkişafı, tərəqqisi yolunda əzmlə çalışacaq və daim haqqın, ədalətin tərəfində olacaqdır.

AzərTAc

“Azərbaycan” qəzeti, 18 dekabr 2009

Bu gün Azərbaycan mətbuatının ağsaqqalı Şirməmməd Hüseynovun 85 yaşı tamam olur. 85 yaşa çatmaq əslində böyük qələbədir və bu 85 ilin təxminən yarım əsrini millətə xidmət etmək isə hər kəsə nəsib olan xoşbəxtlik deyildir. Bu baxımdan Azərbaycan jurnalistlərinin böyük bir nəslinin ustadı, Azərbaycan vətənsəvərliyinin məhək daşı Şirməmməd Hüseynov sözün tam mənasında maraqlı bir həyat yolu keçdi. Əslində onun həyat yolu bir nümunədir, tərbiyə məktəbidir. Hərdən mənə belə gəlir bu müəllim 20-ci əsrin əvvəlində yaşamış və öz yaşantısı ilə milləti diri saxlamış böyük fikir adamlarının mənalı ömürlərinin davamını yaşayır. Və böyük yolun tarixi də Həsən bəy Zərdabidən Şirməmməd Hüseynova qədər iki əsrlik bir dövrü əhatə edir.

MİLLİ DİRİLİYİMİZİN KEŞİKÇİSİ

Şirməmməd Hüseynov – 85

Şirməmməd müəllim öz ictimai fəaliyyətində böyük mütəfəkkirlərin belə bir vəsiyyətinə sədaqətini təsdiq etdi ki, qələmin müqəddəs vəzifəsi millətə xidmətdən keçir. Həsən bəy Zərdabi, M.Ə.Rəsulzadə, Ə.Ağaoğlu, Ə.Hüseynzadə, M.Şahmurov, Ü.Hacıbəyli kimi böyük şəxsiyyətlərin irsini araşdırdıqca, xalqımızın mədəni-siyasi yaddaşında dərin iz buraxmış bu şəxsiyyətlərin milli taleyimizlə bağlı əsərlərini üzə çıxardıqca, o özü də bu prosesin gedişində tarixləşdi və tarixi öz çiyinlərində aparan şəxsiyyətə çevrildi. Azərbaycan ictimai fikrində Ş.Hüseynovun ən böyük xidməti M.Ə.Rəsulzadənin nəzəri irsini çatdırmaqdan ibarətdir. M.Ə.Rəsulzadənin ilk qələm təcrübəsindən tutmuş 1914-cü ilə qədər yazdığı əsərləri iki cildə, şərhlərlə, izahlarla nəşr etmək milli taleyimizin dirçəliş məqamı idi.

Bu cildlərdən gənc Rəsulzadənin parlaq bir obrazı görünür və bu gənc qələm sahibinin istedadının, intellektinin hədudları, əslində isə hədudsuzluğu aydın olur. Düzünü deyim, indi bu cildlərə baxanda adamı heyran bürüyür ki, Şirməmməd müəllim təkbəşinə bu iki cildi 20-ci əsrin əvvəlində nəşr olunmuş mətbuatımızın səhifələrindən toplayıb və müasir əlifbamıza çə-

virə bilib. Yalnız köhnə mətbuatla işləyənlər, əski əlifbanın çətinliklərinə bələd olan adamlar bilir ki, bu nə qədər çətin işdir. Bir qayda olaraq həmin işlər yaxın keçmişimizdə sahə institutlarının kollektivləri tərəfindən həyata keçirilirdi. Əlbəttə, M.Ə.Rəsulzadəyə müraciət tək bu iki cildlə bitmədi. Şirməmməd müəllim Azərbaycan ictimai fikrinə təkan vermiş bu böyük fikir adamının ayrı-ayrı əsərlərini kitabçalar halında nəşr etdirib oxuculara çatdırdı. Bu gün Azərbaycanda Ş.Hüseynov bəlkə də yeganə adamdır ki, M.Ə.Rəsulzadə qarşısında öz vicdan borcunu yerinə yetirib.

Zaman-zaman mətbuat səhifələrində çap olunmuş yazıları ilə Ş.Hüseynov müstəqilliyimizin oturushmasında, milli ideyanın ruhumuza hopmasında əvəzsiz rol oynadı. “Müstəqilliyin çətin yolu”, “Biz hara gedirik?”, “Milli haqq və ədalət axtarışında”, “Mənəvi irsimiz və gerçəklik” əsərlərində kitablaşan həmin məqalələr gələcək nəsillərə çatdırılan ən böyük mədəni xəzinədir.

Mən əminliklə deyə bilərəm ki, 50 il, 100 il sonra Azərbaycan tarixi məhz bu əsərlər əsasında yazılacaq, azərbaycanlıların mədəni siması bu kitablara görə müəyyən olunacaq. Bu əsərlər milli maraqların müdafiə edilməsi, milli ideologiyanın qorunması, taleyüklü məsələlərlə bağlı mövqə sərgiləmək baxımından bir nümunədir. Şirməmməd müəllim milli taleyimizlə bağlı elə bir məsələ yoxdur ki, ona biganə qalsın. Böyük qəzetçilik təcrübəsi olduğundan hansı daşın haradan atıldığını gözəl bilən, bu daşların fərdin yox, millətin bostanına atıldığını duyan əsrimizin Zərdabisi səliqə-səhmanla daş atanları yuxarıda adlarını zikr etdiyimiz kitablarda ifşa edə bilib.

İdeoloji baxımdan cəmiyyətimizin mürgülədiyi son illərdə bu əsərlər milli hədəflərimizi göstərən oyaq adamın düşüncələri təsiri bağışlayır. Bu baxımdan Şirməmməd müəllim keşikçidir: milli maraqlarımızın, milli diriliyimizin və milli vicdanımızın keşikçisi. Bu, Zərdabidən gələn bir ənənədir və Şirməmməd müəllim də böyük əzmkarlıqla bu ənənəni davam etdirir.

85 yaşın tamamında Ş.Hüseynov Üzeyir bəyin sovet hakimiyyəti illərində kənara qoyulmuş əsərlərini ortaya qoydu, həmin əsərləri bir kitab halında nəşr etdi. Bu nəşr şübhəsiz ki,

mənəvi baxımdan Üzeyir bəyin şəxsiyyətini bütövləşdirdi, onun simasını daha əzəmətli etdi və eyni zamanda müasir bələlərimiz haqqında Üzeyir bəyin dahianə şəkildə yazdığı fikirlərin nə qədər həyatı olduğunu təsdiq etdi. Bu əsərlə Ş.Hüseynov tək Üzeyir bəy üçün deyil, 85 yaşın tamamında özü üçün də möhtəşəm bir abidə ucaltdı. Üzeyir bəyin hələ gənc yaşlarında milli azadlıq duyğularını özündə əks etdirən yazılarının Ş.Hüseynov tərəfindən belə nəfis şəkildə ilk dəfə nəşr edilməsi müxtəlif təsirlər altında son zamanlar bir qədər korşalmış milli yaddaşımızı itilədi.

Əli bəy Hüseynzadə, Əhməd Ağaoğlu, Mirzə Cəlil, Sabir, Üzeyir bəy, Məmməd Əmin kimi böyük söz ustalarının, fikir adamlarının ədəbi-mənəvi irsinin çatdırılması bu gün bizə bəlkə onların öz zamanələrində yazdıqlarından daha çox vacibdir. Ş.Hüseynov bu zəngin irsi çatdırmaqla bu gün çoxların deyə bilmədiklərini bu böyük mütəfəkkirin dili ilə dedi.

Bu gün çoxları belə hesab edir ki, vətən, millət, xalq kimi, anlayışlar haqqında sovetlərin çöküşündən sonra danışmağa başlayıblar. Şübhəsiz ki, bu fikirlə razılaşmaq olmaz. Siyasi sistemdən asılı olmayaraq vətənə və millətə bağlı olan ziyalılar ilk imkan düşən kimi millətimizin qayğılarını ictimai müzakirəyə gətiriblər. Elə bu baxımdan da Şirməmməd müəllimin keçdiyi həyat yolu bir örnekdir. Mən ötən əsrin 50-ci illərində Azərbaycanda gedən milli prosesi araşdıranda bunun bir daha şahidi oldum. 1958-ci ildə Azərbaycan tarixçiləri "Azərbaycan Kommunist Partiyasının tarixi" adlı bir əsər nəşr etdirmişdilər. Bu əsər Moskvanı təmin etmədiyi üçün 1958-ci ilin noyabrında o dövrkü iqtidarın hər yerindən dəvət edilmiş alimlərin iştirakı ilə bu kitaba 4 günlük böyük bir məhkəmə prosesi qurdular. Həmin müşavirədə çıxış edənlərin biri də Azərbaycan Dövlət Universitetinin gənc müəllimi Şirməmməd Hüseynov idi. O, kitabın tənqidçilərinə qarşı deyirdi: bu kitabı tənqid edən çıxışları eşitdikdən sonra mənim bu kitaba və onu hazırlayan müəllif kollektivinə hörmətim və məhəbbətim bir daha artdı. Ona görə ki, uzun zaman Azərbaycan Kommunist Partiyasının tarixini yazmaq elə adamlara tapşırılıb ki, onlar Azərbaycanı tanımırırlar. Onlar Azərbaycan dilində olan ədəbiyyatı, materialları yaxşı

oxumağı bacarmadıqları üçün Azərbaycanın özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə əlaqədar olan bir sıra məsələləri də həll edə bilmirlər. Müzakirələrdə Azərbaycanın ya Rusiyaya, ya da İrana birləşməsi məsələsi qoyulduğundan Ş.Hüseynov deyirdi: "Məgər, 6-7 milyonluq bir xalqın, onun qabaqcıl adamlarının Azərbaycanın milli istiqlaliyyətini bərpa etmək fikri olmamışdır mı?". Bu fikir Moskvadan gələn Sov.İKP MK təbliğat və təşviqat şöbəsinin müdiri V.S.Nastini o qədər əsəbiləşdirmişdi ki, o, müşavirə qurtaran kimi Kremlə yazdığı hesabatda bildirirdi: "Azərbaycan Dövlət Universitetinin müəllimi Ş.Hüseynov deyir ki, kitabda Azərbaycanın ya Rusiyaya, ya da İrana birləşdirilməsi məsələsi qoyulur. Bəyəm Azərbaycanın öz müstəqil inkişaf yolu ola bilməzdimi? Məsələni belə formada qoymaq nə dərəcədə doğrudur? Bəyəm fəhlə sinfi məsələni belə həll edir, bəyəm bolşeviklər bu məsələləri belə həll edirlər? Yoldaş Hüseynov isə məsələni çox ədəbsizcəsinə fəhlə sinfinə, bolşeviklərə yaraşmayan formada qoyub".

Bu sətiqləri oxuduqca Şirməmməd müəllimin bugünkü fədakarlığının kökləri aydın olur. Bəlkə çoxlarına bu epizod asan gəlir, lakin həmin dövrün siyasi şərtləri daxilində bu fikirləri Moskva təmsilçiləri qarşısında səsləndirmək qəhrəmanlığa bərabər hadisə idi. Şirməmməd müəllim xoşbəxt tale yaşadı. Hələ 1958-ci ildə mötəbər tribunadan səsləndirdiyi müstəqillik ideyası gerçəkliyə çevrildi. Və Şirməmməd müəllim də bu prosesin içində göründü.

85 yaşın tamamında bu böyük qələm, söz və fikir adamını təbrik edir, ona uzun ömür, can sağlığı və böyük yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

C. Poladxan
Bakı, 17 dekabr 2009

Professor Şirməmməd Hüseynovun 90 illiyi qeyd olunub

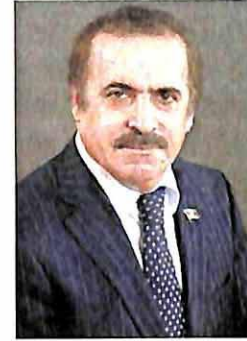
*“Söz vermişəm ki, Cümhuriyyətin 100 illiyini görməmiş
bu dünyadan köçən deyiləm”*

Dünən Azərbaycanın görkəmli alimi, fədakar mətbuat tədqiqatçısı, professor Şirməmməd Hüseynovun 90 illik yubileyi ilə bağlı tədbir keçirilib. Mətbuat Şurasının sədri Əflatun Amaşov bildirib ki, Şirməmməd müəllim ömrünün 70 ilini Azərbaycan jurnalistikasının inkişafına həsr edib: “O, şərəfli bir ömür sürür. Onun bütün fəaliyyəti bizim üçün nümunədir. Mənə elə gəlir ki, bu gün Azərbaycanda hər bir peşəkar, intizamlı, obyektiv jurnalist onun şinindən çıxıb. Şirməmməd müəllimin tələbələri bu gün ayrı-ayrı televiziyalarda, qəzetlərdə, mətbuat orqanlarında, eləcə də dövlət xidmətlərində özlərinə layiqli yer tuturlar. Azərbaycan ictimai fikrinin formalaşmasında da həmin insanlar iştirak edirlər. Tədbirin məramı da açıq-aydın görsənir. Bizim bir araya yığılmaqda məqsədimiz hamımızın müəllimi olan Şirməmməd Hüseynovun 90 illiyini qeyd etməkdir”.

Dövlət başçısı İlham Əliyevin Şirməmməd Hüseynovun Azərbaycanda jurnalist kadrların hazırlanmasındakı xidmətlərinə görə “Şərəf” ordeni ilə təltif olunması barədə sərəncam imzaladığını xatırladan Ə.Amaşov onun həyat və yaradıcılığına həsr olunan “Ustad” filminin də artıq hazır olduğunu bildirib.

Yaşadığımız dövrü vətənpərvərlik ruhuna qayıdış dövrü adlandıran Ş.Hüseynov hesab edir ki, biz 20-ci əsrin dahi şəxsiyyətlərinin ruhunu 21-ci əsrə daşmalıyıq: “Mən 67 il sosializm quruluşunda, 23 il isə müstəqillikdə yaşamışam. Artıq 90 yaşım var. Söz vermişəm ki, Cümhuriyyətin 100 illiyini görməmiş bu dünyadan köçən deyiləm”.

Millət vəkili Rafael Hüseynov qeyd edib ki, bu gün hamı Şirməmməd Hüseynovu ustad şəxsiyyət kimi tanıyır: “O, canlı tarix, yeriyan əfsanədir. Çünki qocaman ziyalı indi də Əbdür-

rəhim bəy Haqverdiyev, Üzeyir bəy Hacıbəyli, Abdulla Şaiq kimi klassik müəllimlərin fəaliyyətini bütün ruhu ilə bir məktəb olaraq yaşadır. Bu mənada müasir jurnalistikamızda Şirməmməd Hüseynov məktəbinin mövcudluğunu heç kəs inkar edə bilməz. Bu məktəbin dərs yükü də ağırdır, əməl yükü də. Əbəs yerə deyil ki, uzun illər Şirməmməd müəllim onu yaxından tanıyan dostları, tələbələri üçün diqqətin, məsuliyyətin, dəqiqliyin, gördüyü işlərə hədsiz sevgi və sədaqətin, həm də prinsipiallığın, işgüzarlığın, obyektivliyin simvolu olaraq qalmaqdadır. Bu əlli-altmış il əvvəl də belə idi, indi də belədir, yəqin ki, sonacan da belə davam edəcək. Bu gün təkcə Şirməmməd müəllimin deyil, eyni zamanda, Azərbaycan ziyalılığının, mədəniyyətinin, istiqlal düşüncəsinin bayramıdır. Belə bayrama millətin hər zaman ehtiyacı var. 20-ci əsrin əvvəllərində istiqlalın təntənəsinin yaşandığı illərdə də, onu itirdiyimiz zamanlarda da Sovet dövründə siyasi mühacirət

həyatı yaşayan soydaşlarımızın törəmələri ilə çox söhbətlərdə olmuşam. Onlar deyirlər ki, 20-ci illərin əvvəllərində siyasi mühacirət həyatına keçən insanlar öz ailələrinə yeni bir şey almaq istəmirdilər. Çünki onlar ümid edirdilər ki, az bir vaxtda yenidən Azərbaycana qayıdacaqlar. Bütün bunları isə orada əldə

etməyə kifayət qədər vaxtlarının olacağını düşünürdülər. Aradan on illər keçdi. İstiqlala qovuşmaq onların ürəyində xəyal olaraq qaldı. Əgər bu istiqlal arzusunu azad düşüncəsi ilə öz daxilində gəzdirən siyasi mühacirlərimiz, həbsdə olan ziyalılarımız, Şirməmməd müəllim kimi şəxsiyyətlər olmasaydı, biz yenidən öz istiqlalımıza nə qovuşa, nə də üçrəngli bayrağımızı dalğalandıra bilərdik. Məhəmməd Əmin Rəsulzadə “Bir kərə yüksələn bayraq bir daha enməz” deyəndə də məhz işin fəlsəfəsini nəzərdə tutub. Bayrağın bir binanın üstündə ucalması deyil, əsas olan bayrağın insanın qəlbində dalğalanmasıdır. Şirməmməd Hüseynovun da Azərbaycan xalqına ən böyük töhfələrindən biri ondan ibarətdir ki, o, bu bayrağı hər zaman öz qəlbində dalğalandırıb”.

“Azərbaycan” qəzetinin baş redaktoru, millət vəkili Bəxtiyar Sadıqov deyib ki, Şirməmməd Hüseynov jurnalistika sahəsində çalışan insanların müəllimi olmaqla yanaşı, bütövlükdə Azərbaycan xalqının müəllimidir: “Şirməmməd müəllim siyasi icmalçı olaraq, Azərbaycan televiziya vasitəsilə bütün xalqın görüşünə gəlib. O, çıxışlarında çox mətləblərdən danışaraq, sətirləti sözləri ilə yadda qalıb.

Həmin dövrün sətirləti sözləri müasir zamanımızın açıq deyilən sözlərindən daha kəsərli və təsirlidir. Şirməmməd Hüseynov tələbələrini məsuliyyətlə hazırlaşdırıb. O, öz işində həmişə prinsipiallıq nümayiş etdirib. Görkəmli ziyalımız auditoriya qarşısında elm, təhsil verməklə yanaşı, tələbələrinə əsl həyat

dərsi keçib. Biz də ömrümüz boyu Şirməmməd müəllimin öyrətdiyi həyat və peşə dərslərindən faydalanmışıq. O, bu gün də öz həyatı, nümunəvi ailə başçısı olmağı, tərbiyəçiliyi və vətənpərvərliyi ilə millətə xidmət, keçmişə hörmət dərsi verir”.

Millət vəkili Cavanşir Feyziyevin fikrincə, Şirməmməd müəllim Azərbaycan ictimai-siyasi həyatında oynadığı rola, yaşa-

dığı mənalı ömrə, çəkdiyi zəhmətlərə görə hələ təsis olunmamış orden və mükafatlara da layiqdir: “Tarix boyu Azərbaycanda şöhrət zirvəsinə ucalan insanlar olub. Şirməmməd Hüseynov da belə şəxsiyyətlərdən biridir. Bu zirvəni fəth etmək çox çətindir”.

Tədbirdə İctimai Televiziya və Radio Yayımaları Şirkəti Yayım Şurasının sədri Cahangir Məmmədli, millət vəkili Aqil Abbas, “Jurnalistikanın inkişafına yardım” Fondunun sədri Qulu Məhərrəmli, “525-ci qəzet”in baş redaktoru Rəşad Məcid, “İki sahil” qəzetinin baş redaktoru Vüqar Rəhimzadə, “Xalq Cəbhəsi” qəzetinin baş redaktoru Elçin Mirzəbəyli də iştirak ediblər.

Qeyd edək ki, tədbirdə, “Mətbuat tariximiz, istiqlal yolu-muz” silsiləsindən hazırlanan və Şirməmməd Hüseynovun 90 illiyinə həsr olunan “Ustad” filmi nümayiş etdirilib. Filmin çəkilişləri Bakıda və Şəkidə həyata keçirilib. Ekran əsərinin ideya müəllifi millət vəkili Cavanşir Feyziyev, baş məsləhətçisi Mətbuat Şurasının sədri Əflatun Amaşov, rejissoru və redaktoru Kəmalə Mirzəyevadır.

Ceyhun Abasov

“525-ci qəzet”, 18 dekabr 2014-cü il, cümə axşamı, səh. 2

Professor Şirməmməd Hüseynovun 90 illiyi qeyd edilib

Dekabrın 17-də Azərbaycan Mətbuat Şurası Bakı Dövlət Universitetinin professoru, görkəmli alim və mətbuat tədqiqatçısı Şirməmməd Hüseynovun 90 illik yubileyi münasibətilə tədbir keçirib.

AzərTAc xəbər verir ki, Mətbuat Şurasının sədri Əflatun Amaşov yubilyarı təbrik edərək, onun mətbuat tariximizdəki xidmətlərindən, yaradıcılığından danışib. O deyib: “Azərbaycan jurnalistikasında yaşayaraq adını mətbuat tarixinə həkk edən professor Şirməmməd Hüseynovu elm, ziyalılıq, təhsil müstəvisində özümüzlə nümunə bilirik. Böyük və maraqlı ömür yolu keçən Ş.Hüseynov Azərbaycan mətbuat tarixinin ən önəmli hadisələrinin canlı şahidinə çevrilib. Azərbaycan mətbuat tarixi əsas tədqiqat sahəsi olsa da, Ş.Hüseynov bütövlükdə jurnalistikanın inkişafına, bugünkü kadrların yetişməsinə böyük töhfə vermiş şəxsiyyətlərdəndir”.

Daha sonra Şirməmməd Hüseynovun həyat və fəaliyyətindən bəhs edən film nümayiş etdirilib.

“Azərbaycan” qəzetinin baş redaktoru, Milli Məclisin deputatı Bəxtiyar Sadıqov, deputatlar Rafael Hüseynov və Cavanşir Feyziyev, Mətbuat Şurasının Ahıl Jurnalistlər Məclisinin rəhbəri, əməkdar jurnalist Yusif Kərimov, ANS şirkətlər qrupunun vitse-prezidenti Mirşahin Ağayev, Bakı Slavyan Universitetinin dosenti Aynur Bəşirli çıxış edərək Şirməmməd Hüseynovun həyatından, yaradıcılığından, ictimai fəaliyyətindən, yüksək insani

keyfiyyətlərindən söhbət açıblar. Bildirilib ki, Ş.Hüseynovun Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin, Məhəmməd Əmin Rəsulzadə irsinin öyrənilməsində, təbliğində misilsiz xidmətləri var. Mətbuat tariximizin qaranlıq səhifələrinə işıq salanların sırasında onun adı ön cərgədə çəkilir. Bir çox mükafatların sahibi olan Ş.Hüseynov onlarla beynəlxalq seminar, simpozium və konfransda iştirak edib. O, “Milli haqq və ədalət axtarışında”, “Mənəvi irsimiz və gerçəklik” və digər kitabların müəllifidir.

Natiqlər Prezident İlham Əliyevin Sərəncamı ilə Şirməmməd Hüseynovun “Şərəf” ordeni ilə təltif olunması münasibətilə yubilyarı təbrik ediblər.

Çıxış edən professor Şirməmməd Hüseynov xoş sözlərə görə iştirakçılara təşəkkürünü bildirib, Azərbaycanın keçdiyi tarixi inkişaf yoluna nəzər salıb.

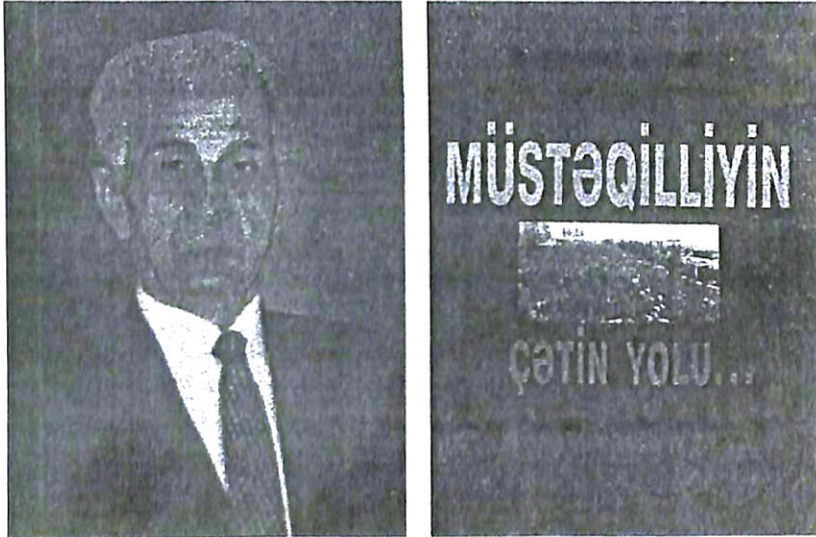
Qeyd edək ki, Şirməmməd Hüseynovun 90 illik yubileyi münasibətilə “İstiqlalın işığında” adlı kitab nəşr edilib. Kitabda Azərbaycanın elm və ictimai xadimlərinin Ş.Hüseynovun həyatı, yaradıcılıq yolu barədə məqalələri və müxtəlif fikirləri toplanıb. Kitab Ş.Hüseynovun nəsilərə örnək olan elmi və publisistik yaradıcılığının təhlili baxımından Azərbaycan elmi mühiti və jurnalistləri, habelə geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulub.

*“İki sahil”, cümə axşamı,
18 dekabr 2014-cü il, səh. 17*

**Şirməmməd Hüseynovun “Müstəqilliyin çətin yolu...
Reallıqlar, düşüncələr” kitabı çapdan çıxıb**

Bəxtiyar Vahabzadə: “*Şirməmməd Hüseynovu tanıyan hər kəs bilir ki, onun qələmindən çıxan bütün yazıların arxasından onun sınımaz, dönməz, əyilməz şəxsiyyəti boylanır*”

Bu günlərdə “Elm” nəşriyyatında Azərbaycan jurnalistlərinin sevimli müəllimi, fədakar tədqiqatçı, BDU-nun professoru Şirməmməd Hüseynovun “Müstəqilliyin çətin yolu... Reallıqlar, düşüncələr” kitabı işıq üzü görüb. 800-dən çox elmi-publisistik məqalə, 15-dən artıq kitab və monoqrafiya müəllifi olan professor Şirməmməd Hüseynov son 25 ildə mətbuat tədqiqatçılığının çox mühüm və maraqlı bir üsulunu yaradaraq, inkişaf etdirib. Mirzə Fətəli Axundovdan başlamış Məmməd Əmin Rəsulzadəyə qədər gedən bir yolun ən gizli publisist anları onun qələmində yenidən dirçələrək, müasirlik və aktualıq keyfiyyətlərini üzə çıxarıb.

“Müstəqilliyin çətin yolu... Reallıqlar, düşüncələr” kitabına müəllifin 1988-1993-cü illərdə, həmçinin 2007-2009-cu illərdə yazılmış və ölkə mətbuatında dərc edilmiş yazılarının bir qismi

daxil edilib. Kitabda həmçinin bir sıra tanınmış şəxslərin, jurnalistlərin Ş.Hüseynovla bağlı məqalələrinə də yer verilib. Bundan əlavə, kitabda Azərbaycanın keçdiyi məşəqqətli illərin bir sıra mühüm hadisələrinin yer alması da diqqət çəkən məqamlardandır.

Ş.Hüseynov Azərbaycanda sovet rejimi qurulana qədərki dövrü mətbuatı böyük səbr və həssaslıqla araşdırıb, Məmməd Əmin Rəsulzadə, Əhməd bəy Ağayev, Əli bəy Hüseynzadə, Ömər Faiq Nəmanzadə, Üzeyir Hacıbəyli kimi böyük qələm sahiblərinin dəyərli fikir və mülahizələrini üzə çıxararaq çağdaş Azərbaycan oxucusunun diqqətinə çatdırıb.

Kitaba ötən əsrin əvvəllərində mətbuat orqanlarında tanınmış simaların dərc edilmiş çoxsaylı məqalələri də daxil edilib. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin fəaliyyətilə bağlı bir sıra mühüm sənədlərin kitabda əksini tapması mühüm amillərdən biridir. Məhz Ş.Hüseynov bir çoxlarına sirr olan bu məqamları üzə çıxararaq, xalqımızın başına gətirilən müsibətlərin hansı qaynaqdan həyata keçirildiyini incəliyinə qədər araşdıraraq, onları kitab vasitəsilə oxuculara təqdim edib. Müəllif bütün bu məqamlara aydınlıq gətirmək, eləcə də ermənilərin bugünkü iddialarının əsas məqsədini açıqlamaq üçün tarixə nəzər yetirərək “Əkinçi”, “İrşad”, “Açıq söz”, “Hümmət”, “Tərəqqi” qəzetlərində bu səpgidə dərc edilmiş yazılara diqqət yetirib.

Kitabda Ş.Hüseynovun müxtəlif qəzetlərdə çap olunmuş müsahibələrinə də yer verilib. Kitabda yer alan məqalələrin bir qismi də milli məsələlərə, habelə Cümhuriyyət dövrünə aiddir. Ötən əsrin ilk yarısında mövcud olan mətbu orqanlarında Cümhuriyyətlə bağlı qələmə alınmış məqalələrin müəllif tərəfindən kitaba yerləşdirilməsi qaranlıq olan bir sıra məqamların üzərinə işıq salır. Bir sözlə, kitabda yer alan və son illərə qədər qadağan olunmuş, eləcə də açıqlanmamış tarixi sənədlərə, görkəmli ictimai-siyasi və mədəniyyət xadimlərinin, jurnalist və publicistlərin əsrin əvvəllərində mətbuat səhifələrində dərc edilmiş yazılarına istinadən müasir həyatımızla səsleşən, onların tarixi əlaqəsi və köklərini anlamağa yardım edən bu məqalələrin geniş oxucu kütləsi üçün faydalı olacağı şübhəsizdir. Kitabın ön sözünün müəllifi, mərhum xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin

dediyi kimi, “Şirməmməd Hüseynovu tanıyan hər kəs bilir ki, onun qələmindən çıxan bütün yazıların arxasından onun sınımaz, dönməz, əyilməz şəxsiyyəti boylanır. Bu isə qələm əhli üçün çox vacib şərtidir. O, ətrafımızda cərəyan edən irili-xırdalı bütün hadisələrə yalnız öz gözlərilə baxır, öz ağılı ilə qiymətləndirir. Onun yaxınlarına, qohum-qardaşına, dostlarına və hətta övladlarına olan münasibəti də eyni güzəştisiz prinsip və eyni baxış əsasında qurulub. Ömrü boyu Vətəninə, millətinə, doğma ana dilinə səcdə qılan, onların taleyini öz şəxsi taleyi bilən və bu əqidəsi uğrunda qələmilə çarpışan əsl vətəndaş jurnalistin, tarix aliminin qələmindən çıxan bu kitabın hər bir azərbaycanlının masaüstü kitabı olacağına inanıram”.

Sonda belə bir dəyərli kitabı bizlərə bəxş etdiyinə görə sevimli müəllimimizə minnətdarlığımızı bildirir, ona yeni-yeni yaradıcılıq uğurları və cansağlığı arzulayırıq.

Aqil

“525-ci qəzet”, 23 may 2009-cu il, şənbə, səh. 8

“İSTİQLALIN İŞİĞINDA”

Bu günlərdə görkəmli pedaqoq, tədqiqatçı və publisist, Bəkt Dövlət Universitetinin professoru Şirməmməd Hüseynovun 90 illiyinə həsr olunmuş “İstiqlalın işığında” kitabı “Zər-dabi MMC” nəşriyyatında nəfis şəkildə nəşr edilmişdir. Kitab-da milli jurnalistikamızın görkəmli nümayəndəsi, ölkə jurna-listlərinin bir neçə nəslinin sənət və həyat müəllimi Ş.Hüseynov haqqında Azərbaycanın və keçmiş SSRİ dövlətlərinin görkəmli elm və mədəniyyət xadimlərinin, tanınmış siyasətçilərin maraqlı rəy, fikir və arzuları yer almışdır.

Kitab Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevə və “Jurnalistlərin dostu” mükafatının 24 noyabr 2013-cü ildə keçirilən təqdimatı mərasimində dövlət başçısının çıxışı zamanı professor Ş.Hüseynovun 1970-ci illərdə Azərbaycan televiziya-sında siyasi icmalçı, bütövlükdə pedaqoq, alim, tədqiqatçı kimi fəaliyyətinə verdiyi dəyərli fikirlərlə başlayır. Cənab Prezident demişdir: “Azərbaycan xalqı, xüsusilə Xalq Cümhuriyyətinin fəaliyyəti ilə bağlı sizin işinizə çox yüksək qiymət veribdir”.

Azərbaycan ictimaiyyətinə yaxşı bəllidir ki, professor Ş.Hüseynov həqiqətən milli jurnalistikamızın zəngin tarixi iris-nin yorulmaz tədqiqatçısıdır. O, milli məfkurəmizin böyük sima-ları M.Ə.Rəsulzadə, Ü.Hacıbəyli, Ə.Ağayev, Ə.Hüseynzadə, Ö.F.Nemanzadə və başqa mütəfəkkirlərin zəngin irsini, milli tərəqqi, istiqlal düşüncəsi ilə bağlı ölməz fikirlərini böyük fəda-karlıqla toplayaraq abidə nəşrlər ortaya qoymuşdur. Milli istiqlal ənənələrini qoruyub yaşatmaq Ş.Hüseynovun həyat kredosuna çevrilmişdir.

Fikrimcə, Ş.Hüseynovun məhz milli məfkurənin canlı daşı-yıcısı olduğunu nəzərə alaraq nəşrin tərtibçisi professor Cahangir Məmmədli və redaktoru Yusif Hüseynov kitaba “İstiqlal işi-ğında” kimi çox uğurlu ad seçiblər. Professor Ş.Hüseynov öz dərin və iti zəkası, yüksək intellekti və milli təəssübkeşliyi ilə hətta sovet dönəmində belə universitet auditoriyalarında öz tələbələrinə milli istiqlalımızın fədakar mücahidlərindən cəsə-rətlə söz açmış, əsl həqiqəti söyləməkdən çəkinməmişdir.

Təsadüfi deyildir ki, böyük istiqlal şairimiz Bəxtiyar Vahabzadə ömrü boyu dostluq etdiyi Ş.Hüseynov barədə necə də gözəl demişdir: “Sən öz əxlaqın, ləyaqətin, dönməzliyin, təmizliyin, bütövlüyün, mərdliyin və kişiliyinlə həm öz yaşıdlarına, həm də çağdaş gəncliyə nümunəsən, örnəksən.

*Şirməmməd – əxlaqın, haqqın öz səsi
Ləyaqət, dəyanət mücəssəməsi!”*

Kitabda Bakı Dövlət Universitetinin rektoru, akademik Abel Məhərrəmovun “Alimin vətəndaşlıq mövqeyi” məqaləsində Azərbaycanın bu nüfuzlu təhsil ocağının 95 illik tarix ərzində yetişdirdiyi nəhəng şəxsiyyətlərin sırasında professor Ş.Hüseynovun özünəməxsus yeri və mövqeyi olduğu xüsusi qədirbilənlərlə qeyd edilir. Yazıda haqlı olaraq vurğulanır ki, Azərbaycanın ictimai fikrində bitkin bir şəxsiyyət olan Ş.Hüseynov, hər şeydən əvvəl, universitet müəllimidir, gənc nəslin azərbaycançılıq, milli təəssübkeşlik, azad fikirlilik, obyektivlik keyfiyyətləri ilə böyüyərək formalaşmasma xüsusi tələbkarlıqla yanaşmışdır.

Kitabda Xalq yazıçısı Anarın “Jurnalistikamızın patriarxı”, Milli Məclisin deputatı Bəxtiyar Sadıqovun “Azərbaycan mətbuatının pərvanəsi”, Milli Məclisin deputatı, Xalq yazıçısı Sabir Rüstəmxanlımın “Canlı əfsanələrdən biri”, Azərbaycan Mətbuat Şurasının sədri Əflatun Amaşovun “Şirməmməd müəllimin şineli”, akademik Vəsim Məmmədəliyevin “Nəfsinə sahib insan”, professorlar Yalçın Əlizadənin “Jurnalistikamızın vicdan səsi” və Qulu Məhərrəmlinin “İstiqlal işığı” və sair müəlliflərin yazılarında professor Ş.Hüseynovun çoxcəhətli elmi və pedaqoji, eləcə də ictimai-siyasi fəaliyyətini səciyyələndirən maraqlı fikir və müşahidələr yer alıb. Bu yazılar bütövlükdə ən təzadlı situasiyalarda belə əqidə saflığı və bütövlüyünü qoruyub saxlamağı bacaran şəxsiyyətin parlaq portretini canlandırır.

Təqdirəlayiq haldır ki, kitabda Şirməmməd müəllimin vaxtilə aspirantı olduğu Moskva, eləcə də Kiyev dövlət universitetlərinin görkəmli alim və jurnalistlərinin də onun haqqında ürək sözləri və təbrikləri yer almışdır. Yeri gəlmişkən, bu sətirlərin müəllifi Moskva Dövlət Universitetində təhsil aldığı illərdə Şirməmməd müəllimin keçmiş İttifaqın bu ən nüfuzlu təhsil

ocağında necə böyük hörmət və ehtirama sahib olduğunu canlı şahidi olmuşdur. Moskvalı professorlar ona əyalət alimi kimi yanaşmağı ağıllarına belə gətirmir, əksinə, Ş.Hüseynovun jurnalistika elminin nəzəri və praktiki tendensiyaları ilə bağlı orijinal fikirlərini dəyərləndirirdilər.

Ş.Hüseynov bu gün milli jurnalistikamızın canlı korifeyidir və onun zəngin elmi, publisistik irsi uzun illər yeni nəsillərin tədqiqat obyektinə olacaqdır. Şirməmməd müəllim məktəb yaratmış nadir jurnalist alimlərdəndir. Tələbələri, peşə, ideya davamçıları onun şəxsinə, hərəkət və əməllərində öz arzularının təəcəssümünü görürlər. Şirməmməd müəllimin parlaq nümunəsi millətə, dövlətçiliyimizə, azad sözə və düşüncəyə xidmət etmək istəyən hər kəs üçün örnəkdir.

Məsim ABDULLAYEV,
“Xalq qəzeti”, 02.01.2015

TÜRKİYƏDƏN MƏKTUB

Dünən redaksiyamıza Türkiyədən bir məktub gəlib. Müəllifi artıq qəzetimizin oxucularına yaxşı tanış olan araşdırmaçı Ömər Özcandır. Bu yaxınlarda əməliyyat olunmuş görkəmli tədqiqatçı alim, qəzetimizin daimi yazarlarından professor Şirməmməd Hüseynova bizim vasitəməzlə "keçmiş olsun" deyir. "525-ci qəzet" olaraq biz də Ömər bəyin şəfa diləklərinə qoşuluruq.

Çox dəyərli Şirməmməd müəllim!

Dostum Ədalət Tahirzadədən rahatsız olduğunuzu öyrəndim. "Keçmiş olsun" diləklərimi qəbul ediniz. Sizinlə üz-üzə görüşmə imkanımız olmamaqla birlikdə ünvanınızı və çalışmalarınızı uzaqdan məmnuniyyətlə izləyirəm. Azərbaycanın yetişdirdiyi adamların ən böyüklərindən olan Məhəmmədəmin Rəsulzadənin siyasi və ədəbi mirasının ortaya çıxarılmasında, Azərbaycan mətbuat tarixinin öyrənilməsindəki xidmətləriniz böyükdür. Türk mədəniyyəti bu baxımdan şəxsinizə borcludur. Qısa zamanda sağlığınıza qovuşmanızı və çalışmalarınızı buraxdığınız yerdən davam etdirmənizi təmənni edirəm.

Saygılarımla,

Ömər ÖZCAN,

*"525-ci qəzet", 15 fevral 2011-ci il,
çərşənbə axşamı, səh. 3*

MİLLƏTİMİZ NƏSİHƏTLƏRDƏN DOYUB

Deyirlər məqsəd uğrunda var qüvvə ilə mübarizə aparmaq və ona nail olmaq böyük insanlara nəsib olur. Vətən üçün yaşayanları isə Vətən özü yaşadır, özü mükafatını da verir. Ürəyi daima Vətənlə döyünən, onun inkişafı üçün çox şeydən keçən insanlardan biri də təcrübəli pedaqoq, əvəzolunmaz tədqiqatçı, BDU-nun professoru Şirməmməd Hüseynovdur.

Şirməmməd Ağaməmməd oğlu Hüseynov 1924-cü ildə Şəki şəhərində anadan olub. 1940-cı ildə Şəki şəhərindəki 2 sayılı orta məktəbi bitirib. 1941-ci ildə Şəki 2 illik Müəllimlər İnstitutunun fizika-riyaziyyat fakültəsinə daxil olub. Oranı bitirdikdən sonra 2 il öz ixtisası üzrə Zaqatalanın Varxian, Şəkinin Aşağı Göynük və Oxut orta məktəblərində müəllim işləyib. 1944-1945-ci illərdə "Nuxa fəhləsi" qəzetində ədəbi işçi kimi fəaliyyət göstərib. Jurnalistikaya olan sevgisi onu bu ixtisas üzrə təhsil almağa sövq etmiş, 2-ci təhsilini 1945-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki BDU-nun) filologiya fakültəsinin jurnalistika şöbəsində almış, buranı fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Tələbəlik illərində müxtəlif qəzetlərdə redaktor müavini, şöbə müdiri vəzifələrində çalışmışdır. 1950-1954-cü illərdə M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin aspiranturasında təhsil almışdır. Öz əzmkarlığı sayəsində 1954-1961-ci illərdə Filologiya fakültəsi jurnalistika kafedrasının baş müəllimi və dosenti, 1962-ci ildə dekan müavini, 8 il sonra dekan vəzifəsinə

qədər yüksəlmişdir. 1976-cı ildə Mətbuat tarixi və ideoloji iş metodları kafedrasının müdiri olmuşdur. SSRİ Ali Təhsil Nazirliyi jurnalistika üzrə elmi-metodiki şurasının, SSRİ Jurnalistlər İttifaqının Sovet mətbuatı, televiziya və radiosu tarixinə, nəzəriyyə və təcrübəsinə dair əsərlərin ümumittifaq müsabiqə komissiyasının üzvü olmuşdur. Hazırda Mətbuat tarixi və ideoloji iş metodları kafedrasının professorudur. 800-dən çox elmi-publisistik məqalə, 15-dən artıq kitab və monoqrafiyanın müəllifi olan Şirməmməd müəllim dövlət tərəfindən 10-a yaxın fəxri ad və mükafatlarla təltif olunub. Onun tədqiqatlarının axıncı bəhrəsi Üzeyir Hacıbəyovun anadan olmasının 125 illiyinə həsr edilən “Nəşrlərdən kənarda qoyulmuş mətbu əsərləri” kitabıdır. O, həmçinin, prezident təqaüdünə layiq görülmə zıyalılarımızdandır.

Öz qələmi, ağılı, biliyi və istedadı ilə mətbuat tədqiqatçılığında parlaq səhifə açaraq onu inkişaf etdirmiş, 55 il BDU-nun bütün jurnalist tələbələrinə dərs demiş bu cür böyük şəxsiyyətdən müsahibə götürmək mənim üçün həm şərəfli, həm də məsuliyyətli bir iş idi. Əvvəl həyəcədən özümü itirəndə bu böyük insanın sadəliyi hətta mənə tələbə olduğumu unutdurdu və çox səmimi söhbətimiz oldu.

- *Professordan rıyaziyyat sahəsindən jurnalistikaya gəlməsinin səbəbini soruşdum.*

- Mühəribə illəri idi. Ətraf mühitə və şəraitə baxıb çatışmazlıqları görürdüm. Riyaziyyat dəqiq elm idi, siyasətə qatışmırdı. Mən isə xalq üçün nə isə etmək iqtidarında idim. Jurnalistika peşəsi mənə bu yolda bir vasitə ola bilərdi. Lakin jurnalistikada rıyazi biliklərimin mənə çox köməyi olub. Əli bəy Hüseynzadə “Həyat” qəzetində yazırdı: “Poeziya hissin, elm isə məntiqin məhsuludur. Jurnalistika isə 2-sini də özündə birləşdirir.” Həqiqətən də, jurnalistikada məntiq də gərəklidir.

- *Jurnalistika fakültəsində təhsil alan tələbələrin yalnız bir qrupu ali məktəbi bitirdikdən sonra yaxşı mütəxəssis kimi püxtələşirlər. Bu yolda onlara aldıkları biliklər, yoxsa fitri istedadları daha çox yardımçı olur?*

- Təkcə jurnalistika deyil, hər bir sənətdə olan insana istedad lazımdır. İstedadlı insan yaxşı mütəxəssis kimi yetişir.

- *Əvvəlki jurnallarla indiki arasında fərq varmı?*

- Əlbəttə. Fərq olmasa, deməli, inkişaf yoxdur. Cəmiyyət isə gün-gündən inkişaf edir.

- *Müasir jurnalları necə görmək istəyirsiniz?*

- Jurnalistikanın bir neçə sahəsi var: siyasi, ictimai-siyasi, elmi-texniki, beynəlxalq, hərbi, tibbi, dini. Bizdə yalnız ictimai-siyasi jurnalistika inkişaf edib. Birinci arzum budur ki, inkişaf etmiş ölkələrin çoxu kimi bizdə də jurnalistika bütün sahələr üzrə inkişaf etsin, hər sahənin də özünün mütəxəssisləri olsun. İkinci arzum isə budur ki, jurnallərimizin arasında elələri yetişsin ki, dünya səviyyəsinə çıxa bilsin. Bunun üçünsə jurnalist ən azı iki dil bilməlidir. Necə ki, H.Zərdabi 6 dil, Əli bəy Hüseynzadə 9 dil bilirdi.

- *Jurnalist tələbələrə və bu peşənin peşəkarı olmaq iqtidarında olanlara sözlünüz...*

- Nəsihət verməyi xoşlamıram. Çünki millətimiz artıq bu nəsihətlərdən doyub. Sadəcə bir neçə məsələni vurğulamaq istəyirəm. Birincisi, nəfs ən böyük düşməndir. Onu tərbiyələndirmək və hakimi olmaq birinci şərtir. İkincisi, əvvəl fikirləşib, sonra iş görmək lazımdır. Üçüncüsü, ataların bir sözü var: “tələsən təndirə düşər.” Heç vaxt tələsmək lazım deyil. Dördüncüsü, deyirlər, insaf dinin yarısıdır. Hər bir işdə insan insafı olmalıdır. Beşincisi, hərə öz həyatının hakimi olmalıdır.

Biz də öz növbəmizdə Şirməmməd müəllimi 85 illik yubileyi münasibəti ilə səmimi qəlbdən təbrik edirik. Ona can sağlığı, yaradıcılığında uğurlar diləyirik. Arzu edirik ki, 100 illiyini də beləcə gümrah keçirsin! Jurnalistika sahəsindən isə öz töhfələrini əsirgəməsin!

Gülнар Axundova,

“Bütöv Azərbaycan” qəzeti,
25-31.12.2009, № 40, səh. 6

AZƏRBAYCAN JURNALİSTİKASINA XİDMƏTİN PARLAQ NÜMUNƏSİ

*Professor Şirməmməd Hüseynovun tədqiqatlarında
milli-mənəvi irs problemləri haqqında bəzi məqamlar*

Türkiyədə nəşr olunan "Təmrin" məcmuəsi 2021-ci ildəki son buraxılışlarından birini (122-ci nömrə) "Azərbaycan qəzetçiliyinin duayeni" adı altında görkəmli mətbuat araşdırmaçısı, böyük alim və publisist Şirməmməd Hüseynovun anadan olmasının 97 illiyinə həsr etmişdir. Məcmuədə görkəmli alim, pedaqoq və publisist, əsl ziyalı, professor Ş.Hüseynovun həyat və fəaliyyəti, elmi araşdırmaları və publisistika yaradıcılığı haqqında maraqlı yazılar dərc edilmişdir. Bu faktın özü Şirməmməd Hüseynovun milli düşüncə tariximizdəki yerini bir daha müəyyənləşdirməklə yanaşı, həm də onun elmi araşdırmaları, bir-birindən maraqlı əsərləri və mətbu fəaliyyətinin təkcə Azərbaycan üçün deyil, həm də bütün türk dünyası üçün elmi baxımdan müəyyən əhəmiyyət daşıdığını təsdiq edir.

Şirməmməd Hüseynovun mətbuat araşdırmalarından bəhs etmək təkcə ensiklopedik zəka sahibi olan tarixçi alimin, qüdrətli publisistin yaradıcılığı haqqında danışmaq deyil, həm də XX əsr tariximizin həyəcanlı anlarından, milli haqq və ədalət uğrunda mübarizədən, davamlı ideya toqquşmalarından, çiyinlərini həmin mübarizələrin ağırlığı altına vermiş millət fədailərindən söz açmaq deməkdir. Bu məqalədə biz professor Ş.Hüseynovun tədqiq etdiyi böyük millət fədailərindən biri olan Üzeyir bəy Hacıbəyli-nin publisistik yaradıcılığı haqqında araşdırmalarından söz açmaq istəyirik.

Azərbaycan peşəkar musiqisinin banisi, görkəmli bəstəkar, xalqımızın və milli mənəviyyatımızın sarsılmaz sütunlarından biri olan Üzeyir Hacıbəyli təkcə ölməz musiqi əsərləri ilə deyil,

ədəbi yaradıcılığı və publisistik yazıları ilə də ictimai fikir xəzinəmizi zənginləşdirmişdir. Onun XX əsrin əvvəllərindən başlayan qaynar ictimai fəaliyyəti, müxtəlif mətbu orqanlarda milli tərəqqiyə və ictimai oyanışa xidmət edən yazıları bir məşəl kimi xalqımızın dirçəliş yolunu işıqlandırmışdır. Bu mənada dahi Üzeyir bəy bənzərsiz istedadı, milli idealları və ilahi sənəti ilə öz xalqına təmənnasız xidmət göstərmişdir. Elə buna görə də Üzeyir Hacıbəyli "Azərbaycan xalqının dünya mədəniyyətinə bəxş etdiyi görkəmli ədəbi şəxsiyyət, xalqımızın iftixarı və XX əsrin qüdrətli sənətkarı" adlandırılanlar səhvfə etmirlər.

Əlbəttə, Ü.Hacıbəylinin çoxşəxslilik və zəngin yaradıcılığı həmişə tənqidçilərin, mətbuat tarixçilərinin və musiqi ədəbiyyatşünaslığının diqqət mərkəzində olmuşdur. Onun "məftunedici musiqisi, publisistikası, etik, estetik və ictimai-siyasi görüşləri, jurnalistlik fəaliyyəti və dramaturgiyası haqqında V.Vinoqradov, S.Kornev, S.Vurğun, M.Arif, M.C.Cəfərov, Ə.Sultanlı, M.İbrahimov, F.Köçərli... kimi görkəmli alim və yazıçıların qiymətli əsərləri" mövcuddur. Professor Ş.Hüseynov kimi klassik bir tədqiqatçının bu sırada yer almasının və onun müstəqillik dövründə yenidən Üzeyir bəyin irsinə müraciət etməsinin isə xüsusi əhəmiyyəti vardır.

Mətbuat tarixindən bəllidir ki, Üzeyir Hacıbəyli müxtəlif zamanlarda "Molla Nəsrəddin", "Həyat", "İrşad", "Tərəqqi", "Həqiqət", "İqbal", "Sovqat", "Yeni iqbal", "Azərbaycan", "Məktəb" kimi müxtəlif qəzet və jurnallarda çalışmış, "Bisavvad", "Kəs", "Filankəs", "Behmankəs", "Mizrab", "Musiqiçi", "Hamamçı", "Çı" və digər imzalarla çıxış etmişdir. Onun yazıları təkcə milli tərəqqiyə mane olan naqisliklərin tənqidi deyil, həm də maariflənməyə, dünyanın gedişatı və qonşu xalqlarla ayaqlaşmağa, millət quruculuğuna, işığa çağırış ruhundadır. Professor Ş.Hüseynovu Üzeyir bəyin publisistikasını araşdırmağa məhz bu işıq sövq etmişdir.

Görkəmli alim ictimai-ədəbi fikir tariximizin parlaq siması olan Ü.Hacıbəylinin həm həyat fəaliyyətini, həm bədii, həm də publisistik yaradıcılığını dərinlən öyrənmişdi. O bilirdi ki, Üzeyir bəyin yaradıcılığı başdan-ayağa müasirlərinin yaradıcılığından tamamilə başqa publisistik ovqatı ilə fərqlənir: kinayəli üslub,

komizm və sarkazmla aşılana təhkiyə tərzü bu publisistik nümunələrə əlavə estetik boyaya artırsa da, onları publisistikada “mənavi kamillik və əxlaqi axtarışlar”ın vahid realist və radikal-tənqidi kontekstlərdən kənara çıxarmır, belədə bütöv və tamdır. Ş.Hüseynov tədqiqatlarında bu məqama diqqət yetirmişdir ki, böyük publisistin yaradıcılığında estetik əlvanlıq, dil və üslub aydınlığı, təhkiyə tərzinin sadəliyi, süni konstruksiyalardan, stereotip ideyadan uzaqlıq onun məqalə və felyetonlarına ayrıca bir cazibə verir. Bu cazibə və yeni üslubla bağlı “axtarış effekti” müəllifə doğma olan mövzularda özünü daha qabarıq şəkildə göstərir.

Dahi Ü.Hacıbəylinin yaradıcılığında milli yaddaş və mənavi irs məsələlərini diqqətlə araşdırmış Ş.Hüseynov çox gözəl bildirdi ki, böyük ədibin əsərlərindəki mütərəqqi, demokratik fikirlər, köhnə həyatın və geriliyin tənqidi, zülmkar təbəqələrin nümayəndələrinə qarşı satirik gülüş öz başlanğıcını onun parlaq publisistikasından almışdır.

Tədqiqatçı Ramiz Orsərin qeyd etdiyi kimi, Üzeyir Hacıbəylinin publisistikasında (komediyalarında olduğu kimi) dövrün tarixi mənzərəsini, onun nəzəri-ideoloji və fəaliyyət baxımından mündəricəsini yalnız əyinti və sapıntılarla bərabərləşdirmək və eyni metodoloji səhvə, mürəkkəb ideoloji məsələyə, o illərə xas mexaniki münasibətlə yanaşmağa gətirib çıxarırdı. Konkret zaman çərçivəsində gedən proseslərin obyektiv-elmi dərki, dürüst qiymətləndirilməsi, bədii forma, janr, üslub tipologiyası baxımından fərqləndirilməsi, perspektivli axtarış və meyilləri müəyyənləşdirmək istiqamətində aparılan işlər bir çox hallarda sensor “qayçısına” tuş gəlmək deməkdir. Ü.Hacıbəylinin bəzi məqalələri məhz sovet senzurasının qəzəbinə tuş gələrək, ədibin kitablarına salınmamış, nəşrlərdə kənara qoyulmuşdur. Məhz ədibin bu məqalələri, eləcə də çap zamanı ixtisar və “redaktə” edilmiş əsərləri mətbuat tariximizin görkəmli tədqiqatçısı Ş.Hüseynovun nəzər-diqqətindən yayınmamışdır.

Professor səbrlə axtarışlar aparmış, dahi sənətkarın əsərlərinin bibliografiyasında, “Həyat və yaradıcılıq salnaməsi”ndə və eksiklopediyasında belə qeydə alınmamış publisistik yazılarını üzə çıxarmışdır. Bununla yanaşı, Ş.Hüseynov sovet dövründəki nəşrlərdə Üzeyir bəyin ixtisar edilmiş və hətta “redaktəyə” mə-

ruz qalmış məqalələrinin orijinalını da aşkar etmişdir. O, xüsusən Ü.Hacıbəylinin “Azərbaycan” qəzetindəki yazılarına diqqət yetirmişdir, çünki “Üzeyir bəyin jurnalistlik və publisistik fəaliyyətini diqqətlə tədqiq etdikdə bu nəticəyə gəlmək olur ki, onun fəal ədəbi yaradıcılığı məhz bu qəzetlə bağlıdır”.

Şirməmməd müəllim sovet dövrünün sərt senzurasının hökm sürdüyü şəraitdə dövrü nəşrlərdə Üzeyir Hacıbəylinin əsərlərinin “qayçı”ya məruz qalmasından və təhriflərdən davamlı danışmaqla kifayətlənməmişdir. O, ədibin əsərlərinin müstəqillik dövründəki nəşrlərində də xeyli nöqsanların olduğunu aşkara çıxararaq, onların aradan qaldırılması üçün tədqiqatlarını davam etdirmişdir. Üzeyir bəy irsini, onun qələmindən çıxanları olduğu kimi oxuculara çatdırmaq üçün şəərəfli bir işin zəhmətini bir vətəndaş qeyrəti ilə öz üzərinə götürmüş və bu məsul işi iki hissəli kitabın nəşri ilə tamamlamışdır. Nəticədə, “Üzeyir Hacıbəyli. Nəşrlərdə kənara qoyulmuş mətbu əsərləri. I hissə” (2009) və “Nəşrlərdə kənara qoyulmuş, ixtisar və “redaktə” edilmiş əsərləri. II hissə” (2010) kitabları Ş.Hüseynovun titanik zəhmətinin bəhrəsi kimi meydana çıxmışdır.

İki hissədən və üst-üstə 536 səhifədən ibarət olan bu kitablarla Üzeyir bəyin nəşrlərdə kənara qoyulmuş 150-dən çox məqaləsi, əvvəlki nəşrlərdə ixtisar və “redaktə” edilmiş 35-ə yaxın əsərinin tam mətni (1906-1915) yenidən oxucuların ixtiyarına verilmişdir. Vaxtilə “Kaspi”, “İrşad”, “Tərəqqi”, “Həqiqət” və “İqbal” qəzetlərində dərc olumuş “Abad olasan abadanlıq”, “Teatr və musiqi”, “Gizli müşahidələr və ələmi-islam”, “Dil davası”, “Balaca felyeton. Qənd, çörək və ətin bəhsləri”, “Ordan-burdan” və s. onlarca yazı ilk dəfə Şirməmməd müəllimin zəhməti sayəsində qəzet səhifələrindən kitablara daxil edilmişdir.

Əslində, bu qiymətli nəşrlər müstəqillik dövründə Üzeyir Hacıbəyli irsinə yenidən nəzər salmaq üçün tarixçilərə, mətbuat araşdırmaçılara və tənqidçilərə tədqiqat üçün ciddi material verir. Çünki böyük istedad sahibi olan Ü.Hacıbəylinin publisistikasında sosial-mədəni keçmişimizin bir çox aspektləri öz parlaq əksini tapmışdır. Bu səbəbdən də indi nəinki yaxın keçmişimizi, hətta milli publisistikamızın və kulturoloji düşüncəmizin gələcəyini xalqın milli dühasının bir parçasına çevrilmiş Üzeyir Hacı-

bəylisiz təsəvvür etmək mümkün deyildir.

Arxivlərdən qəzet və jurnalları axtarib-tapmaqla, faktları üzə çıxarıb təsdiq etməklə də tədqiqatçı olmaq, nəyisə əmələ-ərsəyə gətirmək, ad, nüfuz “qazanmaq” olar. Ancaq Şirməmməd Hüseynov kimi mətbuat tədqiqatçısı zirvəsinə qalxmaq hər adama müyəssər olmur. Ona bənzəmək üçün gərək, əvvəla, tarixdən yaxşı baş çıxarasan, həm mətnşünas olasan, həm əski əlifbanı biləsən, həm də qəzet və jurnalların nəşr olunduğu dövrün ən xırda detallarını, mikroskop altında görünən həqiqətlərinə də bələd olasan. Onun oxucularına təqdim etdiyi tarixi jurnalistika mətnlərinin hamısında mətnə, dilə, dövrün üslubuna, klassik jurnalistlərə dərin məhəbbəti və bitib-tükənməyən sevgisi dayanır. Elə bu məhəbbət, bu sevgi ilə də Ş.Hüseynov ölməz Üzeyir bəy Hacıbəylinin vaxtilə nəşrlərdən kənara qoyulmuş, ixtisar və “redaktə” edilmiş əsərlərinə yeni həyat vermişdir.

Şirməmməd müəllimin Üzeyir bəyin publisistik irsi üzərində apardığı mətnşünaslıq və bərpa işi elmi, həm də tarixi baxımdan çox əhəmiyyətlidir. Professorun özünün 1-ci cildə yazdığı “Ön söz”də ürəyinin odu ilə gördüyü işi belə açıqlayır: “Üzeyir bəy irsinin pərəstişkarı kimi mən də heç kəsdən sifariş, göstəriş və əməli kömək gözləmədən Üzeyir bəyin bu vaxta qədərki nəşrlərdə kənara qoyulmuş mətbu əsərlərini toplayıb oxuculara çatdırmağı qarşıma məqsəd qoymuşam. Artıq onun “Kaspi”, “Həyat”, “İrşad”, “Tərəqqi”, “Həqiqət”, “İqbal” qəzetlərində və “Molla Nəsrəddin” jurnalında dərc edilmiş bu qəbildən olan əsərlərinin 1904-1912-ci illəri əhatə edən I cildi hazırdır. Onu oxuculara təqdim edirəm. Oxucular özləri görsünlər ki, bu əsərləri vaxtilə nə üçün nəşrlərdə kənara qoymuşlar”. Beləliklə, tədqiqatçı alim vətəndaşın qəlbinin genişliyini, onun hərarətini, bu hərarətin möhtəşəmliyini və tükənməzliyini elə Üzeyir bəy sevgisi ilə də yenidən oxuculara çatdırmışdır. Bu baxımdan Üzeyir bəyin əsərlərinin iki cildliyi mükəmməl bir mətnşünaslıq işi olmaqla yanaşı, böyük hərflərlə yazılan VƏTƏNDAŞ qayəsinin məhsuludur.

Şirməmməd Hüseynovun bu möhtəşəm işini – çap etdirdiyi ikicildliyi Üzeyir bəy irsinin akademik nəşrinə yeni çağırış, dəstək və əməli köməyin bariz nümunəsi də hesab etmək olar. Təd-

qiqatçı-alim Üzeyir bəyin nəşrlərdə kənara qoyulmuş, ixtisar və “redaktə” edilmiş əsərlərini bir yerə toplayıb çap etdirməklə həm Üzeyir bəyin milli məfkurəsini, həm də publisistik fəaliyyətini, onun mürəkkəb tarixi prosesdə Azərbaycanın istiqlaliyyəti uğrunda mübarizəsinin dinamikasını bütün təfəsilatı ilə yalnız Ş.Hüseynov kimi millətsevər bir alim edə bilərdi və etdi də. Çünki o, gözəl bilirdi ki, müasir Azərbaycanın indiki mərhələsində də Üzeyir Hacıbəyli irsinin öyrənilməsinə və təbliğinə təkcə mütəxəssislərin deyil, eyni zamanda, geniş oxucu kütləsinin, bütövlükdə, milli və ictimai şüurun da çox böyük ehtiyacı vardır.

Professor Şirməmməd Hüseynovun təkcə Üzeyir Hacıbəyov yaradıcılığına deyil, bütövlükdə, Azərbaycan xalqının millimənəvi irsinə, minillik dəyərlərə münasibəti bir daha təsdiq edir ki, o, peşəkar tədqiqatçı, əsl alim, elm fədaisi olmaqla yanaşı, həm də millət yaddaşının etibarlı keşikçisidir. Məhz bu missiyasına görə Şirməmməd müəllim də irsini araşdırdığı millət fədailəri kimi, xalqımızın qəlbində əbədi yaşamaq hüququ qazanmışdır.

Mahirə YAQUBOVA,
ADMİU-nun dosenti, Əməkdar artist
“Xalq qəzeti”, 16 dekabr 2021-ci il

**Şirməmməd Hüseynova həsr edilmiş
nəşrin təqdimatı olub**

**“TƏMRİN” JURNALININ XÜSUSİ SAYINDA
BÖYÜK ALİMİN HƏYAT VƏ YARADICILIQ YOLU
ƏTRAFLI İŞIQLANDIRILIB**

**Aprelin 7-də Bakı Dövlət
Universitetində “Təmrin” jurna-
lının böyük alim, ustad pedaqoq
və ictimai xadim Şirməmməd
Hüseynova həsr olunmuş sayının
təqdimatı keçirilib.**

BDU-nun professoru Qulu Mə-
hərrəmli tədbiri açıq elan edib, Şir-
məmməd Hüseynovdan dərs almış
jurnalistlərdən biri olaraq, ustadının
alim və pedaqoq kimi böyük nüfuzu
barədə danışib, onunla bağlı xatirələrini dilə gətirib.

BDU-nun rektoru Elçin Babayev Şirməmməd Hüseynovun
həyat və yaradıcılıq yolu barədə tədbir iştirakçılarına məlumat
verib. Rektor qeyd edib ki, Şirməmməd Hüseynov fəaliyyəti bo-
yu vətənə, xalqa, dövlətə ləyaqətlə xidmət edib: “Şirməmməd
müəllimin çağdaş jurnalistikamızın formalaşmasında müstəsna
xidmətləri olub. Böyük ömür yolu keçən Şirməmməd müəllim
Azərbaycan tarixinin ən önəmli hadisələrinin canlı şahidinə çev-
rilib. Həm alim, həm də pedaqoq kimi Azərbaycan klassik jurna-

listikasının görkəmli simala-
rının irsini hərtərəfli araşdırı-
raq yetişməkdə olan nəsllə
çatdırılmasında mühüm xid-
mətlər göstərib”.

“Təmrin” jurnalının xü-
susi sayının tərtibçisi olan
Azərbaycan Yazıçılar Birliyi-
nin katibi, şair Səlim Babul-
laəğlu nəşrin hazırlanmasın-

dan ətraflı bəhs edərək deyib: “Belə qərara gəldik ki, “Təmrin”
jurnalının bir sayını görkəmli alim Şirməmməd Hüseynova həsr
edək. Araşdırdıq, məlumatlarla tanış olduq. Başda Elçin Baba-
yev, Cavanşir Feyziyev olmaqla, tələbələrinin, dostlarının Şir-
məmməd müəllimə həsr olunan yazılarını topladıq. Jurnalın Tür-
kiyədəki işçi heyətinin, tərcüməçilərinin də bu işdə böyük zəh-
məti olub. Jurnalda Şirməmməd müəllimin ömür yolu, fəaliyyəti
haqqında çox maraqlı materiallar var”.

Millət vəkili, Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlı Şirməmməd
Hüseynovu ədalətli pedaqoq kimi xatırlayıb, onun tələbəsi oldu-
ğu illəri yada salıb. Xalq şairi Şirməmməd müəllimlə Bəxtiyar
Vahabzadənin dostluğu barədə danışib. O qeyd edib ki, Şirmə-
mməd Hüseynov həmişə dostluqda möhkəm, etibarlı və sədaqətli
şəxsiyyət kimi yad ediləcək.

“Təmrin” jurnalının Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətlərinə
həsr olunan xüsusi buraxılışlarının ərsəyə gəlməsinə yaxından
köməklik göstərən, millət vəkili Cavanşir Feyziyev bu layihənin
əhəmiyyəti barədə fikirlərini bölüşüb, Şirməmməd Hüseynova
həsr olunmuş sayı xüsusi təqdir edib. O, Şirməmməd müəllimin
türk dünyası qarşısında böyük və təmənnəsiz xidmətlərinin oldu-
ğunu qeyd edib. Millət vəkili bildirib ki, Şirməmməd müəllim
Azərbaycan xalqı üçün milli dəyər səviyyəsinə yüksəlmiş ziyalı-
dır və biz onu daima yad etməliyik. C.Feyziyev sonda təqdimatın
təşkili üçün BDU-nun rəhbərliyinə minnətdarlığını bildirib.

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədr müavini, “525-ci qə-
zet”in baş redaktoru Rəşad Məcid vaxtilə müəllimi olmuş, sonra-
dan “525”in daimi müəllifi olan Şirməmməd Hüseynov barədə
xatirələrini bölüşüb: “Şirməmməd Hüseynov bizim hamımız
üçün əziz və doğma bir adam idi. O, son müsahibələrinin birində
deyirdi ki, mənim əlimdə çoxlu işlərim var, ölməyə vaxtım yox-
dur. Hətta türkiyəli alim Bakıda olanda məhz bu sözlərə görə
Şirməmməd müəllimlə görüşməyə can atırdı. Mən Şirməmməd
müəllimin həyat yoldaşı Ülkər xanımı 1985-ci ildə “Elm və hə-
yat” jurnalında işləməyə başlayanda tanımışam. Sonralar Şir-
məmməd müəllimə mənə dərs deyəndə gördüm ki, onun işə mə-
suliyyətli yanaşması Ülkər xanıma da sirayət edib. Bu insanların
müasir tariximizdə və şəxsən mənim həyatımda böyük rolu var”.

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədrinin müşaviri, şair Sayman Aruz Şirməmməd Hüseynovun azərbaycançılıq, milli şüur və milli ruh məsələlərində həssas olduğunu dilə gətirib. Şair Şirməmməd müəllimlə telefon zəngini yada salıb, onun dəyərli məsləhətlərini xatırlayıb. Sayman Aruz qeyd edib ki, Şirməmməd Hüseynovun tövsiyələrinin onun həyat və fəaliyyətində çox böyük rolu olub.

BDU-nun professoru, vaxtilə Şirməmməd müəllimin rəhbərlik etdiyi Milli mətbuat tarixi kafedrasının müdiri Cahangir Məmmədli Şirməmməd Hüseynovun Azərbaycan jurnalistikasında yeri və rolu barədə söhbət açıb, Şirməmməd müəllimin ənənələrinin mahiyyəti və əhəmiyyəti haqqında fikirlərini bölüşüb. Professor ötən illərin xatirələrini, səmimi söhbətlərini yada salıb.

BDU-nun Jurnalistika fakültəsinin dekanı Vüqar Zifəroğlu Şirməmməd müəllimin pedaqoq kimi ustalıq və tələbkərlığı barədə danışib. O bildirib ki, Şirməmməd Hüseynov daim tələbələrə araşdırmaya cəlb edib və onları düzgün yönə istiqamətləndirib. V.Zifəroğlu qeyd edib ki, bu gün də BDU-nun Jurnalistika fakültəsində ustadın xatirəsi yad olunur və ənənələri davam etdirilir.

Jurnalistika fakültəsinin dekan müavini, son illərdə Şirməmməd Hüseynovun yetişdirdiyi araşdırmaçılardan biri, onun davamçısı kimi tanınan Samir Xalidoğlu ustadla birgə araşdırma prosesində baş verən maraqlı hadisələri xatırlayıb, onun tələbəsi olmaqdan qürur duyduğunu vurğulayıb.

Sonda Şirməmməd Hüseynovun ömür-gün yoldaşı, “Elm və həyat” jurnalının redaktor müavini, AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun baş mütəxəssisi Ülkər Hüseynova nəşrdə və təqdimatda əməyi olan hər kəsə minnətdarlığını bildirib: “Mən də Şirməmməd müəllimin tələbəsi olmuşam. O, başdan-ayağa ədalət, sədaqət etalonu idi, vətən aşiqi idi. Şirməmməd müəllim haqqında tələbələr, bütün çıxış edənlər çox gözəl sözlər dedilər. Təqdimatın təşkilinə görə bütün əziyyəti olanlara minnətdarlığımı bildirirəm”.

Qeyd edək ki, ustad Ş.Hüseynovun həyat və yaradıcılıq yolunu dolğun əks etdirən jurnal nəfis tərtibatı ilə də diqqət çəkir, təqdim olunan mətnlər və fotolar maraq doğurur.

Nadir Yalçın,

“525-ci qəzet”, 8 aprel 2022-ci il

AZƏRBAYCAN QƏZETÇİLİYİNİN DUAYENİ

Türkiyədə "Təmrin" dərgisinin Şirməmməd Hüseynova həsr olunmuş sayı nəşr edildi

Dekabrın 17-si görkəmli Azərbaycan alimi, maarifçisi və pedaqoqu, tanınmış jurnalist, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yorulmaz araşdırıcısı, Bakı Dövlət Universitetinin mətbuat tarixi və ideoloji iş metodları kafedrasının professoru, unudulmaz Şirməmməd Hüseynovun doğum günüdür. Yaşasaydı 97-ci yaşını qeyd edəcəkdik. Hərçənd, Azərbaycan Respublikası Prezidenti hörmətli İlham Əliyev cənablarının sözləri ilə desək, "Görkəmli alim, pedaqoq və publisist, əsl ziyalı Şirməmməd Ağaməmməd oğlu Hüseynovun əziz xatirəsi onu tanıyanların qəlbində daim yaşayacaqdır..." söyləyir və Türkiyədə nəşr olunan "Təmrin" dərgisinin "Azərbaycan qəzetçiliyinin duayeni Şirməmməd Hüseynov" xüsusi sayı da məhz ölkə başçısının bu sözləri ilə açılır. Daha sonra Şirməmməd müəllimin tərcümeyi-halı, aforizmə çevrilmiş bəzi deyimləri, ölkənin tanınmış alim və ictimai xadimləri, söz adamları, Şirməmməd müəllimin həmkarları və tələbələrinin məqalə və rəyləri yer alır dərgidə.

Millət vəkili, fəlsəfə doktoru Cavanşir Feyziyev "Şirməmməd Hüseynov zirvəsi", millət vəkili, akademik Rafael Hüseynovun "Ustada vida", Bakı Dövlət Universitetinin rektoru Elçin Babayevin "Həqiqət və ləyaqət simvolu", Vüqar Zifəroğlu və Samir Xalidoğlunun "Böyük jurnalist və yorulmaz tədqiqatçı-alim", professor Cahangir Məmmədlinin "Ömrümüzün Şirməmməd Hüseynov təsəllisi", dosent-doktor Aygün Əzimovanın "Milli yaddaşın və milli ruhun simvolu", professor Alxan Bayramoğlunun "Riyaziyyatçı jurnalist", dosent-doktor Könül Niftəliyevanın "Milli tariximizin istiqlal səhifələri", tanınmış jurnalist Hikmət Sabiroğlunun "Şirməmməd müəllimin dərsləri", Samir Xalidoğlunun "Müəllimi xatırlarkən" məqalə və xatirələri Şirməmməd Hüseynovun şərəfli ömür yoluna işıq tutur, onu Türkiyənin, xüsusən də akademik dairələrinə yetərinə tanıdır.

Dərginin xüsusi sayında 4 bölümdə verilmiş qısa rəylər və xatirələr də vacibdir. I bölümdə Xalq yazıçısı Anar, akademik

Vasim Məmmədəliyev, akademik Bəkir Nəbiyev, fəlsəfə doktoru, millət vəkili Fazil Mustafa, görkəmli ictimai xadim Ramiz Abutalıbov, yazıçı, millət vəkili Aqil Abbas və akademik Muxtar Kazımoğlunun, II bölümdə tanınmış telejurnalist, professor Qulu Məhərrəmli, professor Nəsiman Yaqublu, tanınmış yazıçı-jurnalist Elçin Mirzəbəyli və Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondunun prezidenti Umud Rəhimoğlunun, III bölümdə Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə, professor Nuruəddin Rzayev, professor Tofiq Köçərli və Xalq yazıçısı Afaq Məsudun, IV bölümdə isə "525-ci qəzet" in baş redaktoru Rəşad Məcid, Real Təhlil İnformasiya Mərkəzinin direktoru, tanınmış telejurnalist Mirşahin Ağayev, tanınmış jurnalist və siyasi şərhçi Tofiq Abbasov, Azərbaycan Mətbuat Şurasının sədri Əflatun Amaşov, tanınmış jurnalist Yusif Rzayev, tanınmış jurnalist, yazar Tahir Aydınoglu və tanınmış telejurnalist-tədqiqatçı Bəxtiyar Qaracanın fikirləri yer alıb.

Təqdim olunan yazılar Şirməmməd müəllimin həyatının müxtəlif dövrlərini əks etdirən maraqlı fotolarla müşayiət olunur. Eyni zamanda, Şirməmməd Hüseynovun uzun müddət yaxın dostluq etdiyi Bəxtiyar Vahabzadənin ithaf şeiri də "xüsusi say" əlavə bədii əhəmiyyət qazandırır.

Millət vəkili, fəlsəfə doktoru Cavanşir Feyziyevin "Şirməmməd Hüseynov zirvəsi" məqaləsində yazır: "Onun haqqında danışanda adının önündə çoxsaylı epitetlər qoymağa çalışırlar. "Böyük alim", "görkəmli tədqiqatçı", "jurnalistikamızın patriarxı", "jurnalistika elmimizin korifeyi", "qeyrətli vətəndaş", "fədakar insan", "mehriban ailə başçısı" və s. Beləcə, ildən-ilə pərəstişkarları onun kimliyini, şəxsiyyətini layiqincə xarakterizə edə biləcək daha nadir, daha bəlağətli, daha sanballı ifadələr axtarıb tapmağa və sanki bununla ona olan, lakin özünün iddiasında bulunmadığı bir mənəvi borcun öhdəsindən gəlməyə, əvəzini verməyə çalışırlar. Son günlərdə eşitdiyim "millətin mühəndisi", "müasir milli düşüncəmizin arxitektoru", "millətin müəllimi" kimi fəxri adlar da Şirməmməd Hüseynova xalq sevgisinin, ziyalı rəğbətinin, tələbə məhəbbətinin doğurduğu ən səmimi duyğulardan qaynaqlanır. Bəxtiyar Vahabzadə isə Şirməmməd Hüseynov haqqında ən səmimi duyğularını belə ifadə etmişdi: "*Şirməmməd – əxlaqın, haqqın öz səsi / Ləyaqət, dəyanət mücəssəməsi!*"

“Şirməmməd Hüseynov xüsusi sayı”na daxil edilmiş mətnlərin tərcüməçisi Əbdülqədir Özkandır, “xüsusi say”ın koordinatoru jurnalist Bəxtiyar Səlimovdur.

Dərgi ilin son nəşri kimi də əlamətdardır və bu sayı vərəqlədikcə dərginin son iki ildə Azərbaycanla bağlı nəşr etdiyi “xüsusi sayların” üz qabıqlarının rəsmini görmək də xoş təsir bağışlayır. Görkəmli Azərbaycan ədibləri və şəxsiyyətləri ilə bağlı “Təmrin” dərgisində hazırlanan bu buraxılışların ideya müəllifi, həmçinin layihə rəhbəri və tərtibçisi, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin katibi Səlim Babullaoğlu eksklüziv açıqlamasında bildirir ki, bundan sonra da bu ənənəni davam etdirmək niyyəti vardır: “Bu çox gözəl layihədir. Biz Türkiyə ilə hər nə qədər yaxın olsa da, görkəmli şəxsiyyətlərimizin davamlı şəkildə tanınmasına – həm orda, həm burda ciddi ehtiyac var. İndiyə qədər Mirzə Fətəli Axundov, Mirzə Ələkbər Sabir, Mikayıl Müşfiq, Rəsul Rza, Bəxtiyar Vahabzadə və Nurəngiz Günə həsr olunmuş xüsusi saylar nəşr edilib. İndi isə sözə, mətbuata az və çox dəxli olan hər bir kəsin özünə müəllim saydığı unudulmaz Şirməmməd Hüseynova həsr olunmuş “xüsusi say” işıq üzə görüb. Bu çox əlamətdardır, eyni zamanda böyük müəllimin doğum gününə bir hədiyyədir. Mən bütün bu layihələrə dəstək vermiş dəyərli millət vəkili Cavanşir Feyziyevə, “Təmrin” dərgisinin sahibi Şəraf Yılmaz, tərcüməçilərə, bu gün isə xüsusən Əbdülqədir Özkana, bütün bu sayların ərsəyə gəlməsində az-çox zəhməti olan hər bir kəsə dərin təşəkkür edirəm...”

*“Ədəbiyyat qəzeti”,
11 dekabr 2021-ci il, s.19*

ŞİRMƏMMƏD HÜSEYNOV – BÖYÜK İSTİQLALÇI ALİM

Görkəmli alim, publisist, pedaqoq, professor Şirməmməd Hüseynov ömrünün 70 ilindən çoxunu milli mətbuatımızın araşdırılmasına sərf etmişdir. Tədqiqatçı milli mətbuatımızın hansı səhifəsinə nəzər salmışsa, orada obyektivlik, doğruluq, ədalət prinsiplərini bütün parametrlərdə qorumuş, tarixi sənədləri zərgər dəqiqliyi ilə araşdırmış və xalqa, geniş oxucu auditoriyasına əsl həqiqəti çatdırmışdır. “Tanrı, tale, tarix Şirməmməd Hüseynov kimi fəvqəladə insanları millətə göndərir ki, cərrəyan ötürən naqilə çevrilsinlər, qoymasınlar yaddaş qırılsın, imkan verməsinlər keçmişlə rabitələr kəsilsin. Şirməmməd Hüseynov milli yaddaş daşıyıcısı, bir mənəviyyat körpüsüdür. Azərbaycanın dünəniylə indisi, istiqlalımızın qaynaqları ilə istiqbalımız arasında körpü. Milləti tarix sınaqlarından zədəsiz çıxaran, həmişə ayaq üstə saxlayan, güclü edənsə məhz tarixi yaddaş, belə sarsılmaz körpülər olub”.¹ Doğrudan da, xalqının, millətinin, doğma vətəninin gələcək taleyini düşünən, onun istiqlalı uğrunda hər cür fədakarlığa hazır olan böyük şəxsiyyətlər bu missiyanın daşıyıcısı kimi tarixləşə bilirlər. Məhz, professor Şirməmməd Hüseynov kimi! Görkəmli alimin dərin təfəkkürü, qəlbində yaşatdığı Azərbaycan sevgisi, bitib-tükənməyən yaradıcılıq enerjisi, əlindən düşməyən sadıq qələmi yalnız bir əqidəyə – Azərbaycanın istiqlalına xidmət etmişdir. Şirməmməd Hüseynov “çağdaş Azərbaycanın böyük ziyalı”, “dönməz iradə və dərin təfəkkür sahibi”, “Azərbaycan mətbuatının vicdanı”, “jurnalistikamızın sərkərdəsi”, “mətbuatşünaslıq elminin babası” kimi epitetlərə layiq görülmüşdür. Professor Yalçın Əlizadə yazır: “Jurnalistika-

¹ Rafael Hüseynov. Millət yaddaşının keşikçisi. Bakı, “Elm və təhsil” nəşriyyatı, 2018, s.47.

mızın, jurnalist təhsilinin təəssübünü çəkmək, səadətimizi yabançı təsirlərdən qorumaq, milli mənafe və milli dəyərlərimizin keşiyində dayanmaq Şirməmməd Hüseynov publisistikasının aparıcı istiqamətlərindəndir".¹

Şirməmməd Hüseynovun xarakterini səciyyələndirən başlıca keyfiyyətlər vətənpərvərlik, doğruluq, prinsipiallıq, paklıq, obyektivlik, məsuliyyətlik, bütövlük, zəhmətsevərlik, milli təəssübkeşlik, məğrurluq, ədalətlik kimi ülvəi hisslərdir. Onun saysız-hesabsız məqalələrinin, kitablarının canına-qanına hopmuş bu yüksək mənəvi dəyərlər təkcə alimin yaradıcılığının müstəqillik illərində qələmə aldığı yazılarında deyil, eləcə də totalitar rejimin hökm sürdüyü illərdə yazdığı əsərlərin də ruhuna hakim kəsilmişdi. Bu tendensiya publisistin Azərbaycanın görkəmli mütəfəkkirlərinin mətbu irsini araşdıranda, klassik düha sahiblərinin külliyyatını irs-varislik prinsipləri əsasında çapa hazırlayanda da qorunub saxlanılmışdır. Bu baxımdan alimin Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin, Üzeyir bəy Hacıbəylinin "Nəşrlərdən kənarda qoyulmuş mətbu əsərləri", "Redaktə və ixtisar olunmuş əsərləri"nin yenidən nəşrə hazırlaması həmin ideologiyanın məntiqi davamıdır. Azad fikrin, azad düşüncənin və azad sözün keşiyində həmişə ləyaqətlə dayanan böyük alim "həqiqət bizi varlı etməyəcək, lakin o bizi mütləq azad edəcək" fəlsəfi anlamını həyatının devizinə çevirmiş, bu amala sadıqlığını şərəfli ömrü və bitib-tükənməyən zəngin ədəbi-publisistik irsi ilə təsdiqləmişdir.

Şirməmməd Hüseynov tədqiqatlarında daha çox XX əsrin əvvəllərində baş vermiş mürəkkəb ictimai-siyasi hadisələrə, dövrün papadoksallıqlarına, xalqımızın tarixinin az öyrənilmiş, qaralıq səhifələrinə işıq salmışdır. Xüsusilə, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin banisi, milli istiqlal uğrunda mübarizənin ideoloqu və öncülü Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin keçən əsrin əvvəllərində müxtəlif mətbuat orqanlarında dərc edilmiş əsərlərinin toplanması, transliterasiya olunması və kitab şəklində çap edilərək ədəbi irsinin yenidən xalqa qaytarılması alimin böyük xidmətlərinin nəticəsi kimi olduqca qiymətlidir. 1990-cı ildən başla-

yaraq bu çətin və şərəfli işin məsuliyyətini öz üzərinə götürən görkəmli alim uzun müddət bu külliyyatın hazırlanmasına böyük əmək sərf etmişdir.

Şirməmməd Hüseynov fərqli dünyagörüşə, müxtəlif məfkurəyə məxsus olan böyük ziyalılarımızın vahid Azərbaycan ideologiyası ətrafında birləşərək bütövlükdə xalqımızı elmə, mədəniyyətə, tərəqqiyə səsləməsi kimi önəmli məsələləri diqqətlə, ardıcıl və sistemli şəkildə araşdırmış, ümumilikdə Azərbaycan publisistikasının mövzu və ideyasını, milliliyə söykənərək xalqa təmənnasız xidmət göstərməsini, millətin taleyini, gələcəyini düşünən fikir adamlarının əsas məram və məqsədini çoxsaylı məqalələrində əks etdirərək mətbuatımızın möhtəşəm salnaməsini yaratmışdır. Müstəqillik illərində, ideoloji qadağaların səngidiyi, aradan götürüldüyü bir dövrdə Şirməmməd Hüseynov zamanın ictimai-siyasi baryerlərinin dağılmasından uğurla yararlanaraq XX əsr mətbuat tariximizin ən maraqlı, mükəmməl və geniş oxucular üçün müəmmalı görünən səhifələrinə işıq salmış, bugünümüz və gələcəyimiz üçün dərin qatları açmağa və xalqa tanıtdırmağa müvəffəq olmuşdur.

Şirməmməd Hüseynovun müstəqillik illərində qələmə aldığı publisistik məqalələrində Qarabağ probleminin, erməni terrorizminin dərin kökləri araşdırılır, nankor qonşularımızın Azərbaycan xalqına qarşı torpaq iddialarına və başqa önəmli məsələlərə geniş yer verilir: "Tam bir əsrdir ki, erməni millətçilərinin daşnaksutyun partiyası dünya ermənilərini "böyük Ermənistan" uğrunda səlib yürüşünə səsləyir. XX əsr tarixinə bələd olanlar keçən müddət ərzində ermənilərin Qafqaz, Türkiyə və İran torpaqlarında nə oyunlardan çıxdıqlarını yəqin ki, xatırlayırlar. Erməni millətçilərinin üzdənirə "planlarında" Azərbaycana xüsusi yer ayrılır. Azərbaycanı parçalamaq, onun ata-baba torpaqlarını tutmaq, əhalisini məhv etmək üçün təkcə bizim əsrimizdə dörd iri cəhd edilmişdir."¹ Şirməmməd Hüseynov özünün "Zaman keçsə də, bəla elə həmin bələdir" adlı məqaləsində Qarabağda getdikcə mürəkkəbləşən, kritik həddə çatan ictimai-siyasi vəziy-

¹ Yalçın Əlizadə. İstiqlalın işığında. Bakı, "Zərdabi LTD" MMC, 2014, s.85.

¹ Şirməmməd Hüseynov. Müstəqilliyin çətin yolu... Biz hara gedirik? Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1996, s.58.

yətin əsl səbəbkarlarının erməni millətçiləri, onların başında dayanan Zori Balayan kimi şovinistlər olduğunu diqqət mərkəzində saxlayır. Eyni zamanda bu avantüristlərin Qarabağı ələ keçirib bizim torpaqlarımız hesabına öz ərazilərini genişləndirmək kimi cinayətkar əməllərini pisləyərək yazır: “Qarabağın təkcə dağlıq hissəsində deyil, ətraf rayonlarda da qan tökülür. Erməni yaraqlıları azğınlaşmışlar. Vəziyyət həddindən artıq çətinləşir. Yerevanın rəsmi dairələrinin köməyinə arxalanan erməni millətçiləri nəyin bahasına olursa olsun Qarabağın dağlıq hissəsini Azərbaycandan ayırmaq, əgər baş tutmasa onu viranəyə çevirməyi qarşılıqlı məqsəd qoymuşlar. Dəhşətlisi budur ki, qan tökən də erməni quldurları, hamıdan bərk qışqıran da onlardır. Erməni daşnak mafiyası çoxdandır ki, Azərbaycan torpaqlarına göz dikir. Onun hesabına öz ərazisini genişləndirmək istəyir. Bunun üçün isə heç bir yalan və iftiradan çəkinmir”.¹ Şirməmməd Hüseynov keçən əsrin əvvəllərində nəşr edilən mətbuat orqanlarından erməni vandalizminin Qarabağda, Zəngəzurda törətdiyi qanlı cinayətlər və soyqırımlar haqqında məlumatları oxuculara çatdırırdı. “Şeytan əli ilə yapılan erməni-müsəlman müqatiləsi, nəcə ki, gözləmək olardı, bizə bir böyük səfəlt, tükənməz fəlakət, yaddan çıxarılmayan rəzalət və həlakət yetirməkdədir. Budur, Qarabağ dağılmış, Zəngəzur talan olunmuş, yüzlərcə kəndlər yağmaya getmiş... bu mənzərə görülməyəyi şərhə gələsi, qələmlə vəsf ediləsi iş deyil...”²

Tədqiqatçı əsrin sonunda tarixin yenidən təkrarlandığını göstərməklə yanaşı, həm də xalqımızı mənəvi birliyə və ayıq-sayıq olmağa səsləyirdi.

Şirməmməd Hüseynov çoxsaylı tədqiqatlarında Azərbaycanda milli mətbuatın əsasını qoyan, “Əkinçi” qəzetinin redaktoru Həsən bəy Zərdabi, Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Üzeyir bəy Hacıbəyli, Əhməd bəy Ağaoğlu, Əli bəy Hüseynzadə, Mirzə Bala Məmmədzadə, Ömər Faiq Nəmanzadə və başqalarının zəngin publisistik yaradıcılığını, ədəbi fəaliyyətini, milli istiqlal, Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin qurulması uğrunda mücadilə və mübarizələrini aşkarlayıb xalqa çatdırmağı həyatının əsas

fəaliyyət proqramına çevirmişdir.

Görkəmli alim konkret tarixi faktlar və arxiv sənədləri əsasında apardığı tədqiqatlarında hadisə və problemlərə çox həssas, ciddi və tələbkarlıqla yanaşmış, dövrün mürəkkəb proseslərini araşdırarkən siyasi-məntiqi əlaqələrin vəhdəti prinsipinə, səbəb-nəticə ardıcılığına xüsusi önəm vermiş, real mənzərələri əks etdirərkən konseptual yanaşmanın əsas parametrlərini, kontrlarını müəyyənləşdirməyə nail olmuşdur.

Məhəmməd Əmin Rəsulzadə keçən əsrin əvvəllərində yazırdı ki, “Türk tarixi tarixlərin ən az tədqiq olunmuşu, ən az öyrənilib yazılmışıdır... Bu xüsusda biz azərbaycanlılar hamıdan çox işıqlanmaq ehtiyacındayız”. Şirməmməd Hüseynov müdrik şəxsiyyətin bu arzusunu gerçəkləşdirmək missiyasını vətəndaşlıq yanğısı ilə yerinə yetirən məsuliyyətli və zəhmətkeş bir alim kimi böyük işlər görmüşdür. O, Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin “Tərəqqi”, “Yoldaş”, “İrşad”, “Təkamül”, “Açıq söz”, “Azərbaycan” və başqa mətbuat orqanlarında dərc etdirdiyi çoxsaylı məqalələri toplayıb oxucuların ixtiyarına vermişdir. Bu məqalələrin toplanması və nəşri ilə Şirməmməd Hüseynov üç mühüm problemin həllinə nail olmuşdur: birincisi, M.Ə.Rəsulzadənin çox böyük uzaqgörənliklə Azərbaycan dövlətçiliyi haqqında yüksək məfkurəli ideyalarını aşkara çıxararaq ictimai-siyasi fikir tariximizi zənginləşdirmiş; ikincisi, böyük dövlət xadiminin keşmə-keşli həyat yolunun müxtəlif mərhələlərinin diqqətçəkən epizodlarını vahid bir nöqtədə təmərküzləşdirərək onun tərcümeyi-halının geniş panoramasını yaratmış; üçüncüsü, xalqımızın dövlət quruculuğu uğrunda mübarizə və mücadilələrlə dolu tarixi keçmişini, milli müstəqilliyimizin qazanılmasında xidmətləri olan böyük ideoloqların, dahi mütəfəkkirlərin, onların həyat və fəaliyyətini əks etdirən müəyyən bir ictimai-siyasi və ədəbi-mədəni mühit haqqında tam təsəvvür yaratmış və eyni zamanda gələcək tədqiqatlar üçün zəngin bir mənbənin əsasını qoymuşdur.

Şirməmməd Hüseynov Həsən bəy Zərdabi, Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Üzeyir bəy Hacıbəyli, Əlimərdan bəy Topçubaşov, Əhməd bəy Ağaoğlu və başqa görkəmli fikir adamlarının oxuculara az məlum olan, bir çox hallarda məxfi saxlanılan aktual və taleyüklü problemləri özündə ehtiva edən publisistik əsərlə

¹ Şirməmməd Hüseynov. Müstəqilliyin çətin yolu... Biz hara gedirik? Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1996, s.194.

² “Təkamül”, 16 dekabr 1906, №1.

rini arxivlərdən, qəzet səhifələrindən axtarib tapmış, onları xalqın ixtiyarına vermiş, əksəriyyəti isə tədqiqatçının müəyyən şərh və izahları ilə birlikdə qəzet səhifələrində yer almışdır. Tədqiqatçı müstəqillik illərində aşkara çıxardığı bu arxiv materiallarını əsasən "Günay" və "525-ci qəzet"də dərc etdirmişdir. Bu mətbuat orqanlarında alimin 150-dən artıq sanballı publisistik məqaləsi çap olunmuşdur. Xüsusilə, "525-ci qəzet"də Məhəmməd Əmin Rəsulzadə haqqında yazdığı silsilə məqalələri sonralar istiqlalçı liderin beş cild əsərlərinin kitab şəklində oxuculara təqdim olunması ilə nəticələnmişdir.

Şirməmməd Hüseynovun "Müstəqilliyin çətin yolu... Biz hara gedirik? kitabına yazdığı ön sözdə xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə görkəmli alimin prinsipliliyindən, obyektivliyindən, öz işinə məsuliyyətlə yanaşmasından bəhs edərək yazır: **"...toxunulan məsələlərlə və bu məsələlərə müəllif münasibəti ilə tanış olduqda, bütün bu yazıların içindən keçən vahid bir xətt görürəm. Bu xətt bunları yazan müəllifin vahid prinsipi, fikri və əqidəsidir. Bu prinsip, bu baxış və bu əqidə məqalədən-məqaləyə dərinləşir və əqidə qardaşım Şirməmməd Hüseynovun vətəndaş obrazını tamamlayır. Şirməmmədi yaxından tanıyanlar çox yaxşı bilir ki, onu ömrü boyu tutduğu yoldan və tapındığı əqidədən qoparmaq, heç olmasa bir balaca laxlatmaq belə mümkün deyil. O, inandığına inanır, nifrət etdiyinə sona qədər nifrət edir, sevdiyini isə tərəddüdsüz sevir. Bir sözlə, qələmindən çıxan bütün yazılarının arxasından onun sınımaz, dönməz, əyilməz şəxsiyyəti boylanır."**¹

Şirməmməd Hüseynov milli-ictimai fikrimizi formalaşdırən, böyük şəxsiyyətlərin həyat və fəaliyyətini əks etdirən çoxsaylı tədqiqat əsərlərinin müəllifidir. Onun arxivlərdən topladığı zəngin tarixi materiallar, dövrü mətbuat və onun yaradıcıları haqqında apardığı çoxsaylı araşdırmaları neçə-neçə kitabların ərsəyə gəlməsinə səbəb olmuşdur. Görkəmli publisist-alim "Həqiqət və ədalət carçısı" (1988), "Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Əsərləri, I cild (1992), "Müstəqilliyin çətin yolu... Biz hara gedirik?"

¹ Şirməmməd Hüseynov. Müstəqilliyin çətin yolu... Biz hara gedirik? Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1996, s.5.

(1996), "Məhəmməd Əmin Rəsulzadəyə qarşı böhtan kampaniyasının arxasında kimlər durur?" (1998), "Məhəmməd Əmin Rəsulzadə", Əsərləri, II cild (1999), "Mənəvi irsimiz və gerçəklik" (2004), "Milli haqq və ədalət axtarışında" (2004), "Mətbu irsimizdən səhifələr" (2007), "Müstəqilliyin çətin yolu... Reallıqlar, düşüncələr" (2009), "Məhəmməd Əmin Rəsulzadə... Azərbaycanda milli hərəkət" (2009), "Məhəmməd Əmin Rəsulzadə. Əsərləri" (Beş cildə, 2014), "Azərbaycan" qəzetində parlament hesabatları və şərhlər" (Üç cildə, 2012, 2015, 2016, 2017) kimi çoxsaylı kitabları, məqalələr toplusu, transliterasiya materialları, elmi-nəzəri və publisistik yazıları, dərslər və dərslər vəsaitləri, eləcə də tərcümələri ilə Azərbaycan mətbuatının, publisistikamızın milli salnaməsini yaratmışdır. Bununla yanaşı, Şirməmməd Hüseynovun ardıcıl şəkildə radio və televiziya ilə çıxışları, jurnalistikada öz sözünü demiş təcrübəli publisistlər, tanınmış alim və müəllimlər-Famil Mehdi, Tofiq Rüstəmov, Qulu Xəlilov, Şamil Qurbanov, Nəsir Əhmədli, Yalçın Əlizadə, Cahangir Məmmədli və başqalarının bu peşəyə bağlanması, doğru seçim etməsində, alim kimi yetişməsində çox böyük rolu olmuşdur. Elmə, təhsilə, yüksək intellektual səviyyəyə böyük dəyər verən Şirməmməd Hüseynov yazır: "Cəhil və nadanın əlinə odlu silah vermək ətraf üçün nə qədər qorxuludursa, siyasi mədəniyyəti, milli qeyrəti, şərəfi olmayan kəmsavadların və qələm dəllallarının əlinə söz silahı, mətbuat orqanı vermək cəmiyyət üçün ondan yüz qat qorxuludur...Azərbaycanda demokratik islahatlar və insan hüquqlarının müdafiəsi hərəkətinə siyasi naşıları və qələm parazitlərini yaxın qoymaq ən azı tarix və xalq qarşısında məsuliyyətsizlikdir".¹

Bu, əlbəttə, Azərbaycanın, onun müstəqil və demokratik mətbuatının taleyindən nigarançılıq hissi keçirən məsuliyyətli bir publisist alimin media aləminə vətəndaşlıq harayıdır.

Şirməmməd Hüseynov jurnalistlik fəaliyyəti ilə yanaşı, həm də təcrübəli, savadlı, obyektiv və təmənnaş bir müəllim ömrü də yaşayıb. Öz tələbələrinə Azərbaycanın tarixi taleyi ilə bağlı, onlara məlum olmayan gizli məqamları açıqlayıb, əsl həqi-

¹ Yalçın Əlizadə. İstiqlalın işığında. Bakı, "Zərdabi LTD" MMC, 2014, s.85-86.

də Ş.Hüseynovun həyat və fəaliyyəti, elmi araşdırmaları və publisistika yaradıcılığı haqqında maraqlı yazılar dərc edilib. Bu faktın özü Şirməmməd müəllimin milli düşüncə tariximizdəki yerini müəyyənləşdirməklə yanaşı, onun elmi əsərləri və mətbu fəaliyyətinin təkcə Azərbaycan üçün deyil, həm də bütün türk dünyası üçün ciddi əhəmiyyət daşıdığını təsdiq edir. Yazılanlardan belə məlum olur ki, bir tarixçi və mətbuat tədqiqatçısı kimi Ş.Hüseynovun əsərlərini daha çox cazibədar edən araşdırmalarında milli yaddaşa geniş yer verilməsidir. Onun fikrincə, istənilən xalqın milli mənəvi bütövlüyü məhz enerji və qüdrət mənbəyi sayılan milli yaddaşdan keçir və bu yaddaşı olmayan, yaxud ondan uzaq düşmüş unutqan toplum məhvə məhkumdur.

Adıçəkilən məcmuədə yazısı dərc olunan müəlliflərdən biri də Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti Şəki filialının müəllimi, Şirməmməd Hüseynov yaradıcılığının davamlı və ən səmimi tədqiqatçılarından biri olan Ramiz Orsərdir. Tarix və filologiyaya dair araşdırmaları, bu mövzuda sanballı kitabları ilə tanınan Ramiz bəy həm də bədii yaradıcılıqla məşğuldur, bir neçə şeir kitabının müəllifidir. Poetik silsilələrdən olan sonuncu əsəri Şirməmməd Hüseynovun vəfatına həsr etdiyi “Ağlayan xəbər” adlı poemasıdır. Bu poema haqqında yəqin ki, ədəbiyyat adamları öz sözlərini deyəcəklər. Amma mən R.Orsərin iki il bundan əvvəl çap olunmuş, amma pandemiya səbəbindən təqdimatına imkan etmədiyimiz “Haqqın səsi” kitabı barəsində danışmaq istəyirəm.

Bu kitab bütün ömrünü həmin milli yaddaşın bərpasına həsr etmiş, hadisələr romanı sayılan tarixdən millətin bugünü və sabahı üçün gərəkli ideyaların gün işığına çıxarılması üçün çalışmış, öz fədakar fəaliyyətilə keçmişlə bu gün arasında mənəvi körpü qurmuş böyük tədqiqatçı alim, professor Şirməmməd Hüseynovun elmi və publisistik yaradıcılığı haqqındadır. Belə qiymətli kitabın üzə çıxması təkcə ensiklopedik zəka sahibi olan böyük bir tarixçi alimin, peşəkar mətnşünasın, qüdrətli publisistin yaradıcılığı haqqında danışmaq deyil, həm də XX əsr tariximizin həyəcanlı anlarından, milli haqq və ədalət uğrunda mübarizədən, ideya toqquşmalarından, çiyinlərini həmin mübarizələrin ağırlığı altına vermiş millət fədailərindən söz açmaq deməkdir.

Ölkədə hamı Şirməmməd müəllimi görkəmli pedaqoq, publisist,

mətnşünas alim, milli mətbuat tarixinin peşəkar tədqiqatçısı kimi tanıyır. Ziyalılar arasında da, müxtəlif zövqlü oxucular arasında da Şirməmməd müəllimin öz yeri, öz çəkisi vardır. Tarixi yaddaş, Cümhuriyyət tarixi, M.Ə.Rəsulzadə, Ü.Hacıbəyli və s. mövzularla bağlı Şirməmməd müəllim ictimaiyyətin güvən yeridir. Çünki onun həm elmi-pedaqoji, həm publisist fəaliyyəti millət, xalq, vətən və azadlıq sevgisinə dayanır. Ona görə də Ş.Hüseynovun parlaq şəxsiyyəti, nəsillərə nümunə ola biləcək həyatı, məslək mübarizələri, qiymətli araşdırmaları haqqında indiyədək çox yazılıb, barəsində sənədli film çəkilib, bibliografiyası nəşr olunub. Ona “İstiqlal işığında” (2014) adlı xüsusi məqalələr toplusu həsr edilib. Professor Rafael Hüseynov “Millət yaddaşının keşikçisi” (2018) kitabı ilə Şirməmməd müəllimə bir mənəvi abidə ucaldıb. Amma bunlarla yanaşı, Ramiz Orsərin oxuculara təqdim etdiyi bu monoqrafik əsərin ayrı bir özəlliyi vardır. Həmin özəllik kitabda ilk dəfə Ş.Hüseynovun elmi-publisistik yaradıcılığının, xüsusən onun Azərbaycan elmi ictimaiyyətində ciddi rəğbət doğurmuş son tarixi araşdırmalarının sistemli şəkildə tədqiqata cəlb olunması ilə bağlıdır.

Kitabın müəllifi Ramiz Orsər pedaqoqdur, millət müəllimi Şirməmməd Hüseynov şəxsiyyətinin və yaradıcılığının vurğunuudur. Bu amil, eləcə də ixtisasca filoloq olması və elmi-tədqiqat işindəki səriştəliliyi ona “Haqqın səsi”ni dolğun notlar və zəngin fikir qaynaqları ilə çatdırmasına imkan vermişdir. Özünün yazdığı kimi sözdən və qələmdən umduğu niyyətlərinin ciddiliyi, publisist düşüncənin vüsət və dərinliyi, məhz publisistikada ifadə olunan ictimai amal və vicdanın, fərdi əxlaqın ülviliyi sayəsində milli jurnalistika və publisistikamızın simvolu olan Şirməmməd Hüseynov yaradıcılığını müxtəlif rakurslarda, həm də bir dəyər kimi təqdim etmişdir.

Kitabı vərəqlədikcə oxucu ötən əsrin əvvəllərindən bu yana Azərbaycan milli düşüncəsində yer almış ideya burulğanları ilə, milli qayə və məfkurə fırtınaları ilə üzləşəcək, milli kimlik diskussiyalarından keçəcək, Azərbaycan Cümhuriyyətini tarix səhnəsinə gətirən siyasi qasırğalardan, qırmızı terrorlardan keçəcək, millətin imzasını tarixlərə daşıyan istiqlal aşıqlərinin həyatını öyrənəcək, bu gündən keçmişə rahatlıqla baxa biləcəkdir. Bu işdə

oxucuya milli qürur və fəxarət mənbəyimiz olan Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Üzeyir bəy Hacıbəyli, Həsən bəy Zərdabi, Əli bəy Hüseynzadə, Əhməd bəy Ağaoğlu, Ömər Faiq Nemanzadə kimi mütəfəkkirlərin düşüncələrindən süzülüb gələn əsərlərin enerjisi yardımçı olacaqdır. Çünki professor Ş.Hüseynov zaman-zaman bu fikir nəhənglərinin əsərlərini publisist-vətəndaş ideali, mənəvi intibah, milli qürur və bəşəri vicdan təcəssümü kontekstində çatdırmışdır.

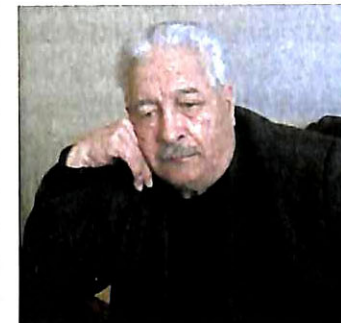
Kitab müəllifinin ustalığı ondadır ki, parlaq ideya qaynaqlarını, Ş.Hüseynovun bir-biri ilə sıx bağlı olan elmi araşdırmalarını və publisist yaradıcılığını aydın struktur üzrə məharətlə sistemləşdirə bilmiş, ustad alimin qələmindən çıxmış qiymətli əsərləri milli məfkurə və yaddaş işığında təqdim etmişdir. Buna görə də Ramiz Orsərin bu kitabı bütövlükdə həm professor Şirməmməd Hüseynov yaradıcılığının ruhunu, həm də bu çoxşaxəli yaradıcılığın miqyasını və çalarlarını dolğunluqla əks etdirir.

Tarixin yaddaşı təkcə dramatik hadisələrdən, maraq davalarından, xatirələr və təəssürlər xəzinəsindən ibarət deyil, tarixi yaddaş daha çox mahiyyətdir. Belə olmasaydı bəşəriyyət tarixi yaddaşı zamanın yeganə meyarı hesab etməz, xalqlar öz talelərinə bu yaddaşın işığından baxmazdılar. Çünki tarixin bağrından süzülüb gələn mahiyyət təkcə millətin gedəcəyi yolu deyil, həm də mövcudluq uğrunda çarpışan toplumun düşüncəsini, onun milli yaddaşını və milli məfkurəsini müəyyənləşdirir. Bu mənada professor Şirməmməd Hüseynov bizlər üçün tarix və millət yaddaşının salnaməçisidir, onun yaradıcılığı və həyatının qayəsi milli yaddaşa ehtiram nümunəsidir. Ustad Şirməmməd müəllimə tükenməz sevginin mənbəyi də məhz milli yaddaşa olan sevgi və ehtiramdan qaynaqlanır.

*“525-ci qəzet”,
17 dekabr 2021-ci il, s.11*

BİR SÖZLÜ, BİR ÜZLÜ KİŞİ

1997-ci il çoxları kimi mənim üçün də o qədər uğurlu gəlmədi. Mətbuat xidmətinin rəhbəri işlədiyim “Azertaxıl” Dövlət Şirkəti “reforma” adı ilə qapadıldıqdan sonra heç yerdə iş tapa bilmədim. Və nəhayət “Təfəkkür” Universitetinin rektoru, köhnə həmkarım və dostum Mayıl Dəmirli halımın fənalığını bilib məni, özəl universitetində laborantlığa götürdü.

Bir səhər jurnalistika fakültəsinin dərslər auditoriyalarının qapısı önündən ötürkən içəridən mənə çoxdan tanış olan ünlü, azca da cingiltili səs yerişimi bir anlığa saxladı. Bu həmin doğma və otuz ildən bəri qulaqlarımda zəngi-zingiltisi qalan səs idi. Öyüd-nəsihətlərini beynimdə, ötkəm səsini qulağımda, xatir-hörmətini və isti məhəbbətini ürəyimdə gəzdirdiyim əziz müəllimim Şirməmməd Hüseynovun, təkcə ona xas olan, daşqın çay kimi coşub-kükrəyən, alçalıb-ucalan, közərib-alovlanan, ötkəm və həlim səsi idi.

Otuz illik zaman kəsiyində ilk dəfə necə eşidib duymuşdum, elə də qalmışdı bu səs. Bəli, düz otuz illik bir dövr çoxları kimi Şirməmməd müəllimin də acılı-şirinli ömründə forma dəyişiklikləri aparsa da, saçlarına zamanın qar-qırovu ələnib, dövrün keşməkeşləri alnında və üzündə dərin şırımlar açsa da, şax və qürurlu qamətini əysə də, təkcə haylı-haraylı, sitəmli və ötkəm səsinin həndəvərinə belə hərlənə bilməmişdi. Bu səs otuz il əvvəl olduğu kimi yenə də öz kökündə, öz tonunda, öz ritmində və çalarlarında idi.

Professor Şirməmməd Hüseynovu mən 30 il əvvəl – 1965-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universiteti jurnalistika fakültəsinin üçüncü kursuna qəbul olan günlərdə, ilk dərslərin birində görmüşdüm.

Gərək ki, onda oktyabr ayı idi. Sənədlərim vaxtında tərtib edilmədiyinə görə mən dərsə bir ay gec başlamışdım. Zəng vurulan kimi sinif nümayəndəsi hamını sakitliyə çağırdı.

– Uşaqlar, sakit oturun, – dedi, Şirməmməd müəllim gəlir.

Həmin dərs həftəsi müəllimlərdən Nurəddin Babayevin, Əliş Nəbilinin, Famil Mehdiyevin, Nəsir İmanquliyevin və qeyrilərinin də dərslərində iştirak etmişdim, amma heç bir müəllimin gəlişini belə xəbərdarlıqla gözləməmişdik.

O, ağır və ləngərli addımlarla auditoriyaya daxil oldu, jurnal stolun üstünə qoyub, qartal baxışlarını sinifə dolandırdı və iti nəzərlərini mənim üzümdə saxladı.

– Hamı burdadırmı?

– Bəli, müəllim, – ayaq üstə dayanan sinif nümayəndəsi Xasay dərhal cavab verdi.

– Gözümə təzə simalar, üzlər dəyir.

– Yeni gələnlərimiz var, müəllim.

– Xeyir ola? İlin-günün bu vaxtı dərsə gələrlər? – O əvvəlcə Xasaya, sonra da yenidən mənə baxdı və odlu baxışlarla məni təpədən-dırnağa qədər seyr etdikdən sonra:

– Hardan gəlmişən, bala?

– Xarici Dillər İnstitutundan.

– Xeyirdimi belə, yurddan-yurda köç etməyində?

– Xeyirdi ki, gəlmişəm, müəllim.

– Özü də birbaşa üçüncü kursa? Bilirsən nə qədər fərq imtahanın var?

– Çalışıb verərik, müəllim.

O gülümsədi, elə təbəssümlə də:

– Məni özünə şərik eləmə – dedi. İkinci də görünən dağın dibi yaxın olur – deyirlər. Cəmi iki ay yarım qalıb imtahanlara. Bu başdan sənə müvəffəqiyyətlər arzulayıram.

Birdən yadına nəsə düşmüş kimi:

– Yenə bir şey anlamadım, məgər müəllimlik döşünə yatmadı sən?

– Jurnalist olmaq mənim üçün daha şərəflidir.

O şaqqanaq çəkib güldü:

– Yeməmişən qaz ətinə, görməmişən ləzzətini! – bax buna deyirlər, ey! İnşallah sən də dadarsan bu təamdan – deyib, söhbətin səmtini dəyişdi. Nəzərlərini üzümdən çəkdi.

Mənim üçün maraqlı o idi ki, Şirməmməd müəllim bu qərībā atmacalarından bircə tələbənin də dodağı qaçmadı. Başqa dərslərdə gülüb danışmaqdan doymayan Rənanın və Vaqifin üzündə adi təbəssüm də görünmədi.

Geniş auditoriya səssizliyə bürünmüşdü, bu səssizlikdə ancaq Şirməmməd müəllimin gur və ötkəm səsi eşidilirdi.

– Hə, yeni dərsimiz Amerika Birləşmiş Ştatlarının mətbuatlarıdır – deyə o yeni mühazirənin mövzusunı dedi və başladı, nə başladı. Bütün uşaqlar ona qulaq kəsilmişdi. Geniş auditoriyada milçək uçsa səsi eşidilərdi. Bu dəm mənə elə gəldi ki, bütün aləm səssizliyə bürünüb və bu səssizlik içərisində ancaq və ancaq Şirməmməd müəllimin haylı-küylü, ucalıb-alçalan, yellənib-ləngərlənən səsi gəlirdi, qulaqlarıma.

– Amerikada jurnalisti, mətbuat işçisini bizim kimi, küyləyib auditoriyaya doldurmurlar, ey! Onlar da ali məktəbin dördüncü kursundan sonra seçim aparırlar. Jurnalistliyə bacarıqlı, qabiliyyətli və iti qələm sahibi olanları götürürlər. İnstitutu qurtarandan sonra da onları göndərirlər bir qəzet və ya jurnal maqnatının sərəncamına. Düz bir il orada işləyir. Maqnatın zamanətindən sonra tələbədən imtahan götürüb, diplom verirlər. Biz isə...

O nədənsə sözünün ardını demədi və yenidən nəzərini mənə çevirdi.

– Görünür sən də amerikalıların yolu ilə getmək istəyirsən. Bu çox yaxşıdır. Xarici dili bilirsən, pedaqoji təhsilin var, indi də qələmini mətbuatda sınayacaqsan. Allah xeyir versin!

Şirməmməd müəllim yenidən, uşaqlar demiş, şiri-nərə döndü, yelləndi-selləndi, çağladı-coşdu. Və biz vaxtın nə vaxt keçdiyini, zəngin haçan vurulduğunu belə hiss etmədik.

... Şirməmməd Hüseynovla ilk görüşüm və tanışlığım belə başladı, düz üç il davam etdi və yenə də davamlıdır. Mənə belə gəlir ki, ömrümüzün axırına qədər də bu sayaq davam eləyəcək.

Şirməmməd Hüseynov bizim üçün sadəcə müəllim deyildi. O, həm də, əsl mənada, ideoloqumuz idi. Dərsinin çox hissəsi mil-

li-mənəvi dəyərləri bizim sosializmin bayağı ideyalarından korşalmış, dumanlanmış beynimizə, qanımıza-iliyimizə yeridirdi.

Həmin dövrdə milli ideyalardan danışmaq əsl hünər, dəyanət tələb edirdi. Bu dəyanət isə Şirməmməd müəlimdə yetərinə idi.

Açığını deyim ki, mən və bütün tələbələr 1918-20-ci illər Azərbaycan Demokratik Respublikası və bu respublikanın yaratıcıları – Məmməd Əmin Rəsulzadə, Fətəli xan Xoyski, Nəsim bəy Usubbəyov və qeyriləri barədə ilk məlumatı və müsbət dəyərləri onun dilindən eşidib, öyrənmişdik. Hətta bir dəfə heç nəyin fərqi olmadan Məmməd Əmin Rəsulzadə haqqında elə ürəklə söhbət açdı ki, biz hamımız o dövrün milli azadlıq mücahdələsinin şanlı əsgərinə ürəkdən bağlandıq.

O, şəhadət barmağını yuxarı qaldırıb:

– Məmməd Əmin elə belə adam deyildi, ey! Onu hətta İosif Stalin qiymətləndirib dəyərləndirirdi – demişdi.

Şirməmməd müəlimə o qədər alışıb öyrənmişdik ki, heç nədən qorxub çəkinmədən Sovet dövrünün bəzi xoşagəlməz hallarını, qeyri-bəşəri siyasətini də özümüz bilən kimi təftiş edib, qərribə suallar verirdik. O isə bütün suallarımıza öz münasibətini bildirirdi.

Bir dəfə mən ayağa qalxaraq, Marksist ideoloji şüurunun məhsulu olan, – “kommunizm”in xülyadan reallığa çevriləcəyinə inanırırmızmı? – deyə qərribə sualla müraciət etdim.

O diqqətlə üzümə baxıb:

– Buna sən inanırsanmı? – deyə sualımı sualla cavablandırıb.

– Siz müəllimlər deyirsə biz nə karəyik ki, inanmayaq.

– Mən çox şey deyə bilərəm. Sən isə dediklərimi əvvəlcə beyninə vur, onu ağıl süzgəcindən keçir. Gör belə olar, ya yox? Çox da deyirlər ki, biz kommunizmə gedirik.

– Amma, necə gedirik? – deyərək, o zaman dildə dolaşan şeirin bir bəndini əzbər dedim.

*“Əlimizdə zorba çomaq,
Başımızda motal papaq,
Ağ şalvarda qara yamaq,
Kommunizmə gedirik biz”*

O diqqətlə mənə baxıb:

– Görürsənmi sadə xalq bu ideyanın çürüklüyünü, cəfəngliyini bizdən yaxşı duyub-anlayır və ona öz münasibətini bildirir. Biz isə...

– Müəllim, onda de, biz hara gedirik?

– Əslinə qalanda hara getdiyimizi nə mən, nə də bizim kimi çoxları bilmir. Çünki hamımızı doldurublar bir beton kanala, nə çıxmağa yer var, nə də ətrafa baxmağa açıqlıq. Bütün dəlmə-deşiklər bağlıdır. Hərənin də əlinə bir bayraq və ya zurna veriblər. Arxadan isə çoxmilyonluq kütlə gəlir. Dayansan səni əzər bu kütlə. Ona görə də qaçırıq qabağa. Hara gedirik? Nə vaxtaca gedəcəyik? Bunu heç kəs bilmir. Ya qayaya dirənəcək, ya da yarıqana düşəcəyik.

Sonralar biz gördük ki, Şirməmməd müəllim doğru deyirmiş. Bax, Şirməmməd müəllim, belə alim-danəndə, öncəni görən ideoloq, müdrik el ağsaqqalı, yolərkandır. Ömrünün 55 ildən çoxunu millətinin maariflənməsinə, milli şüurun dirçəlib formalaşmasına, elmin, mədəniyyətin tərəqqisinə sərf etmiş və bu yolda hər cür çətinliklərə, tənələrə, təqiblərə dözərək şam kimi əriyə-əriyə, öz ağıl-kamalı və amalı ilə yolumuza işıq salır.

Bu yolda o, həmişə xalqımızın dirçəlişini, milli şüurun, milli özünüdərkini oyanmasını, şanlı bir millətin oğlu kimi, keçmişimizin gələcəyimizə nüsxə olmasını istəyən və arzu edən, bu amal-məqsəd üçün hər cür əzablara qatlaşmağa hazır olan ər kişilərdən olmuşdur və yenə də olduğu kimi görünməkdədir.

Bir şey daha maraqlıdır. O, həm də bizim mindilli, minüzlü, minsözlü dünyamızda həmişə bir dili, bir üzü olan kişilərimizdəndir.

Çox acı da olsa bunu etiraf etməliyik ki, indi dünyamız mişqan tərzini, səmtini, yönünü itirdiyi kimi, hərəkət tərzini də itirib. Mindilli, minüzlü buqələmunlar, yalançılar, yaltaqlar, bəd-xahlar, oğrular, dələduzlar, fırıldaqçı hoqqabazlar dünyamızın əvvəlki rəngini, boyasını, çözümünü-düzümünü dolaşmaq kələf kimi elə dolaşdırıblar ki, ən müdrik, kamil adam belə bu düzəndən bir şey anlayıb, dolaşmaq kələfin ucunu tapa bilmir. Məhz belə bir dövrdə düz sözlü, düz fikirli insanları axtarmaq, tapmaq samanlıqda iynə axtarıb tapmaqdan daha çətin olub.

Bu sayaq ləyaqət sahibləri indi azalıb, seyrəlib, tükənib. Qalanları sanasan, iki əlin on barmağına yetməz. Dövrü-zaman adlı bir hakimin mizan-tərəzisi, qayda-qanunu, ölçüsü-miqyası pozulanda həmişə belə olub. Elə ki, bu ölçü – nizam pozuldu, nandanlar kor at minib, köndələn çapırlar. Yalançılar, yaltaqlar qeyrəti, qüruru, ləyaqəti tapdayıb, mənliyi-şərəfi ayaqlayırlar. Və həmin ləyaqətsizə ləyaqət “libası” geydirib, şərəfsizə “şərəf” ordeni verirlər.

Belə bir dövrdə ləyaqətsiz dövrünün, mənəviyyatsız zamanın və ədalətsiz hakimin özünəlayiq çək-çevirində, vur-hayında öz adı, ünvanı, sözü, üzü ilə yaşamaq, Kişi qürurunu, Kişi mənliyini hər cür eybəcərlikdən, ləyaqətsizlikdən, rəzalət, yalan, iftira və hiylədən qurtarmaqla yanaşı, dövrün amansız və sərt rüzgarına sinə gərüb, kimliyini, tamlığını, bütövlüyünü saxlamaq az-az adamlara əta olunan Tanrı töhfəsidir.

Doğrudur, indi yalan və yaltaqlıq hakimi-mütləqin əsl söykəyi, arxa-köməyi olan əl ağacına çevrilsə də, hamımız bu min üzlü mənəviyyatsız manqurtlardan, yalançılığı, yaltaqlığı, rüşvət-xorluğu özlərinə peşə edənlərdən, əyilə-əyilə qalxıb, söyülə-söyülə yüksəlməkdən uzaqda olmasaq da, əsl kişilikdən, ləyaqətdən, mənəviyyatdan, qeyrət və qürurdan da uzaq deyilik. Allaha min şükür ki, hikmət və kamillik təcəssümü olan millət oğulları hələ var.

Tam əminliklə və yəqinliklə deyirəm: Bu Tanrı xoşbəxtliyi Şirməmməd Hüseynovun da payına, qismətinə düşüb. Ömrünün çoxunu öz xalqının maariflənməsinə, millətin əqli tərəqqisinə, mənəvi dəyərlərinin qorunmasına və zənginləşməsinə həsr edən, torpaq, vətən, millət sevgisini, türk soyluğunu ən ülvi məhəbbət kimi zaman-zaman özündə yaşatmaqla bəhəm, öz tələbələrinin də qanına-iliyinə yeridən, bu bəşəri sevgini hamımıza ərmağan edən Şirməmməd müəllim amal-məslək aşiqi, Vətənin və millətin fədai döyüşçüsüdür.

Bu fədai ruhu, döyüşçü əzmi bir miras kimi ulularından keçərək, ürəyində, canında pərvəriş tapmış və bu ruhu fürsət düşdükcə sinif otaqlarında şagirdlərə, auditoriyadan tələbələrə, meydanlardan xalq kütlələrinə yayır. Onun hər sözü, hər kəlməsi,

yazdığı qalaq-qalaq əsərlərin hər cümləsi, qayəsi milli ruhda köklənmiş və bu ruhda da hey deyib yazır, çalib-çağırır.

Yadımdadır, 1988-ci il “Meydan hadisələri” dövründə o, “Azadlıq meydanı”nın daş tribunasından üzünü meydana yığışan yüz minlərə tutaraq: “Camaat, əziz xalqım” – demişdi. – Gəlin hissə qapılmayaq. Başımıza gətirilən müsibətləri diqqətlə araşdırıb öyrənək, bədənimizə yeridilən erməni xərcənginin mayalandığı mənbəni tapaq və xəstəliyimizin çarəsini səbrlə axtaraq”.

Onda bəzi nadanlar Şirməmməd müəllimin haqq sözünü qulaqardına vurdular. Yalançı millət qəhrəmanları onu sonadək danışmağa qoymadılar. Axırı da...

Bəli, Şirməmməd kimi ziyalılarımız yaxşı bilirdilər ki, Qarabağda münəqişə ocağı qalamaq beş-on dılğır erməninin işi deyil. Onların arxasında çox güclü məkrli qüvvələr dayanıb. Şirməmməd müəllim də xalqımızın zorla sürükləndiyi Dağlıq Qarabağ olaylarındakı gizli niyyətlərin və faciələrin Qarabağdan çox-çox uzaqlarda hazırlandığını görür, orada qurulan əcayib-qərib dekorsiyaları duyur və vətənpərvər oğullarımızı ayıq-sayıq olmağa, düşmən fitnəsinə aldanmamağa, hər şeyi ayıq başla, iti ağilla, əqlin və siyasətin gücü ilə həllinə çağırırdı.

Onda özlərini “vətən, millət qeyrəti çəkən meydan qəhrəmanları” Şirməmməd kimi vətən, millət təəssübü çəkən ziyalılarımızı nəinki eşitmir, heç meydana da buraxmırdılar.

Lakin azca sonra zaman, hadisələrin gedişi, Şirməmməd Hüseynov kimilərin nə qədər haqlı olduğunu tam çılpalığı ilə təsdiq elədi.

Bəli, həmin gizli əllərin köməyi ilə Xocalı qanda boğuldu, Bakı gülləbaran edildi. Minlərlə ər oğullarımız, qızlarımız güllə qabağına verildi. Kəndlərimiz, şəhərlərimiz dağıldı. Ərazimizin 20 faizi erməni qəsbkarları tərəfindən işğal olundu. Bir milyondan çox soydaşımız minillik yurd-yuvalarından qovularaq, çadırlarda, torpaq qazmalarda yaşamağa məhkum edildi.

Aradan on bir il keçməsinə baxmayaraq, bu torpaqlar yenə də düşmən tapdığı altındadır. Maddi və mənəvi sərvətlərimiz yad əllərdə dağılıb talan edilir. Milyon sayılı qaçqınlarımız cırıq çadırlarda can çürüdə-çürüdə, dilənçiliyə, ələbaxımlılığa öyrədilir.

“Ey böyük millətim, ulu vətənim” deyən qəhrəmanlar isə milləti içindən söküb dağıtmaqla, xalqın mənəviyyatını korlamaqla məşğuldurlar.

Bütün bu eybəcərlikləri görə-görə hərdən meydanlarda bağırib, milləti döyüşə çağıran “millət qəhrəmanlarının” simaları canlanır gözlərimin aynasında. Hani onlar? Heç biri görünmür o qəhrəmanların. Qalanlar da ac qurda dönüb, bir ucdan gəmirirlər, sümürürlər millətimin qanını, iliyini.

Bəli, bütün bunları ruhən millətə bağlı ziyalılarımız, həmçinin də Şirməmməd Hüseynov görür və qarşıdan gələn faciələrimizi duyurdular.

Həmin o qanlı-qadalı günlərdən 15 il keçir. Bu, bir qərinənin yarısı qədər dövrdür. İndi hər şeyi daha aydın görür və deyir bizim müdrik ağsaqqal müəllimimiz? İndi onun səsi daha gur çıxır. Daha bərkdən bağırib, ah-nalə edir. Niyə?

Çünki indi milləti döyən, qıran, kütləşdirən özgələr deyil, özümüzünkülərdir. Xalqın kütahını kəsən, kötüyünə balta çalan da öz balta vuranlarımızdır.

... Bir gün bir parça dəmiri dəmirçi çəkiclə, dəmir sindan üstündə döyəcləyirdi. Və döyülən dəmirin səsi aləmi başına götürmüşdü. Böyükdə isə bir zərgər qızıldan müxtəlif bəzək əşyaları düzəldirdi. Dəmirin belə haray-həşir salması qızılı tənqə gətirir. Axırda üzünü döyülən dəmirə tutub deyir:

– Ay bədbəxt, bu nə hay-küydür salmısan. Səsin aləmi başına götürüb. Məyər bizi də döymürlər. Mən heç cıncırımı da çıxarmıram. Sənsə...

Dəmir qızıla baxıb, daha bərkdən cingildəyir.

– Qardaş, səni başqası – dəmir döyür. Məni isə döyən özümünküdür, yəni dəmiri döyən elə dəmirdir, – deyir.

Bunu xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə daha poetik deyib. Dəmirin sözü olmasın, indi bizi döyən özümüzünkülərdir. Düşmənlər qalıb bir tərəfdə, içimizdə düşmənlər axtarıq. Bir-birimizi əzib məhv edirik, söküb-talayırıq. Bu da səbəbsiz deyil. Onda erməni dığalarını üstümüzdə qısqırdanlar indi də bizi bir-birimizin üstünə qaldırırlar.

Kəlbəcər, Qubadlı, Ağdam dərdi unutturulub – Laçını, Şuşanı yada salan yoxdur. Əksinə, Şuşanın, Laçının, Həkerinin və

s. yerlərimizin adı ilə alver edirlər, qazanc güdürlər. Laçın dəhlizini Bakı – Sumqayıt yoluna köçürüblər.

Mən hələ milli-mənəvi dəyərlərimizin itirilməsini, namus-qeyrətimizin yad əllərdə xar olmasını, qız-gəlinlərimizin bir tikə çörək üçün fahişəxanalarda bədənlerini satmalarını, cavanlarımızın dolanmaq, çörək xatirinə xarici diyarlarda və ya qul bazarlarında alçalmalarını demirəm.

Bəli, bütün bunlar da el ağsaqqalımızı, xalq müəllimimizi, ünlü ziyalımızı ağrıdır, göynədir, qəzəbləndirir, coşdurur. Millətimiz döyüş, mübarizə ruhunu bazar alverçiliyinə, torpaq və vətən qeyrətini qarın qayğısına dəyişib – deyər, yalançıların, mədahlaların, yaltaqların sayı əndazədən çıxıb. Yaltaqlığı özünə peşə edən sürtük ziyalılarımızın boğazdan yuxarı bayağı tərifnamələrinə, Bakının ətrafını dəbdəbəli villalara, saraylara çevirən rüşvətxor məmurların bəd əməllərinə, millətin olan-qalan nəyi var, qapıb qamarlamalarına və nəhayət gündən-günə, aydan-aya kütləşib bütləşən və bütləşdikcə bir para vətən xainlərinin, torpaq dəllallarının meydanlarının genişlənməsinə şərait yaradan bəzi adamların hərəkətlərinə dözmür, var səsi ilə bağırir. Unutqanlıqın, korafəhmliyin, laqeydliyin zaman-zaman başımıza açdığı müsibətləri onu törədənlərin üzünə çarpır.

Vətəndaş ürəyində Sabir yangısını, Cəlil harayını, Məmməd Əmin sevgisini, Hadi nisgilini, Almas iniltisini yaşadaraq, milli satqınlarımızın əlilə zaman-zaman bölünən, parçalanan, paylana-paylana kiçilən torpaqlarımızın, qalibkən məğluba çevrilən dövlətimizin ağrısını duya-duya, yorulmaq bilmədən arxiv künc-bucaqlarında qəsdən gizlədilər, batırılan tariximizin itkilərini üzə çıxarıb, başımıza gətirilən müsibətləri millətin yalançı təriflərdən küylənmiş və keylənmiş qulağına, beyninə üfürür. Necə ki, bir zamanlar – 30-35 il əvvəl millət sevgisini, vətən ağrısını, azadlıq eşqini bizim ürəyimizə köçürüb, beynimizə pərçim eləyirdi.

... Hə, yenə də yadıma bir əhvalat düşdü. Həmin o tələbəlik illərində Şirməmməd müəllimin dərində Vaqif adlı bəməzə bir tələbə, onun vətən ağrısı, millət nisgili ilə köklənmiş avazını dinləyərək, gülə-gülə:

– Müəllim, partiyamız təntənəli surətdə elan edir ki, bizim indiki nəsil kommunizmdə yaşayacaq. Biz də yağ içində üzəcəyik. Sizsə, sabahın dərdini çəkirsiniz.

Şirməmməd müəllim yalnız özünəməxsus bir baxışla, aşığdan yuxarı Vaqifə baxdı və başını bulayaraq:

– Hə, – dedi, ümidli ol. Mən nə zaman Marsa köçüb yaşasam, sən də kommunizmə keçib, süd gölündə üzərsən.

– Heç olmasa Amerikaya çatıb, onu ötəcəyik ki,...

O, yenə mənalı-mənalı Vaqifi süzdü.

– Ola bilsin nə vaxtsa çatdıq Amerikaya. Amma onu ötə bilmərik, bilirsən niyə, oğul balası?

– Niyə, müəllim?

– Ona görə ki, ötsək, bənzər amerikanlar, xalqın dediyi kimi, “ağ şalvarımızda qara yamağı” görüb bizə şəbədə çalarlar!

İkinci də sənin kimi kəməğilla, ötəcək, Sovet hökuməti o boyda Amerikanı?

– Niyə, mən nətəhərəm müəllim. Hər şeyi gələcək göstərər. Bir gün eşidəcəksiniz ki, Vaqif oturub böyük dövlət stolunun arxasında, xalqı, dövləti idarə edir.

– Kül o dövlətin və millətin başına ki, onu sənin kimi, vətən, millət nə olduğunu bilməyən bir şarlatan idarə edəcək.

Doğrudan həmin Vaqif beş-altı ildən sonra sürətlə irəlilədi. Əvvəllər böyük bir rayonun, sonra da şəhərin rəhbərlərindən biri oldu. Amma, nə vətənin ağır günlərində, nə də indinin özündə vətənin üstündən əsən qara yellərdən bircə yol üşümədi o Vaqif. Elə indi də üşümür. Ömrünü yaltaqlıqla, məddahlıqla və rəhmətlik Xəlil Rza Ulutürk demiş, “boşqab dibi yalamaqla” ömür sürüb, gün keçirir. Şirməmməd Hüseynov isə ömrünün bu ahıl-ağsaqqal vaxtı heç kimə və heç yana əyilmədən yazır, yaradır. Tariximizin unudulmuş səhifələrini axtarır. Və millətə ögey olanları haqqa çağırır.

... Yenə hərdən qalxıb-enən, alçalıb-ucalan, gurlayıb-lillənən, sellənib-hellənən səs qulaqlarımda “İsrafil suru” çalır. Geniş auditoriyanı başına götürən bu səs möhtərəm Şirməmməd müəllimin səsidir. Azca ayaq saxlayıb onu dinləyirəm:

– Millət də bağ-bağça kimidir – deyir. – Şirməmməd Hüseynov – bu bağın kamil, gözü-könlü tox, mahir bağbanı olanda

barı-bəhəri bol, gülü-çiçəyi ətirli və tərəvətli olur. Vay o gündən ki, millət deyilən bağın bağbanı ya naşı, ya da oğrubaşı ola. Onda bağın büsatı pozular. Gülü-gülüstani saralar, meyvəsi cırışar, olan-qalan bar-bəhərini də oğru-quldur qapıb-qamarlayar...

Bu, bir üzlü, bir sözlü Şirməmməd müəllimin öz tələbələrinə öyüdü və dövlətimizin gələcək qurucularına və qoruyucularına əqidə, inam və məslək nidası idi.

Məmməd ƏFŞAN

“Mən görən kişilər”.

Bakı, “Nurlan” nəşriyyatı, 2004-cü il, II kitab, səh.223

ŞİRMƏMMƏD HÜSEYNOVUN ÇAĞIRIŞINA HƏMKARLARINDAN DƏSTƏK GƏLDİ

Teleaparıcı Qulu Məhərrəmli ilə AzTV-nin direktoru Arif Alışanov arasındakı qalmaqal bitmək bilmir. Mediada tərəflərin tənqid dolu açıqlamaları, məhkəmə hədələri yayılır, hər iki tərəfin media dostları onların müdafiəsinə qalxır. Son olaraq Azərbaycan mətbuatının ağsaqqalı sayılan, milli mətbuat tariximizin araşdırıcısı Şirməmməd Hüseynov Qulu Məhərrəmli və onun ətrafında yaşanan qalmaqal haqqında fikirlərini yazaraq, həmkarını müdafiə edib, medianı da onu müdafiə etməyə çağırıb.

Şirməmməd Hüseynov yazıb ki, yaşanan qalmaqaldan və qələm dostunun məhkəməyə verilməsindən çox narahatdır: “Arada gəzən söz-söhbətlərin əmələ çevrilməsi və ölkənin görkəmli bir qələm sahibinə və ziyalisinə qarşı bu miqyasda hücum çəkmək mənə çox narahat etdi. Xüsusən də Qulu Məhərrəmli məhkəməyə vermək məsələsini başa düşmədim. İndi nə zamanədir ki, mütəxəssisin dediyi tənqidi mülahizəsinə görə ona məhkəmə açasan”.

Ş.Hüseynovun fikrincə, bu gün televiziya haqqında danışmağa hər kəsdən çox Qulu müəllimin haqqı var, çünki sahənin gözəl bilicisidir. O, deyir ki, dövlətin büdcədən pul ayırdığı kanal baxımlı olmalıdır, auditoriyanın etimadını qazanmalıdır, verilişlər yüksək peşə standartlarına uyğun hazırlanmalıdır: “Əslində bunlar elə hamının istəyidir də. Ona görə tənqidi top-tüfənglə qarşılamaq olmaz”.

“Yeni Müsavat” olaraq Şirməmməd Hüseynov kimi bir mətbuat ağsaqqalının yazısını media ekspertləri ilə dəyərləndirdik. Media eksperti Zeynal Məmmədli “Yeni Müsavat”a danışarkən bildirdi ki, bu qalmaqalın ictimailəşdirilməsi belə doğru deyil, nəinki Qulu Məhərrəmli haqqında deyilənlər:

“Birmənalı olaraq bir şeyi qəbul etmək lazımdır ki, iki nəfər arasında olan, şəxsi problem kimi qiymətləndirilən bir şey varsa, o iki nəfər arasında qalmalıdır. Media da bu baxımdan ancaq məsələnin ictimai önəmi varsa, gündəmə çıxarmalıdır. Mən Şirməmməd müəllimin yanaşmasını bölüşürəm. İctimai dəyər baxımından biz nəyi müdafiə etməliyik? Bu iki ad arasında, şəxslərin özündən daha çox, onların nəyi təmsil etməsi, nəyi ifadə etməsi önəmlidir. Bu baxımdan, təbii ki, mənim simpatiyam birmənalı olaraq Qulu Məhərrəmliyə təəssüsləndirir. Burada mübahisə üçün bir predmet yoxdur. O konfliktin özündə də efiyə çıxmasına yol verilməyəcək bir cəhət o idi ki, televiziya çalışan, hətta efirdə çalışan şəxslər birdən-birə 3 saata yaxın bir videoda Qulu Məhərrəmli haqqında neqativ danışılar. Bu, yol-verilməz bir hərəkətdir. Çünki o adamların müstəqil davranışı şübhə altına alınır. O adamların hər hansı şəxslə bağlı fikirləri varsa, bunu niyə cəmiyyətlə bölüşürlər, gedib özünə desinlər də. Əgər bu konflikt ictimai rəyə çıxarılsın, bu, medianın vəziyyətindən xəbər verir. Mediamız nə gündədir, media menecmentimiz nə gündədir? Niyə onlar özləri haqqında müsbət fikirlər yaratmağa çalışırlar, amma onlar haqqında kənardan deyilən tənqidlərə bu cür dözümsüz yanaşırlar. Nəzərə alaq ki, AzTV və İTV dövlətdən maliyyələşdiyi üçün onlar hətta haqsız tənqidi fikrə də çox dözümlü olmalıdırlar. Haqsız tənqidi fikrə belə dözümlü olmaq onların boynunun borcudur”.

Media eksperti AzTV-nin fəaliyyətinin son illərdə sürətlə gerilədiyini bildirdi: “Ya xoşbəxtlikdən, ya bədbəxtlikdən, mən Arif Alışanovu tanımıram. Mən AzTV-də işlədiyim müddətdə o orda olmayıb və ya mənim diqqətimi çəkə bilməyib.

Ondan sonra da bizim şəxsi tanışlığımız olmayıb. Bu səbəbdən şəxsən onun haqqında heç nə deyə bilmərəm. Mən ona sadəcə ictimai şəxs kimi baxıram ki, AzTV-də gördüklərim istər-istəməz bu qurumun necə idarə olunması ilə bağlı təsəvvür yaradır. Bu baxımdan mən AzTV-dəki proqram siyasətinə, oradakı aparıcılara, verilişlərə baxıram. Bu proqram siyasəti hansı uğurlara səbəb olub? Ayrı-ayrı fədakar şəxslərin AzTV-dəki rolunu da danmaq olmaz. Amma bununla belə AzTV 80-ci illərlə müqayisədə iri addımlarla geriləyir, bunu da birmənalı demək olar”.

Yeni Nəsil Jurnalistlər Birliyinin rəhbəri, media eksperti Arif Əliyev isə bildirdi ki, dövlətin kütləvi informasiya orqanı haqqında rəy bildirmək təkcə Qulu Məhərrəmlinin yox, hər bir vətəndaşın hüququdur: “Mən də bu prosesi izləyirəm və bu qalmaqalların tarixçəsini bilən bir adamam. Qulu Məhərrəmli mənim həm əqidə, həm yaradıcılıq baxımından, həm də şəxsi olaraq ən yaxın dostlarımdan biridir. Ona görə də mənim

mövqeyim və düşüncələrim tamamilə aydındır.

Lakin professional baxımdan məsələyə yanaşsaq, Qulu Məhərrəmli özünü təsdiq etmiş və yüksək səviyyədə tanınmış adamdır. Lakin onların kimliyini də nəzərə alsaq, Qulu Məhərrəmlinin yazısı bir rəy və qiymətləndirmə idi. Mən çox təəssüflənirəm ki, faktiki olaraq dövlət orqanının, dövlət televiziyasının rəhbəri tənqiddə belə dözümsüz münasibət göstərir.

Dövlətin kütləvi informasiya orqanının haqqında rəy bildirmək, fikir bildirmək Qulu Məhərrəmlinin timsalında hər bir azərbaycanlının hüququdur və buna görə bu cür davranışı həyata keçirməyə ehtiyac yoxdur. Bu məsələdə heç məhkəməyə müraciət etmədən də, bu qurum aydınlaşdırmalı idi ki, rəy nədir, tənqid nədir və KİV-in rəhbərinin buna görə məhkəməyə müraciət etməyə faktiki olaraq şansı yoxdur”.

Nərgiz Liftiyeva

Akif Azalp

Özbəkistan Elmlər Akademiyasının Əlişir Nəvai adına Ədəbiyyat İnstitutunun baş elmi işçisi, filologiya elmləri doktoru

*Universitet müəllimimiz,
professor Şirməmməd
Hüseynovun işıqlı xatirəsinə!..*

NUR ÇEŞMƏSİ

*Mənə bir ad deyin, – qələmlə kağız
O ad yazılanda qürurla dolsun!
Jurnalistikanın şanın o adsız.
Xəyala gətirmək imkansız olsun!*

*Mənə bir ad verin, – şöləsi sonsuz,
Təfəkkür gülşəni heç vaxt solmasın!
Vətənin mətbuat tarixin onsuz
Təsəvvür eləmək mümkün olmasın!*

2019

Ramiz Orsər istedadlı şair, publisist və yorulmaz tədqiqatçı kimi Azərbaycan ədəbiyyatına xidməti ilə hər zaman seçilməkdədir. Onun əsl ziyalı təmənnasızlığı müraciət etdiyi mövzularda özünü göstərir.

Bir neçə il öncə Şəki ədəbi mühitinin demək olar ki, bütün dövr müəlliflərini ədəbi cameəyə küll halında təqdim etməklə olduqca ağır və məsuliyyətli bir işin öhdəsindən bacarıqla gələn tədqiqatçının digər əsərləri kimi, görkəmli Azərbaycan mütəfəkkiri professor Şirməmməd Hüseynovun portret cizgilərini özündə əks etdirən “Haqqın səsi” adlı tədqiqatı da neçə-neçə onilliklərdə qəlibləşmiş yaddaş kodlarına açar saldı. Bu əsərin dəyərini görkəmli televiziya mütəxəssisi, professor Qulu Məhərrəmli kitaba yazdığı “Milli məfkurə və yaddaş işığında” adlı rəydə belə vermişdir: “...İstənilən xalqın milli birliyi, bütövlüyü, sarsılmazlığı və tərəqqi yolu məhz onun enerji və qüdrət mənbəyi olan milli yaddaşdan keçir.

Bu kitab bütün ömrünü həmin milli yaddaşın bərpasına həsr etmiş, hadisələr romanı sayılan tarixdən millətin bugünü və sabahı üçün gərəkli ideyaların gün işığına çıxarılması üçün çalışmış, öz fədakar fəaliyyətilə keçmişlə bu gün arasında mənəvi körpü qurmuş böyük tədqiqatçı-alim, professor Şirməmməd Hüseynovun yaradıcılığı haqqındadır. Belə qiymətli kitabın üzə çıxması təkcə ensiklopedik zəka sahibi olan böyük bir tarixçi alimin, peşəkar mətnşünasın, qüdrətli publisistin yaradıcılığı haqqında danışmaq deyil, həm də XX əsr tariximizin həyəcanlı anlarından, milli haqq və ədalət uğrunda mübarizədən, ideya toqquşmalarından, çiyinlərini həmin mübarizələrin ağırlığı altına vermiş unudulmaz millət fədailərindən söz açmaq deməkdir”.

Sözün bütün mənalarda haqqın səsi olmaqla dəyərli ömrünün hər anını canından artıq sevdidi Vətəninə, Millətinə, onun bugünü və tarixi keçmişinə sədaqətlə xidmətdə, çarpışmalarda və aramsız araşdırmalarda keçirmiş millət fədaisi, sonuncu mögi-

kanımız Şirməmməd Hüseynovun şərəfli ömür yoluna belə bir dəyərli əsərlə növbəti abidəni ucaldan R.Orsərin tədqiqatını akademik Rafael Hüseynovun “Millət yaddaşının keşikçisi” əsərinin mənəvi varisi hesab edərkən, həmin kitabdan belə bir sitat gətirməyi özümüzə borc bilirik: “Professor Şirməmməd Hüseynov bir ömürdür ki, beləcə, babasının tapşırığı kimi vicdanını paklaşdırmaqla məşğuldur!..” (Burada söhbət Azərbaycan mətbuatının yaradıcısı Həsən bəy Zərdabidən gedir. Müəllif böyük Mirzə Fətəli Axundzadəyə yazdığı məktuba istinad edir. – Q.M.)

Akademik Nizami Cəfərov vicdanı pak, əqidəsi saf, amalı təmiz aydınımızın “Azərbaycan” qəzetində parlament hesabatları və şərhlər (noyabr 1918 – aprel 1920)” kitabının 2015-2016-cı illərdə nəşr olunmuş hər iki cildini cümləbəcümlə oxuduğunu qeyd etməklə yanaşı, ustadına üz tutaraq, onun gərgin və vicdanlı əməyini belə dəyərləndirir: “...əminliklə deyə bilərəm ki, bu, hər şeydən əvvəl, kifayət qədər mükəmməl mətnşünaslıq işidir; ikincisi, eyni dərəcədə mükəmməl bir yazıçı-jurnalist işidir; üçüncüsü (və ən başlıcası) isə böyük bir vətəndaşlıq işidir ki, hər cür təqdirdə layıqdır”.

Ramiz Orsər Şirməmməd müəllim haqqında onlarla dəyərli alim və ziyalımızın artıq tarixə çevrilmiş dəyərli fikirlərindən sitatlar verir, bu qənaətə gəlməklə eyni zamanda, kamillik ömrü yaşamış professorun işıqlı portretini gözlərimiz önündə canlandırmağa müvəffəq olur: “Şirməmməd müəllim əsl kamillik etalonudur. Onu ayrı-ayrılıqda çoxtərəfli amplyualarda sevgi dolu ürəklə, isti və duyğusal sözlərlə vəsf edənlər də son nəticədə bir Ustad kamilliyinə “güzgü” tutmuş olurlar.

*“Şirməmməd Hüseynov müəllim obrazında kamildir;
tədqiqatçı obrazında kamildir;
jurnalist – qələm və söz sahibi obrazında kamildir;
əqidə, məslək dostluğunda kamildir;
milli əxlaq və vicdan daşıyıcısı obrazında kamildir;
sadiq və sədaqətli ailə başçısı obrazında kamildir;
ata-valideyn obrazında kamildir;
vətəndaş obrazında kamildir;
və s. və ilaxır.
Ozə başdan-ayağa kamillik nümunəsidir.”*

“Ağlayan xəbər”. Bu ad altında kitabının çap olunacağı xəbərini elə şair Ramiz Orsərin özündən eşitdim və təəccübümü də gizlətmədim. Axı xəbərlərin sevincli, acılı, şirinli, qanadlı olduğunu eşitmişdik. “Xoş xəbər”, “bəd xəbər” və s... “Niyə məhz ağlayan xəbər?” Mahiyyətdən agah olanda isə müəllifə haqq qazandırdım. Doğrudan da, həyatda elə böyük insanlar var ki, onların dünyasını dəyişməsilə bütöv bir millətin qan yaddaşı silkələnir, gözlərə qaranlıq çökür, ümidlər öləziyir, inamların üzərini qatı kölgə bürüyür. Təkcə gözlər deyil, ürəklər də ağlayır bu yeri hər zaman boş qalacaq itkilərdən bizi xəbərdar edən “ağlayan xəbərlərə”...

Şairi sarsıdan həmin ağlayan xəbər millətimizin böyük ziyalı, əvəzolunmaz aydını, əsl alim, əsl pedaqoq, sözün hər bir mənasında insan kimi İnsan, şəxsiyyət kimi Şəxsiyyət Şirməmməd Hüseynovun vəfatı xəbəri idi.

Odur ki, “haqq, ədalət, istiqlal və azadlıq aşiqi”nin unudulmaz xatirəsinə həsr etdiyi poemasını da elə aşağıdakı yangılı misralarla başlaması bu acı xəbərin şairin ürəyində, beynində yaratdığı təlatümlə bağlıdır:

*Elə bir dili var acıdan acı,
İçində ağlayar, üzdə deyir.
Hər şeydən bəlkə də seçilmək üçün
İpəyə bürünər, qara geyinər
ağlayan xəbər.*

Həmin ağlayan xəbərin hələ gözlərimizə qaranlıq çökdürmədiyi zamanlara qayıtmaq istəyirəm:

... 2015-ci ilin son günləri idi. Telefonuma zəng gəldi. Nömrə tanış deyildi. Açdım. Salam verən şəxsin səsndən ahıl adam olduğunu anladım. Hətta o qədər tanış səs idi ki... Lakin aydınlaşdırma bilmədim kimdir, heç buna ehtiyac da qalmadı. “Şirməmməddir, – söylədi. – Şirməmməd Hüseynov”.

Düzü, jurnalistikamızın mögikanı Şirməmməd müəllimlə haçansa telefonla danışacağımı ağıma belə gətirmədiyimdən ça-

şıb qalmışdım. Özü də belə qəfil zəng! Deyim ki, bu çaşqınlıq telefon danışığı bitənəcən davam etdi. Günü bu günəcən də unutmamışam o danışığımı. Şirməmməd müəllim zəng etdiyi nömrəni “Elimiz. Günümüz” qəzetindən götürdüyünü və danışanın Qiymət Məhərrəmli olub-olmadığını soruşdu. Elə qəti şəkildə soruşdu ki, matım-qutum qurudu. Yalnız “bəli” söyləyə bildim. Daha sonra “təsisçisi və baş redaktoru” olduğum (bu sözləri xüsusi vurğu ilə səsləndirdi) “Elimiz. Günümüz” qəzetinin ümumi ideyasını, sifətini və yazıların səviyyəsini bəyəndiyini bildirdi və dərhal da zənginin məqsədinin bu olmadığını söylədi. “Qızım, fikrim təkcə sizi tərifləmək deyil. Bilirəm ki, hər sayınızda Bəxtiyar haqqında xatirələri toplayıb çap edirsiniz, özü də ikinci səhifədə. Bax bu, çox yaxşı! Bu, ölməz Xalq şairimizə ehtiramın təcəssümüdür, sağ olun! Lakin indi mən sizi tərifləmək yox, iradımı, narazılığımı bildirəcəm. Bəxtiyar Vahabzadə haqqında yazıları verərkən son dərəcədə diqqətli olun, çünki bu, bir tarixdir...”

Nə gizlədim, gözləyirdim ki, Şirməmməd müəllim deyəcək, sağ ol qızım, belə çətin zamanədə bu səviyyədə qəzet çıxarırsan. Necə də bilirsən bunu? Maliyyəsini hardan tapırsan? Birdən kiməsə əl açarsan, kimənsə rüşvət alarsan, ha, bax bunu görməyim səndən. Bəlkə hansısa köməyə, məsləhətə ehtiyacın var? Lakin...

Qulaqlarım uğuldadı. Şirməmməd müəllimin yazı haqqında iradı Türkiyəli müəllifin yazısında qeyd edilən hansısa tarixlə bağlı idi. Müəllif 1950-60-cı illərdə baş verən hadisədə tarixi yanlış yazıbmuş. Mən çəkinə-çəkinə bu halda məsuliyyəti müəllifin daşdığını qeyd etsəm də, böyük müəllimimiz buna qəti etirazını bildirərək, redaktor kimi bu məsələdə nəşrdəki məsul şəxsin daha böyük məsuliyyət daşdığını israr etdi. Razılaşmaqdan başqa çarəm qalmamışdı. Dəqiq və sərrast irad idi. Nə deyə bilərdim ki?!

O gündən bizi artıq illər ayırır. Azərbaycan jurnalistikasının atası Şirməmməd Hüseynovun dəfni günü təşkil olunan möhtəşəm vidalaşma törənində göz yaşları içərisində onun bu tarixi zəngi zamanı dediyi sözlər elə hey beynimdə səslənirdi: “Jurnalistika ciddiyyət, prinsiplilik, dəqiqlik və vicdanlılıq tələb edir!” Çox doğru buyurubsunuz, əziz, unudulmaz Şirməmməd müəllim!

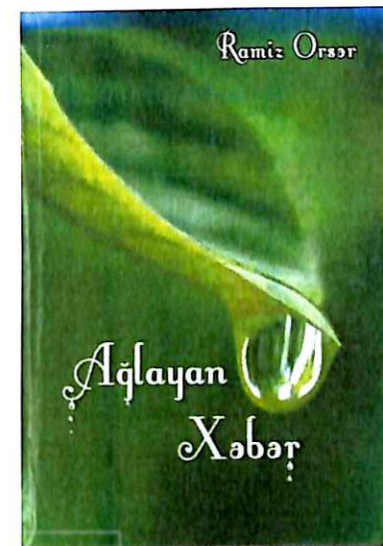
lim! Yolunuz yolumuz, əqidəniz əqidəmizdir! Sizin qoyub getdiyiniz şərəfli yolun yolçusu olmaqdan gözəl nə ola bilər ki?!

Sözardı:

Dəyərli oxucularımız, şair-tədqiqatçı Ramiz Orsərin "Ağlayan xəbər" kitabına şairin Şəki ləhcəsinin şirinliyi hopmuş onlarla şeiri ilə yanaşı, xatirəsini hər zaman əziz tutduğu unudulmaz müəllimimiz Şirməmməd Hüseynova həsr etdiyi eyniadlı poema da daxil edilmişdir. Kitabı oxuduqca düşünəcəyinizi, mətləblərə vardığca, yenidən düşüncələrə dalacağınızı, təkrar oxuduqca gözləriniz önündə həm müəllifin, həm də poema qəhrəmanının əyilməz obrazının canlanacağını aydınlığı ilə görürəm. Çünki vicdanı pak, əqidəsi təmiz insanlarla həmfikir olanların paklaşmaqdan, kamilləşməkdən başqa yolu olmur.

Qiyət Məhərrəmli,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, şair-publisist

Haqq, ədalət, istiqlal və azadlıq aşığı, mütəfəkkir alim, böyük hərflərlə yazılan İNSAN **Şirməmməd Hüseynovun** unudulmaz, əziz xatirəsinə

PROLOQ ƏVƏZİ

Elə bir dili var, acıdan acı,
İçində ağlayar, üzdə deyir.
Hər şeydən, bəlkə də seçilmək üçün
İpəyə bürünər, qara geyinər
ağlayan xəbər.

Yolları döyəclər ayaq səsləri,
Dili topuq çalar, üzü qəm çəkər.
Atını dördnala çapar hər yana,
Hamının içindən, gözündən keçər
ağlayan xəbər.

Nəfəs dərəndə də gözünü qıyar,
Çölü bumbuz olar, içi od-ocaq.
Adamı diliylə mat qoya-qoya
Yağmurlu gözlərdən su içər ancaq
ağlayan xəbər.

Bilinməz heç zaman vaxtı, vədəsi
Gizlədər ağzında köpək dişini.
Gecə də, gündüz də gəlməz vecinə
Həm gizlin, həm aşkar görər işini
ağlayan xəbər

Qoşular küləyə, gəzər hər yanı,
Elə bil dünyanın yetişib sonu.
Min rəngə düşsə də, mən də arifəm
Gözünün rəngindən tanıdım onu.
O, qara xəbərdi ağlayan xəbər.

Vətəndən uzaqda – qürbət diyarda
Gəlib tapdı məni, əllərim əsdi.
Quş olub Vətənə uçmaq istədim,
Qanunlar, qaydalar yolumu kəsdi.

Alnıma buz basdı, üşütdü məni,
Gözüm nəm bitirdi, ürəyim qəhər.
Qəm-qüссə içində, yadlar elində
Gözümü buluda sıxdım bir təhər.

Kimsəyə nə səsım, nə ünüm yetdi,
Dünyanın qərribə işi nə qədər.
Yollar ayağımdan çıxmasın deyə
Qol açıb boynuma dolandı qəhər.

Boyu bir qarışdı zalım xəbərin,
Özüysə hər şeydən ağırdan ağır.
Günəşli Huyuston sahillərinə
Həm qərrib, həm isti yağışlar yağır.

Yağışın içində gördüm özümü,
Damlalar gül açdı soyuq əlimdə.
Kimə dərd danışım, kimə üz tutum,
Mənimtək lal olub ağzım, dilim də.

Hər yerdən, hər yandan üzülən əlim
Uzanıb üzümün nəmini sildi.
Köksümdə gurlayan təndir ürəyim
Dil açdı, dil dedi, rıqqətə gəldi:

Əzizim, yanan ağlar,
Dost ağlar, yaman ağlar.
Alim eldən gedəndə
Yaş tökər, zaman ağlar.

Aslan idi, şir idi,
Ocaq idi, pır idi,
Daşdan çıxan çörəyi
Tutıyaqla bir idi.

Tarixin dərdədaşıydı,
Qəm çəkdi, dərd daşıdı.
Yazdığı hər bir kitab
Millilik yaddaşıdı.

Bütün işi üzdedi:
Az qazandı, az yedi,
Nifrət etdi yalana,
Nə dedisə, düz dedi.

Atəş oldu, od oldu,
Yaltaqlığa yad oldu.
Hər sözü, hər söhbəti
Ağızlarda dad oldu.

Nur ələdi, nur saçdı,
Bağlı qapılar açdı.
O nə şöhrətə uydu,
Nə də ardınca qaçdı.

Haqqa yol açan səsi –
Ədalət möcüzəsi.

Şamtək əridi, getdi,
Özü elm pərvanəsi.
Boş otağı dad eylər,
Urək yaxar, od eylər.
Qədirbilən dostları
Daha onu yad eylər.

Gedən getdi, gəlməz ki?
Ağlar könül gülməz ki?
O haqqsevər mücahid,
Bir başqa yol bilməz ki?

Nə danışır dilim, ağzım,
Bitdi nədi, getdi nədi?!
Haqqa sarı haqq yolçusu,
Yolu sona yetdi nədi?!

O, ucalan ucalıqlar
Yenə uca qalacaqdır.
Dərddəşləri onun üçün
Sevgilərlə dolacaqdır.

O, əl yetməz clə zirvə,
Ürək dostu millətinin.
Kimsə haqqı danarmı ki?
Ədaləti danmaq çətin.

Haqq söylədi, haqq çağırırdı
İndi də haqq yolundadı.
Uzunsa da getdiyi yol
Mələklər sağ-solundadı.

Bircə kərə büdrəmədi,
Yanılmadı gümanı da.
Üzü ağdı həm Allahın,
Həm də xalqının yanında.

Yetimlik köynək kimi
Biçilmişdi boyuna,
Halallıq da, düzlük də
Boy vermişdi soyuna.
Anasının gözündə
Sevinc oldu, yaş oldu.
Yaşadları içində
Kamalıyla baş oldu.
Böyüdü udum-udum,
Böyüdü nəfəs-nəfəs.
Halallığın yerini
Heç bir şey verə bilməz.
Bağ saldı, bağban oldu,
Bir gülüstan bitirdi.
Obasına, elinə
İki arxa-dağ yetirdi.
Gülüstanı çiçək-çiçək
Lalələndi, Fərəhləndi,
Haqqı itən tarixçün
O danışdı, o dindi.
Özündə olub gözü
Nəfsinə durub yiyə.
Haram tikə yeməyib,
Çörəyi də tutiyə.
Qul olmayıb heç zaman
Nə şöhrətə, nə şana.
Müəllimlik adı da
Halaldan-halal ona.
O, adlı-sanlı kişi,
Şöhrətli-şanlı kişi.
Tarixə şərəf verdi,
Şərəfləndi özü də.
Dillərdə dastan oldu,
Söhbəti də, sözü də.
Cəsarəti, ilhamı
Allahın ona payı,
O da heç itirmədi
Boynundakı haqq-sayı.

Bitə bit dedi, kütə küt dedi,
 Yalançıya yalançı.
 Boşboğaza hüt dedi,
 Rüşvətxora talançı.
 Haqq, ədalət arşınıydı
 Əlindəki arşını.
 İtaətin, cəhalətin,
 rəzalətin –
 ikibaşlı siyasətin
 Özü döydü düyüsünü,
 Özü bişirdi aşını.
 Haqsızlığın önündə
 Boyun da qaşmadı.
 Nə bir minnətçi düşdü,
 Bir minnət də daşmadı.

Tarixlər yaddaşı, özü bir tarix,
 Tarixin içində yaşayacaq O.
 Şərəfli adını çiyinlərində
 Hər zaman şərəflə daşıyacaq O.

Nə taledən küsdü,
 nə işindən bezdi.
 Həmişə üzüağ,
 Alınacıq,
 El içində
 vüqarla gəzdi.
 Yalana, talana,
 Yalançıya, talançıya
 Göz ağartdı, dur dedi,
 Öz əlinlə küt başını
 Küt divara vur dedi.
 Harama, haramxora
 Vermədi üz, baxmadı heç
 Bozbaşına, aşına,
 Su tökdü ocağına.
 Ürəklərə də çökdü ərək ilə,

Yalanların,
 talanların acığına.
 İnnən belə
 yaşayar orda:
 uyuyar rahat-rahat.
 Yalançılar,
 talançılar
 daha
 onu narahat etməz.
 Ona sevgi, sayğılar
 Tükənməz, sona yetməz.

Hər kəsi dişinə vurub yoxladı
 Hıçqıran, hönkürən, ağlayan xəbər.
 Ömür-gün dostunun çeşmə gözündən
 Qıy vurub yangıyla, çağlayan xəbər.

Ağlayan xəbər
 Upuzun əlləriylə
 Şirməmməd sevrələri:
 doğmalrı, əzizləri
 bir-bir çəkdi sınağa,
 İçin-için yandılar,
 Qıyma-qıyma doğrandılar,
 Kimsələrin dilində
 yer qalmadı qınağa.
 Əbədi ayrılıq
 bəlkə də
 talenin son oyunu.
 Dil-boğaza qoymayan xəbər
Yusifin də öpüb üzündən,
 qucaqladı boynunu.
 Güllər, çiçəklər ağladı,
 Dilə gəldi, ürəklər,
 ağladı,
 Sinələr dağladı.
 Sıralandı etibar, vəfa:

Ağlayan xəbərin istisindən
Üşündü **Rafael Hüseynov**,
Buludtək doldu
Fazil Mustafa.
Vətəndən uzaqda
Qulu Məhərrəmli,
Səfəri möhtəşəm,
gözləri nəmli.
“Talisman”sız qalan
Cahangir
Ayrılığa sürtdü üzünü.
Bir topa bulud tapıb
Buludun içinə atdı özünü.
Döndü bənövşəyə
dost da, tanış da.
Əlləri hər yerdən üzülənlər,
Qismətlə, qədərlə barışhabarışda.
Yel qanadlı atını
Səyirtmədi kənd-kənd, şəhər-şəhər
axşam-axşam, səhər-səhər.
Əlində qəm, dilində qəhər,
Hıçqırır hönkürən,
ağlayan xəbər.

Oxuyurdu, yazırdı,
İşləyirdi səhər, axşam.
Bircə kərə demədi,
Daha mən yorulmuşam.
Vaxtı da yox idi,
nə xəstələnməyə,
nə də ölməyə.
Nə oldu bu xəbərə,
ağladı niyə?
Yoruldumu o,
Usandımı
“Millət yaddaşının keşikçisi” olmaqdan?
Yoxsa,
“Milli yaddaşa körpü” salmaqdan?

Ya da...
Yox, yox, yox!
Nə yoruldu,
nə usandı.
Söz taxtında sonacan
özü oldu,
söz yaddaşının keşiyində dayandı.
Bir ömür yaşadı,
elə bir ömür ki,
Ömür deyirəm sənə!
Kimsələr bilməsələr də,
Bildirdi əqidə dostları,
bildirdi məsləkdaşları.
Nə gözə soxdu özünü,
Nə də əl açdı şöhrətə, şana.
Haqq,
Ədalət,
İstiqlal yollarında
Hürriyyət dilədi,
Nur çilədi
Ana Azərbaycana!

Bir əlində ayrılıqlar,
Bir əlində qəm, kədər.
Sən nədənmiş?
Səssiz, səmirsiz
nə vaxtdır yol gəlirsənmiş,
ağlayan xəbər.
Lap uzaq məkanda
Gözləri yol çəkirdi
Köhnə, əsl dostların.
Aralarından küləklər əsirmiş,
Əsirmiş narın-narın.
Dili, ağzı qurumuşdu
Ruhları gəzən
dostcanlılar –
Şöhrətli, şanlılar:
Bir yanda **Xudu**,

Bir yanda **Nurəddin**,
 Bir yanda **Şahmar**,
 Bir yanda **Qulu**,
 Bir yanda **Famil**,
 Bir yanda **Bəxtiyar...**
 Daha kim, kim, kim!
 Saymağa nə barmaqlarım yetər,
 Nə də yetər əllərim.
 Şirməmməd müəllimin
 Köhnə dostlarıydı onlar.
 Urəklərində qübar,
 Gözlərində intizar.
 O da dostcanlı.
 Hər yerdə, hər işdə
 təmənnasız, istiqanlı.
 Nə bir deyindi,
 Nə də bir giley etdi.
 Ayrılığı
 təzə paltar əvəzi geyindi,
 Əziz dostlarıyla
 görüşə getdi.
 O görüşə yol açdı,
 Yana-yana ağlayan xəbər.
 Kirpik çətir altında
 bəbəklərdən
 gildir-gildir çağlayan xəbər.

Müəllim oldu,
 hamıdan baş oldu.
 Kasıb-kusub adamı,
 Kimsəsizə sirdaş,
 dərddiyə dərddəş oldu.
 “Yeriyən akademiya”ydı,
 Ölçüyə gəlməz dözümlü,
 Bir də
 oxuduğu kitabların yozumu.
 Milli birlikdən,
 oyanışdan,

müstəqillikdən,
 dirçəlişdən yazdı, yazdı.
 Hər dəfə də söylədi,
 bunlar nədir ki,
 bunlar hələ azdı.
 Sağlığında
 adına nəğmələr yazılmadı.
 Ancaq
 kimi “talisman”ım dedi,
 Kimi şərəfim, şanım.
 “Millət yaddaşının keşikçisi”
 Özü oldu Azərbaycanın.
 “Milli yaddaşa körpü”,
 Həm də “qənimət adam”,
 Tarix zülmət, qaranlıq,
 Özü isə bir yanar şam, yandı,
 Yazdı, yaratdı.
 Nə səhər bildi, nə axşam.
 Qızıl idi söhbəti, sözü,
 Ədalətin danışan dili,
 Haqqın görən gözü,
 Şərəfin, şöhrətin özü.
 Ondan kim incidi,
 Axı kim haqqa qıyar?!
 Hərə öz sevgisindən
 ona yarlıq tikər,
 Ona ad qoyar.
 Dost da sağ olsun,
 Yad da sağ olsun.
 Hər kəsin öz taxtı,
 Hər kəsin öz yeri var.
 Az deyib,
 amma saz deyib
 Əlli illik məslək dostu, qardaşı –
 Ölməz əqidəli şair – ulu Bəxtiyar:
**“Əgər məndən
 Şirməmməd kimdir?” –
 deyə soruşsalar ikicə sətirlə**

mən belə cavab verərdim:
Şirməmməd – əxlaqın,
haqqın öz səsi,
Ləyaqət, dəyanət mücəssəməsi!”

EPİLOQ ƏVƏZİ

O, ucalan ucalıqlar
Yaddaşlarda qalacaqdır.
Səndən də, ağlayan xəbər,
Ayrılıqlar qalacaqdır.

Yola çıxan arzuları
Qönçə-qönçə çiçək açar.
Əməlləri – ana südü,
Zülmətlərə işıq saçır.

Yaşarıdır adı-sanı,
Dünya üç gün, beş gün deyil.
Kağızlardan ad silmək olar,
Tarixdənsə, mümkün deyil.

26 iyun 2019.
ABŞ, Huyuston

Ramiz Orsər. “Ağlayan xəbər”.
Bakı, “Elm və təhsil”, 2021

Vüqar Əhməd,
AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun
Mətbuat tarixi və publisistika şöbəsinin müdiri,
filologiya elmləri doktoru, professor

ZƏR QƏDRİNİ BİLƏN ZƏRGƏR

El arasında belə bir məsələ var: “İnsanın əsl-nəcabəti gərək olsun.” Şübhəsiz ki, bir insanın geni, qanı təmizdirsə, yəni yeddi arxa dönəni təmiz, pak insanlar olubsa, halal süd əmibsə, o insan mütləq vətənpərvər olur və hansı sahədə çalışırsa çalışsın, öz işində

ön sırada gedir, nümunəvi olur, çox sevilir və onu tanıyanların məhəbbətini qazanır. Şirməmməd müəllim halal süd əmib, yeddi arxa dönəni halal insanlar olub. Söz yox ki, bütün bunları onun heyratımız yaradıcılığında, işgüzarlığında, eyni zamanda pedaqoji fəaliyyətində açıq-aşkar görmək olar. Şirməmməd müəllim Uca Allahın ona bəxş etdiyi zəkadan, istedadından olduqca səmərəli istifadə edib və 95 illik ömründə ağıl kəsəndən bəri bir dəqiqəsini belə boşa verməyib. Nə mal-dövlətdə, nə rütbədə, nə vəzifədə, nə bir mükafatda gözü olmadan gecəsini-gündüzünə qatıb və hətta bacaracağından da artıq işlər görüb.

Bəlkə də çoxlarının xatirindədir, 1988-ci ildə erməni cəlladları xalqımıza qarşı növbəti qətlə planı həyata keçirməyə hazırlaşarkən, Şirməmməd müəllim Azərbaycan xalqını bu barədə məlumatlandırmaqdan ötrü, ermənilərin nə qədər riyakar, minsifətli, qəddar, təxribatçı və yalançı olduqlarını ətraflı, mənalı çıxışları ilə bəyan eləyirdi. O vaxt bir sıra “beynəlmiləlçilər” Şirməmməd müəllimi araqızırdıran adlandırırdı. Lakin az zaman keçmədən o adamlar Şirməmməd müəllimin nə qədər uzaqgörən, nə qədər dərin düşünən bir ziyalı olduğunu gördülər. Əfsuslar olsun ki, həmin ərəfədə sosialist ideologiyası ilə dumanlanan adamlar hələ də üzdənirə Mixail Qorbaçovun bu işə son qoyacağına, erməni qatillərini cəzalandıracağına inanırdı. Lakin

“it-itin ayağını basmaz”, – deyiblər. Mixail Qorbaçov nəinki Azərbaycan xalqına qarşı işğalçı siyasət aparan erməni faşistlərini cəzalandırmadı, əksinə Qərbi Azərbaycandan, sonra isə Qarabağımızdan xalqımızın övladlarını didərgin eləmələri üçün onlara əlindən gələn köməyi əsirgəmədi.

Şirməmməd müəllim isə öz publisistik çıxışları ilə istər ermənilərin, istər onlara arxa duran kafirlərin iç üzünü açıb göstərir, xalqımıza ayıq olmağı, düşmənin işğalçı siyasətinə qarşı səfərbər olmağı tövsiyə edirdi.

Şirməmməd müəllim Şəki şəhərində doğulub, atası o hələ üç yaşında ikən vəfat edib, anası Sara xanım altı övladını təkbaşına böyüdü. Əsil müsəlman – azərbaycanlı qadınlara, olan bütün mənəvi keyfiyyətlərə malik olan bu ismətli ana övladlarına, o cümlədən Şirməmməd müəllimə çox gözəl tərbiyə verib. Şirməmməd müəllim isə anasının bütün ümidlərini doğrularaq gecə-gündüz oxuyub, oxuyub, yenə də oxuyub. Təsədüfi deyil ki, Şəkiddə 2 nömrəli orta məktəbin sonuncu sinifində oxuyarkən, yəni 1940-cı ildə onu əlaçı şagird kimi Soçi şəhərinə göndəriblər.

Şəkiddə orta məktəbi bitirəndən sonra Şirməmməd müəllim elmini artırmaqdan ötrü təhsilini davam etdirir, bu səbəbdən də 1941-1943-cü illərdə Şəkiddə 2 illik Müəllimlər İnstitutunun fizika-riyaziyyat fakültəsində təhsil alır. 1943-cü ilin mart ayından 1944-cü ilin iyun ayınadək Zaqatalanın Varxian, Şəkinin Aşağı Göynük və Oxut orta məktəblərində fizika-riyaziyyat müəllimi işləyir. 1945-ci ilin avqustuna qədər “Nuxa fəhləsi” qəzetində ədəbi işçi kimi çalışır və 1945-1950-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinin Jurnalistika şöbəsində təhsil alır. 1947-ci ilin aprel ayından 1950-ci ilin sentyabr ayına qədər ADU-nun “Lenin tərbiyəsi uğrunda” qəzetində redaktor müavini işləyir. Eyni zamanda 1948-1950-ci illərdə “Azərbaycan müəllimi” qəzetində şöbə müdiri vəzifəsində çalışır.

1950-1954-cü illərdə M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinin aspiranturasında təhsil almış və 1954-cü il iyun ayının 25-də həmin universitetin jurnalistika fakültəsinin Elmi Şurasında, MDU Mətbuat tarixi

kafedrasının müdiri, professor A.Portyankinin rəhbərliyi ilə namizədlik dissertasiyasını müdafiə etmişdir.

Şirməmməd müəllim Uca Allahın ona verdiyi işıqlı zəkaya dayanıb oxudu, oxudu, oxuduqca öyrəndi və Həsən bəy Zərdabidən başlanan sələfləri kimi hər zaman xalqının ağı-qaradan seçməsinə xidmət elədi.

Möhkəm dost idilər Hacı Zeynalabdin Tağıyevlə Həsən bəy Zərdabi. Hətta o qədər yaxın idilər ki, Hacı öz malikanəsində Zərdabiyə ev vermişdi. Çünki bu iki dahinin fikirləri, düşüncələri, ideyaları bir-birini olduqca gözəl bir şəkildə tamamlayırdı.

Həsən bəy-Zərdabi 1908-ci ildə dünyasını dəyişsə də, Hacı Zeynalabdin Tağıyev 1924-cü ildə dünyasını dəyişdi və məhz bu ildə də Şirməmməd Hüseynov dünyaya gəldi. Sanki el atası Hacı Zeynalabdin Tağıyev Həsən bəy Zərdabi ilə Şirməmməd Hüseynovun arasına möhkəm, qırılmaz, dağılmaz bir körpü salmışdı. Sanki Həsən bəyin vəfatından on altı il keçəndən sonra yeni bir Həsən bəy Zərdabi doğuldu.

Şirməmməd müəllimin də sosializm ideologiyası dövründə, rejimin acı zəhərinə qarşı özünəməxsus tənqid üsulları var idi. Lakin bu hamısı deyildi. Şirməmməd müəllim sosializm ideologiyasının tüğyan etdiyi vaxtlarda ən yaxın dostları Bəxtiyar Vahabzadə, Xudu Məmmədov, Nurəddin Rzayevlə birlikdə Novxanı kəndində Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin atası Hacı Ələkbər ağanın məzarını ziyarət etməyə gedirdi.

Təsədüfi deyil ki, Şirməmməd müəllimlə bağlı Rusiyada yerləşən “Sputnik Azərbaycan” kanalı xəbər verir ki, professor bu fikirləri “Azərbaycan” qəzetində parlament hesabatları və şərhlər” adlı kitabının III cildinin təqdimatında səsləndirib: “Biz onlara borcluyuq. Mən 50 ildir o kişilərlə ünsiyyətdəyəm. Mənim ən yaxşı vaxtım o kişilərin yazdıqlarını oxumaqdır. XX əsrdə bizim iki böyük dahimiz var. Onlardan biri dövlətimizi, o biri isə musiqimizi yaradıb.”

Azərbaycan maarifçiləri xalqın zəkasının işıqlanmasında çox işlər görmüşlər. Xalqın zəkasını işıqlandıran insanlardan biri də məhz Şirməmməd Hüseynovdur. Publisist-alim Rafael Hüseynov, Şirməmməd Hüseynov haqqında 2018-ci ildə “Elm və Təhsil” nəşriyyatında nəşr etdirdiyi kitabının adını “Millət yad-

daşının keşikçisi” qoymuşdur. Bu, həqiqətən də belədir. Şirməmməd müəllim millət yaddaşının keşikçisidir. O, yaradıcılığa başlayandan millətin qabaqcıl ziyalılarını, millət uğrunda canlarını, ailələrini fəda edənləri, millətin istiqlalı, istiqbalı üçün hər cür zillətlərə, məşəqqətlərə qatlaşmış insanlarını, eyni zamanda daim millətin ayağının altını qazıyan, ona arxadan zərbələr endirən, böhtan atan, ona qarşı qətləliam törədən düşmənlərini öz kitablarında, məqalələrində, çıxışlarında bir ayna kimi göstərərək millətin yaddaşının keşiyində durmuşdur və durmaqdadır.

Uzun illərdir Şirməmməd müəllim 1918-ci ildə Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətini yaradanların lideri Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin həyat və yaradıcılığına işıq tutur. Şübhəsiz ki, Şirməmməd müəllimin Məhəmməd Əmin Rəsulzadəyə olan sevgisi Məhəmməd Əmin bəyin Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda apardığı mübarizədir. Şirməmməd müəllim Məhəmməd Əmin Rəsulzadə əsərlərini toplayıb 5 cildə nəşr etdirmişdir. Bu kitablar həm də Məhəmməd Əmin Rəsulzadəyə böhtan atanlara, onu sevməyənlərə, onun haqqında cürbəcür şaiyələr yayanlara bir mesajdır.

Şirməmməd müəllim yuxarıda qeyd olunduğu kimi Məhəmməd Əmin Rəsulzadə haqqında onun 1920-ci ilə qədərki yaradıcılığını əhatə edən beş kitab, daha doğrusu beş cildliyini nəşr etdirmişdir. Lakin qocaman alimimiz bununla kifayətlənmir. O, Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin mühacirətdə yaşadığı dövrlərdə də yazdığı əsərləri, məqalələri tapıb üzə çıxarmaq fikrindədir. Hələlik zaman-zaman “Yeni Qafqasiya”, “Odlu yurd”da dərc olunmuş məqalələri “525-ci qəzet”in şənbə nömrəsində dərc etdirən Şirməmməd müəllim deyir ki, o məcmuələrdə Azərbaycan milli istiqlal hərəkatına, Azərbaycanın gerçək tarixinə dair o qədər dəyərli sənədlər, yazılar, məqalələr var ki, bunlar bizim tariximizi öyrənmək üçün vacibdir.

Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin redaktoru olduğu “Odlu yurd” qəzetindən bir parçanı göstərmək kifayətdir ki, Moskvada məhz azərbaycanlıları əzməkdən ötrü o zamanlarda Azərbaycan maarifini idarə edən erməni Mirzoyanın necə riyakar olduğu və Azərbaycan xalqına qarşı məkrli mövqe tutduğu aşkara çıxsın.

“Fəqət Azərbaycan maarifini idarə edən Mirzoyan, Rot Hauzer Mişel kimi Moskva mümməsilləri Azərbaycan xalqının gözünü boyamaq məqsədilə ali məktəblərə qəbul ediləcək tələbələrə 60 nisbətinin türk olmasına qərar vermişdilər. İştə tam bu sırada firqə xəttindən inhirat (sapma) cürmilə (təqsirilə) Azərbaycan kommunist firqəsində iflas və inhilal özünü göstərincə məsələ şəklini dəyişərək sinfi bir mahiyyət aldı. Ali məktəblərə girmək istəyən 1500 türk tələbədən yalnız 5 faizi qəbul edilərək yerdə qalanı burjua, qolçomaq, tacir uşağı yabançı ünsür qulpu taxılaraq rədd edildi.”

Lakin bu qəzetlərin orijinal saylarını hələ də əldə eləyə bilməyən Şirməmməd müəllim belə bir təklif irəi sürür ki, Azərbaycanda Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin irsini öyrənən xüsusi bir rəsmi təşkilat, yer olmalıdır. Bu bizim tariximizdir. Keçən il Türkiyədə Əli Yavuz Akpınar və onun dostları “Yeni Qafqasiya. Məhəmməd Əmin Rəsulzadə 1923-1927” kitabını buraxdılar. 1923-1927-ci illər ərzində “Yeni Qafqasiya” jurnalının 95 nömrəsi çıxıb. Bu 95 nömrədə Məhəmməd Əmin bəyin 144 yazısı dərc olunub. Türkiyəli dostlarımız da bunu ayrıca kitab şəklində çap ediblər. Özü də kitab 390 səhifədən artıqdır. Bu hələ bir jurnalda çap olunan yazılardır. Mən 5 cild nəşr etdirdim. Sonra onun parlamentdəki çıxışlarını ayrıca çap etdirmək istədim, amma etmədim. “Azərbaycan” qəzetindəki parlament hesabatları və şərhərdən ibarət 3 cild buraxmışam. Orda onun parlamentdəki bütün fəaliyyəti əks olunub. Deməli, Azərbaycanda 1920-ci ilə qədər Məhəmməd Əmin Rəsulzadə və cümhuriyyətçilərlə, müsavətçilərlə bağlı nə olubsa bunlar üzdədir, öyrənilib və öyrənilir. Mühacirət dövrü ilə məşğul olanlar var, mən onları bilirəm. Türkiyədə xüsusilə məşğul olanlar çoxdur. Mənim bu saat məşğul olduğum “Yeni Qafqasiya”dır. Sağ olsunlar türk qardaşlarımız, mənə göndəriblər. 1929-1931-ci illərdə “Odlar yurdu”nun 32 sayı çıxıb. İki kitab şəklində buraxıblar. Bütün nömrələri, bütün yazıları olduğu kimi. Biz necə “Əkinçi”ni, “Molla Nəsrəddin”i çap etmişik, o cür, özü də bizdən də yaxşı çap ediblər. Hərəsi 800-dən artıq səhifədir. İndi bunu bizim respublikada çap etmək olmazmı?!

Bir sözlə, Şirməmməd müəllim Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin bütün irsini çap elətdirib xalqa çatdırmaq fikrindədir. Onu da qeyd etmək mütləq lazımdır ki, Şirməmməd müəllim Məhəmməd Əmin Rəsulzadəyə aid bütün yazıları öz vəsaiti, daha doğrusu maaşı hesabına çap elətdirib. Bu da qocaman alimimizin bir insan kimi yüksək mənəvi keyfiyyətlərini, nəcib sifətlərini göstərir.

Müdrük insanlarımız belə bir söz də işlətməşlər ki, vətənpərvər insan gününü bir parça quru çörəklə də başa vurur, vətən satana isə haram yollarla qazandığı milyonlar belə bəs eləməz. Şirməmməd müəllim eyni zamanda mühafizəkardır. Bir qisim insanlar hökmdarın mühafizləridir. Əsgərlərimiz vətənin mühafizləridir, polislərimiz asayişin keşiyində dayanıblar. Alimlərimiz elmlərimizin mühafizləridir. Şirməmməd müəllim kimi insanlarımız isə gerçək tariximizin mühafizləridir.

Şirməmməd müəllim uzun illərdir ki, həqiqətin qarşısındakı pərdələri yırtaraq xalqa gerçəyi anladır. Şirməmməd müəllim bütün bunlarla yanaşı öz çıxışlarında vaxtilə Azərbaycanda jurnalistikanın təməlini qoyan Həsən bəy Zərdabinin “Əkinçi” qəzetində dərc etdirdiyi məqalələrdən sitatlar gətirərək, eşşəklə su satan adi bir erməninin, ermənilərin “Böyük Hayastan” yaratmaq niyyətinin həyata keçməsindən ötrü qazandığı qəpik-quruşu belə erməni icmasının hesabına keçirtdiyini, azərbaycanlı bəylərin isə xalqın kasıb zümrəsindən ötrü, gənclərin savadlanmasına görə bir qəpik xərcləməmələrini söyləyərək, bir sıra pulu-parası olan imkanlı adamlarda vicdan hissinin oyanması üçün olduqca obrazlı natiqlik məharətindən istifadə edir.

Son illər ərzində Şirməmməd müəllimin “Milli haqq və ədalət axtarışında” (Bakı, “Adiloğlu”, 2004), “Mətbu irsimizdən səhifələr” (Bakı, “Çənlibel”, 2007), “Publisistik miraz və müasirlik” (Bakı, “Elm”, 2007), “Müstəqilliyin çətin yolu... Reallıqlar, düşüncələr” (Bakı, “Elm”, 2009), “Üzeyir Hacıbəyli. Nəşrlərdə kənarda qoyulmuş mətbu əsərləri” (İki cildə. Bakı, “Elm”, 2009-2010), “Məhəmməd Əmin Rəsulzadə. Əsərləri” (Beş cildə. Bakı, “Təhsil”, 2014), “Azərbaycan” qəzetində parlament hesabatları və şərhlər” (Üç cildə. Bakı, “Qanun”, 2012, 2015, 2016, 2017) kimi kitabları çapdan çıxıb.

Şirməmməd Hüseynov Uca yaradanın ona bəxş etdiyi şüuru ancaq saleh işlərə yönəltmişdir və yönəltməkdədir. O, heç zaman qadağaları pozmamışdır, vətənin təəsübünü çəkmiş, namusu ilə yaşamış, xalqını sevmiş, ona əllərini uzadan hər kəsə qayğı göstərmiş, kimsənin əlini boş qaytarmamışdır. Təkrar da olsa, bunu deməyə borcluyuq ki, Şirməmməd müəllim hər saniyəsinə qızıldan qat-qat dəyərli sayaraq, həm də böyük həvəslə çalışmışdır və 95 yaşı olmasına baxmayaraq cavanlıqındakı enerji ilə çalışmaqdadır.

Sevgili Peyğəmbərimiz Həzrəti Muhəmməd əleyhəssalatu vəssələmin çox gözəl bir hədisi-şərifı var; “Alim öldü, aləm öldü”.

Ulu Peyğəmbərimiz ailələrə çox böyük dəyər verərək, onların məqamının Allah yanında çox yüksək olduğunu söyləmişdir.

Şirməmməd müəllim həm də uzun illərdir ki, nümunəvi bir pedaqoqdur. O, 1954-cü ildən, yəni M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinin Elmi Şurasında həmin universitetin mətbuat tarixi kafedrasının müdiri, professor A.Portyankinin rəhbərliyi ilə namizədlik dissertasiyasını müdafiə edərək alimlik dərəcəsi alıb doğma vətənə döndəndən sonra Azərbaycan Dövlət Universitetində filologiya fakültəsinin jurnalistika kafedrasının baş müəllimi kimi çalışmağa başlamış, sonra dosent kimi işləmiş, 1962-1969-cu illərdə ADU-da filologiya fakültəsinin dekanı müavini, 1970-1976-cı illərdə jurnalistika fakültəsinin dekanı, 1976-1980-ci illərdə mətbuat tarixi və ideoloji metodları kafedrasının müdiri olmuşdur. Şirməmməd müəllim hal-hazırda da Bakı Dövlət Universitetində professor kimi çalışmaqdadır. O, bu illər ərzində vətənə, torpağa, xalqa, millətə, dövlətə ləyaqətlə xidmət edən yüzlərlə elm adamı yetişdirmişdir.

Şirməmməd müəllimin pedaqoji fəaliyyətinin böyük bir hissəsi sosializm ideologiyasının qılncının qabağının da, arxasının da kəsdiyi zamanlara düşmüşdür, yəni 1954-cü ildən 1991-ci ilə qədər, düz otuz yeddi il. Hamımıza, daha doğrusu, 1991-ci ilə qədər artıq xalqın dili ilə desək ağıl kəsən insanlarımıza məlumdur ki, sosializm ideologiyası dönməndə Lenin

ilahiləşdirilmiş, dünyanın ən qəddar adamlarından biri olan, 1918-ci ildə 100 mindən çox azərbaycanlının qətlinə fərman vermiş Stepan Şaumyan isə bütəldirilmişdi. Bütün informasiya vasitələri, mətbuat orqanları yerli-yersiz Lenini, Şaumyanı tərifləyir və tərifləməkdən də doymurdular. Şaumyan mövzusu isə o zaman Sovet Hökumətinə şirin görünmək istəyən insanlar üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edirdi. Lakin onlardan fərqli olaraq həqiqəti bəyan eləyən Şirməmməd Hüseynov isə qətiyyənlə qorxmurdu. Daim Azərbaycan və türk xalqının ən qatı düşmənlərindən olan Stepan Şaumyanın əsil simasını, riyakarlığını, alçaqlığını tələbələrində anladır. 60-cı illərdə Şirməmməd müəllimin tələbəsi olmuş, hal-hazırda BDU-nun professoru Həmid Vəliyev, Şirməmməd müəllim haqqında maraqlı bir tarixçə nəql edir:

“Günlərin bir günündə mühazirəsini oxuyub başa çatdırdıqdan sonra mövzu ilə heç bir əlaqəsi olmayan söylədiyi fikir hələ də qulaqlarımda səslənir: “Stepan Şaumyan haqqında, 26-lar haqqında ağız dolusu danışılar. Onların fəaliyyətini şişirdirlər. Azərbaycana vurduqları ziyan barəsində isə heç nə demirlər. Çünki bunları demək hakimiyyətə əl vermir.”

Arxivlərdə Şaumyanın bəd əməlləri haqqında çoxlu materiallar vardır. Böyük Sovet Ensiklopediyası baş redaktorunun müavini vəzifəsində çalışan, tarix elmləri doktoru Levon Şaumyan SSRİ-nin bütün arxivlərinin qapılarını qıfıllayıb açarları cibində gəzdirir. İstəmir ki, azərbaycanlılar arxivə girib atası barəsində mövcud olan materialları görsünlər. Elə buna görə də azərbaycanlılardan tarix elmləri doktoru ailəliklə dərəcəsi alanlar son dərəcə azdır. Olanlar isə kolxoz quruculuğunun tarixini, sosializmin nailiyyətlərini və sair bu kimi mövzuları araşdırırlar.”

Şirməmməd müəllimin başqa bir tələbəsi Cahangir Məmmədlinin də bununla bağlı bir xatirəsi var:

“Sovet dövründə “Kollektiv sosializm yarışını genişləndirərək dövlət planını ikiqat yerinə yetirmişdir” tipli dəbdə olan basmaqəlib jurnalist cümləsinə qarşı Şirməmməd müəllim hələ o zaman tez-tez deyirdi: “Bu sosializm yarışını çox genişləndirib, axırda partladacaqlar.” Auditoriyada “Sovet adamı” anlayışının absurdluğunu subut edirdi. Ədəbi ictimaiyyətin, tarixçilərin vəsf etdiyi “26-lar”ın Azərbaycana vurduğu zərbələri üstüörtülü

ehyاملarla bizə çatdırırdı. Mətbuat tarixini, mədəniyyət tarixini Təbrizdən başlayırdı, mühacirət mətbuatının yaradıcılarından söz açırdı.”

Azərbaycan musiqisinin sərkərdəsi olan Üzeyir bəy Hacıbəyli xaqımızın böyük bir qismi sadəcə olaraq bir bəstəkar-dramaturq və musiqi pedaqoqu kimi tanıyır. Lakin Üzeyir bəyin məziyyətlərini saymaqla qurtarmaz. Əslində Üzeyir bəy sözün əsil mənasında vətən fədaisi idi və bütün həyatını vətənə təmənnasız xidmətlə keçirmişdi. Təsəffü deyil ki, 1918-ci ildə başlarında Stepan Şaumyan olmaqla ermənilərdən ibarət daşnak-bolşevik neofaşist hərbi birləşmələri xalqımıza qarşı qətlə törədəndə Ceyhun bəy Hacıbəyli Fransa mətbuatında ermənilərin yırtıcılığı, vəhşiliyi, cəlladlığı haqqında silsilə məqalələr dərc etdirmişdi.

Şirməmməd Hüseynov Məhəmməd Əmin Rəsulzadə irsinə təmənnasız əmək verdiyi kimi Üzeyir Hacıbəyli irsinə də əmək verməkdədir. O, Üzeyir bəyin 120-yə yaxın məqaləsini – 19 çap vərəqi həcmində “Nəşrlərdə kənara qoyulmuş mətbu əsərləri” adı altında öz şəxsi hesabına çap elətdirdiyi kitaba salmışdır. Şirməmməd müəllim eyni zamanda bir mətnşünas kimi Məhəmməd Əmin Rəsulzadə irsini tədqiq edərkən ərəb əlifbası ilə yazılan bütün yazıları latın qrafikasına çevirdiyi kimi, Üzeyir bəyin də məhz ərəb əlifbası ilə qələmə alınmış yazılarını latın qrafikasına böyük peşəkarlıqla çevirmişdir. Məlum məsələdir ki, ərəb qrafikası əsasında tərtib olunmuş Azərbaycan əlifbasında hərəkətlər olmadığına, daha doğrusu əksər hallarda sözlərin ortasında saitlər yazılmadığına görə kiril və latın qrafikasına öyrəşmiş adamlar üçün bu əlifba ilə yazılanları oxumaq o qədər də asan bir məsələ deyil. Şirməmməd müəllim bu işdə də böyük ustadır və ərəb qrafikası əsasında tərtib olunmuş Azərbaycan əlifbası ilə yazılmış əsərləri olduqca rahat bir şəkildə oxuya bilir. Lakin bu da hamısı deyil. Şirməmməd müəllim o zamankı dövrə aid, indiki zamanda çətin anlaşılan sözlərin lüğətini də tərtib etmişdir.

Şirməmməd müəllimin fəaliyyəti həddindən artıq çoxşaxəlidir. O, həqiqətləri üzə çıxartmaqdan ötrü təkə bizim özümüə məxsus, eyni zamanda hər tarixi hadisəyə obyektiv qiymət verən

xarici mənbələrdən topladığı tarixi sənədlərlə, arxiv materilları ilə kifayətlənmiş. Azərbaycan və türk xalqının qatı düşməni olan ermənilərin arasındakı tarixə faşist ermənilər kimi yox, düzgün qiymət verən insanların qələmə aldığı həqiqəti əks etdirən yazılarını tapıb bir arxiv sənədi kimi informasiya vasitələrinə təqdim edir.

Tiflisdə rus dilində nəşr olunan “Vozrojdenie” qəzetində “Ermənilərin yeni fəlakətli xətası” adlı məqalə çap edilib. “Açıq söz” qəzeti bu məqaləni rus dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə eləyərək oxucuların diqqətinə çatdırıb. “Açıq söz”dən sonra “Hümmət” qəzeti bu məqalənin təkrarını verib.

Şirməmməd müəllim 95 yaşına çatmasına baxmayaraq hələ də gizli qalan həqiqətləri üzə çıxarmaqdan ötrü bütün bacarığını ortaya qoyur. Şirməmməd müəllim sözün həqiqi mənasında Azərbaycan xalqının sərvətidir və xalqımız üçün olduqca dəyərli bir şəxsiyyətdir. Biz bu qocaman, müdrik alimə can sağlığı və 100 illiyini təntənə ilə qeyd etməyi arzulayırıq.

“Kredo” qəzeti, 06 iyun 2019-cu il

TARİXİN İBRƏT SƏHİFƏLƏRİ

“525-ci qəzet”in oxucularına təqdim edilən bu məqalə “Elm və həyat” jurnalının 2003-cü ilin 1-ci nömrəsində çap olunmuşdu. Professor Şirməmməd Hüseynovun izahlı yazısı ilə “Nə etməliyik” adlı yazının müəllifi 1937-ci ildə repressiya qurbanlarından biri Ömər Faiq Nemanzadə idi. Yazılma tarixi 115 ilə yaxındır. 1906-cı il avqust ayının 4-də “İrşad” qəzetinin 183 sayılı nömrəsində dərc edilmişdi. İmza yerində “Bir cavan” yazılmışdır. Həmin cavan da Ömər Faiq Nemanzadə idi. Xalqımız üçün çox ağırılı problemi – 115 ilə yaxın bizi nəinki torpaqlarımızı tutmaq, hətta bir xalq kimi məhv etmək, yer üzündən izimizi itirmək istəyən erməni faşistlərinin niyyətini çox uzaqgörənliklə, müdrikcəsinə duyan Nemanzadənin bir qəzet məqaləsində yazdıqları zaman-zaman özünü doğruldub. Bu məqaləni yazarkən Nemanzadə yalnız 1905-ci il erməni-müsəlman qırğınının şahidi olmuşdu. Qarşıda daha qanlı 1918-ci il qırğını vardı. O, 1948 və 1988-ci illərdə azərbaycanlıların öz doğma torpaqlarından amansızcasına qovulduğunu, deportasiya olunduğunu, Sumqayıt hadisələrini, Xocalı faciəsini görməmişdi. Ancaq düşmənin bütün gələcək niyyətlərindən peyğəmbərcəsinə uzaqgörənliklə duyuyq düşmüşdü. Düşmən adi düşmən deyildi. Hələ 1915-ci il qətləli uydurulmamışdı. Ancaq “özümə yer edim, gör sənə nə edim”, “yersiz gəldi, yerli qaç”, “adımı sənə qoyum, səni yana-yana qoyum” deyər – deyən, yavaş-yavaş öz məkrli niyyətlərinə doğru irəliləyirdi.

1906-cı ildə Rusiyanın Tiflisdəki canişini Vorontsov Daşkovun əli ilə 4 Bakı kəndlərindən (Ramana, Sabunçu, Suraxanı, Balaxanı) bu kəndlərin min illik sakinlərini isti yuvalarından sürgün etdirib, ermənilərlə məskunlaşdırmaq arzuları məhz axırıncı rus çarı II Nikolayın bu istəyə qol qoymaması, razılıq verməməsi ilə baş tutmamışdı. Rusiya imperiyası dağıldıqdan sonra isə 1918-ci ildə “Ermənistan” adlı dövlətlərini yarada bilmişdilər. Onlar 70 il SSRİ dövründə də “Böyük Ermənistan” yaratmaq arzusunu yerinə “yetirirdilər”. 200 il onların bu arzusu havadarlarının səyi ilə “çiçəkləyirdi”. Lakin zaman gəldi, vaxt yetişdi, daşnakların

bütün arzuları puç oldu. Diz çökdürülmüş xalq ayağa qalxdı və intiqamını, tarixi torpaqlarının müəyyən hissəsini vuruşla aldı.

Şirməmməd Hüseynovun arxivini araşdırarkən qarşıma bir vərəq çıxdı. Cəmi üç sərlovhə-cümlə qeyd olunmuşdu. Tarix də qoyulmuşdu – 18 may 2018-ci il. Sərlovhələrdən biri belə idi. – Bu günümüzün ilhamı

“Bu günümüzün ilhamı” sərlovhəsinin kimə və nəyə aid olduğunu dəqiq bilmirəm. Lakin dünyagörmüş, müdrik ağsaqqallarımızın Prezident İlham Əliyevə xüsusi rəğbətinin inamının olduğunu onun televiziya verilişlərindəki çıxışlarından yaxşı bilirdik. Aprel çevrilişinə qədərki mətbuatımıza (1920) bələd olan professor vaxtı ilə verdiyi müsahibələrində erməni xislətini yaxşı bildiyindən demişdi: “Biz xalqa başa salmalıyıq ki, erməni sənin dostun deyil”. O, erməniyə düşmən demirdi, lakin vurğulayırdı ki, o, dost deyil. 2016-cı ilin aprel döyüşləri dünyagörmüş müəllimdə yaxın zamanlarda torpaqlarımızın işğaldan azad olacağına ümidini artırmış və o, belə bir sərlovhə-cümlə qeyd etmişdi. Çox təəssüf ki, o, möhtəşəm qələbəmizi görə bilmədi, Dəmir yumruqlu Prezidentimizə ürək sözlərini yazı bilmədi.

Müasir nəsil ermənilərin iştahlarının həmişə iti olacağını unutmayıb, daim müharibəyə hazır olmalıdır. Təxminən 115 ildə gördüklərimizi heç vaxt unutmamalıyıq. Bu günümüzün İlhamı – dəmir biləkli prezidentimiz iki əsrlik mütiliyimizə, əsarətimizə son qoydu. Qəddimizi düzəlttik.

Bəşər tarixi qanlı müharibələrlə “zəngindir”. İstilalar həmişə olmuş, şəhərlər viran qoyulmuşdur. Lakin II Qarabağ müharibəsi bəlkə də analoqu olmayan müharibələrdəndir. Müharibələr zamanı ən vəhşi düşmən belə məzaristanlıqlara toxunmazdı. Bəs görəsən ermənilər Qarabağda abad şəhərləri yerlə yeksan etməklə, əhalini buralardan didərgin salmaqla, qəbiristanlıqlarımızda məzarüstü abidələri dağıtmaqla kifayətlənməyib, hələ qəbirlərdəki sümükləri də it-bat etmək istəyiblər. Niyə. Çünki məzarüstü abidələr, həmin ərazilərdə yaşayan xalqın daş pasportlarıdır, sümüklər isə ta qədimlərdən, lap min il bundan əvvələ aid olsa da, bu ərazilərdə hansı xalqın yaşadığını cavan genetika elmi

vasitəsilə – DNT tədqiqatlarla qədim ərazilərdə müasir dövrümüzdə hansı xalqın əcdadlarının yaşadığını dəqiqliklə müəyyənləşdirmək mümkündür.

Ülkər HÜSEYNOVA

Torpaq xalqın namusu, qeyratidir. Kim başqasının torpağına göz dikirsə, müxtəlif hiylə və bəhanələrlə ona sahib olmaq iştəhasına düşürsə, çox böyük cinayət və xətaya yol verir. Tarixi təcrübə bu həqiqəti dəfələrlə sübut etsə də, yenə də bu təhlükəli əməldən əl çəkməyənlər var, yəqin ki, gələcəkdə də olacaqdır. Uzağa getməyə: neçə əsrlərdir ki, erməni kilsəsi əvvəl “Ermənistan”, sonra “Böyük Ermənistan” yaratmaq işinə başçılıq edir, bu xülyanı həyata keçirmək üçün maddi və mənəvi hazırlıq işləri görür. Beş əsrdən çoxdur ki, 25 yaşına çatmış hər bir erməni ildə “millət vergisi” verməyə məcbur edilir. Bir əsrdən çoxdur ki, erməni millətçilərinin Daşnaksütun Partiyası dünya ermənilərini “Böyük Ermənistan” uğrunda səlib yürüşünə səsləyir. XX əsr tarixinə bələd olanlar keçən müddət ərzində ermənilərin Qafqaz, Türkiyə və İran torpaqlarında nə oyunlardan çıxdıqlarını, yəqin ki, xatırlayırlar. Erməni millətçilərinin üzdənirəq “plan”larında Azərbaycana xüsusi yer ayrılır. Azərbaycanı parçalamaq, onun ata-baba torpaqlarını tutmaq, əhalisini məhv etmək üçün təkcə XX əsrdə dörd böyük cəhd edilmişdir. Axıncısı Dağlıq Qarabağda və Ermənistanda baş vermiş və davam etməkdə olan faciədir. Sual oluna bilər ki, nə üçün məhz Azərbaycan bu cür hədəfə çevrilmişdir. Soruşula bilər ki, bəs biz bu təcavüzə son qoymaq üçün nə etməliyik? Keçən əsrin əvvəllərində Azərbaycan torpaqlarını tutmağa, əhalisini qırmağa cəhd edən qəddar, hiyləgər, məkrli, təcavüzkar erməni millətçilərinin hücumunu dəf etmək üçün “nə etməliyik” sualına əli qələm tutan qeyrətli kişilərimiz necə cavab vermişlər; Təxminən 100 il bundan əvvəl ermənilərin Azərbaycanı istila planını bizə çox dəqiq ağah edənlərin tövsiyələrindən bir nəticə

çıxara bilmişikmi? Artıq İrəvan və Qarabağ əldən gedib. Bu baxımdan Ömər Faiq Nemanzadənin "İrşad" qəzetinin 1906-cı il, 4 avqust tarixli 183-cü sayında "Bir cavan" imzası ilə çap olunmuş "Nə etməliyik?" məqaləsi diqqəti cəlb edir.

NƏ ETMƏLİYİK?

Bir xeyli zamandır ki, ermənilərin Naxçıvan, İrəvan, Qarabağ mahallarında qurduqları duzax və tələlər, polis və qoşun əli ilə gördükləri işlər öylə bilirdik məhəlli xırda vəqələr ilə qurtarıb keçəcəkdir. Öylə güman ediyorduk ki, erməni-müsəlman toq-quşması yalnız hökumət müftinlərinin və onlara aldanan avam cəməətin çıxartdıqları müvəqqəti bir faciədir. Öylə sanırdıq ki, iki qonşu arasına buraxılan bu dəhşətli və xanimansuz od siyasi inqilaba Qafqazda bir sədd çəkmək üçün yalnız hökuməti-müstəbidə qulluqçuları tərəfindən meydana çıxarılan gəlib-keçici bir mərz və bələdir. Məgər nə qədər aldanmışıq. Məgər nə mərtəbədə qafil və bəsirətsiz olmuşuq! Məgər nə dərəcədə bifəhv və safdil olmuşuq ki, ermənilərin İrəvan və Qarabağ səmtlərində hər cür hazırlaşmaqlarını görə-görə, hər cürə fitnə və fəsadlarını hiss edə-edə hər nəvəxainə hərəkətlərini qana-qana özümüzü lazımi yolda müdafiə etməyi yadımıza belə gətirmədik.

Bəli, yadımıza belə gətirmədik ki, ermənilər çox-çox əvvəl, gecə-gündüz, kişi-arvad hazırladıqları qanlı faciələri bizim oğul-uşaqlarımızın başında oynayacaqlar, hazırladıqları hədsiz-hesabsız bombaların hamısını bizim başımızda partladacaqlar.

Güman etməzdik ki, rus generalları bizim sədaqət və itaətimizin əvəzində ermənilər ilə bir olub bizi bu dərəcə dəni vasitələr ilə qıracaqlar.

Bu inanmaqlığımız, bu sadəilliyimiz səbəbilə idi ki, böyüyümüz, kiçiyimiz, yazıçımız, müxbirimiz... bir sözlə, cümləmiz qonşu ermənilər ilə yenə qədim sayaq üzrə, sülhanə rəftar edib rahat və arxayın olmağı vəz və bəyan ediyorduk. Və bu surətlə

millətimizin gözünü qəfilənə bağlayıb böyük bir təhlükə və uçuruma sarı hazırlayırdıq ki, o təhlükənin əvvəlinci zərbəsini Qarabağ vüquati çox açıq meydana çıxartdı. İndi lazımdır ki, bunlardan ibrət alıb gələcəkdə aldanmamağa çalışsaq.

İndi lazımdır ki, ermənilərin niyyət və tədbirlərini kəmal ilə bilib, ona görə özümüzü mühafizə eyləyək.

Burasını heç vaxt yaddan çıxartmıyaq ki, ermənilər hər nə cür olsa özləri üçün mütləq bir "Ermənistan" vücuda gətirmək niyyət qəbisindədirlər. Və bu niyyətlərini hüsula gətirmək üçün də mütləq bizi İrəvan, Qarabağ və Kars səmtlərindən çıxartmaq məcburiyyətindədirlər. Bilməliyik ki, ermənilər bu niyyətlərinə çatmaq üçün hər cür fədakarlığı gözə almışlar. Müsəlmanları həyəcana gətirib öz üstlərinə hücum etdirəcəklər, özləri bilə-bilə qırılacaqlardır, sonra durub Yevropaya öz məzlumluqlarını ağlayacaqlardır. Yavaş-yavaş öz qəsdlərinə planlar, yollar hazırlayacaqlardır. Öz gücləri ilə bacara bilmədiklərini, bu uğurda cəm etdikləri milyon-milyon pulların, rüşvətlərin zoru ilə rus məmurlarına gördürəcəkdirlər. Kars, Naxçıvan, İrəvan və Qarabağ səmtlərində həmişə öz niyyətlərinin hüsuluna çalışacaqlardır. Heç bir an bizi zəif və zəlil etməkdən geri durmayacaqlardır. Gah fürsəti qənimət bilib beşikdəki uşaqlarımızı doğrayacaqlardır, gah işlərinin məsləhəti üçün alçaqcasına yalvarıb barışacaqlardır. Amma bilməli ki, bu barışıq gələcəkdəki xainə rəftarlarına pərdə çəkmək üçün qurulan tülkü duzağıdır. İndiyə qədər havaxt ki, ermənilər müsəlmanları sülhə dəvətə can və dil ilə gəliblər, həmişə deyirdim ki, bir neçə gün sonra davaya hazır olmalı və həqiqətdə də sülhü müəqib həmişə davayı gözləmişik. Burasını yaxşı bilməliyik ki, ermənilər ilə nə cür hüsn rəftar və həttə qardaşlıq belə etsəm, onlar öz siyasi qəsdlərindən əl çəkməyəcəkləridir. Həmişə çalışacaqlardır ki, bizi bir fənd və hiylə ilə yuxladıb, inandırıp, altından işlərini, tədarüklərini görsünlər.

Ermənilər, Ermənistan dağlarında özlərinə məxsus əsgəri yol qayıрмаğı çoxdan fikir ediyordular. Lakin rusların qorxusundan böylə bir işə bir bəhanə və dəstəvuz tapa bilmirdilər. Amma indi erməni-müsəlman davası və yolların kəsilməsi

onların əllərində gözəl bəhanə oldu. Rus məmurlarının əqilləri də ki, şükür Allaha bir toyuq qədər yox...

Bəli, ermənilər indi ruslar ilə bir olub bizi İrəvan, Qarabağ səmtlərindən zəiflətdikdən sonra gələcəkdəki fürsətə intizar edib, Rusiyanın inqilab və zəfini gözləyəcəklər. Və birinci fürsətdə Rusiyadan qabaqca “avtonomiya” istəyib, yavaş-yavaş özlərinə “Ermənistan” hazırlayacaqlar.

Ermənilərin osmanlıdan çoxdan əlləri çıxdı. Ümidləri qaldı Qafqaza və İrana. İran da həm də olsun tez-gec oyanıb vətənin namusunu mühafizə edəcəkdir. Tək qalır ermənilər üçün Qafqaz. Budur ki, burada gecə-gündüz min hiylə və fənd ilə çalışacaqlar ki, müsəlmanları öz ticari davaları ilə, rus tufəngləri ilə zəiflədib zamanın fürsətini gözləsinlər.

İşin həqiqəti ap-aşkar belədir, ermənilər bizimlə məhz siyasi niyyətləri üçün davaya məcburdurlar. Yoxsa, bizimlə həmişəlik heç vaxt düşmən deyildirlər. Hakəza müsəlmanlar da ermənilər ilə heç vaxt düşmən deyildirlər ki, bu neçə qanlı davalara nihayət verilməsin. Nədən ötrü Şəki, Şamaxı, Zaqatala, Batum, Axalsitdəki müsəlman və ermənilər bir-birləri ilə qaradaşca yola gediyorlar? Ondan ötrü ki, orada ermənilərin siyasi qəsdləri yox, orada müsəlmanları davaya məcbur etmiyorlar.

Halbuki, İrəvan və Qarabağda iş belə deyildir. Buralarda həmişə düşmənçilik, həmişə qətl və qarət ermənilərin ən birinci planıdır.

İndi burasını qəti surətdə biləndən sonra bizə lazımdır ki, düşmənin qabağına düşmən kimi çıxaq. Öz hüququmuzu mühafizə etmək üçün lazımdır. Bəlkə fərzdır ki, “daşnaksütun” kimi qüvvətli milli bir cəmiyyət təşkil edib, xain qonşularımıza öz hədlərini tanıdaq. Hər yerdə müntəzəm və gözətçi cəmiyyətimiz olmalıdır. Bunun üçün şəkili, şamaxılı, bakılı, qarabağlı, dağıstanlı, bilməm haralı deməyib cümləmiz bir vücud kimi mütəhəd iş görməliyiz.

Ey bu gün biqəm və bihiss yatan üzvlərimiz! Siz zənn edirmisiniz ki, ermənilər sabah qüvvətli bir Ermənistan təşkil etdikdən sonra sizləri yerinizdə rahat qoyacaqlar. Xəyal edirmisiniz ki, bihəm bir millətə fürsət verdikdən sonra rahat və arxayın oturacaqsınız! Xeyr, xeyr, yatacaq zamanı deyildir. Bu

gün ermənilərin niyyətləri və bizim safdilliyimiz məlum olduqdan sonra bilicilərimizə, başçılarımıza, fərzdır ki, bir saat rahat olmayıb, gələcək üçün çalışalar. Bizə bu halda hər bir partiyadan artıq qüvvətli bir milli partiya lazımdır. Qoy içimizdə sosialist də, federalist də, kommunist də olsun. Amma bu gün hamısından artıq hüquqi-milləti müdafiə edən qüvvətli milli bir partiya lazımdır.

Mən elə bilirəm ki, sosial-demokratlıq məzlumluq haqqını mühafizəyə çalışmaqdır. Bu halda ermənilərin siyasi niyyətlərinə, məhz milli istiqlallarına qurban olan bunca məzlum müsəlmanların köməyinə çatmaq, zalımların əllərindən xilas etmək ən birinci insaniyyətpərəstlikdir, ən gözəl demokratlıqdır. Bu saətdə bizə əcələ lazım olan milli bir cəmiyyətdir. Digər cəmiyyətlərimiz də, əlbəttə, öz qaidələrində əmələ gəlib davam edər. Qəlbi zəiflik, yalançı insanlıq, bixəbəranə sosial demokratlıq vaxtı deyil. Ən əvvəl, bu gün odlar içində yanan, zərurətdə can verən yaxın qardaşlarımızın ah və fəryadlarına çatmalıyıq. Bu gün insanlıq və sosializmin əmr etdiyi vəzifə budur. Yoxsa yumşaq kürsülərin üstündə oturub, insanlıqdan dəm vurmaq, yalnız iki şahı mənfəətdən ötrü ittihad edib sosial demokrat olmaq, mənfəətpərəstlikdən özgə bir zad deyildir.

Xülasə, keçmiş və indiki vuqatdan ibrət alıb, mətin qəlbli, durbin nəzərli, salim fikirli zilqurba – hamisi olmalıyıq. Hər şeydən əvvəl öz milli mənfəətimizi nəzərə alıb, əcələ bir cəmiyyəti – ittihad təşkil etməliyik.

Bir cəvan (Ömər Faiq NEMANZADƏ)
“İrşad” qəzeti, № 183, 4 avqust 1906.

Təqdim edən:
Şirməmməd HÜSEYNOV
“Elm və həyat”, № 1-2, 2003

MƏTBUATIMIZIN VƏ JURNALİSTİKAMIZIN ŞİRMƏMMƏD HÜSEYNOV MƏKTƏBİ

Portret

- Müəllim, tədqiqatçı-alim, vətəndaş...
- “Qayğısına qalmaq” və “həsr etmək” feilləri arasında mənalı bir ömür yaşayan azərbaycançı...
- Azadlıq aşiqi, həqiqətin ünvanı...
- Çernişevskinin yaratdığı Raxmetovun çağdaş azərbaycanlı nümunəsi...
- Mənəvi paklıq, prinsipiallıq və dönməzlik rəmzi...
- Azərbaycançılıq ideyasının daşıyıcısı və müasir dövrdə nəfəsvericisi...
- Yalana, yaltaqlığa, ikiüzlülüyə, diletantlığa hər zaman və hər yerdə “qırmızı vərəqə” göstərən Vətəndaş-hakim...
- Əqidəsi və məsləki poladdan, “Tanrının bizə bəxş etdiyi insan”...
- Sadə həyat tərzilə nümunə olan, həmişə doğrunu dilə gətirən, həqiqətə sadıq tək-tük mücahidlərdən biri...
- Millət yaddaşının etibarlı daşıyıcısı...
- Bəlkə də, “Talisman”...
- və sair və ilaxır...

Bunlar mənim qəhrəmanımın portret cizgiləridir.

Yaşlı nəsil, ziyalılar və məmurlar, böyük gənclər ordusu, mətbuatla ilgili hər kəs bu portret təqdimatımdan söhbətin kimdən getdiyini və nədən qaynaqlandığını, yəqin ki, bildilər. Belə-də deyiblər, Allahdan gizlin olmayan, bəndədən niyə gizlin qalsın! Bəs onda portretin ünvanı, sahibi kimdir? Deyirəm, hamı bilsin. Şirməmməd Hüseynov!

Tanışlıq

Şirməmməd Ağaməmməd oğlu Hüseynov 1924-cü il dekabrın 17-də Şəkiddə anadan olub. Həmin şəhərdə M.F.Axundov adına 2 nömrəli orta məktəbi (1940), Şəki ikiillik Müəllimlər İnstitutunun Fizika-riyaziyyat fakültəsini (1940-1942), Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinin jurnalistika şöbəsini (1945-1950) fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Sonra

M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin aspiranturasında təhsil almışdır (1950-1954).

Əmək fəaliyyətinə müəllim kimi başlamış, Zaqatalanın Varxian, Şəkinin Aşağı Göynük, Oxud və şəhər 10 №-li orta məktəblərində fizika-riyaziyyat müəllimi işləmiş (1942-1944), “Nuxa fəhləsi” qəzetində ədəbi işçi kimi çalışmış (1944-1945), sonrakı dövr əmək fəaliyyəti isə Bakı Dövlət Universiteti ilə bağlı olmuşdur. “Lenin tərbiyəsi uğrunda” qəzetində redaktor müavini (1947-1950), “Azərbaycan müəllimi” qəzetində şöbə müdiri (1948-1950) olmuşdur. Filologiya fakültəsi Jurnalistika kafedrasının baş müəllimi, dosenti (1954-1961), Jurnalistika fakültəsinin dekanı (1970-1976), Mətbuat tarixi və ideoloji iş metodları kafedrasının müdiri (1976-1980) işləmişdir.

Ş.Hüseynov 1971-1982-ci illərdə SSRİ Təhsil Nazirliyi Jurnalistika üzrə elmi-metodiki şurasının üzvü, 1976-1979-cu illərdə SSRİ Jurnalistlər İttifaqının sovet mətbuatı, televiziya və radiosu tarixinə, nəzəriyyə və təcrübəsinə dair əsərlərin Ümumittifaq müsabiqəsi komissiyasının üzvü olmuş, 1988-ci ildən ADU Jurnalistika fakültəsinin Mətbuat tarixi və ideoloji iş kafedrasının professorudur.

Şirməmməd Hüseynov həm respublikamızda, həm də ölkəmizdən kənarda onlarca beynəlxalq konfransın iştirakçısı olub, məruzə və çıxışlar edib. 1954-cü ildən (ilk kitabı həmin ildə Moskvada MDU nəşriyyatında çap edilmişdir) 2018-ci ilədək 35 kitabı və monoqrafiyası nəşr olunmuş, 60-dan çox toplu və jurnal yazısı, 65 adda yerli mətbu orqanında 1000-dən çox elmi-publistik məqaləsi dərc olunmuşdur.

Cümhuriyyətin 100 illiyi ilə əlaqədar hər həftənin şənbə günləri “525-ci qəzet”də iki səhifəlik material və səhrlərlə, “Azərbaycan” və “Yeni müsavat” qəzetlərinin səhifələrində isə ardıcıl olaraq 1918-1920-ci illərin dövrü mətbuat orqanlarında çap olunan məqalələrlə bağlı səhrlərlə çıxış edir.

Mənim oxucu qənaətimə görə, bu gün Şirməmməd Hüseynov bu yazıları ilə “525-ci qəzet”i, “525-ci qəzet” isə Şirməmməd müəllimi şərəfləndirir.

Müxtəlif mükafatlarla təltif olunub: “Nizami” təqaüdü (1948-ci il), “Qızıl qələm mükafatı” (iki dəfə; 1966-cı və 1972-ci

il), Respublikanın Əməkdar Jurnalist (1988-ci il), Zərdabi mükafatı laureatı (1991-ci il), Y.Məmmədəliyev adına mükafat (1992-ci il), M.Ə.Rəsulzadə adına mükafat (1998-ci il), Prezident təqaüdü (2005-ci il), I dərəcəli Ali Media mükafatı (2010-cu il), Z.Xəlilov adına mükafat (2013-cü il) və “Şərəf” ordeni ilə (2014-cü il) təltif edilmişdir.

Gəzişmələr

Şair və yazıçılar, görkəmli dövlət və elm xadimləri, tarixi şəxsiyyətlər, seçilən ziyalılar və s. (siyahını kifayət qədər uzatmaq olardı) haqqında zaman-zaman çox tutarlı sözlər deyilib, fikirlər sərgilənib. Hətta bəzən yeri gəldi-gəlmədi sözlər naxışlandırılıb, təriflər yağdırılıb, könüllər alınıb. Qarşılığında bu məqsədli “tərifnamələrin” önündə işıqforların yaşıllı yandırılıb. Şübhəsiz, həmin marafon bu gün də davam etməkdədir. C.Cabbarlının “itilgetlər”i (intelligentləri) itib getməyiblər. Onların indi də “meydan sulayanları”, meydangirlik edənləri var. Sözsüz, bu da bir sosial xəstəlikdir. Biz də belə xəstələrə, onların xəstə ruhlarına Allahdan şəfalar diləyirik.

Heç bir mübaligəyə yer vermədən deyə bilərəm ki, Şirməmməd müəllim haqqında deyilənlər və yazılanlar həqiqətin gözündən süzülüb gələn bulaq suyu kimi şəffaf və təmizdir. Onun haqqında deyilən və yazılan söz sərin su kimi ürəklərə və könüllərə bir tərəvət bəxş etdiyi kimi, onun bənzərsiz obrazını da canlandırır. Digər tərəfdən, Şirməmməd müəllim haqqında yazılan yazılardan və səsləndirilən fikirlərdən o təmənnəsiz insana sevgi bir qızıl xətt kimi keçir, şəxsiyyətinə və əməyinə verilən dəyər, qiymət kimi bir müstəvidə – təmizlik, yenilməzlik və fədakarlıq müstəvisində çevrələnir. Şirməmməd müəllim haqqında yazan və ya fikir səsləndirən ictimai xadim də, məmur da, alim də, ziyalı da, qələm dostları, əqidə və məslək qardaşları, tələbələri, dost-taşıları, sırası vətəndaşlar da eyni “dalğada”, eyni kökdə eyni sevgi, eyni duyğu və eyni vurgunluq, eyni heyranlıqla onun çox palıtralı portret cizgilərini istək və məhəbbətlərinin, düşüncələrinin işığında sərgiləyirlər:

“Əgər məndən xəbər alsaydılar ki, son əsrin ən yüksək bəşəri və milli şüurlu və vicdanlı Azərbaycan jurnalisti kimdir, bir

an belə düşünmədən Şirməmməd müəllimin adını çəkərdim.

Əsrimizin jurnalistikası, əsasən siyasətin carçısı və nöqərləri səviyyəsinə “yüksəlmişdir”. Bir-birini gah təsdiqləyən, gah inkar edən böyük və kiçik, uzun və qısa ömürlü jurnalistlərimiz olmuşlar və vardır, amma Şirməmməd müəllim kimilərini tapmaq çox çətindir.” (Nurəddin Rzayev, tibb elmləri doktoru, professor).

“Ş.Hüseynovun yeni və dəbdə olan terminlə desək, müəllimlik imici klassik mahiyyət daşıyır. Ə.Haqverdiyev, A.Şaiq, Y.Məmmədəliyev və b. kimi klassik müəllim keyfiyyəti ona da xasdır. Bu keyfiyyətin başında azərbaycançılıq dayanır” (Cahan-gir Məmmədli, filologiya elmləri doktoru, professor).

“Şirməmməd müəllim elmdə, siyasətdə havayı güllə atənlərdən deyildir. O zaman söz silahına sarılır ki, ürəyində deməmək mümkün olmayan sözü, zirehi dəlib keçən gülləsi hədəfi sərrast seçir” (Fəmil Mehdi, şair-publisist, filologiya elmləri doktoru, professor).

“Üzeyir bəyin və Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin məqalələrini transliterasiya edərək, həm qəzetlərdə dərc, həm də ayrıca kitablar halında nəşr etdirən Şirməmməd Hüseynov kimi vicdanlı araşdırıcının işini hazırda bir başqasının belə şövq, səriştə və peşəkarlıqla icra edə biləcəyini ağla gətirə bilmirəm” (Rafael Hüseynov, AMEA-nın həqiqi üzvü, akademik, millət vəkili).

“Şirməmməd müəllim elm fədaşidir. Xüsusən milli məfkurəmizin-azərbaycançılığın banisi, milli ideyalarımızın “böyük mürşüdü” Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin irsinin öyrənilib təbliğ edilməsində Şirməmməd müəllim misilsiz xidmət göstərir”. (Tofiq Köçərli, tarix elmləri doktoru, akademik).

“... H.Zərdabi yeni başlanan, yeni formalaşan hələ barmaq-la sayılacaq qədər az, lakin siyasi və mənəvi yükü sayından çox-böyük olan bir ziyalı mühitinə başında dayanırdı. XXI əsrin əvvəllərində Şirməmməd müəllim isə bilgisayarla sayılacaq qədər geniş bir ziyalı dairəsinin içində tənhadır. Tənhadır – gördüyü işlərin milli qayəsinə, atdığı addımların ictimai mahiyyətinə görə. Sözü həqiqi mənasında elə sözünü üzə deyən, düzünü dilə gətirən bu böyük kişi təmtəraqsız ömrünü millət üçün yaşadı. Şirməmməd müəllim bəlkə də heç kəsin görə bilməyəcəyi elə iş-

lər gördü ki, həmin işlər millətin yaddaşını təzələdi, bu gününü dayanıqlı, sabahını etibarlı etdi.” (Cəmil Həsəni, tarix elmləri doktoru, professor).

“Bu gün yaradıcılığımıza və şəxsiyyətinə hörmət etdiyimiz ziyalılar o vaxt bizə partiyalı mətbuatdan dərs deyirdilər. Yeganə bir inqilabçı müəllimimiz vardı ki, o zaman adı ancaq universitetlə bağlı adamlara və yaqin ki, DTK əməkdaşlarına məlum idi – indi ən yaxşı şərhçilər sırasında tanınan Şirməmməd Hüseynov. Beş illik tələbəlik dövründə təkə o bizi inqilaba, azadlığa, müstəqilliyə səsləyirdi. Təkə o, düzə-düz, əyriyə əyri deyirdi. O, bütün inqilabi dəyişiklikləri irəlicədən görürdü və öz inamını, öz arzularını qətrə-qətrə bizə yeridirdi” (Afaq Məsud, yazıçı-publisist).

“... hər gün titullarını, vəzifələrini qoruyucu paltar kimi əyninə geyib daşıyan, həm də dövlətdən, cəmiyyətdən qayğı, pul, fəxri xiyabanda yer gözləyən personalarla müqayisədə, 90 yaşının həndəvərində belə, öz haqqını unudaraq Rəsulzadənin, Həsən bəy Zərdəbinin, Üzeyir bəyin və daha kimlərin haqqını qaytarmağımızın vacibliyini bizlərə xatırladan Şirməmməd müəllimin obrazını daha aydın görə bilərsiniz. Məhz aydın görə bildiyin Şirməmməd Hüseynov obrazı azsaylı Azərbaycan aydınının obrazıdır” (Fəzil Mustafə, millət vəkili).

“Şirməmməd müəllimi heç vaxt, heç yerdə soyuq, biganə, ürəksiz, cəsarətsiz danışan görmədim. Həmişə ən vacib, ən yaxşı bildiyi şeylərdən, ən əsas millətin tale məsələlərindən danışır. Buna görə də yüksək səslə və cəsarətlə danışır.

Məncə, onun uzun və şərəfli yaşamağının bir səbəbi də budur” (Sabir Rüstəmxanlı, Xalq şairi).

“... təhsil aldığı vaxtlar yadımda qalan çoxlu hadisələr var. Amma ən yadımda qalanı professor Şirməmməd Hüseynovun bizim qrupa dörd qoşa saat dediyi mühazirələri idi ki, elə o mühazirələrə qulaq asa-asa haçansa Şirməmməd müəllim haqqında mütləq yazacağımı qət eləmişdim. Və həmin o yazının adını da dəqiqləşdirmişdim: “Dörd qoşa saat”.

Hələ məşhur yenidənqurmanın başlanğıcında dörd qoşa saat “Burjua jurnalistikası”nın mahiyyətini anladan Şirməmməd müəllim həm də bir az ezop diliylə, bir az sətiraltı sözlərlə, bir az

mimikayla sovet mətbuatıyla burjua mətbuatı arasındakı fərqi bizə çox aydınca başa salmışdı və bu sətirlərin müəllifinin dünya görüşündə ilk dəyişik çalarlar, demokratik cüvətilər də, deyəsən, elə o vaxt oyanmağa başlamışdı” (Rəşad Məcid, “525-ci qəzet”in baş redaktoru).

“Mən Şirməmməd müəllimi ədalət tərəfdarı, prinsipiallıq meyarı kimi çox istəyirəm” (Vəqif Bəhmənli, şair-publisist).

“Gəlimli-gedimli dünyada insanın sifariş etdiyi, həmişə xidmətində durmağa can atdığı üç unudulmaz, ülvə doğması olur: Ulu Tanrı, Valideyn və Müəllim. Azərbaycan jurnalistlərinin böyük bir hissəsinin yetişməsində əvəzsiz xidmətləri olan Şirməmməd müəllim də belə doğmalardandır” (“Alternativ” qəzeti).

“... Həyatda zahiri görkəminə və əməlinə görə hərəni kiməsə oxşadırlar. Kimini dayısına, kimini atasına, kimini əmisinə, yaxud müəlliminə. Şirməmməd Hüseynov bəlkə də yeganə şəxsiyyətdir ki, məhz özünə oxşayır. Yəni, elə özüdür ki, var. Nə qədər çalışırıq Şirməmməd müəllimin kiməsə oxşarlığını tapaq, mümkünəz olur” (“Təzadlar” qəzeti).

“Bakıda olduğu kimi Şəkidə də Şirməmməd Hüseynov məclislər yaraşığıdır. Sözümdən, söhbətimdən, şəkillərə məxsus yumor, ağsaqqal təkini və dözümlü, arifanə cyhamları, səmiyyəti əskik olmayan Şirməmməd müəllim jurnalist həmkarlarına da layiqli qayğı və təvəzökarlıqla yanaşır, öz bilik və təcürbəsini onlardan əsirgəmir. (“Şəki fəhləsi” qəzeti).

“... Sizi hər dəfə dinlədikcə, mən sizin sözlərinizdə həmişə bir yenilik duymuşam, bir cəsarət duymuşam, bir qeyrət duymuşam, bir həqiqət duymuşam.

Bilirsiniz, siz lap keçmiş kişilər kimisiniz. O kişiləri deyirəm ki, keçmişdə öz sözlərini kişi kimi deyiblər və tutduqları mövqelərini dəyişməyiblər” (Allahverdi İsmayilov, Naxçıvan).

“Siyasi baxışınız və ən nəhayət, cəsarətiniz sizi tanıyanlara az-çox bəllidir. Sizi respublikamızda gedən yeniləşmə prosesinin önündə addımlayan demokratik fikirli bir ziyalı kimi görmək xalqımızın bütün yurdsevər və vicdanlı övladlarının arzusudur. İnanmaq istərdim ki, sizi bu yoldan heç bir şər qüvvə döndərə bilməyəcək” (Asif Talıboğlu, Bakı).

“Fəxri adınız mübarək, Şirməmməd müəllim, halaldan da

halaldır, şirlik də, məhəmmədlik də, müəllimlik də, əməkdarlıq da, jurnalistlik də. Son çıxışınız xüsusi alqışlanmağa layiqdir, uğurlar!”. (Zeynal Məmmədov, Ağdam).

“Xalqımızın qeyrətini çəkən, dərdinə yanan ziyalı olduğunuz üçün sizə minnətdarlığımızı bildiririk” (Hafiz Mehdiyev, Mingəçevir).

“Azərbaycanda bir Şirməmməd Hüseynov fenomeni də var. Bu adamın Azərbaycan sevgisi məndən ötrü Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin eşqindən balaca deyil” (Mirşahin Ağayev, jurnalist).

Diqqətli oxucu səsləndirdiyim fikirlərin nə qədər həqiqətlə kökləndiyini müəyyənləşdirər. Əlbəttə, gətirdiyimiz nümunələr dəryadan damlanı xatırladır.

Kamillik

Şirməmməd müəllim əsl kamillik etalonudur. Onu ayrı-ayrılıqda çoxtərəfli amplitudalarda sevgi dolu bir ürəklə, isti və duyğusal sözlərlə vəsf edənlər də son nəticədə bir Ustad kamilliyinə “güzgü” tutmuş olurlar.

Şirməmməd Hüseynov müəllim obrazında kamildir;
tədqiqatçı-alim obrazında kamildir;
jurnalist – qələm və söz sahibi obrazında kamildir;
əqidə, məslək dostluğunda kamildir;
milli əxlaq və vicdan daşıyıcısı obrazında kamildir;
sadiq və sədaqətli ailə başçısı obrazında kamildir;
ata-valideyn obrazında kamildir;
vətəndaş obrazında kamildir;
və s. və ilaxır.
Özü kamillik nümunəsidir.

Azad sözün məcnunu, həqiqətin ünvanı

Bəzən mənə elə gəlir ki, Şirməmməd müəllim cəmiyyətin, ictimai əxlaqın, hətta azad sözün belə əvvəlcədən çevrələdiyi həqiqətə sığmayan, həmişə hərəkətdə olan, hər hansı qəlibə uyğunlaşmayan, dinamik, bəzən də impulsiv bir müəllim, tədqiqatçı-alim, ziyalı-vətəndaşdır. O, zaman və məkana heç bir kölgə salmadan tarixi gerçəkliyi və tarixi faktı çağdaş reallığın və gerçək-

liyin işığında ürəyindən keçirib ümumtürk tarixi və taleyi miqyasında müştərək amil və dəyər kimi qiymətləndirir və təhlil süzgəcindən keçirir. O, elmi-publisistik məqalə və çıxışlarında ardıcıl realistdir və həmişə həqiqətpərəstliyin sükanı arxasındadır. Yaşadığımız dövrün və günün siyasi mənzərəsi və tələbləri onun məqalə və çıxışlarından bir qırmızı xətt kimi keçir. Tarixi araşdırmalarında, publisistik qeydlərində, pedaqoji fəaliyyətində də, məslək və əqidəsində olduğu kimi dönməz, əyilməz və ardıcıldır. Onu yaxından tanıyanlar bir şeyi də çox yaxşı bilirlər ki, Şirməmməd müəllimi tutduğu yoldan döndərmək, heç olmasa onu yerindən tərpətmək belə mümkün deyil. 50 ilə yaxın bir müddətdə onu tanıyan əqidə qardaşı, milli dəyərlərimizin kamil daşıyıcısı, türk dünyasının böyük oğlu Bəxtiyar Vahabzadənin dediyi kimi: “... onu ömrü boyu tutduğu yoldan və tapındığı əqidədən qoparmaq, heç olmasa bir balaca laxlatmaq belə mümkün deyil. O, inandığına inanır, nifrət etdiyinə sona qədər nifrət edir, sevdini isə tərəddüdsüz sevir. Bir sözlə, qələmindən çıxan bütün yazılarının arxasından onun sınımaz, dönməz, əyilməz şəxsiyyəti boylanır. Bu isə qələm əhli üçün çox vacib şərtidir. O, ətrafımızda cərəyan edən irili-xırdalı bütün hadisələrə yalnız öz gözləri ilə baxır, öz ağılı ilə də qiymətləndirir. Onun öz yaxınlarına, qohum-qardaşına, dostlarına və hətta övladlarına olan münasibəti də eyni dərəcədə güzəştəz prinsip və eyni baxış əsasında qurulmuşdur.”

Elə bunlar da Şirməmməd müəllimi onu tanıyanların gözündə və qəlbində heykəlləşdirən amillərdir.

M.Ə.Rəsulzadənin ali təhsilinin olmadığını car çəkib qüsurlara Şirməmməd müəllim belə cavab verir: “Tolstoy, Dostoyevski, Üzeyir bəy, Cəlil Məmmədquluzadə, Sabirin ali təhsili olmayıb, amma sənin diplomun var. İndi sən onlarla bərabərmi adamsan?!”

Və yaxud:

Hər bir millət üçün siyasi mədəniyyətin vacibliyini dərk edərək onu gündəmə gətirən Şirməmməd Hüseynov çağdaş dünyamızın mənzərəsindən ibrətamiz və çox maraqlı bir müqayisə aparır: “Nə üçün Şərqi Avropanın sosialist ölkələrində avtoritar rejimdən demokratik quruluşa keçid çox sürətlə, əsasən ağrısız

və tələfatsız keçir, keçmiş Sovet İttifaqı isə hələ də çalxalanır. Ona görə ki, Rusiyada və sonralar Sovet İttifaqında siyasi mədəniyyət aşağı səviyyədə olub”.

Tam siyasi azadlığa çatmaq üçün siyasi mədəniyyətin vacib şərt olduğunu birdəfəlik dərk etməyin zəruriliyi qənaətinə gəlir.

Şirməmməd müəllimin müsahibələrində, günümüzün ən mühüm hadisələrinin şərhində siyasi icmalçı olaraq ədalətli və prinsipial mövqe sərgilədiyi kimi, təhlillərinin bir çoxu da son dərəcə bədii və obrazlı nümunələridir. Məsələn: “Yer üzündəki bütün təbii fırtınalar (vulkan püskürməsi, zəlzələ və s.) günəş enerjisinin qeyri-bərabər bölünməsi nəticəsində baş verdiyi kimi, ictimai böhranlar da maddi nemətlərin qeyri-bərabər bölünməsi, milli ədalətsizlik zəminində meydana gəlir. Demək, həm təbii və həm də cəmiyyətdəki fırtınaların əsas səbəbi ədalətsizlikmiş”.

Onun nitqində vacib olan pafosu, yazıdakı manerası o qədər dəqiq və sərrastdır ki, dinləyicinin və ya oxucunun marağını dünyasını işıqlandırmağa, ona təsir edib hərəkətə gətirə bilir. Bu səbəbdən də dinləyici və oxucunun hissəsinə və əqlinə hakim kəsilə bilir, onu təkrar-təkrar düşünməyə vadar edir.

O da məlumdur ki, Şirməmməd müəllim tarixə, fərdlərə yarımaq üçün boğazdanyuxarı tərifi və maddəlikdən və ya haqq-nahaqq, yerli-yersiz tənqiddən çox-çox uzaqdır. O, kimə və nəyə görə, heç vaxt beynini və müqəddəs bildiyi sözü zorlamır. Söz onun dilindən sanki abi-zəmə kimi süzülür. Tarixi gerçəkliyə azad sözün gözü ilə baxmaq, maraqlı tarixi paralellər tapıb xalqı, milləti düşündürən sualları gündəmə gətirmək və onlara azad sözün işığında cavab vermək Şirməmməd müəllimi zamandaşlarından və qələmdaşlarından fərqləndirən səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri, bəlkə də birincisidir.

Bəzən mənə elə gəlir ki, azad sözünün dad və tamamı Şirməmməd müəllim qədər bilən, onu söyləməkdən xüsusi həzz və ləzzət alan az adam tapılar, bəlkə də tapılmaz.

“Söz o zaman azad olur ki, həqiqəti ifadə edir. Haqqı söyləməyə söz azad deyil. Yalnız doğruları göstərən söz cəmiyyət tərəfindən qiymətləndirilir, ictimai şüura təsir göstərir, ümumxalq rəyini formalaşdırmaq gücünə malik olur. Belə olanda azad söz

insan oğlu və cəmiyyətin təəssübünü çəkən hər bir vətəndaş üçün həyat, yaşam vasitəsinə çevrilir. Çünki bətnində doğrular, həqiqətlər gəzdirən azad söz insan və cəmiyyət həyatının rifahı, əsdləyi, xoşbəxtliyi üçün ən mühüm vasitədir” (Şamil Vəliyev, filologiya elmləri doktoru, professor)

“Azad sözün və həqiqətin işığında, müdriklik yaşı və akademik təcrübənin zirvəsində dayanıb milli mətbuat və jurnalistika tariximizə “güzgü tutan” Şirməmməd müəllim yalnız keçmiş tarixi gündəmə daşımır, eyni zamanda gələcək tarixə bütöv və doğru həqiqətlərin çatdırılmasını da diqqətdə saxlayır. Doğrunun, haqqın və həqiqətin dilinin bütün zamanlarda uzun olduğu ona da gün kimi aydındır. Və bu aydınlıq içində bu gün də qələminə və özünə dinclik, rahatlıq vermir, doğrunun və həqiqətin üzə çıxmasına və gündəmdə olmasına xidmət edir.

Şirməmməd müəllimin fikir və mülahizələrini “ibrət güzsü” adlandırmaq və onu belə də qəbul etmək olar. Onun ən böyük vəzifəsi “Sibirdən və qəbirdən” qorxub çəkinmədən gör-düyünü, dərk etdiyini və qənaətini dilə gətirmək, qələmə almaq, onları geniş oxucu və dinləyici auditoriyasının marağına kökləməkdir.

Azərbaycançılıq ideyalarının müasir daşıyıcısı və nəfəsverəni

Hələ sovet hakimiyyətinin və senzuranın xəncər kimi dalının da, qabağının da kəsdiyi dövəmdə intibah yüklü mühazirə və seminarlarında XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəlləri haqqında, Azərbaycan reallıqları, milli mətbuat “bumu” haqqında danışanda tələbələrini, oxucu və dinləyicilərini yuxudan ayıldırıb, milli oyanışa çağırırdı. “Sovet dövründə kollektiv sosializm yarışını genişləndirərək dövlət planını ikiqat yerinə yetirmişdir” tipli dəbdə olan basmaqəlib jurnalist cümləsinə qarşı Şirməmməd müəllim hələ o zaman tez-tez deyirdi: “Bu sosializm yarışını çox genişləndirib axırda partladacaqlar”. Auditoriyada “sovet adamı” anlayışının absurdluğunu sübut edirdi. Ədəbi ictimaiyyətin, tarixçilərin vəsf etdiyi “26-lar”ın Azərbaycana vurduğu zərbələri üstüörtülü eyhamlarla bizə çatdırırdı. Mətbuat tarixini, mədəniyyət tarixini Təbrizdən başlayırdı, mühacirət mətbuatının yaradı-

cılarından söz açdı” (Cahangir Məmmədli, filologiya elmləri doktoru, professor).

1919-cu ildə Azərbaycan Cümhuriyyətinin birinci ildönümü qeyd edilmişdi. Onun ikinci ildönümü 1990-cı ildə qeyd olundu. Belə bir “soyuqqanlı ləngimədə” hamı ilə bərabər ictimai-humanitar fikrin də az günahkar olmadığını Şirməmməd müəllim bəyan edir, vicdan və yaddaşın elmi dəyər, mənəvi sərvət kimi tədqiqat və təhlillərdə heç də həmişə iştirak etmədiyini, kənarda qaldığını, “ögey ananın ögey övladı” kimi küncə qoyulduğunu “sosial ayıqlıqla gündəmə gətirir. Demokratik Cümhuriyyəti və Məhəmməd Əmin Rəsulzadəni milli tarixdən və yaddaşlardan silmək üçün 70 ilə yaxın bir dövrdə “şanlı tariximizlə” baş-başa verib özgə dəyirmanına su tökdüyümüzü, nə qədər kağız-qələm korlayıb böyük bir makulatura yaratdığımızı vicdanın işığında ürəkaçılığıyla Şirməmməd müəllim söyləyir.

Şirməmməd müəllim tariximizin Cümhuriyyət dövrünün tədqiqində istismarda olan total inkardan başqa daha iki meylin də gündəmi zəbt etdiyinə diqqət çəkir. Bunlardan birinin bir sıra yazılarda Demokratik Respublikanın yalnız çar rejimi ilə müqayisədə üstünlüyündən bəhs edildiyini, ikinci qisim tədqiqatlarda (daha dəqiqi yazılarda) isə Cümhuriyyətin Azərbaycan Sovet Respublikası ilə müqayisədə tənqidi mülahizələrin “ağuşuna” sürükləndiyini göstərir və hər iki yolun eyni dərəcədə yanlış olduğu qənaətinə gəlir. Şirməmməd müəllimə görə, təkcə Demokratik Respublikanın atributları sayılan üçrəngli bayrağı, gerbi, himni yox, eyni zamanda onun suverenlik və istiqlal təcrübəsi də Azərbaycan xalqının milli-mənəvi sərvətidir.

1995-ci ilin aprelindən başlayan yenidənqurmanın, aşkarlıq və demokratiyanın verdiyi imkanlardan yararlanmaq Şirməmməd müəllimə də nəsib oldu. Xalqa öz sözünü daha gur səslə, daha açıq demək və onu müstəqilliyə hazırlamaq üçün bu məqamdan istifadə edənlərin ön sırasında yer aldı. Türkiyəyə açılan qapıların ilk yolçularından oldu. Milli mətbuatımızın tarixini, cümhuriyyət dövrünü, bu dövrün ictimai xadimlərinin həyatını, onların publisistikasını fəhm və məntiqlə təhlil etdi. Tarixin həm dünəni, həm də bu günü ilə səsleşən, xalqı maarifləndirən və ona düzgün yol göstərən əsərləri yenidən gündəmə gətirdi. Üzərinə

qadağalar qoyulmuş, sovet dönəmində də çapının yasaqlandığı əsərləri arxivlərin “əsərindən” qurtarıb onları əvvəlcə qəzet səhifələrində, sonra isə ayrıca kitablar şəklində oxuculara ərməğan etdi.

Milli-ictimai fikrimizin, jurnalistikamızın patriarxı mərtəbəsinə yüksələn Şirməmməd müəllimin çox ciddi mətnşünaslıq səriştəsi, vətəndaşlıq təəssübkeşliyi və sosial-siyasi ayıqlığı ilə bir-birinin ardınca onlarca məqalə və kitabı işıq üzü görür. “... tələbələrle təkcə jurnalistikanın sirlərini deyil, həm də insanlığı öyrədən...” (Aqşin Babayev) Şirməmməd müəllim bir elmi institutun işini-çox zəngin və çoxtərəfli Məhəmməd Əmin Rəsulzadə irsinin toplanması və nəşri işi ilə illərlə təkbəşinə məşgul olmuş, “Hərəsi bir heykələ bərabər qiymətli abidə-kitablar doğurmuş...” (Rafael Hüseynov) toplayıb transliterasiya etmiş, beş cildə ön söz və şərhələrlə birlikdə çap etdirmişdir. (I c. 1992; II c. 1992, 2001; III c. 2012; IV c. 2013; V c. 2014; üst-üstə 2544 səh.), “Həqiqət və ədalət carçısı” (1988), “Müstəqilliyin çətin yolu... Biz hara gedirik? (1996), “M. Ə.Rəsulzadəyə qarşı böhtan kampaniyasının arxasında kimlər durur?” (B.Vahabzadə, C.Həsənli, N.Yaqublu ilə birlikdə, 1998), “Mənəvi irsimiz və gerçəklik” (2004), “Milli haqq və ədalət axtarışında” (2004), “Nravstvennoe naslednie i sovremennost” (2007), “Publisističeskoe nasledie sovremennosti” (2007), “Mətbu irsimizdən səhifələr” (2007), “Müstəqilliyin çətin yolu – Reallıqlar düşüncələr” (2009), “M.Ə.Rəsulzadə – Azərbaycanda milli.hərəkət. Nasionalnoe dvi-jenie v Azerbaydjane” (2009), “Ü.Hacıbəyli. Nəşrlərdə kənara qoyulmuş mətbu əsərləri” (2009), Ü.Hacıbəyli. Nəşrlərdə kənarda qoyulmuş, ixtisar və “redaktə” edilmiş əsərləri” (2010), “Azərbaycan istiqlalının bayraqdarı” (2011), “M.Rəsulzadə. Bakı və Azərbaycan tarixinə dair əsərləri” (2013), “İstiqlal. 1918–28 Mayıs–1919” (2014), “1918-1920-ci illərdə “Azərbaycan” qəzetində parlament hesabatları və şərhlər (noyabr 1918–aprel 1920)” – 3 cildə (I c. 2016; II c. 2017; III c. 2018) (üst-üstə 1666 səh.) və s. kitablarını çap etdirmişdir. Həyat verdiyi bu nəşrlər akademizm təşəbbüsünün parlaq göstəricisi və sanballı nümunələridir.

*Əqidə və məsləki poladdan,
"Tanrının bizə bəxş etdiyi insan"*

Tanrının bizə bəxş etdiyi nadir istedad sahibləri müəyyən zaman daxilində bəşəri missiyaları yerinə yetirmək üçün göndərdiyi dəmir iradəli insanlar-missiya daşıyıcıları çox az olur. Günəş Yer üzünü təmənnəsiz işıqlandırdığı kimi belə adamlar da bilik, əqidə və məsləkləri ilə bir epoxanı nura boyayırlar.

Onun ömür tarixçəsində müəllimlik, tədqiqatçılıq və publisistika sinxronluq təşkil edir. Pedaqoq kimi müəllimlər müəllimidir, bir neçə nəsil jurnalistlər ordusu Şirməmməd müəllimin "şinelindən" çıxmışlar. İstər cəmiyyətdəki mövqeyi, istər alim-vətəndaş sanbalı, istər milli konyukturaları ilə seçilən və cəmiyyətə nümunə kimi yetişən professorlar Qulu Xəlilli, Fəmil Mehdi, Cahangir Məmmədli, Yalçın Əlizadə, Nəsir Əhmədli və başqaları onun auditoriyalardakı kəşfləri, onun himayədarlığı sayəsində bilik və bacarıqlarını sərgiləyən, sevimli müəllimləri ilə çiyin-çiyinə addımlayan ziyalılar ordusunun nümayəndələridir.

Tədqiqatçı-alim kimi yeni məktəb yaratmış bənzərsiz Azərbaycan aydınıdır.

Publisist kimi isə özünün dediyi kimi: "Jurnalistikadan dərslər deyib publisist olmamaq necə mümkündür? Özün mükəmməl tədqiqatçı olmasan, tələbəni bu işə necə istiqamətləndirə bilərsən?"

O, göstərilən bu üç istiqamətin hər birində tamdır, mükəmməldir, nümunədir.

O, sərt, sərt olduğu qədər də mülayim, humanistdir. Yenə də özünün qələmindən çıxan bir xatırlamaya-etirafa diqqət yetirək.

Aydına kömək əli

"İstedadlı alim və qeyrətli vətən övladı Aydın Məmmədov elmi axtarışlar üçün Moskvaya elmi ezamiyyətə getməli idi. Lakin maddi imkanı yox idi. Mən dostlarım – Bəxtiyar Vahabzadə, Süleyman Əliyarov, Mahmud İsmayılov, iş adamı Cabir Xəlifəzadə ilə danışdım ki, hərəməz hər ay müəyyən bir məbləğ cəmiyyətə edib Aydına göndərək ki, Şumerlərə dair vacib elmi işini başa çatdırsın. Razılaşdıq. Aydın Moskvaya getdi. Mən hər ay vədimizi yerinə yetirir, Aydın pulunu göndərirdim. Yayda bu məsələni Mamay kişi bildi. Məni yana çəkdi. Aydın ünvanını istə-

di. Tapşırırdı ki, siz onsuz da çətin dolanırsınız. Pulu mən göndərəcəyəm. Amma ünvan sizinki olacaq. Bu işi bir sən, bir mən, bir də Allah biləcək!

Mamay kişi belə də etdi.

Qoy indi bu xeyirxahlığı hamı bilsin, tarix də bilsin". (R.Orsər, "Mamay Məmməd". B., 2001, səh. 26-27).

Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə Şirməmməd Hüseynovla ömür yollarının 50 ildən çoxunu, fasiləsiz, zədəsiz və bərabər keçə bilmələrinin səbəbini ilk növbədə bu yolun əqidə, amal yolu olmasında fikir, düşüncə və əqidə birliyində görürdü.

1959-cu ildə yazılan və Şəkidə çıxan "Nuxa fəhləsi" qəzetində çap olunan məşhur "Gülüstan" poemasının ideyasını və mövzusunu əqidə və məslək dostu Bəxtiyar Vahabzadəyə Şirməmməd müəllim vermişdir.

"Gülüstan" tarixi mövzuda yazılmış bədii əsər olmaqdan çox, Azərbaycanın milli müstəqilliyinə qəsd edənlərin əməl və niyyətlərinə güclü bir etirazın açıq və sərt səsi idi. Əsərin epiqrafından da göründüyü kimi Azərbaycanın birliyi və istiqlalı uğrunda çarpışan Səttar xanın, Şeyx Məhəmməd Xiyabaninin, Seyid Cəfər Pişəvərinin xatirəsinə həsr olunmuş bu poema iki məslək və əqidə dostunun birgə ürək döyüntülərinin bəhrəsi idi.

Böyük şairin çox-çox sonralar xatırladığı kimi, o illərdə B.Vahabzadəni repressiya maşınının caynaqlarından çox güclü bir əl qorumuşdu. Bu, müasir Azərbaycanın qurucusu, Ulu öndər Heydər Əliyevin əlləri və özü idi.

Ümumiyyətlə, Bəxtiyar Vahabzadə ömrü boyu dostluq etdiyi, məsləhət və tövsiyələrindən bəhrələndiyi Şirməmməd Hüseynovu təkcə fikir, düşüncə və əqidə yoldaşı kimi yox, həm də böyük şəxsiyyət kimi qiymətləndirmiş, onun təmizlik, paklıq nümunəsi olan fəaliyyətini özünün bir sıra məqalələrində və ona ünvanladığı məktublarında döənə-döənə yad etmişdir.

"Əziz dostum. Sən vətənpərvərlik, düzgünlük, haqqsevərlik, gözütoxluluq kimi bir çox mənəvi xüsusiyyətlərlə mənə həmişə XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində yaşamış böyük əqidəli ziyalılarımızı xatırladırsan. H.Zərdabi milli mətbuatımızın təməl daşını qoydusa, sən bu böyük işin davamçısı kimi bir neçə jurnalist nəslinin müəllimi olmusan.

Əziz qardaşım, məndən “Şirməmməd kimdir?” – deyə soruşsalar, mən iki misra ilə belə cavab verərdim:

*Şirməmməd-əxlaqın, haqqın öz səsi
Ləyaqət, dəyanət mücəssəməsi!”*

Bu gün də belə bir sual qarşımızda durur: Şirməmməd Hüseynov məktəbindən bir şey öyrənmək istəsək, hara gedək, kimə və nəyə üz tutaq?

Təsəlliverici hal budur ki, Şirməmməd Hüseynovun şəxsiyyətini, həyatını və vətəndaşlıq ehtiraslarını (müəllim, tədqiqatçı, alim və publisist kimi) ayrı-ayrı müəlliflərin məqalə və çıxışlarda təhlil hədəfinə çevirmək təşəbbüsləri olmuşdur. Bunlar isə daha çox o böyük ziyalının doğum günləri, yubileyləri ərəfəsində ya bunlarla bağlı baş vermiş, ya da çap olunan əsərləri ilə bağlı yazılmış məqalə və zarisovkalarda öz inikasını tapmışdır.

Doğrudur, bu böyük ziyalının əməyi bir çox mükafatlarla, o cümlədən, fərdi Prezident təqaüdü və “Şərəf” ordeni ilə də mükafatlandırılıb. Lakin bu böyük şəxsiyyətin sənətkar və mütəfəkkir simasını onun axtarışlarının, yaradıcılığının və xidmətlərinin miqyasını və həcmi hətərərflə öyrənən, həm öz müasirləri, həm də mənəvi varisləri üçün onun həyat və mübarizə dərslərinin tarixi və əxlaqi mənasını dərinlən açan, elmi-publisist təhlilə cəlb edən, xalqımızın milli-mənəvi şüurunun və real vətəndaşlıq təsəvvürlərinin təşəkkülündə və inkişafında Şirməmməd Hüseynovun yerini və rolunu iri planda, daha geniş miqyasda və ya akademik tədqiqat ölçülərində gündəmə gətirən elmi tədqiqata, elmi yanaşmaya ciddi ehtiyac vardır.

Şirməmməd müəllimin tələbəsi, sonralar müəllim, məslək yoldaşı olmuş, mərhum yazıçı-publisist, filologiya elmləri doktoru, professor Qulu Xəlilovun öz müəlliminə ünvanladığı sözləri oxucuların nəzərinə çatdırıram.

“Əzizim Şirməmməd!

Sənin şəxsində, hərəkət və əməllərində öz istək və arzusunun təcəssümünü görürəm. Axı indiki şəraitdə bu cür bütöv və saf xarakterə malik olmaq Suvorovun Alp dağlarını aşmasından heç də asan deyildir. Mənə elə gəlir ki, bu cür xarakterə sahib olmaq böyük qəhrəmanlıqdır, xüsusi istedad əlamətidir, insanlığın nəcib

arzularına çatması üçün uzaq-uzaq məsafəsini xeyli ixtisara salmaqdır. Burada Çernişevskinin Raxmetovu yadıma düşür. Böyük mütəfəkkir yazır ki, Raxmetov kimi adamların yolu şəxsi sevinclər üçün kasıb olsa da şərəflidir. “Bəli, onlar pis adam deyillər. Onlar azdır, lakin bütün insanların həyatını çiçəkləndirən onlardır. Onlarsız bu həyat çürüyərdi, turşuyardı. Onlar azdır, lakin onlar bütün insanlara nəfəs verirlər, onlarsız insanlar boğulardılar. Namuslu və xeyirxah insanlar kütləsi böyükdür, Raxmetov kimi adamlar isə azdır. Lakin namuslu və xeyirxah insanların arasında onlar çayın ətri, gözəl şərəbin atasıdır. Kütlənin qüvvəsi və gözəlliyi onlardır. Onlar ən yaxşı insanların yaxşısidir, mühərriklərin mühərrikidir, dünyanın canının, cövhərinin cövhəridirlər”. Mən heç mübaliğə etmədən, qəlbimə heç bir qara hiss yaxın qoymadan sən Şirməmməd Hüseynovu da tərəddüdsüz, bu cür adamlardan, müasir Raxmetovlardan biri sayıram. Madam ki, belədir, onda yalançılığa, riyakarlığa, dələduzluğa, çirkaba, üfunətə, ikiüzlülüyə, yaltaqlığa.... qarşı mübarizədə məni də özünə çiyin-çiyinə gör. Arzu edirəm ki, bu şərəfli işdə sevinc və xoşbəxtlik, nəşə və müvəffəqiyyət daim yol yoldaşınız olsun!”

İbrətamiz müqayisə və ən yaxşı arzulardır, deyilmi?

Ramiz Orsər

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Şəki filialının müəllimi

Şəki, 2019-cu il, aprel

USTAD

“Onu ömrü boyu tutduğu yoldan və tapındığı əqidədən qoparmaq, heç olmasa bir balaca laxlatmaq belə mümkün olmayıb”.

Bəxtiyar Vahabzadə

O təkcə öz ömrünü yaşamır.

...Növbəti kafedra iclasına təyin olunan vaxtdan tez yığışmışdıq. Amma buna heç kim heyfslənmirdi. Hər birimiz onu böyük heyranlıqla dinləyirdik. Elə bil heç iclasa gəlməmişdik. Sanki onun mühazirəsini dinləməyə gəlmişdik. Bu isə adi mühazirə deyildi. Bu heç zaman sonu arzulanmayan şirin bir söhbət idi. Amma adi söhbət də deyildi. O bu söhbətlə bizi ötən əsrin əvvəllərinə də apardı, sonuna da. Belə bir “uzaq məsafədən” sonra gətirib bu günümüzə də çıxardı. Desəm ki, onu az qala nəfəs çəkmədən dinləyirdik, inanın. Söhbətin əsas mövzusu Üzeyir bəy, onun fitri istedadı, qələmindən çıxan dürlü kəlamlar idi. Üzeyir bəyin bu günədək tam dərc olunmayan felyetonlarından birini nümunə gətirdi. Son dərəcə gözəl, məntiqli bir təhlil apararaq yazıda söhbət gedən mövzunu bu günümüzlə bağladı. Sonra da nə desə yaxşıdı? Dedi: “Üzeyir bəy bunu 24 yaşında yazıb. Bu yaşda bu məntiqi görəndə adam xəcalət çəkir”. Daha sonra Üzeyir bəyin 1902-ci ildən 1912-ci ilə kimi “Kaspi” qəzetində dərc olunan məqalələrini topladığını, vaxtilə onların təhrif olunmuş şəkildə, ixtisarlara dərc olunduğunu bildirdi. Bu ixtisarlara isə məhz ermənilərin mənafeyinə uyğun gəldiyini söylədi.

Bu söhbətin müəllifi ömrünün 85-ci sinnini yaşayan professor Şirməmməd Hüseynovdur. Amma doğrudanmı bu 85 ildə o yalnız öz ömrünü yaşayıb? Bu sualın cavabını professor Cəmil Həsəni daha dəqiq verib: “Hərdən mənə elə gəlir ki, Şirməmməd müəllim H.Zərdabının, Ə.Hüseynzadənin, Ə.Ağaoğlunun, Üzeyir Hacıbəyovun və digər böyük fikir adamlarının ömrünün davamını yaşayır. H.Zərdabi yeni başlanan, yeni formalaşan, hələ barmaqla sayılacaq qədər az, lakin siyasi və mənəvi yükü sayından çox-çox

böyük olan ziyalı mühitinin başında dayanırdısa, Şirməmməd müəllim XXI əsrin əvvəllərində bilgisayarla sayılacaq geniş bir ziyalı dairəsinin içində tənhadır. Tənhadır gördüyü işlərin milli qayəsinə, atdığı addımların ictimai mahiyyətinə görə”.

*O hər gün axtarır, hər gün döyüşür,
Gah sevinc tapır, gah da qəmə düşür.*

Bu misralar şair Cabir Novruzun “Yaşayır insan” adlı şerindəndir. Elə Şirməmməd müəllim də hər gün axtarır. Axtardığını tapanda sevinir. Bəzən qəmə də düşür. Amma döyüşür. Özünü də yarım əsrdən çoxdur ki, döyüşür. Bu savaşda isə silahı yalnız qələmidir. Soruşa bilərsiniz ki, axı nə istəyir? İstəyir ki, cəmiyyətin hər bir üzvü öz maraqlarından öncə ictimai maraqlara önəm versin. İstəyir ki, hər kəsin şüurunda öncə Vətən, Xalq, Millət dayansın. Necə ki, Üzeyir bəy istəyirdi. Professor Cəmil Həsənlinin fikri bu məqamda bir daha öz təsdiqini tapır. Çünki o yalnız öz ömrünü yaşamır...

Bəlkə də çoxu bilmir ki, Azərbaycanda Jurnalistika fakültəsinin yaradılmasında, təkmilləşdirilməsində, inkişafında onun böyük xidmətləri olub. Çoxu bilməsə də tələbələri bilir.

Şirməmməd müəllim o zaman filologiya fakültəsinin nəzdində olan bu fakültənin ilk tələbələrindən və ilk məzunlarından biri olub. Bu fakültə müstəqil fəaliyyətə isə 1969-cu ildə başlayıb. BDU-nun Jurnalistika fakültəsinin hazırkı dekanı Yalçın Əlizadə yazır ki, bu təşəbbüsün də müəllifi məhz Şirməmməd müəllim olub. “Onun dekan olduğu dövrdə tədrisin yüksək səviyyədə təşkili üçün çox böyük işlər görülüb. Mətbuat tarixi kafedrasının yaradılması, kadr hazırlığının 5 ixtisas üzrə aparılması, fakültənin beynəlxalq əlaqələrinin yaradılması da onun adı ilə bağlıdır”. Yeri gəlmişkən bildirim ki, elə Yalçın müəllim də vaxtı ilə Şirməmməd müəllimin tələbəsi olub. Neçə on illiklər keçəndən sonra öz tələbələrindən ürək dolusu xoş sözlər eşitmək hər bir müəllim üçün bəlkə də sözlə ifadəsi çətin olan böyük bir xoşbəxtlikdir. Bu xoşbəxtliyin təməli isə tələbələrlə təmənnəsiz, halal münasibətlər üzərində qurulur. Şirməmməd müəllim bu təməli yarım əsr bundan əvvəl qurub. Özünü

də elə möhkəm qurub ki, tələbələri ona bir halallıq rəmzi kimi baxırlar. Öz müəlliminin bu məziyyətindən böyük fəxarətlə söhbət açanlardan biri də bu gün müəllimi ilə bir fakültədə çalışan tanınmış jurnalist, filologiya elmləri doktoru, professor Nəsir Əhmədlidir. Nəsir müəllim Şirməmməd müəllimin öz seçimidir. Hələ qəbul imtahanlarından necə deyərlər gözü onu elə tutubmuş ki, elə oradaca, “gələcəkdə bu abituriyentin məhz jurnalistika fakültəsində müəllim ola biləcəyini proqnozlaşdırıb. Öz proqnozunu da elə özü reallaşdırıb. Elə bu xüsusiyyətin özü də Üzeyir bəy ənənələrinin davamıdır. Heç kimə sirr deyil ki, Azərbaycan mədəniyyətinə böyük töhfələr verən bütün müğənni və bəstəkarların böyük sənətə gəlişi məhz onun xidmətidir.

Elə ötən 55 il ərzində də Azərbaycan Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin bütün say-seçmə jurnalistləri Mətbuat Şurasının sədri Əflatun Amaşovun təbirincə desək, Şirməmməd müəllimin “şinelindən” çıxıb. “Bu “şinelin” istisinə qızınanlar, ondakı hikmət dünyasından, o xəzinədən pay götürənlər ad-sanından, tutduğu mövqedən asılı olmayaraq, peşə prinsiplərini sədaqətlə qoruyan layiqli vətəndaş kimi tanınırlar. Vətəndaş! Bu ifadə özündə çox böyük hikmətləri ehtiva edir. Vətəndaş olmaq üçün ilk növbədə saf əqidəyə sahib olmaq gərəkdir.

Şirməmməd müəllim məqalələrinin birində yazır ki, “mən heç vaxt heç kəsin təzyiqi və ya göstərişi ilə öz əqidəmə müxalif çıxış etməmişəm”.

Etiraf etmək gərəkdir ki, bu xüsusiyyət ilk növbədə öz iti müşahidəsi, öz dərin məntiqi, hadisələrə və insanlara münasibətdə öz qənaəti olan əsl ŞƏXSİYYƏTƏ xas olan bir məziyyətdir. Təsadüfi deyil ki, müasir Azərbaycan poeziyasının ustadı Bəxtiyar Vahabzadə yazırdı: “O inandığına inanır, nifrət etdiyinə sona qədər nifrət edir, sevdiyini isə tərəddüdsüz sevir. Bir sözlə, qələmindən çıxan bütün yazıların arxasından onun sınımaz, dönməz, əyilməz şəxsiyyəti boylanır. Bu isə qələm əhli üçün çox vacib şərtidir. O ətrafımızda cərəyan edən irili-xırdalı bütün hadisələrə yalnız öz gözləri ilə baxır, öz ağılı ilə də qiymətləndirir”.

...Deyirlər hər təsadüfdən bir zərurət doğur. O gün o kafedra iclası olmasaydı, bu deyimlər bəlkə də beləcə xatırlanmaz, bu yazıya ehtiyac yaranmazdı. Nə yaxşı ki, o iclas oldu.

Nə yaxşı ki, Şirməmməd müəllim kiçik bir zaman kəsiyində olsa da keçmiş tələbələrini başına topladı. Həsən bəydən, Əli bəydən, Üzeyir bəydən danışa-danışa özü də xoş anlar yaşadı. Bizə də o anları yaşatdı.

Bütün varlığı ilə milli mətbuatımızın təəssübkeşi olan UŞTADIMIZ bax, belə bir ömür yaşayır və bu ömürdə mətbuatımızın böyük bir tarixini yaşadı.

85 illik bu ömür adı bir ömür deyil. Bu, Azərbaycanın ictimai fikir tarixinin canlı salnaməsidir. Bu həm də nəsillərə örnək ola biləcək bir ömürdür. Müasir milli mətbuatımız üçün əziz olan bugünkü 17-dekabr günündə hamılıqla arzu eləyək ki, bu ömür davamlı, çox davamlı olsun. Bu davamlı ömrün hər günü, hər ayı da elə bu vaxta qədər olduğu kimi daim axtarışda keçsin MÜƏLLİM!

Bundan sonrakı araşdırmalarınızın da hər zaman uğurlu nəticələrini görəsiz və bir qayda olaraq o tapıntıların sevincini yaşayasız. O sevincdən hər kəsə, doğmalarınıza, əzizlərinizə ən başlıcası bütün tələbələrinizə də pay düşsün.

85 YAŞINIZ MÜBARƏK OLSUN, MÜƏLLİM!

Zərxanım Əhmədli,

“Təfəkkür” Universitetinin Jurnalistika kafedrasının müəllimi

“525”dən: *Azərbaycan jurnalistikasının görkəmli nümayəndəsi – hamının müəllimi, dəyərli söz-sahibi, əvəzsiz tədqiqatçı Şirməmməd Hüseynovu 85 illiyi münasibətilə qəzetimizin adından ürəkdən təbrik edirik. “525”-də çalışanların içərisində də Şirməmməd müəllimin dərsini almış, məktəbini keçmiş jurnalistlər az deyil. Bu gün Azərbaycan mətbuatında az-çox söz yiyəsi olduğumuza görə də özümüzü müəllimlərimizə, o cümlədən bütün ömrünü sözün əsl mənasında jurnalistikamızın tarixinə – dünəninə, bu gününə və gələcəyinə fəda etmiş Şirməmməd müəllimə borclu bilirik. Əziz müəllimimizə etdikləri böyük işlərlə kifayətlənməyərək bundan sonra da Azərbaycan jurnalistikasında yeni yaradıcı işlər, uzun ömür, cansağlığı arzulayırıq.*

“525-ci qəzet”, 17 dekabr 2009

**Şirməmməd Hüseynovun müxtəli illərdə mətbuatda və
çap olunmuş kitablarda xatirə yazıları**

Xeyriyyəçilik tariximizdən

ŞƏKİLİ HACIBALA BƏYİN VƏSİYYƏTİ

Bu yaxınlarda az təsadüf edilən maraqlı bir sənəd rastıma gəldi; şəkili həkim, Giləhli məhəlləsinin keçmiş sakini (indiki Giləhli küçəsi, 7 №-li evin sahibi) Hacıbala bəy Nağıbəyovun vəsiyyəti. Bu notarial mənəvi vəsiyyət 1916-cı il iyunun 3-də

Hacıbala bəy və Səltənət xanım Nağıbəyovlar

Pyatıqorski şəhər notariusu tərəfindən, 3 nəfər şahidin iştirakı ilə tərtib və rəsmi surətdə təsdiq edilmişdir. Sənəddən məlum olur ki, H.Nağıbəyov həmin vaxtda Pyatıqorskda Uptonun evində kirayə etdiyi mənzildə yaşayırmış.

Göstərim ki, Şəkinin tanınmış Nağıbəyovlar nəslindən olan Hacıbala bəy 1870-ci ildə anadan olmuş, rus-müsəlman məktəbində oxumuş, tibbi təhsil almışdı. O, Qafqazın müxtəlif şəhərlərində, bir müddət isə İranda işləmişdi. Onun Rusiya, İran və bir sıra xarici banklarda xeyli pulu, həmçinin mülkləri var idi. 46 yaşlı Hacıbala bəy yəqin ki, xəstəliyinə görə Pyatıqorskiyə mülalicəyə getmişdi. O, 1922-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Mən Hacıbala bəyin 1903-cü ildə “Şərqi-rus” qəzetinin naşiri və redaktoru M.A.Şahtaxtılıya göndərdiyi və qəzetdə dərc olunmuş məktubu ilə keçən il “Şəki fəhləsi”nin oxucularını tanış etmişdim. “Şərqi-rus” və onun redaktorunun mütərəqqi mövqeyini ürəkdən müdafiə və təqdir edən Hacıbala bəy qeyrətli, uzaqgörən ziyalı kimi yadımda qalmışdır. Odur ki, onun vəsiyyəti də diqqətimi cəlb etdi.

Vəsiyyətin, həm də hüquqi orqanlar tərəfindən rəsmiləşdirilən notarial mənəvi vəsiyyətlərin qayəsi əsasən məlumdur. Bu, birinci növbədə, kapital, pul və əmlakın varislər arasında bölüşdürülməsi məsələsi ilə bağlı olur. Lakin bəzən ilk baxışdan quru rəsmiyyətçilik xarakteri daşıyan sənəddə də onun sahibinin dünyagörüşü, əxlaqı, xalqa və Vətənə, həmyerlilərinə və gələcək nəsle münasibəti də bu və ya başqa şəkildə öz əksini tapır. Söhbət gedən vəsiyyətdə də biz bu xüsusiyyəti görürük. Məsələn, Hacıbala bəy doğma anası Səltənət xanma ömürlük hər ay 60 manat, qohumu Əbdürrəhman ağaya və onun iki oğlunun hər birinə birdəfəlik 5 min manat vəsait ayırmışdı (Bu indiki kağız pul deyildi, qızıl bərabər Nikolay pulu idi, məhz buna görə deyərdilər ki, pulun oldu yüz, düş içində üz – Ş.H.). Digər ailə üzvlərinə və qohum-qardaşlara da müvafiq məbləğlər vəsiyyət edilmişdi. Bunlar təbiidir. Maraqlı cəhət onun xeyriyyə məqsədi daşıyan sahəyə dair vəsiyyətindəki sərəncamlardır. Məsələn:

Pyatıqorsk, 1916-cı il

Hacıbala bəy “Giləhli” məscidinə 3 min manat, ailə qəbiristanlığının abadlaşdırılması, yolunun təmiri, mühafizəsi, həmçinin Hacınağı bulağının saxlanması 6 min manat vəsait ayırmışdı.

Maarif və mədəniyyətin, milli tərəqqinin fədailərindən olan Hacıbala bəy kapitalının böyük bir qismini bütün Azərbaycan üçün fəaliyyət göstərən M.Ə.Rəsulzadənin başçılıq etdiyi “Nicat” xeyriyyə cəmiyyətinə vəsiyyət edirdi. Həm də göstərirdi ki, onun verdiyi vəsait ibtidai, orta və ali məktəblərdə yetim və imkansız istedadlı müsəlman balalarına,

təqaüdə xərclənməlidir. Öz dünyasını dəyişməyə hazırlaşan Vətən övladının bu vəsiyyəti yazdırmaq və imza etmək əsnasında nələr düşündüyü, hansı hisslər keçirdiyi bu sənəddən də müəyyən mənada aşkarlanır.

Axtarılsa Şəkiddə yəqin ki, bu qəlbin, bu qeyrətin sahiblərindən, necə deyərlər, keçmiş kişilərdən az olmayıb. Elə məşhur tacir Hacı Məhəmməd Sadıq Əliyevi yada salaq. Şəki gimnaziyası binasını tikmək üçün 100 min manat pul vermişdi. Gəlin, bu kişilərə min rəhmət oxuyaq və fikirləşək.

Mənim qənaətimcə, bizim zamanəmizdə belə vəsiyyətlərə rast gəlmək çətindir. Əvvəla, ona görə ki, indiki maaşla vətəndəşin sahibi olmaq mümkün deyil. Xüsusi mülkiyyətdən məhrum, halal zəhmətlə qazanmağın məhdudluğu; açıq işgüzarlığın qadağan edildiyi, yalnız gündəlik yaşayış ehtiyacları uğrunda çabalayan insanların gələcəyə vəsiyyət ediləcək nəyi ola bilər? O ki qaldı oğru və rüşvətxor milyonlara, onların da yazılı rəsmi vəsiyyət qoymağa cürətləri, belə hərəkət etməyə qeyrətləri, kişilikləri çatmaz.

Yeni əmələ gələn milli kapitalistlərə, zənginlərə gəldikdə isə, onların əksəriyyəti pul, mülk, sex sahibləri olsalar da, mənəvi cəhətdən yoxsuldurlar. Çünki milli mədəniyyət və milli qeyrət məktəbi keçməmişlər. Yəqin ki, bu tarixi mərhələni də keçməliyik. Yaxşı ki, öyrənməyə, ibrət götürməyə nümunələrimiz var.

ŞƏKİ İNQILABDAN ƏVVƏLKİ MƏTBUAT SƏHİFƏLƏRİNDƏ

Son illər öz milli dəyərimizə qayıtmaq yolunda faydalı addımlar atılmağa başlanmışdır. Azərbaycan Jurnalistika gününün qeyd edilməsi də bu qəbildəndir. 1875-ci il iyulun 22-dən başlayan milli jurnalistika tariximiz indi yenidən tədqiq edilib işlənmişdir. Həm də bu tarix hamının tanıdığı ayrı-ayrı mətbuat orqanları və şəxsiyyətlərlə məhdudlaşmamalıdır. Jurnalistikamızın coğrafiyası çox geniş olub. Qəzetlərdə dərc olunmuş oxucu məktubları bunu sübut edir. “Şərqi-rus”, “Həyat”, “İrşad”, “Tərəqqi” və digər qəzetlərdə məsələ, Şəkiddən nə qədər savadlı,

məzmunlu, ümummilli problemlərə toxunan yazılara rast gəlmək olur. Onları toplamaq, ümumiləşdirmək, oxuculara çatdırmaq mənə də faydalı olar.

Şəkinin tarixini statistik rəqəmlərlə, məlum şəxslər və hadisələrlə məhdudlaşdırmaq birtərəfli olardı. Geniş, çoxcəhətli, dolğun iqtisadi, ictimai, siyasi, mədəni-maarif həyatı ilə yaşayan qədim Şəkinin əsl tarixi öz tədqiqatçısını gözləyir. İndi isə sona çatmaqda olan XX əsrin ilk illərində ana dilində nəşr olunan “Şərqi-rus” qəzetində Şəkiddən yazılmış bir məktubu oxuculara təqdim edirəm. Məktub müəllifi Hacıbala bəy Nağıbəyov (1870-1922) Şəkinin tanınmış ziyalılarından idi. Məktubdan görünür ki, o, Bakıda nəşr olunan “Kaspi” və Tiflisdə ana dilində çıxan “Şərqi-rus” qəzetlərini alır və diqqətlə oxuyurdu. H.Z. Tağıyevin qəzeti sayılan “Kaspi” ilə Məhəmməd Ağsaqqalının nəşri və redaktoru olduğu “Şərqi-rus” arasında ilk nömrələrdən ruhani məktəbləri barədə ciddi polemika başlamışdı. Bu mübahisə və tənqiddə “Kaspi”nin aparıcı jurnalisti Əhməd bəy Ağayev əsas rol oynayırdı. Prinsipial məsələdə “Şərqi-rus” düzgün mövqe tuturdu. Qəzet yazırdı: “Biz qəzet təsis etmişik maddəlik üçün yox, doğru söz üçün. Bizə kağız yazanlardan soruşuruq iş yalandır, ya doğru? Əgər doğru isə nə üçün həqiqəti gizlədəlim?”.

Belə bir ciddi milli xarakterli məsələdə H. Nağıbəyovun həqiqət tərəfində durması, onun açıq müdafiəyə qalxması ibrətamiz fakt, Şəki ziyalılarının yetkinliyinin əlaməti idi. İbrət almalı, öyrənməli hadisədir”.

Hacıbala bəy Nağıbəyov keçən əsrin əvvəllərində çap olunan bir sıra mətbuat orqanlarında onu narahat edən aktual problemlərlə çıxış edirdi.

Dövrünün açıqgözlü ziyalıları olan Hacıbala bəyi Azərbaycandakı qəbiristanlıqların baxımsızlığı, səliqəsiz saxlanması, antisanitariya və bərbad vəziyyəti, ibtidai dini məktəblərdə təhsilin aşağı səviyyəsi çox narahat edirdi. O, bundan ürəkaçırısı ilə söz açırdı. Bu baxımdan onun “Şərqi-rus” qəzetinin 1903-cü il, 6 iyul, 41 sayılı nömrəsində çap etdirdiyi “Nuxadan” sərlövhəli məqaləsi diqqətəlayiqdir.

NUXADAN

Şəki (Nuxa) şəhərinin dörd tərəfi qəbiristandır. Bunların içində iki xariciyyə qəbiristanları var ki, biri erməni, ikincisi pravoslavını millətlərdir. Bu zikr olunan qəbiristanlarda əlli ildən vəfat etmiş ölünün qəbrini tapmaq mümkündür. Ondan ötrü ki, əvvəla bu xariciyyə qəbiristanlarının çar (çahar) ətrafını ya xəndək ilə, ya barı ilə bərkidir. Saniyə (ikinci), dəxi meyit sahibi nəgünə fəqir olursa-olsun, qəbirin üstündə labüddür bir nişan gərəkdir qoyula. Amma müsəlman qəbiristanlarına gedilsə bir illik ölünün qəbrini tapmaq mümkün olmaz. Səbəbi budur ki, ərz olunur. Əvvəla, biz müsəlman qəbiristanlıqlarının cümləsinin dörd ətrafı açıqdır. Buna görə heyvanlar haman yerlərdə bil-mənəə gəzməkdə və qəbirləri xarab etməkdədirlər. Qəbiristanlarda heyvanların törətdikləri... o qədər çoxdur ki, mərhum dəfn ediləndən bir ay sonra görürsən ki, qəbir yer ilə bərabər olubdur. Bəs belə olan surətdə məlumdur ki, birillik ölünün qəbrini tapmaq betəriq (heç cür) mümkün deyil bizim qəbiristanlığımızda.

İndi bir azacıq da müsəlman məktəblərimizdən söyləyəlim. Məsum səbilər məktəb deyilən bir qaranlıq hücrədə oturubdular. Mollanın əlində həmişə üç arşın uzunluğunda bir dənə çubuq var. Ondan ötrü ki, hərgah cocuqlar səslərini bir az alçaqdan çıxarsalar və yaxud bir kəlmənin üstündə bir az təvəqqüf etsələr (kəkələsələr) haman ağac onların başına dəyəsidir. Görünür ki, dünyada biz müsəlman millətindən bədbəxt millət heç yoxdur. Bu bizim qəbiristanlarımız və bu da bizim məktəblərimiz.

Bunların böylə olmağına səbəb kimdir? Əlbəttə, cənab əfəndilər, axundlar və indiki halda millətpərvər olan darülfünun məktəblərində (universitet) oxuyub qurtarmış müsəlmanlardır. Hərgah bu cənablar xahiş etsələr bizim məktəblərimizi, qəbiristanlarımızı bir qərar üzə qoyarlar. Hər bir millət məktəblərini artırmağa, elmin qabağa getməyinə, kəlisələrin (kilsələrin) və qəbiristanların gözəlliyinə və təmizliyinə həsr əfkar ediyor, amma biz müsəlmanlar adam öldürməyə, bir-birimizin ayağını basmağa, qeybət etməyə və qeyri-qeyri yaramayan əməlləri tutub özümüzü dünyada rüsvay etməyə səy edirik. Millətimizin cəhalət

halında olmağına “Şərqi-rus” qəzetəsinin bədxahlarının hərəkətləri gözəl bir dəhldir. Biz bir fikir edəlim. Böylə böyük bir rus padşahlığında 20 milyona qədər müsəlmanların iki dənə qəzetəsi var. Onları da millətpərvər olan müsəlmanlarımız bizə çox görürlər. Haman qəzetlərə kömək edəcəkləri məqamda pisləkdən başqa heç bir şey etmiorlar. Necə ki, cənab Əhməd bəy Ağayev əlinə qələmi alanda fikrinə “Şərqi-rus”dan başqa bir şey düşmior. Cənab Əhməd Ağə! Hərgah sizin cənab Məhəmməd ağə ilə xüsusi ədavətiniz var isə özü ilə ədavət edə bilərsiniz, nəinki həmişə qəzetələrin sütunlarında “Şərqi-rus”un barəsində yazasınız. Siz necə müsəlmansınız? Sizə lazımdır ki, şad olub şükür edəsiniz ki, bizim də türk dilində qəzetəmiz var. Və bu qəzetə ilə nəinki elmi olan müsəlmanlar və dükançılar, hətta fəhlələr də oxuyub bilirlər ki, dünyada nə var, yəni bu qəzetələr ilə müsəlmanlar cəhl zülmətindən maarif işığına çıxırlar. Bundan sonra sizdən ötrü eyb deyil ki, siz həmişə “Şərqi-rus”un bədxahı olursunuz.! Xeyr! Siz qəzetənin bədxahı olmiyosunuz, 20 milyon müsəlmanların bədxahı oluyorsunuz Əhməd bəy! Gümanımız budur ki, inşaallah bundan sonra siz biz müsəlmanların qəlblərini zədələndirməyib “Şərqi-rus” nam (adlı) qəzetəmizin bədxahı olmayasınız.

Hacıbala bəy Nağıbəyov
“Şərqi-rus” qəzeti, № 41, 6 iyul 1903
“Şəki fəhləsi” qəz., 26 iyul 1991

ŞİRMƏMMƏD HÜSEYNOV,
tarix elmləri namizədi, professor

NURƏDDİNİN BAĞ EVİ, H.BAYQARANIN KİTABI, İSTİQLAL MÜZAKİRƏLƏRİ

Azərbaycanda və onun hüduqlarından kənarda tanınan ziyalılarımızdan olan Nurəddin Rzayevlə daima təmasda olanlardan biri də mənəm. Biz əqidə və məslək dostlarıyıq.

Nurəddinlə mənə xalq şairi, dostum və qardaşım Bəxtiyar Vahabzadə tanış edib. 30 ildir bu yaxınlıq davam edir. Təmkini, güclü məntiqi, yüksək şəxsi mədəniyyəti, geniş dünyagörüşü, tariximizə, ədəbiyyatımıza bələdçiliyi, qayğıkeşliyi ilə hamımıza nümunə olan Nurəddin müəllimi mən həmişə nikbin görmüşəm. Onun varlığı həmişə xalqın tərəqqisi, bu günü və gələcəyi ilə həmahəngdir. Nurəddin müəllim hədsiz təvazökardır, təmənnəsizdir, yoldaşlıqda, dostluqda sədaqətlidir, əqidə və məsləkində sabit-qədəmdir. Bəxtiyar Vahabzadə məktəbinin, məclisinin daimi üzviərindəndir. Həm də bu məclislərdə ən ciddi mövzularda müsahibə və müzakirələri rəvnəqləndirən ağıl və zəka sahiblərindən biridir. Mən dəfələrlə bunun şahidi olmuşam.

Şəkildə soldan sağa
(oturanlar): Əhməd Şmide,
Nurəddin Rzayev,
Ofeliya xanım, ayaq üstə
duranlar: Bəxtiyar
Vahabzadə, Azər Ağayev,
Şirməmməd Hüseynov və
Lütfi Məmmədbəyli

Şəkildə soldan sağa:
Nazim İbrahimov, Nurəddin Rzayev, Bəxtiyar Vahabzadə,
Çingiz Aytmatov, İsmayıl Şıxlı, Vilayət Rüstənzadə;
Ayaqüstə duranlar, soldan sağa: Həsən Həsənov, Xəlil Rza,
Əhməd Şmide, Şirməmməd Hüseynov, Zeynal Məmmədov,
Xudu Məmmədov

Nurəddin Rzayevi mən Azərbaycanın müasir istiqlal mücahidlərindən: az danışmış çox iş görən, xalqını ürəkdən sevən, ona xidmət etməyi vicdani borc bilən mücahidlərindən hesab edirəm.

Nurəddin daim öyrənməyə, mütaliə etməyə, təkmilləşməyə can atan nadir şəxsiyyətlərdəndir. Bircə nümunə: 1977-ci ildə görkəmli dirijor və bəstəkarımız Niyazi Türkiyə səfərindən qayıtdıqdan sonra çox sevdiyi və ruhən yaxın olduğu Bəxtiyar müəllimə bir kitab vermişdi ki, oxuyub tənqidi bir məqalə yazsın. Bu həmyerlimiz, gənc yaşlarından Azərbaycan istiqlal uğrunda fədakarlığına mübarizəyə qoşulub, 20-ci illərdə vətəni tərk etməyə məcbur olmuş, tarixçi, hüquqşünas alim və mücahid Hüseyn Bayqaranın (Qara Hüseynovun) "Azərbaycan istiqlal mücadiləsi tarixi" kitabı idi.

Bəxtiyar özü diqqətlə oxuduqdan sonra kitabı mənə verdi ki, tənqidi məqaləni mən “yazım”. Rəsmi tarix ədəbiyyatında, bədii əsərlərdə, hətta görkəmli şairlərimizin şeirlərində söylən, böhtan və təhqirə, saxtakarlığa məruz qalan 1918-1920-ci illər tariximiz, tarixi şəxsiyyətlərimiz, bütövlükdə XIX və XX yüzilliyin əvvəllərində Azərbaycan istiqlalına nifrət təlqin edən yazılardan sonra belə bir işıqlı, tutarlı elmi-tarixi, yerli-yataqlı əsərlə tanış olmaq möcüzə sayıla bilərdi. Mən də kitabı acgözlüklə oxudum. Nurəddin və Xudunun hələlik xəbərləri yox idi. Həmin həyəcanlı günlərdə Nurəddin öz adəti və səxavət-karlığı üzrə bizi bağ evinə dəvət etdi. H.Bayqaranın kitabını da özümlə gətirdim. Nurəddin müəllimin bağ evində onu birgə oxuyub müzakirə etməyə başladım. Söhbət yalnız tarixdən deyil, bu istiqlal yolunun davam etdirilməsindən, bunun vasitələri, imkanları və perspektivlərindən gedirdi. Söhbətlərimizi, düşüncələrimizi, arzularımızı, qeyrətli və cəfəkeş ata-babalarımıza, müsavətçi adlanan istiqlalçılara münasibətimizi yenə də milli mütəfəkkir, istiqlal şairimiz Bəxtiyar Vahabzadə bir şeiri ilə ümumiləşdirdi. “Müsavət” şeirini yazdı. Həmin günlərin ruhunu özündə əks etdirən bu nadir əsər 22 ildən sonra bu yaxınlarda işıq üzü görmüşdür (bax: B.Vahabzadə, “Bir ömür yuxu”, 1998, s.21.).

Mən Nurəddin Rzayevi də bu əsərin meydana gəlməsi səbəbkarlarından biri hesab edirəm. Bəxtiyar, Xudu, Nurəddin – bu üçlük mənən, ruhən bir-birini, həm də bizim hamımızı birləşdirir, azərbaycançılıq, müstəqillik, sosial ədalət uğrunda mübarizəyə səsləyirdi.

4 iyun 1999,

Məqalə Nurəddin Rzayev haqqında kitabda çap olunub.

ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN ƏHMƏD BƏY AĞAOĞLU HAQQINDA NAMƏLUM BİR MƏQALƏSİ

Şirməmməd HÜSEYNOV

1918-ci il noyabrın 8-də “Azərbaycan” qəzetində “Bakı xəbərləri” rubrikası ilə verilmiş xəbərdə yazılırdı ki, M.Ə.Rəsulzadənin başçılıq etdiyi Azərbaycan Cümhuriyyətinin İstanbul konfransı nümayəndə heyəti Bakıya gəlmişdir. Onlarla bərabər “məşhur mühərrir və cəmaət xadimi Əhməd bəy cənabları dəxi Bakıya gəlmişdir”. Noyabrın 10-da Ceyhun Hacıbəyli və Şafibəy Rüstəmbəylinin redaktorluğu ilə nəşr olunan “Azərbaycan” qəzetinin 35-ci nömrəsində “Vətənimizin iki simayi-möhtərəmi” sərlövhəsilə Ə.Ağaoğlu və M.Ə.Rəsulzadəyə həsr olunmuş iki yazı verilmişdir. Birinci məqalənin müəllifi Üzeyir Hacıbəyli idi. Bu vaxta qədər tədqiqatçıların nəzərindən yayınmış bu məqalə təsadüfi yazılmamışdır. Məlumdur ki, 19 yaşlı Üzeyir bəy 1904-cü ildə Qori müəllimlər seminariyasını bitirdikdən sonra Hadrud kənd məktəbinə müəllim təyin olunmuşdu. Bir il işlədikdən sonra o, 1905-ci ilin iyununda Bakıya gəlmişdi. Bu vaxt Əhməd bəy Əli bəy Hüseynzadə ilə birlikdə “Həyat” qəzetini nəşrə başlamışdılar. Şuşadan Hacıbəyli ailəsini yaxşı tanıyan Əhməd bəy Üzeyir bəyi “Həyat” qəzetinə tərcüman qəbul etmişdi. 1905-ci il dekabrında “Həyat”dan ayrılıb müstəqil “İrşad” qəzetini nəşr edən Əhməd bəy Üzeyir bəyi də həmin qəzetə aparmışdı. 1905-1908-ci illərdə Üzeyir bəy “İrşad”ın əsas mühərrirlərindən biri kimi şöhrət qazanmış, onun bu qəzet səhifələrində 100-dən artıq müxtəlif janrlı yazısı dərc olunmuşdu. 1908-ci ilin iyununda qəzetin nəşri dayandırıldı. Əhməd bəy 1908-ci ilin avqustunda “Tərəqqi” qəzetinin nəşrinə başlayanda Üzeyir bəyi də həmin qəzetdə məsul katib və sonra redaktor müavini və 1909-cu ilin əvvəllərində Əhməd bəy İstanbula getməyə məcbur olandan sonra qəzetin redaktoru kimi fəaliyyət göstərdi. Əhməd bəyə qarşı iftira və böhtanlara tutarlı cavablar verdi.

1918-ci ilin mart hadisələri ərəfəsində Üzeyir bəy də ailəsi ilə bərabər İrana-Ənzəliyə getmişdi. Yalnız 1918-ci il oktyabrın 23-də Bakıya qayıtmışdı. 15 gün sonra Əhməd bəyin də İstanbuldan Bakıya qayıtmasını alqışlayan Üzeyir bəy “Azərbaycan”

qəzetində həmin çox dəyərli məqaləni yazmışdı. Həmin yazını oxuculara təqdim edirəm.

Vətənimizin iki simayi-möhtərəmi AĞAOĞLU ƏHMƏD BƏY

Əhməd bəy Ağayevi kim tanımıyor?

Hələ Parisdə tələbə ikən məşhur Fransa alimi Renanın “Dini-islam maneyi-tərəqqidir” meyindəki idareyi-əfkarinə qarşı yazmış olduğu cavabi-şifahi ilə Fransada şöhrət tapmış olan Əhməd bəy öz vətəni olan Azərbaycanda fəqət erməni-müsəlman qıtalı sənəsi olan 1905-ci ildə məşhur oldu.

Erməni yazıçılarının müsəlmanlar əleyhindəki böhtan və iftiralarına cavab verən və qələm hücumlarına köks gərrib səbat göstərən Əhməd bəy öylə bir müasir lisana malik idi ki, onun yazdıqlarını oxuyanlar müsəlmanlar əleyhində deyilən sözlərin məhz yalan və iftira olduğuna kəmal ilə inanıb etibar və etiqad ediyordular.

Əhməd bəyin bu yazılarının əsəri idi ki, Azərbaycan türkləri haqqında erməni iftirasından dolayı əmələ gələn qara fikirlərin soyuq və kəsif buludları dağılıb həqiqət günəşi meydana çıxmaqla hər kəsin qəlbini müsəlmanlar lehinə qızırdı və nifrət əvəzinə rəğbət və hüsni-təvəccöh əmələ gəlirdi. “Həyat”ı ilə Azərbaycan türklərini diriltmək və “İrşad”ı ilə onlara rahi-nicəti nişan vermək yolunda öz həyatından əl çəkəcək dərəcədə çalışan Əhməd bəy degil bir müasir yazıları ilə, bəlkə bütün amal, ifal və əfkar ilə milləti haqqında çalışdığını Petroqrad və Moskva məhəfiləli-alıyeyi-siyasiyyəsində Azərbaycan türkləri tərəfindən göndərilmiş mürəxxəs sifətilə gördüyü saf işlər və Ümumqafqaz ictimaində Cənibin hüsurunda söylədiyi bəliğ nitqləri ilə isbat etdi. O işlər sayəsində idi ki, Bakı müsəlmanlarının neft və mədən evləri öz əllərində qaldı – və illə əldən gedəcək qorxusu var idi – və o nitqlər sayəsində idi ki, Ümumqafqaz müsəlmanları bəxşus Azərbaycan türkləri Qafqaz hökumətinin məzhəri-etinə və etibarı oldu.

Millətini xarici təərrüfat və təcavüzdən vəqayə və müdafiəyə çalışan Əhməd bəy daxili mərzələrimiz ilə də daim mübarizədə idi. Tənəzzülümüzə qarşı “Tərəqqi”si ilə müdafiə edərək

yorunuq və istirahət nə olduğunu il uzununu bilməzdi.

O idi ki, bir tərəfdən bir bu qədər sərf edilən baş və bədən qüvvəsi, digər tərəfdən nicat və rifah halları xüsusunda can çürütdüyü həmcinslərindən bir parasının kəndisinə qarşı rəva görülmən narəva rəftarları, üçüncü tərəfdən mübarizəyi-həyatıyyə məsələsi Əhməd bəyi o dərəcədə əsəbi bir hala salmışdı ki, uzun və sükun bir istirahətə əşəddi-surətdə məcbur və möhtac qalmışdı.

Əhməd bəy istirahət qəsdilə vətənindən müfariqət etdi, lakin bu istirahəti səyfiyyələrin və kurortların salim və sakit guşələrində aramadı. Zənnən öylə yerlərdə istirahət edə bilməzdi.

Əhməd bəydə öylə bir təbiət var ki, öz həmcinslərindən uzaq bilələmüm müsəlmana biganə olan yerlərdə istirahət degil, yaşamaq da gücdür.

Onun üçün millət həyatı görünən, millət qoxusu gələn bir yer lazım idi ki, həm “şügl və məkanın dəyişməgi dəxi istirahətdir” qaidəsinə riayət və həm də Bakı kibi Azərbaycan müsəlman mərkəzinə əvəz edə bilə idi.

Bu yer böyük türklərin böyük paytaxtı olan İstanbuldan başqa nə ola bilərdi ki, orası islamlıq və türklük həyatının hər bir cəhətcə xoş edən, qaynaşan böyük bir mənbəyidir.

Əhməd bəy İstanbula getdi, daha doğrusu köçdü və artıq “oralı” oldu. Zənnində idi ki, yeddi-səkkiz il müfariqətindən və zənn ediyorum, istirahətindən sonra təkrar vətəninə qayıtdı. Lakin Əhməd bəyin İstanbuldakı istirahəti yenə çalışmaqdan ibarət idi. Fərqi bu idi ki, artıq kəndisini anlayan, səy və cüəsinə təqdir edən bir mühit içində çalışırdı və çalışmağı da yenə vətən və millət yolunda idi. Bizi İstanbul və Avropaya bildirirdi, bizim də dünyada var olduğumuzdan lazım olan yerlərə xəbər verirdi...

Əhməd bəy yaxşı bir vaxtda vətənə qayıtdı. Belə vaxtda ki, türk qəhrəmanlarının müqtədir əlləri ilə zənciri-əsərdən azad edilmiş zəif və düşkün vətən bu gün dərd bilən və çalışqan övladlarının hər tərəfdən köməginə möhtacdır.

Ümidvar olmalıyıq ki, Əhməd bəy və ümum vətənpərəstlərimiz bu kibi günlərdə ittifaq və ittihad ilə əl-ələ verib qoymazlar ki, sərbəst vətənimiz təkrar özgələrin bəndi-əsərinə giriftar olsun.

Ü.HACIBƏYLİ

“Azərbaycan”, 10 təşrin-i-sani (noyabr) 1918, № 35

Ширмамед Гусейнов **ЖУРНАЛИСТ И УЧЁНЫЙ**

Общественность республики отмечает 50-летие со дня рождения и 30-летие научно-педагогической деятельности Гасана Шахгельдиева – заведующего кафедрой журналистики Азербайджанского государственного университета, старшего научного сотрудника Института истории партии при ЦК КП Азербайджана.

Г.Шахгельдиев – выдающийся представитель азербайджанской журналистики наших дней. Первые его публикации как рабкора появились на страницах республиканских газет в 1926–1927 годах, когда он работал на Раманинских нефтепромыслах – в газетах “Ени йол”, “Коммунист”. Он работал и учился, без устали трудился над собой, и в 1929 году был принят в штат газеты “Коммунист”. Затем он был направлен на учёбу в Москву, в Институт журналистики, где более глубоко изучал газетное дело, совершенствуя свои знания. По окончании института работал по направлению редактором газет “Шеки фехлеси”, “Ени йол”.

Г.Шахгельдиев органично сочетал журналистскую деятельность с научно-исследовательской работой, писал много статей о большевистской печати. Особенно интересны его научные статьи о газетах “Искра”, “Вперёд!”, “Пролетарий”, “Новая жизнь”. Г.Шахгельдиев стал первым автором среди азербайджанских журналистов, который исследовал и опубликовал работы о журналистской деятельности В.И.Ленина, всеобщей истории партийной печати, её боевых традициях и богатейшем партийном опыте. Неоценимым вкладом, даром в историю нашей печати стали его научные исследования, опубликованные научные статьи, посвящённые газетам

риманов, С-М.Эфендиев, С-М.Мусеви, А.Джапаридзе, завоевали большой интерес и уважение у читателей.

Журналист и учёный Г.Шахгельдиев ещё и талантливый педагог; он с 1946 года возглавляет кафедру журналистики АГУ им.С.М.Кирова. Ученики Г.Шахгельдиева ныне трудятся практически во всех органах печати республики.

Работники республиканской печати, учёные, педагоги желают Гасану Шахгельдиеву новых успехов, новых вершин в его журналистской и научно-педагогической деятельности.

Впервые я услышал его имя ещё в газете “Шеки фехлеси”, корреспондентом которой я был в конце сороковых годов, а он в ней работал ещё раньше. Потом я услышал об этом человеке на филологическом факультете Азербайджанского госуниверситета, который окончил в 50-м. Нас, первых выпускников, было всего 17 человек. И только двоих (меня и Рашида Махмудова, впоследствии ставшего редактором “Коммуниста”), как самых успешных, оставили в аспирантуре. Рашида – в нашем университете, а меня отправили в Москву, в университет им. Ломоносова, в котором, кстати, только-только создавался факультет журналистики. По окончании аспирантуры через два года, в 1954-м, я защитил кандидатскую диссертацию – к слову, это была вообще первая защита в истории нового факультета университета. Называлась моя диссертация “Азербайджанская печать в 17–20-е годы” и писал я её на примере газеты “Бакинский рабочий”).

В это время в командировке (в Институте марксизма-ленинизма) находился Гасан муаллим, он присутствовал на моей защите, и это было для меня такой мощной духовной поддержкой, благодаря которой я блестяще защитился и получил много положительных отзывов о своей работе. В сентябре нового, 1954-го учебного года, я начал свою трудовую деятельность в университете, где до сих пор и работаю. В течение каких-то пяти-шести лет на нашей ка-

федре также успешно защитились преподаватели Нуреддин Бабаев, Сейфулла Алиев, Нусрет Багиров, Салман Гараев.

Вспоминаю ещё один очень, на мой взгляд, знаменательный случай, проливающий свет на характер Гасана муаллима. В 1958 году была издана книга под руководством Шахгельдиева “Очерки истории Компартии Азербайджана”, оценённая в Москве как националистическая и вызвавшая там бурную реакцию. Из Москвы приехал высокий партийный функционер – замзавотделом ЦК Михайлов, и на собрании в Высшей партшколе, на котором присутствовали республиканские историки и преподаватели из других союзных республик, нашим специалистам было “поставлено на вид” и продемонстрировано, как следует преподавать историю в национальных республиках.

Шихали Гурбанов, знавший меня лично, попросил выступить на том совещании в защиту этой книги. Я, конечно, выступил, и это также вызвало бурную негативную реакцию, особенно у заведующего кафедрой КПСС Всесоюзной высшей партшколы Валуева, который обиделся, что в “Очерках” имя Нариманова упоминается 220 раз, а имя Шаумяна – в десятки раз меньше (!). Почему моё выступление так разозлило московских партийных бонз? По очень простой причине: я высказал своё мнение о необъективном подходе к историческим событиям, о правдивом изложении фактов в книге, о присущем Гасану Шахгельдиеву изложению правды и только правды, о его нежелании фальсифицировать исторические факты...

Вечерняя газета “Бакы”, 1958 год

ÜLKƏR HÜSEYNOVA

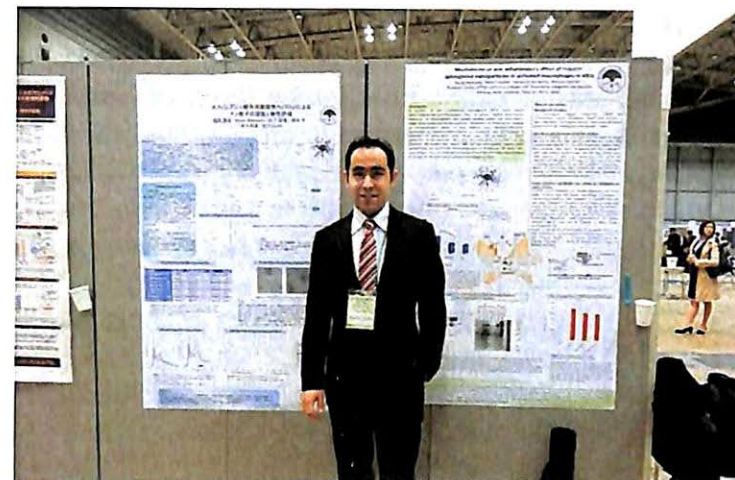
UZAQ KEÇMİŞİ ÖYRƏNƏN CAVAN ELM

Vardır millətimin imzası imzalar içində.

NANOƏCZAÇILIQDAN GÖZLƏNTİLƏR

Revmatoidli artrit, talassemiya, bədxassəli şişlər, QİÇS kimi müxtəlif mənşəli xəstəliklərin adını eşidəndə istər-istəməz insanda həm qorxu, həm də ümitsizlik hissləri yaranır. Bu təbiidir. Hələlik bu xəstəliklərdən tam şəfa tapmaq, birdəfəlik müalicə olunmaq müasir tibb elminə müyəssər olmayıb. Lakin tibb tarixini xatırlasaq, alimlər bunlardan da ağır, dəhşətli xəstəliklərin müalicəsini tapmış; həmin azarlar ya birdəfəlik təbabətin “arxivinə” göndərilmiş, ya dərman vasitələri ilə qarşısı alınmış, ya da bu gün üçün müalicəsini çox asanlaşdıran vaksinlər kəşf etmişlər. Taun, vəba, sifilis, quduzluq və s. artıq bəşəriyyətə meydan oxuya bilmir.

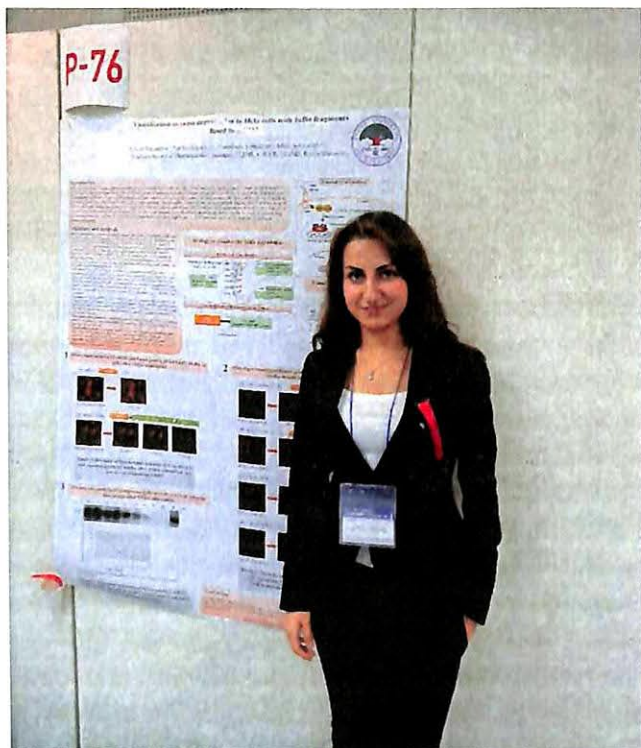
Adları çəkilən xəstəliklərin müalicəsini tapmaq üçün isə XX əsr elminin zirvəsi – nanotexnologiya yaranmalı idi. Məhz nanotexnologiyanın vasitəsi ilə tədqiqatçılar nano miqyasa (nano – bir metrin milyardda bir hissəsi, nano latın dilində cırtıdan deməkdir) enib, müalicəsi mümkün olmayan xəstəliklərin əlacını tapmaq ümidindədirlər. Bu məqsədlə Yaponiya, ABŞ, Almaniya, Fransa, İsveçrə, Cənubi Koreya, Çin, Rusiya, hətta külli miqdarda vəsait qoyulmasına baxmayaraq, Hollandiya, Finlandiya kimi kiçik ölkələrin (Azərbaycanda da 2004-cü ildən başlayaraq, Bakı Dövlət Universitetində, Dövlət Neft Akademiyasında, Azərbaycan Tibb Universitetində texniki prosesə təsir edən bu global texnologiyanın bəzi sahələri üzrə laboratoriyalar şəraitində tədqiqatlar aparılır) elmi-tədqiqat institutlarında həmin xəstəlikləri nanotexnoloji üsullarla hüceyrə səviyyəsində tədqiq edib əlaclarını tapmaq üçün uzun illərdir ki, dünya alimləri birlikdə tədqiqatlar aparırlar. Belə tədqiqatçılardan iki azərbaycanlı gənc Yaponiyanın Kioto Universitetinin Əczaçılıq fakültəsinin Dərman Hədəfləmə Sistemləri kafedrasında tədqiqatlar apararaq, müvəffəqiyyətlə doktoranturayı bitirmişlər. Müsahiblərim tibb elmləri doktorları, Kioto Universitetinin yetişdirmələri Həsən Babazadə və Nilufər Rəhimovadır. Bu iki gənc tədqiqatçı ilə söhbətə başlamazdan əvvəl bir qədər onlar haqqında oxuculara məlumat vermək istəyirəm.

Doktorant Həsən Babazadə Yokohama konfransında (2012)

Həsən Babazadə Azərbaycan Tibb Universitetinin Əczaçılıq fakültəsinə daxil olmuş, universiteti bitirdikdən sonra həmin fakültədə əczaçılıq kimyasından dərs demiş və bununla yanaşı, namizədlik dissertasiyası üzərində çalışmışdır. 2011-ci ildən Kioto Universitetinin doktorantı olmuşdur. Həmin universitetdə o, müasir tibbin ən aktual istiqamətləri üzrə: gen mühəndisliyi, bionanotexnologiya, bionanotexnoloji neyropsixiatriya, immuno-biomühəndislik, süni orqan və toxuma mühəndisliyi, pluripotent kömək hüceyrələri terapiyası, farmakogenetika, dərman və gen hədəfləmə nanosistemləri üzrə tədqiqatlar apararaq “Heparin nanosistemlərinin sintezi, onların fiziki-kimyəvi/biokimyəvi xarakteristikası və artrit terapiyasına tətbiqi” mövzusunda 2014-cü ildə doktorluq dissertasiyasını uğurla müdafiə etmişdir. Kioto Universitetinin ilk azərbaycanlı alimidir. Universitetdəki zəngin avadanlıq (belə avadanlıq dünyanın yalnız 3-4 elm ocağında mövcuddur) gənc farmakoloqa müxtəlif istiqamətlərdə tədqiqatlar aparmağa şərait yaratmışdır. Həsən, dünyanın ən mötəbər tibb jurnallarında, o cümlədən ABŞ-in Controlled Release və Yaponiyanın Drug Delivery Systems akademik cəmiyyətlərinin birgə təsis etdiyi “Jornal of Controlled release”, ABŞ-in Anestezioloqlar cəmiyyətinin “Anesthesiology”, Britaniyanın “Current Issues in

Molecular Biology”, “PlosOne”, “Translational Perioperative and Pain Medicine”, Yaponiya Əczaçılıq cəmiyyətinin “Chemical and Pharmaceutical Bulletin” kimi dərgilərində çap olunmuşdur. Bu tədqiqatların nəticələri alimlərin diqqətini çəkmiş və o, Kioto Universitetində doktoranturanı bitirən kimi ABŞ-ın Pensilvaniya Universitetinə işə dəvət olunmuşdur. Hazırda həmin universitetin assistent professorudur.

Doktorant Nilufər Rəhimova (Kioto, 2014)

Nilufər Rəhimova Bakıda 1 sayılı orta məktəbi bitirdikdən sonra qəbul imtahanlarında 528 bal toplayaraq Azərbaycan Tibb Universitetinin əczaçılıq fakültəsinə daxil olub bakalavr təhsili almışdır. Magistratura təhsilini Yaponiyanın Kioto Universitetində başa vurduqdan sonra, 2013-cü ildə doktoranturaya daxil olmuş və 2016-cı ildə “I-kappa-B degradasiya dinamikasının Kusabira-Orange 2 protein birləşməsi vasitəsilə cari vaxtda öyrənil-

məsi” mövzusunı müvəffəqiyyətlə müdafiə edərək əczaçılıq elmləri doktoru adına layiq görülmüşdür. İlk sualım Həsən Babazadəyədir:

– **Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının məlumatına görə dünyada 370 milyona yaxın insan xroniki iltihabı revmatoidli artrit xəstəliyindən əziyyət çəkir. Geniş yayılmış bu xəstəlik mütəmadi müalicə kursu tələb edir. Sizin bu xəstəliyin müalicəsində immunobiomühəndislik və bionanotexnoloji üsullarla tam yeni üsul təklif etdiyiniz qeyd edilir. Oxuculara bu haqda məlumat vermənizi xahiş edirəm.**

– Dünya əhalisinin təxminən 5 faizi effektiv müalicəsi olmayan bu xəstəlikdən ömürlük əziyyət çəkir. Yaponiyada apardığım bəzi tədqiqatlar məhz bu xəstəliyin müalicəsinə aiddir. Mən ilk dəfə olaraq insan immun sisteminin Toll tipli reseptorlarına səciyyəvi antaqonist nanostruktur sistem sintez etdim. Nanosistemdən istifadə edərək artritin pre-kliniki mərhələdə heyvan modellərində müalicəsinə nail olduq. İndi bu sistem Yaponiyanın əczaçılıq şirkətlərinin birində istehsalçı miqyasında yoxlanılmaqdadır.

– **Ekspertlərin proqnozuna görə hazırda xərçəng xəstəliyi də sürətlə artır. Bu xəstəlik hətta ürək-damar sistemi xəstəliyindən də çox insan ölümünə səbəb olacaq. Dünyada hər üç qadından və hər iki kişidən biri xərçəngdən əziyyət çəkəcək. Bu xəstəliyin müalicəsində perspektivliyi mütəxəssislər məhz gen terapiyasında görürlər. Bakıda məzuniyyətdə olarkən sizin xərçəngin nanotexnoloji üsullarla diaqnostikası və terapiyası haqqında söhbətlərinizi eşitmişəm.**

– Bəli, Yaponiyada xərçəng xəstəliyinin bəzi növlərinin nanotexnoloji üsullarla diaqnostikası və terapiyasına aid maraqlı layihələr üzərində işlərim olub. Bu tədqiqatlar Tokio Universitetinin alimləri ilə bərabər aparılıb. Smart idarə olunan submikrometr ölçüdə qaz nanoqabarcıqları ilə dolu sferik nanostrukturaların hazırlanması və onların spesifik olaraq xərçəng hüceyrəsi daxilində yeridilməsini misal göstərmək olar. Belə əməliyyatın əsasında yüksək intensivli fokuslaşmış ultrasəs (HIFU), mühitin – pH-nin dəyişməsi, temperatur, işıq, lazer və digər fiziki-kimyəvi stimulların bu nanokürəcikləri xərçəng hüceyrəsinin daxilində

aktivləşdirib dağıdılması dayanır. Bu zaman nanosistemin dağıdıcı mikro və ya kiçik interferensiyalı RNT (siRNA) kompleksdən azad olur və xərçəng hüceyrəsi nüvəsinə daxil olaraq xərçəng genlərinə – karsinogenlərə birləşərək onları inaktivləşdirir. Təklif etdiyimiz bu texnologiya hazırda tədqiqatlar mərhələsində olsa da, yaxın gələcəkdə öz tibbi tətbiqini tapacaq.

Şəkildə soldan: Dərmanların məqsədyönlü çatdırılması kafedrasının doktorantı Həsən Babazadə, həmin kafedranın professoru Mitsuru Haşida və magistrant Nilufər Rəhimova-Babazadə (Kioto-2013)

– Müasir təbabətin tam müalicəsində aciz qaldığı irsi xəstəliklərdən biri də talassemiyadır. Xəstənin ömrünü bir qədər uzatmaq üçün qanköçürmə əsas müalicə üsuludur. Azərbaycanda təxminən əhalinin 8 faizi talassemiya daşıyıcısıdır. Elmi tədqiqatlarınızda bu xəstəliyin də müalicəsi yer almışdır.

– Talassemiya – genetik qüsurlu nəticəsində normal hemoglobin sintezinin pozulması ilə xarakterizə olunan irsi qan xəstəliyidir. Bu xəstəliyə gen terapiyası və hüceyrə terapiyasının kom-

binasiyaları ilə yeni müalicə strategiyasına aid bir layihə təklifi vermişəm. Əgər maliyyələşdirsə, bu layihə üzrə tədqiqatlara yaxın zamanlarda başlayacağıq.

– **Hazırda siz ABŞ-ın Pensilvaniya Universitetində çalışırsınız. Bir qədər də burada apardığınız tədqiqatlar haqqında məlumat vermənizi xahiş edirəm. Zəif iradəli insanların narkotiklərdən asılılığını müalicə etmək bugünkü təbabətin həllini gözləyən problemlərindən biridir. Tədqiqatlarınızda ən geniş yayılmış bu ictimai xəstəliyin müalicəsi ilə də maraqlanırsınız. Narkomanıyanın həlli yolları tapılacaqmı?**

– Dərman və narkotik vasitələrdən asılılıq mexanizmlərinin və bu patologiyaların nanotexnoloji üsullarla müalicə yollarının araşdırılması ilə məşğulam. Bu məqsədlə gen mühəndisliyi ilə hazırlanmış beyin mu – opioid reseptorlarının suda həll olan mutant variantını təklif etmişik. Transmembran G proteinə birləşən reseptorlar qrupuna daxil olan bu zülmət heroin, morfin, kokain kimi maddələrin asılılıq törətməsinə cavabdehdir. Bu reseptor suda həll olunmadığından onu indiyə qədər dərman sintezində istifadə etmək üçün çox əlverişsiz edib. Bu problemi genetik mutasiya ilə aradan qaldırırdıqdan sonra beynin mu – opioid reseptorlarını qızıl və qrafen sensor çiplərinin üzərinə depozit etmişik. Bu bizə həm analgeziyada baş verən mexanizmlərin molekulyar səviyyədə öyrənilməsinə, həm də yeni, asılılıq törətməyən pre- və post-operativ prosedurlar üçün yeni analgeziklərin sintezinə şərait yaradır.

Digər bir layihədə dərman asılılığının aradan qaldırılması üçün tam yeni istiqamət və molekulyar hədəflərin kəşfi olmuşdur. Bu layihə üzrə tədqiqatlar Pensilvaniya Universiteti ilə Çin Respublikasının Siçuan Tibb Elmləri Akademiyası və Şanxay Jiatond Universiteti ilə birgə aparılır. Hazırda morfin asılılığına qarşı digər yeni preparatın pre-kliniki tədqiqatlarının nəticələri haqqında hazırladığımız məlumat “Nature Neuroscience” jurnalında dərc olunacaq.

– **Bu yaxınlarda internet səhifəsində sizin biotexnologiya elminin banilərindən biri Robert Langerlə birlikdə Tokioda çəkilmiş şəklinizi gördüm. Şəkil mənə bu il 96 yaşı tamam olmuş məşhur bakımız Lütfi Ələsgərzadənin 1989-cu ildə Tokioda Hondo və 1996-cı ilə Okava mükafatlarının təqdim**

olunma mərasimində çəkilmiş şəkilləri xatırlatdı. Langerlə necə tanış olmusunuz?

*Soldan: Həsən Babazadə və professor Robert Langer
(Kioto, 2014-cü il)*

– Professor Langerlə 2014-cü ildə Kiotoda tanış olmuşam. O, Yaponiyaya Şərqin Nobel mükafatı sayılan Kioto Prize mükafatını almaq üçün dəvət olunmuşdu. Onun işlədiyi Massachusetts Texnologiyalar İnstitutunda mənim də istifadə etdiyim biomateriallarla tədqiqatlar aparılır. Langerlə uzunmüddətli bir proqram hazırlayıq. Bu ilin yaz aylarından Massachusetts Texnologiyalar İnstitutu ilə əməkdaşlıq etməyə hazırlaşırıq. Bu proqramın nəticəsi olaraq dünya bazarına bir neçə əczaçılıq məhsulları təqdim etmək fikrimiz var.

– 1919-cu ildə Azərbaycanda bugünkü Bakı Dövlət Universiteti yaradıldı. O zaman universitetdə dərs demək üçün yerli kadrlar yox idi. Universitetimizin ilk rektoru V.İ.Razumovski sözün əsl mənasında min bir əziyyətlə Rusiyanın müxtəlif şəhərlərinə – Pyatigorsk, Yekaterinoslav, Xarkov, Rostov və Tiflisə gedərək universitetdə işləmək üçün başqa millətlərdən olan mütəxəssisləri dəvət etmişdi. İndi isə dünyanın ən mötəbər universitetlərində mühazirələr oxuyan onlarla azərbaycanlı alim-müəllimlərimiz vardır. Elə sizin özünü

nüz pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul olmuş, yapon tələbələrinə dərs demisiniz.

– Kiotodakı tələbələrimlə indi də əlaqələrim var. Mən Yaponiyada müəyyən etdiyim elmi istiqamət üzrə Kioto Universiteti illik 5 milyon yen qrant maliyyə vəsaiti alıb. Bu məbləğ oradakı tələbələrimə bu istiqaməti davam etdirməyə şərait yaradır. Bir neçə tələbəm, mən doktorluq işini müdafiə etdiyim ərəfədə magistr dərəcəsi almışdır. Bir neçə tələbəm isə 2017-ci ilin mart ayında doktorluq müdafiəsi etmişdir. Bir tələbəm sintez etdiyim nanosistemlərin strukturuna bir sıra modifikasiyalar edib və onu Nikel allergiyasının kiçik gəmirici modellərində uğurla tətbiq edib. Başqa bir tələbəm isə bunu qaraciyər sepsis modellərində istifadə etmişdir. Ona görə tez-tez Yaponiyaya gedirəm. Hal-hazırda isə Amerikada dərs deyirəm.

– Nilufər xanım, siz, 2016-cı ildə doktorluq işini müdafiə etmisiniz. Bir qədər Kioto Universitetində apardığınız tədqiqatlar haqqında məlumat vermənizi xahiş edirəm.

– Kioto Universitetində təhsil almaq mənə dünyanın ən qabaqcıl texnologiyaları ilə müasir tibb üçün aktual olan mövzularda tədqiqat aparmaq imkanı verdi. Ən son innovasiyalardan istifadə edərək, mən gen mühəndisliyi, molekulyar klonlaşdırma, biogörüntüləmə üsulları ilə iltihabi proseslərin cari vaxtda, tək hüceyrə səviyyəsində baş verdiyini vizual müşahidə etmişəm. Bu isə gələcəkdə iltihab komponenti olan, məsələn, xərçəng və revmatoidli artrit xəstəliklərinin daha asan, sürətli və dəqiq diaqnostikasında köməkçi vasitə kimi istifadə oluna bilər.

– Sizin doktorluq dissertasiyasının avtoreferatında təşəkkür etdiyiniz elmi rəhbərləriniz professor Mitsuri Hasida, professor Fumiosi Yamasita, Yüriko Hiquci, professor Yosi-nobi Taxakura, Ms. Takako Tatsukava ilə yanaşı babanız Şirməmməd Hüseynovun da adı vardır.

– Mən hələ məktəbdə oxuyarkən, tələbəlik illərində babamın çox zəhmətkeş bir müəllim-alim olduğunu müşahidə etdim. Babam saatlarla lupa ilə ərəb əlifbasında çap olunmuş qəzetləri oxuyub çox səliqə ilə latın qrafikasına çevirirdi. Sonra həmin vərəqlər 500-600 səhifəlik kitablara çevrilirdi. Görünür, onun zəhmətsevərliyi, saatlarla işləmək qabiliyyəti genetik yolla

mənə də keçmişdir. Kiotoda laboratoriyada saatlarla tədqiqatlar aparmaqdan heç vaxt usanmırdım.

*Nilufər Rəhimova sınaq laboratoriyasında
(Kioto, 2015-ci il)*

Babam həyatımda valideynlərimlə yanaşı fəxr etdiyim insanlardan biridir. İlk övladımız dünyaya gələndə, həyat yoldaşım ilə məsləhətləşib qızıma babamın anası Saranın adını qoyduq. Əczaçılıq sənətinə maraq isə mənə nənəm Rəna xanımdan keçmişdir. Rəna xanım Qəbələnin məşhur ziyalı nəsillərindən Azərbaycanda ilk realist nəsrin – hekayənin banisi – “Rəşid bəy və Səadət xanım” əsərinin müəllifi İsmayıl bəy Qutqaşının nəsliyəndir.

Orta məktəbdə təhsil alarkən evimizdəki kitabların arasında Rəna xanıma məxsus Azərbaycan və rus dillərində əczaçılığa dair kitabları maraqla vərəqləyirdim. Uşaqlıqdan bu sahə üzrə mütəxəssis olmaq istəyirdim.

– Sizin hər ikiniz nanotexnologiya terminini 1974-cü ildə ilk dəfə elmi ədəbiyyata gətirmiş Nario Taniqucinin vətəninə tədqiqatlar aparıb elmi dərəcə almış ilk azərbaycanlılarısınız. 5 ildən çox Yaponiyada yaşamısınız. Nilufər xanım,

yapon xalqı haqqında təəssüratlarınız da bizim üçün maraqlıdır.

– Yaponlar çox istiqanlı və köməkçi xalqdır. Yapon Universitetində tələbələrin əcnəbi olub-olmamasından asılı olmayaraq, şəffaf akademik mühit yaradılıb. Bura gələn ilk vaxtlarda yapon dilini bilmədiyinə görə çətinliklərim olurdu. Yaponlar ingilis dilini yaxşı bilmədiyinə görə rahat ünsiyyət qurmaq çətin idi. Yapon dilini bir qədər öyrəndikdən sonra hər şey qaydasına düşdü. İlk vaxtlarda yapon mətbəxinə öyrəşə bilmirdik, yeməklərin dadına çox ehtiyatla baxırdıq, çünki, tam fərqli mətbəxdir, cürbəcür dəniz məhsullarından hazırlanır, hətta qoxusu da qəribə gəlirdi. Lakin tədricən anladım ki, yaponların çox sağlam və xeyirli mətbəxi var. İnsanı sağlam və gümrah saxlayır. Yaponiyada bu səbəbdən dolu bədənli, artıq çəkili insanlar, demək olar ki, yoxdur. Onlar çox sağlam həyat tərzini keçirirlər. Həddən ziyadə dürtüldürlər. Yaponiya mənə sağlam həyat və qida haqqında əsil məktəb keçdi. İndi mən Bakıya gələndə bizim çox dadlı, lakin kifayət qədər yağlı və ağır mətbəximizə ehtiyatla yanaşıram.

– Nilufər xanım, Yaponiyadan Azərbaycana necə görünür?

– Yaponiyada çox az sayda insanın Azərbaycan haqqında ətraflı məlumatı vardır. Bu, paytaxtdan uzaqda yaşayanlarda daha çox müşahidə olunur. Ona görə mən universitetin təklif etdiyi tədbirlərdə ölkəmizin məşhur xadimləri haqqında dolğun məlumatlar verir, Azərbaycanı tanıtdıran amillərdən danışırıdım. Kioto Universitetinin çox zəngin kitabxanasında çalışarkən, iki dahi azərbaycanlının – hələ sağlığında qeyri-səlis məntiqin atası adını almış Lütfizadənin və 29 yaşında doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmiş, neft yataqlarının işlənməsi və istismarı sahəsində tədqiqatları bütün dünyada qəbul olunan Azad Mirzəcanzadənin əsərlərini gördükdə fəxr etmişəm, qürur duymuşam.

– Həsən müəllim, təhsil illərini uğurla başa vurmusunuz, nə vaxtsa Azərbaycana qayıtmağı düşünürsünüz mü?

– Xaricdə illər boyu təhsil almaq və təcrübə yığmaq çox əziyyətli və yuxusuz gecələrlə zəngin bir həyatdır. Sürətlə qloballaşma bu gün tədqiqatçının özünü inkişaf etdirmək istəklərini daha da asanlaşdırıb. Ona görə xaricdə təhsil alanların əksəriyyəti

ti inkişaf etmək üçün daha yüksək müəssisələrə müraciət edirlər.

Mən Azərbaycanla mütəmadi iş görürəm. İlk tibbi təhsil aldığı Azərbaycan Tibb Universitetinin Əczaçılıq fakültəsinin professor heyəti ilə müştərək işlərimiz Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının və Tibb Universitetinin jurnallarında çap olunur. Bionanotexnologiya istiqamətində müəllifi olduğumuz bir neçə maraqlı işlər haqqında AMEA-nın və Tibb Universitetinin 2014-2015-ci il nəşrlərində məqalələrimiz çap olunmuşdur.

– Nilufər xanım, fərqli ölkə və təhsil mühitini gördükdən sonra vaxtı ilə oxuduğunuz ali məktəbdə nəyin dəyişməsini arzulayırdınız?

– Bəri başdan deyim ki, Yaponiyada doktorantura da daxil olmaqla, təhsilin bütün mərhələləri ödənişlidir. Bu baxımdan Azərbaycanda təhsil almaq rahatdır. Elmi-texnoloji baxımdan isə Yaponiya təhsil sistemi dünyada ön sıralardadır. Burada ali təhsilin hətta aşağı mərhələlərində belə, tələbələrin yüksək texnologiyalarla işləmək imkanı var. Mən bizim Tibb Universitetində də yeni laborator avadanlıq, yeni təchiz materialları, ən son texnologiyaların istifadəsinin mümkün olduğu bir mühitin yaradılmasını arzulayıram. Həmkarlarımla, Tibb Universitetinin tələbələrinin əczaçılıq sahəsinin necə çoxistiqamətli və perspektivli sahə olduğunu bilməsini və aydın təsəvvür etməsini istərdim.

Nobel mükafatı laureatı, fizik Riçard Feynman demişkən: “aşağıda çoxlu yer var”, nanofarmakologiyada tədqiq olunacaq problemlər yetərincədir, molekulyar maşınlar hələ canlı aləmin açılmamış çox sirlərini açmaqla insanlara xidmət edəcək.

Əsrimiz nanotəbabət və nanoəczaçılıq əsridir. Mari və Pyer Kürilər kimi elmin zirvələrini aşmaqdan usanmayasınız. Elmin bitib-tükənməyən həm çətin, həm fərəhli yollarında sizə uğurlar arzusu ilə müsahibəni apardı:

Ülkər Hüseynova

“525-ci qəzet”

“Elm və həyat”

“Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim” kitabının azərbaycanca nəşrinə yazılmış ön söz

2005-ci ilin may ayı idi. AMEA-nın müxbir üzvü, texnika elmləri doktoru, professor Rafiq Əliyev həmkarım Mehparə xanım Axundovanın hazırladığı müsahibə ilə əlaqədar “Elm və həyat” jurnalı redaksiyasına gəlmişdi. Müsahibə Rafiq müəllimin tədqiqatlarına həsr olunmuşdu. Söhbətdəki suallardan biri belə idi: – Lütfi Zadə sizin üçün kimdir? Rafiq müəllim Lütfi Zadə haqqında ürək sözlərini çox yığcam şəkildə oxuculara çatdırmışdı. Redaksiyada XX əsrin elm korifeylərindən biri olan həmyerlimiz Lütfi Zadə haqqında xeyli söhbət etdik. Öyrəndik ki, Rafiq müəllim həm də Lütfi Zadə ilə yaxın dostdur. ABŞ-a elmi səfərlərində mütləq onunla görüşür. Mənim Lütfi Zadəyə olan böyük mafağımı bildikdə hörmətli alimimiz Lütfi Zadənin həyat yoldaşı Fey Zadənin irihəcmli bir əsər yazdığını söylədi. Əsər 1998-ci ildə ABŞ-da ingilis dilində, 2001-ci ildə isə Rafiq müəllimin təşəbbüsü ilə Bakıda rus dilində çap olunmuşdur. Əsərlə çox maraqlandığımı görüb, mənə əsərin rus dilində çap olunmuş bir nüsxəsini verməyi vəd etdi. Mən isə öz növbəmdə kitabı təmənnasız Azərbaycan dilinə tərcümə edib oxucularımıza çatdıracağıma söz verdim.

Lütfi Zadəni həyatda görmək mənə nəsib olmayıb. Bəlkə də bu, mənə qismət olacaq. Nə vaxtsa Azərbaycanda da qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinə həsr olunmuş mötəbər bir beynəlxalq konqres keçiriləcək və bu konqresi məhz Lütfi Rəhim oğlu Ələsgərzadə açacaq. Xanım Feyin “Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim” əsərini oxuyarkən Lütfi Zadəni lap yaxından tanıya bilmişəm. Mən xanım Feyə bu kitabı yazdığına görə təşəkkürümü bildirirəm. Lütfi Zadə haqqında bu səpkidə yalnız alimin ömür-gün yoldaşı yaza bilərdi. Xanım Feylə Lütfi 60 ildən artıqdır kİ, birgə ömür sürürlər – uzun və şərəfli bir ömür yolu. Xanım Fey bu uzun həyat yolunu çox gözəl qələmə almış, həyat yoldaşının hərtərəfli obrazını yaratmışdır.

Bu ömür yolu acılı-şirinli xatirələrlə zəngindir. Kitabın girişində Fey xüsusi qeyd edir ki, mənim bu dahi insanla həyat yollarıma heç də hər zaman qızıl güllər səpilməyib. Əsəri oxuduqca öyrənmişəm ki, gənc yaşlarından Vətəninə birdəfəlik tərk etsə də,

onun təbiəti, xarakteri dəyişməmiş, türk, şərqli olaraq qalmışdır. Onunla görüşən azərbaycanlılar onu da söyləyirlər ki, 75 il bundan əvvəl – 10 yaşında valideynləri ilə Azərbaycanı tərk edən Lütfi Bakını, doğulduğu mənzili çox yaxşı xatırlayır və həmin mənzilin videokadrlarına baxarkən xeyli kövrəlib.

Kitabın giriş hissəsində xanım Fey yazır ki, “mən əsərə görə 1 penni də olsa almayacağam. Satışdan əldə olunan gəlir alim və böyük humanist M.Cəmsidin ABŞ və İran universitetlərində oxuyan istedadlı tələbələrə kömək fonduna gedəcək”.

Mən isə bildirirəm ki, əsəri təmənnəsiz tərcümə etmişəm. “Elm və həyat” jurnalının kollektivi ilə birgə bu əsəri çapa hazırlamaqda məqsədimiz görkəmli alimimizi xalqımıza daha yaxından tanıtdırmaqdır.

Fey Zadənin kitabı səyahətnamə formasında yazıldığından maraqla oxunur. Əsərdə yeri gəldikdə müxtəlif xalqların adət və ənənələri barədə ətraflı məlumat verilir.

F.Zadə kitabda Lütfi ilə olduqları ölkələrdə başlarına gələn hadisələrdən bəhs edir. Oxucular bu kitabın köməyi ilə Lütfi Zadə barədə yeni məlumatlar əldə edəcək, həyatı ilə yaxından tanış olacaqlar. L.Zadə elmdə dahi bir alim olduğu halda, həyatda sadə bir insandır. Xanımı Lütfinin və özünün valideynləri haqqında, İranda yaşayarkən onların dostluğundan yazdığı da unutmayıb. İllər keçdikcə dostluq əlaqəsi qohumluqla əvəz olunub.

Zadə kitabda həm alim kimi, həm də ailə başçısı kimi oxuculara təqdim edilir. Əsəri oxuduqca göz önündə gecəsi gündüzündən fərqlənməyən, boş vaxtı olmayan bir insan canlanır. Elə bir insan ki, planetin bütün guşələrində onu həmişə ehtiramla, hörmətlə qarşılayıblar. Qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsi sahəsində mühüm əhəmiyyət kəsb edən beynəlxalq simpoziumlar, konfranslar çox vaxt Lütfi Zadənin giriş nitqi ilə başlayıb. Onun olduğu ölkələri xəritədə qeyd edəsi olsaq, yəqin ki, dünyanın bir çox böyük dövlətlərini işarələməli olacağıq.

Sözündə dəqiq, işində məsuliyyətli L.Zadə həm də ötkəm bir ailə başçısıdır. Fey Zadənin sözlərinə görə, Lütfi əsl türk kişisidir. Zadə Amerika vətəndaşlığını qəbul etsə də, damarlarında türk qanı axır. Ona görə də ailədə son sözü həmişə Lütfi deyir. Belə məşhur şəxsin sadə bir həyat tərzini keçirdiyinin şahidi olu-

ruq. Evin bütün işlərini xanımı özü görür. Kiçik bir nüansdan hiss edirik ki, Zadə uşaqlarının tərbiyəsinə xüsusi diqqət yetirən zabitəli bir atadır. Dərslərini yaxşı oxusunlar deyər, onlara televizi- zora baxmağı qadağan edir.

Əsərdə Zadənin daha bir insani keyfiyyəti diqqəti çəkir. O, dostluqda möhkəm, yoldaşlarını qiymətləndirməyi bacaran bir şəxsdir. Qonaq qəbul etməyi çox xoşlayır.

Onu tanıyanlar Zadənin çox ciddi olduğunu deyirlər. Lakin bununla belə o, yumoru, zarafatı da çox sevir. Sən demə, onun gözəl rəqs etməyi də varmış. Xanımı ilə birgə rəqs meydançasında oynamağı xoşlayır. Lütfi özü ilə okeanın o tayına Şərq ab-havası aparıb. Şüyüdplov, paxlaplov, lüləkabab, dolma Lütfinin sevimli yeməkləridir. Bunu nəzərə alan Fey Zadə tez-tez plov bişirməyə üstünlük verir.

Sadə yaşamağa adət etmiş Lütfi ömrünün çox hissəsini elmi ezamiyyətlərdə keçirib. Fotoaparatu, termosu, çantası çiyindən asılan bu şəxs heç vaxt nə təyyarədə, nə də qatarda birinci dərəcəli yerlərə biletdə olmayıb. Yəqin ki, alın təri ilə, min bir zəhmətlə qazandığı pulları mənasız yerə xərcləmək istəmir.

Bütün dünyanı gəzən bu alim Vətəninə – Bakıda cəmi bir-cə dəfə – 1965-ci ildə birgünlük səfərdə olub.

Uzun illərdən bəri Lütfi ilə birgə yaşayan xanımı deyir ki, çox vaxt onu başa düşə bilmirəm. Çünki onun bu və ya digər hadisəyə necə qiymət verəcəyini və hansı hərəkəti edəcəyini əvvəlcədən demək çətinidir. Bu, təbiidir, dahi şəxslərdə qəribəliklər çox olur.

Lütfinin elmi tədqiqatları barəsində Azərbaycan oxucularına qısa da olsa məlumat vermək məqsədilə bu görkəmli şəxsiyyət haqqında alim və jurnalistlərin yazılarını, Zadənin Bakıda yaşayan xalası qızı, tanınmış rejissor Cənnət Səlimovadan aldığım nadir şəkilləri də kitaba əlavə etməyi məqsədəuyğun saydım.

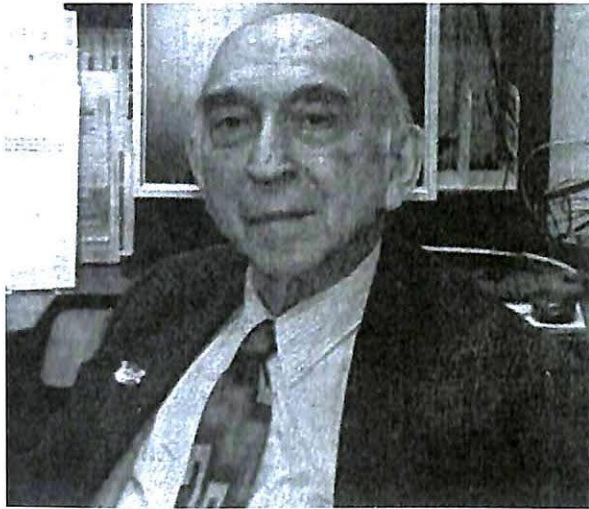
Kitabın sonunda Lütfi Zadənin XX əsrin son onilliyində dünyanın müxtəlif şəhərlərində keçirilmiş elmi konfranslardan o taylı-bu taylı Azərbaycan alimləri ilə çəkilmiş şəkilləri mənə təqdim edən möhtərəm alimimiz Rafiq Əliyevə xüsusi minnətdarlığımı bildirirəm.

Ülkər Hüseynova,
“Respublika” qəzeti, 25 aprel 2007

LÜTFİ ZADƏ FENOMENİ

LÜTFİ ZADƏ-100

Bu günlərdə – fevralın 4-də dünyada XX əsrin ən böyük alimlərindən biri kimi şöhrət qazanmış Lütfi Zadənin 100 yaşı tamam oldu.

Başariyyətin elm aləminə say-sız-hesabsız yeniliklər bəxş etmiş görkəmli alimi qeyri-səlis məntiqin atası da adlandırırlar.

Əvvəllər onun nəzəriyyələrini adi bir iş kimi dəyərləndirənlər zaman keçdikcə onu qəbul etməyə məcbur oldular.

Bir zamanlar Amerika ali məktəblərində onun mühazirələrini qadağan etmək istəsələr də, böyük alim uzun və səmərəli bir yol keçərək nəzəriyyələrinin səmərəliliyini bütün dünya qarşısında təsdiqləməyi bacardı.

Lütfi Zadə dünyanın bir çox ölkələrində öz nəzəriyyələrinin təbliği ilə hələ ötən əsrin 60-cı illərindən məşğul olurdu. Rusiyalı alim A.Averkin 2001-ci ildə söhbət zamanı Lüfi Zadədən keçmişdə ildə neçə dəfə konfranslarda çıxış etdiyini soruşanda o, belə cavab vermişdi: “Cavan vaxtlarımda hər il müxtəlif ölkələrdə keçirilən elmi konfranslarda 40-50 çıxışlarım olurdu. İndi yaş özünü göstərir, ancaq 25-30 konfransa gedə bilirəm”. L.Zadənin bu cavabı müsahibini heyrləndirmişdi. Onda Lütfi Zadənin 80 yaşı var idi. Rusiya, Yaponiya, Çin, Fransa, Hin-

distan, Çexiya, İtaliya, İsrail, Macarıstan, İndoneziya, Polşa, İran, Braziliya, Səudiyyə Ərəbistanı... onun mühazirələr oxuduğu ölkələrin tam olmayan siyahısı belədir. Ən maraqlısı isə o idi ki, onun nəzəriyyələrinin tətbiqi yaşadığı və işlədiyi ABŞ-da deyil, 1989-cu ildə Yaponiyada qiymətləndirilərək, iqtisadiyyatda tətbiqini tapmışdı. Məşhur yapon şirkətləri ildə milyard dollarla gəlir götürmüşdülər və həmin il Yaponiyada elm və texnologiya sahəsində ən yaxşı işlərə görə ayrılan “Honda” və 1996-cı ildə “Okava” mükafatlarını L.Zadə almışdı.

2001-ci ildə Türkiyənin Antalya şəhərində keçirilən konfransa toplaşan dünya şöhrətli alimlər tərəfindən Lütfi Zadənin 80 illik yubileyi qeyd olunur. Həmin konfransda Azərbaycan alimləri də iştirak edirlər. Konfransda çıxış edən Lütfi Zadə bildirir ki, onun qeyri-səlis çoxluqlar ideyasını ən çox keçmiş Sovetlər İttifaqı, Rumıniya, Çin, Yaponiya, Almaniya və Polşa alimləri dəstəkləyib, onunla həmrəy olublar. ABŞ-da isə bu ideyaya çox soyuq, hətta mənfi yanaşmalar var idi, seminar və konfranslarda, görüşlərdə qeyri-səlis çoxluqlar nəzəriyyəsinin əleyhdarları da iştirak edirdilər.

Lütfi Zadə haqqında elmi ədəbiyyata nəzər yetirəndə məlum olur ki, Amerikanın təhsil departamentində ciddi söhbətlər aparılırdı ki, universitetlərdə qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinə aid fənlərin tədrisi qadağan edilsin. 1980-ci illərdə Kaliforniyanın Berkli Universitetində professor Lütfi Zadənin qeyri-səlis məntiqə aid dərsləklərini elmi kitabxanalardan yığışdırmaq qərara alınır. Qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsini ABŞ-in Milli Elm Cəmiyyətinin qərarı ilə riyaziyyat proqramlarından çıxarmaq istəyirlər. Lakin bu nəzəriyyə digər ölkələrdə artıq öz tətbiqini tapmışdı. 1-2 il sonra yaponlar dünyaya ilk sənaye məhsulu olan qeyri-səlis nizamlayıcını nümayiş etdirirlər. Lütfi Zadə usanmadan öz nəzəriyyələrini dünya elm aləminə çatdırmaq üçün imkan daxilində şəhər-şəhər, ölkə-ölkə gəzir, hətta konfranslarda əleyhdarları ilə rastlaşanda da bir gün öz ideyalarının qəbul və tətbiq ediləcəyinə inamını itirmirdi.

Lütfi Rəhim oğlu Ələsgərzadə 1921-ci il fevralın 4-də Bakıda jurnalist ailəsində anadan olub. Atası əslən Ərdəbildən, zəngin bir ailənin övladı olan Rəhim Ələsgərzadə Bakıda həftə-

lik “İran” qəzetində xüsusi müxbir işləyirdi. Anası isə Bakıda pediatriya üzrə təhsil alırdı. Lütfi Zadə ilk ibtidai təhsilini bu gün Lev Tolstoyun adını daşıyan küçədəki 16 sayılı məktəbdə almışdı. Bu on il uzun ömür sürmüş Lütfi Zadənin uşaqlıq həyatının ən yaddaqalan illəri olmuşdu. 1965-ci ildə akademik Zahid Xəlilovun təşəbbüsü və dəvəti ilə Odessa konqresindən sonra bir günlüyə Bakıya gələn Lütfi Zadə xanımı Fey ilə birlikdə anadan olduğu evi axtarıb tapmış və binanın qarşısında şəkil çəkdirmişdi.

1930-cu illərin əvvəllərində Rəhim Ələsgərzadə ailəsi ilə birgə İrana köçür. Lütfi Tehrandə amerikalıların missionerlər kollecinə gedir, orada fars və ingilis dillərini öyrənir. Qeyd edək ki, Lütfi Zadə poliqlot idi. Haqqında yazılmış məqalələrdə onun 9 dil bildiyi qeyd edilir.

Lütfi Zadə Tehran Universitetində oxuyur, elektrik mühəndisliyi ixtisasına yiyələnir. 1944-cü ildə Amerikaya gedir və Massachusetts Texnologiya İnstitutunda təhsilini davam etdirir. 1949-cu ildə Kolumbiya Universitetində doktorluq elmi dərəcəsini alır. Bu zaman Lütfi Zadənin 29 yaşı var idi. 1959-cu ildən Kaliforniya ştatının Berkli Universitetində çalışmağa başlayır. Həmin Universitetin professoru və Soft Computing İnstitutunun direktoru olur. Ömrünün sonuna qədər Berkli Universitetində çalışır.

Lütfi Zadənin böyük alim kimi qəbul olunması onun fundamental nəzəriyyələri ilə bağlıdır. Onun “Z-çevirmə” kimi məşhur olan işi diskret və rəqəmli idarəetmə, informasiya, kommunikasiya sistemlərinin yaradılmasını təmin edib. Lütfi Zadə dünyada ikinci alimdir ki, sağlığında həm özünün, həm də nəzəriyyəsinin adını daşıyan tədqiqat mərkəzi yaradıb. 1992-ci ilin noyabrında İSRAM-ın Robotlaşdırma və İstehsalat üzrə Beynəlxalq simpoziumunda isə qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinin atası adını alıb. Böyük alimin dinamik sistemlərin idarə və müşahidə olunma nəzəriyyələri yeni idarəetmənin əsasını qoyub. ABŞ-ın Milli Kosmik Tədqiqatlar Mərkəzi (NASA) Lütfi Zadənin nəzəriyyələri əsasında idarəetmə sistemlərini təkmilləşdirib. Bu nəzəriyyə kosmik proqramların həyata keçirilməsində əsas rol oynayır.

Lütfi Zadənin qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinin əsasında

çoxmənalı (kəsilməz qiymətli) məntiq dayanır. Bu məntiq həyatı daha doğru əks etdirdiyindən, kainatın sirlərinin dərk olunmasında insanların köməyinə gəlir. Qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsi riyaziyyatın əsası sayılan ikili çoxluq anlayışını qeyri-səlis çoxluqla əvəz edib. Bu nəzəriyyə təbiət və cəmiyyətdəki proseslərin qeyri-müəyyənliyini nəzərə almağa imkan yaradıb. 50 ildən çoxdur ki, dünyanın bütün ölkələrində bu nəzəriyyə tətbiq edilir.

Bu nəzəriyyənin üstünlüyü nədədir? Aristotələ görə, bir hadisə ya doğru, ya da yalandır. Üçüncü bir vəziyyət yoxdur. Lütfi Zadənin nəzəriyyəsinin əsasında isə çoxmənalı (kəsilməz qiymətli) məntiq durur. Onun məntiqi daha realdır. Qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsi Amerika, Yaponiya və Avropada texnologiyanın inkişafına təkan verib, iqtisadiyyatın dirçəlməsinə səbəb olub. Hazırda Lütfi Zadənin nəzəriyyələrindən iqtisadiyyatın bütün sahələrində, fəlsəfədə, siyasətdə, sosiologiyada, münəqişələrin nizama salınmasında istifadə olunur. Bu nəzəriyyə riyaziyyatın, kibernetikanın, informatika və hesablama texnologiyasının inkişafı üçün geniş imkanlar açıb.

Lütfi Zadə 54 beynəlxalq jurnalın elmi redaktoru, dünyanın aparıcı akademiyaların üzvü olub. O, eyni zamanda, məşhur fondların, firmaların mükafatına layiq görülüb. Dünyanın müxtəlif ölkələrində Lütfi Zadənin qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsi ilə əlaqədar 25-ə yaxın elmi jurnal nəşr olunur. Bu jurnallarda alimin elmi nəzəriyyəsi ilə əlaqədar hər il minlərlə məqalə çap edilir.

Lütfi Zadə haqqında Azərbaycan mətbuatında dərc olunan ilk irihəcmli elmi-populyar məqalə 1991-ci ilin noyabrında “Azərbaycan müəllimi” qəzetində işıq üzü görmüş “Tusidən sonra ən böyük alim” adlı yazıdır. Azərbaycanda Lütfi Zadə haqqında ilk geniş məlumatları təbliğ edən mətbuat orqanlarından biri də “Elm və həyat” jurnalı olub. Onun barəsində “Elm və həyat” jurnalında professor Fərhad Tağıyev bir çox məqalələrlə çıxış edib. O, Lütfi Zadənin Azərbaycan ictimaiyyətinə tanıtaraq onun “Qeyri-səlis məntiq və qeyri-səlis çoxluqlar” nəzəriyyəsinə dair BDU-nun riyaziyyat fakültəsində mühazirələr oxuyub. Fərhad Tağıyev böyük alimin elmi kəşflərinin öyrənilməsi məqsədilə Lütfi Zadə adına Beynəlxalq Müasir Elmlər Akademiyasını təsis edib və Akademiyanın ilk prezidenti olub. O, Lütfi

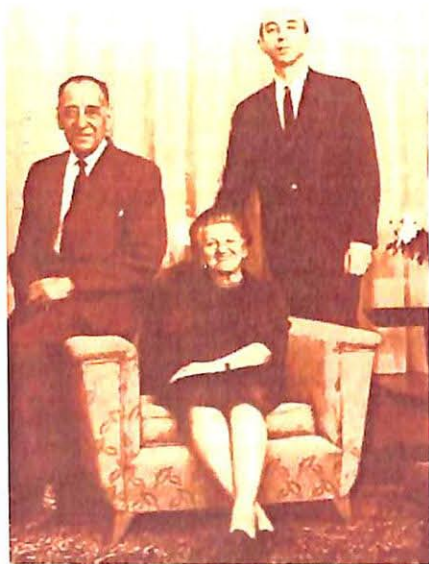
Zadə haqqında “Müasir elmin korifeyi” adlı kiçikhəcmli kitab da yazıb. Kitab 1997-ci ildə “Azərbaycan” nəşriyyatında 500 nüsxə ilə çap olunub.

Jurnalist Möhbəddin Səmədin müəllifi olduğu “Yaxın və uzaq Lütfi Zadə” filmi də alim barədə müfəssəl məlumat verir. Bu film Lütfi Zadənin Azərbaycanda tanınmasında əsaslı rol oynayıb.

Lütfi Zadə nəzəriyyələrinin gələcək perspektivlərinə inanan Rusiya alimləri 1991-ci ilin fevralında Moskvada İnformasiyanın Ötürülməsi Problemləri İnstitutunda qeyri-səlis riyaziyyatın əsaslarına həsr olunmuş dəyirmi masada böyük alimin 70 illik yubileyini qeyd ediblər. Anadan olmasının 80 illiyi ilə əla-

qədər Rusiyanın İctimai televiziya kanalında xüsusi “Sivilizasiya” verilişi hazırlanıb. Həmin verilişdəki materialların böyük bir qismi “Novosti iskustvennoqo intellekta” jurnalının 2001-ci ilin 2-3-cü nömrələrində dərc olunub.

Lütfi Zadənin 85 illik yubileyi münasibətilə bu məqalənin müəlliflərindən biri, 1995-1997-ci illərdə “Elm və həyat” jurnalının baş redaktoru olmuş Ülkər Hüseynova alimin həyat yoldaşı Fey Zadənin “Qeyri-

Lütfi Zadə ata və anası ilə

səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim” adlı kitabını ruscadan Azərbaycan dilinə tərcümə edərək 2006-cı ildə nəşr etdirib. 20 çap vərəqi həcmində olan kitabı təmənnasız tərcümə edib çapa hazırlamaqla, Lütfi Zadəni Azərbaycan oxucularına daha yaxından tanıtmaq missiyasını yerinə yetirib. Kitabda Lütfi Zadə həm böyük alim, həm də ailə başçısı kimi oxuculara təqdim edilir. Bu əsərlə tanışlıqdan sonra göz önündə gecəsini gündüzünə qatan, boş vaxtı olmayan bir insan canlanır. Planetin bütün guşələrində onu həmişə ehtiramla, hörmətlə qarşılayıblar.

Sözübütöv, işinə böyük həssaslıqla yanaşan Lütfi Zadə həm də ciddi və tələbkar ailə başçısıdır. Fey Zadə yazır ki, Lütfi əsl türk kişisidir, Amerika vətəndaşı olsa da, özünü həmişə azərbaycanlı sayıb. Lütfi Zadənin “Elm və həyat” jurnalının kollektivinə yazdığı məktubda deyilir: “Vətənimin oğlu kimi qəbul edilməyim həyatımın məğzi və şərəfidir. Bakı və xalqım qəlbimin qaynar guşəsində əbədi yer tutur”.

Xanım Fey kitabın giriş hissəsində yazır: “Mənim “Qeyri-səlis məntiqin atası” ilə həyatım heyranlıq və məyusluqlardan ibarətdir, lakin mən bu həyatı heç nəyə dəyişmərəm... Bu kitabımla sizin diqqətinizi Lütfinin alimliyinə yox, insani keyfiyyətlərinə yönəltmək istəyirəm”.

Dünya alimləri Lütfi Zadə haqqında yazarkən, onun çox diqqətçil, təvazökar olduğunu vurğulayıblar. Biz “Elm və həyat” jurnalının sabiq kiçik kollektivi onun həqiqətən diqqətçil olduğunun şahidi olmuşuq. Həyat yoldaşı xanım Feyin yazdığı xatirələr kitabını oxuduqdan sonra onunla elektron məktublarla əlaqə yaratdıq. İldə iki dəfə - bir anadan olduğu gün fevralın 4-də, bir də Novruz bayramında ona təbriklər göndərdik. Novruz bayramı 21 mart Zadələr üçün həm də onların evləndikləri gün idi. Uzaq Amerikada yaşayan Lütfi insanın həyatında ən əlamətdar gün olan nikah gününü bilərəkdən Novruz bayramının qeyd edildiyi günə - 21 marta salmışdı.

Elektron məktublarla Lütfizadələr ailəsi ilə biz - “Elm və həyat” jurnalının kollektivi doğmalaşmışdıq. 2007-ci il fevralın 3-də Lütfi Zadəyə təbrik göndərdik. Həmin günün səhəri ondan cavab məktubu aldıq. “Əziz Ülkər Hüseynova, Maral Poladova və Mehparə Axundova. Təbrikləriniz üçün təşəkkür edirəm. Fey və mən sizin isti münasibətiniz və diqqətinizdən çox məmnunuq. Xahiş edirəm, əlaqəni kəsməyin. Mənim Bakıdakı dostlarımla qəlbimdə özünəməxsus yeri var.

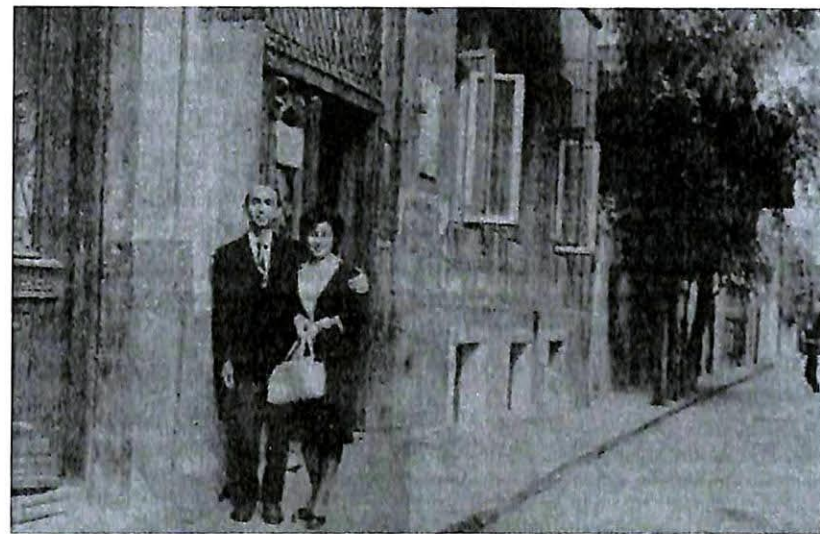
Ən xoş arzularla: **Lütfi Zadə**”.

Alimin cavab məktubundakı bir cümlə diqqətimizi xüsusilə cəlb etmişdi: “Xahiş edirəm, əlaqəni kəsməyin”. Bunu yazarkən alimin xəbəri yox idi ki, biz Bakı Mətbuat Mərkəzində həm onun 86 yaşını qeyd etməyə, həm də haqqında yazılmış ömür kitabının

təqdimatını keçirməyə hazırlaşırıq. Tədbiri Beynəlxalq Mətbuat Mərkəzində fevralın 4-də keçirməyi qərarlaşdırmışdıq. Məhdud sayda dəvətnamə də çap elətdirmişdik. Lütfi Zadənin yaxın dostlarından olan professor Rafiq Əliyev ona və xanımı Feyə bu barədə məlumat vermişdi. İctimai radionun “Yeni gün” proqramının sabiq rəhbəri Zərxanım Əhmədlinin təşkilatçılığı ilə baş tutan yubiley tədbiri çox uğurlu alındı. Tədbir internet bağlantısı ilə xanım Feyin və Lütfi Zadənin tədbirə ünvanladığı səsli müraciətləri ilə açıldı. İngilis dilində danışan Xanım Feyin bir qədər həyəcanlı, Lütfi Zadənin isə rus dilində mülayim və sakit səsi mərasimdə iştirak edənləri kövrəltmişdi. Xanım Feyin çox səmimi təşəkkür məktubunun mətnini təqdim edirik: “Professor Rafiq Əliyev azərbaycanlı dostlarımıza bir neçə söz deməyi xahiş etdi. Belə bir imkan əldə etdiyimə görə çox məmnun oldum. Əslində, mən hələ də 1965-ci ildə Bakıya gəldiyim vaxtı xatırlayıram. Orada məni çox yaxşı qarşıladılar. Sanki öz evimizdə idim və bu, mənim Bakıya ilk səfərim idi. Lütfi və mən birlikdə çoxlu səyahət edirdik və nəhayət, birlikdə etdiyimiz səyahətlər haqqında bir kitab yazdıq. Lakin 1965-ci ildə Bakıya səfərimiz xüsusi idi və mən bunu heç vaxt unutmayacağam.

Mən Lütfini yalnız alim kimi deyil, həm də insan kimi xarakterizə etdim. Kitabım 1998-ci ildə nəşr ediləndən sonra mənim üçün gözlənilməz olan bir xəbər eşitdim ki, Ülkər Hüseynova vaxt ayıraraq və mənim kitabımı Azərbaycan dilinə tərcümə edib. Nəşriyyat Ülkər Hüseynovanın tərcümə etdiyi kitabı çap edib. Mən hesab edirəm ki, bu, bir şərəfdir, professor Rafiq Əliyev orijinal versiyanı ingilis dilindən rus dilinə tərcümə edib və Ülkər Hüseynova isə Azərbaycan dilinə çevirib. Beləliklə, yenidən mən “Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim” kitabını azərbaycanlı oxucular üçün əlçatan edən hər kəsə dərin təşəkkürümü bildirirəm. Mən Azərbaycan dilində oxumağı bacarmıram, rus dilini yaxşı bildiyimdən professor Rafiq Əliyevin tərcüməsinə böyük hörmətim var. İndi kitab Ülkər Hüseynova tərəfindən Azərbaycan dilinə tərcümə edildiyi üçün ümid edirəm ki, daha çox oxucu mənim fikirlərimdən və təcrübələrimdən zövq ala biləcəklər”.

Xanım Feyin çıxışından sonra söz Lütfi Zadəyə verildi. O dedi: “Mən Feyin fikirlərinə qoşulmaq istəyirəm və sizə böyük salamlarımı yetirirəm. Azərbaycan xalqı və Bakı mənim ürəyimdə xüsusi bir yer tutur. Sizin hamınızı təbrik edirəm. Mən həmçinin, professor Rafiq Əliyevə öz minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Mənim böyük salamlarımı Bakıda yaşayan azərbaycanlı dostlarıma yetirin. Çox sağ olun”.

Lütfi Zadə yaşadığı evin qarşısında xanımı Fey ilə. 1965-ci il.

Çıxış edən alimlər Lütfi Zadənin dahiliyini ön plana çəkməklə bərabər, onun bir insan-həyat yoldaşı, valideyn kimi məziyyətlərini də olduğu kimi göz önündə əks etdirən bir ömür kitabının Azərbaycan dilinə tərcümə olunmasını təqdir edirdilər.

Akademik Maqsd Əliyev çıxışında demişdi: “Mən” bu sevincimi hər yerdə bildirmişəm, yenə də deyirəm ki, L.Zadənin son vaxtlar tez-tez “Mən azərbaycanlı olmağımla fəxr edirəm” deməsi hər birimiz üçün fəxrdir”.

Tədbirdə professor Rafiq Əliyev, akademik Maqsd Əliyev, millət vəkili Rəbiyyə Aslanova, Şahlar Əskərov, Cahangir Məmmədli, Məşədixanım Nəmət, Vəfa Quliyeva, Rəşad Məcid, Eldar İsmayılov və başqa tanınmış şəxslər iştirak edirdilər. Tədbirin 1 saat keçirilməsi nəzərdə tutulsa da, 3 saata ye-

kunlaşdırmaq mümkün oldu. Soyuq qış günündə məclisə toplaşanların hamısının ürəyi sözlə dolu idi. Dörd nəfər jurnalist qadının keçirdiyi yubiley tədbiri haqqında bir neçə televiziya kanalı və qəzetlər yığcam məlumat verdi.

Tədbirdə iştirak edənlərin hər biri Lütfi Zadə ilə həyatda görüşmək arzusunda idilər. Onların bu arzusu 2008-ci ilin noyabrında yerinə yetdi. Lütfi Zadə beynəlxalq telekommunikasiya və informasiya texnologiyalarına həsr olunmuş konfransda iştirak etmək üçün üçgünlüyə Azərbaycana gəlmişdi. AMEA-nın Rəyasət Heyətinin böyük akt zalında L.Zadə ilə görüşmək istəyənlərin hamısına yer çatmamışdı. Keçidlər və giriş qapılarında onlarla adam tədbir boyu ayaqüstə dayanmışdı.

Akademiyada keçirilən bu tədbirdə Ülkər xanım Hüseynova tərcümə etdiyi kitabı L.Zadəyə təqdim etdi. Lütfi Zadə Ülkər xanıma bu kitabı tərcümə etdiyinə görə minnətdarlığını bildirərək kitabın həm ABŞ-da, həm Azərbaycanda nəşr olunmuş nüsxəsinin titullarına öz imzasını qoydu.

... 2017-ci il sentyabrın 6-da görkəmli alimin dünyasını dəyişməsi haqqında xəbəri Azərbaycanın elmi ictimaiyyəti böyük kədər və üzüntü ilə qarşıladı. Dünya şöhrətli alim dünyasını dəyişməzdən öncə Azərbaycanda dəfn olunmasını vəsiyyət etmişdi. Vətənin əziz olması, müqəddəsliyi haqqında bir bayatımızda belə deyilir: "...Gəzməyə qərrib ölkə, ölməyə vətən yaxşı". Əsrlərin dərinliyindən günümüzədək gəlib çatmış bu bayatının bir misrasındakı "gəzməyə" sözünü "işləməyə" sözün ilə əvəz etsək, bu, daha doğru olardı. Bayatı elə bil, L.Zadə üçün deyilib.

Böyük alimlə vida mərasimi AMEA-nın akt zalında keçirildi. Onu son mənzilə yola salmaq üçün elm adamları ilə yanaşı, sadə insanlar da Akademiyaya axışkırdılar. Onlar buraya Lütfi Zadəyə olan böyük hörmət və ehtiramlarını bildirmək üçün toplaşmışdılar.

Alimlərin proqnozlarına görə, əsrimiz qeyri-səlis məntiq əsri, qeyri-aşkar riyaziyyat və təfəkkür əsri olacaq. Hələ 1986-cı ildə Donald Yeqer qeyri-səlis məntiq, çoxluqlar haqqında bəhs edərkən yazırdı ki, bu qeyri-səlis çoxluqlara əlavələrin potensialına gəlcə, bunlar hələlik aysberqin ancaq görünən hissəsidir. Qürurvericidir ki, XXI yüzillikdə bu istiqamətdə inkişafda

Lütfi Ələsgərzadənin - Lütfi Zadənin nəzəri ideyaları müxtəlif sahələrdə öz tətbiqini tapacaq.

Elmi əsərləri dünyanın müxtəlif dillərinə tərcümə edilən alimin əsərləri özünə doğma vətən saydığı Azərbaycanda da dilimizə tərcümə edilib, yetişməkdə olan gənc nəsillərimizə çatdırılmalıdır. Vaxtilə M.F.Axundov yazırdı ki, mənim millətimin təbii qabiliyyəti Avropa millətlərinin təbii qabiliyyətindən yüksəkdir. Kim bilir, bəlkə bu əsrdə də yeni Lütfi Zadələr yetişəcək.

Lütfi Zadə elə bil müasir dövrü nəzərə alaraq yazırdı ki, XXI əsrin əsas inkişaf fəlsəfəsi bilikdir. Kim bilik sahibi olsa, o, daha güclü olacaq. Güclü olan isə hər zaman qalibdir. Dünya şöhrətli alimimizin bu sözləri erməni xəstəliyinin baş qaldırdığı bir zamanda bizlərə bir ismarıcdır – həm bilikli, həm də güclü olmalıyıq.

Biz bu yazını hazırlayarkən Lütfi Zadənin uşaqlıq illərini keçirdiyi Ələvsət Quliyev küçəsi 79 ünvanlı binaya və ibtidai təhsil aldığı 16 nömrəli məktəbə də baş çəkdik. Yaşadığı binanın xarici görkəmi əvvəlki illərdən fərqli olaraq göz oxşayır. Giriş qapısı və həyət darvazası səliqəli təmir edilib, bina ilə üzbəüz səkidə göz oxşayan həmişəyaşıl bitkilər əkilib, iri dibçəklər düzülüb. Həmin binada yaşamış Ülvi Rəcəb, bir qədər aralıda isə məşhur Qusmanların xatirə lövhəsi vurulub.

Dünya alimləri Bakını Lütfi Zadənin vətəni kimi tanıyır. Hələ 1999-cu il noyabrın 24-də kibernetika və informatikanın müasir problemlərinə həsr olunmuş beynəlxalq konfransda İsveç mənşəli, alman alimi Otto Moşlin məruzəsinə bu sözlərlə başlamışdı: "Əziz konfrans iştirakçıları, Azərbaycan, Bakı XX əsrin dahi şəxsiyyətləri Landaunun, Lütfi Zadənin vətənidir". Odur ki, L.Zadənin on ilə qədər yaşadığı binaya xatirə lövhəsinin vurulması, barelyefinin qoyulması, yaşadığı mənzildə muzeyinin yaradılması onun 100 illiyinə bir töhfə olardı.

Bu gün Bakının meydanlarını bəzəyən şeir və sənət dühalarının abidələri sırasına müasir elmdə inqilab etmiş, qeyri-səlis məntiqin atası Lütfi Zadənin də abidəsinin daxil olunması hər birimizin ürəyindən xəbər verərdi. İbtidai təhsilini aldığı 16 sayılı texniki-humanitar litseyin onun adını daşması Lütfi Zadənin haqqıdır. Hesab edirik ki, məktəb binasının birinci mərtəbəsinin

foyesində 1926-cı ildə açılmış sovet məktəbinin ilk şagirdlərindən olmuş L.Zadəyə həsr olunmuş daimi stendin açılması bu təhsil ocağına şöhrət gətirir.

**Ülkər Hüseynova,
Mehparə Axundova**

“525-ci qəzet”, 10 fevral 2021-ci il, çərşənbə

Lütfi Zadəni əbədləşdirən xanım

Şarlotta Brontenin “Cən Eyr”, Eten Lilian Voyniçin “Ovod”, Jorj Sandın “Konsuela” romanları bu qadınları dünya ədəbiyyatında məşhurlaşdırıb. Haqqında söhbət açacağım qadın isə yazıçı deyil, dünya elm kori-

feylərindən biri olan həmyerli azərbaycanlımız Lütfi Zadənin 62 illik vəfalı, gözəl ömür-gün yoldaşdır.

96 illik ömrü boyu yalnız bir əsər “Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim”i yazıb və bu əsər də ona Azərbaycan Yazıçılar Birliyinə üzv olmağa yetərli idi. Səyahətnamə janrında yazılmış bu əsərlə Fey Sand Zadə biz azərbaycanlılara Lütfi Zadəni qaytardı – onu bir azərbaycanlı kimi, dünya şöhrətli bir alim kimi tanıtdı – əbədləşdirdi.

Xanım Feydən danışarkən Həsən bəy Zərdəbinin həyat yoldaşı Hənifə xanım Abayeva, Cəlil Məmmədquluzadənin xanımı Həmidə xanım Cavanşir yadıma düşdü.

Hər iki qadın yazıçı olmasa da, bizlər üçün çox əziz olan iki azərbaycanlının həyat yolunu işıqlandıraraq dünyadan köçdülər. Biz indi məhz bu qadınların xatirələri sayəsində Həsən bəyi də, Mirzə Cəlili də yaradıcılıqları ilə yanaşı, bizə çox doğma bir insan kimi də tanıya bilərik.

Xanım Fey kimdir?

Yəhudi ailəsindən olan Fey 1920-ci ildə Yaponiyada anadan olmuşdur. 4 yaşına qədər o, Yaponiyada yaşamışdır. Valideynləri Henri və Rey Sand Latviyanın Dvinsk şəhərindən idilər. Atası Henri pasivist olduğundan 19 yaşında Vladivostokda yapon gəmisi ilə ABŞ-a gəlmişdir. Henri Reyi Vladivostokda görmüş və ona evlənməyi təklif etmişdir. Onlar ABŞ-da ailə qurmuşlar. Hesabdar işləyən atası işlədiyi şirkətdən Yaponiyaya ezam olunmuş, Fey Yaponiyada dünyaya gəlmişdir.

1923-cü ildə Yaponiyada güclü zəlzələ olduğundan Feyin ailəsi Mancuriyaya köçür. Onlar 6 il Xarbində yaşayırlar. Sonra isə Avropaya üz tutur, Almaniya yaşayırlar.

1933-cü ildə Hitlerin hakimiyyətə gəlişi və sürətli irəliləyişi pasivist atanın xoşuna gəlmir. Onlar Almaniyadan uzaq, müsəlman ölkəsi olan İranda yaşamağa üstünlük verib Tehrana köçürlər.

Fey Sand gələcək əsərinin qəhrəmanı Lütfi Rəhim oğlu ilə də 1934-cü ildə Tehrandə tanış olub və bu tanışlıq sonralar düz 62 il birlikdə xoşbəxt ailə həyatına səbəb olub.

Elm aləmində XX və XXI əsrin dahilərindən sayılan Lütfi Zadə haqqında həyat yoldaşı Fey tərəfindən yazılıb 1998-ci ildə ABŞ-da çap olunan və tezliklə nadir tapılan kitaba çevrilən “Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim” əsəri səyahətnamə formasında yazıldığından çox maraqla oxunur. Sənədli roman çıxandan az sonra dünyanın bir çox dillərinə tərcümə olunub.

34 fəsildən ibarət bu əsər 2001-ci ildə Lütfi Zadə ilə yaxından tanış olan, onunla əməkdaşlıq edən AMEA-nın müxbir üzvü Rafiq Əliyev tərəfindən ingilis dilindən rus dilinə tərcümə edilərək “Çaşıoğlu” nəşriyyatı tərəfindən çap olunub.

2006-cı ildə isə mən əsəri rus dilindən azərbaycancaya çevirdim.

Əsər Qafqazın Strateji Tədqiqatlar İnstitutu tərəfindən “Da-hi qafqazlılar” seriyasında çap olundu və çox maraqla qarşılandı. Xanım Fey 2015-ci ildə vəfat etmişdir. Əsərdən Fey Zadənin Azərbaycan-Bakı görüşləri haqqında “Vətənə qayıdış” fəslindən bir hissəni oxucuların diqqətinə çatdırırıq.

Bizim hər birimiz, hər bir azərbaycanlı, Amerika jurnalisti Betti Bleyerin əlçatmaz dahi adlandırdığı Lütfi Zadəni, 97 illik ömrünün 73 ilini uzaq Amerikada yaşamış, lakin vətəni Azərbaycanı “Vətənimin oğlu kimi qəbul edilməyim həyatımın məgzi və şərəfidir. Bakı və xalqım qəlbimin qaynar guşəsində əbədi yer tutur”, – deyən dahi azərbaycanlının həyatından bəhs edən sənədli əsər yazdığına görə xanım Fey Sand-Zadəyə minnətdarıq.

Ülkər Hüseynova,
“Dünya ədəbiyyatı” jurnalı, 2020, № 1

Dünyanı bütün çalarları ilə görən insan

Dünya yaranandan əllərində məşəl zülmətləri işıqlandıraraq cəmiyyəti irəli aparənlər məhz şəxsiyyətlər olublar. Bunlardan bəziləri tarixdə fəth kimi, bəziləri isə kainatın sirrini öyrənən alim kimi qalıb.

Müasir dünyanı öz nəzəriyyəsi ilə fəth edən şəxsiyyətlərdən biri də hamımızın qəlbində qürur hissi yaradan azərbaycanlı professor Lütfi Zadədir. “XX əsrin ən böyük alimi”, “Qeyri-səlis məntiqin atası” kimi titulları almaqdan ötrü Lütfi Zadə çox uzun bir yol keçib. Bu yolda rastlaşdığı maneələr onu qorxutmayıb. Həmkarlarını aydın məntiqi ilə nəzəriyyələrinin perspektivli olmasına inandırma bilib. Əvvəllər Zadə irsini qəbul etməyənlər zaman keçdikcə bu nəzəriyyələrin böyüklüyünü etiraf etməyə məcbur oldular.

Lütfi Ələsgərzadə 1921-ci ilin fevralın 4-də Bakıda anadan olub. Həmin dövrün ab-havası, tutatut, Bakıdakı qırğınlar ailəni İrana köçməyə məcbur edib. Ələsgərzadələrin yeganə övladı olan Lütfi İranda – Tehran Universitetində elektrik mühəndisliyi ixtisasına yiyələnib, ingilis dilini mükəmməl öyrənib. 1944-cü ildə ali təhsilini başa vurduqdan sonra Amerikaya gedib. Elmi biliklərini artırmaq həvəsi onu Massaçusets Texnologiya İnstitutuna aparıb. Doktor elmi dərəcəsinə 1949-cu ildə Kolumbiya Universitetində alıb. 1959-cu ildən isə Kaliforniya ştatının Berkli Universitetində çalışır. Hazırda həmin universitetin professoru və Soft Computing İnstitutunun direktorudur.

L.Zadənin beş fundamental nəzəriyyəsi dünya alimlərinin diqqətini cəlb edib. Onun nəzəriyyələrinin tədqiqi ilə bağlı Berkli şəhərində İnformasiya Texnologiyası üzrə Zadə İnstitutu da yaradılıb.

Böyük alimin elmdə Z-çevirmə kimi tanınan elmi işi diskret və rəqəmli idarəetmə, informasiya, kommunikasiya sistemlərinin yaradılmasının əsasını qoyub.

L.Zadənin vəziyyətlər fəzası, dinamik sistemlərin idarə və müşahidə olunma nəzəriyyələri müasir idarəetmənin əsasını təşkil edir. Hazırda ABŞ-ın Milli Kosmik Tədqiqatlar Mərkəzi (NASA) həmin nəzəriyyələrin köməyi ilə idarəetmə sistemlərini

tədqiq və tətbiq edir.

Onu dünyada məşhurlaşdıran ən böyük nəzəriyyəsi qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsidir. Həmin nəzəriyyə riyaziyyatın əsası sayılan ikili çoxluq anlayışını qeyri-səlis çoxluqla əvəz etmişdi. Qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinin elmə gətirilməsi təbiət və cəmiyyətdəki proseslərin qeyri-müəyyənliyini nəzərə almağa imkan yaratdı.

Lütfi Zadənin qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsi artıq 40 ildir ki, dünyanın ən qabaqcıl ölkələrində tətbiq olunur. Bir çox dövlətlərdə Zadə elmi məktəbləri fəaliyyət göstərir. Məşhur firmalar kimi şöhrət qazanan Honda, Orison, Mitsubişi, Soni və sairələri Lütfi Zadənin qeyri-səlis nəzəriyyəsi əsasında işləyir.

Bəs Zadə nəzəriyyəsinin mahiyyəti nədən ibarətdir? Dünyanı mat qoyan Zadə irsinin üstünlüyü nədədir?

Adətən idrak qanunlarının düzgünlüyü məntiq qanunları ilə dəqiqləşdirilib.

Bəşəriyyət əsrlər boyu idrak qanunlarını Aristotelin iki qiymətli məntiqi ilə aydınlaşdırıb.

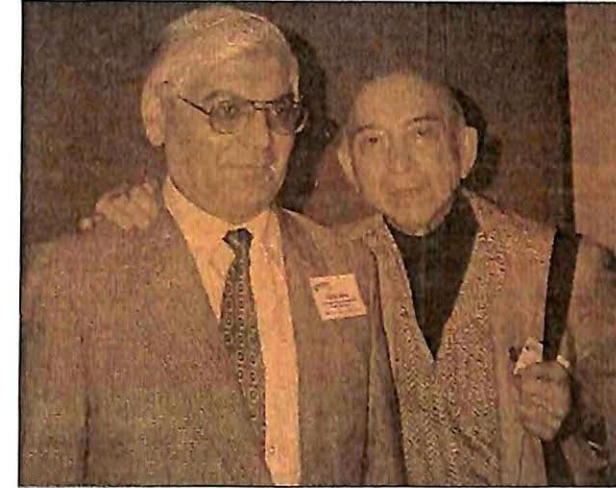
Aristotel məntiqi hadisələri izah edən qanunlara çox məhdud yanaşıb. Aristotelin fikrincə, müəyyən hadisə ya tam doğru, ya da tam yalandır. Üçüncü hal, bir qədər doğru, ya da bir qədər yalan hadisə yoxdur. Başqa sözlə, bizi əhatə edən aləm ya ağıdır, ya da qara. Başqa rəng çaları yoxdur.

Lütfi Zadənin qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinin əsasında isə çoxmənalı – kəsilməz qiymətli məntiq durur. Zadə nəzəriyyəsi dünyanı bütün çalarları ilə dərk edir. Buna görə də bu gün Zadə məntiqinə reallığına görə daha çox üstünlük verilir. Aristotel doğruluq qiymətini ədəd kimi qəbul edirdi. Zadəyə görə isə, o söz və ya söz birləşməsindən ibarətdir. Mürəkkəb prosesləri sözlə ifadə etmək mümkündür. Belə olan tərzdə cüzi səhvlərə də yol vermək olar. Deməli, dünyanın atributları çoxçalarlıqdır. Lütfi Zadə məntiqi həyatı daha doğru əks etdirdiyindən, kainatın sirlərinin dərk olunmasında insanların köməyinə gəlir. Elə buna görə də Zadə nəzəriyyəsi Amerika, Yaponiya və Avropada texnoloji proseslərin sürətlə inkişafına təkan verdi.

Həmkarları onun məntiqini çox yüksək qiymətləndirirlər. AMEA-nın müxbir üzvü, texnika elmləri doktoru, professor,

Neft Akademiyasının avtomatlaşdırılmış idarəetmə sistemləri kafedrasının müdiri, “Zadə irsi və süni intellekt” Assosiasiyasının prezidenti, həm də Zadə ilə Azərbaycan ictimaiyyəti arasında canlı körpü yaradan Rafiq Əliyev Lütfi Zadə barədə belə deyir:

- Zadə mənim üçün dahidir. O, XX və XXI əsrin ən böyük romantik alimidir. Əgər Eynşteyn fizika sahəsində inqilab etmişdisə, Lütfi Zadə isə alternativ riyaziyyat yaradıb.

Hazırda dünyanın inkişaf etmiş ölkələrində – Yaponiya, Almaniya, İngiltərə, Amerikanın bir çox ştatlarında Zadə məntiqindən geniş istifadə olunur. Həmin nəzəriyyənin istehsalata tətbiqi iqtisadi göstəriciləri ağılasığmaz dərəcədə artırır. Dünyanın saysız-hesabsız şirkətləri, elmi-tədqiqat institutları onun nəzəriyyəsi əsasında işləyir. Bir sıra texnoloji avadanlıqlar, qurğular və cihazların yaradılması qeyri-səlis məntiqə əsaslanır.

Zadə nəzəriyyələrindən iqtisadiyyatın bir çox sahələrində, fəlsəfədə, siyasətdə, sosiologiyada, dövlətlərarası münəqişələrin nizamlanmasında istifadə olunur.

Lütfi Zadə 54 beynəlxalq jurnalın elmi redaktorudur. O, bir çox akademiyaaların üzvüdür. Zadə dünya miqyasında çox mötəbər təşkilatların, fondların mükafatına layiq görülmüşdür.

Bu gün Lütfi Zadənin 85 yaşı tamam olur. Yubiley münasibətilə onu ürəkdən təbrik edir. Ona gənclik həvəsilə çalışmasını

arzulayırıq. Qoy bir azərbaycanlı alim kimi yeni nəzəriyyələri ilə dünya alimlərinin önündə getsin.

Lütfi zadənin həmkarı olan Burhan Turksenin onun haqqında fikirlərini ixtisarla dərc edirik. Məqalə Moskvada nəşr olunan “İskusstvennyy intellekt” jurnalından götürülüb.

YUBİLEY HƏDİYYƏSİ

Əsrlər boyu Herodot “tarixin atası” adlandırılıbsa, müasirimiz və həmyerlimiz olan Lütfi Zadə isə sağlığında “qeyri-səlis məntiqin atası” adını qazanıb. Bir azərbaycanlı olaraq bu alimlə hamımız fəxr edə bilərik.

Onun 85 illik yubiley mərasiminin Almaniyada keçirilməsi nəzərdə tutulub. Bu münasibətlə “Elm və həyat” jurnalının redaktor müavini Ülkər Hüseynova L.Zadənin həyat yoldaşı Fey Zadənin “Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim” adlı kitabını ruscadan Azərbaycan dilinə tərcümə edərək nəşrə hazırlayıb. Ülkər xanım 20 çap vərəqində olan kitabı tərcümə etməklə Zadəni Azərbaycan oxucularına daha yaxından tanımaq missiyasını yerinə yetirib.

Ü.Hüseynova böyük alimə hörmət və ehtiram əlaməti olaraq az bir müddətdə bu kitabı tərcümə edib. Kitab səyahətnamə formasında yazıldığından böyük maraq kəsb edir. Əsərdə bütün dünya ölkələrinin adət və ənənələri barədə məlumat verildiyindən, bəzi terminlərin Azərbaycan dilində qarşılığı verilərək, dilimizə uyğunlaşdırılmışdır.

Fey Zadə kitabda Lütfi ilə olduqları ölkələrdə başlarına gələn hadisələrdən bəhs edir və hər bir ölkə haqqında geniş məlumat verir. Oxucular bu kitabın köməyi ilə Lütfi Zadə barədə yeni məlumatlar əldə edəcək, həyatı ilə yaxından tanış olacaqlar. L.Zadə elmdə dahi bir alim olduğu halda, həyatda sadə bir insandır. Xanımı Lütfinin və özünün valideynləri haqqında, İranda yaşayarkən onların dostluğundan yazdığı da unutmayıb. İllər keçdikcə dostluq əlaqəsi qohumluqla əvəz olunub.

Zadə kitabda həm alim kimi, həm də ailə başçısı kimi oxuculara təqdim edilir. Əsəri oxuduqca göz önündə gecəsi gündüzündən fərqlənməyən, boş vaxtı olmayan bir insan canlanır.

Elə bir insan ki, planetin bütün guşələrində onu həmişə ehtiramla, hörmətlə qarşılayıblar. Qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsi sahəsində mühüm əhəmiyyət kəsb edən beynəlxalq simpoziumlar, konfranslar çox vaxt Lütfi Zadənin giriş nitqi ilə başlayıb. Onun olduğu ölkələri xəritədə qeydə alsaq, yaqın ki, bütün dövlətləri işarələməli olacağıq.

Sözündə dəqiq, işində məsuliyyətli L.Zadə həm də ötkəm bir ailə başçısıdır. Fey Zadənin sözlərinə görə, Lütfi əsl türk kişisidir. Zadə Amerikanı vətən kimi qəbul etsə də, damarlarında türk qanı axır. Ona görə də ailədə son sözü həmişə Lütfi deyir. Belə bir məşhur şəxsin sadə bir həyat tərzi keçirdiyinin şahidi oluruq. Evin bütün işlərini xanımı özü görür. Kiçik bir nüansdan hiss edirik ki, Zadə uşaqlarının tərbiyəsinə xüsusi diqqət yetirən zabitəli bir atadır. Dərslərini yaxşı oxusunlar deyə, onlara televizora baxmağı qadağan edir. Xanımı və uşaqları bilirdilər ki, Lütfinin sözündən çıxsalar “cəzaları” ağır olacaq.

Əsərdə Zadənin daha bir insani keyfiyyəti diqqəti çəkir. O, dostluqda möhkəm, yoldaşlarını qiymətləndirməyi bacaran bir şəxsdir. Qonaq qəbul etməyi isə xoşlayır.

Onu tanıyanlar Zadənin çox ciddi olduğunu deyirlər. Lakin bununla belə o, yumoru, zarafatı sevir. Sən demə, onun gözəl rəqs etməyi də varmış. Xanımı ilə birgə rəqs meydançasında oynamağı xoşlayır. Lütfi özü ilə okeanın o tayına Şərq ab-havası aparıb. Şüyüd plov, paxlalı plov, lülə kabab Lütfinin sevimli yeməkləridir. Bunu nəzərə alan Fey Zadə tez-tez plov bişirməyə üstünlük verir.

Sadə yaşamağa adət etmiş Lütfi ömrünün çox hissəsini elmi cəmiyyətlərdə keçirib. Fotoaparatu, termosu, çantası çiyindən asılan bu şəxs heç vaxt nə təyyarədə, nə də qatarda birinci dərəcəli yerlərə bilet almayıb. Yaqın ki, alın təri ilə, min bir zəhmətlə qazandığı pulları mənasız yerə xərcləmək istəmir.

Bütün dünyanı gəzən bu alim Vətəninə – Bakıda cəmi birçə dəfə 1965-ci ildə bir günlük səfərdə olub.

Uzun illərdən bəri Lütfi ilə birgə yaşayan xanımı deyir ki, çox vaxt onu başa düşə bilmirəm. Çünki onun bu və ya digər hadisəyə necə qiymət verəcəyini və hansı hərəkəti edəcəyini demək çətinidir.

Bu, təbiidir, dahi şəxslərdə qəribəliklər çox olur.

Güman edirik ki, oxucular “Lütfi Zadə kimdir?” sualına Ülkər Hüseynovanın dilimizə tərcümə etdiyi bu kitabla cavab tapa biləcəklər.

P.S. Bu günlərdə Lütfi Zadənin Bakıda dünyaya göz açdığı evlə maraqlandıq. Ünvanı bizə Zadənin xalası qızı, tanınmış teatr rejissoru Cənnət xanım Səlimova verdi. Lüti Rəhiməli oğlu Ələsgərzadə keçmiş Pyotr Montin, indiki Ələvsət Quliyev küçəsində yerləşən 78 saylı üçmərtəbəli binanın ikinci mərtəbəsində yaşayıb. Lütfinin qayğısız uşaqlıq dövrünün cəmi 10 ili bu evdə keçib. Doğrusu, təəssüf hissi bizi bürüdü. Zadənin bu evdə yaşaması barədə heç bir lövhə gözümlə dəymədi. Vaxtilə həmin küçədə Abbas Mirzə Şərifzadə və Qusmanlar ailəsinin yaşamasını xatırladan lövhələr asılıb. Belə ziyalıların adının yad edilməsi təqdirəlayiqdir. Dünya elminə böyük töhfələr verən Zadə kimi şəxsiyyəti də unutmaq olmaz. Bu, ən azı ona qarşı hörmətsizlikdir. Yəqin ki, başqa millətlər belə etməzdi...

Səhifəni hazırladı:

Ülkər Hüseynova, Mehparə Axundova

“525-ci qəzet”, 4 fevral 2006-cı il

ZÜMRÜDÜ RƏNGİN SEHRİ

Uzun ömür sürmək hələ yaşamaq demək deyil. Tarixdə az yaşayıb çox iş görmüş adamlar da vardır. Aida İmanquliyeva belələrdən idi.

2006-cı ildə respublikada ilk elmi-kütləvi jurnal olan “Elm və həyat”ın nəşrə başlamasının 45 ili tamam oldu. Təxminən yarım əsrlik bir müddətdə Azərbaycan alimlərinin əksəriyyəti bu jurnalın səhifələrində müxtəlif mövzularla çıxış etmişlər. Həmin müəlliflər arasında Aida İmanquliyevanın da öz yeri olmuşdur.

“Lider” televiziya kanalı ilə Ağabəy Sultanovun apardığı “Nəslin şəcərəsi” silsiləsindən verilişə tamaşa edirdim. Məşhur psixiatrın qonağı filologiya elmləri doktoru Nərgiz Paşayeva idi. Söhbət Nərgiz xanımın anası Aida İmanquliyevadan gedirdi.

Nərgiz xanım üç uşaq anası olmasına baxmayaraq, həkimin ona verdiyi bəzi suallar zamanı qəhərlənir, anası haqqında danışarkən hiss edirdim ki, gözləri yaşla dolur. Axı, Aida xanım bu dünyanı çox tez, 52 yaşında tərk etmişdi. Ana övlad üçün həmişə əziz, əvəzolunmaz bir varlıqdır. Övlad həmişə valideynin qayğısına, nəsihətlərinə, sevgisinə möhtacdır.

Verilişə baxdıqca xəyal məni keçən əsrin 50-ci illərinə apardı. O zaman mən Bakıdakı Hüseyn Cavid adına 132 saylı məktəbdə oxuyurdum. Dərs əlaçısı idim. Bu gün haqqında böyük məhəbbətlə danışılan Nərgiz xanımın anası Aida İmanquliyeva məndən iki sinif aşağıda oxuyurdu. Lakin siniflərimiz yanaşı olduğundan biz bir-birimizlə tez-tez görüşüb söhbətləşərdik. Hər ikimiz mütaliəni sevdiyimizdən, söhbətlərimiz tuturdu. Mütaliə o dövrün gəncləri üçün bugünkü bol-bol televiziya verilişlərini, müxtəlif əyləncələri əvəz etməklə, məktəbdən kənar informasiya mənbəyi idi. Hətta bir-birimizlə o zaman zox nadir tapılan bədii kitabların mübadiləsini də edirdik. Mən ona Q.Sevundsun “Teqeran” (Moskva nəşri) kitabını vermişdim. O isə mənə C.Oldri-

cin "Diplomat" əsərini mütləq etmək üçün bir neçə günlüyə gətirmişdi. Həmin əsərlər o illərin ən sensasiyalı və aztapılan əsərlərindən idi. Hər iki əsər bizə tarixən, mənən yaxın, doğma olan Cənubi Azərbaycan və İran həyatından bəhs edirdi. Mən 1955-ci ildə məktəbi gümüş medalla bitirib, indiki BDU-nun filologiya fakültəsinin jurnalistika bölməsinə daxil oldum. Aida isə məndən iki il sonra məktəbi qızıl medalla bitirib BDU-nun Şərqşünaslıq fakültəsinin ərəb filologiyası bölməsinə daxil oldu. Müxtəlif fakültələrdə oxuduğumuzdan görüşlərimiz seyrəlmişdi. Universitetdə təhsil illəri başa çatdı. Hər ikimiz ailə qurduq. Lakin tale bizi yenə də ara-sıra görüşməyə "vadar" edirdi. Hər ikimizin ilk övladı Bülbül adına məktəbdə bir sinifdə oxuyurdu. Aida İmanquliyeva Azərbaycan EA-nın Şərqşünaslıq İnstitutunda, mən isə "Elm və həyat" jurnalında işləyirdim.

Geniş dünyagörüşü, dərin biliyi olan Aida İmanquliyeva 1962-ci ildə universitetin şərqşünaslıq fakültəsinin Yaxın Şərq xalqları ədəbiyyatı tarixi kafedrasının aspirantı oldu. Mövzusu məhcər ərəb ədəbiyyatı idi. Lakin Azərbaycanda məhcər ərəb ədəbiyyatı haqda material az olduğundan, Aida araşdırmalarını davam etdirmək üçün SSRİ EA-nın Şərqşünaslıq İnstitutuna ezam olundu və 1967-ci ildə "Qələmlər cəmiyyəti və Mixail Nuamənin onun yaradılmasında rolu" adlı namizədlik dissertasiyasını uğurla müdafiə edib, elə həmin ildən də elmi fəaliyyətini AMEA-nın Şərqşünaslıq İnstitutunda davam etdirmişdir. Bu institutda kiçik elmi işçi vəzifəsindən direktor vəzifəsinə qədər yüksəlmişdir.

Yaxşı yadımdadır. 1980-ci illərdə "Nauka i reliqiya" jurnalında "Quran necə yaranmışdır" mövzusunda silsilə yazılar dərc olunurdu. Məlumdur ki, o dövrdə Azərbaycan mətbuatında islam dinindən bəhs edən yazılara rast gəlmək mümkün deyildi. Lakin çox ürəyimdən keçirdi ki, Quranın yaradılmasından bəhs edən bu yazıları tərcümə edib jurnalımızda nəşr edək. Yazıları baş redaktora göstərdim. Baş redaktor fikrimi bəyəndi. Həmin illərdə mən jurnalımız üçün müxtəlif elmi-kütləvi nəşrlərdən xeyli tərcümələr edirdim. Lakin Quran haqqındakı yazıları tərcümə etməyə cəsarət etmədim. Məsləhətləşib bu qərara gəldik ki, yazıları Şərqşünaslıq İnstitutunun əməkdaşlarından birinə tapşıraq. Mən sava-

dına və qələminə yaxşı bələd olduğum Aida xanıma müraciət etməyi məsləhət gördüm.

Aida xanım elmi tədqiqatlarla yanaşı, ərəb dilindən gözəl tərcümələr edirdi. Onun İraq yazıçısı Mahmud-ər Zahirin "Boğulmuş hıçqırıqlar" hekayəsini maraqla oxumuşdum. Təklif qəbul olundu. Elə həmin gün də ona zəng çalıb redaksiyaya gəlməyi xahiş etdim. Vədləşdiyimiz vaxtda Aida xanım "Elm və həyat" jurnalının redaksiyasına gəldi. Xahişimizi çox məmnuniyyətlə qəbul etdi. Qısa bir müddətdə "Quran necə yaranmışdır" yazıları onun tərcüməsində jurnalımızın nömrələrində ardıcıl olaraq çap olunmağa başladı. Yüksək peşəkarlıqla tərcümə olunmuş yazılar redaksiyada demək olar ki, heç bir "əl gəzdirilmədən" 7-8 nömrədə dərc olundu.

Bu məqalələrlə bağlı redaksiyaya gündə xeyli təşəkkür məktubu gəlirdi.

Həmin illərdə jurnalımızda ilin ən yaxşı yazıları üçün mükafatlar verilməli idi. 1980-ci ilin mükafatını da Aida xanıma verməyi qərara aldım. Lakin bu günə qədər də ona mükafatın verilməməsi səbəbini bilmirəm. Həmin silsilə yazıların tərcüməsi zamanı mən bir daha Aida xanımın işə necə məsuliyyətlə yanaşdığını şahidi olmuşam. O, mətbəədə yığılmış səhifələri dəfələrlə oxuyur, tərcümədə kiçik bir təhrifin, yaxud mətbəə səhfinin getməsindən narahat olurdu. Onun işə məhz belə məsuliyyətlə yanaşması həmin yazıların yüksək səviyyədə çapına səbəb oldu.

Son dəfə mən Aida xanıma EA-nın Rəyasət Heyətinin növbəti iclasında gördüm.

Aida xanım artıq Azərbaycanda ərəb ədəbiyyatı üzrə ilk filologiya elmləri doktoru, professor idi. 20 çap vərəqi həcmində "Yeni ərəb ədəbiyyatının korifeyləri" kimi fundamental əsərin müəllifi idi.

Bu, 1992-ci ilin mart ayının ortalarına təsadüf edirdi. Onu Şərqşünaslıq İnstitutunun direktoru təyin etmişdilər. İclas zamanı o, EA-nın prezidenti Eldar Salayevdən söz istəyib xitabət kürsüsünə çıxdı. Həmişə çox zövqlə, müasir və səliqəli geyinən Aida xanımın əynində zümrüdə rəngdə kostyum vardı. Qeyd edirəm ki, Aida xanım həmişəlik mənim təsəvvürümdə elə zümrüdə libasdə qalıb. Əllərini astaca saçlarına çəkib aramla danışdı və onun bu

sözləri də mənim qulaqlarımda həmişə səslənir: “Mən fəxr edirəm ki, Ziya Bünyadovun direktor işlədiyi bir instituta rəhbər təyin olunmuşam”. O, üzünü rəyasət heyətində oturmuş Ziya müəllimə tutub dedi: “Ziya müəllim, çalışacağam ki, sizin etimadınızı doğruldum”.

Bundan sonra Aida xanımı bir daha görmək mənə nəsisib olmadı. Amansız ölüm Azərbaycanın bu görkəmli ziyalisını az qala ildırım sürətilə əlimizdən aldı. Yaşasaydı, bu il onun 68 yaşı olardı. Nə etmək olar, “ölüm haqdır, çıxmaq olmaz əmrədən” – deyiblər. Həyatdan tez getməsinə baxmayaraq, o, Azərbaycanda müasir ərəb ədəbiyyatının ilk tədqiqatçısı kimi yaşayacaqdır.

Ülkər Hüseynova,
“Elm və həyat”, 2007, № 1

BAŞ REDAKTORDAN

Bu il “Elm və həyat” jurnalının nəşrinin 35 ili tamam olur. Jurnalın birinci nömrəsi 1961-ci ilin fevralında 10.000 tirajla çapdan çıxıb. İlk nömrədən rəngarəng elmi-populyar yazılar oxucuların diqqətini cəlb etmiş, onun tirajı da, elmi səviyyəsi də ildən-ilə artmışdır. Jurnalın Azərbaycandan başqa keçmiş SSRİ-nin 136 iri şəhərində onlarla oxucusu vardı. Redaksiyaya Uzaq Sibirdən, Riqadan, Vilnüsədən, Kiyevdən, Minskdən, hətta Saxalindən oxucu məktubları gəlirdi. Vətəndən uzaqlarda yaşayan azərbaycanlılar jurnalın hər nömrəsini səbirsizliklə gözlədiklərini, onu birinci səhifəsindən axıradək maraqla oxuduqlarını, Azərbaycan elmi haqqında məlumatları daim izlədiklərini yazırdılar. Jurnal nömrədən-nömrəyə kamilləşir və o zamanı İttifaqda çıxan elmi-kütləvi jurnalların içində layiqli yer tuturdu. 10.000 tirajla nəşrə başlayan “Elm və həyat”ın 140.000 tirajla buraxılan illəri də çox olub. Jurnalın səhifələrində Azərbaycan elmini təmsil edən yüzlərlə alim əməkdaşlıq edib. Müəlliflər içərisində 1-ci nömrədən başlayaraq son nömrələrədək fəal iştirak edən alimlərimiz çoxdur. Jurnalda ilk dəfə aspirant kimi çıxış edənlərdən bəzilərinin məqalələrinin altında bu gün akademik imzası görünür.

Akademik Ziya Bünyadov, Cəlal Əliyev və Akif Əlizadə, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor Məmmədəmin Bəkirəv, tibb elmləri doktoru Zəhra Salayeva, tarix elmləri doktoru Qara Əhmədov, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru Məmməd Talibi, tarix elmləri doktoru Məşədixanım Nemətova, texnika elmləri namizədi Telman Əliyev, fizika-riyaziyyat elmləri namizədləri Ədalət Ətəyi, Malik Əliyev, Mustafa Bədəlov, geologiya və mineralogiya elmləri namizədi Ağamusa Dadaşov, filologiya elmləri namizədi Nəsisib Göyüşov, biologiya elmləri namizədləri Oruc İbadov, Mayis Qasımov, tarix elmləri namizədi Fərhad İbrahimov, Nazim və Elçin Babayevlər, Zaman Novruzov və başqalarının imzasına jurnalımızın səhifələrində tez-tez rast gəlmək

olar. Jurnalımızda “Elm və texnika yenilikləri”, “Ömür təzələ-nir”, “Maraqlı xəbərlər”, “İnstitut direktorları qonağımızdır”, “Qədim tibbdən sətirler”, “Axtarışlar, tapıntılar”, “Elmdən isteh-salata”, “Heyvanlar aləmində”, “Ulduzlar, ulduzlar” rubrikası al-tında gedən məqalələr oxucular maraqla izləyirlər.

Jurnalda çalışdığım 30 ilə yaxın bir vaxtda Azərbaycan alimlərinin böyük bir nəslini görüb tanımaq mənə nəsib olmuşdur. Akademik Abdulla Qarayev jurnalın fəxri baş redaktoru olarkən, onun jurnala böyük qayğı ilə yanaşdığını görmüşəm. Jurnalın hər nömrəsinin məzmunlu, dolğun olmasına çalışan bu fizioloq alimin keçmiş Ostrovski küçəsində yerləşən darısqal redaksiyamıza tez-tez gəlməsinə artıq alışmışdıq. O, dəyərli məslə-hətləri ilə həmişə əməkdaşlarımıza mövzu tapmaqda yaxından kömək edərdi. Jurnalımızın qayğısını çəkən alimlərimizdən biri də akademik Həsən Əliyev idi. Azərbaycan təbiətinin vurğunu və cəfəkeşi Həsən Əliyev “Elm və həyat”da heç olmazsa, ildə 2-3 dəfə çıxış edirdi. Bilirdik ki, tez-tez xarici ölkələrə ezamiyyətə gedən Həsən müəllim qayıtdıqdan sonra mütləq jurnalımızda oxucularla öz təəssüratını bölüşəcək. O, Azərbaycan təbiətinə vurulan ziyanlardan yazmaqdan usanmazdı.

70-ci illərdən akademik Həsən Abdullayevin böyük qayğısı və diqqəti nəticəsində “Elm və həyat” jurnalı daha da maraqlı çıxmağa başladı. Hər nömrəni çox böyük diqqətlə oxuyan Həsən müəllim, deyə bilərəm ki, redaksiya heyətinin ən fəal üzvlərindən biri idi. Böyük bir elm məbədinə rəhbərlik edən akademik kiçik bir jurnala diqqət yetirməyə, kömək etməyə vaxtı tapılırdı. Redaksiyanın bir çox problemləri məhz onun qayğısı nəticəsində həll olunurdu. İllərlə darısqal, qaranlıq otaqlarda yerləşən redaksiyaya məhz onun zəhməti sayəsində münasib yer verildi. Redaksiya binası təmir olunarkən onun dəfələrlə təmirlə maraqlanması bu gün də jurnalda çalışanların xatirindədir. Həsən Abdullayev jurnalda həm özü mütəmadi çıxış edir, həm də digər alimləri “Elm və həyat”a yazmağa “məcbur” edərdi. Jurnalda elmin müxtəlif problemlərinə həsr olunmuş samballı yazılar məhz onun təşəbbüsü ilə hazırlanırdı.

“Elm və həyat” jurnalı 35 il müddətində formalaşmış, özünün mövzu dairəsini ilbəil genişləndirmişdir. Bu illər ərzində jurnal özünə böyük oxucu auditoriyası toplamışdır.

İlk nömrələrin ərsəyə gəlməsində jurnalın birinci redaktoru C.Şirinovun (fəxri baş redaktor akademik Abdulla Qarayev) və əməkdaşların zəhməti böyük olmuşdur.

Respublika “Bilik” Cəmiyyətinin orqanı kimi fəaliyyətə başlayan “Elm və həyat” ilk gündən elmin populyar şəkildə təbliği missiyasını üzərinə götürmüşdür. Alimlərin tribunasına çevrilmiş jurnal indi də öz ənənəsinə sadıq qalaraq səhifələrində bütün elmi yenilikləri əhatə edir.

Müxtəlif illərdə jurnalda Hidayət Bağirov, Ağamehdi Əhədov, Rza Şahvələd, Həsən Mehdiyev, Aydın Səlimzadə baş redaktor işləmişlər. Hazırda respublika mətbuatında öz sözü, öz dəsti-xətti ilə seçilən jurnalistlərdən sayılan Ə.Nemət, Əlisa Nicat, Aqil Abbas, Eldar Nəsimli, Rəşad Məcid, Arif Quliyev, Məhəbbət Hüseynova, Rafiq Əhmədov, Lətif Süleymanlı, Aydın Şirinov vaxtilə bu jurnalda çalışmışlar.

Milli-mədəniyyət abidələrinə dair tarixçilərin, arxeoloqların tədqiqat işlərini əks etdirən oxunaqlı yazılar hazırlayan Maral Poladova, elmin müxtəlif sahələrinə aid materiallarla müntəzəm çıxış edən Mehparə Axundova və Binnət Süleyman indi də jurnalın əsas yükünü çiyinlərində aparən əməkdaşlarımızdır.

14 ildir redaksiyada bədii redaktor işləyən rəssam Fəzilə Məmmədovanın jurnalın bədii cəhətdən kamil görünməsində böyük əməyi vardır. Onun elmi mövzularda yazılmış məqalələrə çekdiyi rəsmlər həmişə oxucuların diqqətini cəlb etmişdir.

90-cı illərdə ölkədə cərəyan edən məlum hadisələrlə əlaqədar olaraq başqa sahələr kimi “Elm və həyat” jurnalının yaşaması da təhlükə altına düşdü. Belə bir çətin məqamda kollektivin ümidi yalnız Azərbaycan Elmlər Akademiyasına idi (1992-ci ildən jurnalın təsisçisi EA-nın Rəyasət Heyətidir). Həqiqətən də ümidimiz boşə çıxmadı. EA-nın prezidenti E.Salayev, vitse-prezidenti Z.Bünyadov, akademik katibi B.Nəbiyev elə ilk müraciətdən sonra jurnala böyük qayğı ilə yanaşdılar.

Jurnalın kiçik kollektivi ümid edir ki, təzəcə Beynəlxalq Mətbuat Kataloquna daxil edilmiş “Elm və həyat” jurnalı bundan

sonra da Azərbaycan elminin nailiyyətlərini öz oxucularına çatdırmaq üçün yenə də elm məbədimizin ağsaqqallarına arxalanacaq, onlardan qayğı və diqqət görəcəkdir.

Yeri gəlmişkən jurnalımızın ağır günlərində ona öz köməkliliyini əsirgəməyən bütün elm adamlarına, o cümlədən EA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun direktoru Arif Abbasova minnətdarlığımızı çatdırmaq istərdik.

Belə bir faktı da xatirimizdən çıxarmayaq ki, XIX əsrin sonlarında Qafqazda rus dilində 14, erməni dilində 7, gürcü dilində 5, Azərbaycan dilində isə 1 mətbuat orqanı olub. Deməli, 35 illik şərəfli tarixə malik "Elm və həyat" jurnalını bundan sonra da yaşatmaq təkcə bir kiçik kollektivin deyil, bütün Azərbaycan ziyalılarının mənəvi borcu sayılmalıdır. Əks halda tarix bizi bağışlamaz.

FİKİRLƏŞMƏYƏ DƏYƏR

1884-cü ildə Qafqazda rus dilində 10490, erməni dilində 4700, gürcü dilində 1360, Azərbaycan dilində isə 100 nüsxə qəzet-jurnal nəşr olunub. Həmin dövrdə azərbaycanca yeganə jurnal C.Ünsüzadənin Tiflisdə çıxartdığı "Kəşkül" jurnalıdır ki, onun da cəmi 10 nömrəsi işıq üzü görmüşdür.

"Elm və həyat", №1, 1996

Ülkər Hüseynova – redaktor müavini

Ülkər Hüseynova 1966-cı ildən, "Elm və həyat" jurnalında işləyir. Əvvəl şöbə müdiri, 1993-95-ci illərdə baş redaktorun müavini, 1995-1997-ci illərdə baş redaktor, hazırda isə redaktor müavini vəzifəsində çalışır. 45 il ərzində çap olunmuş yüzrlərlə müxtəlif janrlı elmi-publisistik məqalələrinin bir qismi 2004-cü ildə nəşr edilmiş "'Elm və həyat"ın işığında" adlı kitabında toplanmışdır. O, 2003-cü ildə Heydər Əliyevə həsr olunmuş "Heydər Əliyev və Azərbaycanın kimya sənayesi", 2006-cı ildə "Dahi qafqazlılar" seriyasından Lütfi Zadənin həyat yoldaşı xanım Fey Zadənin "Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim" əsərlərini ruscadan Azərbaycan dilinə tərcümə edib. 1999-cu ildə Açıq Cəmiyyət İnstitutunun keçirdiyi müsabiqənin qalibi olmuş və Açıq Cəmiyyət İnstitutu ilə Rusiya Federasiyası Təhsil Nazirliyinin birgə layihəsi əsasında hazırlanan yeni nəsl üçün tədris ədəbiyyatı olan A.A.Zakin "6,7, 8, 9 yaşlı uşaqların intellekt qabiliyyətinin inkişaf etdirilməsi" 3 cildlik kitabın tərcüməçi və redaktorlarından biri və "Rusca-Azərbaycanca-İngiliscə sənaye-kimya lüğəti"nin redaksiya-nəşriyyat qrupunun üzvü olub.

Təhsil aldığı 132 saylı məktəbin 300-ə qədər məzununun həyat və fəaliyyətini əks etdirən "Mənim fəxrim-məktəbim" kitabı 2008-ci ildə işıq üzü görüb.

Ü.Hüseynova 1977-ci ildən Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvüdür. "Vətən" Mediya Diplomuna (1993), Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin Diplomuna (2001), 2 dəfə (1995, 2001) Azərbaycan KİV işçiləri Həmkarlar İttifaqının "Qızıl qələm" mükafatına layiq görülüb. 2011-ci ildə AMEA-nın Fəxri Fərmanı və Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin Diplomu ilə təltif olunub.

"ELM VƏ HƏYAT" 50 İLDƏ

2011-ci ilin yanvarında "Elm və həyat" jurnalının nəşrə başlamasından 50 il keçdi. 1961-ci ilin yanvarında Respublika "Bilik" Cəmiyyətinin orqanı kimi jurnalın birinci nömrəsi 10000 tirajla çıxmışdı. Həmin illərdə Respublika miqyasında müxtəlif profilli qəzet və jurnalların arasında yeganə elmi-kütləvi dərgi

olan “Elm və həyat” elə ilk nömrəsindən həm oxucuların, həm də elmi dairələrin diqqətini cəlb etmişdi. Jurnalın qayəsi oxucuları dünyadakı elm yenilikləri, Azərbaycan alimlərinin tədqiqatları ilə tanış etmək idi.

Jurnalın ilk baş redaktoru akademik Abdulla Qarayev, redaktoru Cavanşir Şirinov olub. Jurnalın Redaksiya heyəti isə Səftər Quliyev, Heydər Əfəndiyev, Səidə İmanzadə, Musa Musayev, Əli Quliyev, A.Əfəndiyev, Hidayət Bağirovdan (məsul katib) ibarət idi. Bu səkkiz nəfərdən ibarət Azərbaycan alim və ziyalıları Azərbaycan mətbuatında mürəkkəb pərfillər

İlk elmi-kütləvi jurnalın təməlini qoydu. Görkəmli fizioloq Abdulla Qarayev, kimyaçı alim Heydər Əfəndiyev, respublikanın tanınmış neft mütəxəssisi Səftər Quliyev, tarixçi Səidə İmanzadə, kimyaçı Əli Quliyev, zooloq Musa Musayevin söyləri ilə jurnal elə ilk nömrələrindən geniş oxucu auditoriyası toplaya bilmişdi.

Mən jurnalda əməkdaşlıq etməyə başlayanda (1966) artıq “Elm və həyat” öz mövqeyini, üslubunu demək olar ki, müəyyənləşdirmişdi. Jurnalda həmin illərdə respublika mətbuatında imzası ilə yaxşı tanınan Rza Şahvələd rəhbərlik edirdi. Redaksiya heyətində tanınmış Azərbaycan alimləri – Mikayıl Abdullayev, Həsən Abdullayev, Əfrasiyab Bədəlbəyli, Bəxtiyar Vahabzadə, Abdulla Qarayev (sədr) Səftər Quliyev, Heydər Əfəndiyev, Nurəddin İsmayılov, Ziyəddin Göyüşov, Sübhü Salayev, Cəbrayıl Hüseynov toplaşmışdılar.

“Elm və həyat”ın tirajı ilbəil yüksələrək nəşrinin 5-ci ilində 33 minə keçdi, 1980-ci illərdə isə jurnalın tirajı 145000-ə çatdı. Bu isə təxminən yarım milyon oxucu demək idi. “Elm və həyat” artıq Azərbaycan ailələrinin dərgisi idi. “Bilik” Cəmiyyətinin xətti ilə o Azərbaycanın ən ucqar guşələrinə yayılırdı – “Soyuzpeçat” vasitəsilə SSRİ-nin 136 şəhərində, hətta Saxalində də abunəçisi vardı. Azərbaycandan uzaqda yaşayan həmyerlilərimizdən daim təşəkkür məktubları alırdıq. Məktublar şöbəsi də öz növbəsində abunəçiləri ilə əlaqə saxlayırdı.

1961-ci ildə jurnalın redaksiyası Nizami küçəsi 16-da, dərəcəli bir otaqda yerləşib. 1962-ci ildən 1976-cı ilədək isə keçmiş Ostrovski, sonra isə Süleyman Tağızadə küçəsi 78 ünvanındakı

binanın 1-ci mərtəbəsində, arakəsmələrlə bölünmüş üç otaqda, 1976-1982-ci illərdə Nizami 67-də, 1982-ci ildən 2009-cu ilə qədər İstiqlaliyyət küçəsi, Adil Babayev döngəsi 5-də yerləşib. 2009-cu ildən isə AMEA-nın Elm şəhərciyində (H.Cavid prospekti 31) yerləşir və fəaliyyətini davam etdirir.

1963-1964-cü illərdə jurnalın redaktoru Abdulla Əhədov olub. Həmin illərdə Süleyman Paşayev, Ələsgər Cəbbarov, Zəhid Zeynallı, İsmət Səfərov, Rəsim Səfərov “Elm və həyat”da maraqlı yazılarla çıxış ediblər.

Rza Şahvələdin baş redaktor olduğu illərdə (1964-1975) jurnal mövzu dairəsini daha da genişləndirdi və redaksiya heyəti üzvlərinin sayı artdı. Baş redaktor Azərbaycanın məşhur alim və ziyalıları jurnalın ətrafına topladı: Mikayıl Abdullayev, Həsən Abdullayev, Əfrasiyab Bədəlbəyli, Bəxtiyar Vahabzadə, (Abdulla Qarayev – sədr) Səftər Quliyev, Həsən Əliyev, Nurəddin İsmayılov, Ziyəddin Göyüşov, Sübhü Salayev, Cəbrayıl Hüseynov. Adlarını çəkdiyim bu alimlər jurnalın hər sayının hazırlanmasında yaxından iştirak edər, onun uğurları ilə maraqlanırdılar. Bu redaksiya üzvlərindən Abdulla Qarayev, Həsən Abdullayev, Bəxtiyar Vahabzadə, Mikayıl Abdullayev, Həsən Əliyev, Əfrasiyab Bədəlbəylinin adlarını xüsusi qeyd etmək istəyirəm. Onlar müntəzəm şəkildə jurnalda baş çəkər və telefonla əlaqə saxlayıb dəyərli məsləhətlərini verərdilər. Abdulla Qarayev jurnal təsis olunandan həyatının sonunadək jurnalın fəxri baş redaktoru olmuşdur. Onun jurnalda böyük qayğı ilə yanaşdığının canlı şahidi olmuşam. Jurnalın hər nömrəsinin məzmunlu, dolğun olmasına çalışan bu fizioloq alimin tez-tez keçmiş Ostrovski küçəsində yerləşən dərəcəli redaksiyamıza gəlməsinə alışmışdıq. O, dəyərli məsləhətləri ilə həmişə əməkdaşlarımıza mövzu tapmaqda yaxından kömək edərdi. Abdulla müəllimin jurnalda “Azərbaycanda elm”, “Yüz yaşadığ, qocalmadıq”, “Sakitlik istirahət və sağlamlıq deməkdir” kimi məqalələri çap olunmuşdur. Alimin bu gün üçün də aktual olan sonuncu məqaləsi onun vəfatından sonra, 1969-cu ilin 12-ci sayında dərc edilmişdi.

Jurnalımızın fəal redaksiya üzvlərindən biri də akademik Həsən Əliyev idi. Bu coğrafiyaşünas alimin ilk yazısı jurnalın 1961-ci ilin 10-cu sayında çap olunmuş “Üç gün Bombeydə” ad-

lı məqələsidir. Azərbaycan təbiətinin vurğunu, ekologiyanın korlanmasından bəhs etməkdən yorulmayan, həyəcan təbili vuran Həsən Əliyev “Elm və həyat”da ildə 2-3 dəfə aktual mövzularla çıxış edirdi. O, tez-tez xarici ölkələrə elmi ezamiyyətlərə gedər və qayıtdıqdan sonra öz təəssüratlarını jurnalımızın oxucuları ilə bölüşərdi.

“Elm və həyat”ın bədii tərtibatında SSRİ xalq rəssamı Mikayıl Abdullayevin dəsti-xətti uzun illər özünü göstərmiş. O zamanlar tərtibatın səviyyəsi jurnalın rəssamının və daim ona məsləhətlər verən Mikayıl Abdullayevin zövqündən asılı idi. Mikayıl Abdullayevin çəkdiyi bir sıra portretlərin – C.Məmmədquluzadənin, Molla Pənah Vəqifin, İmaməddin Nəsiminin, Şihabəddin Sühravərdinin reproduksiyası ilk dəfə “Elm və həyat”ın üz qabığında çap olunmuşdu.

Yaxşı xatırlayıram, keçən əsrin 70-ci illərində “Elm və həyat”ın üz qabığında verilmiş bir fotosəkil hansısa məmurun xoşuna gəlmədiyinə görə də artıq söz-söhbətlər yarananda, Mikayıl Abdullayev vəziyyətdən çıxmaq üçün jurnalın üz qabığının birinci və dördüncü səhifələrində ilin fəsilələrinə uyğun olaraq milli ornamentlərlə bəzənmiş rəngli təsvir verilməsini məsləhət gördü. Beləliklə, 1975-ci ilin 12 sayı narıncı, mavi, yaşıl və tünd cəhrayı rəngli üz qabığı ilə nəşr olundu. Lakin bu yeknəsəklik növbəti ildən aradan qaldırıldı.

1965-ci ildən redaksiya heyətinin üzvü, AMEA-nın Fizika İnstitutunun direktoru, sonralar SSRİ Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının prezidenti olan Həsən Abdullayev “Elm və həyat” jurnalına xüsusi diqqət yetirərdi. Dərginin hər nömrəsini o, nəzərdən keçirər və təkliflərini, iradlarını bildirərdi. Böyük bir elm məbədinə rəhbərlik edən Həsən müəllim jurnala diqqət yetirməyə, kömək etməyə də vaxt tapırdı. Yaxşı yadımdadır, jurnalın nömrələrindən birində elementar hissəciklər haqqında yazı verilmişdi. Həmin yazı ilə əlaqədar Həsən müəllim redaksiyaya zəng etdi, jurnalda getmiş yazılar barədə öz fikrini bildirdikdən sonra sözügedən yazının üstünə gəldi, mövzunun aktuallığını qeyd etməklə yanaşı, müəllifin həmin problemi bəsit, primitiv işıqlandırdığını söylədi. Onun bu cür tövsiyələri bizi müəllif seçimində diqqətli olmağa vadar edir-

di. Redaksiya heyətinin ən fəal üzvü kimi, redaksiyanın bir sıra problemləri məhz onun qayğısı nəticəsində həll olunurdu. İllərlə darısqal, qaranlıq otaqlarda yerləşən redaksiyaya məhz onun sayəsində münasib yer verildi. Həmin binada təmir işləri aparılarkən onun dəfələrlə təmirlə maraqlanması, hətta baş redaktorun iki otaq arasındakı arakəsməni sökdürüb özünə dəbdəbəli kabinet düzəltməsinə imkan vermədiyini yaxşı xatırlayırıq. Həsən müəllim jurnalda həm özü mütəmadi çıxış edir, həm də digər alimləri “Elm və həyat”a yazmağa “məcbur” edirdi.

Azərbaycanda paleontologiya, statiqrafiya haqqında müxtəlif səpgili mövzularla çıxış edən alimlərdən akademik Qambay Əlizadə, geologiya-mineralogiya elmləri doktorları Tofiq Həsənov, A.Əlizadə, Ş.Babayev və b. yazıları oxucuların maraqla izlədiyi məqalələrdən idi. Tofiq Həsənovun “Azərbaycanda paleontologiya və statiqrafiyanın inkişafı”, “Xəzər problemi tədqiq olunur”, “Planetimizin iqlimi qədimdə, keçmişdə və gələcəkdə”, “Paleozoocoğrafi tədqiqatlar”, “Neft aqreqatları”, “Bitki aləmində simmetriyalılıq”, “Minerallara adlar necə verilmişdir”, “Elmin zirvələrində”, akademik Əşrəf Əlizadənin “Qədim çöküntülərdə yataqlar” adlı məqalələri aktuallığı ilə seçilirdi.

Bəxtiyar Vahabzadə də jurnalın fəal redaksiya üzvlərindən biri idi. 1965-ci ildən ömrünün sonuna qədər o, “Elm və həyat” jurnalının həm redaksiya heyətinin üzvü, həm də daimi oxucusu idi. Şair olmasına baxmayaraq dərgidə biologiya, tarix, elm tarixi, genetikaya dair materialları diqqətlə oxuyar, həm redaksiya əməkdaşları, həm də müəlliflərlə fikir mübadiləsi etməyi xoşlayardı. 1992-ci illərdə jurnalımızda Mahmud İsmayılovun “Azərbaycan xalqının təşəkkülünə dair”, Məmməd Cəfərin “Tarixin dərsləri” silsilə yazıları, Dilarə Seyidrzayevanın “Azərbaycanlı deputatlar Dövlət Dumasında” yazıları onun diqqətini cəlb etmiş və belə yazılara görə o, redaksiya əməkdaşlarına təşəkkürünü bildirmişdi.

1975-ci ildən 1992-ci ilə qədər jurnalın baş redaktoru olmuş yazıçı Həsən Mehdiyev jurnalın əvvəlki ənənələrini davam etdirməklə yanaşı, “Sənə nə, mənə nə” rubrikasında sovet dövrünün neqativ hallarını tənqid edən yumoristik yazılarla çıxış edər, jurnalın ətrafına çox dəyərli Azərbaycan alimlərinin toplanması-

na çalışardı. Həmin dövrdə Azərbaycanın tanınmış ziyalı, coğrafiyaşünas alim, AMEA-nın müxbir üzvü Səfəralı Babayev həm özü, həm də övladlarını – gənc alimlər – Nazim və Elçin Babayevləri də jurnala əməkdaşlığa cəlb etmişdi.

Jurnalın səhifələrində alimlərlə yanaşı, bir sıra Azərbaycan jurnalisti də öz qələmini sınımışdır. Onlardan Rasim Səfərov, Ələsgər Cabbarov, Nemət Əbdürrəhmanov, Zahid Zeynallı, Məmməd Süleymanlı, Əlisa Nicat, Rafiq Əhmədov, Əli Atakişiyev, Aqil Abbas, Eldar Nəsimli, Arif Quliyev, Binnət Süleyman, Rəşad Məcid, Maral Poladova, Mehparə Axundova, Məhəbbət Hüseynova, Müslüm Bayramov, Lətif Süleymanlı, Aydın Şirinovun adlarını qeyd etmək lazımdır. Onların hazırladıqları yazılar oxuculara aşağıdakı rubrikalarda təqdim olunurdu: “İnstitut direktorları qonağımızdır”, “Elmdən istehsalata”, “Elm və texnika yenilikləri”, “Axtarışlar, tapıntılar”, “Ulduzlar, ulduzlar”, “Ömür təzələnilir”, “Heyvanlar aləmində”, “İzimizi itirməyə”, “Elin gözü, elmin sözü”, “Yeni nəşrlər” və s.

Jurnalın uğur qazanmasında vaxtilə onun bədii tərtibatını vermiş rəssamların – Bezrudni, Mikayıl Qasimov, Fəzilə Məmmədovanın adlarını çəkmək yerinə düşər.

Jurnalın Beynəlxalq kataloqa salınmasında 1992-95-ci illərdə “Elm və həyat”ın baş redaktoru olmuş Aydın Səlimzadənin xidməti danılmazdır. Əfsuslar olsun ki, vaxtsız ölüm gözəl qələmi ilə respublikada tanınmış Aydın Səlimzadəyə “Elm və həyat” jurnalında çalışmağa imkan vermədi. Jurnalda çox az müddətdə işləməsinə baxmayaraq, bu gün də biz onun xatirəsini əziz tutur, adını ehtiramla yad edirik.

1997-ci ildən “Elm və həyat” AMEA-nın “Elm” Redaksiya-Nəşriyyat və Poliqrafiya Mərkəzinin direktoru, ədəbiyyatşünas alim Şirindil Alışanlının (2008-ci ildən Ş. Alışanlı həm də jurnalın redaktorudur) rəhbərliyi ilə öz nəşrini davam etdirir.

Məhz adı çəkilən insanların kollektiv əməyinin nəticəsi olaraq 1998-ci ildə “Elm və həyat” jurnalı Beynəlxalq Qrand Priks Amerika for Kvaliti ənd Servis mükafatına layiq görüldü.

Mübaligəsiz demək olar ki, “Elm və həyat” jurnalı 50 ildir Elmlər Akademiyasının salnaməsini yazır. Mənə elə gəlir ki, Azərbaycan alimləri içərisində “Elm və həyat” jurnalında çıxış

etməyən alim az tapılar. Jurnalda uzun müddət müəlliflik etmiş alimlərimizdən fizika-riyaziyyat elmləri doktoru Məmməd Talibi, əzcəçiliq elmləri doktoru, professor İsrail Dəmirov, fizika-riyaziyyat elmləri namizədlərindən Muxtar Vəliyev, Malik Əliyev, texnika elmləri namizədi Telman Əliyevin adlarını qeyd etməmək olmaz. T.Əliyevin texnika yeniliklərinə, zəlzələnin proqnozuna aid yazılarla bərabər, onu maraqlandıran, diqqətini çəkən bir sıra mövzularda hazırladığı məqalələr həm alimlərin, həm də oxucuların diqqətini cəlb edir.

Azərbaycan florasındakı dərman bitkiləri haqqında İ. Dəmirovun jurnalda çıxan məqalələri hər bir ailənin kəsib-saxladığı əlac-dərman vasitəsinə çevrilirdi. İndi isə bu mövzunu AMEA-nın müxbir üzvü Oruc İbadlı davam etdirir.

Floramızdakı boyaq bitkiləri haqqında onlarla yazının müəllifi, biologiya elmləri doktoru Mayis Qasimov bu gün də redaksiya ilə sıx əməkdaşlıq edir, tədqiq etdiyi boyaq bitkiləri haqqında yenilikləri – yeyinti sənayesində, toxuculuqda tətbiq edilən təbii boyaq maddələri haqqında oxucuya ətraflı məlumat verir.

“Elm və həyat” jurnalına qəlbən bağlanmış ziyalı alimlərimizdən biri də AMEA-nın müxbir üzvü Məşədixanım Nemətdir. Oxucular “Elm və həyat”da onun imzasına 1976-cı ildən sonra daha tez-tez rast gəlməyə başlayıblar. Azərbaycan, Ermənistan, Dağıstan, Gürcüstan ərazilərində tarixi Azərbaycan torpaqlarını, müqəddəs yerləri qarış-qarış gəzib, 3000-ə qədər qəbirüstü kitabələri toplamış, (bu kitabələrin bəzisinin az qala, minillik tarixi vardır) uçulub-sökülən məscidlərin portallarındakı kitabəni oxumuş, Zəngəzurdakı Urud abidələrini oxumaqla xalqımızın bu ərazilərdə min illər boyu yaşadığını elmi dəlillərlə sübuta yetirmişdir. Məşədixanımın tədqiqatlarını məhz bizim jurnalda dərc etdirməsi epigrafiq abidələrlə maraqlanan oxucuları jurnalımızın ətrafına toplamışdı.

Məlumdur ki, keçən əsrin 90-cı illərində baş verən hadisələr bir çox mətbuat orqanlarının fəaliyyətinə çox ağır təsir etdi, bu ağır illərdə məhz Məşədixanım Nemətin məsləhəti ilə AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun sabiq direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü mərhum Arif Abbasov jurnala himayədarlıq edib, “Elm və həyat”ı “reanimasiyadan” çıxartdılar –

Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu jurnalın təsisçilərindən biri oldu. Bu təsisçilik üçün redaksiya məhz Məşədixanıma minnətdardır. Arif Abbasovun simasında kollektivimiz elm qədrini bilən, elmi biliklərin təbliğini yüksək qiymətləndirən bir vətəndaş yaxından tanıya bildi. Arif müəllim ömrünün sonunadək öz diqqət və qayğını "Elm və həyat"dan əsirgəmədi.

Elmimizin "şah budağı" kimi tanınan, Coğrafiya İnstitutunun direktoru, akademik Budaq Budaqovun da qayğını daim hiss etmişik. Jurnal səhifələrində Budaq müəllimin aktual məsələlərə həsr olunmuş onlarla məqaləsi çap olunmuşdur. Budaq müəllim bu gün də jurnalın az sayda çıxmasından narahatdır. "Elm və həyat" 1991-ci ilin sonunadək ildə 12 sayda nəşr olunurdu. Bu günədək onun 450 sayı işıq üzü görüb. Lakin jurnalın ildə 12 sayı olmasa da 4 sayının çıxacağına ümid edirik. Tirajının az olması da narahatlıq doğurmur. Moskvada çıxan "Nauka i jizn" jurnalı uzun illər 3 milyon – 3000000 tirajla çap olunurdu, indii isə elmi-kütləvi nəşrlər içərisində bu gün də özünün çox yüksək elmi səviyyəsini saxlayan bu dərgi cəmi 30000 tirajla çıxır, 2010-cu ilin 12-ci sayının tirajı isə 42000-dir. Deməli, mütəəssir olmağa dəyməz.

1992-ci ilə qədər jurnalda çıxış edən müəlliflərə qonorar verilirdi. "Elm və həyat" Ali Attestasiya Komissiyasının reyestrində elmi nəşrlər sırasında idi. Ona görə jurnalda dərc olunmaq istəyən müəlliflərin sayı da çox idi. İndi isə jurnalla əməkdaşlıq edənlər sözün həqiqi mənasında Azərbaycan elmini təbliğ və oxucunu elmin bugünkü nailiyyətləri ilə tanış etməyi özünün alimlik borcu bilənlərdir. Uzun illər redaksiya heyətinin üzvü olmuş akademik Telman Əliyev bizim belə müəlliflərimizdəndir. Böyük bir institutun rəhbəri, işinin çoxluğuna baxmayaraq, bu təvazökar alim həmişə öz imzası, məqalələri ilə bizi işləməyə ruhlandırır, necə deyərlər, əlimizi işdən soyumuğa qoymayıb, işlərin qaydaya düşəcəyinə əminlik yaradıb. Vaxtilə Telman müəllimin dedikləri artıq bu gün özünü doğruldur.

Nəşrə başladığı vaxtdan bugünədək təxminən 5000 minə qədər Azərbaycan aliminin məqalələrini dərc etmiş "Elm və həyat"ın 445 sayı işıq üzü görmüşdür.

Artıq 50 yaşını arxada qoyan "Elm və həyat" bu gün yeni-

dən dirçəliş dövrünə qədəm qoyur. Onun əməkdaşları və oxucuları jurnalın bundan sonra daha da oxunaqlı və tərtibat baxımından gözoşşayan olacağına, dövriliyini qoruyub saxlayacağına böyük ümidlər bəsləyir. Çünki onun "sükan"ı daha etibarlı əllərdədir. İnanırıq ki, jurnalın baş redaktoru, AMEA-nın prezidenti, akademik Mahmud Kərimovun və AMEA-nın birinci vitse-prezidenti, akademik Arif Həşimovun və redaktoru Şirindil Alışanlının diqqət və qayğısı nəticəsində dərgi əvvəlki şöhrətini bərpa edəcək.

Ülkər Hüseynova,

*"Ana bətnindəki uşaq şəxsiyyətdir" kitabı,
Bakı, "Sabah" nəşriyyatı, 2015*

SON MƏKTUBUN İZİ İLƏ

Bu yaxınlarda AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun əməkdaşı, filologiya elmləri doktoru, professor Asif Rüstəmli mənə Dilçilik İnstitutunun arxivində saxlanılan 12 səhifəlik məqalənin surətini təqdim etdi. Məqalənin 11 səhifəsi 1935-ci ildə, 1 səhifəsi isə 1937-ci il iyulun 1-də yazılmışdı. Müəllifi 1934-37-ci illərdə EA-nın Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun Dil seksiyasında birinci dərəcəli elmi işçi kimi çalışan, əslən Özbəkistandan olan Xalid Səid Xocayev idi.

11 səhifəlik məqalə XI əsrdə yaşamış türk-uyğur alimi Mahmud Kaşğarının “Divanü Lügət-it-Türk” əsərinin ərəbcədən tərcüməsinin Azərbaycanda çap olunması nəzərdə tutulan kitabına Xalid Səid Xocayevin rus dilində yazılmış müqəddiməsi idi.

88 il bundan əvvəl kiril əlifbası ilə makinada yazılmış yazının soluxmuş hərflərini oxumaq çətin idi. Ona görə məqaləni tərcümə etməyə başlamazdan əvvəl rus dilində olan bu mətni Ədəbiyyat İnstitutunun Elmi nəşrlər və proqnozlaşdırma şöbəsinin çox təcrübəli əməkdaşı Sevil xanım Əfəndiyevadan kompüterdə yenidən yazmağı xahiş etdim. 12 səhifəlik məqaləni Sevil xanım hətta məndəki orfoqrafik səhvləri də düzəltməklə yenidən yazıb mənə verdi.

Məqalənin üstündəki bir səhifəlik yazı isə Xalid Səidin Kabardin-Balkar Vilayət Komitəsinin əməkdaşı Kumıkova cavab məktubu idi. Məktub 1937-ci il, iyulun 1-də yazılmış, lakin Kumıkova göndərilməmişdi. Məktubun məzmunundan aydın olurdu ki, bu, Xocayevin Kumıkova yazdığı birinci məktub deyil.

AMEA-nın 2013-cü ildə Ədəbiyyat İnstitutunun yaradılmasının 80 illiyi ilə əlaqədar akademik İsa Həbibbəylinin baş redaktorluğu ilə çap olunmuş xüsusi nömrəsində Xocayevin həmin göndərilməyən məktubu haqqında oxuyur:

“Xocayevin 1 iyul 1937-ci ildə Kabardin-Balkar Vilayətinə, yoldaş Kumıkova yazdığı sonuncu məktub “Divanü Lügət-

it-Türk” haqqında idi və elmi katib O.M.Sokolovskayanın 9 iyulda məktub üzərində yazdığı dərkənardə qeyd edilirdi ki, Xocayev həbs olunduğu üçün məktub göndərilir və Xocayevin sənədləri saxlanılan qovluğa qoyulur”.

Həbs edilən Xalid Səid kim idi və nə üçün həbs edilmişdi? Xocayevin 1934-cü ildə Dilçilik İnstitutuna işə qəbul olunarkən yazdığı ərizədən satırlar: “Mən Üzbəkistanın Taşkənd şəhərindən olub, orta və ali təhsilimi İstanbulda ikmal etmişəm. 1918-ci ildən indiyə qədər Azərbaycanın orta və ali məktəblərində türk dili və ədəbiyyatı tədrisilə məşğul olmaqdayam. Hal-hazırda dəxi İctimai-İqtisadi İnstitutun Hüquq fakültəsində Türk dili (Azərbaycan dili – Ü.H.) və Ali Pedaqoji İnstitutda ərəbcə və farsca tədrisilə məşğulam. Hal-hazırda Akademiyada müqavilə ilə lüğət üzərində işləyirəm”. Söhbət “Divanü Lügət-it-Türk”ün tərcüməsindən gedirdi. Deməli, ərəb və fars dillərini kamil bilən Xocayev lüğət üzərində bəlkə də 1934-cü ildən qabaq işləməyə başlayıb və bu nəhəng ensiklopedik lüğətin tərcüməsini artıq 1936-cı ildə başa çatdırıb və onun bu fəaliyyətindən Kabardin-Balkar Vilayətinin əməkdaşı xəbərdar imiş. Odur ki, Kumikov “Divan”ın kumık və ya qaraçay-balkar dilinə tərcümə edilməsi üçün imkanlar aşıdırır və bu barədə 4 mart 1937-ci ildə Xocayevə məktubla müraciət edibmiş.

Soldan: Ülkər Hüseynova, Bəhicə Xocayeva – 1956-cı il

Mən “Divanü Lügət-it-Türk” əsəri və onun müəllifi Mahmud Kaşğari haqqında bir qədər ətraflı “Elm və həyat”da işləyərkən oxuduğum məqalə ilə tanış olmuşdum. Lakin Xocayev, Mahmud Kaşğari adlarını, “Çalı quşu”, “Divanü Lügət-it-Türk” sözlərini keçən əsrin 50-ci illərində 132 nömrəli məktəbin 5-ci sinfində oxuyarkən eşitmişdim.

Bu adlar bir qədər qeyri-adi olduğundan hafızəmdə qalmışdı. Xalid Səid Xocayev həmin məktəbdə mənə 6 il ingilis dilindən dərs deyən Bəhicə Xocayevanın atası idi. Məktəbdə danışdılar ki, Bəhicə müəllimənin atası çox görkəmli ziyalı, gözəl tərcüməçi olub, “Çalı quşu”nu, lüğəti tərcümə edib. Onu da söyləyirdilər ki, onun atasını 37-ci ildə “aparıblar”. Düzü, “aparıblar” sözünü o qədər də yaxşı dərk etmidim. Bircə onu başa düşürdüm ki, “aparıblar” sözünü çox ehtiyatla və yavaşdan deyirlər. Ona görə “aparıblar” deyirdilər ki, 37-ci illərin repressiya qurbanlarını tutmaq üçün adətən gecələr gəlib milis maşını ilə evlərindən aparırdılar.

Bəhicə müəllimə bizə dərs deyərkən gənc idi, çox mehriban, ünsiyyətçi, eyni zamanda tələbkar müəllimə idi. Odur ki, yuxarı siniflərdə, məktəbi bitirdikdən sonra da mən onunla çox yaxın münasibətdə idim. Son dəfə onunla 2006-cı ildə “Elm və həyat” jurnalının redaksiyasında görüşmüşdüm.

Sevimli və gözəl müəlliməm onun özü və atası haqqında ətraflı məlumatlar verilmiş “Mənim fəxrim – məktəbim” kitabını götürməyə və təşəkkür etməyə gəlmişdi. Bu görüşdən sonra Bəhicə müəllimə ilə telefonla əlaqə saxlayırdım. 2010-cu ildə Xalid Səid Xocayevin yeganə övladı olan Bəhicə müəllimə ailəsi ilə Kanadaya köçdü.

Mən Bəhicə müəlliməyə atası Xalid Səid haqqında yığcam məlumat verilmiş Ədəbiyyat İnstitutunun xüsusi cildini Azərbaycanın tanınmış ziyalı qadınlarından olan Aliyə Təhməsinə vasitəsilə Torontoda yaşayan Bəhicə müəlliməyə çatdırmışdım. Həyatdan 49 yaşında getmiş atasının elmi nəsrində yad edildiyindən həm mütəəssir olmuş, həm də sevinmiş Bəhicə müəllimə Kanadadan zəng edib onun atasının xatirəsini ədəbiləşdirdikləri üçün xüsusi cildin tərtibçilərinə, akademik İsa Həbibbəyliyə təşəkkürünü çatdırmağı xahiş etmişdi. O, elektron poçt vasitəsilə də Ədəbiyyat İnstitutuna təşəkkürünü göndərmişdi.

**“Elm və həyat” jurnalının redaktoru
Ülkər Hüseynovaya çatacaq**

Akademik İsa Həbibbəyliyə

Hörmətli İsa müəllim!

Bu yaxınlarda keçmiş şagirdim, “Elm və həyat” jurnalının redaktoru Ülkər Hüseynova mənə məlumat verdi ki, 2014-cü ildə Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun yaradılmasının 80 illiyi qeyd olunacaq. Bu münasibətlə institutun fəaliyyətini işıqlandıran ədəbiyyat məcmuəsinin xüsusi buraxılışı çap olunub. Həmin məcmuədə mənim atam – 1937-ci il repressiyasının qurbanlarından olan Xalid Səid Xocayev haqqında məlumat verilmişdir. Atam haqqında məhz Sizin təşəbbüsünüzə ətraflı, geniş məlumat dərc olunmuşdur.

1937-ci ildə güllələnmiş atamın Yer üzündə heç bir nişanəsi-qəbri qalmayıb. Onun haqqında yalnız akademik Ziya Bünyadovun “Qırmızı terror” və Ülkər Hüseynovanın “Mənim fəxrim – məktəbim” kitablarında məlumatlar vardır. Odur ki, atamın keçən əsrin 30-cu illərində çalışdığı institutda fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi Xocayevlər ailəsinin çox böyük sevincinə səbəb oldu.

Mənim yaşım 90-a yaxınlaşır. Özüm Vətəndən çox uzaqlarda – Kanadanın Toronto şəhərində yaşayıram. Ömrümün qürub çağında atamın Azərbaycanda yad edilməsi həyatımın ən xoşbəxt anlarıdır.

Xocayevlər ailəsi – Xalid Səid Xocayevin qızı Bəhicə xanım, nəvəsi Əfruz, nəticəsi Fəxri, kötücələri Kamilə və Emiliya Sizə minnətdardılar.

**Kanada-Toronto, Bəhicə Xocayeva.
16.01.2014**

Kaşğarînin
portreti – müəllif
Qəzənfər Əlizadə

“Elm və həyat” jurnalının 1972-ci ilin 6-cı nömrəsində “Mahmud Kaşğari” sərlövhəsi ilə çap olunmuş məqalənin müəllifi Azərbaycanda bir çox möhtəşəm binaların memarı, memarlıq doktoru, professor Qəzənfər Əlizadə idi. Qəzənfər müəllim jurnalımızda Şərq memarlıq tarixindən maraqlı məqalələrin müəllifi idi. Lakin memarın bu dəfəki yazısı onun ixtisasından tamamilə fərqli bir mövzuda idi: XI əsrdə yaşamış böyük türk-uyqur alimi Mahmud Kaşğari və onun bu günümüz – Turan elləri üçün çox böyük elmi-tarixi qiyməti olan ensiklopedik lüğəti – divanı XI əsrdə Bağdadda yazılmış türkcə-ərəbcə lüğəti haqqında idi.

Məqalədən məlum olurdu ki, “1074-cü ildə Bağdadda ərəb dilində yazılmış “Divanü Lüğət-it-Türk” əsərinin üzünü Kaşğarînin öz avtoqraf nüsxəsindən əslən Cənubi Azərbaycandan olan Məhəmməd Əssami 1266-cı ildə əsər yazılandan 192 il sonra orijinaldan köçürmüşdür və həmin nüsxə İstanbul muzeyində saxlanmaqdadır. Bu qiymətli əsərin orijinalından isə heç bir iz qalmamışdır. Müəllifi Mahmud ibn Hüseyn ibn Məhəmməd Uyğurustanda (indiki Sincanda – Çin mahalında) Bacarcay adlı vilayətin Kaşğar şəhərində yaşayıb-yaratmışdır”.

Jurnalda məqalə ilə yanaşı, Qəzənfər müəllimin çəkdiyi Kaşğarînin portreti də verilmişdi. Müəllif məqalənin sonunda oxuculardan portret haqqında öz fikirlərini redaksiya vasitəsilə ona çatdırılmasını xahiş edirdi. Bəlkə də o zamanlar memarın çəkdiyi bu portret Kaşğarînin yeganə rəsmi idi. İnsafən, əməkdar memarın oxuculara müraciəti diqqətdən kənarda qalmamış və onlarla oxucu öz fikrini redaksiyaya yazdıqları məktublarda Qəzənfər müəllimə çatdırmışdı. Qeyd edim ki, müəllif yazısına görə jurnalın redaksiyasına bu qədər oxucu məktublarının gəlməsi nadir hadisə idi. Xalq rəssamı Mikayıl Abdullayev memar Qəzənfər Əlizadənin portretini çox bəyənmiş və öz

müsbət rəyini müəllifə çatdırmışdı. “Elm və həyat” jurnalının redaksiya heyətinin çox fəal üzvlərindən olan akademik Həsən Əliyev, bəstəkar Əfrasiyab Bədəlbəyli də həm məqalə, həm də portret haqqında maraqlı fikirlər söyləmişdilər.

842 il elm aləminə məlum olmayan bu nadir əsər 1914-cü ildə İstanbulda bir bukinist mağazasından tapılmışdı. Uzaq Çində anadan olmuş uyğur aliminin əsərinin surətinin məhz Cənubi Azərbaycan türkü tərəfindən köçürülməsi, daha sonra əsərin məhz İstanbulda tapılıb qədim kitabların xiridarı olan osmanlı türkü Əli Əmirli tərəfindən 33 qızıl tükənə alınıb məhv olmaqdan “xilas olması”, hələ əsərin ilk dəfə ərəb dilindən dilimizə çevrilib məhz Azərbaycanda mükəmməl çapa hazırlanması da bəlkə də sirri xudadır. Lakin bu ensiklopedik əsərin 1937-ci ildə Azərbaycanda nəşri baş tutmamış, onu dilimizə ərəbcədən tərcümə edərək çapa hazırlayan Xalid Səid həbs edilərək, tələm-tələsik pantürkist damğası vurularaq oktyabr ayında güllələnmişdi. Həyat yoldaşı Sitarə xanım Qazaxistana sürgün olunmuşdu, yeganə övladı Bəhicə isə gecə yarısı xalası müğənni Cahan Talışinskayanın yanına qaçmaqla uşaq evinə detdoma göndərilməkdən canını qurtara bilmişdi.

Bəhicə müəllimənin gənc olmasına baxmayaraq, şagirdlərə dil öyrətmək istedadı mənə orta məktəb səviyyəsində bu dili bir qədər mükəmməl öyrənməyimə kömək etmişdi. O, bizə ingilis dilini sevdirə bilmiş, hətta ingilis dilinin bir qədər qeyri-adi tələffüzünü də öyrətmişdi. Həmişə çox səliqəli, zövqlə, indiki terminlə desək, eleqant geyimi ilə digər müəllimlərimizdən fərqlənirdi. Üzünün cizgilərində özbək qızlarına xas olan bir sehr, şirinlik vardı.

Tarixdə əqidəsinə, kəşflərinə, əsərlərinə görə işgəncələrlə öldürülmüş, əsərləri tonqallarda yandırılmış dahilər az deyil. Kaşğarînin lüğətinin də taleyi ürəkaçan olmayıb. Elm aləminə 8-9 əsr məlum olmayan bu ensiklopedik əsər 1914-cü ildə təsadüf nəticəsində tapıldıqdan sonra Türkiyədə, Azərbaycanda onun türk dilinə tərcüməsi türkoloq alimlərin diqqət mərkəzində oldu.

Azərbaycan Elmlər Akademiyasında çalışan X.S.Xocayev isə lüğəti ərəb dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə edən ilk alim oldu. Lakin şəninə təriflər yazdığı sovet quruluşu onu məhv etdi,

mədh etdiyi sistemin amansız qurbanı oldu. Onu vahid Türk-tatar dövləti yaratmaq üçün gizli təşkilat yaratmaqda təqsirləndirərək 1937-ci ilin oktyabrın 12-də güllələdilər. O, son məktubu iyulun 1-də yazmışdı. 1937-ci ildə işıq üzü görməli bu ensiklopedik əsər AMEA-nın Dilçilik İnstitutunun arxivinə verildi. Nə yaxşı ki, əsəri də Xocayev kimi "məhv" etmədilər.

Nəhayət, 1939-41-ci illərdə Kaşğarının əsəri Bəsim Atalay tərəfindən üç cildə Türkiyədə ilk dəfə türkcə çap olundu.

Tapıldıqdan sonra ikinci həyatına Azərbaycanda X.S.Xocayevin tərcüməsi ilə 1937-ci ildə başlamalı olan türkcə-ərəbcə lüğət nəhayət 2006-cı ildə çox nəfis şəkildə Bakıda Türkiyə prezidenti Süleyman Dəmirəlin xeyir-duası ilə filologiya elmləri namizədi Ramiz Əskərin Bəsim Atalayın tərcüməsi əsasında Azərbaycan türkcəsində 4 cildə işıq üzü gördü. Ramiz Əskərin 4 cildlin hər birinə yazdığı müqəddimələrdə diqqəti çəkən məqamlar çoxdur. Oxucularımız üçün maraqlı olacağını güman etdiyimdən mən həmin müqəddimələrdən bəzi məqamları nəzərə çatdırmağı faydalı hesab edirəm. Məsələn, Bəsim Atalayın 1939-cu ildə Türkiyədə çap etdirdiyi "Divanü Lüğət-it-Türk"ün birinci cildinə yazdığı ön sözdə Xocayevin tərcüməsindən bəhs etməsi, onu xatırlamasını öyrənməklə yanaşı, bir alim kimi Atalayın alicənablığından xəbər verir. Bu fakt isə keçən əsrin 30-40-cı illərində Azərbaycan, Türkiyə elmi dairələrində açıq, geniş olmasa da, müəyyən qədər əlaqələrin olduğunu söyləməyə, türkologiya ilə məşğul olanların bir-birlərinin tədqiqatlarından məlumatlı olmasından xəbər verir.

Ramiz Əskərin müqəddiməsindən sətirləri yada salaq: "Bəsim Atalayın yazdığına görə Xalid Səidin əsas nöqsanı sözləri klassik Xaqaniyyə türkcəsi ilə deyil, müasir Türkistan şivələrinə uyğun şəkildə verməsidir". Bu bir cümlə Bəsim Atalayın Xocayevin tərcüməsindən ətraflı məlumatlı olduğunu göstərir.

8 əsr sonra xoş bir təsadüf nəticəsində tapılmış türkcə-ərəbcə ensiklopedik lüğət ilk dəfə akademik səviyyədə Azərbaycanda işıq üzü görməli idi. Lakin Ramiz Əskərin yazdığı kimi "Xalid Səid Divanın tərcüməsi ilə məşğul olduğuna görə,

bolşevik repressiyasına tuş gəlmiş və bunu həyatı bahasına ödəmişdir. Xalid Səidin ruhu qarşısında sayqı ilə baş əyirik".

Yenə Ramiz Əskərin müqəddiməsindən öyrənirik ki, Kaşğarlı Mahmudun ərəbcə yazdığı lüğəti Kaşğarının vətəni Uyğurstanda (indiki Sincanda, Çində) məşhur uyğur şairi Kutluq Şevki keçən əsrin 30-cu illərində Türkiyədə çap olunmuş əsərin basma nüsxəsini əldə edir və şair Məhəmmədli ilə birlikdə uyğur dilinə çevirmək istəyir. Lakin onlar tərcüməni başa çatdırı bilmirlər, bu işə girişdiklərinə görə çinli cəlladlar tərəfindən qətlə yetirirlər.

İkinci dəfə əsəri uyğur dilinə İsmayıl Damollam çevirmək istəyir. Lakin alimin ölümü əsərin ərsəyə gəlməsinə mane olur. Damollam yalnız birinci hissəni tərcümə edə bilir.

Üçüncü dəfə 1952-54-cü illərdə şair və tarixçi Əhməd Ziyayi lüğəti tam tərcümə edib. Tərcümə çapa gedərkən Çində yerli millətçiliyə qarşı kampaniya çərçivəsində müsadirə edilərək yandırılır. Əhməd Ziyayi isə bu tərcüməyə görə 20 il ağır həbs cəzasına məhkum olunur.

"Divanü Lüğət-it-Türk"ün tərcüməsi 1960-63-cü illərdə Çin Elmlər Akademiyasının Sintsyan filialının direktor müavini Uyğur Sayrami tərəfindən hazırlanır. Lakin 1966-cı ildə Çində geniş vüsət alan "mədəni inqilab" zamanı yandırılır.

Yalnız Mao Dze Dunun ölümündən sonra Pekin dördüncü tərcümənin nəşrinə icazə verir. Uyğur Sintsyan İctimai Elmlər Akademiyasının təşəbbüsü ilə yazma nüsxəsinin faksimilesi və o dövrədək tərcümə olunmuş nəşrlər də gözdən keçirilərək tərcümə hazırlanır və 1981-84-cü illərdə Urumcidə 3 cildə 10000 nüsxə tirajla nəşr edilir.

Türk dillərinin ilk qrammatikası kimi doqquz min kəlmənin anlamını açıqlamış Kaşğarlı Mahmudun əsəri bu gün Türkiyə türkcəsində, özbək, uyğur, qazax, alman, ingilis, fransız, fars, Çin dilinə çevrilmişdir.

Divanda 40-a yaxın dil və ləhcə illüstrasiya olunmuşdur. 318 atalar sözü, 240 bənd və beyt şeir verilmişdir.

Mahmud Kaşğarlı sanki min il bundan əvvəl türkdilli xalqlara mesaj göndərirdi ki, türkmən də, qırğız da, tatar da, təxminən 40-a yaxın türk dilinin ləhcələrində danışanların hamısı

bir kökdən – türkdən olanlardır, ona görə əsərinin adını məhz nə tatar, nə qırğız, nə uyğur və s. deyil, “Divanü Lügət-it-Türk” qoymuşdur.

Məşhur türkşünas Ziya Gökalp “Türkçülüyn əsasları” əsərini yazarkən (əsr 1923-cü ildə Türkiyədə çap olunub) Kaşğarinin əsəri ilə yaxından tanış idi. Onun adını çəkdiyimiz əsərindən bir parçanı yada salaq: “Turan” sözü “turlar”, yəni türklər demək olduğu üçün sadəcə türkləri içinə alan bir türk topluluğunun adıdır. Deməli, “Turan” sözünü bütün türk boylarını içinə alan böyük Türküstan üçün işlətməyimiz lazımdır. Çünki “türk” sözü bu gün yalnız Türkiyə türklərinə verilən bir ad olmuşdur. Türkiyədəki türk kultürünə – harsına daxil olanlar təbii ki, yenə bu adı alacaqdılar. Mənim inamıma görə, bütün oğuzlar yaxın bir zamanda bu ad altında birləşəcəklər. Ancaq tatarlar, özbəklər, qırğızlar, ayrı kultürlər – harslar ortaya çıxdıqları zaman ayrı-ayrı millətlər halını alacaqlar. O zaman bütün bu əski qohumları, qövmü bir topluluq halında birləşdirən ortağ bir ada ehtiyac duyulacaqdır. Bax, bu ortağ ad “Turan” sözüdür. Türkçülərin uzaq ülküsü – məfkurəsi Turan adı altında birləşən oğuzları, tatarları, qırğızları, özbəkləri, yakutları dildə, ədəbiyyatda və kultürdə – harsda birləşdirməkdir...”

Mən bu yazını hazırlayarkən Bəhicə müəllimənin vətəndən çox uzaqlarda – Kanadadan İsa Həbibbəyliyə ünvanladığı məktubdan sətirləri bir daha xatırladım: “1937-ci ildə güllələnmiş atamın yer üzündə heç bir nişanəsi – qəbri qalmayıb”. Bu həqiqətdir. Lakin 96 il yaşamış Bəhicə müəllimə xalq düşməni kimi tanındılmış atası Xocayevin soyadını Ziya Məmmədovla ailə qursa da, ömrünün axırınadək qürurla yaşatdı. Ruhu şad olsun. Bu gün müstəqil Azərbaycanda onun atasının mətbuatda çıxan, arxivlərdə saxlanılan irsi tədqiq olunaraq çap olunur, layiqli yerini tutur. “Elm və təhsil” nəşriyyatı tərəfindən 2023-cü ildə Xocayevin “Yeni əlifba yollarında əski xatirə və duyğularım” adlı sənədli əsəri çapdan çıxmışdır. Əsər ilk dəfə 1929-cu ildə Bakıda nəşr olunmuşdur. 1929-cu ildə nəşr olunmuş kitabı çapa hazırlayan və redaktoru filologiya elmləri doktoru Almaz Ülvidir. Mətni 1929-cu il nəşrindən yenidən işləyəni Nüşabə Adıgözləzadədir. Maraqlıdır ki, özbək Xəlidi Səidin bu əsəri

vətəni Özbəkistanda Daşkənddə “Mümtəz söz” nəşriyyatında 2019-cu ildə nəşr olunmuşdur.

Onun vaxtilə Azərbaycan mətbuatında çap olunmuş məqalələri, hekayələri və bayatıları da vardır.

Bakıda yaşadığı binaya kiçik də olsa, xatirə lövhəsi vurulub. Yaxşı olardı ki, xatirə lövhəsi ilə yanaşı, Zərgərpalan küçəsi 12 nömrəli ikimərtəbəli binanın üzərində Xəlidi Səidin barelyefi də onun xatirəsini ədəbiləşdirsinsin.

Ülkər Hüseynova,

AJB-nin üzvü

“525-ci qəzet”, 2023, mart

ƏNƏNƏ İLƏ MÜASİRLİYİN VƏHDƏTİ

“Azərbaycan” qəzetinin və Mətbuat Şurası Ahıl Jurnalistlər Məclisinin birgə keçirdikləri “Azərbaycan mətbuatı: ənənə və müasirlik” mövzusunda “dəyirmi masa” Novruz bayramı ərəfəsinə təsadüf etmişdi. Qəzetin redaksiyasına vaxtilə müxtəlif mətbuat orqanlarında çalışmış, bir çoxunun qələmi hələ də fəaliyyətdə olan jurnalistlər toplaşmışdılar. Əslində, bu tədbiri “köhnə dostların görüşü” də adlandırmaq olardı. Çünki “dəyirmi masa” arxasında Azərbaycan jurnalistikasının bugünkü nailiyyətləri və problemləri barədə hər cür rəsmiyyətdən uzaq olan səmimi söhbət gedirdi. İştirakçıların hər biri özünün uzun illər boyu topladığı təcrübədən çıxış edərək toxunulan mövzuda canıyananlıqla, təəssübkeşliklə danışdı.

Maraqlı və təqdirəlayiq haldır ki, çıxışlar bir-birini təkrarlamır, müxtəlif mövzulara toxunulurdu. Daha doğrusu, çıxış edənlərin hər biri jurnalistikanın hansı sahəsində çalışmışdysa, hansı mövzularda qələm çalmışdysa, məhz ondan danışdı. Diqqəti çəkən fikirlər söylənilir, faydalı təkliflər irəli sürülürdü.

Görüşdə gənc qələm sahibləri də iştirak edirdi. Odur ki, tədbir başqa bir aspektdən də mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. Cavan jurnalistlərə yaşlı həmkarlarının təcrübəsini öyrənmək üçün əyani imkan yaranmışdı. Təsadüfi deyil ki, “dəyirmi masa”nın mövzusu da deyilənlərlə üst-üstə düşürdü. Əslində, “ənənə və

müasirlik” barədə danışmaq, fikir mübadiləsi aparmaq çağdaş jurnalistikamızı inkişaf etdirmək üçün çox vacibdir.

“Dəyirmi masa”nı giriş sözü ilə açan “Azərbaycan” qəzetinin baş redaktoru, Milli Məclisin deputatı Bəxtiyar Sadiqov dedi:

- Azərbaycan mətbuatının çox qədim və zəngin ənənələri var. Bunlar Həsən bəy Zərdabidən başlayır. Zərdabidən sonra da həm qələm, həm fikir, həm mənəviyyat nəhənglərimiz olub. Onlar xalqımıza təmənnəsiz xidmət göstərirlər. Bəzən özləri yoxsul, imkansız olublar. Lakin Azərbaycan xalqına zəngin mənəviyyətləri ilə yol göstərirlər. Onlar xalqın savadlanmasında, ziyalı nəsillərin yetişməsində, millətin yeni qələm sahiblərinin formalaşmasında çox böyük rol oynayıblar. Bu ənənə daim nəsil-dən-nəslə verilib, ötürülüb. Sovet dövründə də qədim ənənə pozulmadı, yaşadı. Bütün qələblərə, bütün çərçivələrə baxmayaraq, Həsən bəy Zərdabi məktəbi, Mirzə Cəlil məktəbi, onların xalqımızın dili, milli-mənəvi dəyərləri, mədəniyyəti ilə bağlı bütün fikirləri, ideyaları qorunub inkişaf etdirildi. Bu dövrdə yeni qələm sahibləri, yeni fikir ustadları yetişdi. Sevindirici haldır ki, mətbuatımız ənənəyə söykənərək irəlilədi. Artıq müstəqillik dövründə yaşayırıq. İctimai-iqtisadi formasiya dəyişib, sözün həqiqi mənasında mətbuat və söz azadlığı mövcuddur.

Lakin mətbuat və söz azadlığının özünün də yaratdığı bir sıra problemlər ortaya çıxıb. Təəssüf ki, bu gün peşəkarlığın həddindən çox aşağı səviyyəyə düşməsi, mətbuatın təməl prinsiplərinə əməl olunmaması, peşə davranışı qaydalarının pozulması, insanlara şər və böhtan atılması, haqsız hücumlar edilməsi və s. kimi nöqsanlar var. Biz jurnalistlər (mən köhnə jurnalistləri deyirəm) bununla barışmaq istəmirik, barışmırıq. Çünki mətbuatımızın ənənələrinin qorunub saxlanması bizim üçün çox vacib, çox dəyərlidir. Bu məntiqə də Mətbuat Şurasında Ahıl Jurnalistlər Məclisi yaradıldı və bu qurum çox uğurlu fəaliyyət göstərir.

Biz bu gün ahıl jurnalistləri redaksiyamıza dəvət etməklə, “dəyirmi masa” keçirməklə istəyirik ki, həm onları kollektivimizlə tanış edək, həm də bizim cavanlar onları dinləsinlər, onlardan öyrənsinlər. Üstəlik, bunu qəzet səhifəsinə çıxarmaqla mətbuat haqqında dəyərli təklifləri insanlara çatdıraraq. İstəyirik ki,

onların fikirlərini bir daha gəncələr, qəzetin nə olduğunu hələ ki-fayət qədər dərk etməyən şəxslər də eşitsinlər.

Hamınızı bir daha salamlayıram və “dəyirmi masa”-nı apar-maq üçün sözü Ahıl Jurnalistlər Məclisinin sədri, əməkdar jurna-list Yusif Kərimova verirəm.

Y.Kərimov öncə Ahıl Jurnalistlər Məclisinin məqsəd və məramına toxunaraq dedi:

- Azərbaycan Mətbuat Şurası son illərdə milli jurnalistika-mızın yüksəlişi, mətbuat işçilərinin rifahı naminə çoxlu sayda faydalı işlər görür, ictimaiyyətin diqqətini çəkən tədbirlər həyata keçirir. Önemli odur ki, keçirilən tədbirlərdə gənc və orta yaşlı jurnalistlərlə yanaşı, ahıl qələm sahibləri də fəal iştirak edirlər. Bu da jurnalistikamızı təmsil edən nəsilər arasında körpü yaradır, yeniliklərlə təcrübəni, peşəkarlığı qovuşduraraq yaxşı ənənə-lərin daha da inkişaf etməsinə təkan verir. Bu səbəbdən də Mətbuat Şurası jurnalistika sahəsində layiqli xidmətləri və zəngin təcrübəsi olan yaşlı nəslin nümayəndələrini diqqətdən kənarda qoymamaq məqsədini ön plana çəkmişdir. Nəticədə Mətbuat Şu-rası nəzdində ictimai əsaslarla fəaliyyət göstərən belə bir qurum – Ahıl Jurnalistlər Məclisi yaradılmışdır.

Fəaliyyətinə 2010-cu ilin oktyabrından başlayan Ahıl Jurnalistlər Məclisinin əsas məramı yaşlı qələm yoldaşlarımızı unu-dulmağa qoymamaq, iş qabiliyyətini itirmiş, yaxud xəstəlikdən əziyyət çəkən, həyat eşqini itirməkdə olan həmkarlarımıza mənə-vi dayaq durmaq, habelə dünyasını dəyişmiş görkəmli jurnalist-lərimizin anım günlərini keçirməklə onların mətbuat sahəsindəki xidmətlərini və yaradıcılığını müasirlərimizə çatdırmaqdan ibarətdir. Ən əsası isə yaşlı jurnalistlərimizi “hərəkətə gətirmək”, onları günümüzün aktual tədbirlərinə qoşmaq və cəmiyyət quru-culuğuna yaxınlaşdırmaqla milli jurnalistikamızın inkişafı üçün faydalı ola biləcək “Ahıl+Cavan” tandeminə nail olmağın yolla-rını tapmaqdır.

Söz Mətbuat Şurasının sədri Əflatun Amaşova verildi. O, “Mətbuat və söz azadlığı demokratik cəmiyyətin başlıca prinsip-lərindəndir və bu prinsip ölkəmizdə bərqərar olur” mövzusunda söhbət açdı:

Ənənə ilə müasirliyin vəhdəti

- Böyük anlamlarda dilə gətirilən mətbuat və söz azad-lığı hər bir cəmiyyət üçün xarakterik sayılan və onun üzlə-rinin mənafeyini uzlaşdıran dəyərlərdir. Həmin dəyərlərin gözləndiyi cəmiyyət ona görə demokratikdir ki, orada me-dia vətəndaşların dinc, birgəyaşam qaydalarının hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu ilə uzlaşmasını tə-min edir, fərqli düşüncəli insanların ortaq maraqlarını mü-əyyənləşdirir. Bu mənada 20 illik müstəqillik tarixinə malik Azərbaycanın özünəməxsus inkişaf yolu olub.

1993-cü ildə Ümummilli lider Heydər Əliyevin ikinci dəfə hakimiyyətə qayıdışından sonra ölkədə yeridilən siyasət kursu jurnalistikamızda da hiss olundu. Bu mərhələni “itirilmişlərin bərpası” və ya belə demək mümkünsə, “ziyanlardan qorunmaq dövrü” kimi xarakterizə edərdim.

1998-ci ildə senzuranın ləğvi dövlətin media sahəsindəki sistemli fəaliyyət kursunun mühüm addımı kimi diqqət çəkdi. Amma bundan sonrakı proseslərin heç də rəvan getdiyini söylə-mək olmaz. Çünki demokratik təmayül kimi seçilən loyallıq xə-ti, əslində, keyfiyyət deyil, kəmiyyət dəyişikliyinə yol açdı. Bu isə jurnalistikanın azadlığını cəmiyyətin qararlaşmış ab-havasına

müxalif mövqeyə çıxardı ki, mövcud vəziyyət onun tənzimlənməsi zərurətini doğurdu. Bu gün 9 yaşını qeyd etdiyimiz Mətbuat Şurası, əslində, həmin zərurətdən yarandı. Onun əsas missiyası medianın demokratik mahiyyətini özünə qaytarmaq, prinsip kimi seçilən media azadlığı xəttinin obyektiv və subyektiv amillərin mənfi təsirinə uğramasından, sui-istifadəyə məruz qalmasından qorumaq idi.

Təbii ki, mətbuat və söz azadlığı prinsiplərinin formalaşmasında və belə demək mümkünsə, oturushmasında qanunvericilik bazasının əhəmiyyəti böyükdür. Prezident İlham Əliyevin ölkəyə rəhbərlik etməyə başladığı dövrdən jurnalistika ilə bağlı ideyaların gerçəkləşməsində məhz qanunvericilik bazasının zənginləşdirilməsi mühüm işə çevrildi. Bu dövrü keyfiyyətə tam yeni mərhələ kimi xarakterizə etmək üçün kifayət qədər əsaslar var. Mövcud mərhələnin ən böyük uğuru mediamızın hüquqi bazasının zənginləşdirilməsi ilə yanaşı iqtisadi müstəqilliyinin təminatına yönələn real tədbirlərin gerçəkləşdirilməsi, həmçinin problemlərin və onların real həlli yollarının müəyyənəşdirilməsidir.

Hazırda Azərbaycanda media zəngin hüquqi bazaya malikdir və bu baza qarşıya çıxan praktik situasiyalardakı ayrı-ayrı məqamlara adekvat sayıla bilər. Problem ondadır ki, kütləvi informasiya vasitələrinin ondan gözlənilənləri doğrultması adekvat təsir bağışlamır. Burada təbii amilləri də vurğulamaq lazımdır. İlk növbədə medianın iqtisadi vəziyyətinin aşağılığı qeyd edilməlidir. Əlbəttə, mövcud istiqamətdəki durumda ötən 2-3 illə müqayisədə nəzərəcarpacaq irəliləyişlər var. Bu mənada 2008-ci ildə “Azərbaycan Respublikasında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin inkişafına Dövlət Dəstəyi Konsepsiyası”nın qəbulunu və konsepsiyaya uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun formalaşdırılmasını müstəsna hadisə kimi dəyərləndirmək lazımdır.

Konsepsiya dövlətin informasiya siyasətinin konstitusiyamızda ifadəsini tapan fikir, söz və məlumat azadlıqlarının təminatına, vətəndaşların sərbəst və maneəsiz informasiya almalarına yönəldiyini bir daha təsdiqləyib.

Bütün bunları nəzərə alaraq Azərbaycanda söz və mətbuat azadlığının cəmiyyətin başlıca prinsiplərindən biri kimi bərqərar olmasında mühüm mərhələnin geridə qaldığını söyləmək mümkündür. Lakin medianın demokratik institut statusuna tam mənada yiyələnməsi üçün hələ çox işlər görülməlidir. Ümid edirəm ki, media ictimaiyyəti bu mühüm vəzifənin reallaşdırılması üçün üzərinə düşən missiyanı yerinə yetirməyi bacaracaq.

Sonra Bəxtiyar Sadiqov “Azərbaycan iqtidarı müstəqil mətbuatın inkişafında maraqlıdır və daim ona dəstək verir”, “Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev jurnalistlərin dostu və qayğıkeşidir” mövzularında çıxış etdi:

- Azərbaycan müstəqillik dövrünə qədəm qoyduqdan sonra ölkə mətbuatında çox böyük keyfiyyət dəyişikliyi əmələ gəldi. Mətbuatın inkişafı bir neçə mərhələdən keçdi. Birinci mərhələ müstəqil mətbuatın meydana gəlməsi dövrü idi. Bu dövr 1998-ci ilə qədər çəkdi. Müstəqil mətbuat yaranmışdı, amma onun fəaliyyətinin qanuni əsası yox idi. O dövrdə qəzetlərə senzura nəzarəti həyata keçirilirdi. Buna görə də müstəqil mətbuatın formalaşması prosesi ləngiyirdi.

Bundan sonrakı dövr mətbuatımızın mənəvi intibah dövrü oldu. Bu, Ulu öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. 1998-ci ildə Mətbuatda dövlət sirlərini mühafizə edən Baş İdarə (Nazirlər Soveti yanında fəaliyyət göstərirdi, ona “qlavlit” deyirdik) ləğv olundu. Bununla da müstəqil mətbuatın formalaşması dövrü başlandı. Sonra KİV haqqında ikinci dəfə daha mükəmməl qanun qəbul olundu. Jurnalist fəaliyyətini hüquqi cəhətdən tənzimləyən, əsaslandırان, müxtəlif informasiya toplamaq azadlığını təmin edən və digər qanunlar qəbul olundu. Azərbaycan jurnalistləri artıq hüquqi cəhətdən əsaslanmış qanunlara istinad edərək fəaliyyət göstərə bildilər.

Sonrakı dövr Mətbuat Şurasının meydana gəlməsi dövrü oldu. Eyni zamanda Mətbuat və İnformasiya Nazirliyi ləğv edildi. Qəzetlər dövlətsizləşdirildi, dövlətin tam nəzarətindən çıxarıldı. 2003-cü il martın 15-də Azərbaycan jurnalistlərinin qurultayında Mətbuat Şurası yaradıldı. O, legitim bir qurum və mətbuatın özünü-tənzimləyən bir qurum oldu. Bu da müstəqil mətbuatın inkişafında yeni bir mərhələdir. Artıq jurnalistlərin peşə davranışı

qaydaları qəbul edildi, qurum mətbuatın problemləri ilə sistemli şəkildə məşğul olmağa başladı.

Ən nəhayət, 2009-cu ildə mətbuatın yeni dövrü, yeni mərhələsi başlandı. Bu da mətbuatın maddi durumuna dövlət dəstəyidir. KİV-in inkişafına Dövlət Dəstəyi Konsepsiyası hazırlandı və qəbul olundu. Bunun əsasında Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında KİV-in İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondu yaradıldı. Fond bu gün də fəaliyyət göstərir. Qrantlı layihələr, yaradıcılıq müsabiqələri keçirilir. Bütün bu addımlar dövlətin həm qanunvericilik bazasını yaratması, həm senzuranın ləğvi, həm maddi dəstəyi idi. Bütövlükdə mətbuat, söz azadlığı ilə bağlı atılan bütün addımlar bir daha onu göstərir ki, Azərbaycan iqtidarı azad sözə daim dayaq durur.

Bizim vurğulamaq istədiyimiz başlıca məqam odur ki, Ulu öndər Heydər Əliyev “Jurnalistlərin dostu” nominasiyası üzrə mükafata layiq görüldü. Senzuranın ləğvi, mətbuatın borclarının bağlanması və s. müstəqil mətbuatın inkişafı istiqamətində mühüm addımlar oldu. Bundan sonra Prezident İlham Əliyevin atdığı digər addımlar ona “Jurnalistlərin dostu” adını qazandırdı. Bilirsiniz ki, indi jurnalistlər üçün dövlət hesabına ev tikilir, bu çox mühüm bir işdir. Prezident Mətbuat Şurasında idarə heyətinin üzvləri ilə görüşündə qaldırılan bir sıra məsələlərə müsbət reaksiya verdi. Bütövlükdə biz iqtidarın mətbuat və söz azadlığının inkişafına daimi qayğısını görürük.

Lakin mətbuatın hələ də həllini gözləyən bir çox problemləri var. Məsələn, mətbuatda peşəkarlıq səviyyəsi həddindən çox aşağıdır. Bu, çox böyük problemdir. Mətbuatın siyasiləşdirilməsi problemi də var. Bu siyasiləşmə haradasa hadisələri obyektiv qiymətləndirməyə imkan vermir. Hərə hadisələrə öz partiyasının, öz qrupunun prizmasından baxır.

“Reket jurnalistika” yaranıb. İnsanlar qəzet səhifələrində haqsız olaraq təhqirlərə məruz qalırlar. Düzdür, Mətbuat Şurası belə hallarla mübarizəyə başlayıb! Müəyyən effekt var, amma neqativ halların olması da reallıqdır. Mətbuatın reklam bazarı hələ də tam formalaşmayıb. Məlumdur ki, jurnalistlər sosial cəhətdən heç də yaxşı yaşayan zümrəyə aid deyil. Bu məsələlərlə də bağlı müəyyən işlər görülür, zamana ehtiyac var. istənilən qəzet

köşkünə yaxınlaşıb istənilən sayda qəzet alıb elə-belə vərəqləməklə görərik ki, Azərbaycanda həqiqətən mətbuat, söz azadlığı var, müstəqil mətbuat var. Arzu edək ki, bunların səviyyəsi yüksək olsun!

Fəlsəfə elmləri doktoru Əlikram Abdullayev öz çıxışında əsasən məmur və jurnalist probleminə toxundu:

- Zənnimcə, Azərbaycanda siyasi səviyyədə, hüquqi tənzimləmə səviyyəsində elə bir kəskin problem qalmayıb. Dünya təcrübəsinin ən yaxşı nailiyyətlərinə əsaslanan Azərbaycan iqtidarı mətbuat və dövlət münasibətlərini tam tənzimləyib və biz bununla fəxr edirik. Bununla belə, fikrimcə, jurnalist və məmur münasibətlərində müəyyən problemlər qalır. Bu elə bir məsələdir ki, heç vaxt gündəmdən çıxmır. Dünyanın heç bir ölkəsində buna etinasız qalmaq mümkün deyil. Bu, dinamik bir prosesdir və həll olunmuş məsələlərdən daim yeni məsələlər çıxır. Görünür, Azərbaycanda bu sahədə maariflənməyə ehtiyac var. Jurnalistlərlə, xüsusilə gənc jurnalistlərlə bu mövzuda görüşlər keçirilməlidir və bu konfliktin uzun sürən konfliktə çevrilməməsi üçün idarə edilməlidir. Məmur və jurnalist! Biz nə qədər istəsək də, bunlardan biri o birini ləğv edə bilməyəcək. Onlar əbədi qoşa yaşamalı, bir-birinə təzyiq etməli qüvvələrdir. İstər yazar, istərsə də məmur real prosesləri düzgün bilməli və başa düşməlidir. Biz buna nail olmalıyıq!

Azad jurnalist özünü azad hiss edə bilər, o tam sərbəstdir. Ancaq biz dünya təcrübəsindən də, öz təcrübəmizdən də bilirik ki, bu münasibətlər həm beynəlxalq, həm də hər bir dövlətin özünün daxilində qəbul olunan normativ hüquqi sənədlərlə tənzimlənir. Mən bu məsələni araşdırmışam. Demək olar ki, dünyanın əksər dövlətlərinin bu məsələyə baxışı uyğundur. Xüsusi model var, bu, beynəlxalq sənədlərdir və o modelə hamı uyğunlaşır. Həmin proseslərlə əlaqədar dövlətlər BMT-nin ixtisaslaşmış qurumlarına vaxtaşırı hesabat verir. Bu problemlər bəşəri problemlərdir. Yəni barışmaq, razılaşmaq lazımdır ki, azadlıq qanunla tənzimlənir.

Biz vətənin, milli mənəviyyatın, dilin təbliğini kifayət qədər edirik. Dövlət təbliğatını, dövlətin nə olduğunu da dərinləndirib izah etməliyik. Bax, bunu kifayət qədər mənimsəməmişik. Bu is-

tiqamətdə böyük işlər görülməlidir. Belə bir söz var: torpaq uğrunda ölən varsa, Vətəndir. Bunu bir balaca dəyişmək də olar: torpaq üstündə dövlətin varsa, Vətəndir. Yoxsa o torpaq sənin olmaz! Dövləti təbliğ etmək, sevmək, qorumaq, möhkəmləndirmək bizim çox mühüm vəzifələrimizdəndir!

Söz Ahıl Jurnalistlər Məclisinin sədr müavini Məzahir Süleymanzadəyə verildi. O, “Qəzet bolluğunda oxucu marağını dolğun ödəyən müstəqil qəzet qıtlığı” mövzusunda danışdı:

- Ölkəmizdə nəşr olunan qəzetlərin sayı çoxdur. Amma bu qəzet bolluğunda normal müstəqil qəzet tapmaq çox çətindir. Doğrudur, özlərini müstəqil nəşr hesab edən nəşrlər var. Amma baxırsan, təsisçisi, redaktoru hansısa partiyanın üzvüdür. Oxucunu aldatmaq mümkün deyil, o çox həssasdır, hər sətirdə nəyin ifadə olunduğunu yaxşı bilir.

Etiraf edirəm ki, mən çox qəzet oxuyan adamlardanam. Hər gün köşkdən bir qoltuq qəzet alıram. Onların arasında iqtidaryönlü qəzetlər də olur, müxalifət mətbuatı da. Təbii ki, hər qəzet onun qarşısında qoyulan vəzifələri yerinə yetirməyə çalışır. Partiya mənsubiyyəti müstəqil fəaliyyət göstərməyə imkan vermir.

Ümumiyyətlə, təcrübə göstərir ki, iqtisadi müstəqillik olmadan müstəqil qəzet nəşr etmək mümkün deyil! Mənim yaxşı yadımdadır, bizim “Səhər” qəzeti oxucuların rəğbətini qazanmışdı. Qəzet kiçik olsa da, yüksək tirajla nəşr olunur, ictimai fikrə təsir edə bilirdi. Bu gün otuz qəzetə sığmayan informasiyanı biz o balaca qəzetə sığışdırırdıq. Bircə dəfə də olsun xahişlə, sifarişlə yazı dərc etmədik. Ona görə ki, heç kəsdən asılı deyildik. Elə ki kağız bahalaşdı, reklamların sayı azaldı, qəzetin nəşrində problemlər yarandı, bizi başa saldılar ki, siz kiməsə arxalanmalısınız, söykənməlisiniz. Əlbəttə, 1990-cı ilin qanlı yanvarında iki milyon tirajla nəşr edilib dərddə xalqın yarasına məlhəm olan, 1992-ci il fevralın 26-da Xocalı soyqırımını barədə əsl həqiqəti oxuculara çatdıran, müasir jurnalistikamızın ilk ənənələrini yaran “Səhər” mətbuat tariximizdə olduğu kimi qalmaq istədi. İndi məndən soruşa bilərsiniz: bu gün əvvəlki “Səhər”i nəşr etmək mümkündürmü? Mən bu suala o vaxt müsbət cavab verə bilərəm ki, şəxsən özümün kifayət qədər maddi imkanım olsun.

Odur ki, bu gün Azərbaycanda müstəqil qəzetlərin qıtlığın-

dan yox, ümumiyyətlə, belə nəşrlərin olmamasından danışmaq lazımdır. Mən əminəm ki, nə vaxtsa müstəqil qəzetlər yaranacaq, redaksiyaların öz mətbəələri, səyyar satış şəbəkələri, yayım sistemi olacaq. Hiss olunur ki, dövlətimiz də müstəqil nəşrlərin yaranmasına maraq göstərir. Bu xoş münasibət və qayğı əvvəl-axır öz bəhrəsini verəcək.

Görüşdə “Elm və həyat” jurnalının redaktoru Ülkər Hüseynova da iştirak edirdi. Onun çıxışı “Azərbaycan mətbuatında elmin təbliği”nə həsr olunmuşdu.

- “Elmsiz tərəqqi, tərəqqisiz isə həyat ola bilməz”. Bu sözlərin müəllifi Azərbaycan mətbuatının cəfəkeşlərindən olan, keçən əsrin əvvəllərində Naxçıvandakı mülkünü satıb Tiflisdə mətbəə alaraq “Şərqi-Rus” qəzetini nəşr edən M.Şahtaxtinskiydir.

Uzun illər çalışdığım “Elm və həyat” jurnalında alimlərimiz və Azərbaycan elmi haqqında gedən yazılar bir daha göstərir ki, Azərbaycan xalqı dünyanın istedadlı xalqlarındandır. “Möminə Xatun” məqrəbəsinin memarı Əcəmi Naxçıvani, Şərqdə ilk “Ulduz” qlobusunun yaradıcısı, astronomiya, həndəsə, triqonometriya, fəlsəfə, mineralogiya, tibb, iqtisadiyyat, hüquq və s. elmlər sahəsində bu gün də aktuallığını itirməyən əsərlərin müəllifi Nəsirəddin Tusi, Bəhmənyar, Şihabəddin Sührəvərdi, Əbdülqadir Marağayi, mütəfəkkir şairlərimiz Nizami Gəncəvi, Füzuli və adlarını çəkmədiyim onlarla, yüzlərlə alimimiz elm tariximizdə xaiqımızın üzünü ağ etmişlər.

Vaxtilə Məhəmməd Hadi ürəkağrısı ilə yazırdı ki, “yoxdur millətimin imzası imzalar içində”. Əlbəttə, M.Hadi inkişaf etmiş Avropa ölkələrində elmin, tərəqqinin, xalqın maariflənmə səviyyəsinin yüksək olduğunu gördüyü üçün belə yazırdı. Lakin bu heç də o demək deyildi ki, azərbaycanlılar elmdən uzaq olublar.

Bu gün NASA-nın aparıcı alimlərindən olan XX əsrin dahisi – “qeyri-səlis məntiqin atası” Lütfi Zadə, Asim və Musa Yıldız qardaşları, qaz lazerinin banilərindən biri “Şərqi Eynşteyni” Əli Cavan, son illərdə Azərbaycandan getmiş, hazırda ABŞ-ın Kolorado ştatında çalışan, texnika elmləri doktoru Cahangir Babayev, ABŞ-da Traunhofer Molekulyar Biotexnologiya Mərkəzinin icraçı direktoru Vidadi Yusifov, yenə də ABŞ-da işləyən fizika-riyaziyyat elmləri doktoru Uğur Abdullayev, adlarını bilmədi-

yim, lakin dünyanın aparıcı dövlətlərinin ən sanballı elmi müəssisələrində uğurla çalışan azərbaycanlılar dünya elm tarixinə öz imzalarını atıblar.

Yarım əsrdən çoxdur ki, dünyada, o cümlədən Azərbaycanda elmi nailiyyətlər, Azərbaycan alimləri haqqında “Elm və həyat” jurnalı mütəmadi materiallar çap edir, elm yeniliklərini izləyib öz oxucularına çatdırmağa səy göstərir. İndi bu jurnalı qəzet köşklərindən almaq mümkün olmasa da, keçən əsrin 80-ci illərində 120-140 min nüsxə tirajla nəşr olunan, dünyanın altıda bir hissəsində yerləşən SSRİ adlı nəhəng bir dövlətin ən ucqar nöqtələrində – 136 şəhərində oxucuları var idi. Bu gün də öz nəşrini davam etdirən “Elm və həyat” jurnalı yenə də elmi, alimlərimizi təbliğ etmək, tanıtdırmaq missiyasını şərəflə yerinə yetirir.

“Elm” qəzeti də elmdən yazan mətbuat orqanlarındanır. Respublikada nəşr olunan onlarla qəzet daimi olmasa da, müxtəlif elmi problemlərdən bəhs edən məqalələr dərc edir.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə ilk nömrəsi işıq üzü görmüş “Azərbaycan” qəzeti də Azərbaycan elminə, alimlərinə, elm yeniliklərinə həsr olunmuş yazılar dərc edir. Lakin bütün bunlar XXI əsr üçün çox azdır. Bir rəqəmi xatırlatmaq istəyirəm. İlk elmi-kütləvi jurnal XVII əsrdə işıq üzü görüb. Bu gün isə dünyada 25 mindən çox elmi-kütləvi jurnal çıxır. Bu dərgilərdə 1,5 milyona qədər yeni informasiya dərc olunur. “Elm və həyat” da bu dərgilərin siyahısındadır. ABŞ-da nəşr olunan jurnalların isə 82 faizi elmi-texniki jurnallardır.

Qəzet köşklərində elmi-kütləvi jurnalların sayı cüzdür. Xalqımızın elmi-kütləvi jurnallara marağı həmişə böyük olub. Bu gün “mətbuat bazarında elmi təbliğ edən nəşrlərin sayı qənaətbəxş deyildir. Yüngül qazanc dalınca gedən nəşirlərimiz ciddi elmi nəşrlərə maraq göstərmirlər. Məncə, “mətbuat bazarı”nda ciddi elmi nəşrlərin layiqli yerini tutmasının vaxtı çoxdan çatıb.

Ehtiyatda olan təhlükəsizlik polkovniki, jurnalist Ələvsət Bəşirli söz alaraq belə vacib bir məsələyə toxundu: “Ordu xalqın güvənc və qürur ünvanıdır, ondan məhəbbətlə yazılmalıdır”.

- Ordu, hərbi-vətənpərvərlik mövzusu bir insan, azərbaycanlı, vətəndaş, jurnalist, hərbi kimi məni həmişə dərin-dərinə düşündürüb və yenə də düşündürür. Bu çox vacib və böyük

məsuliyyət tələb edən mövzuda məqalələr, hekayə və povest yazmışam. Azərbaycan Silahlı Qüvvələrini xalqımızın güvənc və qürur ünvanı saymışam. Ordumuzdan məhəbbətlə, iftixarla və bəzən də ürəkaçırı ilə yazmışam.

“Qanlı suvarılan ağac” povestində cəsur Azərbaycan qızı Qaratel qeyri-bərabər döyüşdə son gülləsinədək mərd-mərdanə vuruşur, əsir düşüb namusu ləkələnməsin deyər özünü sıldırım qayadan atır... Taqım komandiri Şahin döyüşçü yoldaşları ilə “Qayalıq” deyilən yerə gəlir, düşməni qəfil yaxalayır məhv edir. O, dar cığırla enib sıldırım qayanın ayağında can verən Qarateli qolları arasına alanda qız gözlərini açır: “Şahin, sənsən? Yaxşı ki, özünü yetirdin, daha düşmənin mürdar əli cəsədime də toxuna bilməz... Anama de, ağlamasın. De ki, qızın tərtəmiz getdi... dağlarımızın çiçəyi kimi”.

“Azərbaycan” qəzeti, 28 mart 2012-ci il

HƏMİŞƏ AXTARIŞDA OLAN JURNALİST

1961-ci ildən nəşrə başlayan “Elm və həyat” jurnalında onlarla jurnalist işləyib. Jurnalistika aləmində ilk qədəmlərini məhz bu jurnalda atan, bu gün respublikanın müxtəlif mətbuat orqanlarında uğurla çalışan həmkarlarım vardır. Onların sırasında Əlisa Nicat, Nemət Sükutı, Arif Quliyev, Rəşad Məcid, Aqil Abbas kimi qələm sahibləri bu gün tanınmış jurnalistlərdəndir. Adlarını çəkdiyim və çəkmədiyim bu həmkarlarım sanki elmi də, həyatı da bu dərgidə işlədiyi müddətdə az-çox öyrənib, sonra qaynar jurnalist həyatına atılıblar. “Elm və həyat” onlar üçün bir trampolin, həm də uğurlu trampolin olub. Lakin bu jurnalın seyrindən çıxma bilməyib, ömrünü, taleyini ona həsr edən həmkarlarım da vardır: Maral Poladova, Mehparə Axundova. Onlar jurnalistikada məhz elm sahəsindən populyar məqalələr, müsahibələr hazırlamağa üstünlük veriblər.

1990-cı illərdə bir çox mətbuat orqanlarını öz burulğanında batıran “keçid dövrü”nün küləyi bu jurnalın da başının üstündə qara buludlar topladı. Ayda bir dəfə müntəzəm çıxan və 20 nəfərə qədər əməkdaşı olan jurnalın kollektivi dağıldı, bəziləri dolanışıq dalınca digər mətbuat orqanlarına üz tutdu, jurnalistikaya təsədüfən gələnlər tamam başqa fəaliyyət sahəsini seçdilər. Lakin qəlbində Həsənbəy

Zərdabi kimi mətbuat sevgisi olanlar jurnaldan ayrılmadılar.

Bazar iqtisadiyyatını bəhanə edib, jurnalın profilini dəyişmək istəyən müdiriyyət sayca çox kiçik, lakin qayəsi təmiz, məqsədi aydın, Azərbaycan elminin təbliğini öz fəaliyyətində əsas tutan bir kollektivlə üzləşdi. Sarı mətbuatın çiçəkləndiyi bir zamanda “Elm və həyat” məramlı bir jurnalın xalq üçün nə qədər gərəkli olduğunu çox yaxşı dərk edən kollektiv Azərbaycan elmini işıqlandıran, alim oğullarını xalqa tanıdan, vaxtilə yüz minlərlə oxucusu, dünyanın bir çox ölkələrində abunəçisi olan bir dərginin “həyatı” uğrunda sözün əsl mənasında müdafiəyə qalxdı. Həmin illərdə artıq özünün dəst-xətti, müəllifləri, oxucu audi-

toriyası olan jurnalın nəşri dayansaydı, kollektiv dağılacaq, onu yenidən təşkil etmək xeyli çətin olacaqdı. Onsuz da əməkdaşların böyük bir qismi işdən çıxarılmış, ixtisar edilmişdi. Belə bir zamanda dərginin 4-5 əməkdaşı nəyin bahasına olursa-olsun adı beynəlxalq kataloqa salınmış, “76570” indeksli, respublikada yeganə elmi-kütləvi dərgi olan “Elm və həyat”ı yaşatmağı özlərinin vətəndaşlıq borcu bildi.

Belə əməkdaşlardan biri, birincisi jurnalın ictimai elmlər şöbəsinin müdiri Maral Poladova oldu. Kollektiv çox çətinliklə ildə iki nömrə çıxara bilirdi. Jurnal üçün ağır illərin ömrü 20 ilə qədər davam etdi. Kiçik kollektivin “böyük səbri” nəhayət öz bəhrəsini verdi. Respublikanın tanınmış ziyalılarının, AMEA-nın sabiq prezidentlərinin, hal-hazırda isə “Elm və həyat”ın baş redaktoru, EA-nın prezidenti, akademik Mahmud Kərimovun, EA-nın birinci vitse-prezidenti, akademik Arif Həşimovun diqqəti, qayğısı sayəsində jurnalın fəaliyyətində dönüş yarandı.

Bu yaxınlarda “Elm və həyat”ın məsul katibi Maral Poladovanın 60 yaşını qeyd etdik. Bu 60 illik ömrün 30 ilini Maral Poladova “Elm və həyat”a həsr edib. Əmək fəaliyyətinə “Mübariz” (Goranboy) qəzetində korrektor kimi başlayıb. Azərbaycan Dövlət Universitetinin Jurnalistika fakültəsini bitirib. Bir müddət AMEA-nın Əlyazmalar İnstitutunda çalışıb. 1980-ci ildən “Elm və həyat” jurnalı ilə əməkdaşlığa başlayıb. 1983-cü ildən isə dərginin əməkdaşı olub. İctimai elmlər şöbəsində işə başlayan Maral xanım tezliklə həmin şöbənin müdiri vəzifəsinə keçirilib. 1995-ci ildən isə jurnalın məsul katibidir.

Bu illər ərzində onun jurnalın səhifələrində daimi rubrikası olub. Azərbaycan ərazisindəki tarixi abidələrin öyrənilməsi, bərpası, qorunması ilə əlaqədar onlarla məqaləsi, aktual müsahibələri həmişə oxucuların diqqətində olub. Belə mövzuların həvəskarları hər nömrədə onun imzasını axtarıblar. İnsafən o da, oxucusunu bir-birindən maraqlı yazılarla sevindirib. Etnoqrafiya, incəsənət, memarlıq, dilçilik və sair elm sahələri onun məqalələrinin əsas mövzusu olub.

“Əvəz olunmaz alim, mehriban insan”, “Ədəbi sərvətə qayğı”, “Xalq sənəti araşdırılır”, “Dil xəzinəmiz öyrənilir”, “Dillər burada qovuşur”, “Qədim Bakı-İçərişəhər”, “Azərbaycan ono-

mastikası öyrənilir”, “Sənətinin vurğunu”, “Qazaxda Alban abidələri”, “Qədim Bakının sənətkarlar məhəlləsi”, “Seyid Əşrəf memarlıq kompleksi”, “Qədim şəhərin nadir incisi”, “Şuşanın əbədi yadigarları”, “Qüsurlu bərpa və ...”, “Biganəliyin izləri”, “Sənətin romantikası”, “Ömrə bəzək naxışlar”, “Məhəmməd və Əmircan məscidləri”, “Daşlara yazılan tarixə dönür”, “Pir Hüseyn və Şeyx Xorasan abidələri” və adlarını çəkmədiyim onlarla yazı Maral xanımın maraq dairəsindən xəbər verir. 3-4 jurnal səhifəsində yer alan bu yazıların qayəsi çox böyükdür.

AMEA-nın müxbir üzvü, Azərbaycanda epiqrafikanın yorulmaz araşdırıcısı Məşədixanım Nemət onun həyat idealıdır. Bu alim qadının həm həyat yollarını öyrənib, həm də elmdə uğurlarını izləyib. Azərbaycanın bütün guşələrini qarış-qarış gəzmış, artıq sağlığında xalqımızın milli-mənəvi sərvətinə çevrilmiş Məşədixanımı aktual-maraqlı suallarla söhbətə tutan Maral xanım xalqımızın tale yüklü problemlərini bu alim qadınla ictimaiyyətin nəzərinə çatdırmışdır. Bu baxımdan Maral xanımın Məşədixanım Nemətlə Urud abidələri haqqında apardığı silsilə müsahibələr jurnalımızda “İzimizi itirməyək” rubrikasında çap olunub və bu yazılar indi də çox aktualdır.

Müstəqillik qazandıqdan sonra qədim abidələrimizin-sarayların, məscidlərin, xanəqahların, türbələrin karvansaraların gələcək nəsillərə çatdırılması üçün bərpası geniş vüsət alıb. Uçulan, sökülən, bəzən də məqsədyönlü şəkildə dağıdılan abidələr haqqında ürək ağrısı ilə söz açan, yazan Maral xanım indi abidələrin bərpasını gördükdə sevinir. Hazırda maddi-mədəniyyət abidələrimizin qorunması qayğısına dövlət səviyyəsində diqqət yetirilir, az qala bir əsrə yaxın anbara çevrilmiş məscidlərimiz, karvansaralarımız əsaslı bərpa olunub, ilkin funksiyalarını yerinə yetirmək üçün səliqə-sahmana salınır. Kökümüzə qayıdış göz qabağındadır. Lakin keçən əsrin 70-80-ci illərində mənzərə tamam başqa idi. Maral xanım jurnalımızın yeganə əməkdaşı idi ki, keçmişimizin yadigarları olan abidələrdən yazmaqdan usanmır, mü-təxəssisləri həmin qədim abidələr haqqında söhbətə cəlb edirdi. Bu yazılarda çoxlarının uçuq-sökük, az qala, xarabalıq kimi tanıdığı abidələrimiz əzəmətli saraylara, qonaqlı-qaralı, hay-küylü karvansaralara, uzaq yoldan gəlmiş yorğun səyyahların dayandı-

ğı xanəgaha-müasir dildə desək otellərə çevrilirdi, abidələr danışdı, dilə gəlirdi-keçmişimiz gözümüzün önündə canlanırdı. Həmin yazılar damla-damla toplanaraq “Ömrün izləri” kitabının səhifələrinə çevrildi. 2004-cü ildə işıq üzü görmüş bu kitab həm də Maral xanımın həyatının səhifələridir, izləridir.

1984-cü ildən Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü olan Maral xanım “Elm və həyat” jurnalında çap olunan yazılarına görə “Qızıl Qələm”, “Zərdabi” mükafatlarına layiq görülüb.

Bu yaxınlarda jurnalımızın uzun illər redaksiya heyətinin üzvü, daim “Elm və həyat”ın fəaliyyətini izləyən, ona öz məsləhətlərini əsirgəməyən, elmimizin “şah budağı” kimi bir adı qazanmış akademik Budaq Budaqovun yanında idik. Jurnalda hazırda neçə nəfərin çalışdığını soruşdu. Dedik ki, redaksiyada 3 nəfərlik, özünə xas müdriklik və yumorla belə dedi: **3 nəfər əməkdaş, 3 nəfər qeyrətli Azərbaycan qadını, 3 nəfər də vətənpərvər qadın, deməli, siz doqquz nəfərsiniz, az deyilsiniz.** Budaq müəllimin qeyrətli və vətənpərvər Azərbaycan qadını sözlərini mən Maral xanıma şamil etmək istəyirəm. Bu, doğrudan da belədir.

Maral xanım mənalı həyat yolu keçib. İki övlad böyüdüb, üç nəvənin şirinliyini dadıb. Həyatın hər üzünü görüb. Xoşbəxt anları uğursuz günlərindən çox olub. Həyat onu ağrı-acılarla sınağa çəkəndə, bəlkə də nə vaxtsa sınıb, ancaq polad kimi dayanıb, əyilməyib, məqsədindən dönməyib.

Bu günədək onun hansı çətinlikdən isə qorxub geri çəkildiyini görməmişəm. Cəmiyyətdə məhz belə əzmkar adamlar faydalı iş görə bilir. Maral xanıma bundan sonra da sevimli jurnalımızda uzun illər işləməyi, yazıb-yaratmağı arzulayıram.

“Elm və həyat” jurnalı, 2009, № 4

20 YANVAR ŞƏHİDLƏRİNDƏN BİRİ

1990-cı il təzə girmişdi. Həyəcanlı günlər yaşayır, Qarabağ dünyünün açılmasını gözləyirdik.

Hələ ümid edirdik ki, ərazi bütövlüyümüz toxunulmaz qalacaq, problem xalqımızın xeyrinə həll olunacaq, həqiqət zəfər çalacaq.

Sov.İKP Mərkəzi Komitəsi sərhədlərin toxunulmazlığı baxımından səhvə yol verildiyindən bu səhvi düzəltməyə çalışacaq və il uğurla başa çatacaq. Meydan hərəkəti, arxivlərdən tapılmış tarixi sənədlər, mürgüləyən yaddaşımızı oyadaraq ermənilərin Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsinin heç iki yüz olmadığını sübut edən Şavrovun, Veliçkonun, Qriboyedovun sənədli kitabları ümid verirdi ki, Stepanakertdə “muatsum-miatsum” qışqıraq mitinqlər keçirən faşist millətçilər ağıllarını başlarına yığacaq və iki millət yenidən dinc şəraitdə qonşuluqda yaşayacaq. Mahnıda oxunduğu kimi, “qardaş olub Hayastan-Azərbaycan”. Lakin bədnam gəlmə qonşular “özümə yer edim, gör sənə nə edim” misalındakı kimi XX əsrdə bir neçə dəfə xaincəsinə minlərlə azərbaycanlıni qətlə yetirib, torpaqlarımızı arxalı köpək kimi zəbt edə bildi. Bu azmış kimi, bütün dünyaya özlərini türklər

tərəfindən soyqırma məruz qalmış zavallı xalq kimi tanıtmğa başladılar.

Torpaq zəbt etməyin, özünə vətən yaratmağın ən naqis yolunu seçərək bu gün də dünyada türklərə meydan oxuyur. Azərbaycanlıdan qopardığı ərazilərlə hələ də gözü doymayan qəsbkarlar Naxçıvana da göz tikmişlər.

Yola saldıığımız keçən ildə Ermənistanın prezidenti S.Sərkisyanın Yerevanda gənclərlə keçirilən görüşdə dediyi “Biz Qarabağı aldığımız, Naxçıvanı isə siz almalısınız” sözləri bizlərə düşmənin iştahasının böyük olduğundan xəbər verir. Naxçıvanda bizim az qala yaşı min ilə çatan anamız Möminə Xatunun türbəsi, Yusif Qeseyirin abidəsi və s. kimi daş pasportlarımız, şəxsiyyət vəsiqələrimiz mövcuddur.

Ermənilər 2015-ci ildə soyqırımın 100 illiyini qeyd etməklə dünya ictimaiyyətinə saxta soyqırımı qəbul elətdirməyə çalışır. Gözlərimiz önündə baş vermiş Xocalı qırğınına isə dünya göz yumur.

Sonralar təqvimə qara yanvar kimi düşəcək 1990-cı ilin qış ayının hər günü bizi məyus edəcək hadisələrlə “zənginləşdi”.

Hər gün işlədiyim “Elm və həyat” jurnalının redaksiyasından (o zaman 140 min tirajla çıxan dərginin redaksiyası İstiqlaliyyət küçəsi, Doktor döngəsi, 5 ünvanlı binada yerləşirdi. Hazırda jurnalın nəşrində fasilə yaranıb) çıxıb evə dönərkən yolumu Bakının ən qədim bazarından sayılan örtülü Passajdan salırdım. Sovetlər dönəmində paytaxtımızda bir neçə mərkəzi bazar vardı. Bu günkü kimi hər tin başı, böyük həyətlərdə mini bazarlar, marketlər yox idi. Meyvə, tərəvəz, göyərti almaq üçün mütləq bazara dəyməli idin.

Passajın alt cərgəsində iri tayları olan darvazanın lap yanındakı şüşəli dükandan lazım olanları alırdım. Xoşrəftar, qılıqlı satıcı oğlan bütün alıcılarını razı salmağı bacarırdı. Onda dükanlarda qədim tərəzilərlə yanaşı uzunboylu tərəzilər də vardı. İndiki kimi elektron tərəzi, hesablayıcı əl kalkulyatorları yox idi. Çəkidə, pulun qalığını qaytarmaqda çox dəqiq olardı. Adını bilmədiyim satıcı heç vaxt tərəzinin oxunu sürətlə “oynadıb” çəkdiyi malı onun üstündən götürməyə tələsməzdi. Tara da həmişə çəki daşının altında olardı.

Satıcının nəzakətli rəftarı həmişə diqqət çəkirdi. Bir dəfə o mənə – Xanım icazə verin sizdən sonra dayananı yola salım – dedi. Onun bu müraciətinə arxayın döndüm və əlində çəliyi, gözündə cənəyi olan lap qoca bir rus qadınını gördüm. Satıcının bu diqqətli davranışına, əlbəttə, etiraz edə bilməzdim, bunu ancaq alqışlamaq lazım idi. Başqa bir dəfə isə məndən əvvəl mal alan bir qız uşağına almaları xüsusi seçimlə tərəziyə yığdığını müşahidə etdim. Onun bu hərəkətinə təəccüblə baxdığımı hiss edib dedi: – Uşaqdır, göndəriblər bazara, evdə danlamasınlar deyə meyvələri seçirəm. Yenə də onun qabiliyyəti diqqətimi çəkdi. Məqsədim adi bir satıcını tərifləmək deyil. 20 yanvar hadisələrindən sonra onun dükanı bağlı qaldı, bir daha onu görmədim.

Şəhidlərin 40-ından sonra hələ təzəcə Şəhidlər Xiyabanı adını almış məzaristanı ziyarətə getmişdim. Soyuqdan bir qədər soluxmuş qırmızı qərənfil “yorğanının” altındakı qəbirlər hələ təpəcikləri xatırladırdı. Qəbirlərin baş tərəfində şəhidlərin tələmtələsik tapılmış şəkilləri qoyulmuşdu. Şəkillər bizlərə 20 yanvar gecəsində əli yalın imperiya ordusunun qarşına çıxıb, sanki sipər çəkmək istəyənlərin kimliyini tanıdırdı. Qəbirləri ziyarət edənlərin sayı-hesabı bilinmirdi. Birdən bir qəbrin yanından keçərkən elə bil ayaqlarım yerə mıxlandı. Qəbir üstündəki şəkli tanıdım, Passajda satıcı işləyən gəncin şəkli idi. Adını və soyadını yalnız ölümündən sonra bildim.

Onun Azərbaycanın hansı şəhərində, kəndində dünyaya gəldiyini bilmirəm. Validəyləri kim idi, evli idimi, övlad sahibi idimi? Bildiyim odur ki, o, vətən uğrunda könüllü döyüşə gedənlərdən biri, birincisi olub. Adi satıcı olan bu cavanın qəlbində vətənə bu qədər məhəbbətin olduğunu zənn etməzdim. Sən demə, Qarabağ hadisələri başlayarkən, hərəkətin ən fəal, bariz üzvlərindən biri imiş. O müdhiş gecədə müasir silahlı ordunun qarşısına ən qüdrətli “silahla, vətənə məhəbbət silahı” ilə çıxmağı özünə borc bilib.

Bu günlərdə yenə də Şəhidlərin ziyarətinə getmişdim. Xiyabanın 20 yanvar şəhidlərinin uyuduğu birinci cərgədəki məzarlarını ziyarət edərkən həmin şəhidin qəbrini axtardım. Yadımda qalmışdı ki, onun qəbri təxminən birinci sıranın ortasındadır, lakin tanıdığım şəkli heç bir qəbrin üzərində görə bilmədim. Sıra-

nın qarşısından bir dəfə də keçdim, lakin onun şəklini tanıya bilmədim. Görünür, 2007-ci ildə “Şəhidlər Xiyabanı”nda bərpa işləri aparılarkən, onun daha səliqəli şəklini qara mərmərin üstündə həkk ediblər. Məzarların üstündə qoşa qərənfillər vardı. O şəhid elə cavan qalmışdı, mən isə həyatımın ixtiyar dövrünü yaşayıram. Yəqin ki, görmə hafizəm də mənə artıq artıq xəyanət edir. Əlbəttə, şəhidin adını yadımda saxlamadığım üçün özümü qınayıram. Ancaq həmin sırada əbədiyyətə qovuşanların hamısı bizim əzizlərimiz deyilmi?

20 yanvar hadisələri zamanı bir nəfər həkim də mənim xatirimdə əbədi qalıb. Onunla çox vaxt yaşadığım binanın giriş qapısında rastlaşarkən ayaqüstü söhbət edərdik. Validə xanım Qulam qızı Fətəliyeva çoxlarının kəndli bolnitsası kimi tanıdığı Emin Əfəndiyev adına xəstəxananın baş həkiminin müavini, tibb elmləri namizədi idi. Elə yanvar günlərinin birində Validə xanım çox həyəcanla mənə bildirdi ki, xəstəxanaya telefoqramma gəlib, orada yazılıb ki, şəhərin bütün xəstəxanaları kimi işlədiyim xəstəxana da fəvqəladə hala-vəziyyətə hazır olsun. Bəlkə də həkim bunun nə demək olduğunu duymuşdu. Mənə isə bu telefoqramma heç nə demirdi. Həmişə çox səliqə ilə, zövqlə geyinən, kosmetikası üzündən əskik olmayan həkim qadın bir neçə günün içində xeyli dəyişmişdi, üzündən qəm yağırı. O günlərdə əslində eşitdiyimiz bəd xəbərlərdən hər bir azərbaycanlının qanı qara idi. Azadlıq meydanında mitinqlərin qarşısı alınmışdı. Qarabağ hadisələrinin nə ilə nəticələncəyi məlum deyildi. Xalq təşvişində idi.

Bu qısa söhbətdən iki gün sonra isə 20 yanvar hadisəsi baş verdi. Telefoqrammanın məzmunu yalnız indi mənə məlum oldu. Onsuz da şəhərin bir çox yerlərində aydın eşidilən atışma səsləri bir çoxlarının yuxusunu ərsə çəkmişdi. Şəhər açılan kimi ikinci mərtəbədə yaşayan Validə xanımın qapısını döydüm. Həkimlə üzbəüzdə yaşayan yəhudi qonşum Liza İlizarova ehtiyatla qapını açıb bildirdi ki, Validə xanım hələ alaqlaranlıqda xəstəxanaya gedib. Xəstəxana yaşadığımız mənzilin iki addımlığında idi. Bir neçə gün Validə xanıma görə bilmədim. Şəhidlərimizi böyük ehtiramla, izdihamla yanvarın 22-də Kirov parkının bir küncündə dəfn etdik. Yanvar ayı olmasına baxmayaraq, günəşli,

isti bir gün idi. Həmin künc indi məzarları önündə daim baş əyə-cəyimiz “Şəhidlər Xiyabanı”na çevrilib.

Dəfn mərasimindən bir neçə gün keçmiş Validə xanımla yenidən görüşdüm. Atışmanın səhəri günü lap tezdən özünü xəstəxanaya çatdıran və gətirilən onlarla xəstəyə həmkarları ilə yardım etmiş, əməliyyat otaqlarında əllərindən gələn köməyi əsirgəməmiş bu həkim qadın məni görən kimi çox kövrəldi, göz yaşlarını saxlaya bilmədi. Həmişə şux, şən əhval-ruhiyyədə görməyə alışdığım Validə xanım bu bir neçə gündə xeyli dəyişmişdi. Çöhrəsi çox solğun idi. İlk sözü də bu oldu: “Bu günlərdə xəstəxanada gördüklərimi Allah heç kimə qismət etməsin. Ana, ana mənə kömək edin – deyən cavanları heç zaman unuda bilməyəcəyəm. Başa düşə bilmirəm ki, silahsız adamlara divan tutan bizim ordumuzdur? Məgər adamı öldürmək üçün bir neçə güllə kifayət deyilmi? Cavan bir gəncin bədənində 23 güllə yeri vardı”.

Həqiqətən, həmin günlərdə ehtiyatda olan I dərəcəli kapitan, texnika elmləri namizədi A.Evstiqueyev, ehtiyatda olan II dərəcəli kapitan, hüquq elmləri doktoru Q.Melkov, ehtiyatda olan podpolkovnik B.Muraşovun apardıqları tədqiqatlardakı faktları heç vaxt unutmalı deyilik: “Öldürülmüş Y.Meyeroviçin cəsədində 21, D.Xanməmmədovun cəsədində 10, R.Rüstəmovun cəsədində isə 23 güllə yeri vardır. 23 güllə bütöv bir avtomat sırasıdır”.

20 yanvar faciəsinin qurbanlarını öz gözü ilə görmüş, onların son nəfəsində başları üstündə dayanmış həkim Validə xanım bu müsibətdən sonra yaşaya bilmədi, heç bir il keçməmiş dünyasını dəyişdi.

Artıq bir qərindən çoxdur ki, hər il yanvarda Şəhidlərin uyuduğu xiyabana qırmızı qərənfillər sanki “axın” edir. Əslində məzarların üstündən qoşa qərənfillər əskik olmur. Şəhərimizə gələn turistlər, rəsmi qonaqların bir çoxu Şəhidlər Xiyabanını da ziyarət edir və əllərindəki gülləri təzim edərək qəbirlərin üzərinə düzülür.

Bizim “Şəhidlər Xiyabanı” miqyasına görə Çanaqqalanın lap kiçik bir filialıdır. 100 il bundan əvvəl Türkiyənin xilas üçün minlərlə əsgər Mustafa Kamalın komandanlığı ilə ölüm-dirim savaşına çıxmış, canları bahasına Vətəni qorumuşdu. Mustafa Ka-

mal paşa da Atatürk adını qazanmışdı. Çanaqqala memorialında yalnız türklər deyil, həmin döyüşlərdə Türkiyəni parçalayıb, məhv etmək istəyən ölkələrin əsgərləri də dəfn olunub: ingilis, fransız, italyan və s.

Bizim “Şəhidlər Xiyabanı”nda 20 yanvar faciəsinin şəhidi olan yəhudi, ləzgi, rus, tatar və s. millətlərin övladı eyni cərgədə dəfn olunmuşdur. Sovetlər dönməndə Kirov adına əyləncə və istirahət parkının səliqəsiz bir küncündə salınmış “Şəhidlər Xiyabanı” bu gün bizim həm kədər, həm də qürur verəcək bir ziyarət-gahımızdır.

Təzə il başlayanda, yanvarın 20-də xiyabanda uyuyanların məzarı qarşısından həzin musiqi sədaları altında hüznə, göz yaşları ilə başaşağı keçir, şəhidlərimizin ruhunu yad edirik. Lakin gün gələcək biz “Heyratı” sədaları altında onlara ruhunuz şad olsun, əziz şəhidlərimiz, uğrunda can fəda etdiyiniz Vətən torpağı düşmən tapdığından xilas edilmişdir. Biz sizin ruhunuz qarşısında borcumuzu yerinə yetirdik. Bakının ən hündür yerində sakit uyuya bilərsiniz – deyərək, şəstlə, başı uca keçəcəyik. Heyratının sədaları Şuşada da səslənəcək.

“525-ci qəzet”, 19 yanvar 2017-ci il

“ƏSRİ”DƏ BİR MƏZAR VAR

Xalqı yaşadan, tanıdan birinci növbədə onun tarixi şəxsiyyətləridir. Xoşbəxtlikdən hər əsrdə varlığımızı, diriliyimizi nümayiş etdirən şəxsiyyətlərimiz yetişib, var olub. Bəşəriyyət tarixinə düşən şairlərimizi dünya tanıyır, xalq yaradıcılığı və sənətkarlarımız zəngindir, çoxdur. Neçə əsrlərdir möhtac olduğumuz, parçalanmış vətəni, itirilmiş istiqlaliyyəti, birlik və vəhdətimizi yarada biləcək, təmin edə biləcək dövlət və siyasət adamlarımız olub. Mədəniyyətlərin ən alisi siyasi mədəniyyətdir demişlər. Biz bu mədəniyyət məktəbini XX əsrdə keçirik. Onun ilk müəllimləri M.F.Axundov və H.Zərdabi, ilk istedadlı bayraqdarı Məmmədəmin Rəsulzadə olmuşdur.

Əsrin əvvəllərində dövrün tələbi ilə, xalqın əsrlik istək və arzusu ilə milli istiqlal məfkurəsini yaradan minləri, onminləri bu məfkurə ətrafında birləşdirən və tariximizin ilk müstəqil cümhuriyyətini yaradanlardan biri də M.Ə.Rəsulzadə olmuşdur. Onun anadan olduğu 31 yanvar günü tariximizin əlamətdar günü hesab oluna bilər. Bu il tarixi gündən 111 il keçmişdir.

Yanvarın 31-də M.Ə.Rəsulzadənin anadan olduğu Novxanı kəndində son neçə ildə müşahidə etdiyimiz şənlik vardı. Məmmədəminin pərəstişkarları, onun ideya övladları və nəvələri, davamçıları kəndin mərkəzi meydanında qoyulmuş heykəlin ətrafına toplaşmışdılar. Gənc müsavətçilər öz ideya ataları ilə görüşə gəlmişdilər. Xoş sözlər deyildi. Azərbaycan milli qurtuluş hərəkatının ideoloqunun və liderinin həyat və fəaliyyətindən danışıldı. Heykəlin önünə tər çiçəklər qoyuldu. Sonra əksəriyyətini cavanların təşkil etdiyi iştirakçılar Novxanı qəbiristanlığına yollandılar. Burada Məmmədəminin atası Ələkbər kişi ilə yanaşı onun nəvəsi, Məmmədəmin Rəsulzadənin oğlu Azərin məzarı ziyarət edildi, yasin oxundu, qardaş türk torpağında Ankaranın Əsri qəbiristanlığında uyuyan, xalqımızın böyük oğlu, qaldırdığı istiqlal bayrağına səcdə etdiyimiz Məmmədəminin ruhuna dualar oxundu. Novxanının bu böyük övladının mənzil muzeyi də açıq idi.

Bəli, bu gün milli mücadilə öndərimizin mənzil muzeyini, atası Ələkbər kişinin, oğlu Azərin qəbrini qorxmadan, çəkinmədən yüzlərlə azərbaycanlı ziyarətə gəlir. On il bundan qabaq isə

kənd qəbiristanlığındakı bu məzarı yalnız çox kiçik bir azərbaycanlı qrupu nəzərə cərpdirilmədən ziyarətə gəlirdi. Onların içərisində Bəxtiyar Vahabzadə, Şirməmməd Hüseynov və b. vardı. Ailəmizdə yanvarın 31-ni həmişə qeyd edirdik. Həmin gün həm də mənim müəllimə işləyən bacımın anadan olan günü idi. 1984-cü ildə isə bu ildönümü xüsusi şövlə qeyd etdik. Bacımın 60, M.Ə.Rəsulzadənin 100 yaşı tamam olurdu. İlk dəfə qazana duz salarkən mən üzünü görmədiyim, şəxsən tanımadığımı, ideya və ideallarına dərinlən bələd olmadığımı, lakin həmişə ailəmizdə xüsusi ehtiram və bir qədər də ehtiyatla yad edilən Məmmədəmin Rəsulzadənin də adını əzizlərimlə birgə pıçıldadım. Bu ildönümün qeyd olunmasının digər bir mənasının yeganə biləni Bəxtiyar Vahabzadə idi. O zamanın, dövrün tələbi belə idi.

1988-ci il noyabr ayının əvvəllərində SSRİ jurnalistlərinin tərkibində Türkiyədə olarkən ilk ziyarət etdiyimiz yer Ankarada Əsri qəbiristanlığı oldu. Məmmədəmin Rəsulzadənin məzarı uyuyan bu qəbiristanlığa bizim milli qurtuluş ideologiyamızın banisi Məmmədəminin məsləkdaşları Məhəmməd Kəngərli və Əhməd Qaraca müşayiət edirdi. O zaman keçirdiyimiz həyəcanı təsvir etməyə indi də söz tapmıram. Səliqəsi və abadlığı ilə nəzəri cəlb edən məzaristan, qoynunda yer verdiyi bir müqəddəs azərbaycanlıya görə birdən-birə bizim üçün doğma bir torpağa çevrildi. Tarixi bir qərinəni ötmüş doğmalarından uzaqda olan məzarın görkəmi də, ona mütəmadi göstərilən qayğı, ehtiram da bizi mütəəssir etmişdi. Bəli, öndərimizin uyuduğu torpaq ona doğulduğu torpaqdan daha çox qayğı göstərir.

Novxanıdan, atasının qəbri üstündən götürdüyümüz bir ovuc vətən torpağını onun məzarı üstünə səpdik. Həmin kiçik polietilen torbanı isə oğul məzarından götürdüyümüz torpaqla doldurdum. Payız olmasına baxmayaraq, yer hələ yumşalmamışdı. Əllərimlə, dirnaqlarımla qurumuş torpağı qazıyıb torbaya necə yığdığımı, bu kiçik torpağı çox qiymətli, əziz bir xəzinə kimi qoruduğumu bu gün də həyəcənsiz xatırlaya bilmirəm. Səfərimiz Atatürkün anım həftəsi günlərinə düşmüşdü. Həmin həftə Türkiyənin hər yerində Mustafa Kamalın ölüm günü xüsusi ehtiramla yad edilir. Küçələr, xiyabanlar, onun portretləri ilə bəzədilir. Atatürkün keçindiği an isə hər yerdə bütün hərəkət dayanır,

küçələrdə gedən adamlar isə ayaq saxlayır. Bu, türk xalqının öz böyük oğluna sayqısıdır. Bir-birimizə deməsək də, nümayəndə heyətimizdə çoxlarının ürəyində belə bir ehtiramın nə vaxtsa M.Ə.Rəsulzadəyə göstərilməsini arzulayırdıq. Düzü, o zaman heç bir azərbaycanlının ağlına belə gəlməzdi ki, yaxın vaxtlarda o da öz öndəri M.Ə.Rəsulzadənin xatirəsini ədəbiləşdirəcək.

Türkiyədən qayıtdıqdan sonra gətirdiyimiz torpağı Novxanıda onun atasının məzarı üstünə səpdik.

Artıq bir neçə ildir ki, hər il yanvarın 31-i, mayın 28-i Novxanıdakı məzarları ziyarət etmək bir ənənəyə çevrilib.

Dahi öndərim, əsrin əvvəllərində səpdiyin mücadilə toxumları əsrin sonlarında cücərdi, ruhun şad olsun, indi uyuduğun torpaqda rahat yata bilərsən. Bir kərə qaldırdığın bayrağı övladların yenidən ucaltdılar, bu bayraq daim ucalacaq. Onu qoruyacaq oğulların var.

Ülkər Hüseynova,
"Vahid" humanitar qəzeti,
№ 5(30), şənbə, 4 fevral 1995-ci il

VƏTƏNİ ÖYRƏNƏN VƏ QORUYAN ALİM

Bu alimin laboratoriyası Azərbaycan, Dağıstan, keçmiş Qərbi Azərbaycan əraziləridir. Tədqiqat obyektləri isə müqəddəs pirlərimiz, məzaristanlarımız, məscidlərimiz, mədrəsələrimizdir.

1976-cı il idi. "Elm və həyat" jurnalının redaksiyası 15 illik fəaliyyətindən sonra qaranlıq, darısqal otaqlardan çıxıb Nizami küçəsi 67 nömrəli ikimərtəbəli binanın ikinci mərtəbəsində 6-7 otaqlı yeni ünvana köçmüşdü. Redaksiyaya gələn alimlərin

ichərisində qəddi-qamətli, biçimli, gözəl bir qadın nəzərimi cəlb etdi. Əynində ağ kofta və o zaman çox dəbdə olan küllü rəngli dama-dama qofre yubka onu alimdən çox incəsənət adamlarına oxşadırdı. Redaktorumuz Həsən Mehdiyev onu çox səmimi qarşıladı. H.Mehdiyev Məşədixanımı apardığı tədqiqatlarına görə əvvəldən tanıyırdı. Mən isə adını eşitsəm də ilk dəfə görürdüm. Adı, soyadı da özü kimi nadir idi: Məşədixanım Nemət.

Məşədixanım onu çox narahat edən problemləri danışdıqca, redaktor onu diqqətlə dinləyir, hərdən öz fikirlərini bildirirdi. Söhbət, nəhayət onunla yekunlaşdı ki, Məşədixanım "Elm və həyat" jurnalına "İzimizi itirməyə" rubrikası ilə zamanı üçün aktual olan məqalələr yazsın. Həmin illərdə də bədnam, nankor qonşularımız – ermənilər torpaq iddiasından əl çəkməmiş, qədim türk məskənləri olan torpaqlarımızda izimizi itirmək üçün qəbiristanlıqlarımızda qədim məzarlar üzərindəki abidələri vandalcasına məhv edirdilər. Qəbirüstü abidələr türklərin daşdan yonulmuş şəxsiyyət vəraqələri – yaşı az qala min illərə gedən lal dayanmış pasportları – sübutlar idi. Əgər Məşədixanımın fəhmi, uzaqgörənliyi olmasaydı, qədim türk məskənlərinin izləri birdə-fəlik yer üzündən silinəcəkdi. Halbuki, Şuşamızda məskunlaşmağa başlayan ermənilərin tarixi heç iki yüz ilə çatmır, ancaq orada salınmış erməni qəbiristanlığı qara mərmərdən, hamısı da sim-

metrik formada götürülmüş qəbirlər hələ sovet dövründə səliqə-sahmanı ilə diqqəti cəlb edirdi. Çünki ermənilər bilirdi ki, gələcəkdə həmin ərazidəki qəbiristanlıqlar onların bu yerlərdə yaşadığını asanca sübuta çevirən faktlar olacaq. Bu qəbiristanlığı bizə bəstəkar Süleyman Ələsgərov 1983-cü ildə ailəmlə birlikdə Şuşada olarkən göstərmişdi. Düzü o zaman mən ermənilərin yenə də belə məkrli niyyətlərinin olduğuna inana bilmirdim. Sovetlər dönməndə 70 illik beynəlmiləl təbliğat bizim nəşildə (1920-1990-cı illərdə anadan olanlar) xalqlar arasında torpaq qəsb etmək üçün dava-qırğının birdəfəlik sona yetdiyi əqidəsini aşılama bilməmişdi. 1905-ci, 1918-20-ci illərin qırğınları, 1948-ci ilin davadalaşsız deportasiyaları bizi ayıltmamışdı. Tədqiqatçı alimlərimiz isə türklərin əzəli torpaqlarından köçünə, qovulmasına sanki biganə idilər. Azərbaycanın Rusiyaya ilhaq edilməsi az qala bayram kimi qəbul olunmaqda davam edirdi. Lakin Məşədixanım Nemət ayıq-sayıq alimlərdən idi. O, ermənilərin məkrli niyyətdən yaxşı xəbərdar idi. Onun babası Nemət 1918-ci ildə ermənilər tərəfindən çox amansızcasına qətlə yetirilmişdi. Ermənilər yataqda olan qoca xəstəni doğramışdılar. Babasının adını özünə soyad götürən Məşədixanım 70 ildən çoxdur ki, azərbaycanlıların-türklərin Qafqazın aborigen xalqı olduğunu sübut edir. Erməni terrorundan qorxmayaaraq, çəkinməyərək papazyanlara, akopyanlara, xaçikyanlara faktlarla tutarlı cavablar verir. Sən demə, “özümə yer edim, gör sənə nə edim”, “yersiz gəldi, yerli qaç” atalar sözü məhz belə situasiyalar üçün deyilibmiş.

Nə yaxşı ki, Məşədixanım Uruddakı qəbirüstü abidələrin surətini çıxartmaqla qədim türk məskənləri haqqında dünya epiqrafiya elminə mesaj verdi.

Vətəninə qarış-qarış, piyada, atla, maşınla yağışda, qızmar günəş altında gəzə-gəzə Azərbaycan epiqrafiya elminə 6 cildlik qiyməti-dəyəri olmayan monoqrafiyalar bəxş etdi. Həmin cildlərdə Məşədixanım bütün ömrü boyu gəzdirdi, gördüyü abidələr haqqında epiqrafist alim kimi dəqiq, maraqlı fikirlər söylədi, Azərbaycan epiqrafiyasını yaratdı, 2500-dən çox abidələri “oxudu”. Azərbaycan ərazisindən tapılmış misdən olan qədim məişət əşyaları üzərindəki ərəb əlifbası ilə yazıları oxudu. Bəzən bir camının kənarındakı yazıları oxumaq üçün aylar-illər lazım gəlirdi.

Mürəkkəb ərəb əlifbası ilə yazılmış misralar öz “sirrini” açmaq istəməsə də, şərqşünas Məşədixanım inadından dönmür, zəngin təcrübəsi, dərin biliyi nəinki misraları oxuyur, hətta onların müəllifini də “kəşf” edirdi.

Jurnalımızda bir, iki məqaləsi dərc olunduqdan sonra Məşədixanım artıq müəllif kimi deyil, “Elm və həyat”ın qiyabi əməkdaşı oldu, redaksiya heyətinin ən fəal üzvü kimi jurnala dəyərli məsləhətlərini verməklə balaca kollektivin sevimlisinə və jurnalın “azarkeşinə” çevrildi. Keçən əsrin sonlarında baş verən hadisələr jurnalın fəaliyyətinin dayanmasına səbəb oldu. Məşədixanım Nemət elmi-kütləvi jurnalın mətbuat tarixində dəyərini yaxşı bildiyindən özünün nüfuzundan istifadə edərək “Elm və həyat”ı uzun müddət işlədiyi AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun sponsorluğu ilə çapına nail oldu. O, həmin illərdə institutun direktoru akademik Arif Abbasov inandırıb bildi ki, nəsr tarixi artıq yarım əsrə çatacaq respublikada yeganə elmi-kütləvi dərgini yaşatmaq hər bir azərbaycanlının marağında olmalıdır. İnsafən Arif Abbasov da Məşədixanımı eşitdi, qeyrətli bir ziyalı kimi “Elm və həyat”a uzun illər hamilik etdi. Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun köməyi ilə jurnal 2013-cü ilədək müntəzəm dərc olundu.

Məşədixanım çox məhsuldar bir alim ömrü yaşayıb. Həyat yoldaşını erkən itirsə də, cəmiyyətimiz üçün layiqli iki övlad yetişdirib. Qızı tarix elmləri doktoru Vəfa Quliyeva da anasının yolunu davam etdirərək, “XIX-XX əsrin əvvəllərində Naxçıvan, İrəvan quberniyası və Zəngəzurun sosial-mədəni həyatında müsəlman ruhaniliyinin rolu və mövqeyi” mövzusunda doktorluq müdafiə edərək erməni terrorunun köklərini araşdırmaqda anasına səs verir. Bu kiçik yazımda üzümü əvəzolunmaz alimimizə tutaraq deyirəm ki, Məşədixanım, apardığın tədqiqatlara görə nəinki müasirlərimiz, gələcək nəsillərimiz də Sizə minnətdar olacaq, təşəkkür edəcək, çünki Siz onlara Azərbaycanımızın onda yaşayan digər millətlərlə yanaşı həm də türklərin əzəli Vətəni olduğunu sübut etməyə, söyləməyə imkan verən, daşdan keçən elmi əsərlər qoymusunuz. Mənə bağışladığınız “Daşlaşan sirlərin sir-dəşi” kitabının ilk vərəqində gözəl xəttinizlə yazdığınız misralara görə Sizə sağ olun deyirəm:

*“Elmi yaşadır həyat,
Elmsiz olmaz həyat
Siz olmasaydınız gər
Yaşamazdı “Elm və həyat”.*

*Əzizim Ülkər xanıma ən səmimi,
xoş arzularla Məşədixanım
17.V.2009*

Məşədixanım bizə Vətəni öyrənməyi, sevməyi, qorumağı öyrədən alimlərimizdəndir. Tanrı Sizə Vətənimiz naminə uzun ömür bəxş edib.

Xalq təbabətinin izi ilə

MALYARIYANIN ƏLACI – YOVŞAN

Ağrı çəkən insan görəsən nə vaxtdan otlardan, çiçəklərdən, müxtəlif mənşəli üzvi maddələrdən dərman kimi istifadə edib – “üzərliksən, davasan, min bir dərdə davasan”, yaxud “bağda yarpız qalmadı, yarama bağlamaqdan” misraları

Fiziologiya və təbabət üzrə 2015-ci ildə Nobel mükafatı laureatlarından biri də Çin alimi Tu Yuyudur. Mükafat ona bu gün də milyonlarla insana əzab verən, yüz minlərlə insanın ölümünə səbəb olan malyariya xəstəliyini müalicə edən artemizin preparatına görə verilib.

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının məlumatına görə yalnız 2015-ci ildə bütün dünya üzrə 214 milyon adam malyariyaya tutulub. Bunlardan 438 mini dünyasını dəyişib.

Keçən əsrin ortalarında Azərbaycanda da bu xəstəliyə tutulanlar var idi. Bizdə bu xəstəliyə həm də isitmə deyirdilər. Dərmanı əsasən acı xinin-kinə idi. Lakin xalq təbabətində ta qədimlərdən isitməni-malyariyanı Azərbaycanın əksər rayonlarında yabanı şəkildə yetişən yovşanın dəmləməsi ilə müalicə edirdilər.

Maraqlıdır ki, süfrələrimizin bəzəyi tərşun da yovşanın bir növüdür. Tərşunun mədəni şəkildə becərilərək süfrəmizə gətirilməsi bəlkə də bu məqsədə “qulluq” edirmiş, o həm ətirli göyərtidir, həm də “loğman” xidməti göstərir.

İlin bütün fəsillərində qiyməti digər göyərtilərdən iki-üç dəfə baha olmasına baxmayaraq, tərşun süfrəmizdə “daimi qeydiyyat” düşən bitkilərdəndir. Xalq təbabətimizdə yovşan-tərşun həm isitmə-malyariyanın, həm də mədə-bağırsaqların xəstəliklərində geniş istifadə olunurmuş. Respublikamızın ərazisində 20-dən çox növü yetişir, bu növlərin bəzisinin hündürlüyü 3 santimetr, bəzisi isə bir metrdən də hündür olur. Türkiyə vilayətlərindən birində Yovşan adlı yayla da vardır.

Bəşəriyyət dərmanların sənaye üsulu ilə hazırlanmasına qədər loğmanların, türkəçarə ilə məşğul olanların hazırladığı dəmləmə, tinktura, ekstraktlarla şəfa tapırdı. Təbabətə aid qədim türk əlyazmalarında bir çox dərmlərin bitki və heyvan mənşəli dərmanları haqqında müfəssəl reseptlər vardır.

Vaxtı ilə respublikamızda yeganə elmi-kütləvi jurnal olan “Elm və həyat” da “Qədim tibbdən sətirlər” rubrikası vardı. Dərginin hər nömrəsində AMEA-nın Əlyazmaları İnstitutunun əməkdaşı, filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru Nəcib Göyüşovun maraqlı yazıları dərc olunurdu. Oxucularımızın çoxu jurnalın həmin səhifəsini kəsib saxlayardılar. Həmin jurnalda N.Muradxaninin xalq təbabətinin mahir bilicisi Məhəmməd Yusif Şirvaninin “Tibnamə” əsəri də bir neçə nömrədə çap olunmuşdu. XVII əsrə aid bu əlyazmasında da bir çox xəstəliklərin müalicəsində istifadə olunan otlardan hazırlanmış ilac-dərmanlarda maraqlı məqamlar çox idi.

Nobel mükafatı almış Tu Yuyu da malyariyanı müalicə edən artemizin maddəsini məhz qədim Çin təbabətinə istinadən yovşan bitkisini tədqiq etməklə kəşf etmişdir. Bu məqsədlə o, qədim müalicə traktatlarını araşdırmış, xalq təbabətindən istifadə edən loğmanların təcrübəsini ətraflı öyrənmişdir. 640-dan çox resept-nüsxə, məsləhət (rekommendasiya), müalicə üçün təyinləri toplamış və onlarda adları çəkilən bitkilərin malyariya əleyhinə effektini müəyyənləşdirmək üçün saysız-hesabsız təcrübələr-sınaqlar aparılmışdır. Tədqiqatçılar otlardan hazırlanmış 380 ekstrakt-cövhəri heyvanlar üzərində sınaqdan keçirmişlər.

Belə otlardan biri yovşan-tərxun daha ümidverici olmuşdur. Maraqlıdır ki, bu otun müalicəvi təsiri haqqında hələ 340-cı ildə yazılmış Çin traktatında məlumatlar vardı. İlk mərhələdə hazırlanmış cövhər müsbət nəticə verməmişdi. Çünki alimlər qədim əlyazmasında göstərilən ilacın hazırlanma qaydasına düzgün əməl etməmişdilər. Qədim təbabətə inamı böyük olan Tu Yuyu bir daha ilacın hazırlanma qaydasını nəzərdən keçirib müəyyənləşdirdi ki, onlar hazırlanma qaydalarında səhvə yol vermişlər. Qədim kitabda deyilirdi ki, dərmanı yovşanı qaynatmaqla deyil, vam odda, mülayim istilikdə dəmə qoymaqla hazırlamaq lazımdır. Məhz belə üsulla hazırlanmış dərman siçanlar və meymunlar

üzərində müsbət nəticə verdi. Alim qadın Tu Yuyu malyariya əleyhinə artemizin dərmanını könüllü olaraq ilk dəfə öz üzərində sınaqdan keçirdi və ilacın müsbət təsirinə qəti əmin oldu.

Beləliklə, hər il milyonlarla insanın səhhətinə ciddi xəsarət yetirən minlərlə insanın isə ölümünə səbəb olan malyariyanın kəsərli dərmanı artemizin tapıldı. Maraqlıdır ki, Çin xalq təbabətində istifadə olunan bu dərmanın sənaye üsulu ilə istehsalına nə az- nə çox düz 1775 il vaxt lazım oldu.

Artemizini kəşf etmiş çinli Tu Yuyunun indi 84 yaşı var. Onun kəşfi keçən əsrin 70-ci illərinə aiddir.

Elm sahəsində dünyada ən seçilib sayılan Nobel mükafatını isə ona kəşfindən təxminən 40 il sonra təqdim etmişlər. Yaxşı ki, Tu Yuyu uzunömürlü insanlardandır. Uzun ömür ona zəhmətinin bəhrəsini görməyə imkan verib.

1775 il bundan əvvələ aid Çin xalq təbabətinin sirlərini dərk edib, dövrümüzdə müasir aparatura ilə müasir əlaclar kəşf edən Tu Yuyu kimi alimlər yaxın zamanlarda Ebola virusunun, quş və donuz qripinin də müalicəsini tapacaqlar. Xalq təbabətinə müəyyən dövrlərdə sayqısızlıq göstərilmiş, türkəçarəyə xor baxılmışdır. Tu Yuyunun bu kəşfi bir daha sübut edir ki, sələflərimiz uzun illərin təcrübəsi ilə bir sıra xəstəliklərin əlacını elə təbiətin özündən axtarıb tapırmış, deməli əsrlərin sınağından çıxmış qədim tibb əlyazmalarındakı nüsxələrə yenidən nəzər yetirmək faydasız olmayacaq.

Ülkər Hüseynova,

AJB-nin üzvü

“Elm və həyat” jurnalı, 2016, № 4

“525-ci qəzet”

**Pedaqoji elmlər namizədi Muxtar Abbasovun
2023-cü ildə “Elm və təhsil” nəşriyyatında ikinci dəfə
nəşr olunan “Təlim-tərbiyə işində nitq nöqsanlarının
islahi” kitabına yazılmış ön söz**

Pedaqoji elmlər namizədi Muxtar Rza oğlu Abbasovun “Təlim-tərbiyə işində nitq nöqsanlarının islahı” adlı əsəri 1948-ci ildə 8000 nüsxə tirajla nəşr olunmuşdu. Nitqi nöqsanlılığın müalicəsindən bəhs edən bu kitab Azərbaycanda yazılmış ilk elmi nəşr idi. İxtisasca həkim, psixoloq, loqoped olan Muxtar Abbasov uzun illər uşaqlarda erkən yaşlarında ən çox təsadüf edilən pəltəklik, kəkələmə kimi qüsurların müalicəsi ilə məşğul olmuşdur.

1906-cı ildə İrəvanda anadan olmuş M.Abbasov 1918-ci ildə ailəsi ilə birlikdə Bakıya köçmüş, orta məktəbi bitirdikdən sonra Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun Müalicə-profilaktika fakültəsində təhsil almış və 1941-1945-ci illərdə Şəkidə fəaliyyət göstərən hərbi hospitalda baş həkim vəzifəsində işləmişdir. II Dünya müharibəsi qurtardıqdan sonra Bakıya qayıtmış, 1945-ci ildən həyatının sonunadək – 1962-ci ilin aprelinə qədər əvvəl Qiyabi Pedaqoji İnstitutda, sonra isə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda pedaqoq kimi çalışmışdır.

M.Abbasov adıçəkilən əsərdən başqa, 1957-60-cı illərdə istifadə olunan orta məktəbin ibtidai sinifləri üçün eksperimental “Əlifba” dərsliyinin, 1957-ci ildə çap olunmuş “Əlifba dərsliyinə metodik göstərişlər”, “Savad təliminin birinci mərhələsinin psixoloji təhlili” (1960), “Savad təliminin ikinci mərhələsinin psixoloji təhlili” (kontrol və eksperimental siniflər üçün) (1961) kimi 200 səhifəlik metodiki göstərişlərin müəllifidir.

Elm aləmində plagiatlıq yeni hal deyildir. Çox təəssüflər olsun ki, Muxtar Abbasovun bu dünyada varisi qalmadığından, 1998-ci ildə onun 1948-ci ildə çap olunmuş “Təlim-tərbiyə işində nitq nöqsanlarının islahı” adlı əsərindən gen-böl şəkildə istifadə olunaraq, iki müəllifin imzası ilə “Uşaq tərbiyəsinin bəzi aktual problemləri” adlı əsər “Elm” nəşriyyatı tərəfindən nəşr olunmuşdur.

1998-ci il nəşrinin müəllifləri Ağababa İbrahimov riyaziyyatçı, Hüseyn Xəlilov isə mədəniyyətşünasdır.

M.Abbasov mənim bacım Firəngiz Abbasovanın həyat yoldaşı idi. Ağababa İbrahimov və Hüseyn Xəlilovun “Uşaq tərbiyəsinin bəzi aktual problemləri” plagiat kitabının çapından 25 il sonra bir təsadüf nəticəsində “Ayna” qəzetinin 2 avqust 2002-ci il tarixli sayında jurnalist İsmayıl Umudlunun “Müəllifin vəfatı hələ o demək deyil ki, onun əsərindən plagiatlıq olar”. “1948-ci ildə çıxmış kitabdan plagiatlıq qalmaqalı” adlı çox kəskin yazılmış məqalə ilə xəbər tutduğuma görə mərhum Muxtar müəllimin əsərini taparaq yenidən çap etməyi özümə borc bildim. Kitabın əvvəlində İsmayıl Umudlunun həmin məqaləsi də verilmişdir. Əslən Qərbi Azərbaycandan olan M.Abbasovun ailə albomumuzda saxlanan bəzi şəkillərini də verməyi qərara aldım. M.Abbasovun Qorxmaz adlı bir oğlu olmuşdur. Muxtar Abbasovun nəvəsi Bayaz xanım hazırda ABŞ-da yaşayır.

Filologiya elmləri doktoru, professor Əbdüləzəl Dəmirçizadə kitabın birinci nəşrinin çox əhatəli ön sözündə əsərin əhəmiyyəti barədə yazırdı: “Dürüst, aydın və gözəl nitqə malik vətəndaş yetişdirmək işi ilə məşğul olmalı şəxslərə köməkədicə vəsaitin olması zəruridir; çünki belə nöqsanları göstərmək üçün hələ dilaçma zamanında nitqi nöqsanlı uşaqlara yardım etməli, onlarla davamlı və məqsədmüvafiq iş aparılmalıdır. Ancaq belə doğru və düzgün qoyulmuş əməliyyatla nitqi nöqsanlıları müalicə etmək mümkündür.

Bu əsərin müəllifi, pedaqoji elmlər namizədi M.Abbasov belə bir şərəfli işi öhdəsinə almış və ata-analara, mürəbbi və müəllimlərə kömək etmək məqsədilə bu əsəri hazırlamışdır”.

Professor Ə.Dəmirçizadənin kitaba yazdığı rəydən məlum olur ki, Muxtar Abbasovun əsəri uşaqlarda pəltəklik, kəkələmə və s. nitq nöqsanlarının müalicəsində aktuallığını itirmədiyindən onun yeni əlifba ilə ikinci dəfə nəşrini məqsədəuyğun və faydalı saydım.

Ülkər Hüseynova,
AJB-nin üzvü

“İşıq”ın baş redaktoru Xədicə xanım haqqında

1908-ci il oktyabr ayının 26-sı idi. Bakıda 14 ali savadlı azərbaycanlı qadın Rübabə xanım Qasimovanın mənzilində toplaşaraq 1906-cı ildə yaradılmış “Nicat” maarif cəmiyyətinin qadın şöbəsini yaratmaq barədə qərar qəbul etdilər. Bu qadınlar Həsən bəy Zərdabinin həyat yoldaşı Hənifə xanım Məlikova, Rübabə xanım Qasimova, vəkil Mustafa bəy Əlibəyovun 24 yaşlı həyat yoldaşı, ali savadlı həkim ginekoloq Xədicə xanım Subhanqulova-Əlibəyova, Əminə xanım Əfəndiyeva, Səriyyə xanım Axundova, Səkinə xanım Axundova, Səbirə xanım Əbdülrəhman, dramaturq Nəcəf bəy Vəzirovun qızı Sara xanım Vəzirova, Əminə xanım Tanrıquliyeva, Xurşud xanım Vəzirova, Səltənət xanım Əmircanova, Rəhilə xanım Hacıbababəyova, Qərubsultan xanım Xanlarova və Ayşə xanım Hacıqasimova idi.

Maarif cəmiyyətinin nəzdində şöbə yaratmaqda məqsəd oxumaq istəyən azərbaycanlı qızlara maddi kömək göstərmək idi. O zaman cəhalətin hökm sürdüyü müsəlman Şərqində olduğu kimi, Azərbaycanda da qız həyatı M.Ə.Sabir demişkən, qıza nə lazımdır? Ev işi, paltar tikişi, köhnə yamaq, yun daramaq, mət halvası, kələm dolması bişirməkdən və s. ibarət idi. Lakin feminist küləyi Azərbaycana da sürətlə olmasa da, gəlib çatırdı.

Qadın intibahının tərəfdarı Əhməd bəy Ağayevin “Kafkazski vestnik” jurnalında “İslam dinində və İslam aləmində qadın” əsəri çap olunmuşdu. XX əsrin əvvəllərində Bakıda nəşr olunan bir sıra qəzet və jurnallarda qadının savadlanması, maariflənməsi, təhsil alması problemlərinə həsr olunmuş məqalələr çap olunurdu. Savadlı qadınların sayı cüzi də olsa, onlar qızların savadlanması problemləri ilə məşğul olmağa başlamışdılar. Hacı Zeynalabdin Tağıyevin qız məktəbi uğurla fəaliyyət göstərirdi. Həmin 14 nəfər qadının içində adıçəkilən Xədicə xanım Əlibəyova da var idi.

Bu məlumat Bakıda nəşr olunan “Tərəqqi” qəzetinin 30 oktyabr 1908-ci il tarixli nömrəsində dərc olunmuşdu. Belə bir

informasiyadan 3 il sonra, 1911-ci il yanvar ayının 22-də Bakıda “İşıq” adlı Azərbaycan dilində ilk, qadın problemlərinə həsr olunmuş qəzet nəşr olunmağa başladı. Qəzetin redaktoru həmin məlumatda adıçəkilən qadınlardan biri Xədicə xanım Əlibəyova idi.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, “İşıq” qəzetindən əvvəl yüz ilə yaxın (1912) tərkibində olduğumuz Rusiyada 1890-1915-ci illərdə “Perviy jenskiy kalendar”, “Jurnal dlya xozyayek”, “Jenskiy vestnik”, “Soyuz jensin”, “Rabotnitsa”, Türkiyədə isə qadınlar üçün həftəlik illüstrasiyalı “Qadınlar qəzetəsi” və “Nisvan” çap olunurdu. Zəmanəsinin savadlı qadınlardan olan Xədicə xanım da belə nəşrlərdən yəqin ki, xəbərdar idi. Odur ki, ona elə birinci sayından qadınlar üçün çox maraqlı və səviyyəli qəzet çıxartmaq müəssər olmuşdu. Mən bu yazımda “İşıq” qəzetindən deyil, onun redaktoru olmuş Xədicə xanım haqqında təəssüratlarımı bölüşməkdir.

“İşıq” haqqında hələ 1965-ci ildə “Azərbaycan qadını” jurnalında N.Qafqazlının məqaləsi çap olunmuşdu. Qəzetin nəşrə başlamasının 100 illiyi münasibətilə isə tarix elmləri namizədi Amaliya Qasimovanın 2011-ci ildə “Adiloğlu” nəşriyyatında öz vəsaiti hesabına “Azərbaycanda ilk qadın mətbuatı: “İşıq” qəzeti” kitabçası nəşr olunmuşdu. 2017-ci ildə isə ssenari müəllifi Bəxtiyar Qaraca olan “İşığın düşmə bucağı” adlı sənədli film çəkilmişdir.

Xədicə xanım Əlibəyova haqqında 2001-ci ildə “Xaqan” nəşriyyatında çap olunmuş Fərrux Ağasibəylinin “Vəkil Mustafa bəy Əlibəyov: o bizə şərəfdir, biz ona övlad” adlı kitabında ətraflı məlumat vardır.

Xədicə xanım Əlibəyova kim idi?

Mən 1953-1954-cü illərdə Xədicə xanım Əlibəyovanı dəfələrlə görmüşdüm. Onun Nizami küçəsi 108 nömrəli binanın ikinci mərtəbəsindəki çox sadə mənzilinə Xədicə xanımın Şəkidə yaşadığı zaman gənclik illərinin rəfiqəsi (1920-1945) bibim Səltənət Nağıbəyova ilə tez-tez qonaq gedərdik. Xədicə xanım ali təhsilli hüquqşünas qızı Aliyə xanım və nəvəsi Nigarla yaşayırdı.

Xədicə xanım 1884-cü ildə Tiflis ruhani idarəsinin üzvü Ələddin əfəndi Sübhanqulovun ailəsində dünyaya gəlmişdi. Ruhani ata ilk övladına Xədicə adını qoymuşdu. Xədicə sözünün mənası ərəbcə birinci, ilkin demək idi. Atanın verdiyi bu adı Xədicə xanım 77 illik ömrü boyu doğrultmuş, ilk qadın qinekoloq həkim, Azərbaycanda ilk qadın mətbuatı yaratmış, Şəkidə xəstəxana yanında ilk doğum şöbəsi yaratmışdı. Xədicə xanım Aprel çevrilişinə qədər Şəkidə fəaliyyət göstərən Nuxa Hürriyyəti-Maarif Cəmiyyətinin həqiqi üzvlərindən idi. O, bu cəmiyyətin 76 üzvü içərisində yeganə qadın idi ki, maarif cəmiyyətinə hər il ianə verməyi bir vətəndaş kimi özünə borc bilirdi. Həyat yoldaşı Mustafa bəy Əlibəyov da cəmiyyətə böyük miqdarda ianə keçirənlər arasında idi.

2021-ci ildə Şəki Regional Elmi Mərkəzinin əməkdaşı Rahim Həsənovun "Elm və təhsil" nəşriyyatında çap olunmuş "Şəkidə erməni təxribatları" kitabından götürdüyüm bu məlumatlarda diqqətimi çəkən bir məqamı da qeyd etmək istəyirəm. Cəmiyyətə 50 qəpik, 1 manat da keçirən üzvlər, Mustafa bəy Əlibəyov kimi, 200, 300, hətta 500 manat keçirən zənginlər vardı.

Ələddin əfəndinin övladlarının hamısı mükəmməl təhsil almışdı. Xədicə xanım ilk təhsilini Tiflisdəki "Qız Gimnaziyası"nda aldıqdan sonra atası onu Olqinskaya Mamalıq İnstitutuna qoymuşdu. Ələddin əfəndinin oğlu Hüseyn Sübhanqulov isə tibbi təhsilini İsveçrədə, 1913-cü ildə Cenevrə Universitetinin tibb fakültəsində almışdı. Ələddin Əfəndinin üçüncü övladı Gülsüm xanım da savadlı idi. O, bacısı Xədicə xanımla "İşıq" qəzetində çalışırdı. Xanımlar qəzeti "İşıq"ın məsul katibi isə zamanəsinin böyük xeyriyyəçisi Zeynalabdin Tağıyevin həyat yoldaşı Sona xanım Tağıyeva idi.

Xədicə xanımla gedərkən mən sadəcə olaraq bibimi müşayiət edərdim. O zaman gördüyüm bu nurani çöhrəli yaşlı qadının

kimliyi barədə təsəvvürüm belə yox idi. Elə zənn edirdim ki, o da sadəcə olaraq mənin bibim kimi evdar bir qadındır. Mustafa bəyin həyat yoldaşı və beş övlad anasıdır. Yaşı 70-i keçmiş bu qadınlar saatlarla söhbətləşər, hər ikisi nakam gənclik illərini xatırlayırdılar.

Xədicə xanımın həyat yoldaşı, zamanəsinin tanınmış hüquqşünası, vəkil Mustafa bəy Əlibəyov 1937-ci ildə Azərbaycan SSR Konstitusiyaya layihəsinin müzakirəsi zamanı Azərbaycanın maraqlarını ifadə edən 4 təkliflə tənqidi çıxışına görə həbs edilərək xalq düşməni kimi Daşkəndə sürgün olunmuş və 1943-cü ildə həbsxanada vəfat etmişdi. Bibim Səltənət xanımın həyat yoldaşı Hacıbala bəy Nağıbəyov da hüquqşünas olmuş, Azərbaycanda sovet hakimiyyətinin ilk illərində bir sıra məsul vəzifələrdə işləmiş və 1922-ci ildə Bakıda tüğyan edən vəba xəstəliyindən vəfat etmiş, elə Bakıda da dəfn edilmişdir.

Mustafa bəy də, Hacıbala bəy də tanınmış ziyalılar kimi aprel çevrilişinə qədər Azərbaycanda nəşr olunan mətbuat orqanlarında müxtəlif mövzularda məqalələrlə çıxış edərdilər. Odur ki, Xədicə xanımla Səltənət xanımın söhbətləşməyə, dərhləşməyə ümumi mövzuları vardı. Uşaqlıq illərində mən Mustafa bəy adının ailəmizdə tez-tez, lakin çox ehtiyatla çəkildiyini yaxşı xatırlayıram. Maraqlıdır ki, 37-ci il repressiya qurbanları Stalinin vəfatından sonra 1955-ci illərdən bəraət alsalar da Xədicə xanımın həyat yoldaşı yalnız 1993-cü ildə bəraət almışdır. Vəfalı həyat yoldaşı, övladlarının bir neçəsi onun bəraətini görə bilməmişdi.

*Aruziyə xanım və Xədicə xanım
Əlibəyovalar*

Rəfiqələr söhbətləşər, mən isə onları otaqda qoyub balkona çıxar, səli-küylü, indi Bülbül, o vaxtsa Kirov prospekti adlanan, iki tərəfli tranvay, minik maşınları işləyən səli-küylü küçəyə, adamlara tamaşa edərdim. Onda heç ağıma da gəlməzdi ki, bibimlə dərhləşən bu nurani çöhrəli qadın Azərbaycan mətbuatında öz

sözünü demiş, izini qoymuş Xədicə xanımdır və onun mənzilində qiyməti olmayan bir xəzinə “İşıq” qəzetinin komplekti saxlanılır.

Tale məni bir daha 1969-cu ildə Xədicə xanımın alim qızı, Azərbaycanda ilk iqtisad elmləri doktoru Aruziyə Əlibəyova ilə görüşdürdü. O zaman mən “Elm və həyat” jurnalında işləyirdim və jurnalımıza alim qadınlarımız haqqında materiallar hazırlayırdım. Beləcə mən ikinci dəfə Əlibəyovlar ailəsinin nümayəndəsi ilə yenidən görüşdüm. Aruziyə xanım AZSİ-də (indiki Azərbaycan Neft və Kimya Akademiyası) kafedra müdiri işləyirdi. O da anası kimi zamanəsinin fəal, ictimaiyyətçi qadınlarından idi. Dəfələrlə xarici ölkələrdə Azərbaycan qadınını təmsil etmişdi. Görünür, elmlə yanaşı, ictimai fəaliyyətlə də məşğul olmaq ona atasından, anasından irsən keçmişdi. Atasını Mustafa bəy Əlibəyov da hətta sovet dövründə 1937-ci ilə qədər həbs olunana kimi ali təhsilli hüquqşünas kimi xalqın tale yüklü problemləri ilə əlaqədar həmişə ədalətin müdafiəsinə qalxmış, istər çar Rusiyası dövründə, Cümhuriyyət zamanı, sovet quruluşunda da çapıb talanan xalqın hüquqlarını qorumağı həyatının qayəsi bilmişdi. Xədicə xanım məhz belə bir insanın həyat yoldaşı idi. Ailə qurduğu 1907-ci ildən onun yanında Mustafa bəy kimi bir ədalət etalonu vardı.

Aruziyə xanım haqqında yazı jurnalımızda “Kənddən başlanan yol” adı ilə çap olundu. Bu yazı və Aruziyə xanım haqqında bir qədər ətraflı məlumat verməyimin məqsədi ondadır ki, Xədicə xanımla da görüşlərim zamanı mən sovet məktəblisi idim. Aruziyə xanımla görüşərkən mən sovet jurnalist idim. Sovet dövrünün təbliğatı biz gənc nəsilə aprel çevrilişinə qədər ki dövrü, eləcə də mətbuatı burjuaziya dövrü, mətbuatını ziyanlı, heç bir progressiv mahiyyət daşımayan, yalnız istismarçı sinfin mənafələrinə xidmət edən mətbuat orqanları kimi tanıtmışdılar. Əlbəttə, bu təbliğat bizdə nifrət olmasa da, biganəlik, laqeydlik hissini yarada bilmişdi və Aruziyə xanımın bir jurnalist kimi mənə Azərbaycanda anası Xədicə xanımın baş redaktor olduğu ilk qadın mətbuatı “İşıq” qəzetinin komplektini təklif edərkən, mənim bu təklifə etinasız münasibətimdən onun nə qədər mütləssir olduğunu çox sonralar (onda 1969-cu il idi) böyük ağrı hissi ilə dərk etdim və bu etinasızlığım bu gün də mənə əzab verir. Axı

anası Xədicə xanım kimi Aruziyə xanım da az qala yasaq edilmiş qəzetin komplektini bədnəzərlərdən uzaq göz bəbəyi kimi qoruyub saxlamışdı. Lakin gec də olsa “İşıq” gün işığına “çıxdı” və tədqiqata cəlb olundu, ona ilk diqqət yetirən isə jurnalistika fakültəsinin müəllimi tarix elmləri namizədi Nəriman Zeynalov olmuşdu. Bu biganəliyə görə məni yox, zamanənin çox “uğur”lu təbliğatını qınamalıyıq. Lakin dövrən dəyişdi, müstəqil olduq və həyatda hər şey öz yerini tutmağa başlayıb. Bu gün biz aprel çevrilişinə qədər ki, mətbuatımızı tədqiq edir, arxivlərdə saxlanılan mətbu orqanlarımızın yazdıqlarından çox mətləbləri olduğu kimi öyrənə bilirik.

Xoş məramla “İşıq” qəzetinin nəşrinə başlayan Xədicə xanım Kiyevdən Yusif Vəzir Cəmənzəminlidən bir təşəkkür məktubu almışdı. Cəmənzəminli yazırdı: “Arvadlarımızın zülmətində yaşadığı bir zamanda onlar üçün öhdəyə götürdüyünüz qəzetə nəşri böyük və müqəddəs bir vəzifədir. Bu böyük vəzifəni lazımcına ifa edib, məqsədə nail olmaq da çox hünər, çox cəsarət istər.” Cəmənzəminlinin vurğuladığı kimi, 26 yaşlı Xədicə xanım özündə bu hünəri və cəsarəti tapmışdı.

Azərbaycan ziyalılarının diqqətini çəkən qəzetə Məhəmməd Hadi, Hüseyn Cavid, Rəşid bəy Əfəndiyev kimi zamanəsinin tanınmış şair və ziyalıları şeirlər həsr etmiş, məqalələr yazmışlar. Lakin bununla yanaşı fanatik mollalar Xədicə xanıma təhdidlər göstərir, onu hədələyirdi. Xədicə xanımın “İşıq”da çap olunmuş yazılarında oxuyuruq: “Ruhani atalarımızın bir neçəsi bihiss bir heykəl kimi etiraz edib qəzetimizi geri göndərdilər. Onlardan birisi də minbərdən camaata: “Hər kim “İşıq” qəzetini oxusa kafirdir”, buyurmuşdur. “Hər kimin evində “İşıq” qəzeti olsa, o ev mürdərdir” buyurmuşdur. Çünki övrət qəzetəsinin olması qiyamət nişanəsidir”, – deyər isbata çalışmışlar”. Digər tərəfdən hətta Cəlil Məmmədquluzadə, Ömər Faiq Nəmanzadə, Mirzə Ələkbər Sabir, Əliqulu Qəmküsar da Xədicə xanımın hələ fanatizmin hökm sürdüyü Bakıda qadınla əlaqədar bəzi problemlərə çox ehtiyatla yanaşdığını tənqid atəsinə tutmuş, “Molla Nəsrəddin”in üz qabığında Xədicə xanımın şəklini də vermişdilər.

Xədicə xanımla Mustafa bəyin 6 övladı olmuşdur. Övladlarından biri Sərvər körpə yaşlarında dünyasını dəyişmişdir. Beş

övladın hamısı ali təhsil almışdır. Böyük oğlu Ənvər hərbiçi olub. Böyük Vətən müharibəsində cərimə batalyonunda xidmət edib, mayor rütbəsinə qədər yüksəlib. Müharibədən sonra 132 saylı məktəbdə (mən 1945-1955-ci illərdə 132 saylı məktəbdə oxumuşam.) Texniki fənlər üzrə direktorun müavini vəzifəsində çalışan Ənvər müəllimi çox yaxşı xatırlayıram. Mütənasib bədənli, əynində hərbi libası olan Ənvər Əlibəyli məktəbin sayılıb seçilən əməkdaşlarından idi.

Qızı Aruziyə Əlibəyova Azərbaycanda ilk iqtisad elmləri doktoru idi. Uzun maddət indiki Neft Akademiyasının iqtisad kafedrasına rəhbərlik etmiş, fəal qadınlardan olmuş, bir sıra xarici ölkələrdə Azərbaycan qadınını təmsil etmişdir.

İlham və Aliyə ataları Mustafa bəy kimi hüquqşünas olublar, lakin məlum səbəblərə görə xalq düşməninin övladları kimi öz ixtisasları üzrə işləməyiblər. Son beşiyi Samsam isə mühəndis olub.

Xədicə xanım həyat yoldaşı Mustafa bəylə Şəkinin bütün ictimai həyatında fəal iştirak edib. Onun 1920-ci ildə Şəkidə səhiyyə sahəsində başladığı təşkilatçılıq işi də həmin dövrdə hünər, cəsarət, təşəbbüs və bacarıq tələb edirdi. Arxiv materialları və fotoşəkillərdən məlum olur ki, çoxtərəfli istedadla malik olan bu ictimaiyyətçi, jurnalist və ali savadlı həkim qadın savadsız və avam hamilə qadınlara özünə xas olan həssaslıq və qayğıkeşliklə yanaşaraq bəzi ağır hallarda evlərdə aparılan xidməti qənaətbəxş hesab etmədiyindən, şəhər xəstəxanası yanında qadınlar üçün doğum otağı təşkil edilməsi məsələsini yerli idarələr qarşısında qaldırmışdı. Qəza icraiyyə komitəsi bu məsələni 1924-cü il 30 mart tarixli iclasında müzakirə edərək Xədicə xanımın təklifini bəyənməmiş və xəstəxana yanında 5 çarpayılıq doğum otağı açılmasını qərara almışdı.

Yenə Xədicə xanımın təşəbbüsü ilə 1925-ci ilin aprel ayında Xalq Səhiyyə Komissarı Qədirinin iştirakı ilə keçmiş Qəza İcraiyyə Komitəsinin Şəhər Sovetinin birgə iclasında şəhərdə qadın məsləhətxanasının açılması məqsəduyğun hesab edilmişdir. Şəkidə tibb texnikumunun açılmasında, burada mamalıq şöbəsinin təşkilində, şəhər və kəndlərdən azərbaycanlı qızların bu şö-

bəyə cəlb edilməsində və hazırlanmasında Xədicə xanımın çox zəhməti və təqdirəlayiq xidmətləri olmuşdur.

“İşıq” 1912-ci ildə maddi imkansızlıq, həm də dövrün cəhaləti ucbatından fanatik mollaların təhdidlərindən “söndü”. Lakin düz yüz ildən sonra 2012-ci ilin əvvəlində yenidən jurnal formasında “yandı” və dərginin ilk sayı Xədicə xanımın nəşrini dəyandirdiği, bu gün dəqiq bilmədiyiniz, lakin təxmin etdiyimizə görə 68-ci sayının davamı kimi nəşr olunmağa başladı. 77 il keşməkeşli ömür sürmüş Xədicə xanımın ruhu şad olsun. Onun təməlini qoymuş, qadın problemlərindən, həyatından bəhs edən “İşıq” bu gün də yaşayır.

“İşıq” qəzetinin hər nömrəsi Həşim bəy Vəzirovun “Səda” mətbəəsində çapdan çıxandan sonra təşəkkürlər, təriflər, xoş sözlər yazılmış məktublarla yanaşı, təhqir, tənqid, təhdid məktubları alan ilk qadın redaktorumuz Xədicə xanım və qəzetin nəşiri, həm də Xədicə xanımın həyat yoldaşı Mustafa bəy Əlibəyovlar qəzeti 68 nömrə çıxara bildilər. Azərbaycan qadın mətbuatının ilk qaranquşu iki ilə qədər yaşasa da, mətbuat tariximizdə layiqli yerini tutdu. Həm Xədicə xanımın özü, həm alim övladı Aruziyə xanım tərəfindən qorunub saxlanılan “İşıq” qəzetinin 68 nömrəsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsi Siyasi Sənədlər Arxivi tərəfindən 2020-ci ildə transfoneliterasiya edilərək çox nəfis şəkildə 580 səhifə kitab formatında nəşr edilərək geniş oxucu kütləsinin ixtiyarına verildi.

Qəzetin bu cür nəşrinin ideya müəllifi və rəhbəri Elmira Ələkbərovaya, transfoneliterasiya edən, lüğət, qeyd və izahların tərtibçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Şəhla Abdullayevaya bu ağır işin öhdəsindən uğurla gəldiklərinə görə təşəkkür edirik.

Ülkər Hüseynova,
Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü
“525-ci qəzet”, 2018-ci il

Uzaq keçmiş öyrənən cavan elm

Genetika cavan elmlərdəndir. Elmi əsaslarla genetik tədqiqatların tarixi hələ əsr yarımına çatmayıb. Empirik genetika bugünkü elmi genetikaya çox şey öyrədib, yol göstərib. Əkinçiliyin, bitkiçiliyin, maldarlığın qədim tarixini izləsək, genetikanın rüşeymlərini orada tapa bilərik. Genetikanın müasir elmi üsullarla sürətlə inkişafı isə keçən əsrin 30-cu illərindən başlayır. Əsas vəzifəsi orqanizmlərin fərdi inkişaf qanunlarını öyrənib, onların irsiyyət və dəyişkənliyini idarə etmək üsullarını işləyib hazırlamaqla insana lazım olan yeni orqanizm formaları yaratmaqdan ibarətdir. Bu elmin tarixi hələlik qısa olsa da, onun həyatın bir çox istiqamətlərində çox böyük uğurlar qazandığını görürük: maldarlıq, bitkiçilikdəki nailiyyətlər göz önündədir.

İnsan genetikası üzrə tədqiqatlar "İnsan Genomu Layihəsi" (Human Genome Project) 1990-cı ildə başlayıb 2003-cü ildə bitib. Bu layihə təqribən 3,2 milyard nukleotid uzunluğunda olan insan dezoksiribonuklein turşunun (DNT) ardıcılığının təyin olunması ilə nəticələnib. Nukleotid ardıcılığının təyin olunması hazırda molekulyar tibbdən başlamış insan təkamülünə qədər bir çox elm sahələrinin tədqiq olunmasında, mürəkkəb problemlərin öyrənilməsində tətbiqini göstərməkdədir. Bioarxeologiya və antropologiya kimi elm sahələrində də genetika öz qəti sözünü deyir. Son zamanlar unudulmuş ağ irgi mənsubiyyəti ifadə edən "Qafqazoid" termini elmi dildə yenidən istifadə olunmağa başlayıb.

Müsaibim, ABŞ-ın Ayova Universitetinin sitogenetika laboratoriyasının direktoru, Molekulyar biologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Aqşin Fərhad oğlu Tağıyevdir.

Aqşin Tağıyev – 1963-cü ildə riyaziyyatçılar ailəsində, BDU-nun professoru Fərhad Tağıyev və riyaziyyat müəlliməsi Esmiraldə Çələbiyevanın ailəsində anadan olub. Atası Fərhad Tağıyev Azərbaycanda ilk dəfə

xaricdə yaşayıb-yaradan dünyamiqyaslı azərbaycanlı alimimiz Lütfi Zadəni alim kimi tanıtmış və təbliğ etmiş, onun Qeyri-səlis məntiq və qeyri-səlis çoxluqlar nəzəriyyəsi BDU-nun riyaziyyat fakültəsində mühazirələr oxumuşdur. O, bu dahi alimin elmi kəşflərinin öyrənilməsi, işlənilməsi üçün onun şəxsiyyətinə olan dərin hörmət və məhəbbət hissi ilə Lütfi Zadə adına Beynəlxalq Müasir Elmlər Akademiyasını təsis etmiş və bu akademiyanın ilk prezidenti olmuşdur. Lütfi Zadə haqqında 1997-ci ildə "Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunmuş "Müasir elm korifeyi" adlı ilk elmi-kütləvi kitabçanın da müəllifi Fərhad Tağıyevdir.

Aqşin Tağıyev 1986-cı ildə Piroqov adına II Moskva Tibb İnstitutunun Tibbi-Biologiya fakültəsini bitirib. 1992-ci ildə Rusiyanın Tibb Akademiyasının nəzdində olan Hematoloji Elmi Mərkəzdə "Azərbaycanda beta-talassemiya mutasiyalarının spektri" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə edib. 1998-ci ildən ABŞ-da, Ayova Universitetinin Patologiya Departamentində əvvəl postdossent kimi, sonradan elmi-tədqiqatçı kimi çalışıb. Hal-hazırda həmin universitetin Pediatriya Departamentinin Tibbi genetik bölümünün nəzdində olan Sitogenetika laboratoriyasında direktor, PhD, Adjunct Assistant Professor kimi çalışır. Aqşin Tağıyev, böyük əksəriyyəti ABŞ-da çapdan çıxmaqla, 42 məqalənin həmmüəllifidir (məqalələri www.researchgate.net saytında oxumaq olar). Məzuniyyətini ailəsi ilə bərabər həmişə doğma vətəni Azərbaycanda keçirməyi xoşlayır. Son dəfə onunla 2016-cı ilin oktyabr ayında görüşmüşəm. Hər görüşümüz zamanı onunla molekulyar biologiyada yenilikləri, müasir tibb elminin ən son nailiyyətləri barədə məlumatları öyrənirəm. Son görüşümüzə isə ondan çox maraqlı faktı eşitdim: DNT və tarix.

Mövzu həm maraqlı, həm də bizim müharibə şəraitində yaşadığımız zaman üçün çox aktual olduğundan Aqşin müəllimdəm bu haqda oxucularımıza məlumat verməsini xahiş etdim. İşlərinin çox olmasına baxmayaraq, o, həmin mövzuda məqaləni hazırlayıb göndərdi.

Ülkər Hüseynova,
AJB-nin üzvü

TARİXİMİZ VƏ İRSİYYƏTİMİZ

Kristofer Meiner

Qafqazlı irgi və ya “Qafqazoid” termini ilk dəfə alman filosofu Kristofer Meiner tərəfindən 1785-ci ildə “İnsanlığın Qısa Tarixi” (*Grundriß der Geschichte der Menschheit*) əsərində işlədilmişdir. Həmin əsərdə Meiner kəllə sümüklərinin ölçülərini təhlil edərək ağ irgin Qafqaz tatarlarından, yəni müasir azərbaycanlılardan törəndiyi qənaətinə gəlmişdir. Maraqlıdır ki, bu fikir genom haqqındakı müasir biliklərlə necə uzlaşır?

Hazırda istənilən hər bir populyasiyanın törəmə tarixini DNT-nin dəyişkənliklərini – polimorfizmləri tədqiq etməklə aydınlaşdırmaq olar. Adətən belə tədqiqatları aparmaq üçün ana xətti ilə ötürülən mitoxondri DNT-də və ata xətti ilə ötürülən Y-xromosom DNT-də olan polimorfizmləri öyrənmək lazımdır. Mitoxondri hüceyrələrimizdəki orqanoidlərdən biridir. Mitoxondrilərin özünün də DNT-si var və o, nüvədə olan DNT-dən asılı olmayaraq çoxalır. Mitoxondrilər yumurta hüceyrəsi vasitəsi ilə anadan övladlara ötürülür. Ata xətti ilə ötürülən Y-xromosomun dünyada polimorfizmlərə görə bir-birindən fərqlənən 20-yə qədər növü – haploqrupu mövcuddur. Bu haploqruplar latın əlifbası ilə A-dan T-yə qədər işarələnib. Haploqruplar polimorfizmlərin hesabına şaxələnmə üsulu ilə Y-xromosomun törəmə variantlarıdır. Hər bir haploqrup da, öz növbəsində, subhaploqruplardan ibarətdir. Hər bir haploqrup müəyyən bir coğrafi məkanda törənib, sonradan isə şaxələnərək subhaploqrupların əmələ gəlməsinə səbəb olub və insan miqrasiyası ilə yarandığı məkandan başqa yerlərə yayılıb. Azərbaycanlılarda rast gəlinən Y-xromosomlar 2003-cü ildə “Human Genetics” jurnalında İ.Nasidzenin çap olunmuş məqaləsinə əsasən E, C, K, P1, R1, R1a1, F, G, J2, I haploqruplara və subhaploqruplara aiddir.

Peter Underhill

Avropalılarda Y-xromosomun ən çox yayılan haploqrupları E, G, I, J, R və N-dir. Hal-hazırda Avropada yaşayan kişilərin 50 faizdən çoxu R haploqrupuna aiddir. R haploqrupuna aid olan insanlara Avropadan başqa Qərbi Asiyada, Mərkəzi Asiyada, Cənubi Asiyada və Şimali Afrikanın Sahel regionunda da rast gəlinir. Avropalıların böyük hissəsi R1 subhaploqrupuna aiddir. Bu subhaploqrup, öz növbəsində, şərti olaraq R1a və R1b qruplarına bölünür. R1a daha çox Avropanın şərqində, R1b isə qərbində yaşayan əhalidə rast gəlinir. 2014-cü ildə “European Journal of Human Genetics” jurnalında P.A.Underhillin birinci müəllifliyi ilə çıxan məqalədə R1a haploqrupu 120 populyasiya ilə müqayisə olunub. Bu nəticələrə əsasən, R1a-nın əsas ana şaxəsinə (M420) yalnız İran azərbaycanlılarında və türklərdə rast gəlinir. Bu da öz növbəsində, R1a daşıyıcılarının bu iki qrupdan törəndiyinə işarə edir. 2011-ci ildə N.M.Myersin birinci müəllifliyi ilə “European Journal of Human Genetics” jurnalında çıxan məqalədə, R1b haploqrupunun yayılması 118 Qərbi Asiya və Avropa populyasiyalarında tədqiq edilib. Bu haploqrupun da əsas ana şaxələri türklərdə aşkar olunub.

G haploqrupunun yayılması əkinçiliyin Asiyadan Avropaya yayılması ilə əlaqələndirilir. 2012-ci ildə S.Rootsinin məqaləsində G haploqrupunun İran azərbaycanlıları ilə bağlı olduğu göstərilir.

2000-ci ildə “American Journal of Human Genetics” jurnalında Z.H.Rosserin birinci müəllifliyi ilə çıxan məqalədə Avropada olan haploqruplar və dillər müqaisə olunur. Müəlliflər belə qənaətə gəlir ki, xalqlarası haploqrupların fərqi dil fərqləri ilə deyil, daha çox coğrafi sədlərlə əlaqədardır. Cengiz Cinnioğlu 2004-cü ildə “Human Genetics” jurnalında çıxan məqaləsində Avropada rast gəlinən haploqrupların və subhaploqrupların böyük

Cengiz Cinnioğlu

əksəriyyətinin Türkiyədə yaşayanlarda olduğunu geyd edir. Tarixdən bildiyimiz kimi, insanlar təqribən 20 min il əvvəl əkinçiliklə bağlı oturaq həyat tərzinə keçiblər. Yuxarıda adı çəkilən məqaləyə və başqa mənbələrə əsasən, əhali artımı və münbit torpaqların axtarışı Y-xromosom haploqruplarının və subhaploqruplarının Qərbi İrandan, Qafqazdan və Şərqi Türkiyədən Avropaya yayılmasına səbəb olub. Eyni zamanda həmin məqalədəki nəticələr “gen axının” bu regiondan şərqə doğru yönəlməsini də dəstəkləyir.

Türkdilli tayfaların Mərkəzi Asiyadan Qafqaza və Anadoluya ata xətti ilə gətirdiyi irsi informasiya azərilərdə və türklərdə, bir neçə mənbəyə əsasən, 5-10% təşkil edir. Oğuz tayfaları ilə bu regionlara ana xətti ilə gələn mitoxondri DNT-si isə bəzi mənbələrə istinadən 13-30%-ə qədərdir.

Haqqında danışdığımız Qafqazdan Avropaya “gen axını” məşhur ingilis dilçisi Kolin Renfryunun irəli sürdüyü Anadolu fərziyyəsini bir daha təsdiq edir. Müəllifə görə, Hindistandan Avropaya qədər böyük bir sahəni əhatə edən hind-Avropa dil qrupu da Anadoludan əkinçiliklə birgə yayılmışdır.

İran azərbaycanlılarının və qardaş türklərin Y-xromosomları haqqında olan məlu-

matlara istinadən demək olar ki, azərbaycanlılar Qafqazın ən qədim xalqlarından biridir! Bunu A.Şonberqin (A.Schonberg) 2011-ci ildə “European Journal of Human Genetics” jurnalında çıxan məqaləsi də təsdiqləyir. Bu məqalədə Azərbaycan, gürcü, erməni, türk, İran (türk olmayan) populyasiyalarının mitoxondri DNT-sinin müqayisəli təhlili verilib. Məqalədəki nəticələrə istinadən, Türk və İran toplumu 600 nəsil əvvəl (məqalədə bir nəsil 28 il götürülüb, bu isə 16800 il deməkdir) parçalanıb. 86 nəsil sonra isə türklər iki qrupa - anadolulara və azərilərə bölünüb. Həmin məqalədə gürcülər və ermənilər sonrakı bölünmələrin nəticəsi kimi göstərilir.

Göründüyü kimi, genetika sahəsində çalışan görkəmli dünya alimlərinin tədqiqatları da sübut edir ki, müasir azərbaycanlıların genetik kökləri 17-25 min il dərinliyə gedir; onlar Qafqazda ən qə-

Kolin Renfryu

dim məskunlaşmış etnoslardır, və müasir avropalıların böyük əksəriyyətinin genetik mənşəyi öz başlanğıcını buradan götürmüşdür.

Azərbaycanda müxtəlif iqlim zonalarının olmasını nəzərə alaraq, belə fərziyyə irəli sürmək olar ki, əkinçiliyin baş tutmaq ehtimalı qonşu regionlara nisbətən burada daha böyük idi. Təəssüf ki, Azərbaycan Respublikasında olan Y-xromosom haploqrupları kifayət qədər tədqiq olunmayıb. Bu istiqamətdə çalışan laboratoriyaların tədqiqatlarında da Azərbaycan Respublikasından alınmış DNT nümunələrinə lazımi qədər rast gəlinmir. Nəticədə azərbaycanlıların Qafqazda və regionda ən böyük və qədim xalq olmağına baxmayaraq, Azərbaycan genetik fondunun Avropa genetik fonduna təsiri qeyd edilmir. Bu çatışmazlıqdan erməni qrupları sui-istifadə edirlər. İranlı erməni alimlər azərbaycanlıların DNT nümunələrini tədqiq edərək üzə çıxardıqları nəticələri özlərinə əl verən şəkildə yayırlar. Sonra da həmin nəticələrə istinad edərək, azərbaycanlıların və türklərin kimliyini kiçiltməyə və öz ərazi iddialarına haqq qazandırmağa çalışırlar.

Azərbaycan molekular-bioloq tarixçilərimiz bir araya gəlib yuxarıda qeyd etdiyimiz arxeoloji və bioarxeoloji elmi tədqiqatları genişləndirməsələr, təbiidir ki, bizim 20-25 min illik tariximizə sahib çıxmasaq, başqaları ona sahib çıxacaqdır.

S.A.

Aqşın Tağıyevin bu çağırışı AMEA-nın və ali məktəblərin bioloji elm sahəsi mütəxəssislərini düşündürməlidir.

Alman alimi Kristofer Meiner hələ 250 il bundan əvvəl apardığı elmi tədqiqatlarla müasir dövrdə yaşayan xalqların ta qədimdən ilkin yaşadıkları əraziləri dəqiq müəyyənləşdirməyə imkan verən fikirlər söyləmişlər. Müasir genetik tədqiqatlar XXI əsrdə alman filosofunun irəli sürdüyü müddəaları təsdiqləyir. Lakin bir şeyi bəşəriyyət heç vaxt unutmamalıdır ki, Yer kürəsi İnsanın məskən saldığı bir planetdir. Dünyaya gələn hər bir insan irqindən, dilindən, dinindən asılı olmayaraq ətrafındakı həmcinsləri ilə mehriban şəraitdə yaşamaq, yaratmalıdır. Axı səmavi dinlərin heç birində torpaq üstündə bir-birini öldürüb-öldürməmək yazılmayıb.

Ə.Topçubaşovun “İstanbulda diplomatik söhbətlər” kitabının azərbaycanca nəşrinə ön söz

(Tərcüməçidən)

Müstəqilliyimizin bərpasından 3 il sonra, yəni, 1994-cü ildə “Ergün” nəşriyyatında rus dilində “İstanbulda diplomatik söhbətlər” adlı 10 çap vərəqi həcmində bir kitab işıq üzü gördü. Nəşr edəni Vahid Əziz idi. Həmin illərdə respublikanın iqtisadi vəziyyətini xatırlasaq, belə maraqlı, diplomatiya tariximiz üçün əvəzsiz, vacib bir kitabın nəşrinin çox sadə, nazik qabıqla çapı başa düşüləndir. Kitabın rus dilində nəşrinin təşəbbüskarları 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri, hazırda Azərbaycanın Polşadakı səfiri Həsən Həsənov, Nazirlər Kabineti yanında Baş Arxivlər İdarəsinin rəisi, əməkdar mədəniyyət işçisi, tarix üzrə elmlər doktoru Ataxan Paşayev və o zaman Nazirlər Kabineti yanında Baş Arxivlər İdarəsinin rəis müavini, tarix elmləri namizədi Vaqif Ağayev idi.

Ə.Topçubaşovun Mərkəzi Dövlət Arxivində və indiki Azərbaycan Prezidenti İşlər İdarəsi Siyasi Sənədlər Arxivində qorunub saxlanan əlyazmalarını sistemləşdirib nəşrə hazırlayanlar zamanında çox məsuliyyətli, xeyirxah, lazımlı iş görmüş – müasir oxucu üçün Azərbaycan Cümhuriyyəti xadimlərinin əzablı, iztirablı həyat və fəaliyyətini işıqlandıran “A.A.Топчибашев. Дипломатические беседы в Станбуле” adlı maraqlı bir kitab ərsəyə gətirmişlər. Kitab xarici işlər naziri Həsən Həsənovun “Redaktordan” giriş sözü ilə başlayır. Bu yazıda Ə.Topçubaşovun qısa tərcümeyi-halı və İstanbulda diplomatik fəaliyyəti işıqlandırılmışdır. Kitabın axırında verilmiş və tarix elmləri namizədi Vaqif Ağayevin hazırladığı “Şərhlər”, “Adlar göstəricisi” Əlimərdan bəy Topçubaşovun Türkiyədə 4-5 ay ərzində qeyri-adi fəaliyyətini, Cümhuriyyətimizin dünya dövlətləri tərəfindən tanınması üçün çəkdiyi çox gərgin zəhməti təsəvvür etmək, işıqlandırmaq üçün bir məxəzdir. Kitabın rus dilində nəşr edilməsindən xeyli müddət keçməsinə nəzərə alaraq, onun Azərbaycan dilində xalqımıza çatdırılmasını Cümhuriyyətimizin 100 illiyi qarşısında məqsədəuyğun bildim.

Bu kitabda Azərbaycan Cümhuriyyətinin diplomatiya tarixinə dair Əlimərdan bəy Topçubaşovun 1918-ci il sentyabrın 28-dən 1919-cu ilin yanvarın ortalarına qədər fəvqəladə missiya ilə İstanbuldakı fəaliyyəti öz bariz əksini tapmışdır.

Bu kitabdan əvvəl Topçubaşov haqqında Azərbaycan Sovet Ensiklopediyasının IX cildində verilmiş qısa məlumatdan və 1991-ci ildə “Elm və həyat” jurnalının 5-ci nömrəsindən başlayaraq, tarix üzrə elmlər doktoru Dilarə Seyidzadənin “Azərbaycan deputatları Dövlət Dumalarında” adı altında dərc olunan silsilə məqalələrdəki şərhlərdən başqa biliyə malik deyildim.

1986-cı ildə çap olunmuş Azərbaycan SSR-nin ensiklopediyasının IX cildində 5 cümləyə “layiq görülmüş” Topçubaşov haqqında məlumat bu cümlə ilə bitirdi: “Azərbaycanda burjuva millətçiliyi ideyalarını təbliğ etmişdir”.

Dilarə xanımın məqalələrindən isə artıq gələcək cümhuriyyətçilərdən biri olacaq Əlimərdan bəyin mübariz surəti “boylanırdı”. I Dövlət Dumasının çar tərəfindən qovulmasından sonra “Vıborq” bəyannaməsini imzalayan 200-ə yaxın Duma deputatından biri olan Topçubaşovun xalqın maraqları uğrunda mübarizədə hətta məhbəslərdən belə çəkinmədiyi aydın olurdu.

Müstəqil Azərbaycanın ilk diplomatının Osmanlı dövləti paytaxtında ali dövlət rəhbərləri və nazirləri, ABŞ, Böyük Britaniya, İtaliya, Hollandiya, İran, Ukrayna təmsilçiləri, Rusiyanın mühacirətdə olan sabiq dövlət xadimləri ilə görüşləri o qədər maraqlı qələmə alınmışdır ki, 100 ildən sonra da onlar böyük həvəslə oxunur və bu günümüz üçün də bir çox qaranlıq məsələlərə aydınlıq gətirmək baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Bu gün müsəlman ölkələrində müharibələr səngimir. 1979-cu ildə SSRİ Əfqanıstana hücum etməklə müsəlman şərqində dinclik, sakitlik pozulmuş, siyasi oyunbazların müxtəlif adlar altında yaratdığı terrorçu qruplaşmalar dünyanın ən qədim dövlətlərini, sivilizasiyaları müasir silahlarla yer üzündən silib yox etmək cəhdlərindən əl çəkmirlər. Burada Əlimərdan bəyin 1919-cu ilin ilk günlərində İranın xarici işlər naziri ilə söhbətindəki məqamları xatırlamaq kifayətdir: hələ yüz il bundan əvvəl siyasi xadimlərimizin fəhmlə, uzaqgörənliklə gördüklərini, hiss etdiklərini bu gün – XXI əsr müsəlman dünyası yaşayır: İraqda, Suriya-

da, Liviyada... şəhərlər yerlə yeksan, dinc əhali məhv edilir. 15 yanvar 1919-cu ildə İran xarici işlər naziri Müşavirəl Məmalik Əliqulu Xan Ə.Topçubaşovla söhbətində deyirdi: **“Əgər indi də bizim aramızda həmrəylik olmasa, deməli, biz hamımız ölmə, məhvə məhkumuq. Xüsusilə, Qafqazda əvvəlcə ruslar, sonra gürcülər, ermənilər (onlar nə qədər düşmənçilik etsələr də – yenə də xristiandırlar) sizi yeyəcəklər, sonra da bizi.”**

Həmin müsahibələrdə qaldırılmış problemlər, xüsusilə Qarabağ məsələsi bu günümüz üçün də aktualdır. Topçubaşovun hər müsahibi ilə söhbəti onun geniş dünyagörüşü, dərin biliyi, vətənpərvərliyi haqqında bizə ətraflı məlumat verir. Topçubaşov müsahibləri ilə söhbətində öz vətəninə, yaratdıqları dövləti – müstəqil Azərbaycanı bütün dünyaya tanıtmğa, qorumağa gədən cəsur bir xadim idi. Çünki bu yeni dövlətin torpağında, sərvətində gözü olanlar lap çox idi. Qafqaz deyəndə xaricilərin yadına ilk düşən erməni olurdu. Ona görə Topçubaşov Azərbaycan türklərinin səsini hər yerə çatdırmağa can atırdı, çalışırdı. Məsələn, yolüstü İstanbulda dayanan amerikalı hərbiçi, Amerika prezidenti, ermənipərəst Vudro Vilsona çox yaxın olan mister Braunla İtaliya Səfirliyinin binasında söhbətdəki bir məqama diqqət yetirək. Əlimərdan bəy özünü təqdim edir. Mister Braun ayağa qalxıb salamladır:

“Mister Braun:

- Hə, Azərbaycan! Deməli, siz ermənilərdənsiniz?

Topçubaşov:

- Bağışlayın, Qafqaz Azərbaycanında, düzdür, ermənilər də vardır, lakin onların sayı çox azdır; Azərbaycanın əhalisi isə azərbaycanlı müsəlman türklərindən ibarətdir”.

Bu mənada İran diplomatik nümayəndəsi Mirzə Mahmud xanla da söhbət maraqlıdır:

“İran nümayəndəsi:

- Siz özünüzü Azərbaycan türkləri adlandırırsınız. Halbuki, Azərbaycanda, ümumiyyətlə Qafqazda və İranda türklər heç yoxdur, onların hamısı farslardır, sizin ata-babalarınız fars olub”.

Topçubaşov nəinki Azərbaycanın müstəqilliyini tanıtmalı, qorumalı, üstəlik burada yaşayanların məhz Azərbaycan türkləri olduğunu da bu adamlara bildirməli idi.

Türk və İslam aləmində bizim üçün ilk xalq cümhuriyyəti yaradan xadimlərin böyük əksəriyyətinin taleyi faciəli olub, onlar vətəndən uzaqlarda, qürbət ellərdə dünyasını dəyişiblər. Onların hər biri qurduqları, yaratdıqları dövlətin “səfasını” yox, “cəfasını” çəkməli olmuşlar. Belə faciəli həyat yaşayanlardan biri də müstəqil Azərbaycanın XX əsrin əvvəllərində ilk parlament sədri Əlimərdan bəy Topçubaşov idi.

Kitabın əlimdəki nüsxəsində bəzi səhifələrdə şriftlər o qədər soluxub ki, oxumaq mümkün deyil. Həmin səhifələri oxumaq üçün kitabın yeni nüsxələrini axtarmalı oldum. Bu işdə mənə Cümhuriyyət dövrünün fədakar tədqiqatçılarından olan tarix üzrə elmlər doktoru, professor Solmaz Rüstəmovə-Tohidi kömək etdi. İşinin çox olmasına baxmayaraq, kitabın redaktəsini böyük həvəslə öhdəsinə götürdüyünə görə Solmaz xanıma çox minnətdaram.

Bu gün müasir azərbaycanlının ixtiyarında Ə.Topçubaşov haqqında xeyli ədəbiyyat vardır. Azərbaycan Diplomatıya Akademiyası tərəfindən 2013-cü ildə buraxılmış tarix üzrə elmlər doktoru Cəmil Həsənlinin “Tarixi şəxsiyyətin tarixi” adlı 600 səhifəlik sanballı əsəri iki min tirajla ilk parlament sədrimizi, ilk diplomatımızı Azərbaycan tarixinin yaddaşına əbədi salmışdır. Qeyd edirəm ki, bu əsər 2014-cü ildə Moskvada da “Nauka” nəşriyyatı tərəfindən rus dilində çox nəfis şəkildə “Жизнь за идею” adı ilə min nüsxə tirajla nəşr edilmişdir.

Hazırda “ADA” Universitetinin (keçmiş Azərbaycan Diplomatıya Akademiyası) rektoru, fizika-riyaziyyat üzrə elmlər doktoru Hafız Mircəlal oğlu Paşayev həmin kitaba yazdığı müqəddimədə qeyd edir:

“Əlimərdan bəy Azərbaycanın milli kimliyini müəyyən edən və Qərb sivilizasiyasına qovuşmağı ideya istiqaməti kimi hədəf göstərən ilk böyük ictimai-siyasi xadimlərdən biri, bəlkə də birincisi idi. Onun simasında Azərbaycanın keçdiyi tarixi prosesin dünyaya təqdim edilməsinin əhəmiyyətli məqamları vardır. Əlimərdan bəylə bağlı tarix canlı tarixdir, milli dirilik fəlsəfəsinə özündə yaşadan tarixdir. Əlimərdan bəy müstəqil Azərbaycan diplomatiyasının əsasını qoyan şəxslərdən biridir”.

Tarixi sənədlərlə zəngin olan bu əsərdə Topçubaşovun tərcümeyi-halı çox ətraflı qələmə alınmış, ictimai-siyasi fəaliyyəti geniş, əhatəli işıqlandırılmışdır. Kitabda Topçubaşovun həyatının müxtəlif anlarını əks etdirən şəkillər də bizim üçün çox qiymətlidir.

Ə.Topçubaşov bəzilərinə coğrafi ərazi kimi tanınan Azərbaycanı XX əsrin əvvəllərində dünyanın siyasi xəritəsinə bir dövlət kimi “yazdırmağı” bacaran cümhuriyyətçilərin – kiçik, lakin “möhtəşəm dəstə”nin üzvlərindən biri idi.

Əsrlərlə İran dövlətinin tərkibində olan, Rusiya imperiyasına ilhaq edildikdən sonra isə bir neçə quberniyaya bölünmüş ərazilərdə həmin “möhtəşəm dəstə”nin: Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Əlimərdan bəy Topçubaşov, Fətəli xan Xoyski, Nəsim bəy Yusifbəyli, Həsən bəy Ağayev, Məmməd Həsən Hacınski, Xosrov bəy Sultanov və digərlərinin gərgin fəaliyyəti sayəsində yaranan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti 1920-ci il yanvarın 11-də Versalda Paris Sülh Konfransının Ali Şurası tərəfindən de-fakto tanındı, dünyanın siyasi xəritəsinə müstəqilliyi təsdiqlənmiş yeni, Azərbaycan dövlətinin adı yazıldı.

1920-ci il 28 aprel çevrilişi cümhuriyyətçilərin bəzilərinin Azərbaycana qayıtmasının qarşısını birdəfəlik aldı. Onların mühacir həyatı başladı. Əlimərdan bəy bir daha Azərbaycana görmədi. 14 il Fransada ailəsi ilə birlikdə mühacir həyatı yaşayan Əlimərdan bəy yenidən Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda, – bu dəfə sovet rejiminə qarşı, – mübarizəsini davam etdirdi. Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin sözləri ilə desək, 23 ay müstəqilliyin dadını görən xalqımız 1991-ci ilin oktyabrında yenidən öz müstəqilliyini elan etdi.

Fransada – Parisdə yaşayan Topçubaşovlar ailəsi maddi çətinliklər ucbatından 14 ildə 6 dəfə mənzillərini dəyişməli olmuşdu. Lakin bütün bu köçlər, daşınmalar zamanı Əlimərdan bəy həyatı qədər sevdidi Azərbaycana aid sənədləri evdən-evə daşımaqdan usanmamışdı. O, fəhmlə inanırdı ki, Azərbaycan gec-tez yenidən müstəqilliyinə qovuşacaq və onun qoruyub saxladığı sənədlər yaşadığı dövrün salnaməsini yazmaq üçün əvəzsiz, qiymətsiz olacaq, necə ki, olmuşdur.

Kitabda Ə.Topçubaşovun 37 görüşünün əlyazmasının mətni toplanmışdır. Müxtəlif əqidəli, müxtəlif maraqlara xidmət edən, müxtəlif millətlərdən olan diplomatlarla aparılan söhbətlərin hamısında Topçubaşov yalnız bir amala – yaradılmış müstəqil dövlətini tanıtmaya çalışmış və sonda buna nail olmuşdur.

Kitab tərcümə edilərkən Topçubaşovun üslubu olduğu kimi saxlanılmaqla sinxron çevirməyə üstünlük verilmişdir. Danışıqların mətninə hər hansı müdaxilə edilməmişdir.

Akademik Rəfael Hüseynov bu gün yaşadığımız müstəqil Azərbaycan dövlətinin bünövrəsini qoyan cümhuriyyətçilər haqqında məqalələrinin birində yazmışdır:

“Bu gün müstəqil dövlətimiz varsa, buna görə biz o qurucu insanlara, hər açılan səhərlərimizlə, müstəqil yaşadığımız hər yeni günümüzlə başlanan hər yeni azad, asılılıqdan uzaq sabahımızla borcluyuq”.

Kitabın sonunda 1934-cü ildə Berlində çıxan Azərbaycan Milli Qurtuluş Hərəkatının orqanı olan “Qurtuluş” jurnalının bütünlüklə Ə.Topçubaşova həsr olunmuş ikinci nömrəsi və Əlimərdan bəyin həyatını əks etdirən, o cümlədən Cümhuriyyət dövrünün tədqiqatçılarından Solmaz Rüstəmovə-Tohidinin Fransadan – Parisdən, Əlimərdan bəy Topçubaşovun şəxsi arxivindən gətirdiyi və ilk dəfə bu kitaba daxil edilən fotosəkillər verilmişdir.

200 ildən bir qədər artıq müddətdə Rus imperiyasının əsarətində, sonra da SSRİ-nin tərkibində yaşamış və döyüş qabiliyyətinin az qala unudurulmuş xalqımız 44 gündə sanki yenidən dünyaya öz varlığını sübut etdi. Düzdür, II Dünya müharibəsində (1941-1945) “Ana Vətən çağırır” şüarı altında Böyük Vətən müharibəsi zamanı cəbhədə minlərlə azərbaycanlı alman faşistləri ilə vuruşub qəhrəman olurdular. Lakin 2020-ci ilin sentyabr-noyabr döyüşləri, II Qarabağ döyüşləri məhz bizim, Azərbaycan torpaqlarında gedən Vətən müharibəsi idi.

Analar, atalar gənc oğullarını vətən torpaqlarını mənfur, mənfə mənada analoqu olmayan erməni faşistləri ilə ölüm-dirim savaşına yola salırdı. Onu da söyləyirdilər ki, Hərbi Komissarlıqda cəbhəyə getmək üstündə dava düşürdü. Siyahıya alınmaq üçün inadkar gənclər məhz onu cəbhəyə göndərmək üçün növbədə dayanarkən yanındakının evli olduğunu, onun uşaqlarının varlığını öyrəniş, davaya məhz onun göndərilməsini “tələb” edirdi. Ay yarımliq müharibə bütün dünyaya göstərdi ki, xalqımızın Cavad xanları, Polad Həşimovları, Mübariz İbrahimovları yaşayırmış, Vətəni qorumaq üçün hər an hüququndan keçən əsgərlərimiz minlərlədir.

30 il işğal altında qalmış torpaqlarımız çox sürətlə azad olundu və azad olunmuş torpaqlara ayaq basan əsgərlərimiz abad, gözəl şəhər, kəndlər əvəzinə sözün əsl mənasında xarabazarlara çevrilmiş çöllü biyabanlarla rastlaşdılar. Azad olunmuş torpaqlarda basdırılmış minələr bizə müqəddəs torpaqlarımızda sərbəst gəzməyə “hələlik imkan” vermir. Lakin “mina müharibəsindən də uğurla çıxacağıq. Erməni faşistlərinin (mən heç vaxt faşist erməni xalqı sözünü işlədə bilmərəm, xalqın içində həmişə, necə deyirlər, “meşə çaqqalsız olmaz” məsəlində olduğu kimi, vətənsiz millətini fəlakətə sürükləyən Aqanbekyanlar, Balayanlar, Sarkisyanlar, Paşinyanlar kimi çaqqallar olacaq) başı müvəqqəti yaşadığı, çörəyini yediyi torpaqlardan çıxarkən daha nə cür ziyan yetirməyin yollarını “icad etməyə pərgar” olanların son

cəhdləri əbəddir. Dünyada qiyməti olmayan üç neməti – torpağı, suyu, günəşi ki özləri ilə apara bilməyəcəklər, onlar əbədidir və qədrini bilənləri həmişə məsud edəcəkdir. Biz də işğaldan qurtarmış torpaqlarımızda həyatın yenidən canlandığını görəcəyik.

İldırım sürəti ilə irəliləyən ordumuzun qalib yürüşünü görən Minsk qrupunun üzvlərindən Rusiyanın vasitəçiliyi ilə nəhaqqan tökülməsinin qarşısını almaq niyyəti ilə noyabrın 9-dan 10-na keçən gecə müharibənin dayandırılması üçün üç tərəfli sülh bəyannaməsinin bağlanmasına nail oldu. Müharibə qurtardı. 10 noyabr bəyannaməsindən sonra Rusiya Federasiyasının prezidenti bir mesaj göndərdi ki, işğaldan azad olunmuş ərazilərdəki xristian kilsələri və məbədlərinin qorunub saxlanılmasına Azərbaycan dövləti xüsusi qayğı göstərsin. Görəsən belə bir mesaj göstərəkən müxtəlif rəsmilərin işğal olunmuş torpaqlarımızdakı dağıdılmış, viran qoyulmuş məscidlərimizdən, Ermənistan ərazilərində dağıdılmış min illik məscidlərimizdən, Sərdar sarayından xəbəri varmı?!

Aşağıda oxuyacağınız məqalə bu gün Ermənistan adlanan ərazidə əcdadlarımızın min illərlə burada yaşadığını təkzibedilməz faktlarla sübut edir. Özü də bunu yazan ingilis coğrafiyaşünası X.F.Linçdir.

Ülkər Hüseynova,
AJB-nin üzvü

ERMƏNİSTANDA MƏSCİDLƏR

Ani şəhərində Məscid və Minarənin qalıqları

"Ani şəhərində görkəmli binalardan biri də çoxküncü minarəsi olan məsciddir. Arpa çayının sağ sahilindəki qayanın üstündə, dağılmış körpünün yanında ucalır... Məscid Aninin ilk hakimi Manuçöhr (1028-1034) dövründə tikilmişdir"

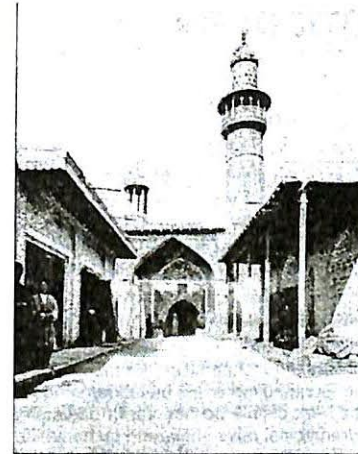
də çap olunub. 600 səhifəlik kitab 22 fəsildən ibarətdir. Mən kitab haqqında geniş məlumat vermək fikrində deyiləm. Yalnız "Ermənistan" kitabında türk məhəllələri, məscidlərimiz haqqında məlumatları oxucuya qısa şəkildə çatdırmaq istəyirəm. Beləliklə, əsərdə ya-

Qarşımda bir kitab var: "Армения" (Путевые очерки и этюды). 1910-cu ildə Tiflisdə M.Martirosyansın Puşkin küçəsi mənzil 3-də yerləşən mətbəəsində çox nəfis şəkildə çap olunmuşdur. Kitabı İngiltərə parlamentinin və Kral Coğrafiya Cəmiyyətinin üzvü, Şərq ölkələri üzrə məşhur səyyah, XIX əsrin axırlarında 2 dəfə – 1893 və 1898-ci ildə Ermənistanı səyahət etmiş X.F.Linç yazmışdır. Əsəri ingilis dilindən rus dilinə Yelizaveta Cunkovskaya tərcümə etmişdir. Kitabın erməni dilinə tərcümə olunub-olunmamasından xəbərim yoxdur. İki hissədən ibarət kitabın birinci cildində 197 şəkil, illüstrasiya, xəritə, müxtəlif planlar, bibliografik siyahılar. Ermənistanın və onunla sərhəd ölkələrin xəritəsi verilmişdir. Titul səhifəsində bu məlumatlardan sonra "I cild, Rusiya əyalətləri" sözləri yazılıb. Maraqlıdır ki, rus dilində çap olunan kitab Rusiyada deyil, məhz Tiflisdə erməni mətbəəsin-

İrəvanda Gey məscidi

zılır: "Şəhərin (İrəvanın) əhalisi sıx olan məhəllələri ikiyə – şərq və qərb hissələrinə bölünmüşdür. Şərq hissəsində türklər, qərbdə ermənilər məskunlaşmışdır. Türklər məhəlləsində məscid, ermənilər məhəlləsində isə kilsə vardır. Kilsələr daşdan tikilib, kiçik və gözə çarpmayıdır. Onlar yaxın keçmişdə, zövqsüz bərpa edildiyindən tanınmaz dərəcədə dəyişmişdir...

Gey Məscidinin giriş qapısı

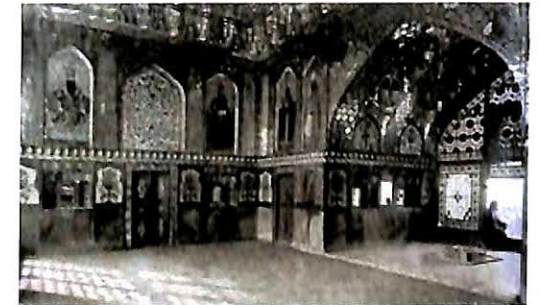
kənarlarından aşıb-daşan hovuz var. Bura qocaman qarağaclar kölgə salır. Georginlər əkilmiş çiçək ləkləri göz oxşayır...

Uzunlu 87, eni 58 addım olan həyətdə ecəzkar sakitlik hökm sürür... Bir hörmətli molla bizə dedi ki, Gey Cami Nadir şahın dövründə (1736-1747) sərdar Hüseyn Əlixan tərəfindən tikilib.

...Mən türk məhəllələrində üç məscid

saydım – Hacı Nəsrulla bəy məscidi və Şer Cami şəhər məscidi formasına görə tamamilə bir-birinin ceynidir. Onların qapılarının çöl tərəfində türk dilində inşa tarixini göstərən yazılar vardır. Biz belə başa düşdük ki, məscid hicri tarixi ilə 1098-ci ildə tikilib..

Müqəddəs Zoravar kilsəsinə Tiflis yoluna qayıdib asanlıqla mərkəzi parka düşmək olar. Müsəlmanların Gey Məscidi – Gey Cami də buraya yaxındır. Bu məscid İrəvanda türk evlərinin əhatəsində yerləşir. Məscidin yaxınlığında erməni məhəllələri də vardır. Kiçik dükənləri olan bazarın ensiz küçələri gəlib məscidə çıxır. Məscidə divarları rəngbərəng kərpiclərlə haşiyələnmiş əzəmətli minarənin yanındakı gözəl qapıdan daxil olurlar. Həyətin ortasında suyu

Sərdar sarayından bir görünüş

Onun da həyatində gül-çiçəklər əkilmişdir... İnsan burada dincəlmək üçün bundan artıq heç nə arzulamazdı.

...Ani şəhərində görkəmli binalardan biri də çoxkünlü minarəsi olan məsciddir. Arpa çayının sağ sahilindəki qayanın üstündə, dağılmış körpünün yanında ucalır... Məscid Aninin ilk hakimi Manuçohr (1028-1034) dövründə tikilmişdir”.

“525-ci qəzet”, 2020

TƏRCÜMƏLƏR

AZƏRBAYCAN TƏRCÜMƏ ENSİKLOPEDIYASI

- Sərəncamlar, sənədlər
- Tərcümə elm sahəsi kimi
- Tərcümənin nəzəri və praktik prinsipləri
- Tərcümənin fəlsəfi əsasları
- Tərcüməşünaslığın predmeti və problematikası
- Azərbaycanda tərcümə ədəbiyyatı tarixi
- Personalilər
- Tərcümə terminləri lüğəti

HÜSEYNOVA

Ülkar İbrahim qızı
(d. 1937, Şəki) – filoloq,
tərcüməçi. Azərb. Dövlət
Un-tinin (indiki
BDU) filologiya fakül-
təsində təhsil almışdır
(1955-60). 1966 ildən

«Elm və həyat» jurnalı-
nda (şöbə müdiri, baş redaktor müavini,
baş redaktor) işləyir. Hazırda həmin jurnalın
baş redaktor müavini. 45 il ərzində dərc
olunmuş elmi-publisistik məqalələrinin bir
qismi «Elm və həyat»-ın işığında» (2004)
adlı kitabında toplanmışdır. A.A.Zakın «6,
7, 8, 9 yaşlı uşaqların intellekt qabiliyyətinin
inkişaf etdirilməsi» adlı 3 cildlik kitabının
tərcüməçi və redaktorlarından biridir.

Tərcümələri:

1. Fikrət Sadiqov. Heydər Əliyev və
Azərbaycanın Kimya Sənayesi. Bakı:
Azərbaycan, 2003.
2. Fey Zadə. Qeyri-səlis məntiqin atası ilə
həyatım və səyahətlərim. Bakı: Qafqaz,
2006, 368 s.
3. Ana bətnindəki uşaq şəxsiyyətdir. Bakı:
Nurlan, 2013, 255 s.
4. A.Z.Zak. 6, 7 yaşlı uşaqların intellekt
qabiliyyətinin inkişaf edilməsi. Bakı:
Elm və həyat, 1999, 309 s.; Bakı: Sabah,
2013, 255 s.
5. Əlimərdan bəy Topçubaşov. İstanbul-
da diplomatik görüşlər (Azərb. Respub-
likasının fəvqəladə səfəri və səlahiyyətli
nazirinin qeydləri). 1918-19 illər. Bakı,
Aspoliqraf, 2018, 368 s.

HÜSEYNZADƏ

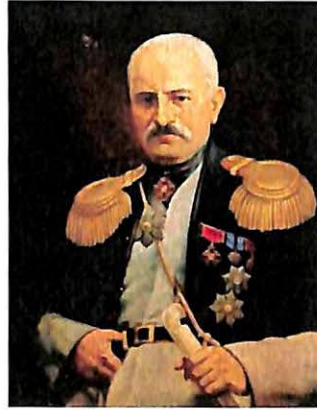
Əli bəy Hüseyn bəy
oğlu (24.2.1864,
Salyan – 17.3.1940,
İstanbul) – ictimai
xadim, həkim, jurnalist.

yazıçı-publisist. Tibb professoru. Tiflisdə
birinci şəhər gimnaziyaasında oxumuş (1875-
85), Peterburq Un-tinin fizika-riyaziyyat
(1885-89), İstanbul Un-tinin hərbi tibb
fakültəsində (1890-95) ali təhsil almışdır.
1897 ildə Türkiyə-Yunanistan müharibəsi
başlayarkən «Hilali-əhmər» heyətində türk
ordusu tərkibində Tesaliyaya ezam edilmiş,
3 il hərbi xidmətdə olmuşdur. 1900 ildə
İstanbul Un-tinin dərzi-zöhrəvi xəstəlikləri
kafedrasında prof. köməkçisi (dosent)
vəzifəsinə seçilmişdir. Eyni zamanda elmi
və bədii yaradıcılıqla da məşğul olmuş, A.
Cövdətin nəşr etdiyi «Ramazan bağçası»
məcəmüsi ilə əməkdaşlıq etmişdir. İstanbul
Un-tində siyasi fəaliyyətlə də məşğul olmuş,
Osmanlı sultanı Əbdülhəmid rejiminə qarşı
«İttihad və tərəqqi» partiyasının əsasını
qoymuşdur. Orada siyasi təqiblərə məruz
qaldığından, 1903 ildə Bakıya köçməyə
məcbur olmuş, jurnalistika sahəsində çalış-
mağa başlamışdır. «Həyat» qəzetinin (1905-
06), «Füyuzat» jurnalının (1906-07), Ə.
Topçubaşovun həbsindən sonra «Kaspi»
qəzetinin baş redaktoru olmuşdur. İctimai-
siyasi fəaliyyətlə də məşğul olmuşdur. 1905
ilin aprelində «Ümumrusiya müsəlmanları-
nın ehtiyaclarına dair» qraf Vitteyə təqdim
etmək üçün Peterburqa göndərilən Rusiya
müsəlman liderlərindən ibarət 11 nəfərlik
heyətdə təmsil olunmuş, Rusiya Müsəlman
İttifaqının gizli şəkildə çağırılmış qurul-
taylarının işində iştirak etmişdir.

1907 ildə Əbdülhəmidin təzyiqi altında
«Füyuzat» jurnalı bağlandıqdan sonra H.
pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuş. Bakıda
«Səadət» məktəbinin müdiri olmuş, «Tə-
rəqqi» və «Həqiqət» qəzetlərində çalış-
mışdır. «Siyasəti-fürusət» əsərini də həmin
vaxtlarda hissə-hissə nəşr etdirmişdir. Əb-
dülhəmid hakimiyyətdən salındıqdan iki
il sonra inqilabçı yoldaşlarının dəvətilə
1910 ildə Türkiyəyə getmiş, İstanbul Un-
tində prof. vəzifəsində pedaqoji fəaliyyətini

“Kaspi” qəzetindən səhifələr

XX əsrin sonlarında ikinci dəfə müstəqillik qazandıqdan sonra sovetlər dövründə təsadüfi hallarda, həm də burjua ideologiyasına xidmət etdiyi iddia olunan bir sıra mətbuat orqanlarının fəaliyyətinə yeni baxış yarandı. “Kaspi”, “Füyuzat”, “Kəşkül”, “Ziya”, “Şərqi-rus” və s. qəzet və jurnallarımız arxivlərdən çıxarılaraq, latın qrafikası ilə yenidən kitab halında nəşr edildi. Milli-mənəvi sərəvətimiz olan bu mətbu nəşrlərdə zamanəsinin problemlərini çox maraqlı, obyektiv işıqlandıran yüzlərlə yazılar bizə keçən əsrin əvvəllərində Azərbaycan həyatının məqamlarını təsvir edir.

Bu baxımdan “Kaspi” qəzetinin 1903-cü il 26 oktyabr, 230-cu sayında Əlimərdan bəy Topçubaşovun M.F.Axundova həsr olunmuş məqaləsi çap olunmuşdu. Həmin ildə dövrün ziyalıları Axundovun məşhur komediyalarının yazılıb çap olunmasının 50 illiyini qeyd edirdilər. Müsəlman aləmində belə bir ədəbi yubileyin keçirilməsi çox nadir hadisə idi.

Qəzet 1911-ci ildə isə dahi dramaturqumuzun yubiley hazırlıqları və şənliklərini çox ətraflı işıqlandırmışdı. “Kaspi”də çap olunmuş bəzi məqalələri tərcümə edərək XXI əsr oxucularının diqqətinə çatdırırıq.

AXUNDOVUN YUBİLEYİNƏ

Noyabrın 16-da “Nicat” cəmiyyətinin qiraət zalında yubiley komitəsinin iclası keçirildi. İclası açan yubiley komitəsinin sədri Qara bəy Qarabəyov işlərin gedişatı haqqında məlumat verdi. Keçiriləcək yubileyin proqramı oxundu. Əbdürrəhman Haqverdiyevin yeni “Mirzə Fətəli” pyesi müzakirə olundu. Müəllif əsəri yığıncaqdakılara bərkədən oxuyur. Sonra yubiley komitəsinin üzvləri tərəfindən Müəllimlər cəmiyyətindən seçilmiş müəllimlər

limlər haqqında məlumat verilir. Komitənin katibi Haqverdiyev yubiley üçün yazılmış kantatani oxuyur. Qərara alınır ki, əsər yubileyin açılışı zamanı ifa olunsun. “Nicat” cəmiyyətinin sədr müavini bildirir ki, “Nicat” cəmiyyəti tərəfindən komitənin sərəncamına yubiley tədbirləri üçün 800 manat pul ayrılıb, katib onu da bildirir ki, komitə tərəfindən dahi dramaturqun tərcümeyi-halı və əsərlərinin tənqidi öçerkləri də hazırlanır. Baxış üçün redaksiya komissiya seçir, sonra mümkün olsa, bu öçerklər çap olunaraq tamaşaçılara paylanacaq. Sədr yubileyə Bakıdan və digər şəhərlərdən çağırılacaq adamların, cəmiyyətlərin nümayəndələrinin adlarını oxuyur.

Siyahı təsdiq olunur.

Axundovun Yelizavetpolda da (Gəncə – tərc.) yubileyinin keçirilməsi qərara alınır. Bu şəhərdə də xüsusi komitə seçilmişdir. Komitə Bakıda “Nicat” cəmiyyətinə Axundovun klişesinin portretini göndərilməsini xahiş edib. Bizə bildirirlər ki, yubiley Bakı tədbirlərindən bir neçə gün əvvəl keçiriləcək.

“Kaspi” qəzeti, № 261, 19 noyabr 1911

Müsəlmanların həyatı və mətbuatından

Tanınmış müsəlman ədəbiyyatşünası-pedaqoq Firidun bəy Köçərlinski Axundovun yubileyi ərəfəsində dramaturq Mirzə Fətəli Axundovun tam tərcümeyi-halı və əsərlərinin tənqidi öçerklərini nəşr etmişdir. Kitabçada dramaturqun tanınmış şair Zakir ilə yarışmaları da verilmişdir. Müəllif Axundovun komediyalarını təhlil edərək, dramaturqun məqsədini azərbaycanlı müsəlmanlar arasında

Kitabın sonunda müəllif yazır:

“Əgər müəllif peyda olub soruşsa ki, onun xalqı nə edib, biz ona yalnız belə cavab verə bilərik: biz heç nə eləməmişik, qəflət yuxusuna getmişik”.

Kitabın qiyməti 30 qəpikdir.

“Kaspi” qəzeti, № 268, 29 noyabr 1911

“Kaspi” qəzetindən səhifələr

Mehdi bəy Hacımski Yüzillik yubileyi münasibətilə

Dahi dramaturq, müsəlman teatrının banisi Mirzə Fətəli Axundov 1811-ci ildə Nuxa şəhərində anadan olmuşdur. Yeddi yaşından yetim qalmış Fətəli ana tərəfdən dayısı Axund Hacı Ələsgərin himayəsində böyümüşdür. Axund Hacı Ələsgər dövrünün tanınmış din xadimlərindən idi. O, bacısı oğlu Fətəlini də ilahiyyatçı, din xadimi kimi yetişdirmək istəyirdi. Ona görə Məkkəyə ziyarət gedərkən bacısı oğlunu Yelizavetpolda Axund Molla Hüseynin yanında oxumağa qoyur.

Lakin tezliklə Mirzə Fətəlinin həyatında böyük dönüş baş verir. Zəmanəsinin alim-filosofu Mirzə Şəfi ilə görüş onu Avropa ədəbiyyatını öyrənməyə sövq edir. 17 yaşında Nuxaya qayıdan Mirzə Fətəli şəhərdə yenidən açılan qəza məktəbinə daxil olur. Kursu bitirdikdən sonra, o, dayısına müraciət edir ki, onu işə düzəltsin. Dayısı Axund Hacı Ələsgər onun xahişinə iltifat göstərərək onu Tiflisdə Qafqaz canişini baron Rozenin yanında tərcüməçi vəzifəsinə düzəldir. Baron Fətəlinin istedadını görərək çinovniklərdən birinə tapşırır ki, onunla rus dili ilə məşğul olsun. Mirzə Fətəli özü də boş vaxtlarında Avropa ədəbiyyatını oxumağa başlayır. Bu haqda o, tərcümeyi-halında yazır: “Baron Rozendən sonra mənim himayədarım general, feldmarşal knyaz Vorontsov oldu. Onun yanında mənim yazıçılıq qabiliyyətim özünü (üzə çıxdı) göstərdi. Mən yazdığım əsərləri ona göstərdim, baron onları təriflədi, ilk dəfə Tiflis teatrında pyesim tamaşaya qoyuldu; yeddi pyes rus dilinə tərcümə edildi, pyeslər haqqında Peterburq və Berlin qəzetləri yazdı. 1857-ci ildə mən müsəlman əlifbasında islahat aparmaq istədim, ona görə Konstantinopol və Tehrana getdim. Bu haqda çox danışdılar, lakin mən heç nə edə bilmədim. Əfsuslar olsun ki, müsəlman başçıları öz əlifbalarının islahatı haqqında düşünmürlər, lakin bu hər şeydən vacibdir”.

Mədəniyyət və tərəqqi uğrunda mübarizi, cəsatərli satirik, əsərlərində öz xalqındakı çatışmazlıqlarını, yanlışlıqlarını, cahilliyini parlaq və güclü obrazlarla “qamçılayan”, xalqını qəlbədən

sevən, ona ürəkdən acıyan – bax, Mirzə Fətəlini əsərlərindən belə tanıyıırıq. Onun əsərlərinin biri xarici dillərə tərcümə edilib.

Mirzə Fətəli Axundov polkovnik rütbəsində 1878-ci il, fevralın 28-də Tiflisdə vəfat edib, müsəlman qəbiristanlığında dəfn olunub. Onun məzarı üstündə heç bir abidə ucaldılmayıb. Əvəzində gələcək nəsillər bu gün onun xatirəsini ehlə hörmətlə yad edirlər ki, o, heç vaxt öz xalqının yaddaşından silinməyəcək. Bu təntənəli gündə hər bir müsəlman öz borcunu yerinə yetirərək bu böyük mürşidinin – Mirzə Fətəli Axundovun xatirəsini yad etməlidir.

“Kaspi” qəzeti, № 271, 2 dekabr 1911

Hacı bəy Şirvanski Mirzə Fətəlinin yubileyinə

Bu gün “Nicat” xeyriyyə cəmiyyətinin təşəbbüsü ilə xüsusi təşkil olunmuş yubiley komitəsi idarə heyəti, cəmiyyətin seksiyaları və dəvət olunmuş nümayəndələrlə birlikdə Hacı Zeynalabdin Tağıyevin teatrında ilk müsəlman dramaturqu, Qafqazda keçən əsrin böyük ictimai xadimi mərhum Mirzə Fətəli Axundovun anadan olmasının 100 illik yubileyini keçirir.

Bu təntənəli yubileyin xüsusi əhəmiyyəti həm də ondadır ki, bu təntənə yalnız bizim həyatımızda nadir hadisə deyil, – demək olar ki, bütün Şərqdə müstəsnaıdır.

Həqiqətən, Şərqdə böyük dahilər, söz və fikir korifeyləri dünyaya gəlib, onların adları yad olan Qərbdə də şan və şöhrət, ölməzlik qazanıb, lakin əfsus ki, onların qəbirləri unudulmuş, həm də izsiz-soraqsız itmişdir.

Biz hələ gələcək nəsillərə cəmiyyətimizin öz dahi oğullarını unutmadığını, onların xatirəsini yad edən hər hansı tədbirlərin keçirilməsindən danışmırıq.

Utancvericidir ki, əsrlər keçir, bu gün də ağillara hökmran Firdovsi, Hafiz, Füzuli, Rumi, Sədi və b. şair və yazıçıların yaratdıqları əsərlər gələcək nəsillərə yalnız zənginlərin imarətlərində, ya da alim ticarətçilərin toz basmış rəflərində mövcud olan nadir nüsxələri vasitəsi ilə ötürülür.

Onların ecəzkar, dahi əsərlərini toz basır, güvə yeyir, bu ehtiramsızlıq, hörmətsizlik deyilmi?

Bu haqda yazmaq çox eyibdir, lakin nə edəsən ki, real həqiqət belədir. Avropalıların öz xadimlərinə belə hörmətlə yanaşmaqları müqabilində biz məzəmmətə layiqik. Onlar özlərinin, hətta az tanınan xadimlərinə böyük diqqət və məhəbbət göstərirlər. Biz isə ölməz sənətkarlarımıza da laqeydik.

Avropalılardan xeyli geridə qalan rusların fəaliyyətini izləyin. Siz əmin ola bilərsiniz ki, bütün maneələrə baxmayaraq, cəmiyyət öz əməkdar xadimlərinə lazımi dərəcədə qiymət verir, hələ şəhərləri deyil, bir çox kəndlərdə siz dahi yazıçı, rəssam, həkim, alimin adı verilmiş məktəb, kitabxana, müxtəlif cəmiyyətlərə rast gələrsiniz. Hələ bununla kifayətlənməyib, cəmiyyət onların əsərlərini çap edib geniş kütlələrə çatdırır, heykəlləri qoyulur, təntənəli yubileyləri keçirilir.

Bəs bizdə siz nə taparsınız?

Heç nə...

Niyə belədir?

Hansı cərx-i-fələk bizim ağlımızı, hisslərimizi korşaldıb. Görəsən, nəhayət, dahi Sədi, Füzuli və b. ölməz əsərləri geniş xalq kütlələrinin ixtiyarına veriləcək, malı olacaq? Cəmiyyət nə vaxt özünün sonsuz məhəbbət və diqqətini bu şərəfli pleyadaya bildirəcək? Deyəsən, heç vaxt və bunu da bizə avropalılar sübut etdilər, onlar haqqımızda deyirlər ki, biz hələ ən yaxşı oğullarımızı qiymətləndirmək iqtidarında deyilik. Necə doğru və acınacaqlı qiymətləndirmədir.

Lakin bu gün əmin olacağıq ki, hələ bizim bütün hissiyyatımız kütləşməyib, hələ qəlbimizin gizlinlərində müqəddəs arzu və istəklərimizi hifz etmişik, onların üzə çıxması üçün isə güclü təkan lazımdır. Ona görə də biz "Nicat" cəmiyyətinin bu gözəl təşəbbüsünü xüsusi alqışlamalıyıq.

Bugünkü təntənə əyani surətdə sübut etməlidir ki, nəhayət, biz də hərəkətsiz, donmuş vəziyyətdən çıxmışıq, biz də ləyaqətli müəllimlərimizi qiymətləndirməyi öyrənmişik.

Bunu sübut etmək Mirzə Fətəli Axundovun bəxtinə düşür. Axundov şübhəsiz o dahilərin sırasındadır ki, onlar haqqında deyilir ki, əsrlər keçir, elə simalar meydana gəlir ki, onlar öz təşəbbüsləri və fəaliyyətləri ilə cəmiyyətin ən yaxşı və şüurlu hissəsinin arzularını təcəssüm etdirirlər.

"Bakinski Listok"dan səhifələr

1871-ci ilin mart ayında Bakıda rus dilində ilk dövrü mətbuat orqanı "Бакинский Листок" qəzeti nəşr olunmağa başladı. Qəzetin baş redaktoru Xristian Sink 1868-ci ildə çar II Aleksandrın fərmanı ilə Sankt-Peterburqdan Bakıya Bakı realni gimnaziyasına alman dili müəllimi kimi işləməyə göndərilmişdi. Realni gimnaziyada alman dilindən dərs deyən Xristian Sink həm də Bakıda rus dilində qəzet nəşr etdirirdi. Azərbaycan dilində çıxacaq "Əkinçi"miz hələ 4 ildən sonra işıq üzü görəcəkdə. "Kaspi" qəzetinin nəşrinə isə on il vardı. İki ildə 40 nömrəsi çıxmışdı. 150 il bundan əvvəl Bakımız necə idi? Uzaq Rusiyadan Azərbaycana alman dilindən dərs deməyə göndərilmiş alman mənşəli Xristian Sink Azərbaycanı, Bakını, burada yaşayan xalqları necə tanımışdı? Qəzet nəşr olunduğu müddətdə öz səhifələrində onlarla maraqlı yazılar, yol qeydləri çap etmişdi. Müxbirləri əyalətlərdən maraqlı yazılar göndərirdilər.

Zamanın köhnəldiyi, saraltdığı bu qəzet səhifələrindən biz keçən illərimizin tarixini, salnaməsini olduğu kimi öyrənə bilirik, çox mətləblərdən agah oluruq. XIX əsrin 60-cı illərindən əcnəbilər bizi necə görürdülər? İşğalçı, fəteh, qəsbkar dövlətin nümayəndəsi olduğunu etiraf edən qəzetin redaktoru Xristian Sinkin müəllif yazılarından öyrənməli çox məqamlar vardır. Maraqlıdır ki, Bakıda nəşr olunan bu qəzet Bakıdakı Erməni insansevərlər cəmiyyətinin Minasova məxsus mətbəəsində çap edilirdi.

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Bakı Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinin dosenti Lalə Hacıyeva "Bakinski Listok" qəzetinin Sankt-Peterburqdakı komplektini çox səliqə ilə kitablaşdırıb 2013-cü ildə oxucuların ixtiyarına vermişdir. Bu yazıda qəzetin redaktoru, həm də Bakı realni gimnaziyasının müəllimi Xristian Sinkin "Bakı salnaməsi" adlı məqaləsini oxucuların diqqətinə çatdırmaqdan məqsədim bədnam, gəlmə qonşularımızın xislətinin 150 ildə də dəyişmədiyini bir daha yada salmaq, xatırlamaqdır.

Çox iti müşahidə qabiliyyətinə malik olan Xristian Sink Bakıda yaşadığı müddətdə burada yaşayan xalqların milli xüsusiyyətlərini çox dəqiq müəyyənləşdirə bilmişdi. Məqalədə alman

mənşəli rus vətəndaşının xalqımıza rəğbəti özünü aydın göstərir. Sink ermənilərdən danışarkən, xüsusi vurğulayırdı ki, rusların məqsədi müsəlman ölkəsinin sivilizasiyasıdırsa, ermənilərin məqsədi "ölkənin istismarıdır". Qarabağımızın 30 illik işğalı dövründə erməni faşistlərinin Kəlbəcərdəki filiz yataqlarının amansızcasına istismarı, Zəngiləndəki nadir, qədim çinar meşələrinin qırılması onların köhnə vərdislərindən əl çəkmədiklərini əyani sübut edir.

Ülkər Hüseynova,
Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü

BAKİ SALNAMƏSİ

*Ali həzrətləri Bakının hərbi qubernatoru bu il,
yəni 1871-ci il fevralın 22-də quberniyaya gəzməyə çıxmışdır.
6 mart*

3 il müddətində Bakı şəhəri, onun əhalisi, ümumiyyətlə, cəmiyyətimizin həyat şəraiti ilə tanışlıq bizdə əminlik yaratdı ki, biz çox sürətli inkişaf yolundayıq və yaxın gələcəkdə bizi və şəhərimizi həsəd aparılacaq tale gözləyir. Həqiqətən, elə bircə onun coğrafi mövqeyinə diqqət yetirin; Bakı nəhəng Xəzəryanı vilayətin təbii mərkəzi deyilmi? Xəzər dənizi öz sahillərinin heç bir yerində bizim buxtamız qədər əlverişli buxtaya malik deyil. Həştərxan artıq öz dövrünü başa vurub; o öz vəzifəsini yerinə yetirib, bizə zəngin yeni bir ölkənin darvazalarını açıb və biz bu ölkənin bütün həyat qaynaqlarını bir mərkəzə cəmləşdirməyə diqqət yetirməliyik və bu mərkəz Bakıdır, hətta biz Bakının yerində Bakı kimi bir şəhərlə deyil, səhrayla da rastlaşsaydıq, yenə də Bakı yaranacaqdı. Bu, əlbəttə sözgəlişidir.

Əhalimizin tərkibi olduqca qarışıqdır və az qala otuza qədər müxtəlif xalqlardan ibarətdir, elə o qədər də dildə danışırırlar, lakin əsas hissəsini üç xalq təşkil edir: ölkənin sahibləri – biz ruslar, yerli əhali – farslar (azərbaycanlılar nəzərdə tutulur – Ü.H.) və qonşu ölkələrdən gəlmələr – ermənilər. Ruslar istilacı və rəmedici kimi vilayətin hökmran əhalisidir. Bütün yatmış Şərq kimi bu ölkəyə həyat vermək, onu canlandırmaq onun əlindədir. Bu cəmiyyətin – rus cəmiyyətinin üzərinə yerli əhalini mədəniləşdirmək, onları oyatmaq, müasir insana layiq həyata qovuşdurmaq kimi böyük vəzifə düşür. Onlardan qul deyil, rus xalqının bərabərhüquqlu böyük ailə üzvünü yaratmaq bizim vəcdəmizdən asılıdır. Belə böyük bir amalı yerinə yetirmək üçün cəmiyyət ikiqat qüvvəyə malik olmalıdır: əvvəla özü lazımı qədər inkişaf etmiş olmalı, ikincisi isə hökumət tərəfindən rəğbətlə yanaşılmalı və dəstəklənməlidir. Biz ruslar buraya Rusiyanın müxtəlif ucqar yerlərindən Peterburq, Moskva, Xarkov və s. gəlmişik. Rusiyanın keçmiş sakinləri bir səma altında Xəzər sahilləri

boyunca, ən çox isə mərkəz Bakı şəhərində daha sıx məskunlaşmışıq.

Görəsən taleyin qədəri ilə, təsadüflər nəticəsində uzaq, yarımların vəhşi bir ölkəyə atılmış bu qədər müxtəlif təbiətli, çox zaman bir-birinə əks təbiətli insanlardan ibarət olan cəmiyyətdən həmrəylik gözləmək olarmı? Lakin bu ilk baxışda belə görünə bilər. Əgər biz fiziki, kimyəvi, psixoloji qanunları – yəni elementlər nə qədər müxtəlif olsa, onların daha sürətlə və sıx birləşdiyini, onların birləşməsindən daha möhkəm növün yarandığını xatırlasaq, müxtəlif temperamentlərin daha tez dostlaşdığını, əgər xatırlasaq ki, ümumi toplumdan ayrı düşmüş kolonistlər, adalara sürgün olunmuş insanlar, dənizin ortasındakı gəminin sənişinləri; nəhayət, dövlətin qayğısı ilə bura gəlmiş, yaxud çağırılmış bizlər bir işə, bir məqsədə, ölkənin sivilizasiyasına xidmət etməliyik.

Lakin əhalimizin digər hissəsi – qonşu ölkələrdən gəlmiş ermənilər tamam başqa məqsəd güdürlər. Onlar təhsil baxımından ölkədəki əhalinin içərisində ikinci yerdədirlər, dinləri isə bizim kimi xristiandır. Buna baxmayaraq, biz onlarda bir qapanma, nə biz ruslarla, nə müsəlman əhalisi ilə yaxınlaşmaq meylini görmürük, onlar özlərinin ayrıca erməni cəmiyyətini yaradırlar. Lakin bir cəhəti qeyd etməyə borcluyuq ki, rus təhsil müəssisələrində az və ya çox oxumuş erməniləri bura daxil etmirik: onlar biz ruslar – ruslaşmış almanlar, finlər, isveçlilər və s. bütünlüklə rus maraqlarına xidmət edənlərdir. Ermənilər arasında ticarət işlərində çox istedadlı, zəhmətkeş insanlar vardır. Əgər ticarətə praktiki nəzərdən baxsaq, onlar ölkəyə xeyli xeyir gətirirlər, lakin bu dolayısi yolla baş verir, bu sanki, onların tərəfindən heç arzu olunmadan baş verir. Belə ki, əgər rusların məqsədi ölkənin sivilizasiyasıdırsa, ermənilərin məqsədi ölkənin istismarıdır. Biz ölkənin yerli ticarətindən ayrıca bəhs etmək fikrində olduğumuzdan, bu məsələyə indi toxunmayacağıq, ancaq biz erməni cəmiyyətindən nəyi arzuladığımızı demək istəyirik. Düzünü desək, biz arzulaydıq ki, bu ayrı-seçkilik heç olmasın, ayrı bir cəmiyyət olmasın, ümumi vahid rus cəmiyyəti, müxtəlif xalqlardan, onların övladlarından ibarət vahid bir vətənin mükəmməl bir maşının mexanizmini təşkil edən, ümumi rus cəmiyyətini arzulaydıq. Biz

ermənilərin bizə inanmadığını arzulayırdıq, nəhayət yalnız erməni, lap vicdanlı erməni olmaqdan əl çəkmək lazımdır; həyat çərçivəsi, hətta rus olmaqdan da daha genişdir, mütləq mənada insan olmaq lazımdır. Bilirik ki, sizi ruslaşmaq fikri qorxudur, bu da təbiidir. İnsan adətlərin övladıdır, nə qədər az inkişaf etmişdirsə, öz milliliyindən ayrılmaq çətinidir. Lakin biz sizə nə özümüzün borşunu, kvasını, trepakını (rus xalq rəqsi – Ü.H.), qırmızı köynəyini sırımaq fikrində deyilik; biz Sizə ümumbəşəri müqəddəs dəyərlərdən bəhs edirik. Bunları sadalamırıq. Əgər siz onlar haqqında eşitməmişsinizsə, onda uşaqlarınızı öyrənmək üçün bizim məktəblərə göndərin. Öz qapalılığınızdan əl çəkin. Axı, hətta çinlilər sədlərini yarıb öz limanlarını üzümüzə açırlar, amma siz öz arvadlarınızı rus nəzərlərindən qısqanlıqla qoruyur, rus qızı ilə evlənməyə, yaxud qızınızı rusa verməyə ölümə bətar günah kimi baxırsınız. Nəhayət, yalnız pulu, varlı adamı deyil, sadəcə insana hörmət etməyi bacarın. Onda sizin də həyatınız daha dolğun, daha zəngin olacaq, onda biz də sizə rəğbət, simpatiya bəsləyəcəyik və Sizi doğma adlandırıb, öz qardaşlarımızın sırasında görəcəyik.

Əhalimizin ən çox saylı hissəsini köklü yerlilər, farslar, yaxud da bizim onları səhvən tatar adlandırdığımız əhali təşkil edir. Onlar islam dininə qulluq edirlər, çox az inkişaf etmişlər, heç cəmiyyətləri də yoxdur, lakin aralarında xeyli savadlı adamlar vardır; maddi cəhətdən onlar ölkənin digər əhalisindən çox kasıbdırlar, ona görə də daha az müstəqildirlər. Fars hələ ki, təbiətin körpə övladıdır, ləngdir, qayğısızdır, sanki ətrafında baş verən hər şeyə biganədir, çoxbilmişdir, fəndgirdir, yeri gələndə sizi aldatmağı, kəf gəlməyi xoşlayır. Lakin bütün bu çatışmazlıqlarına baxmayaraq, onlar öz şəxsiyyətləri ilə adamda mənfi ovqat yaratmır. Əksinə, özlərinə qarşı simpatiya və hüsn-təvəccöh yaradır; fikirləşsən ki, bu nədən və niyə belədir. Çünki onun təbiətində eqoizm və kin azdır; çünki o, təbiətdən namuslu və xeyirxahdır. Onun ticarətinə diqqət yetirin, o, lap cüzi gəlirə qane olur, kapitalla da cüzi faiz qoyut. Evinə qonaq gedin, öz qonaqpərvərliyi ilə o sizə şərqli olduğunu xatırladacaq. Onunla tanış olun, dostluq edin, sizə bəxşeyişlər verəcək. O sizi heç vaxt mənfəət məqsədilə aldatmayacaq, əgər belə bir iş görsə də, sadəcə sə-

nə tə məhəbbətindən edəcək: Təbiətən çoxbilmiş və fəndgir olsa da, həmişə verdiyi sözə etibarlıdır. Bax, ona görə biz müsəlman əhalimizin tərəfinə meyilliyik; bax, ona görə biz onun inkişaf yolunda hər addımının uğuruna sevinirik; Övladlarının təhsilini bizim məktəblərə etibar etdiyinə görə sevinirik; rus xidmətində olduğuna sevinirik, rus cəmiyyətində, rus arasında rast gəldiyimizə sevinirik; tatar dilində ilk qəzet çıxartmaq cəhdlərimizə xoş məramla yanaşdıqlarına sevinirik; elanımız onların tərəfindən hüsn-rəğbətlə qarşılandı; abunəçilərin sayı gözlədiyimizdən də çox oldu, abunə hətta ucqar tatar kəndlərinə də yayıldı və biz öz kiçik qardaşlarımızın xeyri və faydasına fəaliyyət göstərəcəyimizə tam ümidvarıq.

Xristian Sink,

*“Bakinski Listok” qəzeti, 6 mart 1871-ci il
“525-ci qəzet”, 18 yanvar 2020-ci il*

“Бакинский листок” qəzetindən səhifələr

İvan Goyçayski Rəhbərlik Mərkəzi

“Бакинский листок” qəzetinin 1871-ci il, 1 may tarixli nömrəsində “Erməni knyazı Göyçayski Peterburqa gedir” adlı müxbir yazısı verilmişdir. Yazını oxuyarkən gürcü knyazı Q.V.Macavelinin “Erməni-müsəlman münasibətləri” məqaləsini xatırladım. Fırıldaqçı erməni knyazı İvan Göyçayskidən fərqli olaraq Georgi Macaveli məşhur gürcü knyazları Macavelilərin nəslindəndir. Görəsən Şimali Azərbaycana kütləvi şəkildə köçürülmələrinin tarixi (1871-ci il nəzərdə tutulur) heç yarım əsrə çatmayan İran, yaxud Türkiyə ermənilərindən birisi olan İvan Babayev nə tez Göyçayın knyazı olmuşdu?!

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılmasının 100 illiyi münasibəti ilə cümhuriyyət dövrünün fədakar tədqiqatçılarından, tarix elmləri doktoru, professor, şərqşünas professor Solmaz Rüstəmovə Tohidi 2015-ci ildə Parisdə Əlimərdan bəyin arxivini araşdırarkən həqiqi gürcü knyazı Q.V.Macavelinin “Erməni-müsəlman münasibətləri” adlı məqaləsinə rast gəlir, digər nadir sənədlərlə birlikdə həmin məqalənin də fotosuratını çıxararaq Bakıya gətirir və 2018-ci ildə “Aspoliqraf LTD” nəşriyyatı tərəfindən rus dilində çap olunmuş “Алимардан бек Топчибашев. Армянский фактор в Бакинских событиях 1905-1906 гг. Документы из Парижского архива” kitabında nəşr etdirir. Məqalə 1906-cı ildə yazılmışdı. Həmin illərdə Azərbaycanda türklər-azərbaycanlılarla yanaşı, kürdlər, gürcü-ingiloylar, tatlar, talışlar, ləzgilər, udilər, haputlar və s. azsaylı xalqlar da yaşayırdı və azərbaycanlılar onlarla çox mehriban münasibətdə birgə yaşamış, bu gün də yaşamaqdadırlar. Tarixdə azərbaycanlıların nə vaxtsa bu xalqlarla münasibəti faktına rast gəlmirik. Bəs gəlmə ermənilər görəsən niyə bizimlə mehriban qonşuluq şəraitində yaşamaq istəmədilər? “Özümə yer edim, gör sənə nə edim”. Elə bil bu atalar sözündə deyildiyi kimi, haylar-ermənilər torpaq davası-

na başladılar, özü də ən zəngin faydalı qazıntıları olan neft Bakısından. O qədər azğınlaşdılar ki, hətta 1905-ci ildə Bakının ən qədim kəndlərindən olan Sabunçu, Ramana, Balaxanı, Zabratdan yerli əhalinin əsrlərlə yaşadığı yerlərindən köçürülməsi haqqında canişin Vorontsov Daşkovu 11 sentyabr 1905-ci ildə çar II Nikolaya əhalinin köçürülməsi haqqında teleqram göndərməsinə nail oldular. Teleqramda canişin Vorontsov-Daşkov imperatora həmin kəndlərdə yaşayan azərbaycanlıları talan və yanğınların əsas günahkarları, Abşeron kəndlərini isə "...həmişə quldur məskəni" kimi tanıdırdı. Belə bir amansız, qeyri-humanitar tədbirin həyata keçirilməsinə səbəb isə mədənlərin yandırılması göstərilirdi.

Belə faktlar Sumqayıt hadisələrini xatırlatmırmı? Yaxud Xocalı faciəsinin başlanğıcı, əvvəli deyilmi? Dinc əhaliyə quldur-qaçaq damğası vurmaqla onları isti yuvalarından, qədim məskənlərindən qovub, özlərini məskunlaşdırmağın ən asan yolu deyilmi? Knyaz Macavelinin "yaraşıqlı xalq" adlandırdığı haylar-ermənilər özlərini nə qədər Knyaz Göyçayski, Şuşinski, Şirvanzadə adlandırsalar da, müasir DNK ilə aparılan tədqiqatlar azəri türklərinin Qafqaz ərazisində sakin olmuş ən qədim xalqlardan olduğunu sübut edir. Knyaz Q.V.Macavelinin arxivdən tapılmış, lakin çap olunmamış məqaləsində bəzi məqamlara diqqət yetirək: "Son bir neçə onillərdə ermənilər maddi və milli uğurlarından ruhlanaraq həddini aşıblar. Erməninin adı istismarçının, eqoistin, bambılının sinonimi olub. Heç bir xalq milli xüsusiyyətləri nə qədər zəngin olsa da, əgər əhatəsindəkilər ona müsbət münasibət bəsləmirsə, xeyirxah və rəğbətlə qəbul edilmirlərsə, o, gələcəyinə ümid edə bilməz, bunu xüsusilə çoxmilyonlu müsəlman və pravoslav əhalisi arasında səpələnmiş erməni əhalisi nəzərə almalıdır".

Vaxtında və sərrast deyilmiş sözlərdir: erməni-müsəlman qarşıdurmaları məhz ermənilərin təhriki ilə başlamışdı: 1918-1988-ci illər hələ qabaqda idi. Nə yaxşı ki, 70 ildən artıq oxumaq, tanış olmaq belə qadağan olunmuş dövrü mətbuat varmış. Bu gün çoxları üçün müəmmalı, qaranlıq məsələləri işıqlandırmaq üçün həm rus və həm də Azərbaycan dilindəki qəzet və jurnal səhifələrində, xarici ölkələrin arxivlərində səliqə ilə mühafizə olunan arxiv materiallarında təxminən 190 il rus əsarətində olan

xalqımızın taleyini izləmək, öyrənmək mümkün olmuşdur. Rus imperiyası zamanında məhz ekstremist erməni-hayların fitvası ilə bütün dünyaya vəhşi, mədəniyyətsiz xalq kimi tanıtılan, təbii sərvətlərini talan edib, hətta cıncırını çıxarsa, divan cəzası tutulacağına da "rəva" görülmək bir dövr yaşanılıb.

Bəli, 1905-ci ildəki erməni-müsəlman davasında məhz Bakı kəndlərindəki əhaliyə divan tutmaq üçün canişinin hərbi divan dəstələri haqqında sərəncamı olmuşdu. Macaveli məqaləsində yazır: **"Müsəlman əhalisi və onların acınacaqlı güzəranı haqqında danışmağa lüzum varmı? Mən əminəm ki, müsəlman ziyalıları arasında bu xalqın varlığını, mənəvi və maddi durumunu tam ədalətlə işıqlandırmağa müvəffəq olan şəxsiyyətlər tapılacaq..."**

... Xalqın gələcəyini saraylar deyil, mənəvi əsaslar yaradır. Erməni burjuaziyası və ziyalılar bunu yadda saxlamalıdır, səmimi qəlbdən deyirəm ki, yaraşıqlı xalqı hələlik Bakı, Şuşa və Zaqafqaziyanın digər şəhərlərində baş vermiş faciəli hadisələrə səbəb olmuş aventyuralara, xətalara sürükləməsinlər".

Hələ 100 il bundan əvvəl Azərbaycan ziyalıları ilə yanaşı, gürcü knyazı Q.V.Macaveli hayları beləcə xəbərdar edirdi.

Ülkər Hüseynova

"Бакинский листок"dan səhifələr

№ 9, 1 may 1871-ci il

Knyaz Babayev Göyçayski Sankt-Peterburqa gedir

"Московский ведомости"-nin Odessa müxbiri qəzetin 1 aprel tarixli nömrəsində yazır: "Aleksandr" gəmisi günorta vaxtı Odessa limanına daxil oldu. Konstantinopoldan gələn gəmidə sərnشینlərin arasında özünü knyaz Göyçayski adlandıran yalançı İvan Babayev və arvadı da vardır. Onları türk gözətçisi və "Taman" gəmisindən olan rus leytenantı Denisov müşayiət edir. Denisov rus səfirliyinin əməkdaşdır. Odessada yalançı knyazın – belə məşhur məhbusun saxlanması üçün yer tapılmadığından, er-

təsi günün səhərinə qədər gəmidə saxlanması üçün əmr verilmişdir. Kapitan S.-nin lütfkarlığı sayəsində mən həm knyazı, həm də onun üçüncü olan gənc arvadını görə bildim. Mən gəmidə olarkən şəhər rəisi də orada idi. O, “məşhur” məhbusun necə qorunması ilə maraqlanırdı. Knyaz, daha doğrusu, naxçıvanlı İvan Babayev ermənidir. Orta boylu, qarayanız, 30-35 yaşlarında, bakenbardı, saqqalı səliqə ilə tərəş edilmiş bir adamdır.

Özünü çox təmkinli aparır, lakin tez-tez gözləri ilə səbəbi halda ətrafa boylanır. Boylu-buxunlu, 24-26 yaşlarında olan arvadı son dərəcə gözəgəlimlidir, fransızca əla danışır, özünü çox sakit aparır, sanki o, doğrudan da knyaz arvadıdır. O, ərinin haqq-qədən də knyaz olduğuna inanır. Şəhər rəisi bir saatdan çox onu bu fırıldaqçı ərini atmağa çağırırsa da, o bu haqda eşitmək belə istəmir, yalançı knyaz onu elə inandırır ki, Xanım elə bilir ki, Peterburqa çatan kimi bütün bu anlaşılmazlıqlar öz həllini tapacaq. Gəmidə arvadına görə “knyaz” – erməni ilə yumşaq davranırlar. O, sənişinlər üçün olan birinci dərəcəli kayutda yerləşdirilib, hətta ümumi masa arxasında nəhar edir. Kapitanla birlikdə altı sərhəd gözətçisi göyərtədə kayutanın yanında dayanıb, onun keşiyini çəkir, knyaz Göyçayskini narahat etmirlər. O, gecəni gəmidə keçirəcək, səhər saat 6-da isə poçt qatarı ilə Peterburqa göndəriləcək. Mənim məktubum da həmin qatarla göndəriləcək.

Gəmidə mənə söylədilər ki, bu knyaz Konstantinopolda səfirimizin yanına düşmək üçün çox kobud davranıb. Yalnız səhəri gün general-adyutant İqnatyev onu həbs etmək haqqında əmr yazılmış teleqramdan öyrənib ki, knyaz nə yuvanın quşudur.

Babayevin fəndgirliyi № 10, 8 may 1871-ci il

“Голос” qəzetinin Konstantinopoldakı müxbiri xəbər verir ki, yalançı knyaz İvan Göyçayski, yaxud Şuşinskinin çoxlu rus bank bileti və kağız pulu vardır. O, bunları Konstantinopolda satıb, xırıd eləyib, keçmiş günahlarının izini itirmək üçün harasa qaçmaq niyyətindədir. Lakin bədbəxtlikdən Konstantinopol bankirləri onun “knyazlığına” inanmayıb, tanımadıqları adamdan rus pullarına o qədər də maraq göstərməyiblər, ona görə də Babayev

kapitalının yalnız bir hissəsini qızıl pula dəyişib İtaliyaya getməyə hazırlaşmış, lakin gözlənilmədən rus səfirliyindən onu səfəri təxirə salıb, pasportunu təqdim etməyi tələb ediblər. Təbii ki, Babayev başa düşüb ki, səfəratxanaya çağırılmasının səbəbi onun Peterburq, Poltava və digər rus şəhərlərindəki fırıldaqçılığının üzə çıxmasıdır; Babayev o saat özünə himayədarlar axtarmağa başlayıb, deyirlər ki, az qala Konstantinopoldakı bütün səfirlikləri gəzib, rus hökumətinin onun siyasi baxışlarına görə, həm də ona olan milyonlarla borcu qaytarmamaq üçün onu izləyir. Babayev yaxşı bilirdi ki, xaricdə bizim qayda-qanunlarımız haqqında hər cür mənasız, cəfəng sözlərə iltifatla qulaq asırlar; lakin bu dəfə o, öz haqq-hesabında yanıldığının şahidi oldu. Onu gözləyən təhlükədən qorunmaq üçün qaçmağa üz tutdu, Adrianopola gəldi. Babayevi şəhər qapılarında peyda olan kimi, həbs edib onun üçün hazırlanmış xüsusi yerə gətirdilər. Məlum oldu ki, artıq Adrianopolda da Babayev tərəfindən yayılmış şayiələrdən xəbərdardırlar. Lakin burada onu müdafiə edən xeyli adam tapıldı. Babayevin tutulmasından xəbər tutan yerli ermənilər general-qubernatorun yanına nümayəndələr göndərərək Babayevin həmvətənliləri kimi buraxılıb onlara verilməsini xahiş etdilər, müsəlmanlar isə uca-dan ona narazılıqlarını söyləyirdilər ki, Türkiyə hökuməti Moskvaya çar nümayəndəsinin tələbinə görə Babayevi Rusiyaya təhvil verir. Halbuki Babayev sultan Türkiyəsindən sığınacaq almaq şərti ilə müsəlmanlığı qəbul edəcəyinə, üstəlik çar hökumətindən ona çatacaq külli miqdarda pulu Türkiyənin xeyrinə güzəştə gələcəyinə hazır olduğunu bildirib.

Dünən mən bildirmişdim ki, Babayev Peterburqa gedir, lakin onu Poltavaya göndərirlər. O, bu gün səhər poçt qatarı ilə Odessanı tərk edib. Knyaz gəmidə arvadı ilə I dərəcəli kupədə iki zabıt və jandarm nəzarətində olub.

“Birja xəbərləri”ndə isə oxuduq ki, Babayev Peterburqa gətirilib, arvadı isə Poltavada qohumlarının yanında qalıb.

18 fevral 1928-ci ildə Moskvada Kommunist Akademiyasında Ədəbiyyat və İncəsənət seksiyasında M.F.Axundova həsr olunmuş “Mirzə Fətəli Axundzadə ədib və yeni türk əlifbasının pioneri” mövzusunda həsr olunmuş tədbirdə Mikayıl Rəfilinin çıxışının stenografik mətni

Ədəbiyyat və İncəsənət seksiyası

Seydiyev və Əsfəndiyarov yoldaşların məruzələri

“Mirzə Fətəli Axundzadə ədib və yeni türk əlifbasının pioneri”

18 fevral 1928-ci il

Müzakirələrdə iştirak etdilər:

1. y. Smidoviç,
2. y. Rəfil,
3. y. Arşaruni

Yekun sözü y. Əsfəndiyarov

Yekun sözü y. Seydiyev, y. Smidoviç

Stenoqrafistkalar: Bruşteyn və Fadeyeva
Stenoqramma 29/II/28-ci ildə təhvil verilmişdir.

MİKAYİL RƏFİLİ AXUNDOV HAQQINDA

Yoldaş Rəfil: Fətəli Axundov, mənə elə gəlir ki, türk xalqlarının, daha doğrusu, Azərbaycanın ictimai fikir tarixinin inkişafında çox böyük şəxsiyyətlərindən biridir. Digər türk-tatar xalqları arasında onun fəaliyyəti çox geniş yayılmamışdı. O, Azərbaycana nisbətə şübhəsiz böyük xadim, böyük islahatçıdır, ümumiyyətlə, həm də Azərbaycanın ictimai, ədəbi, mədəni həyatında böyük rolu olan böyük şəxsiyyətdir.

Ona görə Kommunist Akademiyasının ədəbiyyat və incəsənət şöbəsi türk xalqının belə böyük xadimini yaddan çıxarmaması, əlbəttə təqdirəlayiqdir və biz türklər belə başlanğıcı alqışlamalıyıq. Lakin burada bəzi məyusluqla qarşılaşırıq. Bu da ondan ibarətdir ki, məruzəçilərdən biri olan yoldaş Əsfəndiyarovun qeyd etdiyi kimi, bu böyük, nadir şəxsiyyətə həsr olunmuş məruzələr bu vaxta qədər də ictimai həyatımızın yeganə, böyük mədəniyyət xadiminə həsr olunmuş məruzələr çox səthi, zəifdir. Axundov haqqında çox danışmaq olardı, onun haqqında danışmaq vacib idi. Az danışmaq da, lakin daha ciddi və əsas, əhəmiyyətli məsələlərdən danışmaq olardı, vacib idi. Onun şəxsiyyətindən, ədəbi fəaliyyətindən, onun mədəniyyət sahəsindəki fəaliyyətindən danışmaq lazım idi, bunları qeyd etmək vacib idi. Bizim məruzəçilərimizin demədiyini, etmədiyini qeyd etmək lazım idi.

Əvvəla, mənim nöqteyi-nəzərimcə, məruzəçilərin özlərinin bu adama olan münasibəti – bu da çox vacibdir – mənə təəccübləndirdi. Ümumiyyətlə, çox təəssüf ki, bizim Azərbaycanda da – mənim zənnimcə, fikrimcə, onun adını lazımınca bilmirlər. Bilmirlər ki, o, Axundzadə deyil, Axundovdur. Bilmirlər ki, o heç vaxt özünü Axundzadə adlandırmazdı. Necə ki, Puşkini Puşkov adlandırmaq olmaz, Axundova da Axundov demək lazımdır, çünki bu adam özünü yalnız Axundov adlandırıb. Mən bilən belədir, bəlkə mən səhv edirəm. Belə ki,

buna daha ciddi yanaşmaq lazım idi. Burada böyük xəyata, səhvə həm məruzəçilər tərəfindən, həm də Azərbaycanda mövcud olan elmi mədəni cəmiyyətlər tərəfindən böyük xəyata, səhvə yol verilib. O, Axundov adlandırılacaq. Bu, mənim ilk iradəmdir. Sonra yoldaş Seydiyevin məruzəsinə əsasən bir məsələni də qeyd edirəm ki, o, fars olmayıb, əsl türk olub, babası nə vaxtsa İranda yaşayıb, İranda yox, İran Azərbaycanında yaşayıb. Orada türklər yaşayır, bu, böyük savadsızlıqdır, bu, hətta siyasi savadsızlıqdır. Belə ki, Axundov türkdür və Axundovdur. Məncə bu çox böyük iraddır.

Sonra mən bir məsələ haqqında da danışmaq istəyirəm. Məruzəçi yoldaş Seydiyev belə fikir yürütdü ki, o, tərcümeyi-hala görə Mirzə Fətəli Axundzadənin ədəbi fəaliyyətini aydınlaşdırmaq istəyir. Mən metodoloji-prinsipial olaraq bunun əleyhinəyəm. İnsanın tərcümeyi-halına əsasən hansısa tədqiqat işini aparmaq olmaz, Axundov kimi böyük şəxsiyyətin ədəbi fəaliyyətindən danışmaq olmaz, ümumiyyətlə, tərcümeyi-hala çox etibar etmək əsaslanmaq olmaz. Tərcümeyi-hal, ədəbi və yaradıcılıq fəaliyyəti əlbəttə əlaqəlidir, lakin onlar bu fəaliyyəti əks etdirmir. Tərcümeyi-hal yazıcının, eləcə də insanın həyatını öyrənməkdə yalnız yardımçı vasitədir. Tərcümeyi-hal yazıcının yaradıcılığında olanları əks etdirmir, ümumiyyətlə, tərcümeyi-halla bu insanın ədəbi fəaliyyətini əks etdirmək mümkün deyil.

Əlbəttə, məruzəçi özü bunu etməyib, ancaq dedi ki, o bunu, yəni tərcümeyi-halına görə Axundov haqqında materialı tədqiq etmək fikrində idi, hər halda o bunu etmək fikrində idi. Lakin onun öyrənilən tədqiq etdiyi də çox yaxşı idi.

Daha sonra yoldaş elə fikir, mülahizə söylədi ki, bu fikir tədqiqatçıya layiq mülahizə deyildi, məncə bu fikri yoldaş Seydiyev yalnız özündən, öz adından söyləməli idi.

Vaxtilə Azərbaycanda mədəni həyatın inkişafında çox böyük rolu olan “.....” jurnalında çalışmış Seydiyev ədəbiyyatımız üçün çox işlər görüb. Mən ondan heç gözləməzdim, o bu adama çox qərribə yanaşıb. Məsələn, o, Azərbaycanın çox böyük və məhsuldar yazıçısı Axundovun yaradıcılığı haqqında demək olar ki, heç nə demədi. Seydiyevə görə Axundovun hər bir əsəri guya hansısa müəyyən zümrəyə,

silke istiqamətlənib, yönəlib, həsr olunub. Qətiyyənlə belə deyil. Onun bütün əsərləri ümumi mövzularla əlaqəlidir, onlar müəyyən sinfin əleyhinə idi və bunu unutmaq olmaz. Unutmaq olmaz ki, onun bütün əsərləri bir-biri ilə əlaqəli idi, yalnız mövzu başqa idi, əslində isə sinfi münasibət qoyuluşu ümumi idi. Ola bilməzdi ki, Axundovun ümumi sinfi mənsubiyyəti olmasın. Tam aydındır ki, yoldaş Seydiyevin məruzəsi qüsurludur, o heç bir sinfi münasibət bildirməyib, o heç bir sinfi yanaşma etməyib, o, Axundovun siyasi, sinfi mənsubiyyətini açmayıb, bu isə Kommunist Akademiyasında məruzəçinin tədqiqat işi üçün vacib idi.

Yoldaş hətta Mirzə Şəfi kimi adam haqqında da gümanla, şübhə ilə danışır. Mirzə Şəfi XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında məşhur şəxsiyyətdir. O, aksiya deyil, əfsanə deyil, onun əlyazmaları mövcuddur, əlyazmalar bir adamdır, yaxın zamanlarda çap olunacaq, başqa yerlərdə də əsərlərinə rast gəlinəcək, ümumiyyətlə, bu insan həyatda olub, uydurma şəxsiyyət deyil. Bu yoldaş nəhaq yerə şübhə ilə yanaşıb, öz şübhələrinə haqq qazandırmaq istəyib. Bunu etmək lazım deyildi.

Yoldaş Seydiyev Qasım bəy Zakir haqqında da danışır. Tariximizdə belə adam olub, balaca bir adam, Purişkeviç kimi və belə balaca bir adamın Axundovla həmmüəllif olduğunu hesab etmək, Axundov yaradıcılığını aşağılamaq, kiçiltmək deməkdir. Seydiyev deyir ki, Qasım bəy Zakir Axundov üçün bəzi xronika yazır, ona yerlərdən xəbərlər, məlumatlar göndərirdi. Mirzə Fətəli Axundzadə də bu xəbərlərdən istifadə edirdi. Seydiyev isə bundan belə nəticə çıxarırdı ki, Zakir Axundovla həmmüəllifdir. Bu qətiyyənlə düz deyil. Axundovun fəaliyyətini kiçiltmək böyük səhvdir, burada həmmüəllifdən danışmaq yanlışdır, digər tərəfdən onun anım, xatirə günündə – hərçənd ki, onun xatirə günü martın 10-dur – elə bu günə qayıdaq – bu yaxşı hal deyil. (yerdən: “Bəs belə olubsa?”) – Yox, belə olmayıb. O, xronikanı qəzetlərdən götürə bilirdi. Qoqolun “Şinel”i necə yaranıb? Əsər xronika əsasında yazılıb. Xronikadan istifadə etməklə çox əsərlər yaranıb. Bu o demək deyil ki, qəzetlər həmmüəllif olub. Belə üsulla da əsərlər yazılıb.

Mən məruzənin bir qüsurlu, çatışmazlığına da toxunmaq

istəyirəm. Məruzədən belə aydın olur ki, Azərbaycan ədəbiyyatında nəsr olmayıb. Bəli, nəsr olmayıb, lakin bu da tamam başadüşüldür. Qeyd etmək lazımdır feodalizm dövründə nəslə yazılmış əsərlərə çox az rast gəlinirdi. Avropada feodalizm dövrünü yada salmaq. Siz orta əsrlərdə Qərbi Avropada nəslə yazılmış bir əsər tapa bilməzsiniz. (Yerlərdən: “nə qədər istəsən, məsələn, “Dekameron”) “Dekameron” sonrakı dövrdür, artıq şəhərlərin inkişaf etdiyi dövrdür. Mən sərhəd qoymuram, mən nəsrin çiçəkləndiyi Nibelunqlar, Polnad haqqında əfsanələrin yarandığı dövrü nəzərdə tuturam. Dante vardı. Şəhərlər yarandıqdan sonra, burjuaziya meydana gəldikdən sonra prozaik əsərlər yaranırdı. Bu da təbii idi. Ondan əvvəl isə nəsr olmamışdı.

Daha sonra yoldaş Seydiyev Axundovun dilindən danışır. O, Axundovun çox zərif, gözəl dili olduğunu söyləyir. (SEYDİYEV: Çox gözəl)

Yoldaş RƏFİLİ. Bəli, bu dil zamanəsi üçün gözəl, zərif idi, bizim dilimizin inkişafında müsbət rol oynayıb və s. Son zamanlara qədər o, ədəbi dil idi, lakin bu o demək deyil ki, dilimiz inkişaf etməyib. Osmanlı dilinin təsiri dövründə çox böyük inkişaf edib. O zaman dilimizin türkləşdirilməsi baş verdi, biz xalqa yaxınlaşdıq, Axundov isə dil baxımından xalqdan uzaqlaşdı. Mənə görə fars sözləri ilə dolu bir dildə heç bir zəriflik yoxdur. Hal-hazırda Fətəli Axundovun dili bizim üçün sadəcə tarixi dildir. Həqiqətən biz onu, məsələn, Derjavini necə oxuyuruqsa, eləcə oxuyuruq. Lakin bugünkü rus dili Derjavinin dili deyil.

İndi keçək yoldaş Əsfəndiyarova. T.Əsfəndiyarov Seydiyevi bir qədər yüngül tonda tənqid etdi, lakin fikrimcə, o da məsələyə düzgün yanaşmadı. O dedi ki, Fətəli Axundov cədidizm nümayəndəsidir, təmsilçisidir.

Cədidizm türk xalqlarının tarixində burjuaziyanın meydana gəlməsi ilə yarandı və feodalizmin qalıqları ilə mübarizəyə başladı, cəmiyyətdə özünə üstün mövqe, hegemonluq qazanmağa başladı. Burjuaziyanın meydana gəlməsi ilə cədidizm yarandı. Yoldaş Əsfəndiyarovun fikrincə, Axundov heç də burjuaziyanın nümayəndəsi, təmsilçisi deyildi.

O vaxt əlifba islahatına qarşı müqaviməti yoldaş Əsfəndiyarov bəzi milli səbəblər və s. ilə əlaqələndirir. Fikrimcə, bəlkə də həqiqətdə belə idi, ancaq mənə elə gəlir ki, islahata qarşı müqavimət ona görə yaranmışdı ki, XIX əsrin sonunda hələ islahat keçirməyin vaxtı deyildi, qətiyyətin vaxtı deyildi. (Yerlərdən: “Niyə, nə üçün?”)

Ona görə ki, hələ mədəniyyət inkişaf etməmişdi, mədəniyyətin inkişafına indiki kimi heç maraq da yox idi, əlifba müxtəlifliyinə də ehtiyac yox idi. Kimsə istəyirdisə, mövcud əlifba ilə kifayətlənə bilərdi, ancaq istəyənlər yox idi. (Yerlərdən: “Türkiyə nə üçün indi islahat aparmır?”) Türkiyənin niyyəti var. Sultanlıq, xilafət Türkiyəsi istəmirdi. Bu da tamamilə aydındır. Bu, ümumiyyətlə, Şərqi mühafizəkarlığı ilə əlaqədardır. Bəlkə də iqtisadi səbəblər var idi, lakin mən bunu Şərqi mühafizəkarlığı ilə bağlayıram. Şərq yeniliyi sevmirdi. Xilafət Türkiyəsi inqilabi Türkiyə deyildi, o belə bir şeyi həyata keçirə bilməzdi. Türkiyəyə yenilik maraqlı deyildi, yenilik gətirmək maraqlı deyildi, bilirdilər ki, yenilik xalq arasında böyük müqavimətə rast gələcək, ona bu xalqın boynunda oturub daha sakit yaşamaq maraqlı idi. Bax, məsələ bunda idi. Çıxışının əvvəlində mən məruzədə Fətəli Axundovun sinfi mənsubiyyətinin aydınlaşdırılmadığını dedim. Burada Axundovu yetişdirən bəzi səbəblər, sosial mühit aydınlaşdırılmamışdır. Axundov haradan peyda oldu? O, bu ideyaları niyə irəli sürürdü? Axundovu yetişdirən nə olmuşdu? Məruzədə bunların heç birinin cavabı yox idi. İcazə versəniz, mən qısaca əlavələr edərdəm, müasir Azərbaycan ədəbiyyatı haqqında məqaləmdən kiçik bir hissəni oxuyaram (məqalə heç yerdə çap olunmayıb). Məqalədə bu genezisi açmağa cəhd etmişəm. Bəlkə də genezis natamamdır, lakin ümid edirəm ki, məruzəçilərimiz hesabatda onu tamamlayacaqlar. İcazə verin, bir qədər oxuyum.

“Keçən əsrin əvvəllərində Azərbaycan..... (sitat). – Rusiyada kapitalizmin sürətlə inkişafı..... (sitat). Ona görə mülkədarlar arasında bir qədər differensasiya baş verirdi, mülkədarlar kapitalist təsərrüfatının təzyiqi altında, öz təsərrüfatlarını idarə edə bilmədiklərindən müflis olub varlı kəndlilərə çevrilir, ya da Azərbaycanın şəhərlərinə üz tuturdular. Mülkədar köçkün-

ləri..... (sitat). ilə də eyni hadisə baş verirdi. Ruhani silki də güclü təsir..... altında..... (sitat) Fətəli Axundov da liberal ruhani və zadəganlığın nümayəndəsi idi. Buna baxmayaraq, yaradıcılığının ilk dövründə o, əsərlərində məhz zadəgan ideyalarının daşıyıcısı idi. Məsələn, “Hacı Qara” da o zadəganlığın vəziyyətinə haqq qazandırmaq istəyir, o öz gözləri ilə görürdü ki, zadəganlıq məhv olur. Axundov yaranmaqda olan türk burjuaziyasına şəkklə, tənqidi yanaşır. O, burjuaziyayı deyil, məhz zadəganlığı təmsil edirdi. Mən onun sinfi mənsubiyyətini belə görürəm; bəlkə bu düz deyil, lakin mənim fikrim belədir.

Mən məruzəçinin demədiyi bir mühüm məqamı da qeyd etmək istəyirəm. Fətəli Axundov ədəbiyyatda yalnız yazıçı deyildi. O özünün məktəbini yaradıb, məktəb bu gün də yaşayır. Məktəb Haqverdiyev və başqalarının simasında davam edir. O, yeni realist məktəbin banisidir, yoldaşlar bu haqda heç nə demədilər. O, bütöv bir məktəbin təməlini qoydu, bu məktəb çox böyük yazıçılar yetişdirdi. Bu yazıçılar öz dövrlərində bəzi din xadimləri ilə, burjuaziyanın mənfilikləri ilə mübarizə aparırdılar. Onlar burjuaziyaya meyillənsələr də, mübarizə də aparırdılar. Bu yazıçılardan Haqverdiyevi, Çəmənəminlini və b. göstərmək olar. Yoldaş Nəriman Nərimanovu da qismən aid etmək olar. Düzdür, onu zadəgan yazıçısı adlandırmaq bununla belə o, Axundovun davamçısı idi, Axundovun realist məktəbinə mənsub idi.

Bundan başqa, Axundov ilk türk teatrının banisidir. İlk türk dramaturqudur. Onun yaratdığı türk teatri 50 ildir ki, yaşayır. Bu haqda heç nə deyilmədi. Şərqdə teatr yoxdur. Şərqdə dini mahiyyətli şaxsey-vaxsey tamaşaları var. Əsl teatr olmayıb. Bu haqda heç nə deyilmədi, lakin Axundov ilk türk dramaturqudur. Ona qədər Şərqdə heç kim dram əsəri yazmayıb, ilk dəfə o, yalnız Qərbin təsiri altında yalnız rus ədəbiyyatının təsiri altında bunu edə bilmişdi. (Yerlərdən: “Siz harada dediniz?”) Rəfili: Mən “Şərqdə” dedim. (Yerdən: “Uzaq Şərqdə?”) Rəfili: Yaxın Şərqi nəzərdə tuturam.

Tavzaraşvili: Bizdə vardı.

Rəfili: Gürcüstanda teatrın mövcud olduğunu bilmək çox

xoşdur. Bu çox yaxşıdır. Lakin Gürcüstandan 6 dəfə böyük olan Türkiyədə, 10 dəfə böyük olan İranda, Türkiyədə, Hindistanda, Yaponiyada yox idi. Bəlkə də, yoldaşlar bu heç mühüm deyil. Məsələ ondadır ki, Şərqdə, Yaxın Şərqdə yox idi. Bəlkə də gürcülərdə olub, lakin Yaxın Şərqdə yox idi. Məsələ bunda deyil. Məsələ ondadır ki, Axundov ilk türk teatrını yaradıb, ilk türk dram əsərini yazıb. Bu onun böyük xidmətidir. Mənim kiçik faktiki səhv etdiyim önəmli deyil, əsas odur ki, onun bu fəaliyyətini qeyd etmədilər.

Məruzə bu nəhəng şəxsiyyətin xatirəsinə həsr olunmuşdu, lakin onun böyük fəaliyyətindən, işlərindən çox az bəhs edildi. Onun əlifba islahatındakı rolundan danışıldı, lakin Axundov islahatı apara bilməzdi, çünki islahatın vaxtı deyildi, ictimai fikir Axundovun əleyhinə idi.

Ədəbi və mədəni həyatda bu qədər fəaliyyəti, rolu olan, Azərbaycanın mədəni həyatına yeni nəfəs, ruh, mütərəqqi rus, Qərb mədəniyyətini gətirən bu böyük şəxsiyyət haqqında çox söz demək olardı, üstəlik bu məruzə Kommunist Akademiyasında özü də bizim görkəmli, hörmətli yoldaşlar tərəfindən oxunur. Biz onlardan daha mükəmməl məruzə gözləyirdik.

Tərcümə edəni:
Ülkər Hüseynova

MAHMUD KAŞĞARININ “DİVANÜ LÜĞƏT-İT-TÜRK” ƏSƏRİ

Mövzumuzun şərhinə başlamazdan əvvəl Böyük Oktyabr inqilabının əsrlərlə çarizmin müstəmləkəsi altında inləyən SSRİ zəhmətkeşlərinin, xüsusilə də Şərqi xalqlarının milli mədəniyyətinin inkişafı üçün yaratdığı imkanları qeyd etmək lazımdır.

Xalid Səid
Xocayev

Kapitalizmin apardığı müstəmləkəçilik siyasəti öz qarşısına nəinki məğlub və məzlum xalqları kölə halına salıb fiziki məhkum və məhv etmək, həm də amansızcasına mənəvi cəhətdən onların mədəniyyətini, ədəbiyyatını, dilini məhv etmək, axırına çıxmaq məqsədini qoymuşdu.

Bu, inkarı mümkün olmayan danılmaz bir həqiqətdir.

Keçmiş çar Rusiyasının bütün xalqlarının müstəmləkəçilikdən xilaskarı Böyük Oktyabr inqilabı olmuşdur və bu inqilab məhkum xalqlara azad olmanın, rifa-

hın yeganə yolgöstərəni idi.

Bu gün Sovet İttifaqında yaşayan xalqlar Oktyabr inqilabı olmasaydı, onlar nəinki illər, aylar, hətta günbəgün inkişaf edərək mədəniyyətin yüksək pilləsinə çatıb bilməzdilər.

Bir çox xalqlar öz dillərinin, öz mədəniyyətinin olmasını belə arzulaya bilməzdi. Lenin-Stalin milli siyasətinə rəğmən milyonlardan ibarət müxtəlif xalqlar ağır və amansız zülməndən azad olmuşlar.

Ən azsaylı və mədəni cəhətdən geridə qalmış xalqlar indi sürətlə irəliləyir və formaca milli, məzmunca sosialist mədəniyyətlərini yaradırlar və bu məsələnin həlli yollarında onlar üçün bütün imkan və şərait yaradılmışdır. Bu xalqlar həm də Leninin mədəni irsdən istifadəni həyata keçirmək vəsiyyətlərini tam həyata keçirmək imkanlarına malikdir.

Hazırda SSRİ Elmlər Akademiyasının Azərbaycan filialının dilçilik seksiyasında Mahmud Kaşğarının unudulmuş və 9-10 əsrlik tozdan təmizlənərək “Divanü Lügət-it-Türk” əsərinin tər-

cüməsi Böyük Oktyabr inqilabının keçmiş müstəmləkə xalqlarının mədəni irsinə qayğı və diqqətin, yaradılmış imkan və şəraitin göstəricisidir. Bu əsəri səliqə-sahmana salıb dilçilik sahəsində, xüsusilə də dilçilik və türk dillərinin öyrənilməsi ilə məşğul olan, çalışan mütəxəssislərin istifadəsinə verilməsi Leninin – mədəni irsdən istifadə haqqındakı vəsiyyətlərinin həyata keçirilməsinə bir nümunədir.

Bu məqalədən məqsəd oxucuları mədəni irsimiz – kitabın məzmunu və ümumtürk dillərinin quruluşu ilə tanış etməkdir.

Kitabın məzmunu

Kitab adından göründüyü kimi, “Divanü Lügət-it-Türk” XI əsrə qədərki ümumtürk dillərinin tam lüğətindən ibarətdir. Lakin kitabın məzmunu adından daha çox anlayışları ehtiva edir. Əsər, heç də qəbul edildiyi kimi, yalnız sözlərin izahı ilə səciyyələnmir. Sözlərin izahı ilə yanaşı, əsərdə digər bir çox məsələlərə də yer verilir. Məsələn, kitabın aşağıdakı məsələlər də daxil edilmişdir:

1) Kitabda tətbiq olunmuş metodlar – üsullar haqqında məlumat; 2) Etnoqrafiya haqqında geniş məlumat; 3) Qrammatika, xüsusilə morfolojiya haqqında çox geniş və dəqiq məlumatlar; 4) Bu dövrdə türk dilləri arasında mövcud olan fərqlərin sistem və xüsusiyyətləri; 5) Lügət – sözlərin mənası.

Kitabın bir hissəsi – əsərdə tətbiq olunan metodlar haqqında məlumat kitabı bütün və əhatəli xarakterizə edir. Kitabdakı bütün sözlər dəqiq və bütünlüklə izah olunur, hətta kitaba salınmayan sözlər və onların əsərə salınmama səbəbləri də anladılır. Etnoqrafik məlumatların bir qisminin müxtəlif nöqtəyi-nəzərdən çox mühüm tarixi əhəmiyyəti vardır. Bu məlumatlar XI əsrə qədər hansı türk xalqlarının harada yaşadığını, sonralar hara və hansı yollarla məskunlaşdığını müəyyən etməyə kömək edəcək.

Etnoqrafiya hissəsində şəkillər, müxtəlif türk tayfalarının, o cümlədən XI əsrdə yaşamış oğuzların öz əşyalarına vurduğu möhür (damğa) nümunələri verilmişdir. Bu məlumatlar hazırda müxtəlif əyalətlərdə, respublikalarda yaşayan türklərin XI əsrdə yaşamış hansı türk qəbilələrindən olduğunu təyin və müəyyən etmək üçün çox qiymətli və ciddi, mühüm təməl, əsas ola bilər.

Bu, həm də keçmişdəki kənd və şəhərlərin nə vaxt salındığını, bu kənd və şəhərlərin etnoqrafik bazasını müəyyənləşdirməyə geniş imkanlar yaradan tarixi sənəddir. Kitabın qrammatikaya aid şöbəsi mənə tutumuna görə ən böyük diqqətə layiqdir. Bu qrammatika bölməsini görmədən Mahmud Kaşğarının XI əsrdə türk dilinin qrammatikası haqqında bu qədər dərin və bu dərəcədə tam əsərinin mövcudluğunu təsəvvür etmək olmazdı.

Məhz bu qrammatikaya görə tədqiqatlar bizə bu qədər məlumatlar verə bilmişdir.

Təəssüflə qeyd etməliyik ki, bu qrammatik məlumatlar yalnız morfologiyaya aiddir, sintaksis bura salınmayıb, daxil edilməyib. Sintaksis haqqında "Sintaksisin mirvarisi" adlı ayrıca bir kitab vardır. Bu haqda qrammatikanın sonunda məlumat verilir. Lakin bu əsər haradadır, kimdədir, təəssüf ki, heç bir məlumat yoxdur. Yeri gəlmişkən, bütün türkoloq alimlərdən bu kitabın axtarışı ilə bağlı onlardan asılı olan bütün soraqların aparılmasını xahiş edirik. Kitabdakı morfologiyaya aid bölmə müasir türk dilinin elmi tədqiqi üçün böyük əhəmiyyətə malikdir.

Kitabda sözlərin morfoloji təhlili üçün tətbiq olunan metod müasir türk sözlərinin ən sadə köklərini müəyyənləşdirməyə imkan verir.

İkisaitli sözlərlə başlayan kitabda beşsaitli, hətta XI əsrdə mürəkkəb formalı, altısaitli sözlər, bu gün isə sadə forma almış müasir sözlər araşdırılır.

Kitab bizə bugünədək tədqiqi mümkün olmayan, son dövrlərdə yaradılmış feil növlərini, onların ilkin formasını, tarixi dəyişənliyini tədqiq edib aydınlaşdırmağa geniş imkanlar yaradır.

Feillər, feili isimlər, sifətlər və digər derivatların elmi tədqiqində Kaşğari elə yüksək pilləyə çatmışdır ki, türk dilləri üzrə ondan sonra gələn alim və tədqiqatçılar belə səviyyəyə qalxmağı bacarmayıblar.

Bu kitabı hərtərəfli öyrənmədən bu gün mövcud olan türk dillərinin tarixi və elmi qrammatikasını yazmaq olmaz. Mənim bu sözlərim kitabın əhəmiyyətini şişirtmək, mübaligə etmək kimi sayılmamalıdır. Oxuculardan xahiş edirəm ki, mənim fikrimdə yanlışlığımı təsdiq etmələri üçün əvvəlcə kitabı oxusunlar...

Kitabın lüğət şöbəsi isə digər hissələrə rəğmən kitabın ən vacib və əsas hissəsini təşkil edir.

Bir sıra texniki səbəblərdən mən kitabdakı sözlərin tam və dəqiq sayını göstərə bilmədim, lakin onların sayını müəyyənləşdirmək, təsəvvür etmək üçün sözlərin tam üç cild olduğunu göstərmək kifayətdir. Müəllif yalnız sözlərin izahı ilə kifayətlənmir. Hər bir söz izah edildikdən, sözün frazeologiyası onun əhəmiyyəti göstərildikdən sonra həmin sözün iştirak etdiyi dördsətirlik şeir parçası ilə tamamlanır. Bu baxımdan kitab xüsusi mənə və əhəmiyyət kəsb edir.

Müəllif tərəfindən frazeologiya və dördsətirlik şeir formasında verilən sitatlar bir tərəfdən həmin sözün əhəmiyyətinin və izahının dəqiqliyini, digər tərəfdən XI əsrdə türklərin xalq ədəbiyyatı (folkloru) haqqında zəngin və qiymətli materialdır, bu isə türkologiya elmini materialla təmin edir.

Lüğət materialının əhəmiyyəti bununla məhdudlaşmır. Bu material XI əsrdə yaşamış türklərin mədəniyyəti haqqında mühüm və qiymətli məlumatlar verir. Lüğətdə iqtisadiyyat, əkinçilik, hərbi biliklər, sənaye, təbabət, dəftərxana, müxtəlif peşələrə aid xeyli terminlər vardır. Bu məlumatlar nəinki XI əsr türklərinin mədəni səviyyəsi, həm də daha qədim türklərin tarixi haqqında aydın təsəvvür yaratmağa imkan yaradır.

Beləliklə, kitabın lüğət tərkibi müxtəlif türk xalqlarının başlanğıc dövrü tarixi haqqında yeganə mənbə və çox zəngin xəzinədir.

Kaşğarının "Divanü Lüğət-it-Türk" əsərindən istifadə imkanı

Müasir və gələcək nəsillərə bu əsərdən istifadə etmək iki əsas səbəbdən çox çətin olacaq: 1) dil məsələsi və 2) əsərin quruluş sistemi.

Əvvəla, bu əsər türkcə-ərəbcə lüğətdir, yəni türk sözlərinin ərəb dilində izahı və anladılmasıdır. Bu baxımdan ərəb dilini kamil bilməyənlərin əsərdən istifadə edə bilməyəcəyi aydındır. Hətta ərəb dilini bilmək də hələ lüğətdən istifadəni asanlaşdırmır, çünki əsərdə istifadə olunan üsul ərəb dilinin xüsusiyyətləri-

nə xasdır, ona görə də lazım olan sözü əlifba sırası ilə axtarib tapmaq mümkün deyil, sözü yalnız ərəb sözləri qruplaşmasında tapmaq olar. Bu iki səbəb də (dil və üsul) müasir və gələcək nəşillərə lüğətdən istifadəyə böyük maneçilik və əngəl yaradır. Ona görə biz dil üzrə mütəxəssislərin istifadə edə bilməsi üçün əsərə yeni forma və sistem tətbiq etməyə məcburuq.

Kitabın əhəmiyyətini və istifadəsi üçün onun əngəllərini nəzərə alaraq SSRİ Elmlər Akademiyasının Azərbaycan filialı əsərin yeni sistemlə işlənməsini qərara aldı və kitabın tərcüməsi üçün bütün şərait və imkanları yaratdı.

Əsərin türk dilinə tərcüməsi ilə kitabdan istifadə zamanı yaranan ilk maneə aradan qalxır. Lakin yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, tək tərcümə hələ bütün məsələni həll etmir. Kitabın quruluş sistemində bəzi dəyişikliklər etmək lazımdır. Bu dəyişiklikləri izah etmək üçün oxucunu qısa da olsa həm tərcüməylə, həm də kitabın yenidən işlənməsi zamanı tətbiq olunmuş metodla tanış etmək lazımdır.

Kitab yeni sistemlə işlənəcək:

- 1) Kaşğarının giriş sözü
 - a) müraciət və onun izahı
- 2) Kitabın köhnə sisteminin şərh, izahı haqqında məlumat
- 3) Fonetika (hərflər)
- 4) Feili isimlər haqqında ümumi məlumat
- 5) Sözlərin quruluşu haqqında məlumat
- 6) İsimlərdə şəkilçilər
- 7) Sözlərin quruluşundakı ardıcılıq haqqında məlumat
- 8) Səs dəyişmələri və bir hərfin digəri ilə əvəzlənməsi haqqında
- 9) Kitaba salınmayan sifətlər haqqında
- 10) Kitaba düşməyən qeyri-müəyyən feil forması haqqında
- 11) Kitaba düşməyən bəzi sözlər haqqında
- 12) Türk xalqları (tayfaları) haqqında etnoqrafik məlumat
- 13) Türk dilləri haqqında ümumi məlumat
- 14) Türk dilləri arasında bənzərsizliklər haqqında.

Bütün bu mövzular Kaşğarının müqəddiməsinə daxildir və həmin sıra ilə şərh edilmişdir. Kitabın yeni qaydada quruluşunda üç cildə səpələnmiş bütün qrammatik məlumatlar bir araya top-

lanaraq müəllifin – Kaşğarının müqəddiməsindən sonra kitabın əvvəlində veriləcək. Qrammatika ilə bağlı bütün bölmələr və fəsilələr də kitabın əvvəlində veriləcək. Kitabın tərtibatındakı birinci dəyişiklik bundan ibarət olacaq.

İkinci dəyişiklik isə tamam başqa səpkidə olacaq. Əsərdə feillər keçmiş zamanda verilir, frazeologiyada da keçmiş zamanda göstərilir və bu forma yalnız təfsirdən ibarətdir.

Feilin qeyri-müəyyən məsdər forması (indiki, gələcək) şərh olunmur. Mətnə uyğun olaraq yeni qaydada qeyri-müəyyən feillər göstərilərək, bu hissə kitaba əlavə kimi olacaq.

Üçüncü dəyişiklikdə isə bütün sözlər müasir qayda üzrə əlifba sırası ilə veriləcək.

Dördüncü dəyişiklik yenə də texniki tərtibat xarakterli olacaq. Bütün sözlər eyni zamanda həm ərəb əlifbası, həm də düzgün yazılışa riayət etməklə yeni əlifba ilə yazılacaq. Yeni əlifba ilə yalnız bəzi sözlər təkrarlanmayacaq. Əsərdəki sitatlar, zərb-məsəllər, şeir parçaları da həm ərəb, həm də türk əlifbası ilə veriləcək. Kaşğari bu sitatları özü tərcümə edib. Biz tərcümə zamanı yalnız ərəb mətninə diqqət yetirməyi düzgün hesab edirik. Kaşğarının əlavələri isə mötərizədə veriləcək.

Bəzən ərəb dilindən tərcümə türk dilinin xüsusiyyətlərinə görə bəzi əlavələri tələb edir. Ona görə bu əlavələr tərcüməçi tərəfindən mötərizəyə alınacaq. Müasir türk dilinə tərcümə də xüsusi mötərizədə göstəriləcək. Mətnlər isə həmişə dırnaqda olacaq.

Beləliklə, müxtəlif məqsədlərlə aşağıdakı mötərizə formalarından istifadə olunacaq. (), { }, []

Kitabın tərcüməsi zamanı rast gəlinən çətinliklər

XI əsrdəki türk sözləri müasir türk dilinə tərcümə edilərkən, şübhəsiz bəzi çətinliklər yaradacaq. Dil tərəfdən çətinliklə yanaşı, ən çətin odur ki, ərəb hərfləri ilə türk sözlərinin fonetikasını olduğu kimi vermək mümkün deyil. Ərəb hərflərinin bu xüsusiyyətinə görə bir çox türk sözlərinin düzgün tələffüzünü müəyyənləşdirmək mümkün olmur. Məsələn:

d və k	_____	ث
i və b	_____	ی

u, ö, y _____ İ
c, ç _____ Ğ

Ona görə onların transkripsiyasını yeni əlifba ilə vermək mümkün deyil.

Bu baxımdan hər hansı müasir dillərə də istinad edə bilmərik. Məsələn: müxtəlif türk dillərində to il, to ul, to ol ^İkimi tələffüz edilir. Kitabda bunların hansına üstünlük verildiyini müəyyənləşdirmək mümkün deyil.

Bu minvalla ^İکردوم sözünü həm gördüm, həm gyrdim, kyrdim, kordim kimi oxumaq olar. Burada sözün ilk iki səsi qeyri-müəyyəndir.

Eynilə ^İج sözünü aç və ac kimi oxumaq olar.

Kitabın orfoqrafiyasına görə, bütün bu suallara aydınlıq gətirmək çətinidir. Lakin Kaşğari qeyd edir ki, türk sözlərində bu hərf Ğ nadir hallarda işlədilir.

Terminologiya məsələləri də bu və digər çətinlikləri yaradır. Bu gün bizdə mövcud olan terminlər kitabın tərcüməsini təmin etmir. Belə ki, ismi faul, ismi maf^İul və s. terminlər bizdə yoxdur. Bu günədək bizdə istifadə olunan bu terminləri saxlamaqla, bu çətinlikləri qismən həll etmiş olarıq.

Ümidvarıq ki, bütün türkoloq mütəxəssislər öz məsləhətləri və göstərişləri ilə bizə bu məsul işi reallaşdırmağa kömək edəcəklər.

SSRİ EA-nın Azərbaycan filialının
elmi işçisi **Xəlid Səid Xocayev**
1935-ci il, Bakı şəhəri,
"525-ci qəzet", 2023, mart

KABARDİN-BALKAR VİLAYƏT KOMİTƏSİNDƏ KUMUKOV YOLDAŞA

Sizin 4/III.37-ci il tarixli məktubunuzu aldım və çox məmnuniyyətlə oxudum. Gec cavaba görə üzr istəyərək, Sizə aşağıdakıları məlum edirəm:

1) Mahmud Kaşğarinin əsərinin yeganə nüsxəsi İstanbulda tapılmış və orada haman nüsxənin sayı artırılmışdır.

2) Mən əsərin tərcüməsinə və işlənməsinə 1935-ci il, sentyabrın 1-də başlamış və 1936-cı ilin aprelində qurtarmışam.

3) Hazırda əsərin çapa hazırlanması işləri ilə məşğulam və ümid edirəm ki, bu ilin iyul ayının 1-nə Leninqradda kitabın redaktorları akademik Kraçkovskiyə və professor Malova göndərə biləcəyəm.

4) AzFAN-da kitabın yalnız bir nüsxəsi vardır. Ona görə əsəri göndərə bilmərəm.

Əsərin xüsusiyyəti və məzmunu ilə Sizi tanış etmək üçün özümün bu məsələyə aid məqaləsini göndərirəm.

5) Leninqrada gedərkən (iyulun 25-də) Nalçikdə məmnuniyyətlə dayana bilərəm və əgər Sizin arzunuz və marağınız olsa əsərdə müəllifin kumık və qaraçay-balkar dillərinə münasibəti haqqında Sizi ətraflı məlumatlandırmağa bilərəm.

Məktubu bitirərkən, bu işdə Sizə hərtərəfli kömək etməyə hazır olduğumu bildirirəm.

Qardaş kimi səmimi salamlarımı qəbul etməyizi xahiş edirəm.

Xocayev X.S.

1/VI-1937

Bakı, Qasım İsmayilov küçəsi, ev 12

HAQQIMIZDA YAZILANLAR

“Şirməmməd Hüseynovun oxşarı yoxdur” 54 ilin ömür yoldaşı

“Biz artıq qoşa gəzən əkilərə dönmüşük. Hətta o, xəstəxanada yatanda da mən onun yanında olmuşam. Biz heç ayrı qalmamışıq”.

Azərbaycan mətbuatının ağsaqqalı, milli mətbuat tariximizin yorulmaz araşdırıcısı, böyük şəxsiyyət Şirməmməd Hüseynovun həyat yoldaşı, “Elm və həyat” jurnalının redaktor müavini Ülker Hüseynovanın “Qafqazinfo”ya müsahibəsi

- Azərbaycanda barmaqla sayılacaq qədər jurnalistlər var ki, illərlə eyni media orqanında işləyiblər. Siz də onlardan biri olaraq 1966-cı ildən “Eim və həyat” jurnalında işləyirsiniz.

- Düzdür, “Elm və həyat” mənim birinci və axıncı iş yerimdir.

- Bunun səbəbi sizin yaxşı işçi olmağınızdır, yoxsa “Elm və həyat”dan kənarda özünüzü görmürsünüz?

- Bunun səbəbi odur ki, mən Azərbaycan mətbuatında “Elm və həyat” qədər maraqlı jurnal tanımıram. Bizə hər gün akademiklərin, professorların, elmlər namizədlərinin məqalələri gəlir. Onların üzərində işləməklə elmin müxtəlif sahələrindən maraqlı məlumatlar əldə edirik. Bütün elm yeniliklərini həmin yazılardan mənimsəmək olar və heç bir mətbuat orqanında bu yoxdur. “Elm və həyat”ın yaranandan məqsədi elmi nailiyyətləri, elmi yenilikləri xalqa yayaraq maarifləndirməkdir. Bu ideyanı əsas tutub 50 ildən çoxdur ki, bu yolu gedirik. İndi hansı mətbuat orqanında nanotexnologiya barədə yazı görmək olar? Heç yerdə. Mən 40 ilə yaxındır ki, Moskva mətbuatını izləyirəm və görürəm ki, elm yenilikləri nədir. Çalışırıq oradan öyrənək və öz jurnalımıza da tətbiq edək. Nəzərinizə çatdırım ki, nanotexnologiya elmdə ikinci inqilab yaradacaq. Əgər 20-ci əsr elmi-texniki inqilab əsr adlandırıldıqsa, 21-ci əsr nanotexnologiya

əsr olacaq və həyatımızın elə bir sahəsi olmayacaq ki, nanotexnologiya ora müdaxilə etməsin. Biz isə hələ bu barədə az bilirik.

- Hamıya məlumdur ki, “Elm və həyat”ın konkret auditoriyası var.

- Əlbəttə, bizim müəlliflərimiz Müasir Azərbaycan elmini yaradanlardır, oxucularımız da elmi yenilikləri öyrənmək istəyənlərdir.

- 51 ildir ömür sürən “Elm və həyat” SSRİ-dən başlayaraq müstəqil Azərbaycanın ilk günlərinin də şahidi olub. O gündən bu günə çox şey dəyişib, bəs “Elm və həyat”da nə dəyişdi?

- “Elm və həyat” həqiqətən yeganə mətbuat orqanı oldu ki, bura siyasi proseslərin heç bir təsiri olmadı. Elm sovet dövründə də elm idi, bu gün də elmdir, gələcəkdə də belə olacaq. Burada söhbət həqiqi elmdən gedir. Dəyişən heç bir şey olmadı. Yeganə dəyişiklik bu oldu ki, 90-cı illərdən geniş oxucu kütləsi arasında oxumağa meyil azaldı. Bu da təbii idi, hamının başı bir tikə çörək qazanmağa qarışıdı. Vaxtı ilə “Elm və həyat” jurnalı 150 min tirajla çıxırdı. Bu o deməkdir ki, jurnal artıq oxucuların evlərinə gedib çıxırdı, bu zaman mütləq jurnalı evdə 2-3 nəfər oxuyurdu. Deməli, jurnalın yarım milyon oxucusu var idi. Sovet dövründə Azərbaycandan başqa, SSRİ-nin 136 şəhərində bizim abunəçimiz var idi. Hələ mən xarici ölkələri demirəm. İrandan da bizə abunə olanlar var idi, düzdü o vaxtı bir az çətin idi, indiki kimi sərbəstlik yox idi. İndi jurnalımızın yayılma imkanları daha çoxdur, hətta bir neçə il əvvəl Azərbaycandan çox uzaqlarda olan Meksikada “Elm və həyat” jurnalı Amerikanın “Qran-pri” mükafatına layiq görüldü. Mükafat jurnala yüksək rəqabət şəraitində keyfiyyət və servis sahəsindəki uğurlu fəaliyyətinə görə verilmişdi. Mən təəccübləndim ki, bizim jurnal uzaq Meksikaya necə gedib çıxıb? Sən demə orada da jurnalı tanıyanlar, izləyənlər varmış. Çünki onlar Azərbaycan elmində nələr baş verdiyini öyrənmək üçün bu jurnalları alırlar. Maraqlanırlar ki, hansı alim nə yenilik edib?

- Siz Lütfi Zadənin xanımı Fey Zadənin kitabını tərcümə etmisiniz. Kitab hansı mövzuda idi?

- Öncə onu qeyd edim ki, Lütfi Zadə təkcə 20-ci əsrin deyil, 21-ci əsrin də dahisidir. Onun kəşfləri hələ bu əsrin 90-cı illərində tətbiq olunacaq. Heç Zadə onda həyatda olmayacaq, amma onun ideyaları tətbiqini tapacaq. Xanım Feyin əsərinə gəlincə isə, bir dəfə professor Rafiq Əliyev redaksiyamıza gəlmişdi. Mən Lütfi Zadə haqqında jurnalda 5-6 dəfə yazılar verdiyimizi dedim. R.Əliyev dedi ki, məndə onun həyat yoldaşının kitabı var. Əvvəl elə bildim balaca kitabçadır. Zadənin həyat yoldaşı bildiyimiz kimi milliyyətçə yəhudadır. Böyük bir əsər yazıb. Bu həm bədii, həm də elmi əsərdir. Əsərin adı “Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim”dir. Razılaşdıq ki, onu tərcümə edim. Kitab ingilis dilində Amerikada, Azərbaycanda da rus dilində çap olunmuşdu. Mən 500 səhifəlik kitabı 2 aya tərcümə etdim, nəşrə də özüm hazırladım. Həmçinin başqa əlavələrim oldu. Həmin kitabda xanım Fey Lütfi Zadə ilə bütün həyat yolunu işıqlandırır. Elə bilin ki, bədii roman oxuyursunuz. Necə sevişiblər, ilk görüşləri necə olub, çox maraqlı bir əsər yazıb. Sonra Zadə haqqında dünya alimlərinin məqalələrini tapdım. Onları da kitaba əlavə etdim. Çox maraqlı kitab alındı. Bir şeyi qeyd edim ki, ilk dəfə biz Lütfi Zadənin yubileyini keçirdik. Həm 85 illiyini, həm də kitabın təqdimatını keçirdik. Hətta Lütfi Zadə xanımıyla elektron poçtumuza öz səsiylə məktub göndərdi. Biz təqdimatı onların səsi ilə açdıq.

- Ülkər xanım, siz Azərbaycan elminə xidmət edirsiniz. Həm sizi, həm də “Elm və həyat”ı böyük oxucu auditoriyası tanıdır. Mən özüm sizi Mətbuat Şurasının təşkil etdiyi “Elm və həyat”ın 50 yaşı ilə bağlı yubiley tədbirində tanıdım. Bunun səbəbi nədir?

- Düzü, mənim heç marağım olmayıb ki, mənə tanısınlar və ya tanınım. Qətiyyənlə belə şeylə aram yoxdur. Uzun illərdir bu jurnalda çalışıram. Yəqin iş fəaliyyətimə də bu jurnalla nöqtə qoyacağam. Mənim tanınmağa ehtiyacım olmayıb. Jurnalda müəllif yazıları ilə bərabər dünya elmi-kütləvi mətbuatından maraqlı məqalələri tərcümə etməyə daha çox üstünlük vermişəm. Jurnal səhifələrində elmin bir çox sahələrinə aid yüzlərlə tərcümələrim dərc olunub. Mən Heydər Əliyev haqqında “Azərbaycanda neft-kimya sənayesinin inkişafında Heydər Əliyevin

rolu” kitabının da tərcüməçisiyəm. Mən ancaq işlə məşğul olmuşam.

- 51 il jurnalist olmaq... Ola bilməz ki, bu müddətdə hər şey yaxşı olub. Bir qadın kimi hansı çətinliklərlə üzləşdiniz?

- Sözü düzü, jurnalistika mənim üçün çox asan keçib. Müraciət etdiyim mövzular həmişə samballı olub və həmişə sərbəst olmuşam, müaliyə geniş olub və yazılarımda mövzunu özüm seçmişəm. Qəzetdə işləmək çox çətinidir. Jurnal ayda 1 dəfə çıxır. Və ay ərzində sən istədiyini mövzunu axtarırsan, araşdırırsan. Xəbər saytlarının işi bu gün qəzetdən də çətinidir. Çünki qəzetin 1 gün vaxtı olur ki, yazını geniş şəkildə təqdim etsin və bir sıra imkanlardan istifadə etsin. Saytda isə əsas operativlikdir və mümkün qədər çevik olmalısən. Bu baxımdan biz sizlərdən tamam fərqlənirik.

- Elə qəzetlərdən söz düşmüşkən hansı qəzetləri oxuyursunuz?

- Gündəlik dövlət qəzetlərində informasiyalarla maraqlanıram. “525-ci qəzet”i alıram. Bu yaxınlarda nəşrə başlayan “Baku Post” qəzeti də maraqlı çıxır. Orada məni maraqlandıran elmi mövzulara rast gəlirəm.

- Bayağı yazan qəzetləri bir çoxları kimi siz də qınayırsınız, amma bugünkü auditoriya elə ən çox onları izləyir. Sizin ciddi dediyiniz o qəzetləri heç alan olmur.

- Mətbuatımızın banisi Həsən bəy Zərdabi “Əkinçi” qəzetini çıxardanda nələrdən yazırdı, necə yazırdı. Bu gün də mən bəzən “Əkinçi”ni vərəqləyəndə bu böyük azərbaycanlıya – Zərdabiyə min rəhmət deyirəm. Hər şeyi, hər mövzunu mətbuata gətirmək olar? Buna ehtiyac yoxdur axı. Özəl telekanallar bəzən elə şit verilişlər yayımlayır ki...

Onsuz da hər şey o qədər açıqdır ki, informasiya bolluğu var. O verməsə də, digəri verəcək.

Nə deyim? Zaman göstərəcək ki, bu lazımdır, ya yox? Mən onları qəbul edə bilmirəm. Düzü, arada mən də oxuyuram onları.

- Bəs oxuyandan sonra nə deyirsiniz?

- Deyirəm ki, bu nə yazıdır yazmışan və kimə lazımdır? Mən bunu qəbul edə bilmirəm. Yəqin, bu mənim həm yaşımdan asılıdır, həm də ömrümün çox hissəsini sovet dövründə yaşama-

ğımdan irəli gəlir.

- Bəs telekanallarımızı izləyirsiniz?

- Əlbəttə, izləyirəm. Amma özəl kanallarımızdakı şit verilişlərin, mentalitetimizə yaraşmayan layihələrin geniş yer alınmasına zamanın tələbi deyə gözəl adət-ənənələrimizi unutmalı deyilik. Bu məni narahat edir və o verilişləri izləyəndə əsəbləşirəm.

- Hansı verilişləri?

- Ad çəkmək istəmirəm. İndi bəziləri yüngül veriliş axtarır. Amerika gənclərinin əksəriyyəti televiziya “İdiot qutusu” deyirlər. Mən səyahət verilişlərinə, heyvanlar aləminə, tarixi mövzulara, əlbəttə ki, elmi-kütləvi verilişlərə baxmağı xoşlayıram. Son xəbərləri də izləyirəm. Verilişlərə baxmaqdan məqsədim nə isə yeni bir şey öyrənməkdir. Axı bildiklərimiz bilmədiklərimizin yanında heç nədir. İctimai kanaldakı “Açıq dərs”, “Ortaq məxrəc” verilişlərinə baxıram, radioda vaxtilə Mehparə Axundovanın bir neçə il apardığı “Elm korifeyləri” verilişini daim dinləmişəm. Bizim nə qədər elm, tarix sahəsində öyrənəcək məlumatlarımız var. Onlara vaxt sərf edək də. Bizdə ailələr tanıyıram ki, işdən gələn kimi televizorun düyməsini basırlar, yetər ki, televizor açıq olsun, lazım oldu-olmadı, nəyə isə baxsınlar.

- Xatırlayırsızsa, mən sizi müsahibəyə dəvət edərkən qafqazinfo.az portalından olduğumu dedim, siz isə tanımadığınızı söylədiniz. Nəzərə alsaq ki, bu gün bir çoxları elə xəbərləri saytdan öyrənir. Sizin saytları tanımadığınızı “Qafqazinfo”nun günahıdır, yoxsa siz xəbər saytları ilə maraqlanmırsınız?

- Çox maraqlanmıram. Çünki daha çox kitabdan, jurnaldan dövrü mətbuat oxumağa üstünlük verirəm, nəinki internətə.

- Günün neçə saatını kitab oxuyursunuz?

- Bizim işimizin adı nədir? Oxumaqla məşğuluq da.

- Ev işlərinə necə vaxt ayırırsınız? Yəqin evdə uşaqlarınız böyük olar. Nəvələriniz var?

- Mənim bu gün-sabah nəticəm olacaq. (Gülür)

- Doğrudan da çox cavan görünürsünüz.

- Bunun səbəbi mənim həyat yoldaşımdır. O, məni belə

saxlayıb.

- Sizi belə gözəl saxlayan jurnalistlərin mənəvi atası Şirməmməd Hüseynovdur. Azərbaycanın ən dürüst sayılıb-seçilən kişinin həyat yoldaşı olmaq nə deməkdir və ya o necə həyat yoldaşıdır?

- Onu hamı zəhmli, çox sərt, tələbkər adam kimi tanıyır. Bu, həqiqətən belədir. Lakin o, son dərəcə qayğıkeş həyat yoldaşı və atadır. Bu onun xidmətidir ki, mən belə gümrah qalmışam.

- Neçə ildir evlisiniz?

- 54 ildir. Yarım əsrdən çoxdur. Hərdən zarafatla deyirəm ki, biz artıq qoşa gəzən əkizlərə dönmüşük. Hətta o, xəstəxanada yatanda da mən onun yanında olmuşam. Biz heç ayrı qalmamışıq. Yenə də deyirəm, onu hamı sərt adam kimi tanısa da, mənim üçün dünyanın ən müsbət insanıdır. Şirməmməd Hüseynov çox tələbkərdir həm özünə qarşı, həm ətrafdakılara, həm ailə üzvlərinə, həm də tələbələrə qarşı. Mən onu başa düşürəm, o haqqına tələb edir, onun tələbkərliyində də sünilik yoxdur. Mən hiss edirəm ki, Şirməmməd Hüseynov həmişə düz danışır. Tutaq ki, hansısa məsələdə mən deyirəm ki, bu belə olmalı idi. Sonra görürəm ki, yox o deyən doğrudur.

- Neçə uşağınız var?

- İki qızımız var.

- Sənətləri nədir?

- Hər ikisi musiqişünasdır. Kiçik qızım Lalə Hüseynova Bəstəkarlar İttifaqında məsul katibdir. Bu yaxınlarda Azərbaycan Bəstəkarlar Birliyi haqqında "Böyük yolun tarixi: Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı" adlı 445 səhifəlik kitabı çapdan çıxıb. Digəri isə Fərəh Əliyeva Mədəniyyət və Turizm Nazirliyində çalışır. Bizim başımız ancaq oxumağa, yazmağa, mütaliyəyə qarışıb. Böyük qızım Fərəh Əliyevanın 7-8 kitabı çıxıb. Onun elə tədqiqatları var ki, mən bəzən həsəd aparıram ki, iki oğlan uşağı böyüdə-böyüdə bunlara necə vaxt ayırır?

- Şirməmməd müəllimin qızlarla münasibəti necədir?

- Qızlar ataları ilə fəxr edirlər. Şirməmməd müəllim çox qayğıkeş atalardandır. Bu gün də nəzəri onların üzərindədir. Övladların həmişə atalarının sözü ilə əməlinin bütöv olduğunu

görürlər.

- Elə bir hadisə və ya kitab olubmu ailəlikcə müzakirə etmisiniz?

- Müzakirə deyil, sadəcə bir-birimizə xəbər veririk ki, belə bir kitab var. Bu baxımdan Solmaz Tohidi-Rüstəmovanın Azərbaycanda ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri soyqırımları, talanlar haqqında çıxan kitabları çoxları kimi, bizim də marağımıza, diqqətimizə səbəb olub. Bu kitablarla hər bir azərbaycanlının tanış olması vacibdir. Biz cavanlığımızda çox mütaliə edirdik. Özünü də mən rus dilində oxuyurdum. Əvvəllər bədii ədəbiyyat oxuyurdum, indi qətiyyənlə bədii ədəbiyyata marağım yoxdur. Mənimki elmi kütləvi ədəbiyyatdır.

- Bəs Şirməmməd Hüseynov yazılar yazanda əvvəlcədən sizə məlumat verirmi?

- Bilirsiniz bütün bunlar mənim gözümdən qarşısında olur. Onun təxminən 4-5 kitabının redaktoru mən olmuşam.

- Redaktə edəndə işinizə müdaxilə edib?

- Mən onları redaktə etməmişəm. Onun qəzetlərdə məqalələri çıxmışdı, onları bir yerə topladım, kitab halında çapına kömək elədim. Yəni yazı redaktə etməmişəm. Onu heç kim redaktə edə bilməz. O qədər sərrast dürüst, savadlı yazır ki, mən heç vaxt onun yazılarını redaktə etməmişəm. Nəinki mən, heç kim eliyə bilməz.

- Bəzən deyirlər ki, insanlar yaşlaşanda uşağa bənzəyirlər, uşaq kimi qayğılarını çəkməyi istəyirlər?

- Bizdə həmişə elə olub. Cavanlığımızda da, indi də bir-birimizin qayğısına qalırıq. Mənim ona xüsusi hörmətim var. Bu təkcə həyat yoldaşına olan hörmət deyil, bu bir azərbaycanlı ziyalisinə, vətənpərvər insana olan hörmətdir. Şirməmməd Hüseynovun oxşarı yoxdur. 54 ildir onunla yaşayuram və bunun şahidi oluram. Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə onun haqqında görün nə yazıb: "Şirməmməd – əxlaqın, haqqın öz səsi; Ləyaqət, dəyanət mücəssəməsi. O, vətənpərvərlik, düzgünlük, haqsevərlik, gözütöxlük kimi bir çox mənəvi xüsusiyyətləri ilə mənə həmişə böyük əqidəli ziyalılarımızı xatırladır. H.Zərdabi milli mətbuatımızın təməl daşını qoydusa, o, bu böyük işin davamçısı kimi bir neçə jurnalist nəslinin müəllimidir". Şirməmməd müəllim

lim bu gün də yazıb-yaratmaqla yanaşı, BDU-da müəllimlik fəaliyyətini davam etdirir – yeni nəsil jurnalistlərinə dərs deyir. Onun həyatı həqiqətən əxlaqın, ləyaqətin, dönməzliyin, bütövlüyün nümunəsidir. Bizim çox sadə həyatımız olub. Hətta Mirşahin Şirməmməd müəllim haqqında veriliş hazırlayanda dedi ki, bu cür sadə şəraitdə yaşayırsınız? Amma evimizdə 5 min kitab var idi. Bizim varımız, dövlətimiz o kitablardır...

- Bəs indi vəziyyət necədir? Dəyişən nəyə var?

- Bizim evimizi sökdülər. Yəqin xatırlayırsınız da, “Beş mərtəbə” adlanan yerdə Heydər Əliyev sarayının yaxınlığındakı evləri sökdülər. Ondan sonra bizə yaxşı ev verdilər.

- Yeni eviniz Şirməmməd Hüseynova hədiyyə olunmayıb?

- Təbii ki, hədiyyə deyil. Həm də biz ev istəməmişik, hamı kimi bizə də ev verdilər. Mən sökülən evimdən çox razı idim, şəhərin mərkəzində 4 mərtəbəli binanın 3-cü mərtəbəsində yaşayırdıq, çox rahat mənzilimiz var idi. Dövlətin qərarı ilə böyük bir ərazidəki evlər söküldü. Biz yeni evə köçdük. Yeni evimiz parlamentə yaxındır, mərkəzə uzaq olsa da, yenə yaxşıdır. Hər ikimiz işləyirik deyə darıxmırıq. Bu yaxınlarda Şirməmməd Hüseynov Məmməd Əmin Rəsulzadənin əsərlərinin 3-cü cildini çıxartdı, indi də 4-cü cildi üzərində işləyir.

- Evdən danışdıq, bəs maddi vəziyyətiniz necədir?

- Vəziyyətimiz yaxşıdır. Şirməmməd Hüseynova prezident təqaüdü verilir. Onun zəhməti qiymətləndirilib.

- Nə əcəb onun həyatını kitaba yazmaq istəmirsiniz?

- İndidən söz versəm, sonra alınmasa yaxşı çıxmaz. Özü də elə şeyləri xoşlamır. Bir də onun haqqında yazmaq üçün istedadlı qələm sahibi olmalısən. Tələbələri, həmkarları onun haqqında çox yazıblar. O ki qaldı onun pedaqoji fəaliyyəti və publisistikasına, nə vaxtsa bunlar haqqında qiymətli əsərlər yazılacaq.

- Bəs gənclərin kitaba münasibəti sizi qane edir? Axı hamı onları oxumamaqda ittiham edir.

- İndi internet olan yerdə, 21-ci əsrdə kim götürüb 300-400 səhifəlik kitab oxuyub ona vaxt sərf edəcək? Bizim vaxtımızda televiziya yox idi, olsa-olsa radio var idi. İndi hansı cavanın həvəsi var ki, kitab oxusun? Kitab oxumaqdansa, gedib internet-

də axtarıb həmin kitabın məzmunu ilə tanış olur. Bu mənim subyektiv fikrimdir. Keçmişdə mütləq vaxt keçirməyin, öyrənməyin bir yolu idi. İndi daha ona ehtiyac yoxdur. İnternet var.

- Deyirsiniz kitabı ancaq vaxtı keçirtmək üçün oxuyurlar?

- Əvvəllər belə idi. Biz dərslərimizi hazırlayırdıq, ayrı əyləncə yox idi, sonra oturub mütləq edirdik. İndi həyat tamam dəyişib, dünya genişləniib. İnformasiya bolluğu, İnternet yaranıb. Bütün bunlar olan yerdə kim kitab oxuyacaq?

- Buna bəraət qazandırmaq olar?

- İndi bizə elmi-kütləvi əsərləri, tarixi romanları daha çox oxumaq lazımdır.

Günəli Əbilova,
“Qafqazinfo” informasiya saytı,
“Region-Şəki” qəzeti,
21 iyun 2012-ci il, s.12-13

**Bütün məqamlarda böyük MÜƏLLİM
PROFESSOR ŞİRMƏMMƏD HÜSEYNOVUN
VƏFATINDAN 5 İL ÖTÜR**

O məqamda ki söz və tarix var, o məqamda ki milli təəssüb-keşlik var, ən əsası, o məqamda ki xarakter, prinsipiallıq məsələsi var, professor Şirməmməd Hüseynovu əvəzlənməz bir nümunə kimi xatırlayırıq və gözlərimiz önündə onun yaşadığı əsrə bərabər ömür, keçilən şərəfli yol bir film kimi canlanır. Professor Şirməmməd Hüseynov özü ilə bərabər, böyük bir tarixi yaşatdı. Sanki bu missiya hansısa sehrli qüvvə tərəfindən Şirməmməd müəllimə həvalə edilmişdi və son anına qədər o, bu missiyaya xidmət etdi. Elə bir xidmət ki, nə məsləkinə, nə də imzasına kölgə saldı.

Şirməmməd müəllim özündən sonrakılara böyük salnamələr, sanballı tədqiqatlar, parlaq irs bağışladı. Belə demək mümkündürsə, Şirməmməd Hüseynov öz ömrünü Azərbaycana və azərbaycanlılara bağışladı.

Beş il əvvəl 24 iyununu, yəqin ki, mənimlə bərabər universitetə daxil olan və semestrin sonuncu imtahanına hazırlaşan tələbə yoldaşlarım da yaxşı xatırlayır. Birinci

kursda oxuyarkən uzaqdan professor Şirməmməd Hüseynovu görəndə böyük bir tarixlə rastlaşdığımızın fərqi varırdıq. Onun vəfatı isə sözü sevən hər kəs üçün məyusedici idi. Bir yandan da... sevinirdik ki, onu canlı görmək şansımız oldu. İllər keçəcək, fəxrlə deməyə sözümüz olacaq: mən o kişini görmüşəm!

Şirməmməd Hüseynovdan müxtəlif illərdə dərslər almış və bu gün mətbuata xidmət edən şəxslər "525-ci qəzet" in bu sayında ustadlarını yad ediblər.

Bakı Dövlət Universitetinin Milli Mətbuat kafedrasının müdürü, professor Cahangir Məmmədli "Uğurlarımızın müəllimi" başlıqlı ürək sözlərini öz əl yazısı ilə yollayıb, bu da bir tarixdir: "Məncə, hər kəsin ömür yolunda qazandığı az-çox uğurlarına görə borclu olduğu bir müəllimi var. Mənim ömür yolumun ən qiymətli uğuru Bakı Dövlət Universitetində təhsil almağım və universitetin hələ sonuncu kursundan burada işə başlamağımla bağlıdır. Bu isə Şirməmməd Hüseynovun Jurnalistika fakültəsinin dekanı olaraq tələbəsinə verdiyi dəyərli əlaqəli olan bir faktdır. Şirməmməd müəllim məsuliyyətli bir insan kimi hər şeyi yüz ölçüb bir biçən adam idi. Hələ son kurs tələbəsi olaraq bu fakültədə işə başlamağıma səbəb olması məni də məsuliyyətli olmağa çağırırdı.

Şirməmməd müəllim əziz dostu Nəsir İmanquliyevlə birgə dünyaca təmiz bir Jurnalistika fakültəsi yaratmışdı. Bu təmizliyə xəyanət edən neçə-neçə "müəllimi" (kənardan gələnləri) buradan birdəfəlik necə uzaqlaşdırdığına çoxları şahiddir.

Şirməmməd müəllim xaraktercə çox sərt adam idi. Amma bu fakültəni bitirən minlərlə məzunun hamısı onun bu sərtliyindən dərslər alıblar: saxta qiymət yazmamaq, saxta müəllim olmamaq, saxta jurnalist olmamaq dərsləri...

Şirməmməd müəllim çox cəsarətli müəllim idi. Sovet ideologiyasının saxta məqamlarını auditoriyada, publisistikasında birbaşa deməkdən heç vaxt çəkinmədi.

Şirməmməd müəllim Vətən sevgisi ilə yaşadı: Cümhuriyyət tarixinə, klassik publisistikamıza dair yüzlərlə tədqiqat əsərləri məhz bu sevginin təzahürüdür. Onun klassik

irsə bağlı tədqiqat obyektləri daha çox tarixən milli azadlıq mövzuları ilə bağlı oldu.

Şirməmməd Hüseynov bütün məqamlarda böyük müəllim oldu. Onun yaradıcılığına Azərbaycanın ən görkəmli ziyalıları esselər həsr etdilər. O yazılanların hər birində biz onun parlaq müəllim obrazını görürük.

Şirməmməd müəllim hər adamla dostluq etməzdi. Onun dostu Vətən sevgisi ilə yazıb-yaradan ziyalı olmalı idi; Bəxtiyar Vahabzadə, Anar, Fəmil Mehdi, Qulu Xəlilov kimi...

Şirməmməd müəllim nəşr etdirdiyi kitablarını hamıya pay verərdi. Amma çox nadir hallarda həmin kitablara avtoqraf yazardı. O nadir hallardan biri də mənim bəxtimə düşüb. "Mənəvi irsimiz və gerçəklik" (2004) adlı kitabındakı avtoqrafı bu gün də məni duyğulandırır: "Əzizim Cahangir, 80 yaşın tamam olanda bu kitabı bir də vərəqləyəsən. Elə bir tələbənə rast gələrsən ki, sən kimi savadlı, istedadlı və kişi olsun!"

Ruhun şad olsun, mənim böyük müəllimim, bütün uğurlarımızın müəllim!"

"Real" TV-nin baş direktoru, Əməkdar jurnalist Mir Şahin Ağayev: "Ömrünün son illərinə, gününə, gecəsinə, saatına sanki qənaət edirdi; bir anı belə hədəf yaşamamaqdan ötrü. Bəzən mənə elə gəlirdi ki, o, bizim yaşadığımız dünyadan çoxdan gedib. Hardasa ya Üzeyir bəyin, ya Məhəmməd Əminin, ya Mirzə Ələkbər Sabirin, ya Əmər Faiqin yanında yaşayır. O, tədqiq etdiyi tarixi şəxsiyyətləri yaxın dostu, yaxın qohumu, yaxın qonşusu kimi yoluxurdu. Təvazökarlıq etməyəcəm: mən onunla efirdə ən çox söhbət etmiş, xüsusilə, cümhuriyyət tariximizlə bağlı müxtəlif layihələrə cəkilməsinə razılıq almış, ya da bunu etməyə etibarını qazanmış yeganə jurnalistəm. Tez-tez deyirdi: "Üzeyir bəyin sözüdür. Əsl ziyalı mükafatı öz vicdanından alır". Bu mənada o, mediamızda vicdanın özü idi. Elə vicdanın özü olaraq da qaldı. Ömrünün sonunadək işlədi. Təqaüdü hesabına kitablar nəşr etdirdi. Mirzə Ələkbər Sabir kimi böyük ziyalılarımızın əsərlərinin nəşrinə pul xərcləmək istəməyən imkanlı soydaşlarımızı, bəlkə də, yaxud həm də utandırmaq məqsədilə. Çünki o, Şirməmməd Hüseynov idi. Bir az Məhəmməd Əmin. Bir az Əli bəy Hüseynzadə. Bir az Fətəli

xan Xoyski idi... daha kimlər idi... Amma həm də Şirməmməd Hüseynov idi. Mən ona cümhuriyyət dövrümüzün şərəf lövhəsinə baxırdım. Elə indi də. 2019-cu il, 24 iyun. Onun tarixə köçdüyü tarixdir. Tarixə qovuşanda ərazi bütövlüyümüzün bərpasına il yarımdan, dövlət suverenliyimizin təmin edilməsinə 3 il 3 aydan az vaxt qalmışdı. Amma mən heç vaxt onun haqqında "Bu günləri görmədən getdi" kimi təəssüf cümlələri yazmıram. Çünki onun təqvimində və xəritəsində Azərbaycan həmişə bütöv idi, suveren idi. Şirməmməd Hüseynovun ruhu kimi...

- Salam, Şirməmməd müəllim! Əbədi vaxtınız xeyir".

Azərbaycan Mətbuat Şurasının sədri, "525-ci qəzet"nin baş redaktoru Rəşad Məcid: "Ötən əsrin 80-ci illərində - Bakı Dövlət Universitetinin Jurnalistika fakültəsində oxuduğum vaxtlarda bəzi müəllimlər bizim üçün əfsanə kimi görünürdü. O müəllimlərin hamısı mənim həyatımda böyük rol oynayılar və indiyə qədər xatirimdədilər. Həmin müəllimlərdən biri də Şirməmməd Hüseynovdur. Xoşbəxtlikdən o illərdə Şirməmməd müəllim bizə burjua ölkələrinin jurnalistikasıdan dörd qoşa saat dərs dedi. Həmin dörd qoşa saat barədə sonrakı illərdə bir yazı da yazmışdım. Doğrudan da, həmin dərslər jurnalistika haqqında təsəvvürümüzü dəyişdirdi. Şirməmməd müəllim sovet rejiminin güclü vaxtında sətirləti mesajlarla jurnalistikanın mahiyyətini bizə izah edirdi. Eyni zamanda, həmin vaxtlar "Elm və həyat" jurnalında Şirməmməd müəllimin ömür-gün yoldaşı Ülkər xanım ilə çalışırdım. Ülkər xanım çox zabitəli və ciddi qadın idi. Amma ara-sıra Şirməmməd Hüseynovun həyat tərzini barədə danışardı və onun dedikləri Şirməmməd müəllimi mənim gözümə bütəldirmişdi. Bu heyranlıq bu gün də davam edir.

Sonralar həyat elə gətirdi ki, Şirməmməd müəllim "525-ci qəzet"nin müəlliflərindən biri oldu. Biz onunla "525-ci qəzet"nin redaksiyasında, BDU-da tez-tez görüşürdük. Onun redaksiyamıza hər gəlişi həm "525"-in, həm də o vaxt Dövlət Tərcümə Mərkəzində yerləşən digər mətbuat orqanlarının əməkdaşları üçün bayram olurdu. Onun maraqlı söhbətlərindən doymaq olmurdu. Həmin illərdə Şirməmməd müəllim Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin, Üzeyir Hacıbəylinin dərc

olunmamış əsərlərini “525-ci qəzet”də silsilə şəkildə nəşr etdirirdi. Onun zəhmətkeşliyi, fədakarlığı, klassik irsə, milli dəyərlərə münasibəti bizi heyrləndirirdi və hamımız ondan necə məsuliyyətli olmağı öyrənirdik. Hər xırda söz, hadisə Şirməmməd müəllim üçün əhəmiyyətli idi və hər məsələyə dəqiqliklə yanaşırdı. Vaxtilə onun təşəbbüsü ilə “İrşad” və “Həyat” qəzetlərinin ilk sayının, “Azərbaycan” qəzetinin cümhuriyyətin bir illiyinə həsr olunmuş 28 may nömrəsinin transliterasiyasını “525”in içində xüsusi buraxılış kimi çap etmişdik. Şirməmməd müəllim yaşının çoxluğuna baxmayaraq, enerji ilə dolu adam idi. Onun bir müsahibədə dediyi fikirlər qardaş Türkiyə alimlərini heyrləndirmişdi və bunun üçün Azərbaycana gəlib onunla tanış olmuşdular. O demişdi ki, mənim əlimdə işim çoxdur, ona görə də ölməyə vaxtım yoxdur. Beş il öncə mayın sonu, iyunun əvvəllərində mənə zəng edib dedi ki, bu mövsümü bitirdik, yeni yazılara sentyabrda başlayırıq. Təəssüf ki, həmin zəngdən qısa müddət sonra Şirməmməd müəllimin vəfat xəbəri hamımızı sarsıtdı. Biz həmin ilin sentyabrında da, sonrakı illərdə də onun ruhunu, yazılarının ab-havasını hiss edirik. Ustadımız daim bizimlədir. Bu il onun 100 yaşı tamam olur. İnanıram ki, BDU, Mətbuat Şurası və media qurumları ilə birlikdə onun xatirəsini anacağıq, gördüyü işləri yad edəcəyik. Ruhü şad olsun”.

BDU-nun Jurnalistika fakültəsinin dekan müavini Samir Xalidoğlu: “Müəllim – öyrədən deməkdir. Amma hər öyrədənə də müəllim deyilmir. Əsl müəllim o şəxsdir ki, onun öyrətdikləri öyrənənlər üçün həyat kredosuna çevrilir. Şirməmməd Hüseynov bu mənada, həqiqi öyrədəndir. O, mənim üçün həm də həyat müəllimidir. Onu yaxından tanıyan, tez-tez ünsiyyətdə olan bir şəxs kimi hər bir davranışı, hər bir hərəkəti auditoriyadankənar dərslərdir. Onunla Bakıdakı bütün arxivlərin “tozunu udmuşuq”, yol yoldaşı olmuşuq, hətta yeməyimizi belə bölüşmüşük. Bunların hər birində Ondan nələrsə öyrənmişəm: az danışib çox iş görmək, piyada gəzməyə üstünlük vermək, hər yarım saatlıq iş prosesindən sonra fasilə vermək, gözləri yormamaq üçün yaşıllığa baxmaq və s. Amma əsas öyrəndiyim elmə, tədqiqatçılığa həvəs, müəllim peşəsinə sevgi olub. Öyrən-

diklərim isə həmişə köməyimə gəlib. Bunun faydasını hər hansı bir tədqiqat işi ilə məşğul olarkən də görmüşəm, tələbələrə dərs deyərkən də. Mənə qazandırdıqlarına görə Şirməmməd müəllimə hədsiz dərəcədə minnətdaram, böyük ruhu qarşısında baş əyirəm!”

Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü, “Elm və həyat” jurnalının sabiq baş redaktoru, Şirməmməd Hüseynovun ömür-gün yoldaşı, öz etibarını və könüllər fəth edən Ülkər Hüseynovanın tərtib etdiyi və redaktor olduğu “Cümhuriyyət adamı” kitabını xatırlayıram. Bu nəşr Ülkər xanımın ailə bağlarından əlavə, həm də bir fikir adamı kimi nəhəng alimə verdiyi dəyərdir, professoru həsr olunmuş ən qiymətli nəşrlərdən biri kimi olduqca qiymətlidir. Kitabın adı isə hər şeyi deyir, məsələləri aydınlaşdırır.

Ruhunuz şad olsun, Cümhuriyyət adamı...

Nadir YALÇIN

“525-ci qəzet”, 22 iyun 2024-cü il, şənbə

Ucalığa qovuşan illər

[illegible][illegible][illegible][illegible]

"Elm ve hayal" in içinde, "Marin Kavim" mekânını kullanıyor musunuz. 1999-cu ildə Ağa Camiyyəti İnstitutunun keçirdiyi mətbəxinin qalıbı olmus və həmin institutda Rusiya Federasiyası Təhsil Nazirliyinin birbaşa təyinatı altında hazırlanan yeni nəşr üçün tədris ədəbiyyatının tərtibatı və redaksiyalarından biri olmuş. "Qəzi" o qədər müəlliflər Ülker Hüseyinova "Elm və hayal" jurnalındakı səmərəli fəaliyyətinə görə o bir sıra fəxri fərman və diplomlarla təltif olunub.

[illegible][illegible][illegible]

Yeni qazandığı dövlət və Dövlət Mükafatı ilə təltif olunduğu üçün və Məmməd Cəlilə 50 illik yubileyi dövr etdik. Jurnalistim təhsil-
lənə alimlərlə yanaşı, Azərbaycanın
bir çox lətinim jurnalistləri də qə-
zetlərimizə xeyli müddət bəzini-
rək yazıqla çıxırlar. Rəisim Səlimov, Ə-
ləm Cəbbərov, Rəis Əhmədov, Əli Ə-
basi, Əldər Nəzəri, Rəis Məcid, Əli Quliyev, Məhəbbət Hüseynov və başqalarının
adlarını qeyd edə bilərəm. Nəzər bəpədi-
vəddən bir günədək 5 minə qədər Azərbaycan

[illegible][illegible]

Flora XOLIZADO,
"Aparición"

**BƏZƏYİ SADƏLİK, SİLAHI SÖZ OLAN
ÜLKƏR XANIM**

Düz 46 il bundan əvvəl nəşrə başlayan və bu günədək əqidəsini dəyişməyən, çox çətinliklə də olsa, öz nəşrini davam etdirən “Elm və həyat”ın özü kimi illərin sınağından üzüağ çıxmağı bacaran, jurnalın uğurlarına sevinib, uğursuzluqlarından məyus olan, ancaq ruhdan düşməyən, zahirən sakit görünse də, lazım gələndə, vulkan kimi “püskürən” bir xanım əməkdaşı haqqında danışmağın vaxtı nəinki çatıb, bəlkə də çoxdan keçib. Əslində bu gecikmənin səbəbkarlarından biri də şöhrətdən qaçan o xanımın özüdür. Düşünürəm ki, mənalı ömrünün nə az, nə çox – 41 ilini şərəfli və əziyyətli bir peşəyə həsr edən bu insanın özü etiraz eləsə belə, onun haqqında bir qədər ətraflı söhbət açmaq, onu tanıyanların yaddaşını təzələmək, tanımayanların isə nəzərinə bəzi vacib məqamları çatdırmaq vacibdir. İstər şəxsi həyatı, istərsə də yaradıcılığı baxımdan indiki və gələcək nəsillərə örnək olan bu insan – jurnalımızın fəxri Ülkər xanım Hüseynova haqqında danışmağın özü də şərəfli bir işdir. Uzun illər onunla bir redaksiyada çalışan və eyni zamanda onun şəxsi həyatına yaxından bələd olan bir insan kimi məndən soruşsaydılar ki, Ülkər Hüseynova kimdir, yəqin ki, mənim ən qısa cavabım bir neçə hissədən ibarət olardı:

– Ülkər Hüseynova ilk növbədə xalqa mənəvi arxa olan, milli adət-ənənələrimizi qoruyub saxlayan, mənəvi dəyərlərimizi öz ailə ocağı kimi müqəddəs hesab edən, xalqına xidmət etməyi özünə şərəf sayan gözəl bir azərbaycanlı ailəsinin xanımı – ötən əsrin 50-ci illərindən bu günədək Azərbaycan jurnalistikasının tarixinə adı fəxarətlə yazılan, Müəllim adının şərəfini daim ucalıqda saxlayan hörmətli müəllimimiz, professor Şirməmməd Hüseynovun ömür-gün yoldaşdır.

– O, eyni zamanda hər bir vətənpərvər azərbaycanlının fəxr edə biləcəyi iki ziyalı xanımın – Musiqi Akademiyasının professoru Fərəh xanım Əliyeva və Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının məsul katibi, sənətsünaslıq namizədi Lalə Hüseynovanın anası-

dır. Ülkər xanım həm də 4 sevimli nəvənin nənəsidir. Onlardan biri Neft Akademiyasında, ikisi Tibb Universitetində, biri isə Musiqi Akademiyasında təhsil alır. Və bu insanların hər birinin uğurlarında Ülkər xanımın xidməti əvəzsizdir.

– Bütün bunlardan sonra isə Ülkər Hüseynova “Elm və həyat”ın canlı ensiklopediyası, dəyişilməyən “pasport”u və bir də bəzəyi sadəlik, silahı isə Söz olan bir şəxsiyyətdir.

1966-cı ildə “Elm və həyat”da məktublar şöbəsinin müdiri kimi fəaliyyətə başlayan Ülkər xanım sonralar texniki elmlər bölməsinə rəhbərlik edib, 1995-97-ci illərdə baş redaktor vəzifəsində çalışıb.

1970-ci ildən Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin (keçmiş SSRİ Jurnalistlər İttifaqının) üzvü olan Ülkər xanım bir neçə mükafata – Həsən bəy Zərdabi Diplomuna, “Qızıl Qələm” və “Vətən” media mükafatlarına da layiq görülüb.

Uzun illər Azərbaycan alimlərinin ən dəyərli tədqiqat və araşdırmaları barədə fəxrlə yazan Ülkər xanım Azərbaycandan kənarda yaşayan, azərbaycanlı elm korifeyləri haqqında materialları xüsusi vurğunluqla hazırlayır. Haraya səfər edirsə, orada Azərbaycanın izini axtarır və nə isə tapır. Vaxtilə Özbəkistan EA-nın “Fan və Turmuş” (“Daşkənd eksperimental plitələr zavodunda”) və Riqada çıxan “Nauka i texnika” (“Polad Bakıda bərkiiyir”) jurnallarında çap olunmuş məqalələri elə bu qəbildən olan yazılardandır.

Yaxşı yadımdadır, hələ 1988-ci ildə SSRİ jurnalistlərinin tərkibində Türkiyədə olarkən, Ankaradakı Əsri qəbiristanlığında uyuyan, Milli Qurtuluşumuzun banisi, M.Ə.Rəsulzadənin qəbrini ziyarət etməsi barədə necə fəxrlə danışdı. Həmin günləri indi də kövrək xatirələrlə yada salır.

Keçmiş SSRİ məkanında kosmosun fəthində görülən bütün işlərin təşkilini mərkəzləşdirən yeganə şəxs, həm də elə bir şəxs ki, uzun müddət pilotlu kosmik uçuş sınaqları üzrə Dövlət Komitəsinin sədri vəzifəsində çalışmasına baxmayaraq, səsi daim ekran arxasından eşidilən general Kərim Kərimovun 1987-ci ildə Azərbaycana gəlişini də bizim hamımızdan fərqli olaraq, Ülkər xanım toy-bayram kimi qarşıladı və bir neçə gün generalı müşayiət edənlər arasında oldu, nəhayət, “Elm və həyat” üçün tarixi bir müsahibə hazırladı.

Bir vaxtlar “Elm və həyat”a qayğı və diqqət göstərmiş mərhum akademiklərimiz Abdulla Qarayev (o, həm də jurnalımızın ilk fəxri baş redaktoru olub), Azərbaycan təbiətinin vurğunu Həsən Əliyev, Həsən Abdullayev və Ziya Bünyadovu da Ülkər xanım həmişə minnətdarlıq hissilə xatırlayır.

1996-cı ildən başlayaraq, Ülkər xanımın diqqətini çəkən dahi şəxsiyyətlərdən biri də “Qeyri-səlis məntiqin atası” kimi tanınmış Lütfi Zadə oldu. Dahi Lütfi Zadə haqqında məlumatı olan insanları – elm adamlarını “Elm və həyat”a cəlb etməyə başladı. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, Lütfi Zadənin davamçısı, professor Rafiq Əliyevin, tanınmış jurnalist Möhbəddin Səmədin, Azərbaycanda Lütfi Zadəni xaricdə yaşayıb-yaradan bir azərbaycanlı kimi tanıtmış və təbliğ etmiş mərhum professor Fərhad Tağıyevin məqalələrinin “Elm və həyat”da işıq üzü görməsinin əsl səbəbkarı da məhz Ülkər xanımdır. Bəzən xoş bir təsadüf nəticəsində gözəl ideyalar doğur. Cəmi bir il bundan əvvəl jurnalımızın əməkdaşı Mehparə Axundova Lütfi Zadə ilə bağlı yazı hazırlayarkən professor Rafiq Əliyev redaksiyamızın qonağı olanda, Zadənin həyat yoldaşı Fey Zadənin maraqlı bir kitab yazdığından və həmin kitabın rus dilində çap olunmasından söhbət açdı. Ülkər xanım xahiş etdi ki, Rafiq müəllim kitabın rus variantını ona versin, mən təmənnasız olaraq onu Azərbaycan dilinə tərcümə edim. Rafiq müəllim də bu xahişi

yerinə yetirdi. Aradan cəmi bir neçə ay keçdi və Fey Zadənin “Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim” adlı kitabı Ülkər xanımın səlis tərcüməsində, nəfis tərtibatla çapdan çıxdı. Bu kitab həm Zadə şəxsiyyətinin Azərbaycanda təbliğinə, həm elmi publisistikaya, həm də ictimaiyyətə dəyərli töhfə oldu. Yeri gəlmişkən onu da xatırlatmaq istəyirəm ki, bu kitab Ü.Hüseynovanın indiyədək tərcümə etdiyi kitabların hələlik sonuncusudur. Bir neçə dərslik və lüğətlərin tərcüməsində yaxından iştirak etmiş Ülkər xanım son illərdə “Heydər Əliyevin neft-kimya sənayesinin inkişafında rolu” adlı kitabın tərcüməsini də uğurla başa çatdırıb. Yaxın vaxtlarda o, general Kərim Kərimovun “Kosmosa yol” kitabını da, bax, beləcə dilimizə çevirib, Azərbaycan oxucularına təqdim etmək fikrindədir.

Ü.Hüseynova çap olunmuş məqalələrinin toplusundan ibarət olan 1-ci kitabını – “Elm və həyat”ın işığında” adlandırır. İndi həmin toplusunun 2-cisi də çapa hazırlanmaqdadır.

Son 15 il ərzində “Elm və həyat”ın nəşri müxtəlif səbəblər üzündən xeyli çətinləşsə də, yəni hər ay yox, ildə 3-4 dəfə çap olunsada, Ülkər Hüseynovanın gələcəyə çox nikbinliklə baxması, bizləri dözümlü olmağa çağırması sayəsində ümidimizi itirməmişik.

Hələ 10 il bundan əvvəl müsahibələrinin birində ona ünvanlanan “Siz “Elm və həyat”ın gələcəyini necə görürsünüz?” – sualını Ülkər xanım belə cavablandırmışdı:

– Azərbaycan elminin tarixindən və müasir elmi yeniliklərindən yazan “Elm və həyat”ı yaşatmaq və qoruyub saxlamaq həmişə mümkündür və inanıram ki, gələcəkdə də belə olacaq.

Sonda heç bir mükafata, tərifə ehtiyacı olmayan sevimlimiz Ülkər xanımı kiçik kollektivimiz və oxucularımız adından ürəkdən təbrik edərək, “Elm və həyat”ın 50 illiyini hamımız birlikdə qeyd etmək arzusu ilə ona möhkəm cansağlığı diləyirəm!

Maral Poladova,

“525-ci qəzet”,

24 aprel 2007-ci il, çərşənbə axşamı

ƏN YÜKSƏK MÜKAFATLARIN SAHİBİ

Düz 46 il bundan əvvəl nəşrə başlayan və bu günədək əqidəsini dəyişməyən, çox çətinliklə də olsa, öz nəşrini bu gün də davam etdirən “Elm və həyat”ın özü kimi, illərin sınağından üzüağ çıxmağı bacaran, onun uğurlarına sevinib, uğursuzluqlarına məyus olan, ancaq ruhdan düşməyən, zahirən sakit görünsə də, lazım gələndə vulkan kimi “püskürən” bir xanım əməkdaşı haqqında danışmağın vaxtı nəinki çatmış, bəlkə də, çox gecikmişdir.

İstər şəxsi həyatı, istərsə də yaradıcılığı baxımdan indiki və gələcək nəsillərə örnək olan bu xanım – jurnalımızın fəxri Ülkər xanım Hüseynova haqqında danışmağın özü də şərəfli bir missiyadır. Uzun illər onunla bir redaksiyada çalışan və eyni zamanda onun şəxsi həyatına yaxından bələd olan bir insan kimi məndən soruşsaydılar ki, Ülkər Hüseynova kimdir? – yəqin ki, mənim ən qısa cavabım belə olardı:

- Ülkər Hüseynova, ilk növbədə xalqa mənəvi arxa olan, milli adət-ənənələrimizi qoruyub saxlayan, mənəvi dəyərlərimizi öz ailə ocağı kimi müqəddəs hesab edən, xalqına xidmət etməyi özünə şərəf sayan gözəl bir azərbaycanlı ailəsinin xanımı – ötən əsrin 50-ci illərindən bu günədək Azərbaycan jurnalistikasının tarixinə adı fəxarətlə yazılan, müəllim adının şərəfini daim ucalıqda saxlayan hörmətli müəllimimiz professor Şirməmməd Hüseynovun ömür-gün yoldaşdır.

O, eyni zamanda hər bir vətənpərvər azərbaycanlının fəxr edəcəyi iki ziyalı xanımın – Musiqi Akademiyasının professoru Fərəh xanım Əliyevanın və Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının məsul katibi, sənətsünaslıq namizədi Lalə Hüseynovanın anasıdır. Ülkər xanım həm də 4 sevimli nəvənin nənəsidir. Onlardan biri Neft Akademiyasında, ikisi Tibb Universitetində, biri isə Musiqi Akademiyasında təhsil alır. Və bu insanların hər birinin uğurlarında da Ülkər xanımın xidməti əvəzsizdir.

Bütün bunlardan sonra isə Ülkər Hüseynova “Elm və həyat”ın canlı ensiklopediyası, həm də dəyişilməyən “pasportu” və bir də *bəzəyi sadəlik, silahı isə söz* olan bir şəxsiyyətdir.

1966-cı ildən “Elm və həyat”da Məktublar şöbəsinin müdiri kimi fəaliyyətə başlayan Ülkər xanım sonralar texniki elmlər şöbəsinə rəhbərlik edib, 1995-97-ci illərdə isə jurnalın baş redaktor vəzifəsində çalışıb.

1970-ci ildən Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin (keçmiş SSRİ Jurnalistlər İttifaqının) üzvü olan Ülkər xanım bir neçə kiçik mükafata – Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin Diplomuna, “Qızıl qələm” və “Vətən” media mükafatlarına da layiq görülüb.

Uzun illər Azərbaycan alimlərinin ən dəyərli tədqiqat və araşdırmaları barədə fəxrlə yazan Ülkər xanım Azərbaycandan kənarda yaşayan azərbaycanlı elm korifeyləri haqqında materialları xüsusi vurğunluqla hazırlayır. Haraya səfər edərsə, orada Azərbaycanın izini axtarır və nə isə tapır.

Vaxtilə Özbəkistan EA-nın “Fan və Turmuş” jurnalında (“Daşkənd eksperimental plitələr zavodunda”) və Riqada çıxan “Nauka i texnika” (“Polad Bakıda bərkidir”) jurnalında çap olunmuş məqalələri elə bu qəbildən olan yazılardandır.

Yaxşı yadımdadır, hələ 1988-ci ildə SSRİ jurnalistlərinin tərkibində Türkiyədə olarkən, Ankaradakı Əsri qəbiristanlığında uyuyan, milli qurtuluşumuzun banisi M.Ə.Rəsulzadənin qəbrini ziyarət etməsi barədə Ülkər xanım necə fəxrlə danışdı. Həmin günləri indi də kövrək xatirələrlə yada salır.

Keçmiş SSRİ məkanında kosmosun fəthinə aid görülən bütün işlərin təşkilini mərkəzləşdirən yeganə şəxs, həm də elə bir şəxs ki, uzun müddət pilotlu kosmik uçuş sınaqları üzrə Dövlət Komitəsinin sədri vəzifəsində çalışmasına baxmayaraq, səsi daim ekran arxasından eşidilən general-mayor Kərim Kərimovun 1987-ci ildə Azərbaycana gəlişini də bizim hamımızdan fərqli olaraq, Ülkər xanım toy-bayram kimi qarşıladı və bir neçə gün generalı müşayiət edənlər arasında oldu, nəhayət, “Elm və həyat” üçün tarixi bir müsahibə hazırladı.

Kərim Kərimov Bakıda az müddət qaldığından, Ülkər xanım onunla ikinci dəfə görüşə bilmədiyinə görə, sonralar çox təəssüflənirdi.

2003-cü ildə Kərim Kərimovun ölüm xəbəri hamını kədərləndirdi. Onun öz vətəni Azərbaycanda dəfn olunmaq arzusunun yerinə yetirilməməsi, nəşinin yandırılması barədə verilən xəbər-

lər isə Ülkər xanımı hamıdan çox hiddətləndirdi. Bu mövzuda material hazırlayıb mətbuatda çıxış etsə də, həyəcan təbili çalsa da, onun səsinə səs verən tapılmadı.

Onun: “Nə üçün dünya kosmonavtika elminin inkişafında misilsiz xidmətləri olan Kərim Kərimovun Azərbaycan torpağında heç bir cismani izi qalmadı?!” – sualı cavabsız qaldı.

Bir vaxtlar “Elm və həyat”a qayğı və diqqət göstərmiş mərhum akademiklərimiz Abdulla Qarayevi (o həm də jurnalın ilk fəxri baş redaktoru olub), Azərbaycan təbiətinin vurğunu akademik Həsən Əliyevi, akademik Həsən Abdullayevi və akademik Ziya Bünyadovu da Ülkər xanım həmişə minnətdarlıq hissi ilə xatırlayır.

1996-cı ildən başlayaraq, Ülkər xanımın diqqətini çəkən dahi şəxsiyyətlərdən biri də “Qeyri-səlis məntiqin atası” kimi tanınan Lütfi Zadə oldu.

1959-cu ildən Kaliforniyada çalışan, 1991-ci ildə Yaponiyanın ən yüksək Honda mükafatına layiq görülən dahi Lütfi Zadə haqqında məlumatı olan insanları – elm adamlarını “Elm və həyat”a cəlb etməyə başladı. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, Lütfi Zadənin davamçısı, professor Rafiq Əliyevin, tanınmış jurnalist Möhbəddin Səmədin, Azərbaycanda ilk olaraq Lütfi Zadənin xaricdə yaşayıb-yaradan bir azərbaycanlı kimi tanıtmış və təbliğ etmiş professor, mərhum Fərhad Tağıyevin məqalələrinin “Elm və həyat”da işıq üzü görməsinin əsl səbəbkarı da məhz Ülkər xanım oldu.

Bəzən xoş bir təsadüf nəticəsində gözəl ideyalar doğur. Cəmi bir il bundan əvvəl jurnalımızın əməkdaşı Mehparə Axundova Lütfi Zadə ilə bağlı yazı hazırlayarkən, professor Rafiq Əliyev redaksiyamızın qonağı olanda, Zadənin həyat yoldaşı Fey Zadənin maraqlı bir kitab yazdığından və həmin kitabın rus dilində çap olunmasından söhbət açarkən, Ülkər xanım ondan xahiş etdi ki, kitabın rus variantını verin, təmənnasız olaraq onu

Azərbaycan dilinə tərcümə edim. Rafiq müəllim də bu xahişi yerinə yetirdi. Aradan keçən çox qısa müddət ərzində, cəmi bir neçə aya, Fey Zadənin “Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim” adlı kitab səlis tərcümə və çap olunmuş məqalələrin və bir də L.Zadə ilə ünsiyyətdə olmuş insanların fotosəkillərinin əlavəsi ilə “Qafqaz” nəşriyyatı tərəfindən (təmənnasız) “Dahi Qafqazlılar” seriyasından (kitabın məsul redaktoru Eldar İsmayılov, redaktoru Mehparə Axundovadır) çox nəfis şəkildə çapdan çıxdı. 366 səhifəlik bu kitab həm Azərbaycan ictimaiyyətinə, həm də dahi Zadənin 86 illik yubileyinə dəyərli töhfə oldu.

Bu uğurlu işi yüksək qiymətləndirən Fey və Lütfi Zadələr Azərbaycana məhəbbətlərini, eyni zamanda Rafiq Əliyevə, Ülkər Hüseynovaya və kitabın nəşrində zəhməti olan insanlara öz təşəkkürlərini aşağıdakı sözlərlə ifadə etmişdilər. **Fey Zadənin** ingilis, Lütfi Zadənin rus dilində söylədikləri fikirləri təqdim edirəm:

“Professor Əliyev məndən azərbaycanlı dostlarım üçün bir neçə kəlmə söz deməyi xahiş etdi və mən bu fürsəti əldə etdiyim üçün çox məmnunam.

Mən 1965-ci ildə ilk dəfə Bakıya gəldiyim vaxtı hələ də xatırlayıram. Çünki mən burada heç vaxt, heç bir yerdə görmədiyim bir xoş münasibətlə qarşılaşdım. Bu, öz doğma evinə gəlməyi xatırladırdı, halbuki bu, mənim Bakıya ilk səfərim idi. Lütfi və mən birlikdə çox səyahət etdiyimiz üçün bu haqda, nəhayət, bir kitab yazdım. Lakin 1965-ci il Bakı səfəri çox xüsusi olduğundan, mən bunu heç vaxt unuda bilmərəm.

Mənim Lütfi haqqında yazdığım bu kitab nəinki bir alimə, eyni zamanda bir şəxsiyyətə həsr olunmuş kitabdır. Mənim kitabım 1998-ci ildə nəşr olunmuşdur. Sonra mən biləndə ki, professor Rafiq Əliyev orijinal kitabımı rus dilində çap etdirib, Ülkər Hüseynova isə vaxt sərf edib əziyyət çəkərək, onu Azərbaycan dilinə çevirib və “Qafqaz” nəşriyyatında nəşr ediblər, böyük bir şərəf hissi duyudum.

“Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim” kitabını Azərbaycan oxucularına çatdırmağa imkan yaradanların hamısına bir daha dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Mən Azərbaycan dilində oxuya bilmirəm. Lakin rus dilini səlis bilirəm və

professor Əliyevin rus dilindəki çapına böyük hörmətlə yanaşıram.

İndi kitab Azərbaycan dilinə tərcümə olunduğu üçün ümid edirəm ki, artıq Azərbaycan oxucusu mənim fikirlərimlə tanış ola biləcəkdir”.

L.Zadə: “Mən Feyin fikirlərinə qoşulmaq istəyirəm və sizə böyük salamlarımı yetirirəm. Azərbaycan xalqı və Bakı mənim ürəyimdə xüsusi bir yer tutur. Sizin hamınızı təbrik edirəm. Mən, həmçinin professor Rafiq Əliyevə öz minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. O, böyük bir şəxsiyyətdir və ən yaxşı sözlərə layiqdir. Mənim böyük salamlarımı Bakıda yaşayan azərbaycanlı dostlarıma yetirin. Çox sağ olun”.

L.Zadənin anadan olduğu 4 fevral tarixində səhər tezdən İctimai radionun “Yeni gün” proqramında, (proqramın rəhbəri jurnalist həmkarımız Zərxanım Əhmədli) sonra isə Beynəlxalq Mətbuat Mərkəzində elm adamları və jurnalistlərin toplandığı çox yüksək səviyyədə təşkil olunan “Lütfi Zadə–86” adlı tədbirdə səsləndirilən (ingilis, rus və Azərbaycan dillərində) lent yazısı mərasimə toplaşanları, sözün həqiqi mənasında, kövrəltdi. Çıxış edən elm adamlarının hər biri Lütfi Zadə dahiliyini ön plana çəkməklə bərabər, onun həyatının görünməyən tərəflərini olduğu kimi özündə əks etdirən bir kitabın Azərbaycan variantının yüksək məziyyətlərindən, xüsusən Ülkər xanım Hüseynovanın bu işi necə böyük bir məhəbbətlə gördüyündən minnətdarlıq hissi ilə danışdılar.

Yeri gəlmişkən, onu da xatırlatmaq istəyirəm ki, bu kitab Ü.Hüseynovanın indiyədək tərcümə etdiyi kitabların hələlik sonuncusudur. Bir neçə dərslük və lüğətlərin tərcüməsində yaxından iştirak etmiş Ülkər xanım son illərdə “Heydər Əliyevin neft-kimya sənayesinin inkişafında rolu” adlı kitabın tərcüməsini də uğurla başa çatdırmışdır. Yaxın vaxtlarda o, general Kərim Kərimovun “Kosmosa yol” kitabını da tərcümə edib Azərbaycan oxucularına təqdim etmək fikrindədir.

Ü.Hüseynova çap olunmuş məqalələrinin toplusundan ibarət olan birinci kitabını – “Elm və həyat”ın işığında” adlandırıb. İndi həmin toplusunun 2-cisi də çapa hazırlanmaqdadır.

Adıçəkilən Mərasimdə çıxış edən akademik Maqşud Əliyev fikrini bu sözlərlə tamamladı:

- *Mən bu sevincimi hər yerdə bildirmişəm, yenə də deyirəm ki, Lütfi Zadənin son vaxtlar tez-tez "Mən azərbaycanlı olmağım fəxr edirəm" deməsi hər birimiz üçün fəxrdir.*

Sonda çıxış edən Ülkər Hüseynova tədbirdə iştirak edən elm adamlarına və millət vəkllərinə üz tutaraq arzu və təkliflərini də bildirdi. Bu günədək Lütfi Zadə kimi dahi şəxsiyyətin yaşadığı binaya xatirə lövhəsi asılmadığını, oxuduğu məktəbə və yaşadığı küçəyə onun adının verilməməsini təəssüflə yada saldı. Onun oxuduğu məktəbdə Lütfi Zadə kabinetinin yaradılması, ali məktəblərdə əlaçı tələbələrə Lütfi Zadə təqaüdünün təsis edilməsi təklifi isə rəğbətlə qarşılandı.

Lütfi Zadənin 86, "Elm və həyat"ın 46 yaşı var. Ülkər xanım isə 70-in astanasındadır. Çətini 50-ni keçməkdir, sonra 100-ə nə qalır ki?

Son 15 il ərzində "Elm və həyat"ın nəşri müxtəlif səbəblər üzündən xeyli çətinləşsə də, yəni ayda yox, ildə 3-4 dəfə çap olunsa da, Ülkər Hüseynovanın gələcəyə çox nikbinliklə baxması, bizləri dözümlü olmağa çağırması sayəsində ümidimizi itirməmişik.

Hələ 10 il bundan əvvəl müsahibələrinin birində ona ünvanlanan "Siz "Elm və həyat"ın gələcəyini necə görürsünüz?" – sualını Ülkər xanım belə cavablandırmışdı:

- *Azərbaycan elminin tarixindən və müasir elmi yeniliklərindən yazan "Elm və həyat"ı yaşatmaq və qoruyub saxlamaq həmişə mümkündür və inanıram ki, gələcəkdə də belə olacaq".*

Sonda heç bir mükafata, tərifə ehtiyacı olmayan sevimlimiz Ülkər xanımı kiçik kollektivimiz və jurnalın oxucuları adından ürəkdən təbrik edərək, "Elm və həyat"ın 50 illiyini hamımız birlikdə qeyd etmək arzusu ilə ona möhkəm cansağlığı diləyirəm.

Maral Poladova,
"Elm" qəzeti, 12 aprel 2007

Bu məqalə "Elm və həyat" jurnalı və "525-ci qəzet"də də çap olunub.

P.S. *Ötən 12 il ərzində hər kəsin həyatında müəyyən dəyişikliklərin olması çox təbii haldır. Mənə elə gəlir ki, son illərdə Ülkər xanım üçün ən yaxşı və yaddaqalan hadisələrdən birincisi "Elm və həyat"ın 50 illik yubileyini birlikdə qeyd etməyimiz oldu. Şükürlər olsun ki, xeyirxah insanların yaxından köməyi sayəsində həmin günü görmək hər birimizə qismət oldu.*

Mətbuat Şurasında keçirilən bu tədbirdə Mətbuat Şurasının sədri Əflatun Amaşov jurnalın fəaliyyətini yüksək qiymətləndirərək, onun Azərbaycan elminin nailiyyətlərini təbliğ edən yeganə dərgi olduğunu xüsusi vurğuladı. Ondan sonra çıxış edənlər – AMEA-nın birinci vitse-prezidenti, akademik Arif Həşimov, akademik Budaq Budaqov, AMEA-nın müxbir üzvü Fəzilə Səmədova, jurnalın redaktoru, filologiya elmləri doktoru Şirindil Alışanlı, tarix elmləri doktorları Solmaz Rüstəмова-Tohidi, Vəfa Quliyeva, Həcər Verdiyeva, Kamil İbrahimov, Mətbuat Şurası İdarə Heyətinin üzvü, "525-ci qəzet"in baş redaktoru Rəşad Məcid, "İki sahil" qəzetinin baş redaktoru Vüqar Rəhimzadə və bir çox tanınmış şəxslər çıxış etdilər. Yubiley münasibətilə jurnalın əməkdaşlarına Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin DİPLOMU təqdim olundu.

Jurnalın əməkdaşlarına yubiley münasibətilə, həmçinin AMEA Rəyasət Heyətinin FƏXRİ FƏRMANI və pul mükafatı isə əvvəlcədən təqdim olunmuşdu.

Ülkər xanım üçün yaddaqalan hadisələrin sayı çox olsa da, mənə elə gəlir ki, Beynəlxalq Mətbuat Mərkəzində Azərbaycanın sayılıb-seçilən mətbuat nümayəndələrinin, həmçinin hörmətli müəllimimiz, ümumiyyətlə, Azərbaycan jurnalistlərinin müəllimi professor Şirməmməd Hüseynovun iştirakı ilə Ülkər xanımın 80 illik yubileyinin keçirilməsi onun zəhmətinə verilən yüksək mükafatlardan biri idi.

Ülkər xanımın ən yüksək mükafatlarından biri də elə adıçəkilən tədbirdə respublikamızın dəyərli ziyalılarından biri, sənətşünaslıq doktoru, professor Fərəh xanım Əliyevanın öz valideynlərinə – Şirməmməd müəllimlə Ülkər xanıma ünvanladığı ürək

sözləridir, – desəm yanılmaram. Onun çıxışını olduğu kimi təqdim edirəm:

- *“Həyatda təvazökarlıq, sədaqət, öz işinə məsuliyyət hissi valideynlərdən övladlara verilən ən böyük paydır. Biz Sizdən bunları öyrənmişik. İndinin özündə də elmin müxtəlif sahələrindəki biliklərinizə heyrat edirik. Həm bacım Lalə, həm də mən həyatda qazandığımız bütün uğurlara görə sizlərə-ata-anamıza minnətdarıq. Arzu edirəm ki, bizim övladlarımız da sizlərdən nümunə götürsünlər”.*

Bir vaxtlar həftə sonu nəvələrinin yolunu intizarla gözləyən Ülkər xanım və Şirməmməd müəllim, indi 4 nəticəsinin yolunu həyəcanla gözləyirlər. Ülkər xanım deyir ki, onların hərəkətlərini müşahidə etmək bizə xüsusi ləzzət verir...

Maral Poladova,
AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun
baş mütəxəssisi
30 aprel 2017-ci il

Nə yaxşı ki, Siz varsınız!..

Tale bizi “Elm və həyat” jurnalında görüşdürüb. Universiteti bitirib burada işə başlayanda mənə dedilər ki, hörmətli müəllimimiz Şirməmməd Hüseynovun ömür-gün yoldaşı Ülkər xanım da bu jurnalda çalışır. Doğrusu, sevindim. “Elm və həyat” jurnalına həmişəlik bağlanmağında Ülkər xanımın rolu çox oldu. Kollektivə təzə alışırdım ki, iş yoldaşlarımdan biri mənim xətrimə dəydi. Dünyasını dəyişdiyinə görə adını çəkmək istəmirəm. Çox düşünüb-daşındım və işdən çıxmaq qərarına gəldim. Əvvəlcə Ülkər xanımla məsləhətləşdim. O məni fikrimdən daşındıra bildi. Dedi ki, bütün kollektivlərdə yaxşılarla yanaşı, xəbis adamlar da olur. Sən hara getsən də, belələri ilə rastlaşacaqsan. Beləliklə, “Elm və həyat” mənim daimi iş yerim oldu.

Açıqını deyim ki, insanları bir-birinə yaxınlaşdıran və doğr-malaşdıran insanın mənəvi zənginliyidir. Nə var, nə dövlət, nə də vəzifə insani münasibətləri əvəz edə bilər. Ötən 31 ildə sevincimi və kədərimi bölüşə biləcək munis bir insana çevrildi Ülkər xanım. Həyatımın bir parçası olan “Elm və həyat” jurnalının bağlanmaq təhlükəsi olanda da o, məni ruhdan düşməyə qoymayıb. İbrətamiz misalları, məsləhətləri ilə tək mənə yox, kollektivə ürək-dirək verib.

Onunla hər söhbətdən sonra özümdə rahatlıq duyur, dərd-sərimi unuduram. Dünyagörmüş bu xanım həmişə ideyaları ilə bizə yol göstərmiş. Şükranlıq hissini də o bizə aşılایıb. Əsl ziya-lıya xas cəhətləri özündə ehtiva edən bu xanım alicənablığına görə başqalarından fərqlənir.

Yüksək intellektə malik Ülkər xanım bizim görə bilmədiyimizi qabaqcadan görür və duyur. Bu illər ərzində ondan təmkinli olmağı, hadisələrə real qiymət verməyi öyrənmişəm. Səflıq, təmizlik simvoludur Ülkər xanım. Şirməmməd müəllim ömrü boyu halallıqla yaşadığından bu ailənin bütün üzvləri

haram nə olduğunu bilmirlər. Elə buna görə də həmişə başıuca gəziblər. Ülkər xanımı tanıyanlar bilir ki, o, həmişə haqqın tərəfində olub. Haqqı nahaqqa qurban verməyib.

Ülkər xanım dar gündə insanlara arxa-dayaq durmağı bacarır. O, tək mənim yox, hamının güvənc yeridir. Yaxşı yadımdadır. Ötən əsrin 80-ci illəri idi. Çox gözəl səsi olan gənc müğənnini elmi kommunizm fənnindən qiymət ala bilmədiyinə görə konservatoriyadan xaric etmək istəyirdilər. Bunu eşidən kimi Ülkər xanım işə qarışdı. Çox çək-çevirdən sonra tələbəyə qiymət yazıldı.

Belə misalların sayını artırmaq olar. Hər birimiz çətinə düşən kimi ona müraciət edirik. O isə əlindən gələni əsirgəmir.

Uzun illərdən bəri apardığım müşahidələrə görə, o, vaxtını bir an da boş keçirmir. Təkcə Azərbaycanda yox, bütün dünyada baş verən elmi yeniliklər Ülkər xanımın diqqətindən yayınmır. Bu mənada onu heç kəslə müqayisə etmək olmaz.

O həm jurnalist, həm də tərcüməçi kimi fəaliyyət göstərir. Yüzlərlə məqalənin, 1 kitabın müəllifi, 10-a yaxın kitabın tərcüməçisidir. Maraqlı dairəsi çox geniş olan bu xanım dünya alimlərini düşündürən global problemləri müxtəlif elmi mənbələrdən öyrənir. Sonra isə bu yenilikləri jurnal səhifəsinə çıxarır. Ülkər xanım 41 ildir ki, beləcə mənalı bir yolun yolçusudur. Azərbaycanda elmi jurnalistikanın özülünü qoyanlardan biridir. Bu yol nə qədər çətin olsa da, çox şərəflidir. Elmin təbliğatçısı olmaq, insanlara ziya, işıqlı fikirləri təlqin etməkdən, bəşəriyyəti narahat edən global problemləri oxuculara çatdırmaqdan gözəl nə ola bilər?

Ülkər xanım öz imzasına hörmət edən yazarlardandır. Bir sözə, hətta bir hərfə görə saatlarla mənbələri araşdırır, fikrini ifadə etmək üçün münasib ifadə və forma tapır.

Tələ onu sanki elə “Elm və həyat” jurnalı və bir də Şirməmməd müəllim kimi elm fədəisinin ömür-gün yoldaşı olmaq üçün yaradıb. Görkəmli pedaqoq, mətbuat tarixçisi, professor, müdrik və həmişə əlçatnı saydığımız Şirməmməd Hüseynovu yalnız Ülkər xanım kimi zəngin mədəniyyətli bir xanım layiqincə dəyərləndirə bilər. Bu yerdə həmkarım Zərxanım Əhmədlinin Ülkər xanımın dilimizə çevirdiyi, professor Lütfi Zadənin

həyatından bəhs edən “Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim” adlı kitabın təqdimat mərasimində dediği sözlər yadıma düşdü: “Mübaligəsiz deyə bilərik ki, Lütfi Zadə çalışdığı elmi sferada hansı zirvədədirsə, Şirməmməd müəllim də Azərbaycan mətbuat tarixinin tədqiqində elə həmin zirvədədir. Lütfi Zadəyə bu zirvəni fəth etmək üçün Fey Zadə nə dərəcədə mənəvi dəstək olubsa, birgə gəldikləri ömür yolunda nə qədər ləyaqət, dəyanət, mətanət, sədaqət nümayiş etdiribsə, Ülkər xanımın həyatda tutduğu mövqe də elə məhz bu mənəvi dəyərlərə söykənib. Lütfi Zadənin böyük elmi uğurlarında Fey Zadənin payı nə qədərdisə, Şirməmməd müəllimin elmi uğurlarında da Ülkər xanımın uğurları bir o qədərdir”.

Məni ən çox sevindirən odur ki, yaşadığım bu ömürdə Ülkər xanım kimi bir məsləkdaş tapmışam. Ömrünün müdriklik çağını yaşayan, həmişə çöhrəsindən məsumluq yağan Ülkər xanıma cansağlığı diləyirəm. Adətən, özüm özümə danışarkən dediyim sözləri bu gün ucadan demək istəyirəm:

- Nə yaxşı ki, Siz varsınız, Ülkər xanım!

Mehparə Axundova,

“525-ci qəzet”, 24 aprel 2007-ci il, çərşənbə axşamı

Asif Rüstəmli,
filologiya elmləri doktoru, professor

MİLLİ MƏNƏVİYYAT ETALONU – ÜZEYİR BƏY HACIBƏYLİ

*(Professor Fərəh Əliyevanın “Üzeyir Hacıbəyli Cümhuriyyət
dönəmində” kitabı haqqında düşüncələr)*

Hər bir millətin milli-mənəvi dəyərlərinin miqyası, tutumu, əsasları onun mütəfəkkirlərinin, dühalarının cəmiyyətin tərəqqisinə təkan verən, təsir göstərən elmi, ədəbi, bədii irsi ilə şərtlənir. Böyük düşüncə adamlarımızın timsalında mənəviyyatımızın təməl prinsipləri eyni məcrada, aparıcı axınların suqovuşanında - Üzeyir bəy Hacıbəyli monumentallığında, sənətin

ecazkar qüdrətində vəhdətini, təcəssümünü tapır. Üzeyir bəy Hacıbəylinin şəxsiyyəti və küll halında ədəbi-bədii irsi millətimizin milli mənəviyyat etalonudur.

Milli mənəviyyat mövcud siyasi sərhədlərə sığışmır, coğrafi hədudlarla məhdudlaşmır... Milli birliyin möhkəmlənməsində, əhatə dairəsinin etibarlı zəmin müstəvisində genişlənməsində mühüm və müstəsna əhəmiyyət kəsb edir. Bu mənada Üzeyir Hacıbəylinin şəxsiyyəti, ictimai-siyasi fəaliyyəti, elmi və bədii yaradıcılığı parçalanmış Azərbaycan xalqının mənəviyyat pasportu, iç dünyasının hissiyyat, düşüncə və vicdan qalaktikasıdır - desək yəqin ki, yanılmarıq.

Akademik Üzeyir Hacıbəyli üç ictimai-siyasi formasıyada - Rusiya imperiyası, Azərbaycan Cümhuriyyəti və sovet rejimi mühitində yaşamış və fəaliyyət göstərmişdir. Onlardan ən qısa ömürlüsü və eyni zamanda qürur, fərəh içərisində yaşadığı, milli səadətə qovuşduğu ən unudulmaz epoxa - Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövrüdür.

Üzeyir bəy Hacıbəylinin həyat və yaradıcılığı uzun onilliklərdən bəri ədəbi tənqidin gündöyənində olsa da, onun haqqında

çoxsaylı elmi-tədqiqat işləri, monoqrafiyalar yazılsa da, təəssüf ki, böyük ədibin Cümhuriyyət dövründəki fəaliyyəti yetərincə, hərtərəfli, sistemli araşdırılmamış, milli sənətkar kimi yaradıcılığı layiqincə dəyərləndirilməmişdir.

Bu baxımdan “Şöhrət” ordenli, Əməkdar incəsənət xadimi, sənətsünaslıq üzrə elmlər doktoru, professor Fərəh xanım Əliyevanın “Üzeyir Hacıbəyli cümhuriyyət dönəmində” adlı arxiv materialları, nadir məxəzlər, naməlum faktlar əsasında araya-ərsəyə gətirdiyi tədqiqat əsərini üzeyirşünaslıq elmini zənginləşdirən sanballı monoqrafiya, dəyərli töhfə hesab etmək olar.

Əsər “1918-ci ilin acıları” adlı bölmə ilə başlayır və burada Azərbaycan ərazilərində etnik erməni-daşnak barbarlarının, bəndələrinin silahsız, dinc əhaliyə qarşı törətdikləri soyqırımı hadisələri, qanlı faciələr fonunda Hacıbəylilər ailəsinin və eyniadlı teatr truppasının Cənubi Azərbaycana məcburi səfəri haqqında müfəssəl araşdırma aparılmış, sənədlər, memuarlar əsasında dövrün ziddiyyətləri, ictimai-siyasi hadisələrin istiqaməti, mahiyyəti barədə mühitin mürəkkəb mənzərəsinə aydınlıq gətirilmişdir. Üzeyir bəyin “Arşın mal alan”, “Məşədi İbad”, “Əsli və Kərəm” operettalarının qüdrətli səhnə ustalarından Mirzəəğa Əliyev, Hüseynqulu Sarabski, Rza Darablı, Əhməd Anatollu, Əli Anaplı, Xəlil Hüseynov, Panfiliya Tanailidi, Qurban Pirimov və başqalarının iştirakı ilə Cənubi Azərbaycanın şəhərlərində nümayiş etdirilməsi diqqətçəkən, qürurverici mədəniyyət hadisələrindəndir.

“1918-ci ilin acıları” Üzeyir bəyin ailəsi və “Hacıbəyli qardaşlarının opera və operetta truppası”nın səfərləri mart qətliamından oktyabr ayınadək davam etmiş və sonra onlar Bakıya qayıtmışlar. Müəllif Ü.Hacıbəylinin Cənubi Azərbaycanda olduğu dövrdə Bakıda “əsərlərinin icazəsiz tamaşaya qoyulduğunu”, “Arşın mal alan” filminin özbaşına nümayiş etdirildiyini və “O olmasın, bu olsun” musiqili komediyasının razılıq olmadan ekranlaşdırılması cəhdlərini araşdıraraq erməni işbazlarının “xüsusi canfəşanlıq”ını dəlillərin dili ilə vurğulamışdır.

Üzeyir bəy və “Hacıbəyli qardaşlarının opera və operetta truppası” 1918-ci ilin mart soyqırımı zamanı Cənuba üz tutanda Bakı şəhəri yadellilərin işğalı altında inləyirdi, oradan vətənə qa-

yıdanda isə müstəqil Azərbaycan Cümhuriyyətinin paytaxtına çevrilmişdi.

Üzeyir bəy Hacıbəylinin Xalq Cümhuriyyəti dövründəki fəaliyyəti monoqrafiyada ciddi və hərtərəfli tədqiq edilmiş, istiqlal epoxası haqlı olaraq böyük ədibin “həyatının daha bir unudulmaz və qaynar mərhələsi” (F.Əliyeva) adlandırılmışdır.

Hacıbəyli qardaşlarının teatr truppası 1918-ci ilin payızında teatr mövsümünə “Arşın mal alan” operettası və “O olmasın, bu olsun” musiqili komediyası ilə başladı. Professor Fərəh xanım Əliyeva qeyd edir ki, “Hacıbəyli qardaşlarının müdriyyəti” dövlət teatrında həftədə üç dəfə növbə ilə dram əsərləri, opera və operettaların nümayişini təmin edirdi.”

Yeni qurulmuş Cümhuriyyətin mədəniyyət, eyni zamanda teatr, musiqi siyasətinin müəyyənləşdirilməsində Üzeyir bəy Hacıbəylinin misilsiz xidmətləri danılmazdır. Lakin, 1919-cu ilin yanvar ayında kiçik qardaşı Ceyhun bəy Hacıbəylinin nümayəndə heyətinin tərkibində Paris Sülh Konfransına yola düşməsi ilə əlaqədar olaraq “Azərbaycan” qəzetində redaktorluq fəaliyyətinə başlaması Üzeyir bəyin yaradıcılıq istiqamətini qismən ictimai-siyasi yönə, publisistik sahəyə meyilləndirmişdir. Bu da təsadüfi deyildir. Cümhuriyyət qurucularını milli dövlətçiliyin baş magistrat xəttindən yayındırmağa çalışanlar, onların fəaliyyəti üzərinə kölgə salanlar, xarici siyasi qüvvələrə arxalanaraq cəmiyyəti itaətsizliyə səsləyənlər, ilk növbədə, mətbuat vasitəsilə sərt, kəskin çıxışlarla mütəşəkkil halda hücumla keçirdilər. Xalqın əsrlərdən bəri üst-üstə yığılıb qalmış problemlərindən sui-istifadə edən qaragüruha qarşı mübarizə aparan, parlaq və məntiqli çıxışları ilə müstəqilliyi, cümhuriyyəti dəstəkləyən milli qüvvələrin, dövlətçiliyə sadıq aydınların ön cərgəsində addımlayan böyük nüfuz və istedad sahiblərindən biri də Üzeyir bəy Hacıbəyli idi.

Professor F.Əliyeva doğru olaraq bu dövrdə Ü.Hacıbəylinin publisistikasına toxunaraq yazır: “Üzeyir bəy Hacıbəylinin publisistikasının əsas amalı – milli istiqlala sədaqət, mübarizlik, cəsarət və tərəqqi inancları üzərində köklənirdi. “Mühüm məsələlər”, “Partiyalarımıza”, “Təəssürat”, “İstiqlal və istiqbal ümidi”, “Tarixi günümüz”, “Vəzifəmiz nədir”, “Lənkəran faciəsi”, “Fitnələr qarşısında”, “Naxçıvan və Qarabağ”, “Qarabağ haqqın-

da”, “İçimizdəki Denikinlər”, “Ermənistan və Azərbaycan münasibəti” və s. yazılar Üzeyir bəy Hacıbəylinin uzaqgörən siyasətçi, əqidəli publisist olduğunu bariz şəkildə göstərir”.

Monoqrafiyada cümhuriyyət dövrünün teatr və musiqi mənzərəsi yeni və zəngin faktlarla verilmiş, təhlilə cəlb edilən materiallar layiqincə dəyərləndirilmişdir. Hökumət teatrında Ü.Hacıbəylinin komediya, opera və operettaları ilə yanaşı, Qərbi Avropa və rus musiqili səhnə əsərlərinin nümayişi dövrün ziyalıların estetik zövqü ilə yanaşı, mütəxəssis hazırlığının inkişafından da xəbər verir.

Cümhuriyyət dövrünün ən böyük musiqi hadisəsi Üzeyir bəy Hacıbəylinin bəstələdiyi və sonralar dövlət himni kimi qəbul edilən “Azərbaycan” marşıdır. Tədqiqat işində dövlət atributları sırasından milli himn müsabiqəsi üçün yazılan bu marşın yaranma tarixi araşdırılmış, qeyd edilmişdir ki, “Azərbaycan” marşı 1919-cu ilin aprel ayında hazır idi.

Üzeyir bəyin cümhuriyyət dövründə yaratdığı “Milli marş”, “Çırpınırdın Qara dəniz” mahnı-marşları, “Azərbaycan”, “Dağıstan” balet rəqsləri müasir çağımızadək müasirliyini, populyarlığını qoruyub saxlayır. Monoqrafiya müəllifinin “Azərbaycan” qəzetinə istinadən yazdığına görə “Azərbaycan” balet rəqsi “Tərəkmə” səpkisində işlənmişdir.

Tədqiqatda cümhuriyyətin bir illiyi münasibətilə təşkil edilən bayramda Üzeyir bəyin “ümumtürk birliyinin möhtəşəm səhnəsi” kimi tərtiblədiyi kütləvi tamaşa və musiqi proqramları mətbuat materiallarında əsasən geniş yer almışdır. Monoqrafiyada xüsusi vurğulanan və milli ruhlu hər kəs üçün qürur hissi yaşadan məqamlardan biri də Paris Sülh Konfransında fəaliyyət göstərən nümayəndə heyətimiz tərəfindən Azərbaycan hökumətinə müraciət olunaraq “Qərbi Avropa xalqlarını mənəvi mədəniyyətimizin uğurları ilə tanış etmək məqsədilə” yüksək səviyyəli repertuara malik teatr truppası göndərmək xahiş edilmişdir. Hökumət tərəfindən isə bu ideyanın gerçəkləşdirilməsi məşhur opera və operettalar müəllifi, görkəmli bəstəkar Üzeyir bəy Hacıbəyliyə həvalə olunmuşdur.

Cümhuriyyət qurucularının Azərbaycan xalqını Qərbi Avropada, eləcə də dünyada mənəvi mədəniyyət örnəkləri ilə tanı-

maq konsepsiyaları, təbliğ etmək təşəbbüsləri təqdirəlayiqdir və bu istiqamətdə Üzeyir bəy Hacıbəylinin nüfuzundan, istedadından və səriştəsindən yetərinə yararlanmaq, faydalanmaq niyyətləri həm də belə bir qənaətə gəlməyə əsas verir ki, quruculuq prosesində uğur qazanmaq üçün onlar işi əsasən işbilənə, mütəxəssisə həvalə edirmişlər. Dövlətin kadr siyasətində professionalığa, təcrübəyə, qabiliyyətə, işə yaradıcı və vicdanlı münasibətə prioritet yanaşma tərzii cəmiyyətdə sosial ədalətin təminatına güclü inam yaradan başlıca amil, danılmaz həqiqətdir.

Monoqrafiyada yer alan, diqqətçəkən faktlardan biri də Üzeyir bəy Hacıbəylinin “Arşın mal alan” əsərinin 1919-cu ilin may ayında Hindistanın Bellari şəhərində ingilis əsirliyində olan 19 yaşlı azərbaycanlı Əliabbas Ələsgərovun təşkilatçılığı və türk əsgərlərinin iştirakı ilə tamaşaya qoyulması xəbəridir. Fərəh Əliyeva tamaşa haqqında yazır: “Musiqini hind musiqi alətlərində çalırdılar, dekorasiyalar və kostyumları da Əliabbas hindlilərin köməyi ilə hazırlamışdı. Tamaşada qadın rollarını kişilər ifa edirdilər. Nəhayət, əlamətdar gün gəlib çatdı. Tamaşadan əvvəl Əliabbas Üzeyir bəy Hacıbəyli və əsər haqqında qısaca bir çıxış edir”. Teatrı, musiqini dərinləndirən, ərəb, fars, türk dillərində mələhətli səslə mahnılar ifa edən Əliabbas Ələsgərov bir il sonra əsirlikdən xilas olub vətənə qayıdır, ömrünün sonuna qədər Bakıda pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olur.

Tədqiqat işinin önəmli cəhətlərindən biri də Üzeyir bəy Hacıbəylinin musiqişünaslıq fəaliyyətinin tarixinə dəqiqlik, aydınlıq gətirilməsi məsələsidir. Xüsusilə sovet dövründə üzeyirşünaslıqla məşğul olan musiqi tədqiqatçıların fikrincə, Ü.Hacıbəyli musiqişünaslıq elmi ilə 1920-ci ildən sonra məşğul olmağa başlamışdır. Professor F.Əliyeva isə monoqrafiyada bu problemin araşdırılmasına ciddi yanaşaraq Üzeyir bəyin 1919-cu il 28 may tarixdə Xalq Cümhuriyyətinin bir illiyinə həsr olunmuş “İstiqlal” məcmuəsində nəşr edilən “Azərbaycan türklərinin musiqisi haqqında” adlı tədqiqatını onun musiqişünaslıq sahəsində fəaliyyətinin ilk nümunələrindən hesab edir. Məqaləni geniş təhlil edən müəllif “onun (Ü.Hacıbəylinin – A.R.) elmi-nəzəri baxışlarının əsas prinsiplərinin formalaşması və inkişafına yeni tarixi məqamdan baxmağa imkan verdiyi qənaətinə gəlmişdir.

Professor F.Əliyevanın fikrincə “Hacıbəyli tərəfindən milli lad nəzəriyyəsinin işlənməsi tarixini qəbul olunmuş 1925-ci ildən deyil, xeyli əvvələ - 1910-cu illərə aid etməyə imkan və əsas verir”. Alimin elmi qənaətlərinə görə Ü.Hacıbəylinin “Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları” əsərində təqdim olunan milli lad-məqam nəzəriyyəsi təkmilləşmə prosesinin ilki, başlanğıcı “Azərbaycan türklərinin musiqisi haqqında” adlı tədqiqatdan qaynaqlanır.

Professor Fərəh Əliyevanın “Üzeyir bəy Hacıbəyli cümhuriyyət dönməsində” adlı tədqiqat işinin yeni arxiv materialları, nadir məxəzlər və ilk qaynaqlar əsasında yazılması fikri, ənənəvi şablon düşüncələrdən çox uzaq və reallığa söykənən birmənalı həqiqətdir. Tədqiqatçının ərəb əlifbalı ilk mənbələr əsasında işlədiyini isbatlamaq üçün bir məqama diqqət yetirək. Ü.Hacıbəylinin “İstiqlal” məcmuəsində “Azərbaycan türklərinin musiqisi haqqında” adı ilə çap olunan məqalədən söz açan müəllif tədqiqat işində yazır: “Məqalənin yeddinci bölməsi işarə edilməmiş, birbaşa səkkizinci bölmə verilmişdir”. Məlumdur ki, 2014-cü ildə “İstiqlal” məcmuəsi latın və ərəb qrafikası ilə professor Ş.Hüseynovun transfoneliterasiyasında “Qanun” nəşriyyatında çap olunmuşdur. Nəşrin ərəbqrafikalı hissəsində həqiqətən yeddinci paraqraf işarələnməmiş səkkizinci paraqraf göstərilmişdir. Lakin latın qrafikası ilə yazılan hissədə isə “Xanəndəni şövqə gətirməkdə birinci vəzifə çalanındır” cümləsindən əvvəl 7 rəqəmi qoyulmuşdur. Bu xatırlatma deməyə əsas verir ki, müəllif latın qrafikalı mətn üzərində işləsəydi, ilk mənbədə mexaniki olaraq unudulan 7 rəqəminin yoxluğu diqqətini cəlb etməyəcəkdi.

Professor Fərəh xanım Əliyevanın “Üzeyir Hacıbəyli Cümhuriyyət dönməsində” adlı əsəri həcmcə yığcam olsa da, mahiyyət, məzmun etibarilə müəllifin “Üzeyir Hacıbəyli - şəxsiyyət və cəmiyyət” monoqrafiyasının davamı, elmi yeniliklərin, naməlum faktların nisbəti, yeni sənədlərin elmi dövriyyəyə buraxılması baxımından sanballı tədqiqat işi, polifonik, çoxqatlı yaradıcılıq sferasına malik, milli mədəniyyət etalonumuz Üzeyir bəy Hacıbəyli sənəti və şəxsiyyəti haqqında layiqli araşdırmaadır.

“Azərbaycan” qəzeti, 2021, 9 sentyabr

Bələdçiniz durna qatarı olsun

Şair Bəxtiyarın belə bir misrası var. “Ötən günlər dönəydi, durna qatarları tək.” Təəssüf ki, durna qatarlarının gəldiyi yerlərə bəlkə də yenidən döndüyü vaxtlar olur. Amma ötən günlərin qayıtdığı vaxtlar olmur. Ona görə də aqıl insanlar yaşanan hər günün, hər anın, hər saatin qədrini bilməyi tövsiyə edirlər. Çünki bir zaman əlçatmaz olacaq günlər, elə kimisi üçün yaşanan, bir başqası üçün itirilən saatların toplusudur. Nahaq yerə demədim ki, kimisi üçün itirilən, kimisi üçün yaşanan günlər. Bu həqiqətən də belədir. Yaşanan günlər itmir. Yaşanan günlər ömür kitabının səhifələrinə yazılır. Ay keçir, il dolanır. O kitab vərəqlənir, o vərəqlər oxunur. Oxunanlar da insan ömrünün mənasından soraq verir.

Haqqında söhbət açmaq, ömür kitabını vərəqləmək istədiyim xanım ötən günlərinə bu gün 70 yaşın zirvəsindən baxır. Təbiidir ki, bu zirvədən onun gördüklərini biz görə bilmirik. Amma onunla eyni zaman axarında dövrün acısını udub, şirini dadanlar onun bu yeddi onillikdə yalnız bir əqidə, bir məslək sahibi olduğunu görüblər. Bu əqidənin, bu məsləkin mayasını ilk növbədə qələmə, sənətə sadıqlıq təşkil edib. 40 ildən artıq bir müddətdə sənətinə sadıqlığını sübuta yetirən bu xanım Ülkər Hüseynovadır. “Elm və həyat” jurnalının əməkdaşı.

“Ötən günlər dönəydi, durna qatarları tək” – belə deyir, şair Bəxtiyar.

O ötən günlərdən Ülkər xanımın uşaqlığı, gəncliyi, doğmaları, əzizləri boylanır. Bir də Azərbaycan elminin adına şərəf gətirən korifeylər. Bu gün onların çoxu dünyalarını dəyişib, amma Ülkər xanımın sənət dünyasında yaşayırlar. Kərim Kərimov, İmam Mustafayev, Həsən Abdullayev, Mahmud Kərimov, Fikrət Zərgərli və başqaları. Elm aləmində ötən 40 il ərzində Azərbaycan alimlərinin ən dəyərli elmi kəşfləri, tədqiqatları Ülkər xanımın diqqətini cəlb edib, onun oçeklərinin, məqalələrinin, müsahibələrinin əsas mövzusu olub. O, dəqiq elmlər sahəsində olan

uğurlara öz yaradıcılığında daha geniş yer ayırıb. Mübaliğəsiz demək olar ki, Ülkər xanım 60-cı illərdə formalaşan professional Azərbaycan mətbuatında barmaqla sayılacaq qədər az olan qadın jurnalistlərdən biridir. O illərdən üzü bəri sənət profilini dəyişməyənlərdən də biridir. Bəlkə də yeganəsidir. Çünki jurnalist yaradıcılığı çoxşaxəli olur. Amma bu günün özündə belə çox az jurnalist var ki, fasiləsiz olaraq yalnız bir sahədə, xüsusilə də elm sahəsində çalışmış olsun. Ülkər xanım o azlardan biridir.

Tarixi təcrübə göstərir ki, çox zaman obrazlı şəkildə desək, azın ortaya qoyduğu məhsul daha keyfiyyətli və daha ağır çəkili olur. Etiraf etmək gərəkdir ki, Ülkər xanım elə məhz o azlardan biridir.

Ötən günlərimi qaytaraydılar misrası ilə başlayan bir mahnı da var. Amma yəqin ki, Ülkər xanım belə demir. Çünki bir var ötən günlərin yalnız həsrətilə yaşayasan, bir də var ötən günlərin sevincini bu günündə yaşadasan. Ülkər xanım ötən günlərindən bu gününə sevincini gətirmək iqtidarında olduğundan çoxlarına örnək ola bilər. Çünki bu gün olduğu kimi ötən günlərində də sənət sevgisi ilə ailə, övlad sevgisini bərabər yaşayıb. Ötən günlərində olduğu kimi bu gün də həm sənətdə, həm də həyatda özünə bir müəllim seçib. O da mətbuatda çalışan böyük bir nəslin mü-

əllimi olan Şirməmməd Hüseynovdur. Belə bir deyim var: “Hər kəs öz bəxtinə bir ulduz seçər”. Elə Şirməmməd müəllim də bir ulduz seçib və bu seçimdə yanılmayıb. Ülkər xanımın son kitabı “Elm və həyatın işığında” adlanır. Bu işıqdan zaman-zaman nur alan Ülkər xanım bu gün çoxunun ömrünə nur paylayır, ötən günlərinin sevincini gələcəyə ərməğan aparır. Arzu edək ki, bu yolda sənət sevgisi, bir də sözünün kəsəri bitib-tükənməsin. Qoy elə bələdçisi də uzaqlara, çox-çox uzaqlara üz tutan durna qatırı olsun.

Zərxanım Əhmədli,
İctimai Radionun İnformasiya və Analitik
Proqramlar Departamentinin direktor müavini
“Ədalət” qəzeti, 26 aprel 2007

Görkəmli jurnalist Ülkər Hüseynovanın 80 illiyi qeyd olundu

Aprelin 18-də Beynəlxalq Mətbuat Mərkəzində elmi-texniki jurnalistikanın əsas təmsilçilərindən biri, professor Şirməmməd Hüseynovun həyat yoldaşı, jurnalist Ülkər Hüseynovanın 80 illiyinə həsr olunmuş yubiley mərasimi keçirilib.

Tədbiri giriş sözü ilə açan Azərbaycan Mətbuat Şurasının sədri, Milli Məclisin deputatı Əflatun Amaşov Ü.Hüseynovanın həyat və fəaliyyətindən danışaraq qeyd edib ki, o, Azərbaycan jurnalistikasının inkişafına çox böyük töhfələr verib. Ə.Amaşovun sözlərinə görə, Ülkər xanım ölkəmizdə elmi jurnalistikanın əsasını qoyan qələm adamlarından biridir.

Milli Məclisin üzvü, yazıçı Aqil Abbas bildirib ki, Ülkər xanımla “Elm və həyat” jurnalında 10 il birlikdə çalışıb: “O, yüksək savada, intellektə, böyük dünyagörüşünə sahib bir xanımdır. Bu illər ərzində mənimlə birlikdə Ülkər xanımın rəhbərliyi altında çalışan, bu sahənin incəliklərinə yiyələnən insanlar ondan çox şey öyrəniblər”.

“525-ci qəzet”in baş redaktoru Rəşad Məcid Ülkər xanımı hələ gənclik illərindən tanıdığını bildirərək qeyd edib ki, bu yol “Elm və həyat” jurnalından keçib: “Mən 6 il orada fəaliyyət göstərmişəm. Həm Ülkər xanımın, həm də ustad müəllimimiz Şirməmməd müəllimin mənim jurnalist kimi formalaşmağım da bö-

yük təsiri, rolu olub. Mən özümü onlara qohum hesab edirəm”.

Ü.Hüseynovanın tədqiqat, araşdırma işlərindən danışan “525-ci qəzet”in baş redaktoru R.Məcid qeyd edib ki, o dövrlərdə gənclər bir çox azərbaycanlı məşhurlar haqda ilk dəfə Ülkər xanımın yazdığı bir-birindən maraqlı yazılar vasitəsilə məlumat əldə edirdi.

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin rektoru, professor Fərəh Əliyeva anası Ü.Hüseynovaya müraciətlə bildirib ki, həyatda təvazökarlıq, sədaqət, öz işinə məsuliyyət hissi valideynlərdən övlada verilən ən böyük paydır: “Biz sizdən bunları öyrənmişik. İndinin özündə də elmin müxtəlif sahələrindəki biliklərinizə heyrət edirik və həm bacım Lalə, həm də mən həyatda qazandığımız bu uğurlara görə sizlərə – ata-ana-mıza minnətdarıq. Arzu edirik ki, bizim övladlarımız da sizlərdən nümunə götürsünlər”.

“525-ci qəzet”, 24 aprel 2017

ARZULARIN ANA ZİRVƏSİ

Flora XƏLİLZADƏ

Əvvəllər onu bir həmkar, müəllim, ustad kimi oxuyur, sevir və təqdir edirdim. Sonralar bu istəyin, pərəstişin ünvanı dəyişdi. İndi onu arzularımın ana zirvəsində görür, duyur, dəyərləndirir, elə bu məhəbbət və xiffətlə də müraciət edirəm. Bir neçə il əvvəl onun barəsində fikirlərimi qələmə almışdım. Görürəm ki, heç nə dəyişməyib. Yenidən oxucuların diqqətinə çatdırmaq istədim.

Əlinə qələm aldığı gündən könünü sözə elə bağladı ki, illər gəncliyini qocalığa – əslində, ucalığa qovuşdursa da, şəhli arzularına zərrəcə qırov da düşmədi. Həmişəki şövqlə, həvəslə, əqidə və amalla, ən başlıcası, peşəkarlıqla, jurnalistikaya böyük sevgi ilə yazıb-yaratdı. Min bir diqqət və zəhmətlə hördüyü söz mülkünün hər bir “kərpic”ində ömrünün mənasını naxışladı. Yazılarının coğrafiyası da çox genişdir. Müsahibə aldığı, yaxud da haqqında yazdığı insanların adları bəs edər ki, biz müəllifinin hansı zəkaya, biliyə malik olduğundan, maraq dünyasından, mövzu seçmək qabiliyyətindən, sual vermək səriştəsindən, qəhrəmanını danışdırmaq məharətindən xəbər tutaq. Fərəhlidir ki, bu şəxsiyyətlər həm də elmin hər kəsə nəsis olmayan zirvəsini fəth ediblər. Məsələn, dünya kosmonavtikasını yeni mərhələyə qovuşduran Kərim Kərimov, texnika elmləri doktoru Tofiq İsmayılov, akademik Həsən Abdullayev, akademiklərdən İmam Mustafayev, Nəriman Quliyev, Akif Əlizadə, İzzət Orucova, oftalmoloq Ümnisə Musabəyova, unudulmaz Hüseyn Cavid, Xalq artisti Hökümə Qurbanova və onlarla başqalarını bu məqalələrdə həm yaxından tanıyır, həm də müəllifin üslubuna, özünəməxsus yazı tərzinə bələd oluruq. Bu mənada, Azərbaycan milli mətbuatının yaranmasında, inkişafında xidməti olan qadın jurnalistlərimizin

iftixar doğuran fəaliyyətinin sırasında öz yeri var Ülkər xanım Hüseynovanın...

O, 24 aprel 1937-ci ildə Şəkiddə anadan olub. 1955-ci ildə Bakıdakı Hüseyn Cavid adına 132 nömrəli orta məktəbi gümüş medalla bitirib. Azərbaycan Dövlət Universitetinin Filologiya fakültəsinin jurnalistika şöbəsində təhsil alıb. 1966-cı ildən uzun müddət "Elm və həyat" jurnalında çalışıb. Ötən illər ərzində şöbə müdiri, redaktor müavini, baş redaktor vəzifələrini ləyaqətlə yerinə yetirmiş Ülkər Hüseynova həm də müntəzəm və səmərəli şəkildə tərcümə ilə məşğuldur. Bütün varlığı ilə bağlandığı jurnalın səhifələrində onun tərcüməsi ilə işıq üzü görən elmi yazılar həmişə aktual və gərəkli mövzulardan bəhs edib.

Filologiya elmləri doktoru, professor İfrat Əliyeva vaxtilə bir məktəbdə oxuduğu sinif yoldaşı barəsində qələmə aldığı məqalədə yazıb: "Ülkər xanım özünün savadı, mühakiməsi, qavrama qabiliyyəti ilə çoxumuzdan fərqlənirdi. O, bütün fənləri eyni məhəbbətlə sevir, sinif yoldaşlarından fərqli olaraq, çoxlu bədii və tarixi əsərlər oxuyardı... Ülkərin iti qələminə məktəb illərindən bələd idim. Sevinirəm ki, uzun illər "Elm və həyat" jurnalında müxtəlif vəzifələrdə çalışan uşaqlıq rəfiqəm gözəl tərcüməçi, böyük dünyagörüşə və intellektə malik olan jurnalist kimi bir zirvəyə yüksələ bildi".

Ülkər xanımla ilk dəfə müsahib olanlar öncə onun insanlarla davranış mədəniyyətinə, nəzakətinə, mehribanlığına diqqət kəsilirlər. Yaradıcılığına bələd olanlar isə zəhmətkeşliyinə, hünərinə, gecə-gündüz yorulmadan çalışmağına vurğundurlar. Bu illər ərzində təvazökar şəkildə yazıb-yaradan, yalnız öz işi ilə məşğul olan Ülkər Hüseynova Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvüdür. "Heydər Əliyev və Azərbaycan kimya sənayesi", "Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim" adlı kitabları rus dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə edib. "Elm və həyat"ın işığında, "Mənim fəxrim – məktəbim" kitablarının müəllifidir. 1999-cu ildə Açıq Cəmiyyət İnstitutunun keçirdiyi müsabiqənin qalibi olmuş və həmin institut ilə Rusiya Federasiyası Təhsil Nazirliyinin birgə layihəsi əsasında hazırlanan yeni nəsil üçün tədris ədəbiyyatlarının tərcüməçisi və redaktorlarından biri olmuşdur. "Qızıl qələm" mükafatçısı Ülkər Hüseynova "Elm və həyat" jurn

nalındakı səmərəli fəaliyyətinə görə də bir sıra fəxri fərman və diplomlarla təltif olunub.

Maraqlı cəhət odur ki, Ülkər Hüseynova mətbuat xadimi, çoxumuzun müəllimi olmuş, bu gün də tədqiqatçılığını yorulmadan davam etdirən Şirməmməd Hüseynovun həyat yoldaşıdır. 1959-cu ildən qoşa ömrün qanadına çevrilmiş bu fədakar insanlar bütün hallarda örnəkdirlər. "Şirməmməd mənim müəllimim olub. Moskvada ali təhsil alıb gəlmişdi. Yarım əsrdən çoxdur ki, bir yerdəyik. İki gözəl övladımız var. Bütün bunlara baxmayaraq, Şirməmməd mənim üçün həmişəlik müəllim olaraq qalıb. Həyat yoldaşlığından çox mən ona mətbuat cəfakeşi, müəllimim kimi rəğbət bəsləyirəm. Çox çalışqan və fədakardır", – söyləyən Ülkər xanımın fikrini davam etdirmək üçün "siz, əslində, mətbuatımızın qoşa qanadısınız", – dedim. Qəribə bir gileylə, amma səmimiyyətlə cavab verdi: "Nə danışırınsız? Mənim Şirməmmədin səviyyəsinə çatmağım mümkün deyil! Bizim əməyimizi eyniləşdirməyin. O çox böyük və fədakar mətbuat xadimidir". Bu, həm həyat yoldaşının – qadının, ananın, həm də uzun illər mətbuatda cəfakeşlik etmiş peşəkar bir jurnalistin öz müəlliminə verdiyi dəyərli qiymət və səmimi etiraf idi.

Ülkər Hüseynovanın insanı valeh edən məziyyətləri çoxdur. Hər şeydən əvvəl; milli təəssübkeşliklə yazıb-yaradan, sözün həqiqi mənasında, qələmə bağlı olan bir xanımdır. Azərbaycan mətbuatında zəhmətləri olan qadın jurnalistləri məhəbbətlə xatırlayır. Xədicə Əlibəyovadan, Şəfiqə Əfəndizadədən, Sona Tağıyevadan, Umgülsümdən, Həmidə Cavanşirdən, Xəlidə Həsəlovadan, Əzizə Cəfərzadədən... özünəməxsus məhəbbət və ehtiramla danışır. Vaxtı ilə onunla çiyin-çiyinə çalışan həmkarlarından Mehparə Axundovanın, Maral Poladovanın fədakarlığından söz açır. Bütün varlığı ilə "Elm və həyat" jurnalına bağlanan Ülkər xanım söyləyir: "Mən jurnalda əməkdaşlığa başlayanda "Elm və həyat" demək olar ki, artıq öz mövqeyini, üslubunu müəyyənləşdirmişdi. Jurnalə həmin illərdə Rza Şahvələd rəhbərlik edirdi. İlk redaktoru akademik Abdulla Qarayev olub. Sonrakı illərdə Həsən Mehdiyev, Aydın Səlimzadə, arada mən, sonra da akademik Mahmud Kərimov rəhbərlik ediblər. Jurnal həmişə alimlərimizin tribunası olub. Yadımdadır, akademik Həsən Əliyevin

coğrafiyaşünas-alim kimi ilk yazısı da məhz bizim jurnalımızda çap olunub. O, ildə iki-üç dəfə jurnalda aktual mövzularda çıxış edərdi. Tez-tez də xarici ölkələrə elmi ezamiyyətlərə gedər və qayıtdıqdan sonra öz təəssüratını jurnalımızın oxucuları ilə bölüşərdi. Təəvvür edirsiniz, bizim jurnalın bədii tərtibatını uzun illər SSRİ Xalq rəssamı Mikayıl Abdullayev verib. Biz onun dəst-xəttini həmişə saxlamağa çalışırıq. Hətta bu unudulmaz rəssamın çəkdiyi bir sıra portretlər – Cəlil Məmmədquluzadənin, Molla Pənah Vəqifin, İmadəddin Nəsiminin və başqalarının portretləri ilk dəfə “Elm və həyat”ın üz qabığında çap olunmuşdur. Şair Bəxtiyar Vahabzadə də jurnalımızla fəal əməkdaşlıq edərdi. Dövlət müstəqilliyimizi qazandıqdan sonra rəhmətlik Mahmud İsmayılovun və Məmməd Cəfərin silsilə yazılarını dərc etdik. Jurnalımızın səhifələrində alimlərlə yanaşı, Azərbaycanın bir çox tanınmış jurnalistləri də öz qələmlərini sınaaraq xeyli müddət bizimlə bir redaksiyada çalışıblar. Rasim Səfərov, Ələsgər Cəbarov, Rafiq Əhmədov, Aqil Abbas, Eldar Nəsilbli, Rəşad Məcid, Arif Quliyev, Məhəbbət Hüseynova və başqalarının adlarını qeyd edə bilərəm...”

Ülkər Hüseynova hələ 1969-cu ildə “Elm və həyat” jurnalında təmiz hava problemi ilə bağlı həyəcan təbili çalmışdı. Bəşəriyyəti hava çatışmazlığından xilas etmək üçün elmin qarşısında duran ən mühüm problemlərə toxunmuşdu. Məsələ budur ki, vaxtilə Ülkər xanımın vətəndaş yanğısı ilə diqqətə çatdırdığı problem bu gün də aktualdır. İndi havanın çirklənməsinə qarşı mübarizəyə bütün dünya diqqət yetirməkdədir. Paytaxtımızı ürəkdən sevən həmkarımızın bir fikri də diqqət doğurdu: “Bakı çox dəyişib. Elə gözəlləşib ki, tanımaq olmur. Bunu qeyd etməmək, görməmək insafsızlıqdır, amma...” Müsahibimiz sussa da, ürəyindən keçənləri duymamaq mümkün deyildi. Şəhərimizi bü-tövlükdə tikinti meydanına bənzətmək olar. Burada küçələrin adlarını çəksək, uzun bir siyahı yaranar. Müxtəlif təşkilatlar, qurumlar eyni vaxtda qazıntıya başlayıblar. Ünvanlar müxtəlif olsa da, görünən abadlıq işlərinin ümumi mənzərəsində məsələ eynidir: sistemsizlik və məsuliyyətsizlik. Dünyanın çox yerində tikinti işləri gedir. Amma planlı və səliqəli şəkildə. Ən azından müxtəlif örtüklər, qoruyucular olmalıdır ki, ətrafda narahatlıq yarat-

masın. Bir yeri düzəldəndə, başqa bir ərazinin çirklənməsinə, ətrafın toza bürünməsinə səbəb olmasın. Ekologiyaya zərbə belə dəyir.

O, mükəmməl bir jurnalist, xeyirxah insan, sədaqətli dost, mehriban ana və nənədir. Məktəbdə heç bir saat da müəllim işləməyib. Bu yaşında onu özümə müəllim və ana bilirəm. Hər dəfə onunla söhbət edəndən sonra özümü elə rahat hiss edirəm ki... Yadımdadır, mətbuatla bağlı bir tədbirə getmişdim. Onları qoşa gördüm, dərhal yaxınlaşdım və Ülkər xanımı qucaqladım. Rəhmətlik Şirməmməd müəllim həmişəki kimi atmacasından qalmadı: “Ay bala, sənin müəllimin mənəm, bir mənə sarı da bax...” Hələ də anlamıram ki, niyə belə dedim: “İnciməyin, Şirməmməd müəllim, mən Ülkər xanımı daha çox istəyirəm”. Mənalı-mənalı gülümsədi. Hətta evlərinə zəng edəndə də təsadüfən telefonu özü götürəndə səsimi eşidən kimi deyərdi: “Hə, bilirəm, Ülkəri istəyirsən...” Unudulmaz müəllimimizin vəfatından xeyli günlər keçmişdi. Əl telefonum zəng çaldı. Baxdım, ad yerinə Şirməmməd Hüseynov yazılmışdı. Qərribə hal keçirdim. Açıdım. Ülkər xanımın səsini eşitdim. Kövrəldim. Ülkər xanımın qəhərli sözləri məni xeyli düşündürdü: “İstəmədim, onun telefonu sussun...” Mərd və vəfalı Ülkər xanım, bircə onu deyə bilərəm ki, siz bizim qəlbimizdə əbədi yer tutmuş korifeylərsiniz... Sizi necə unutmaq olar? Yaşınız mübarək, ömrünüz uzun olsun!

“525-ci qəzet”, 24 aprel 2022-ci il

“KOLLEKTİV MAƏSSİZ QALANDA DA BU JURNALI ATMAYIB”

30 ilə yaxındır ki, mən respublikanın alimləri, tanınmış həkimləri, ziyalıları ilə müəssahibələr aparmışam. Bu dəfə isə müəssahib olmaq növbəsi mənə çatdı. Həmkarım Maral Poladova 60 yaşın bitməsilə əlaqədar sorğu-suala tutdu. Sən demə, müəssahibə vermək çox da asan deyilmiş.

Ötən il 35 yaşı qeyd edilən “Elm və həyat” jurnalı respublikamızda özünəməxsus yeri və nüfuzu olan yeganə elmi-populyar jurnaldır. Bugünkü müəssahibimiz ömrünün 60-cı baharını qarşılayan və bütün mənalı həyatının 32 ilini bu jurnala həsr eləyən, onun bütün uğurları ilə sevinib, kədərini özününə bilən baş redaktor **Ülker xanım Hüseynovadır.**

- Ülker xanım, “Elm və həyat”da işə başladığınız ilk illəri necə xatırlayırsınız?

- Doğrusu, aradan 30 ildən çox vaxt keçməsinə baxmayaraq, bu jurnalda işləməkdən mən həmişə hədsiz mənəvi zövq almışam. Bu illər ərzində Azərbaycan alimlərinin böyük bir nəslini görüb yaxından tanımaq mənə nəsib olmuşdur. Yaxşı yadımdadır, akademik Abdulla Qarayev jurnalımızın fəxri baş redaktoru olanda, jurnala necə böyük qayğı ilə yanaşar, problemlərin həll olunması üçün əlindən gələn köməkləri edərdi.

“Elm və həyat”ın qayğısını çəkən alimlərimizdən biri də akademik Həsən Əliyev idi. Azərbaycan təbiətinin vurğunu olan Həsən müəllim ən azı ildə 2-3 dəfə jurnalda çıxış edər, xarici ölkələrə ezamiyyətdən qayıdandan sonra mütləq redaksiyaya gələr və öz təəssüratlarını əməkdaşlarla bölüşərdi. Biz də buna adət etdiyimizdən həmişə onun səfərdən qayıtmasını intizarla gözləyirdik.

Müxtəlif illərdə Hidayət Bağirov, Ağamehdi Əhmədov, Rza Şahvələd, Həsən Mehdiyev və Aydın Səlimzadə jurnalın baş redaktoru işləmişlər.

- Jurnalın indiki dövrünü ötən illərlə müqayisə etdikdə nəyə təəssüflənir, nəyə sevinirsiniz?

- Bir vaxtlar 140 000 tirajla nəşr olunan “Elm və həyat”ın keçmiş SSRİ-nin 136 iri şəhərindən onlarla oxucusu vardı. Uzaq Sibirdən, Riqadan, Vilnüsədən, Kiyevdən, Minskədən, Saxalindən oxucu məktubları alırdıq. Mən o vaxtlar məktublar şöbəsinin müdiri işləyirdim. Respublikadan kənarda yaşayan həmvətənlərimizin həmin məktublarda jurnalımız barədə yazdıqları səmimi ürək sözlərini xatırlayanda indi kövrəlirəm. Deyirəm ki, elə bir vaxt yetişsin ki, yenə jurnalımız əvvəlki kimi geniş miqyasda yayıla bilsin.

Ancaq naşükürlük eləməyə də haqqım yoxdur, çünki hələ də sevinməyə nəyimizsə qalıb. Məsələn, əgər fikir versəniz, görərsiniz ki, indi jurnal ayda bir dəfə çıxmasa da, həcmi artırılıb, tərtibatı yaxşılaşıb və mövzu dairəsi bir az da genişləniib. Bir də, əvvəllər xaricdə yaşayan soydaşlarımız haqqında yazı çap etməyi çox arzulayırdım. Bu arzumun qismən də olsa, reallaşması məni çox sevindirir. Jurnalımızın ötən ilki sayında 1959-cu ildən Kaliforniyada çalışan professor Lütfi Zadə haqqında məqaləni çapa hazırlayanda necə qürur hissi keçirmişdim, onu sözlə demək çətinidir. 1991-ci ildə Yaponiyanın ən yüksək mükafatına – Hond mükafatına layiq görülmüş bu dahi alim dünyanın bir çox akademiyalarının, universitetlərinin, o cümlədən də Azərbaycan Neft Akademiyasının fəxri professorudur. Bundan başqa, jurnalın axıncı nömrəsində hazırda ABŞ-ın NASA-dakı (ABŞ Milli Aeronavtika və kosmik fəzanın tədqiqi idarəsi) insanın idrak proseslərini tənzimləmə sistemləri korporasiyası elmi-tədqiqat mərkəzinin direktor müavini işləyən gənc professor Həmid Birimci haqqındakı məqaləyə qəin ki, təkə məni yox, hər bir azərbaycanlıni sevindirir.

- Övladlarımızın hər ikisi musiqişünasdır. Maraqlıdır, respublika jurnalistiərinin əksəriyyətinin, daha doğrusu, bizim hamımızın (elə sizin də) müəllimimiz olmuş, tanınmış jurnalist, professor Şirməmməd Hüseynovun ailəsində jur-

nalist ənənəsini davam etdirən olacaqmı?

- Bu barədə bizim nigarəncılığıımız yoxdur. Böyük qızımız Fərəh Üzeyir Hacıbəyov adına Musiqi Akademiyasının müəllimi, elmlər namizədidir. Lalə isə Bəstəkarlar İttifaqında işləyir. Amma onların imzaları nəinki respublikamızda çıxan dövrü mətbuatda, eyni zamanda onun hüdudlarından çox-çox uzaqlarda çıxan mətbu nəşrlərdən çoxlarına yaxşı tanışdır. Fərəh elə "525-ci qəzet"də tez-tez çıxış edir. O ki qaldı nəvələrə, onu gələcək göstərir. Ancaq çox arzulayırdım ki, onlardan hansısa həkimliyi seçəydi.

- Bəs bu çətinliklər dövründə jurnalda işlər necə gedir?

- Vəziyyətimiz ortababdır. Jurnalımızı çıxardırıq. Qaldı işçilərin dolanışıqdan razı, ya narazı olmaqlarına, o barədə təkcə onu deyə bilərəm ki, jurnalda işləyənlərin hamısı könüllü şəkildə, öz arzusu ilə işdə qalanlardır. Bu kiçik kollektiv ən ağır günlərdə, maaşsız qalanda da bu jurnalı atmayıb. Çünki, hər bir ağıllı adam bilir ki, nə isə beş-on manat artıq pulu çox yerdə qazanmaq olar, amma respublikamızda ikinci "Elm və həyat" jurnalı tapmaq mümkün olmayacaq. Mən belə düşünürəm, başqalarını deyə bilmərəm.

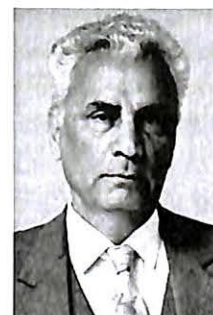
- Jurnalın gələcəyini necə təsəvvür edirsiniz?

- Mənə elə gəlir ki, bu jurnalın ənənəsini saxlamaq şərtilə, ona can yandıran, – yəni ona gəlir mənbəyi kimi baxmaq ağlasığmaz bir şeydir, – adamların hesabına indidən sonra əsrlərlə yaşaya və öz nüfuzunu qoruyub saxlaya bilər. Çünki bu jurnal həmişə Azərbaycan elminin tarixindən və müasir elmi-texniki yeniliklərindən yazır. Deməli, nə qədər Azərbaycan xalqı var, o qədər də "Elm və həyat"ı yaşatmaq və qoruyub saxlamaq mümkün olacaq.

- Sizi, jurnalistika sahəsində böyük təcrübəyə malik həmkarımızı 60 illik yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edir, arzulayırıq ki, "Elm və həyat"ın 50 illik yubiley nömrəsini də doğma kollektivlə birlikdə qeyd edəsiniz.

*Maral Poladova,
"525-ci qəzet", 23 aprel 1997*

İŞIQ HAYANDAN GƏLİR...

Qələm sahibinə də, cəmiyyətdə onun xidmət etdiyi mətbuat orqanına da mədəni-mənəvi şərəfət o zaman nəsisb olur ki, xalqının məziyyətlərini özündə ehtiva etmiş olsun. Söhbətimiz belə bir jurnalistdən, onun təmsil etdiyi dərgidən gedəcək. "Elm və həyat" jurnalının işığında" kitabının müəllifi Ülkər xanım Hüseynova ömrünün 40 mənalı ilini bu jurnalın divarları arasında keçirib. Dövlət universitetində ali jurnalist təhsili aldıqdan sonra o, bu mötəbər mətbuat orqanında kiçik yazardan Baş redaktorluğa qədər uzun – xoş-fərəhli, zaman-zaman iztirablı – gərgin hallarla müşayiət edilən qürurlu və təmkinli jurnalist həyatı yaşayıb, şəxsiyyət imicli ehtiram qazanıb. Jurnalın arxivlərdə məskunlaşmış çoxlu yazıları və onların bir qisminin kitabda toplanmış nümunələri buna şəhadətlik edir. Saxsı parçası qədim bir tarixdən xəbər verdiyi kimi, Ülkər xanımın yazıları da, az qala, yarım əsrlik bir dövrün elm və mədəni aləmində olmuşları oxucunun gözü qabağına çəkib gətirən dərgi salnaməsi səciyyəsi daşıyır.

İnsan üçün ən önəmli mənəvi tələbat ruhi müalicədir. Yazılarda bu, üç istiqamətdə apanılır. Bunlardan birincisi, şərəfli keçmişin elmi intibahı – milli irsə ehtiram; ikincisi, elmi-biliyin və yeni texnologiyanın sivil həyatda rolu; üçüncüsü, müasir insanın yaradıcılıq dühasının və elmi xidmətinin bu günün insanının güzəranının yaxşılaşmasına, dolanışığının həzz mənbəyinə çevrilməsinə səylər. Kitab – varisliyə dəlalət edən bir yazı ilə açılır. "Baş ucaldan elöglü" sərlövhəli yazıda jurnalist sovet və dünya kosmik elminin inkişafında yeni mərhələ sayılan, insanın əngin fəzalara ruhən və cismən yüksəlməsi ilə bağlı dövrün təşəkkülündə misilsiz xidmət göstərmiş alim, mühəndis, yaradıcı şəxsiyyət olan general-leytenant Kərim Kərimovla apardığı müsahibəni

təqdim edir. Yazının qəhrəmanına suallar kosmosun fəthində alimin gördüyü işlərdən təfərrüatlı məlumat almaq üçün deyil, daha çox Azərbaycanda aparılan kosmik tədqiqatlar barədə müsahibinin fikrini öyrənmək məqsədi ilə verilir. Və pilotlu kosmik komplekslərin uçuş sınaqları üzrə Dövlət Komissiyasında iyirmi ildən artıq bir müddətdə sədr vəzifəsində işləmiş şəxsiyyətin bu sözləri oxucuya çatdırılır: Azərbaycan Kosmik Tədqiqatlar Elm-İstehsal Birliyinin uğurları çoxdur. Birlikdə yaradılmış cihazlar artıq kosmosda işləyir. “Soyuz-7” kosmik gəmisindəki “RS-17” rentgen teleskopu belə cihazlardan biridir.

Müsahibədə “kosmik təfəkkürlə” işləyən onlarla alimdən, xüsusən xalqımızın şöhrətli oğlu Tofiq İsmayılovun təşəbbüsü ilə kosmosla bağlı institutun yaradılmasından və işindən fərəhlə danışılır. Və bu hər kəsdə milli qürur doğurur.

Bir mətləbi də vurğulamalı olacayıq. Müsahibədən on beş il sonra “Kədarli xəbər” qələmə alınmışdır. Kərim Kərimov ömrünün 86-cı ilində vəfat etmişdi. Ülkər xanım bu yazıda yalnız öz kədarini, xalqın təziyəsini bildirməklə kifayətlənmir, nekroloq yazmır, o yenidən generalın mənalı həyatının ştrixlərini, xüsusən Azərbaycanla bağlılığını bir daha xatırlayır. Rekviyem ruhlu yazı belə bir sualla, daha dəqiq desək, qınaqla bitir: “Məzar insana nəsib olacaq axirət məkanıdır. Çox təəssüflər olsun ki, dünya kosmonavtika elminin inkişafında misilsiz xidmətləri olan Kərim Kərimovun Azərbaycan torpağında heç bir cismani izi qalmadı. Görəsən niyə?”

Güman edirik ki, bu ürək yangısı son sözlə – sualla bitməyəcək, jurnalist ona məxsus vəfadarlıqla elm-texnologiya generalının adı, şücaəti, hünəri, xalqının başını ucaltmaq üçün göstərdiyi ümumbəşəri qəhrəmanlığı dillərə düşmüş igidlərin cərgəsində daim çəkiləcəyinə nail olana qədər qələmi yerə qoymayacaqdır. Bu əminlik bir də ondan yaranır ki, Ülkər Hüseynova jurnalistlik yaradıcılığında xalqa xidmət etmiş alimlərin irsinə böyük ehtiram və məhəbbət ötürü hal deyil, sabit qayəlidir... Jurnalist vaxtilə selen üzrə tədqiqatlarını Amerika alimlərinin “çox böyük əhəmiyyətli” uğur kimi qiymətləndirdikləri Həsən Abdullayevin, genetika “yaşıl inqilablar” yaratmış akademik İmam Mustafayevin, görkəmli tarixçi-romançı kimi şöhrət qazanmış Mahmud İs-

mayılovun, minlərlə insanın gözüne işıq vermiş oftalmoloq Umnisə Musabəyovanın, kimya alimi və “Sevil”, “Almas” filmlərinin qəhrəmanı İzzət Orucovanın, Azərbaycan ədəbiyyatının tədqiqi sahəsində əsrlərin işini aparmış akademik Həmid Araslinin, on bir yaşında ikən “Molla Nəsrəddin” jurnalında yazısı işıq üzünə görmüş – Mirzə Cəlilin, Sabirin, Hüseyn Cavidin müasiri Əziz Şərifin... elmə, mədəniyyətə xidmət etmiş digər böyük şəxsiyyətlərin dəyərli irslərinin çağdaş nəsillərə çatdırılmasında ardıcıl qələm işlətmişdir. Jurnalistin bu fəaliyyətini dahi Didronun belə bir kəlamı ilə tərifləndirmək istədik ki, dərin fikir – dəmir mismardır, insanın zəkasına elə möhkəm çalınır ki, onu heç bir şeylə çıxarmaq mümkün olmur.

Ağıllı jurnalist sözü də belə olur!

Hayandandır jurnalistdə bu elmi, mədəni irsə vurğunluq? Biz öz fikrimizi deməmişdən, kitabda verilmiş maraqlı bir müsahibəyə nəzər salmalı olacayıq.

Ülkər xanım həmkarı Maral xanımın səmimi söhbət aparıb. Bu, nüfuzlu “525- ci qəzet”in səhifəsinə çıxıb. Ülkər xanım jurnalın yaranmasında, yaşamasında xidməti olmuş sələflərini xatırlayır – akademik Abdulla Qarayevi, akademik Həsən Əliyevi, Hidayət Bağirovu, Ağamehdi Əhmədovu, Rza Şahvələdi, Həsən Mehdiyevi, Aydın Səlimzadəni.

Sonra keçilmiş yolun enişli-yoxuşlu məqamlarından eyhamla danışır, nisgillə və biganə “akademik” hamilərə ünvanlanan sətiraltı sözlərlə. Axı, bir vaxtlar ayda bir dəfə, 140 min nüsxə çıxan, nəinki respublikada, bütün sovet məkanında yayılan jurnalın dövriliyi neçə qat, tirajı neçə min dəfə azalmışdır. Ancaq çətinliklərə sinə gərən, sarsılmayan kollektivin qeyrəti sayəsində jurnal yaşadı. “Bu kiçik kollektiv ən ağır günlərdə, maaşsız qalanda da bu jurnalı atmayıb. Çünki hər bir ağıllı adam bilir ki, nə isə beş-on manat artıq pulu çox yerdə qazanmaq olar, amma respublikamızda ikinci “Elm və həyat” jurnalı olmayacaq”.

Bax, jurnalist şəxsiyyətinə ehtiram da buradan irəli gəlir.

Biz bu sözləri mücahid jurnalistlərin avtoportretinin qabarıq cizgiləri hesab edirik. Və qısa da olsa, öz müşahidələrimizi də əlavə etməyə ehtiyac görürük.

Doxsanıncı illərin ortalarında “Vahid” qəzetini buraxırdıq.

Məlum təqiblər ucbatından kirayəli iş yerimizdən çıxarıldıq. Məskən axtarırdıq. Dostumuz, çağdaş jurnalistikamızın dəyanətli müəllimi və qeyrətli təəssübkeşi professor Şirməmməd Hüseynov bizə sığınacaq təklif etdi: “Elm və həyat” jurnalının redaksiyasına gedin. Getdik. Beş il bu mehriban insanlardan: baş redaktor Ülkər Hüseynovadan, Maral Poladovadan, Mehparə Axundovadan (məzkur kitabın redaktoru), Aliyə Qabilqızından və hər çətin işimizi aşırıan Binnət Süleymandan ibarət kollektivə qaynayıb qarışdıq. Baş redaktorun təsisçiliyi, yaradıcılıq köməyi ilə “Elm və həyat” nəşriyyatı işə başladı. Nəşriyyat Açıq Cəmiyyət İnstitutunun keçirdiyi müsabiqədə qalib gəldi. Uşaqlarımızın intellekt qabiliyyətinin inkişaf etdirilməsi üçün faydalı vəsait olan 6 cildlik kitab nəşr olundu. Onların nəşrə hazırlanmasında Ülkər xanım tərcüməçi və redaktor kimi iştirak etdi. Və bu, nəşriyyatın gələcək müstəqil fəaliyyətinin bünövrəsini qoydu. Təkcə biz yox, səmərəli fəaliyyət üçün şöhrətli “525-ci qəzet”in çoxsaylı kollektivi də, bir neçə mətbuat orqanı da bu ocağa topladı, “Elm və həyat”ın insanpərvər kollektivinin dözümlü, mehri ilə “ev-evə sığmaz” misalına düzəliş verildi, bir jurnalist ailəsi kimi yaşanırdı. Deməli, insaniyyət olan yerdə uğur, xeyir-bərəkət də mövcud ola bilər.

Qayıdaq jurnalda elmlə bağlı ikinci istiqamətin kitabda inkişafına. Bu, Ülkər xanımın fundamental elmin inkişafı ilə əlaqədar yazılarında ana xətt kimi gedir. Kütlə üçün oxunuşu, anlayışı müəyyən çətinlik törədən bu problemlər jurnalistin səlis, aydın, başa düşülən tərzdə saf təhkiyəsi ilə diqqəti çəkir. Atom nüvəsinin aqibəti ilə bağlı bəşəri elmin qarşısında duran vəzifələr haqda akademik Nəriman Quliyevlə, son illər adamlarda vahimə yaratmış zəlzələnin təbiəti ilə bağlı akademik Akif Əlizadə ilə, molekulyar əsasların sirri barədə akademik Hüseyn Hüseynovla, küləyin insanın “tapşırıqlarını” yerinə yetirməsilə bağlı beynəlxalq akademiyaaların üzvü Telman Əliyevlə, cərrahiyyənin nailiyyətləri haqda tibb elmləri doktoru Cavanşir Zakirçayevlə və başqa müsahibələr bu qəbildəndir.

Üçüncü istiqamət: əlbəttə, elm – əbədi varlıqdır. Ancaq hər bir epoxada insanlar onun bəhrəsindən, müasir dövrün gərəklilik tələbatı ilə faydalanır. Kitabda bu silsilədən olan yazılarda çağ-

daş elmi biliklərin həyatla bağlılığı, insanın nəfəs aldığı hava, içdiyi su, istifadə etdiyi qida problemlərinə, eyni zamanda əmin-amanlığına, rahatlığına təminat verən, ailə qurumunu möhkəmləndirməklə mərbut elmi xidmətlərə xüsusi yer verilmişdir. Müsahibə və məqalələrdə günəşin aktivliyi və ondan qorunmaq, təmiz hava problemləri, sakitliyə çağırış, həmçinin ərzaq və qidalardan istifadə, zərərli amillərdən qorunmaq və s. ilə bağlı, xüsusən tibb-səhiyyə sahəsində şərtləri oxuyarkən torpağın təmini, havanın rayihəsini, yaşıllığın göz oxşayan mənzərəsini duyur və bunların daha yaxşı mövcudatı üçün şəxsi bir təpər, həyatı gözəlləşdirməkdə şəxsi borc duyğuları rəvac tapır.

Jurnalist Ülkər Hüseynovanın “Elm və həyat” jurnalı səhi-fələrindən toplanmış və ikinci həyatlarını da kitabda uğurla yaşayacaqlarına əminlik yaradan yazılarının işığının – ziyasının həyandan gəldiyini əvvəlki qənaətimizlə bağlamaq istərdik: insani şəxsiyyətlə – jurnalist şəxsiyyətinin vəhdətindən!

Azad Şərif,
Cəmil Əlibəyov,
“525-ci qəzet”, 20 may 2004-cü il

Azərbaycan mətbuatında Həsən bəy Zərdabi ənənələrini yaşadığı ömürdə müəlləh əsgər kimi qoruyub saxlayan tanınmış jurnalist Şirməmməd Hüseynov öz dəst-xətti ilə mətbuat tariximizdə xüsusi bir iz qoymuşdur. Onun ən gözəl cəhətləri Vətənə sevgisi, sevimli sənətinə hədsiz bağlılığı idi. Ömrünün son anlarında xalqına xidməti, insanlara sevgisi, aydın düşünmə qabiliyyəti, yorulmadan fasiləsiz çalışqanlığı hansısa bir arxaya malik olmasından xəbər verirdi. Kim idi bu arxa? Kim idi bu varlıq? Arxa və varlığın saf ailədən başladığı və bu söykəncin sonunda polad bir gücə çevrilməsi düşünən hər kəs üçün bəllidir. Tale gənclik eşqi ilə çırpınan bu ürəkləri, Şirməmməd bəyi və Ülkər xanımı uzun gediləcək yollarda birgə olmağa yol açmışdı. Bu yolların eniş-yoxuşu kifayət qədər olsa da, anlamda olunan məhəbbət bu çətinliyə sinə gərmiş, bütünlük yoxları var etmişdi.

ELMİ JURNALİSTİKANIN CƏFAKƏŞİ

Qədim Şəki şəhəri. 1937-ci il. İbrahim kişinin ailəsində dünyaya göz açan Ülkər xanım tez bir zamanda elinin şirin ləhcəsində ünsiyyət qurub, ana sözünü dilə gətirib, torpaq sevgisini alovlu qəlbinə hopdurub, Vətən adının əvəzolunmaz bir varlıq olduğunu çox erkən dərk etdi. Sonrakı illərdə Bakıya köçən ailənin bu övladı şəhərdəki 132 nömrəli məktəbdə təhsil alıb, gümüş medalla bitirdi. 1955-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin

(indiki Bakı Dövlət Universiteti) Filologiya fakültəsinin jurnalistika şöbəsinə sənədlərini təqdim etdi. Uzun illərin zəhməti bəhrəsini verdi, ali məktəbə qəbul olundu. Gecəli-gündüzlü çalışqanlığı illərə yüyreklik gətirdi, 1960-cı ildə təhsilini başa vurdu. Gənc jurnalist əmək meydanına yol açdı. 1966-cı ildən "Elm və həyat" jurnalında fəaliyyətə başladı. Az müddətdə jurnalın əməkdaşları arasında fəallığı ilə tanındı. 1966-1993-cü illərdə şöbə müdiri, 1993-1995-ci illərdə baş redaktorun müavini, 1995-1997-ci illərdə baş redaktor, 1997-ci ildən 2013-cü ilədək redaktor müavini oldu. "Elm və həyat" jurnalı Ülkər xanımın 47 il ömür yolu ilə yanaşı addımladı. Musiqi dili ilə desək, həyat simfoniyasına çevrildi. O, bu illər ərzində kollektivlə birgə jurnala yeni bir nəfəs verdi, rəngarənglik gətirdi və mətbuat arenasında öz ətrafına geniş oxucu auditoriyası topladı, ölkə KİV-ləri arasında özünəməxsus maraqlı və məzmunlu yazılarıyla tanındı. "Elm və həyat" getdikcə təkcə ölkə ərazisində deyil, dünyanın yüzrlərlə şəhərlərində oxucularının sevimlisinə çevrildi.

2013-cü ildən bu günədək o, AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda baş mütəxəssis vəzifəsində çalışır.

2021-ci ildə "Elm və həyat" jurnalının 60 illik yubileyində Ülkər xanım 1961-ci ildən 2013-cü ilədək uzun illər qoruyub saxladığı "Elm və həyat" jurnalının nüsxələrini jurnalın redaksiyasına hədiyyə etdi.

Ülkər Hüseynova jurnalistlik fəaliyyəti ilə yanaşı, tərcüməçiliklə də məşğul olmuşdur. O, 1999-cu ildə çap olunmuş Açıq Cəmiyyət İnstitutu ilə Rusiya Federasiyası Təhsil Nazirliyinin birgə layihəsi əsasında hazırlanmış yeni nəsil üçün tədris ədəbiyyatı olan A.A.Zakin üçcildlik "6,7, 8, 9 yaşlı uşaqların intellekt qabiliyyətinin inkişaf etdirilməsi" kitabının tərcüməçi və redaktorlarından biri, "Rusca-Azərbaycanca-İngiliscə sənaye-kimya lüğəti"nin redaksiya-nəşriyyat qrupunun üzvü olub.

2004-cü ildə 17 çap vərəqi həcmində "Elm və həyatın işığında" adlı kitabı çap olunub; kitabda 45 il ərzində "Elm və həyat" jurnalında çap olunmuş yüzrlərlə müxtəlif janrlı elmi-publistik məqalələrinin bir qismi, o cümlədən tanınmış elm adamları, Azərbaycan səhiyyəsinin görkəmli xadimləri ilə müsahibələri və s. mövzularda yazıları yer alıb.

2004-cü ildə çap olunmuş “Heydər Əliyev və Azərbaycanın kimya sənayesi” adlı kitabın, 2006-cı ildə çap olunmuş Lütfi Zadənin həyat yoldaşı Fey Zadənin “Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim” adlı kitabın ruscadan azərbaycancaya tərcüməçisidir. 2008-ci ildə isə vaxtilə özünün də təhsil aldığı Bakı şəhər 132 sayılı orta məktəbin 300-ə qədər məzununun həyat və fəaliyyətini əks etdirən “Mənim fəxrim – məktəbim” adlı kitabı çap olunub.

2018-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılmasının 100 illiyi münasibətilə “Əlimərdan bəy Topçubaşovun İstanbulda diplomatik görüşləri” adlı 400 səhifəlik kitabını rus dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Uzun illərin zəhmətində zaman-zaman Ülkər Hüseynova təltif və mükafatlara layiq görülüb. O, “Vətən” media diplomu (1993), Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin “Zərdabi” diplomu (2001, 2011), Azərbaycan KİV işçiləri Həmkarlar İttifaqının “Qızıl qələm” mükafatı (1995, 2001) və AMEA-nın Fəxri fərmanları ilə (2010 və 2021-ci illər) təltif edilmişdir.

Aprelin 24-də elmi jurnalistikanın cəfəkeşi – Ülkər xanım Hüseynovanın 85 illik yubileyidir. Əlamətdar yubileyi münasibətilə onu təbrik edir, yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayırıq. Əminik ki, bundan sonra da ictimai maraqların, dövlətçilik mənafeələrinin qorunmasına, milli həmrəyliyə öz sözü və səsi ilə dəstək verməkdə davam edəcək, elmin və mətbuatımızın çiçəklənməsi və inkişafı yolunda təcrübəli qələm sahibi kimi öz töhfəsini əsirgəməyəcək, mütərəqqi ənənələrinə daim sadıq qalacaqdır. 85 yaşınız mübarək, Ülkər xanım!

Sərvan Kərimov,
“Elm və həyat” jurnalının məsul katibi,
“Elm” qəzeti, 28 aprel 2022-ci il

“ELM VƏ HƏYATIN İŞIĞINDA”

40 ilə yaxın “Elm və həyat” jurnalında çalışan Ülkər Hüseynovanın məqalələrinin bir qismi “Elm və həyatın işığında” kitabında toplanmışdır. Tanınmış elm adamları, Azərbaycan səhiyyəsinin görkəmli xadimləri ilə müsahibələr, elm və texnikanın sürətli inkişafı ilə səciyyələnən XX əsrin şəhərlərində təmiz hava problemi, texniki səs-küy, ekoloji məsələlər bu yazıların əsas mövzudur. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxtəlif institutlarından hazırlanmış yazılarda həmin tədqiqat mərkəzlərinin elmi uğurlarından geniş bəhs edilir. Məlumdur ki, neft və qaz yanacağının tükənmək ehtimalı vardır. Alimlər yeni enerji mənbələrinin axtarışındadır. Kitabda hidrogen, nüvə, günəş, külək-dən istifadə ilə alınan enerji növlərindən də bəhs edilir. Keçən əsrin 50-ci illərindən bu günümüzədək olan dövrdə Azərbaycan alimlərinin elmi axtarışları ilə tanış olmaq istəyən oxucuya bu kitab ən yaxşı bələdçidir.

Zakir,
“Yeni Azərbaycan” qəzeti, 11 may 2004

“Elm və həyat”ın işığında”

TANINMIŞ JURNALİST ÜLKƏR HÜSEYNOVANIN BU KİTABINA ONUN VAXTILƏ “ELM VƏ HƏYAT” JURNALINDA ÇIXAN YAZILARININ BİR QİSMİ DAXİL EDİLİB

Bu günlərdə Ülkər Hüseynovanın “Elm və həyat”ın işığında” kitabı oxucuların ixtiyarına verilib. Qeyd edək ki, müəllif 1960-cı ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinin jurnalistika şöbəsini bitirib. 1966-1995-ci illərdə “Elm və həyat” jurnalında şöbə müdiri, redaktor müavini, 1995-97-ci illərdə baş redaktor işləyib. 1977-ci ildən Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinə (AJB) üzv olan Ü.Hüseynova jurnalda işlədiyi müddətdə elmin müxtəlif sahələrindən bəhs edən onlarla yazı qələmə alıb. Elə bu yazılara və dünya mətbuatındakı elmi yenilikləri Azərbaycan oxucularına çatdırdığına görə, AJB-nin diplomuna, Azərbaycan KİV İşçiləri Həmkarlar İttifaqının “Qızıl qələm” mükafatına layiq görülüb və “Vətən” media diplomu ilə təltif edilib.

“Elm və həyat”ın işığında” kitabında müəllifin 40 il ərzində jurnalda dərc olunan məqalələrinin bir qismi toplanıb. Tanınmış elm və sənət adamları, səhiyyə işçiləri ilə müsahibələr, elm və texnikanın sürətli inkişafı ilə səciyyələnən XX əsrin şəhərlərində təmiz hava problemi, texniki səs-küy, ekoloji məsələlər bu yazıların əsas mövzusu.

Kitaba qadın alimlərimiz Ümnisə Musabəyova (1967), İzət Orucova (1968) haqqında, Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının Fizika İnstitutuna rəhbərlik edən akademik Həsən Abdullayevlə bağlı “Elmin yollarında” (1968) kimi materiallar dərc edilib. Həmçinin bir neçə il bundan əvvələ aid yazılar – Sovetlər İttifaqında Kosmik Uçuşlar üzrə Dövlət Komissiyasının sədri işləmiş general-leytenant Kərim Kərimovun vəfatı ilə əlaqədar 2004-cü ildə çap olunan “Kədərli xəbər” vida sözü, Rəna Məmmədova ilə “Muğam musiqi təfəkkürümüzün mayasıdır” müsahibəsi (2002), “Günay” atçılıq klubunun fəaliyyətindən bəhs edən “Hünər meydanında” məqalələri kitaba daxil edilib.

Müəllifin anadan olduğu Şəki şəhəri ilə bağlı bir sıra məqalələrə – “Şəkidə forel”, “Sakitlik”, “Şəki ipəyinin şöhrəti qayıdacaqmı?”, Şəki xan Sarayı haqqında “Əsrlərin yadigarı” yazılarına da bu kitabda rast gəlmək olar.

Hər bir oxucu bu kitabda, yazılma tarixindən, mövzusunun, janrından asılı olmayaraq, öz maraq dairəsinə uyğun yazılar tapa bilər. Bu baxımdan, “Arım, balım, pətəyim” (1990), “Tramvay – əlverişli nəqliyyatdır” (1975), “Ermənistanda məscidlər” (2000), Xalq artisti Hökumə Qurbanova ilə “Xalq artistinə üç sual” müsahibəsi (1974), “Banan, kivi, ananas” (2001) və digər yazıları göstərmək olar.

Vəfa,

“525-ci qəzet”, 17 aprel 2004-cü il

ÖMRÜ KİTABLAŞAN MƏKTƏB

Ülkər Hüseynovanın bu yaxınlarda çap olunan “Mənim fəxrim – məktəbim” kitabı (Azər nəşr, 2008) məni təqribən 63 il bundan əvvəlki günlərə, aylara qayğılı-qayğısız, fərəhli-fərəhsiz, əlçatmaz-ünyetməz uşaqlıq illərinə apardı. Əslində, bizim nəslin taleyinə müharibə illərinin ağır zərbələri dəydiyinə görə, fərəhli, sevincli, qayğısız günlərimizin sayı çox az idi.

İlk məktəb illərindən körpə qəlbimizdən bir sızıltı, bir göynərti keçdi. Amma buna baxmayaraq nə kitabdan, nə dəftərdən, nə də yazı-pozudan əl çəkirdik, imkan düşdükcə oxuyurduq. Elə bil, bununla da qəm-kədəri özümüzə qovmaq, uzaqlaşdırmaq istəyirdik.

Kitabı vərəqlədikcə az danışan, amma hər kəlməsindən dürr tökülən məsum baxışlı anamın nurlu çöhrəsi gözlərim qarşısında canlandı. Bir qədər kövrəldim, xatirələr burulğanında çırpına-çırpına qaldım. Nəhayət, özümü toplayaraq yazımın mətləbi-nə keçdim.

Kövrəlməyimin əsas səbəbi “Mənim fəxrim – məktəbim!” kitabının sehri, gücü-qüdrəti oldu. Bir neçə gün əvvəl Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü, tanınmış jurnalist, uzun illərdən bəri “Elm və həyat” jurnalında müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış gözəl tərcüməçi, böyük dünyagörüşə və intellektə malik olan məktəb yoldaşım Ülkər xanım Hüseynova mənə zəng etdi və dedi: “Artıq kitab hazır”. İnanın, Ülkər xanım sözünü deyib qurtarar-qurtarmaz bir göz qırpımında redaksiyaya yollandım. Doktor “döngəsinə (indi A.Babayev) dönmə kimi görkəmli alim, “tənqidimizin vicdanı”, müəllimim Məmməd Arifin bir vaxtlar yaşadığı binanı gördükdə tələbəlik illərimi bir daha xatırladım. Onun aramla oxuduğu mühazirələrini – Puşkin, Lermontov, Nekrasov, digər klassiklərin yaradıcılığı, ədəbi mühiti haqqında dəyərli fikirlərini özünəməxsus bir şövqlə biz tələbələrinin ruhuna hopdurmasını yada saldım və ona rəhmət oxudum. Nə isə...

Ülkər xanımın səliqəli-səhmanlı (özünə kimi) iş otağına daxil oldum. Yüksək daxili mədəniyyətə malik Ülkər xanım, dəmir şkafı açaraq (orada kitablar sanki santimetrlə ölçülərək bir-birinin ardınca düzülüb) kitabını mənə təqdim etdi. Mən isə öz növbəmdə ziyalılığın bütün məziyyətlərini özündə cəmləşdirən sinif yoldaşım Ülkər – indi də hazırda xanımlıq mərtəbəsinə yüksəlmiş üzündən-gözündən nur yağan, çöhrəsində isə səma aydınlığı və işıq tərəvəti olan Ülkər xanıma dərin minnətdarlığımı bildirdim. Kitabı əlimə alar-almaz hövsələm çatmadı, yol boyu ilk səhifələri vərəqləməyə başladım, hətta özüməndən asılı olmayaraq kitabdan “Məktəb bir binadır...,” fəslinin bir hissəsini birnəfəsə oxudum. Addımları bir qədər iti ataraq bu səhifələrin ardını oxumaqdan ötrü tələsə-tələsə evə yollandım, əlimdə olan vacib materialları kənara qoyaraq, necə deyirlər, nəfəsimi dərmədən kitabı sanki bir su içimində böyük heyranlıqla başa vurdum. Heyran oldum kitabı ərsəyə gətirən Ülkər xanımın qələminin gücünə. Əlbəttə, burada təəccüb doğuran bir şey yoxdur. Ona görə ki, hələ orta məktəbdə oxuyarkən Ülkər xanım özünün savadı, mühakiməsi, qavrama qabiliyyəti ilə çoxlarımızdan fərqlənirdi. O, bütün fənnləri eyni məhəbbətlə sevir, sinif yoldaşlarından fərqli olaraq çoxlu bədii və tarixi əsərlər oxuyardı. Onun inşaları da bizə ədəbiyyatdan dərs deyən Bilqeyis müəlliminin diqqətini cəlb edərdi. Bir sözlə, Ülkər xanımın iti qələminə məktəb illərindən bələd idim. Bunu bir daha gərgin və səmərəli əməyin bəhrəsi olan “Mənim fəxrim – məktəbim” kitabı sübut etdi. 32 çap vərəqi həcmində olan bu kitabın məziyyətləri olduqca çoxdur, saymaqla qurtaran deyil. O, oxuduğu, ilk təhsil aldığı təhsil ocağına böyük məhəbbətlə yazılan kitabda müəllif oxucunu müxtəlif illərdə 132 sayılı məktəbdə təhsil almış məzunlarla tanış edir, eyni zamanda bizlərdən hər birimizə həyat vəsiqəsi bəxş etmiş, unudulmaz, əbədiyaşar müəllimlərimizin hər biri haqqında geniş və hərtərəfli söhbət açır, onların şərəfli əməyini yüksək qiymətləndirir. Bakı şəhərinin 120 illik tarixə malik olan ən nüfuzlu, qocaman məktəblərindən sayılan, bəlkə də birincisi olan H.Cavid adına 132 sayılı məktəbin yaranma tarixi, müxtəlif illərdə binanın bir sıra təşkilatlara verilməsindən, o cümlədən, hərbi xəstəxana kimi fəaliyyət göstərməsindən, sonralar qız pansionuna çevrilməsindən,

ən nəhayət, təhsil ocağı kimi fəaliyyət göstərməsindən ilk gündən öz biliyi və bacarığını körpə balalara ötürən müəllim adlı müqəddəs insanlardan geniş və hərtərəfli danışan Ülkər xanım tapılması müşkül olan arxiv materiallarını çətinliklə əldə edib, zərgər dəqiqliyi ilə onları sərf-nəzər edərək, ictimaiyyətin qarşısına sanballı bir tədqiqat əsəri bəxş etmişdir. Mənə elə gəlir ki, Ülkər xanım bu dəyərli əsəri ilə bir doktorluq dissertasiyasının işini görüb. Vaxtilə 132 sayılı məktəbin sütunu sayılan, bizlərdən hər birimizi öz doğma balalarından ayırmayan, nəfsi tox, aydan arı, sudan duru müəllimlərimizin əbədiyaşar heykəlini bir memar ustalığı ilə ruhumuza, canımıza həkk edən Ülkər tarixi faktları diqqətlə, məhəbbətlə ortaya çıxarmaqla böyük və xeyirxah iş görüb.

Əsərdə marağa səbəb olan əsas cəhətlərdən biri də kitabın son səhifələri oldu. Belə ki, gözümlər qarşısında sanki tarix dirildi, canlandı. Burda kimlər yox idi?! 1900-2008-ci illərdə məktəbə rəhbərlik edən direktorlar, 1930-2008-ci illərdə işləyən müəllimlər, ən nəhayət, 1900-2008-ci illərdə təhsil alan məzunlar. Kitabda 1900-2008-ci illərdə zəhməti olan bütün kollektivin şərəfli əməyi, ayrı-ayrı müəllimlər haqqında məqalələr, oçerklər, qeydlər toplanıb. Təbii ki, xeyli axtarışların, tədqiqatların məhsulu olan bu kitabın mövzu dairəsi geniş və rəngarəngdir. Ülkər xanımın elmi siqlətini artıran ən ümdə cəhətlərdən biri də arxiv sənədlərinə, dövrün mətbuat materiallarına, xatirələrə əsaslanaraq, indiyədək çoxlarına məlum olmayan tarixi faktları aşkar edib ədəbi ictimaiyyətə çatdırmasıdır.

Kitabı maraqlı edən cəhətlərdən biri də mövzuya uyğun başlıqların seçilməsidir. Bölmələri həyəcənsiz oxumaq mümkün deyil. "Məktəb bir binadır ki" adlı bölmədə Ülkər xanım uzaq bir səyahətə çıxaraq, xeyli yol qət etdikdən sonra, səyahətdən aldığı zəngin materiallar əsasında nəinki ona dərs deyən müəllimlərinə, mehriban sinif yoldaşlarından, hətta bu məktəbin dilbilməz divarından-daşından, enli pilləkənlərindən söhbət açmağı da unutmur. Kitabdan aldığım təəssürat məni məndən alıb çox uzaqlara aparsa da, yenə özümə sual verib elə o andaca cavabımı tapdım. Bu maraqlı tədqiqat əsərinin nə gözəl adı var? "Mənim fəxrim – məktəbim". Bəli, bu gün onlarla, minlərlə yetirməsi

olan, ötən günlərin boynu qırmızı qalstuklu şagirdləri, bu gün adları böyük hərflərlə yazılan, işləri, əməlləri, tədqiqatları, elmi araşdırmaları, mühüm dövlət sənədlərinin təsdiqində elinin-obasının haqq səsinə göylərə ucaldan məzunları ilə fəxr etməyə, fəxarət hissi keçirməyə bu məktəbin haqqı var. Fikir verin: imzası xarici ölkələrdə yaxşı tanınan dünya şöhrətli ərəbşünas Aida İmanquliyeva, nəqliyyat nazirinin müavini, general Akim Abbasov, prof. Zəhra Quliyeva, akademik Kamal Talıbzadə, millət vəkilləri Jalə Əliyeva, Gültəkin Hacıyeva, xalq artistləri Leyla Bədirbəyli, Əminə Dilbazi, Fuad Poladov, yazıçı Həsən Seyidbəyli, Sovet İttifaqı qəhrəmanı Adil Quliyev, akademik Faiq Bağırzadə, xalq yazıçısı Gülhüseyn Hüseynoğlu, AMEA-nın müxbir üzvü Rasim Əfəndiyev, tanınmış dövlət xadimi Züleyxa Hüseynova, Milli EA-nın müxbir üzvü Fəzilə Səmədova, AMEA-nın akademiki, tarix muzeyinin direktoru Nailə xanım Vəlixanlı, Gültəkin Hacıyeva uzun illər müxtəlif dövlət sturukturlarında çalışan Hüseynağa Sadıxov, Milli Olimpiya Komitəsinin vitse-prezidenti Çingiz Hüseynzadə, Azərbaycanın Moldovadakı səlahiyyətli səfiri İsfəndiyar Vahabzadə, kimlər və kimlər.....

Mən bu məqalənin müəllifi də böyük fərəh hissi keçirir və sonda deyirəm: Bu məktəbin məzunu olmağımla fəxr edirəm.

İfrat Əliyeva,
filologiya elmləri doktoru
"525-ci qəzet", 18 dekabr 2008-ci il

“Əlimərdan bəy Topçubaşov. İstanbulda diplomatik görüşlər” kitabı təqdim olundu

*ÜLKƏR HÜSEYNOVA: “CÜMHURİYYƏT QURUCULARININ
HƏYAT VƏ FƏALİYYƏTİ BARƏDƏ İCTİMAİYYƏTİ
MƏLUMATLANDIRMAQ VƏTƏNDAŞLIQ BÖRCUMUZDUR”*

Dünən “Azərkitab” Kitab Təbliğatı Mərkəzində “Əlimərdan bəy Topçubaşov. İstanbulda diplomatik görüşlər (1918-1919-cu illər)” kitabının təqdimat mərasimi keçirilib.

Tədbiri giriş sözü ilə açan Azərbaycan Mətbuat Şurasının sədri, Milli Məclisin deputatı Əflatun Amaşov qeyd edib ki, Əlimərdan bəy Topçubaşov: İstanbulda diplomatik görüşlər (1918-1919-cu illər)” kitabını tanınmış jurnalist Ülkər Hüseynova öz öhdəsinə götürüb və həmin kitabı Azərbaycan dilinə tərcümə edərək nəfis şəkildə nəşr etdirib: “Kitab onu tərcümə edən Ülkər Hüseynovanın öz şəxsi təşəbbüsü və zəhməti sayəsində ərsəyə gəlib. Uzun onilliklər Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının “Elm və Həyat” jurnalında çalışan tanınmış jurnalist və nəşriyyat işi mütəxəssisi Ülkər Hüseynova Azərbaycanın görkəmli elm və sənət xadimləri haqqında yüzlərlə məqalənin, müsahibə və yazıların, eləcə də kitab və dərsliklərin müəllifi və tərcüməçisi-

dir. Bu nəşrlərin arasında 2006-cı ildə görkəmli azərbaycanlı alim Lütfi Zadənin xanımı Fey Zadənin öz həyat yoldaşına həsr etdiyi “Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim” adlı kitab xüsusi yer tutur. Bu kitabı Ülkər xanım öz təşəbbüsü və vəsaiti ilə rus dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə və çap etdirib”.

Əlimərdan bəy Topçubaşovun Azərbaycan dövləti və xalqı qarşısında böyük xidmətlərindən danışan Ə.Amaşov onun müstəqilliyimizin tanınması, dünya dövlətləri tərəfindən qəbul edilməsi yolunda əzmlə çalışdığını, əvəzsiz işlər gördüyünü bildirib: “Əlimərdan bəy Topçubaşov hələ Çar Rusiyası dövründə bütün fəaliyyətini müsəlmanların müdafiəsinə yönəldib və bu istiqamətdə böyük səylə çalışıb. Daha sonra cümhuriyyətin əsasını qoyanlardan biri kimi, o, İstanbulda ayrı-ayrı xarici ölkələrin diplomatik nümayəndələri ilə görüşlər keçirib, Azərbaycanın tanınması naminə dayanmadan, usanmadan fəaliyyət göstərüb.

Azərbaycanın fəvqəladə səfiri və səlahiyyətli naziri olan Topçubaşov ümumilikdə 37 görüş keçirib ki, bütün bunlar da son nəticədə xarici ölkələrin Paris Sülh Konfransına qədər cümhuriyyətimiz barədə məlumatlanmasına imkan verib. Ümumilikdə, bütün bunlar Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin tanınması istiqamətində atılan mühüm addımlar idi”.

Mətbuat Şurasının sədri bildirib ki, kitabın ilk versiyası 1994-cü ildə rus dilində çap olunub: “Azərbaycanın o vaxtkı xarici işlər naziri, hazırda Azərbaycanın Polşadakı səfiri Həsən Həsənov, Nazirlər Kabineti yanında Baş Arxivlər İdarəsinin rəisi Ataxan Paşayev və o zaman həmin idarənin rəis müavini olan Vaqif Ağayev Ə.Topçubaşovun arxivlərdə qorunub saxlanan əlyazmaları əsasında “A.Topçubaşev. Diplomaticheskie besedi” adlı bir kitab hazırlayıblar. Həmin kitabı şair Vahid Əziz nəşr edib”.

Daha sonra Cümhuriyyət dövrünün görkəmli tədqiqatçısı, professor Şirməmməd Hüseynov çıxış edərək cümhuriyyət dövrünü özündə əks etdirən bu cür kitabların xüsusilə gənc nəslin milli ruhda tərbiyəsi, dövlətin qurucularının həyat və fəaliyyətinin dərinlən öyrənilməsi istiqamətində dəyərli vəsait olduğunu bildirib.

Kitabın elmi redaktoru, tarix üzrə elmlər doktoru, professor Solmaz Rüstəmovə-Tohidi isə bildirib ki, cümhuriyyət tarixini,

həmin dövrün hadisələrini dərinlən bilmədən bu cür kitabların ərsəyə gəlməsində iştirak etmək mümkün deyil.

S.R.Toħidi haqqında söhbət açılan Əlimərdan bəy Topçubaşovun İstanbul görüşləri barədə fikirlərini bildirərək qeyd edib ki, Türkiyədə ayrı-ayrı ölkələrin səlahiyyətli nümayəndələri ilə aparılan danışıqları Paris Sülh Konfransına hazırlıq kimi qiymətləndirmək olar.

Professor Cahangir Məmmədli isə bildirib ki, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ən fəal qurucularından biri, Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin silahdaşı Əlimərdan bəy Topçubaşovun İstanbul görüşləri birbaşa Şərqi ilk demokratik dövlətinin xarici siyasətini formalaşdırıb: “Topçubaşov cümhuriyyətin dünyada tanınması ilə bağlı böyük fədakarlıqlar göstərib. Rus imperiyasının Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətini susdurmasından sonra siyasi mühacir həyatı yaşayan Əlimərdan bəy bütün ağır məşəqqətlərə baxmayaraq, ömrünün sonuna qədər müstəqil Azərbaycan, milli istiqlal ideallarından əl çəkməyib. Belə bir tarixi şəxsiyyətin, istiqlal fədaisinin ömür yolunun, milli ideallara xidmət missiyasının müasirlərimizə çatdırılması işində onun öz əsərlərinin toplusu kimi nəşrindən daha dəyərli heç nə tapmaq mümkün deyil”.

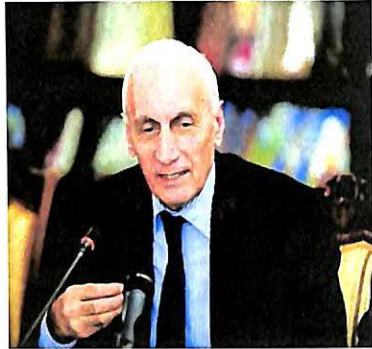
Kitabın tərcüməçisi Ülkər Hüseynova isə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurucularının xatirəsinin əbədləşdirilməsinin, onların həyat və fəaliyyəti barədə ictimaiyyətə, o cümlədən, gənc nəsə daha geniş məlumatların çatdırılmasının vətəndaşlıq borcu olduğunu vurğulayıb. O qeyd edib ki, bu kitab Azərbaycanda milli-demokratik hərəkatın görkəmli nümayəndəsi, ilk Azərbaycan diplomatı Əlimərdan bəy Topçubaşovun 1918-1919-cu illərdə səlahiyyətli səfir və fəvqəladə nazir qismində İstanbulda Türkiyənin bir sıra ali dövlət xadimləri, həmçinin, ABŞ, İngiltərə, İtaliya, Hollandiya, Rusiya, İran və digər ölkələrin nümayəndələri ilə keçirdiyi görüşlərə dair Azərbaycan dövlətinə göndərdiyi sənədlərdən ibarət toplusudur. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin tanınması sahəsində Azərbaycan diplomatiyasının ilk addımlarını əks etdirən bu sənədlər xarici dövlətlərlə beynəlxalq əlaqələrin nə qədər mürəkkəb şəraitdə və ağır şərtlər daxilində qurulduğunu nümayiş etdirir”.

Tədbirdə Milli Məclisin deputatları - Fazil Mustafa, Qənirə Paşayeva, Xalq yazıçısı Çingiz Abdullayev, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin katibi, “525-ci qəzet”in baş redaktoru Rəşad Məcid, şair Vahid Əziz və digər ictimaiyyət nümayəndələri iştirak ediblər.

Ceyhun Abasov,
“525-ci qəzet”, 25 may 2018-ci il, cümə, səh. 3

Əlimərdan bəy Topçubaşovun diplomatik görüşləri yeni kitab formatında

*Cahangir Məmmədli,
BDU Milli mətbuat tarixi kafedrasının müdiri,
filologiya elmləri doktoru, professor*

**Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illik yubiley
bayramı ərəfəsində daha bir kitab nəşr edildi.**

Məmnunluq hissi ilə qeyd edək ki, Cümhuriyyətimizin 100 illiyi ərəfəsində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi Sərəcamından tutmuş bu sahədə fədakarlıq göstərən alim - tədqiqatçılara qədər və bütövlükdə ümumxalq marağı kontekstində uğurlu tədbirlər həyata keçirildi və yəqin ki, hələ əsl ümumxalq sevgisi özünü bundan sonra daha çox göstərəcək. Amma etiraf edək ki, 70 ildən çox bir zaman çərçivəsində sovet ideoloji kannonlarının qadağaları altında xalqdan gizlədilən belə bir demokratik dövlətin özü haqqında, onun qurucuları və fədakarları haqqında xalqda, millətdə bəsit bilgilər belə olmamışdır. Azərbaycanın yeni müstəqillik çağı hər şeyi öz yerinə qoydu. Alimlərimiz, tədqiqatçılarımız, publisistlərimiz Xalq Cümhuriyyətinin varlığının nəinki Şərq dünyasında, habelə qədim Avropanın özündə belə nümunəvi dövlət kimi meydana çıxdığını ortaya qoymaq, onun yenidən təbliği işində çox böyük uğurlara imza atmağa başladılar. Bu sahədə ilk növbədə hamımıza işıq tutan bir Şirməməd Hüseynov məktəbi yarandı. Bu məktəbin “525-ci qəzet”də,

ayrı-ayrı nəşriyyatlarda işıq üzü görən əsərləri bir fəaliyyət mexanizmi rolu oynadı. Xalq Cümhuriyyətinin uzun müddət unudurulmuş qurucuları, başda Məhəmməd Əmin Rəsulzadə olmaqla, Əlimərdan bəy Topçubaşov, Fətəli xan Xoyski, Nəsim bəy Yusifbəyli, Həsən bəy Ağayev, Məhəmməd Həsən Hacınski, Xosrov bəy Sultanov və b. onlarca şəxsiyyətləri haqqında elmi tədqiqat əsərlərinin, elmi oçerklərin, məqalələrin meydana çıxmasına zəmin yaratdı.

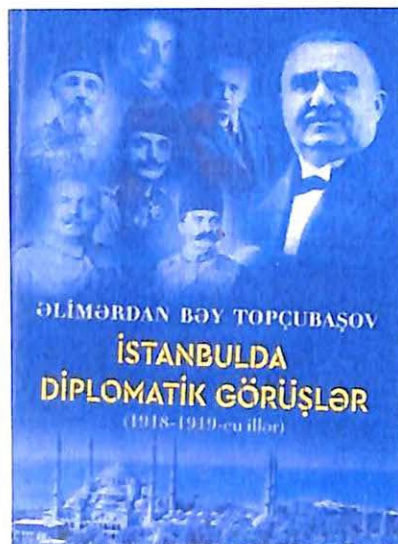
İndi mənim yazı masamın üstündə bu qəbildən olan daha bir yeni və qiymətli kitab var: “Əlimərdan bəy Topçubaşov. İstanbulda diplomatik görüşlər (1918-1919-cu illər)”. Xalq Cümhuriyyətinin ən fəal qurucularından biri, M.Ə.Rəsulzadənin silahdaşı, Cümhuriyyətin Türkiyədə fəvqəladə səfiri və səlahiyyətli naziri olmuş bu insanın İstanbul görüşləri birbaşa Şərqin ilk demokratik dövlətinin xarici siyasətini formalaşdırmış, onun dünyada tanınması ilə bağlı fədakar bir siyasi xadim ömrü yaşamışdır. Rus imperiyasının Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətini susdurmasından sonra siyasi mühacir həyatı yaşayan Ə.Topçubaşov bütün ağır məşəqqətlərə baxmayaraq, ömrünün sonuna qədər müstəqil Azərbaycan, milli istiqlal ideallarından əl çəkməmişdir. Belə bir tarixi şəxsiyyətin, istiqlal fədaisinin ömür yolunun, milli ideallara xidmət missiyasının müasirlərimizə çatdırılması işində onun öz əsərlərinin toplu kimi nəşrindən imkanlı heç nə tapmaq mümkün deyil. Bu missiyanı hələ 1994-cü ildə Azərbaycan Xarici İşlər naziri, hazırda Azərbaycanın Polşadakı səfiri Həsən Həsənov, Nazirlər Kabineti yanında Baş Arxivlər İdarəsinin rəisi Ataxan Paşayev və o zaman həmin idarənin rəis müavini Vaqif Ağayev Ə.Topçubaşovun arxivlərdə qorunub saxlanan əlyazmaları əsasında “A.Topçubaşev. Diplomatiçeskie besedi” adlı bir kitabı rus dilində nəşr etdirməklə yerinə yetirmişlər. Əlbəttə, bu çox böyük bir siyasi-ədəbi hadisə kimi qiymətləndirilməlidir. Lakin burada dil faktoru daha böyük rol oynayır və həmin kitabın Azərbaycan dilində oxucuya təqdim olunması ciddi vətəndaşlıq borcu kimi qarşıda dayanırdı. Bu vətəndaşlıq borcunu tanımış jurnalist publisist, tədqiqatçı, uzun illər “Elm və Həyat” kimi oxucu rəğbəti qazanmış bir jurnalın rəhbəri Ülkər Hüseyno-

va öz öhdəsinə götürmüş və həmin kitabı Azərbaycan dilinə tərcümə edərək nəfis şəkildə nəşr etdirmişdir.

Ə.Topçubaşovun Türkiyə görüşlərini əks etdirən kitab, əslində, bu böyük dövlət xadiminin bütövlükdə ömür yoluna işıq salır. Belə ki, topluya ön söz yazmış tarix elmləri doktoru, professor Solmaz Rüstəmovə - Tohidə, əsərin azərbaycanca nəşrini təhlil edən "Azərbaycanca nəşrə dair" sərlövhəli geniş bir məqalə ilə çıxış edən tərcüməçi Ülkər Hüseynova da, əsərin 1994-cü ildə rus dilində buraxılan ilkin nəşrinə "Redaktordan" sərlövhəli məqalə yazmış Həsən Həsənov da bu və ya digər dərəcədə Ə.Topçubaşovun Azərbaycan qarşısında xidmətlərini qədərincə qiymətləndirmək missiyasını da yerinə yetirmişlər.

İlk növbədə qeyd edim ki, bu yazıların hər biri Azərbaycan klassik siyasi xadimləri ətrafında çox ciddi maarifçilik vəzifəsinə xidmət etmişdir. Əlbəttə, burada ən ağır zəhmət tərcüməçinin üzərinə düşmüşdür. Doğrusu, tərcümə işinə az-çox bələd olan adam kimi kitabda toplanmış yazıların dilinə, üslubuna, Ə.Topçubaşovun üslubunun nə qədər dəqiq gözlənilməsinə diqqət etdim və belə bir qənaətə gəldim ki, burada müasir oxucuya qaranlıq qala biləcək heç bir məqam yoxdur.

Kitabın ilk səhifələri onun elmi redaktoru Solmaz xanımın "Ön söz"ü ilə başlayır. Elə buradaca qeyd edək ki, Azərbaycan elmi ictimaiyyəti Solmaz Rüstəmovə-Tohidini təkcə bir elm adamı, tarix üzrə elmlər doktoru, professor kimi deyil, həm də öz tədqiqatlarında azərbaycançılıq ideologiyasının fəal təbliğatçılarından biri kimi tanıyır və qiymətləndirir. Məhz yaradıcılığının bu keyfiyyətinə görə ki, Ülkər xanım Hüseynova özünün böyük zəhmət tələb edən bu nəşrində onu elmi redaktor kimi seçmiş və bununla da kitabın elmi sambalını artırmışdır. Beləliklə,

"Əlimərdan bəy Topçubaşov: İstanbulda diplomatik görüşlər (1918-1919-cü illər)" kitabının azərbaycancası iki elm və publisistika adamının birgə fəaliyyəti ilə ərsəyə gəlmişdir. Solmaz xanım "Ön söz"ündə Ə.Topçubaşov həqiqətlərini müfəssəl şəkildə qələmə almış, onu "Azərbaycanın XX əsr görkəmli, ictimai, siyasi və dövlət xadimi, müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucularından biri kimi" təqdim etmiş, yaradıcılığının ən mühüm faktlarını təhlildən keçirmişdir. Bu faktlar içərisində Ermənistanın Qarabağ torpaqlarına iddiaları, Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi soyqırımı, Rusiya imperiyası Avropa və Azərbaycan münasibətləri kimi ciddi məsələlərlə bağlı təhlilləri xüsusi yer tutur. Solmaz xanım həm də Ə.Topçubaşov barədə indiyə qədərki əsərlər içərisində H.Həsənovun, A.Paşayevin və V.Ağayevin "birgə söyləri nəticəsində" hələ 1994-cü ildə nəşr olunan kitabı "bu sahədə ilk uğurlu başlanğıc" hesab edir və əlimizdəki kitabın nəşri barədə yazır: "Həmin kitab, yəni Əlimərdan bəyin Azərbaycan diplomatiyasının əsaslarını yaradan İstanbul görüşlərinin mətnləri bu gün - 20 ildən artıq bir müddətdən sonra, nəhayət ki, Azərbaycan dilinə tərcümə olunaraq oxucularına təqdim edilir". Solmaz xanım nəşrin əsas mahiyyətini onun Azərbaycan dilinə tərcüməsində görür və bunu da Ə.Topçubaşov irsinin bugünkü nəslə çatdırılması işinin mühüm başlanğıcı hesab edir. Bu yerdə mən Solmaz xanımın kitabı tərcümə etmiş Ülkər xanım haqqında qeydlərini olduğu kimi bu yazıya əlavə edirəm: "Kitab onu tərcümə edən Ülkər Hüseynovanın öz şəxsi təşəbbüsü və zəhməti sayəsində ərsəyə gəlmişdir. Uzun onilliklər Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının "Elm və Həyat" jurnalında çalışan tanınmış jurnalist və nəşriyyat işi mütəxəssisi Ülkər Hüseynova Azərbaycanın görkəmli elm və sənət xadimləri haqqında yüzlərlə məqalənin, müsahibə və yazıların, eləcə də kitab və dərsliklərin müəllifi və tərcüməçisidir. Bu nəşrlərin arasında 2006-cı ildə görkəmli azərbaycanlı alim Lütfi Zadənin xanımı Fey Zadənin öz həyat yoldaşına həsr etdiyi "Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim" adlı kitab xüsusi yer tutur. Bu kitabı Ülkər xanım öz təşəbbüsü və vəsaiti ilə rus dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə və nəşr etmişdir".

Daha sonra “Ön söz” Ə.Topçubaşovun İstanbul görüşlərini əks etdirən bu kitabın digər cəhətləri barədə aydın informasiya verir.

Kitabda tərcüməçinin – Ülkər Hüseynovanın “Azərbaycanca nəşrə dair” sərəlvhəli elmi məqaləsi bu ciddi nəşrin bir çox cəhətlərinə daha bir aydınlıq gətirir. Tərcüməçi böyük minnətdarlıq hissi ilə Azərbaycan dilinə çevirdiyi kitabın rus dilindəki nəşrini xatırladaraq yazır: “Ə.Topçubaşovun Mərkəzi Dövlət Arxivində və indiki Azərbaycan Prezidenti İşlər İdarəsi Siyasi Sənədlər Arxivində qorunub saxlanan əlyazmalarını sistemləşdirib nəşrə hazırlayanlar zamanında çox məsuliyyətli, xeyirxah, ləzimli iş görmüş – müasir oxucu üçün Azərbaycan Cümhuriyyəti xadimlərinin əzablı həyat və fəaliyyətini işıqlandıran “A.Topçubaşev-Diplomatiçeskie besedi” adlı maraqlı kitab ərsəyə gətirmişlər. Kitab Xarici İşlər Naziri Həsən Həsənovun “Redaktordan” sərəlvhəli giriş sözü ilə başlayır. Bu yazıda Ə.Topçubaşovun qısa tərcümeyi-halı və İstanbulda diplomatik fəaliyyəti işıqlandırılmışdır. Kitabın axırında verilmiş və tarix elmləri namizədi Vaqif Ağayevin hazırladığı “Şərhlər”, “Adlar göstərici”si Ə.Topçubaşovun Türkiyədə 4-5 ay ərzində qeyri-adi fəaliyyətini, Cümhuriyyətimizin dünya dövlətləri tərəfindən tanınması üçün çəkdiyi çox gərgin bir zəhməti təsəvvür etmək, işıqlandırmaq üçün bir məxəzdir. Kitabın rus dilində nəşr edilməsindən xeyli müddət keçməsinə nəzərə alaraq, onun Azərbaycan dilində xalqımıza çatdırılmasını Cümhuriyyətimizin 100 illiyi qarşısında məqsədəuyğun bildim.

Bu kitabda Azərbaycan Cümhuriyyətinin diplomatiya tarixinə dair Əlimərdan bəy Topçubaşovun 1918-ci il sentyabrın 28-dən 1919-cu ilin yanvarın ortalarına qədər fəvqəladə missiya ilə İstanbuldakı fəaliyyəti öz bariz əksini tapmışdır”.

Ülkər Hüseynovanın məqaləsi Ə.Topçubaşova ümumxalq və hətta Avropa hörməti ətrafında informasiyalarla zəngindir. Bu qeydlərdən birini olduğu kimi oxuculara çatdırmaq istərdim. Ə.Topçubaşovun müsahibələrindəki tematikadan bəhs edən tərcüməçi yazır: “Həmin müsahibələrdə qaldırılmış problemlər, xüsusilə Qarabağ məsələsi bu günümüz üçün aktualdır. Topçubaşovun hər müsahibi ilə söhbəti onun geniş dünya görüşü, dərin

biliyi, vətənpərvərliyi haqqında bizə ətraflı məlumat verir. Topçubaşov müsahibləri ilə söhbətində öz vətəninə, yaratdıqları dövləti - müstəqil Azərbaycanı bütün dünyaya tanıتماğa, qorumağa gedən cəsur bir xadim idi. Çünki bu yeni dövlətin torpağında, sərvətində gözü olanlar lap çox idi. Qafqaz deyəndə xaricilərin yadına düşən ilk erməni olurdu. Ona görə də Topçubaşov Azərbaycan türklərinin səsinə hər yerdə çatdırmağa can atırdı”. Məqalədə Ə.Topçubaşovun ictimai, siyasi fəaliyyətinə nəzər salan tərcüməçi onun faciəvi həyat dramasına da yer ayırır, amma təsəlli notlarını da yaddan çıxarmır: “1920-ci il 28 aprel çevrilişi cümhuriyyətçilərin bəzilərinin Azərbaycana qayıtmasının qarşısını birdəfəlik aldı. Onların mühacir həyatı başladı, Əlimərdan bəy bir daha Azərbaycanı görmədi. 14 il Fransada ailəsi ilə birlikdə mühacir həyatı yaşayan Əlimərdan bəy yenidən Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda, - bu dəfə sovet rejiminə qarşı, - mübarizəsini davam etdirdi. Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin sözləri ilə desək, “23 ay müstəqilliyin dadını görən xalqımız” 1991-ci ilin oktyabrında yenidən öz müstəqilliyini bərpa etdi”.

Ülkər Hüseynova bu kitabda əsərin rus dilindəki nəşrinə Həsən Həsənovun “Redaktordan” sərəlvhəsi ilə yazdığı maraqlı bir yazını da təqdim etmişdir. Bu məqalə Ə.Topçubaşovun bioqrafiyasından başlamış, diplomatik fəaliyyətinin mühüm məqamlarınadək çox məsələni şərh edir. Xüsusilə, onun Türkiyədə göstərdiyi diplomatik səylərinin bütün istiqamətlərinə aydınlıq gətirir; Müəllif yazır: “Ə.Topçubaşovun əlyazması dövlət xadimləri ilə görüşlərdə toxunulmuş geniş əhatəli problemlər: Azərbaycan Cümhuriyyətinin müstəqilliyinin başqa dövlətlər tərəfindən tanınması cəhdinin dəstəklənməsi, ölkədə və Qafqazıya regionunda daxili siyasi vəziyyət haqqında düzgün informasiyanın yayılmasına kömək göstərilməsi, Azərbaycan hökumətinin xarici siyasət sahəsində səyləri, Azərbaycanın Paris Sülh Konfransının işində iştirak etmək hüququ uğrunda birgə mübarizə və s. məsələlərə işıq salmağa imkan verir, Azərbaycanın kağız pulunun çap edilməsi və borc verilməsi haqqında (21 №-li sənəd), Azərbaycanda Türkiyə nümayəndəsinin təyin edilməsi haqqında (10, 30 №-li sənəd), Cümhuriyyətdə işləmək üçün könüllü müəllimlər göndərilməsi haqqında (7 №-li sənəd), müsəlman ruhani müəssi-

sələrinin “yenidən təşkil edilməsi”nin zəruriliyi haqqında (8 №-li sənəd) danışıqlar Türkiyə ilə qurulmuş əlaqələrin müxtəlifliyinə dəlalət edir”.

Əlbəttə, kitabın ən qiymətli yerini Ə.Topçubaşovun öz əsərləri təşkil edir. Cəmi iki illik fəaliyyət dövrünü, 1918-1919-cu illəri əhatə edən görüşlər bu böyük millət adamının nə qədər azərbaycançı, nə qədər millətsevər olduğunu, Azərbaycan diplomatiyasının formalaşmasında göstərdiyi səyləri bizə bir daha sübut edir. Əsər Ə.Topçubaşovun 37 görüşünü əhatə edir. Onun bu görüşlərdən xatirələri bizim bu- günkü siyasi jurnalistikamızın peşəkarlıq keyfiyyətini artırmaq işinə də kömək edə bilər. Çünki bu yazılar jurnalistikanın müsahibə, dialoq, söhbət kimi bu gün üçün işlək janrlarını əhatə edir. Oxucu bu yazılarda Ə.Topçubaşovun Türkiyə, İngiltərə, Rusiya, ABŞ, İtaliya, Ukrayna, İsveç, Hollandiya, İran diplomatları ilə görüşlərindəki siyasi mədəniyyətini, millətə, özünün də fəal iştirakı ilə qurulan yeni demokratik dövlətə sdaqətini və sevgisini, yüksək milli ideallara çatmaq yolundakı əzab-əziyyətini görür və belə bir insanın mövcudluğu ilə fəxr edir. Ə.Topçubaşovun bu yazıları mükəmməl bir publisistikadır, memuar ədəbiyyatının zirvəsidir. Bu əsərləri böyük rus yazıçı və publisisti, siyasi xadim həm də elə siyasi mühacir A.Çernişevskinin “Olmuşlar və düşüncələr” (Блгое і думі) əsəri ilə müqayisə etmək olar.

Kitabda təqdim olunan “Əlavələr”də o zaman Almaniyada “Azərbaycan Milli Kurtuluş Hərəketinin Orqanı” kimi nəşr olunan “Kurtuluş” jurnalının 1934-cü il ilk nömrəsinin bütün materialları da öz əksini tapmışdır. Jurnalın bu nömrəsi xüsusi bir buraxılışdır və bütövlükdə Ə.Topçubaşovun vəfatına həsr olunmuşdur. Jurnal “İdarədən” sərlövhəli açıqlamasında Ə.Topçubaşovun noyabrın 5-də vəfat etdiyini və ayın 8-də Parisdə Cloud qəbiristanlığında dəfn olunacağını xəbər verir. Jurnal göstərir ki, bu nömrədə hələlik mərhumun mərasimində söylənən nitqləri, Azərbaycana və mərhumun ailəsinə gələn başsağlıqlarını dərc edir, amma gələcək nüsxəsini Ə.Topçubaşovun bütövlükdə həyat və yaradıcılığına həsr ediləcəyini göstərir. Jurnal burada “Əlimərdan bəy üçün” sərlövhəli bir yazını da redaksiyadan olaraq oxucuya təqdim edir. Bu yazı son dərəcə emosional bir üs-

lubda olub, Ə.Topçubaşovun fəaliyyətinə publisistik qiymət səviyyəsindədir. Bu yazıda jurnal belə bir sual qoyur: “Əlimərdan bəyin ölməzliyini təşkil edən mənəvilik nədən ibarətdir? “Qurtuluş” bu nüsxəsi ilə işdə bu suala cavab vermək istəyir.

Müstəqil Azərbaycan davasının bayrağını yüksək tutaraq son nəfəsinə qədər vəzifə başından ayrılmayan böyük adamın mənəviliyi, şübhə yoxdur ki, hər şeydən əvvəl, Azərbaycan istiqlalçılığının yüksək dəyərindən aşlanmışdır”. Daha sonra yazı Əlimərdan bəyin tabutunu çiyində məzarlığa aparan müxtəlif milliyətlərə, dinlərə mənsub insanları bu anda birləşdirən səbəbi izah edir: “Ayrı-ayrı millətlərə mənsub olub, ta ayrı-ayrı dillərdə danışan bu insanları birləşdirən ruh nədir? - Əlimərdan bəyin mənəviyyəti! Eyni düşməyə qarşı eyni məqsəd üçün vuruşan insanlara həyəcan verən müqəddəs ideal-istiqlal! Əlimərdan bəy bu istiqlal üçün çalışdı və bu istiqlal uğrunda da öldü!”

Sonra dəfn mərasimindən nitqlər jurnalda yer alıb. İlk çıxış edən istiqlal mücahidi Məhəmməd Əmin Rəsulzadədir. Bu, sadəcə bir vida nitqi deyil. Bu bir istiqlal mücahidinə digər bir istiqlal mücahidinin verdiyi qiymətdir. Bu çıxışda bütöv bir Əlimərdan bəy ömrü var və M.Ə.Rəsulzadə bu ömrü belə xarakterizə edir: “Yetmiş beşi haqlayan yaşının heç olmazsa əllisini mərhum durmadan, yorulmadan və çəkinmədən camaat işinə və millət yoluna sərf etmişdir. Əlli il ömür: yarım əsrlik bir həyat! Qoca bir dövr!... Bəli, Əlimərdan bəyin vəfatı ilə biz, milli həyatımızda başdan-başa bir dövrü təmsil edən mühüm şəxsiyyətdən ayrılıq. Çünki Topçubaşi Əlimərdan bəyin adı müəyyən bir nəslə və müəyyən bir dövrü andırır.

Bunu yeni nəsil azərbaycanlılara bir müraciət kimi də qəbul etmək olar... Daha sonra jurnal M.Ə.Rəsulzadənin “Azərbaycan Hərəkatında Topçubaşi Əlimərdan bəyin yeri” adlı bir məqaləsini təqdim edir. Təqdim olunan yazıların hamısında Əlimərdan bəyin həyatı, istiqlal uğrunda mübarizəsi öz əksini tapıb. Dərc olunan başsağlıqlarının miqdarı bu böyük diplomatın Avropada necə qiymətləndirildiyini ifadə edir.

Oxucuya təqdim olunan “Əlimərdan bəy Topçubaşov: İstanbulda diplomatik görüşlər (1918-1919)” kitabındakı insanı istiqlal uğrunda azərbaycanlı mücahidlərinin ümumiləşdirilmiş ob-

razı kimi də qəbul etmək olar. Bu kitab bir şəxsiyyətin simasında Cümhuriyyət mücahidlərinin ideallarını əks etdirir. Məhz buna görə Azərbaycan istiqlalını hər zaman yazılarında əks etdirən Ülkər Hüseynova onu doğma dilimizdə oxuculara çatdırmağı özünün vətəndaşlıq borcu hesab etmiş və bu borcu ləyaqətlə, böyük tərcüməçi peşəkarlığı ilə yerinə yetirmişdir.

“525-ci qəzet”,
24 may 2018-ci il, cümə axşamı, səh. 5

BAKIDA JURNALİSTLƏR SÜLALƏSİ

Bizim kütləvi informasiya vasitələrində əvvəllər neftçi, həkim, hüquqşünas və digər ixtisas sahiblərindən, onların peşələrinin nəsil-dən-nəslə ötürülməsindən yazmaq xoş ənənəyə çevrilmişdi. Artıq 100 ildən çoxdur ki, əmək qəhrəmanı usta Piri Quliyevin neftçilər sülaləsi ölkəmizdə neft quyuları qazır, istismara verir, emal edir. Onun iki oğlu atalarının ənənələrini davam etdiriblər. Məhəmməd Paşa Milli Elmlər Akademiyasının akademiki, İsrəfil Lenin mükafatı laureatıdır. Qızı Validə neftçikimyaçıdır. Hazırda isə nəvələri də babalarının və ulu babalarının ailə ənənələrini davam etdirirlər.

Azərbaycanın tibb aləmində isə Əziz Əliyevin təməlini qoyduğu həkimlər sülaləsi böyük nüfuz və hörmət sahibidir. Onun oğlu Tamerlan uzun illər Tibb İnstitutunda kafedraya rəhbərlik edib, qızı Zərifə xanım tibb sahəsi üzrə akademik olub, digər oğlu Cəmil də akademikdir, onkologiya üzrə elmi tədqiqat mərkəzinin direktorudur.

Və yaxud əfsanəvi Mustafa bəy Topçubaşovu, onun oğlu istedadlı cərrah və gözəl bəstəkar İbrahimi xatırlayaq. Mustafa bəyin oğlu Ceyhun isə hazırda Mərkəzi Kliniki Xəstəxanaya rəhbərlik edir.

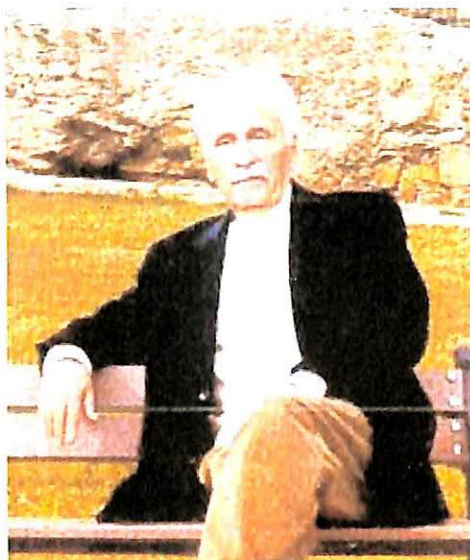
Bu sətirləri yazdıqca öz-özümə fikirləşirdim ki, nəyə görə Bakıda formalaşmış, yetişmiş jurnalistlər sülaləsini də xatırlamayaq.

Və mən mövzuya bu yaxınlarda təntənəli şəkildə 80 illiyi qeyd edilmiş Azərbaycan jurnalistikasının patriarxından başlamağa qərar verdim.

Professor Şirməmməd Hüseynov. O, kifayət qədər yetkin yaşda olmasına baxmayaraq, hər şənbə mütləq “Günay” qəzetində Azərbaycan jurnalistikasının tarixindən bəhs edən yazı ilə çıxış edir. Şirməmməd müəllim Bakı Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsində çalışdığı on illər ərzində, eləcə də “Təfəkkür” Universitetinin jurnalistika kafedrasında fəaliyyəti dövründə çoxsaylı peşəkar jurnalist ərsəyə gətirib. Onun yetirmələrinə Azərbaycanın bütün qəzet və jurnallarında, radio və televiziya kanallarında rast gəlmək mümkündür. Deyirlər ki,

BDU-nun jurnalistika fakültəsinin hazırkı müəllim heyəti bütünlüklə onun yetirmələridir.

Öz jurnalistlik karyerasına isə Şirməmməd Hüseynov “Nuxa fəhləsi” adlı rayon qəzetində başlayıb. Hələ universitetin II kursunda oxuyarkən o, bu təhsil ocağında nəşr olunan “Kadrların leninçi tərbiyəsi naminə” adlı qəzetin redaktor müavini vəzifəsinə təyin olunmuşdu.

Universiteti bitirdikdən sonra “Azərbaycan müəllimi” qəzetində işləyib. Ancaq Ş.Hüseynov təbiəti etibarilə daima elmi axtarışlara can atdığından tale onu Moskva Dövlət Universitetinin aspiranturasına çəkib gətirir. O, buranı bitirərək “Azərbaycan mətbuatı 1917-1918-ci illərdə” adlı namizədlik dissertasiyasını böyük müvəffəqiyyətlə müdafiə edir.

1954-cü ildə Bakıya döndükdən sonra Şirməmməd müəllim universitetə dəvət alır və bu təhsil ocağının jurnalistika kafedrasında ilk elmlər namizədi olur. Artıq burada çalışdığı on illəri əhatə edən dövr ərzində Şirməmməd müəllim müxtəlif vaxtlarda jurnalistika fakültəsinin dekanı olmuş, bir sıra kafedralara rəhbərlik etmiş və hazırda öz doğma təhsil ocağının ən adlı-sanlı professorlarındanır. Şirməmməd müəllim öz ömrünü milli jurnalist kadrlarının yetişdirilməsinə həsr edib və eyni zamanda bir çox qəzetlərdə sistemli şəkildə bir publisist kimi də çıxışlar edib. Bu qəzetlər “Bakı”, “Sovet kəndi”, “Kommunist”, “Azərbaycan gəncləri”, “Azərbaycan”, “Mədəniyyət”, “Həyat”, “7 gün”, “Bərəkət”, “Xalq qəzeti”, “525-ci qəzet”lərdir. Son beş ildə isə o, mütəmadi olaraq “Günay” qəzetinin səhifələrində çıxış edir. Ümumiyyətlə isə biblioqrafik sorğu kitabında mən Şirməmməd müəllimin dövrü mətbuatda, radio və televiziya

700-dən yuxarı publisistik çıxışını sadaladım. Bundan əlavə Ş.Hüseynov 15 kitabın, eləcə də 1972 və 1975-ci illərdə “Mısl” (Düşüncə) və Moskva Universitetinin birgə nəşri olan “Çoxmillətli sovet jurnalistikası” ikicildliyinin, fundamental elmi-tədqiqat əsəri olan “Müstəqilliyin çətin yolu. Biz hara gedirik” (1996), “Jurnalistikanın problemləri” (1966), “Həqiqət və ədalət carçısı” (1988) kitablarının müəllifidir. 2004-cü ildə isə onun iki işi – “Milli haqq və ədalət axtarışında” və “Mənəvi irsimiz və gerçəklik” kitabları işıq üzü görüb.

Ş.Hüseynov Azərbaycanın əməkdar jurnalistidir. “Qızıl qələm”, Y.Məmmədəliyev, H.Zərdabi, M.Rəsulzadə, Vorovski adına mükafatlar laureatıdır. Şirməmməd müəllimin ailəsində onun həyat yoldaşı və iki qızı da jurnalistika yolunu seçib.

Şirməmməd müəllimin həyat yoldaşı Ülkər xanım BDU-nun jurnalistika fakültəsini bitirib və onun tələbəsi olub. Ülkər xanım 1966-cı ildən “Elm və həyat” jurnalında işləyib. O, bu yeganə elmi-kütləvi nəşrdə şöbə müdiri, redaktor müavini, 1995-1997-ci illərdə isə baş redaktor işləyib. Hazırda isə maddi vəsaitin çatışmazlığından jurnal ildə 2-3 dəfə işıq üzü görür. Ülkər xanım elmin müxtəlif sahələri üzrə çoxsaylı məqalələr müəllifidir. Onun Azərbaycan dilinə tərcümə etdiyi və çapa hazırladığı “6, 7, 8 və 9 yaşlı uşaqlarda intellektin inkişafı” adlı kitab Təhsil Nazirliyinin və “Soros” fondunun keçirdiyi açıq müsabiqənin yekunlarına əsasən qəbul edilib. Ülkər xanım “Kimya sənayesi üzrə rus-azərbaycan-ingilis lüğəti”ni nəşr edən nəşriyyat qrupunun redaksiya heyətinin üzvüdür. O, “Elm və həyat” jurnalında Azərbaycan gəncləri arasında elmi və texniki biliklərin təbliğatına görə, Jurnalistlərin Həmkarlar İttifaqının “Qızıl qələm” mükafatına və “Vətən” diplomuna layiq görülüb. Ülkər xanım həmçinin “Heydər Əliyevin neft-kimya sənayesinin inkişafında rolu” kitabını rus dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə edib çapa hazırlayıb, hazırda isə dünyaşöhrətli alim Lütfi Zadənin həyat yoldaşının kitabının tərcüməsi üzərində işləyir.

Şirməmməd müəllimin və Ülkər xanımın iki qızı var. Fərəh, Bakı Musiqi Akademiyasının tarixi nəzəriyyə fakültəsini bitirib. O, hələ tələbəlik illərində müxtəlif elmi konfranslarda musiqişünaslıq üzrə maraqlı tədqiqatlarla çıxış edərək bir sıra

diplomlara layiq görülüb. Hazırda Musiqi Akademiyasında musiqi tarixi kafedrasının professoru və elmi katib vəzifələrini daşıyır. “Musiqi dünyası”, “Elm və həyat”, “İrs”, “Azərbaycan interneti” və bir sıra dərgilərdə tez-tez Fərəh xanımın yazıları dərc olunur. O, ikicildlik “Musiqi tarixinin səhifələri”, “XX əsr Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin tarixi qaynaqları”, “Azərbaycan musiqisində üslub axtarışları” kitablarının müəllifidir. Fərəh xanım həmçinin Ü.Hacıbəyov, Q.Qarayev, F.Əmirov, H.Sarabski və mədəniyyətimizin digər korifeyləri haqqında tarixi araşdırmaların müəllifidir.

Digər qızı Lalə də Bakı Musiqi Akademiyasının tarixi nəzəriyyə fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirib. İxtisasca musiqi tənqidçisidir. O, 1982-ci ildə incəsənət üzrə respublika olimpiadasında qalib gəldikdən sonra Leninqrada ümumittifaq olimpiadasına göndərilmişdi. 1995-ci ildən isə Lalə xanım Bəstəkarlar İttifaqında çalışır. O, vaxtaşırı “Sovet musiqisi”, “Mədəniyyət və həyat” dərgilərində, “Bakı”, “Musiqi dünyası”, “Ədəbiyyat və incəsənət” və digər qəzetlərdə yazılarla çıxış edib. Lalə xanım hazırda Bəstəkarlar İttifaqının məsul katibidir. Bu yaxınlarda isə o, “XX əsrdə respublikamızda mədəniyyətin inkişafında Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının rolu və yeri” adlı namizədlik dissertasiyası üzərində işi başa vurub.

Azad Şərif,
1959-1962-ci illərdə “*Molodyoj Azerbaydjana*”
qəzetinin redaktoru
“525-ci qəzet”, 19 noyabr 2005

Fərəh Əliyeva: “Universiteti bütün neqativ hallardan təmizləmişik”

*Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin rektoru,
professor Fərəh Əliyevanın müsahibəsi*

May, 2014-cü il. Ölkənin ən çox oxunan saytları belə bir xəbər yaydı: “Şirməmməd Hüseynovun qızı rektor oldu”. Mən bilmirəm bu cür xəbər başlığı Fərəh Əliyevaya xoş gəlib, ya yox, hər halda ömrünü milli mətbuatın, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tarixinin tədqiqinə həsr edən Şirməmməd Hüseynovun qızı olması xanım rektora diqqəti birə-beş artırdı. Hələ onu demirəm ki, Fərəh Əliyeva professor Timuçin Əfəndiyevi əvəz edəcəkdə. Baş nazirin müavini Elçin Əfəndiyevin qardaşı, 100 ilə yaxın tarixi olan təhsil ocağına 27 il rəhbərlik etmiş Timuçin Əfəndiyevi. Məncə, bütün faktların ən yaxşısı budur: Azərbaycanın mədəniyyət və incəsənətinə yüzlərlə şəxsiyyət bəxş edən bir universitetin sükamı uzun illər təhsil sahəsində çalışan xanıma həvalə olunmuşdu.

Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin əsas binası təmirdədir. Universitet müvəqqəti olaraq darısqal, şəraitəz binaya sığınıb. Əsas odur, bu “sığınacağın” otaqlarında çal-çağırdır, pilləkənlərdə, foyelərdə tələbələr yaradıcılıq söhbətləri, mübahisə edirlər. Uzaqdan baxanda adama elə gəlir, teatrda, kinoda, rəssamlıqda bölüşə bilməyəcəkləri nələrsə qalıb. Universitet belə olmalı deyilmi? Əlbət, belə olmalı!

Danışır Fərəh Əliyeva...

* * *

- Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti böyük təhsil ocağıdır, ölkəmizdə aidiyyəti üzrə demək olar, bütün sahələrdə kadr hazırlığı aparılır. Bilirsiniz ki, Bakı Musiqi Akademiyası, Milli

Konservatoriya fəaliyyət göstərir və onlar musiqi təhsili verirlər. Eyni zamanda Rəssamlıq Akademiyası təsviri sənət sahəsində aparıcı ali təhsil ocağıdır. Bizim Universitet isə musiqi sahəsi, o cümlədən, rəssamlıq, teatr və kino üzrə kadrlar hazırlayır. Yəni unikal tədris ocağıdır, 93 illik böyük tarixi var. Eyni zamanda Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin gözəl ənənələri var. Əgər biz Azərbaycan mədəniyyətinin bütün sahələrindəki uğurları ilə öyünə biliriksə, əlbəttə, bu universitetdə çalışan müəllimlərə minnətdar olmalıyıq. Təbii ki, hər bir ali məktəbin inkişafında mərhələlər olur. Hər mərhələ o zaman burda dərs deyən müəllimlərin, oxuyan tələbələrin yaddaşında müxtəlif cür qala bilər. Əlbəttə, rektor kimi mən də çalışıram ki, nə zamansa bu dönmədə işləyən müəllimlər, oxuyan tələbələr universitet haqqında xoş söz desinlər.

- Tələbələr desin ki, biz Fərəh Əliyevanın rektor olduğu dövrə oxumuşuq...

- Yox, mən bu iddiada heç vaxt olmamışam və əslində sualın bu cür qoyuluşunun da tərəfdarı deyiləm.

- Bu çox normal iddiadır...

- Mənim baxışım fərqlidir. Hesab edirəm, universitetin simasını rektor müəyyənləşdirmir. Rektor ölkə prezidenti tərəfindən təyin olunan şəxsdir. Onun ali məktəbdə apardığı özünəməxsus islahatlar bilavasitə ölkə başçısının verdiyi tövsiyələr əsəndir. Heç kim deyə bilməz ki, bu, mənim şəxsi qənaətimdir. Dövlətin təhsil, mədəniyyət haqqında qanunları, strategiyası var. Mən rektor olaraq bu istiqaməti əsas götürmüşəm. Hesab edirəm, universitetin əsas gücü onun akademik personalıdır. Çox istədim, hər bir tələbə desin ki, mən hansısa tanınmış professorun kursunda oxumuşam. Mən bunun tərəfdarıyam.

- Sizin təbirinizlə desək, universitetin akademik personalı hansı səviyyədədir?

- Mədəniyyət və incəsənət sahəsində hansı narahatedici məqamlar varsa, onlar istər-istəməz universitetə də proyeksiya olunur. Bütün dünya universitetlərində belədir: ənənənin qorunması ilə yanaşı mütləq yenilənmə getməlidir. Buna islahat da deyə bilərik, inqilab da. Mən buna zamanın tələbindən doğan yenilənmə deyərdim. Universitet canlı mühitdir. Ola bilər, nə isə yaransın,

özünü doğrultmasın və zamanla səhnədən getsin. Biz yenilənməni ona görə etməliyik ki, verdiyimiz təhsilin məzmununda dəyişiklik olsun. Əvvəlki sistemdə təhsil yaddaşa söykənirdi. Əsas o idi ki, müəllim biliyini tələbəyə öyrədir, tələbə praktikada onu tətbiq edirdi. İndi isə bizə lazımdır ki, verdiyimiz biliklər, verdişlər universitet daxilində səriştəyə çevrilsin. Yəni tələbə aldığı biliyi komanda şəklində inkişaf etdirsin. Biz kadr hazırlayıb cəmiyyətə təqdim ediriksə, onun nüfuzu olmalıdır, əmək bazarında iş tapmalıdır. Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində 25 kafedra, 30-dan artıq ixtisas üzrə beş fakültə – “Teatr sənəti”, “Kino və televiziya”, “Musiqi sənəti”, “Rəssamlıq”, “Kulturologiya” fakültələri fəaliyyət göstərir. İkinci kursdan başlayaraq tələbələr müştərək şəkildə çalışır. Məsələn, rejissorlar tamaşa hazırlayırlarsa, aktyorluq, rəssamlıq, musiqi, kulturologiya ixtisaslarındakı tələbələr işə cəlb olunur.

- Yəni Universitet təkcə nəzəri biliklər vermir, həm də laboratoriya rolunu oynayır...

- Bəli, tamamilə doğrudur. Nəzəri biliklər mütləq praktikada özünü təsdiq etməlidir. Gözləmək lazım deyil ki, praktika universiteti bitirəndən sonra olsun. Yaradıcılıq ixtisaslarında oxuyanlar isə ilk gündən bir-birilərinə ehtiyac hiss etməlidirlər. Aktyor, rejissor tək heç nə edə bilməz. Rejissor lider olmalıdır, çünki tamaşa qurur, aktyor heyətini idarə edir. Əlbəttə, biz həm də çalışırıq, tələbələr universitetdə təkcə təhsil almasınlar, həm də maraqlı həyat yaşasınlar. Mən rektor kimi çox istəyirəm ki, bizim tələbələr “universitetə gəldim, dərsim bitdi, getdim” niyyəti ilə yaşamasınlar.

- Yeni ixtisas və fakültələrin açılması müzakirə olunurmu?

- İlk növbədə hazırda mövcud olan ixtisasların məzmununda dəyişiklik olmalıdır. Aktyora 20-30 il əvvəl qoyulan tələblə indiki tələb eyni deyil. Bizim yaşadığımız dövr dəyişib, öyrənmək üçün mənbələr çoxalıb. Ona görə də yeniləşmək vacibdir. O ki qaldı yeni ixtisaslara, məsələn, ayrıca səs rejissorluğu ixtisasına ehtiyac var. Bu ixtisas mütləq olmalıdır.

Mədəniyyətin idarə olunmasının spesifik qanunları var. Bəlkə də mədəniyyət və incəsənət sahəsində menecerlik ayrıca

ixtisas olmalıdır. Yaxud prodüserlik özəfəliyyət şəklində yox, peşəkar təhsil bazası kimi mövcud olmalıdır. Bəs yeni ixtisasları hansı fakültələrin bazasında yaratmaq lazımdır? Bütün bunlar müzakirə tələb edən məsələlərdir. Bizdə teatr tarixi ilə məşğul olan tələbələr var. Ola bilər, onların bir qismi teatr menecmenti üzrə ixtisaslaşsın.

- Mədəniyyət və İncəsənət Universitetini bitirib xaricdə təhsil alan insanlar var. Onlarla söhbət edib müqayisə aparanda nəticə necə olur? Biz bu sahədə çox geri qalıraq?

- Əlbəttə, bu sahədə xaricdə təhsil alan xeyli sayda gənclərimiz var. Məsələn, onlardan ikisini universitetdə işə qəbul etmişik. Biri musiqiçi Allahyar Vəzirov, o biri isə montajçı Emil Qafarlıdır. Allahyar Vəzirov Bakı Musiqi Akademiyasını bitirib, ABŞ-ın Ruzvelt Universitetində magistr pilləsini bitirib. Bunu da deməliyəm ki, hazırda universitetdə 36 nəfər əcnəbi tələbə təhsil alır. Bunlar əsasən Türkiyə və İran vətəndaşlarıdır. Eyni zamanda ABŞ, Rusiya, Qazaxıstan, Tacikistan, Əfqanıstan, Pakistan, Gürcüstan vətəndaşları da oxuyur. Bir dəfə oxumuşdum ki, Harvard Universitetinin məzunlarına iş tapmağın yox, iş qurmağın yollarını öyrədirlər. Elə etməliyik, tələbələr müstəqil şəkildə iş yaratsınlar. Hazırda universitetin əsas binası təmir olunur. Ölkə başçısına, Təhsil Nazirliyinə təşəkkür edirəm ki, bu işdə bizə kömək etdilər, bu imkanı yaratdılar. Mədəniyyət və incəsənətin inkişafı üçün məkan və avadanlıq çox vacibdir. Təmərdən sonra səhnəli otaqlarımız olacaq. Planımızda var ki, müasir avadanlıqla təchiz olunan pavilyonumuz olsun. Yəqin ki, növbəti semestrdən tədrisimizi orda qura biləcəyik. Əlbəttə, şərait, bina əsasdır, amma bundan da vacibi yaratmaq, yaşatmaq ruhudur.

- Rejissorluqda oxuyan tələbənin keyfiyyətli kamerası, montaj və çəkiliş imkanları yoxdursa, ruhu axıra qədər qoruyub saxlamaq olmur. Kino ixtisaslarını bitirən tələbələr-dən dəfələrlə eşitmişəm ki, universitetdə bizə nəzəriyyə öyrədilib, praktikanın nə olduğunu bilməmişik. Və biz həmin tələbələr-dən keyfiyyətli bədii-sənədli filmlər tələb edirik, serialar bayağılığından şikayətlənirik...

Haşiyə: Xanım rektor cavab verməzdən əvvəl xeyli düşü-nür. Bu, ittiham deyil. Ola bilər ki, jurnalistin bu sayaq sual ver-

məyi, fikir bildirməyi peşə etikasına, prinsiplərə ziddir. Olsun! Vacib olan başqa şeydir: biz şərti lap əvvəldən kəsmişdik ki, xoş niyyətə söykənən səmimi söhbət edəcəyik, bütün suallarımıza rektordan cavab istəyəcəyəm. Və onu da anlayıram ki, "praktikanın nə olduğunu bilməmişik" cümləsinin arxasında nələr dayanır. Hakim ədalət qonağın sualına rektorun cavabı xeyli əhatəli, diplomatik, faktlarla dolu olur:

- Sizin sadaladığınız bütün problemlər həll olunmağa doğru gedir. Müsahibədən sonra tələbələrlə söhbət edin, dediklərimin təsdiqini eşidəcəksiniz. Bu gün Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində tədris elə qurulub ki, tələbələr birinci-ikinci kursdan film çəkir, bütün praktiki işlərlə məşğul olurlar. Montajla bağlı səsləndirdiyiniz fikrə konkret cavab verim: Türkiyədə "Ankara Universiteti"-ni bitirən gənc məzununu universitetdə işə cəlb etmişik, çox böyük həvəslə çalışır. Təbii ki, bahalı kameralarımız yoxdur, amma bu o demək deyil ki, ümumiyyətlə, heç nə yoxdur. Normal çəkiliş imkanları olan kameralarımız var, tələbələr onlarla çəkiliş aparırlar. Məsələn, uşaqlar "Tələbə filmləri festivalı"-nda iştirak edirlər. Yaxud digər ölkələrdə olan tədris prosesləri ilə tanış olmaq, təcrübələrini artırmaq məqsədi ilə xarici mütəxəssislər universitetə dəvət olunur. Nyu-York Müstəqil Film qrupunun direktoru Lanre Olabisi 40-a yaxın tələbəyə film çəkilişləri ilə bağlı təlimlər keçib.

Dərslərdə rejissor, aktyor, SABAH qruplarının tələbələri iştirak edib. İki gün davam edən dərslərdə 30-40 qısametrajlı film nümayiş etdirilib, ssenarinin yazılma prosesi, filmin strukturu, planı, ideya, obraz və s. incəliklərlə bağlı təhlillər aparıb, tələbələrə maraqlı tapşırıqlar verib. Bundan başqa, bu ilin apreliyində "British Council"-in təşəbbüsü ilə tanınmış sənədli film rejissoru və televiziya jurnalisti Corc Kerini Kino və televiziya, Kulturologiya fakültələrinin tələbələri üçün mühazirə keçirib. Bir faktla razıyam ki, xaricdə ən yaxşı avadanlıqlar ilk növbədə universitetlərə göndərilir. Təəssüf ki, bizdə başqa cürdür. Kadr olmazsa, avadanlıq əhəmiyyətini itirir. Biz nəzəriyyəni öyrədirik, tələbə təcrübəyə başqa yerə gedəndə görür ki, hər şey tamam başqadır. Ona görə də televiziya üzrə təhsil alanları dərs üçün telekanallara göndəririk. Məsələn, tələbələr İTV-də, AzTV-də, "Space"-də dərs

keçirlər. Rejissorluq üzrə müəllimlərimiz ən tanınmış rejissorlardır. Eldar Quliyev, Oqtay Mirqasımov, Vaqif Mustafayev kimi peşəkarlar bizdə tələbə yetişdirirlər.

- Qəbul nəticələri necədir? Məzun diplom almaq, əsgərlikdən qalmaq üçün Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinə gəlir, yoxsa məqsədli şəkildə seçim edir?

- Qabiliyyət tələb edən ixtisaslara gələnlər məqsədli gəlir. Bu imtahanlarda obyektivliyinə inandığım peşəkar insanlar oturlar. Məsələn, Şəfiqə Məmmədova, Cənnət Səlimova, Məmməd Səfa Qasımov, Rafiq Quliyev, Cəmil Quliyev və başqaları. İmtahanlar Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyası tərəfindən keçirilir və şəffaflığına heç kimin şübhəsi ola bilməz.

- Bilirəm ki, qabiliyyət tələb edən ixtisaslar üzrə imtahanlar ciddi keçirilir. Qəbul planında kəsir olurmu?

- Olur. Qəbul planını doldurmaq xətrinə istedadsız uşağı tələbə edə bilmərik. Çünki həmin abituriyentlərin burda oxuması çətin olur. Az sayda tələbə qəbul olunmasından çəkinmirəm. Kəmiyyət və keyfiyyət seçimi qarşısında keyfiyyəti qurban verməməliyik. Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində “təsadüfi” tələbələrin sayı getdikcə azalır.

- Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin tələbə və məzunlarının intellektual səviyyəsinin aşağı olması ilə bağlı tez-tez fikirlər səslənir. Bu fikirlə razısınız?

- Baxır, biz intellektual səviyyə deyəndə nəyi nəzərdə tuturuq.

- Daha doğrusu, elementar yazı qaydalarını bilməyənlər var. Məsələn, aktyorluğu bitirib, rejissor sözünü düzgün yazma bilmir, vergüldən ümumiyyətlə, xəbəri yoxdur, bağlayıcı və ədatlar haqqında danışmağa dəyməz...

- Bizim universitetin tələbələri ümumən şagird ordusunun içində yetişənlərdir. Onlar başqa ölkədə tərbiyə alıb bura gəlməyiblər axı. Amma bu cür faktlar da var ki, məzun 500-dən yuxarı bal toplayıb, birinci yerdə məhz bizim universiteti seçib. Həmin tələbələri şəxsən tanıyıram.

- Fərəh xanım, Bakıda keçirilən Teatr Konfransı çərçivəsində Pavel Rudnevin seminarı təşkil olunmuşdu. Mən həmin seminarda iştirak edirdim. Sizin universitetin professor-

larından biri “biz hər il teatrşünaslar yetişdiririk” sözlərini deyəndə, bir çoxlarının üzündə istehzal təbəssüm yarandı. Hətta arxa sıralarda gülənlər vardı. Həmin adamların üzündən bu sualı oxudum: “Professor, o teatrşünasları biz niyə tanımırıq?”

- Anlayıram nə demək istəyirsiniz. Və sualınıza bu cür cavab verə bilərəm: Azərbaycanda teatrşünaslıq elminin aparıcı simaları bizim universitetin müəllimləridir. Məsələn, Məryəm Əlizadə, Aydın Talıbzadə, İsrail İsrailov və başqaları. Yəqin razılaşarsınız ki, bu müəllimlərin səviyyəsi çox yüksəkdir. Adını çəkdiyim alimləri mütəmadi olaraq xaricə çağırırlar.

Tələbələr arasında da bir neçəsi var ki, onların gələcəyinə çox böyük ümidim var. Onlar teatrda yaşayırlar, nəfəs alırlar. Teatrşünas kütləvi şəkildə yetişdirilə bilməz. Üç-beş nəfər yetişə bilər. Burada başqa, bir faktor dil bilgiləri ilə bağlıdır. Müasir dövrdə xarici dil bilmədən prosesin içində olmaq çox çətinləşir. Hər gün nə isə yenilik yaranır. Ona görə də universitetimizdə “Conversation Club” yaratmışıq. Sizə deyim, çox böyük həvəs var. Hətta məcbur olduq ki, qrupların sayını artırmaq. Vaxtilə Amerikada yaşayan indi bizim universitetdə fəaliyyət göstərən gənc mütəxəssis var, o uşaqlarla çox böyük həvəslə məşğul olur. Bilirsiniz, təhsildə bir-iki ilə yenilik etmək olmur. Amma yenilik odunu mütəmadi yandırmaq lazımdır.

- Rektor kimi tələbələrlə münasibətiniz necə qurulub və onlar qayğılarını sizinlə bölüşə bilirlər? Biz tələbə-müəllim məhrəmliyinin şahidi oluruqmu? Olmur! Biz rektor gələndə pilləkən boyu, foye uzununu sıraya düzülürük...

Fərəh Əliyeva deyir ki, şərtlər, statuslar yazmasa da, facebook istifadəçisidir, dostluğunda olan tələbələrin yazdıqlarını izləyi. Rektor bunun yazılmağını istəməsə də, xahişini yerə salıram. Ki, naharımı da universitetin bufetində, tələbələrlə bir yerdə edirəm...

* * *

- Qapım bütün tələbələrin üzünə açıqdır. Mənim aləmində rektor anlayışı tamam başqa cürdür. Bakı Musiqi Akademiyasında uzun illər elmi katib işləmişəm. Bilirsiniz ki, Fərhad Bədəl-

bəyli Musiqi Akademiyasının rektorudur. Tərif üçün demirəm, Fərhad müəllim çox demokratik rəhbərdir. Tələbə ona istədiyi vaxt yaxınlaşıb rahatlıqla nə isə deyə bilər. O, tələbəni dinləyirdi, nə çətinliyi varsa, əlindən gələn köməklili edirdi. Yəni kiçik hisslərlə, təmənnə ilə yaşayan adam deyil. Bu, təfəkkür məsələsidir. Hesab edirəm, mənim tələbələrlə də, müəllimlərlə də normal münasibətim qurulub. Hər zaman onlara deyirəm ki, nə qayğınız, çətinliyiniz var, gəlin deyin. Tələbələrimi çox istəyirəm, onlara öz övladım kimi baxıram. Öz övladlarıma qarşı necə tələbkərim, eyni şeyi tələbələrimə qarşı da edirəm. Qanun çərçivəsində nə kömək edə bilərəm, əsirgəmirəm. Universiteti bütün neqativ hallardan təmizləmişik. Başqa bir tərəfdən də, bilirsiniz, müəssisənin rəhbəri hər şeydən xəbərdar olmalıdır ki, kollektivi idarə edə bilsin. Amma qayda-qanunu gözləmək, tədris qanunlarına əməl etmək vacibdir. İstisnasız olaraq hər kəs bu qaydalara əməl etməlidir. İş və şəxsi münasibətləri bir-birinə qarışdırmaq lazım deyil.

- Dediniz ki, universiteti neqativ hallardan təmizləmişik. İstəyirəm, bu haqda bir qədər geniş danışaq...

- Bu məsələyə qısa cavab verə bilərəm: cəmiyyətin bütün sahələrində korrupsiya faktlarının aradan qaldırılması prezidentin siyasətidir.

“ASAN Xidmət” kimi brend yaranıb. Dövlət və vətəndaş bir-birinin yanında üzü ağ, alını açıq olmalıdır. Biz də ölkə başçısının bu siyasətini əsas götürürük və işimizə davam edirik. Tələbə yalnız təhsil haqqında düşünməlidir. İmtahan vaxtı apellyasiya şikayətləri olanda, kəsilsən tələbə gələndə həmin yazıları şəxsən özüm oxuyuram.

- Tələbələrin əsas müraciəti nədən ibarət olur?

- Təhsil haqları ilə bağlı daha çox müraciətlər olur. Qanun çərçivəsində əlimizdən nə gəlersə, köməklik göstərməyə çalışırıq. Əsas odur, müəllimlərdən şikayət halları yoxdur.

- Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, onun tabeliyində olan müəssisələrlə əlaqələriniz necədir?

- İstər nazirliklə, istərsə də onun tabeliyində olan qurumlarla çox gözəl münasibətimiz var. Məsələn, “Azərbaycanfilm” kinostudiyası, Bakı Şəhər Mədəniyyət və Turizm Baş İdarəsi ilə

əlaqələrimiz, əməkdaşlığımız mövcuddur. Bizim tələbələr “Azərbaycanfilm”də diplom işlərini çəkirlər. Kinostudiyada dərs keçmək, film çəkmək tələbələr üçün inanılmaz dərəcədə maraqlıdır. Bundan başqa, “Azərbaycanfilm” şəhid rejissor Vəqif Əhmədovun adına təqaüd təsis edib. Bizim tələbələr həmin təqaüdü alırlar.

- Eşitmək istədiyiniz sual, demək istədiyiniz fikir qaldırsa, buyurun...

- Ən böyük arzum, istəyim odur ki, Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində əmək bazarında rəqabətə davamlı peşəkar kadrlar yetişdirək və həmin məzunlarımız təkcə Azərbaycanın yox, qonşu ölkələrin də ehtiyaclarını təmin etsinlər.

“525-ci qəzet”, 14 noyabr 2016-cı il

İşığından pay verən musiqişünas

Lalə Hüseynova – 60

Əziz müəllimim və həmkarım, tanınmış musiqişünas, əməkdar incəsənət xadimi Lalə xanım Hüseynova bu günlərdə yuvarlaq doğum tarixini qeyd edir. Bu əlamətdar hadisə münasibətlə ona olan böyük hörmətim və sevgimi, yaddaşıma həkk olunmuş xatirələr və təəssüratlar işığında kiçik bir yazı ilə qeyd

etməyi özümə borc bildim.

Lalə xanımı 2003-cü ilə qədər televiziya ekranlarından qiyabi olaraq tanısam da, onunla əyani görüşüm Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasında tələbə olarkən baş tutdu. Musiqişünasın efirdəki musiqi verilişlərini izləyir, daim bir ekspert kimi müxtəlif mövzularda çıxışlarını dinləyirdim. Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının məsul katibi kimi Lalə Hüseynovanı Filarmoniya səhnəsində, İttifaqda və digər musiqi məkanlarında şablondan uzaq səmimi və məzmunlu ön sözlərlə çıxış edərkən görmüşdüm. Sərrast elmi müşahidələri, axtarış şövqü, səlist nitqi ilə diqqəti cəlb edən Lalə xanımın mülayim təbiəti, dolğun şəxsiyyətinin cazibəsi özünü parlaq bürüzə verirdi. “Xaqani, 27 – Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqından”, “Musiqidə qəhrəmanlıq mövzusu”, “Opera musiqisinin şedevrləri”, “Kino və musiqi”, “Musiqi xəzinəsi”, son dövrlərdə isə “Musiqili ekran” verilişlərinin müəllifi və aparıcısı olması onu geniş tamaşaçı kütləsinə də yaxşı tanıdı və rəğbət qazandırır.

Lalə xanım görkəmli ziyalı Şirməmməd Hüseynovun ailəsində anadan olub. Atasından və anası Ülkər xanımdan aldığı tərbiyə onun ilk əvvəl dürüst və vətənpərvər insan kimi formalaşmasında müstəsna rol oynayır. Şirməmməd müəllim hər iki qız övladını musiqiçi görmək arzusunda olduğundan onları Bülbül adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbinə verib və tədrisən

musiqi sənəti və elmi onların həyatının ayrılmaz parçasına çevrilib.

Konservatorianın V kursunda oxuyarkən sevimli müəllimimiz, böyük bəstəkar və görkəmli ictimai xadim Aqşin Əlizadə tələbəsinin musiqişünas istedadını və qabiliyyətini görüb onu Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqında işləməyə dəvət edib və beləliklə, Lalə xanım məsləhətçi vəzifəsindən İttifaqın katibi vəzifəsinə kimi təxminən 30 illik bir yol qət edib. Həmin yol sonucda İttifaqın 70 illik zəngin tarixinə işıq salan böyük tədqiqat işi ilə nəticələnib.

Bu dövrdə Lalə Hüseynovanın daha bir dəyərli işi – tərtibçisi və redaktoru olduğu “Aqşin Əlizadə. Publisistik irs. Məqalələr Müsahibələr” adlı sanballı nəşri ərəşəyə gətirməsi olub. 2012-ci ildə Bakıda “Avrasiya Press” nəşriyyatı tərəfindən nəfis şəkildə işıq üzü görən topluda bəstəkarın həyat və yaradıcılıq yolunu müfəssəl şəkildə əks etdirən müxtəlif məqalələr və foto materiallar toplanmışdır. Tam əminliklə demək olar ki, A.Əlizadə haqqında araşdırma aparan tədqiqatçılar üçün bu kitab əvəzsiz mənbədir. Lalə xanım həmin toplunu ictimaiyyətə təqdim etməklə əziz müəllimi qarşısında mənəvi borcunu da yerinə yetirmək istəmişdi. Bu niyyətlə yazılmış işlərdən biri də görkəmli musiqişünas və pedaqoq Zemfira Qafarovanın yaradıcılıq yoluna həsr olunmuş kitabçadır.

Təbii ki, fəaliyyət göstərdiyi mühitdə bəstəkar yaradıcılığı ilə daim təmasda olması Lalə Hüseynovanın araşdırmalarında bir çox musiqi xadimlərinə həsr olunmuş məqalə və oçerklərin yazılmasını şərtləndirib. Burada biz Ədilə Hüseynzadə, Tofiq Quliyev, Oqtay Zülfüqarov, Tofiq Bakıxanov, Polad Bülbüloğlu, Məmməd Quliyev, Dadaş Dadaşov, Azər Dadaşov, Ruhəngiz Qasımova və digər bəstəkarlar, ifaçılar haqqında, habelə çoxsaylı musiqi hadisələrinə, problemlərinə həsr olunmuş məqalə və resenziyalarla rastlaşırıq.

Lalə Hüseynovanın musiqişünas kimi yaradıcılığı heç vaxt bir istiqamətə köklənməyib. O, lektorluq, maarifçilik və musiqi tənqidçisi kimi fəaliyyətini hər zaman elmi-pedaqoji işi ilə uğurla uzlaşdırmağı bacarıb. Lalə xanımla yaxından tanış olanda o, hələ bu yolun müəyyən dönməsində idi. O zaman Bakı Musiqi

Akademiyasının musiqişünas tələbəsi kimi bizim maraqla dinlədiyimiz dərslərdən biri də onun apardığı “Türk xalqlarının musiqisi” kursu idi. İlk dəfə idi ki, biz, geniş türk dünyasının zəngin musiqi aləminə sanki səyahətə çıxırdıq. Çünki nə təhsil aldığımız musiqi məktəbində, nə də musiqi kollecində tələbələrə bu haqda bilgi verən olmamışdı. Tarixdən də məlumdur ki, ulu və böyük türk dünyasının ayrılmaz, üzvi bir parçası olduğumuzu vaxtaşırı bizə unutturmaq istəyiblər. Xüsusən də, sovet dövründə bu məsələ pantürkist damğasının görkəmli ziyalılarıma vurulması ilə nəticələnib. Belə bir mühitdə ayrıca bir fənn kimi türk xalqları musiqisinin tədris prosesinə salınmasından söhbət gedə bilərdimi? Əlbəttə ki, yox. Biz isə, artıq müstəqil Azərbaycanın gəncləri kimi dərslər zamanı müxtəlif türk xalqlarının qədim və keşməkeşli tarixindən, müştərək mədəniyyətindən, xalq musiqi janrlarından, dastan yaradıcılığından və makam-muğam ənənələrindən söhbət açırdıq və çox maraqlı qənaətlərə gəlirdik. Lalə xanım belə çətin mövzuda kurs aparmağı vaxtilə ona müəllimi, görkəmli musiqişünas-alim professor Ramiz Zöhrabovun həvalə etdiyini xatırlayırdı. Ramiz müəllim BMA-da uzun illər rəhbərlik etdiyi “Azərbaycan xalq musiqisinin tarixi və nəzəriyyəsi” kafedrasında bu fənnin tədrisi zəruriliyi yarananda da məhz onu düşünmüşdü. Lalə xanım isə tərəddüd edəndə, - “sən bunu hamıdan yaxşı bacaraqsan”, demişdi.

L.Hüseynova indi də həmin kursu elmi işlər üzrə prorektor kimi işlədiyi Azərbaycan Milli Konservatoriyasında məmnuniyyətlə aparır, tələbələrdə bu mövzuya maraq oyatmağa çalışır. Onun rəhbərliyi altında müxtəlif türk xalqlarının musiqisinə həsr olunmuş dissertasiyalar, diplom işləri yazılır. Beləliklə də, musiqi türkologiyası təbii surətdə L.Hüseynovanın elmi araşdırmalarının əsas xəttlərindən birinə çevrilib: üzərində işlədiyi doktorluq dissertasiyası türk xalqlarının musiqisində janr paralelləri və əlaqələrinə həsr olunub. Bu səbəbdən də, o, demək olar ki, türk xalqlarının yayıldığı bütün əsas coğrafi bölgələrə elmi-yaradıcılıq səfərləri edib. Dəfələrlə Özbəkistanda, Qazaxıstanda, Türkiyədə, habelə Türkmənistanda, Tatarıstanda, Başqırdıstanda konfrans və simpoziumlarda elmi məruzələrlə çıxış edib, festival və müsabiqələrə münisif kimi dəvət alıb və həmin ölkələrin

musiqi və elm dairələri ilə yaxşı əlaqələr qurmağa müvəffəq olub. Təsadüfi deyil ki, nüfuzlu Beynəlxalq Musiqi təhsili Cəmiyyəti – İSME-nin 2018-ci ildə Bakıda baş tutan 33-cü Dünya konfransının ilk dəfə olaraq ayrıca təşkil edilən “Türk xalqlarının musiqisi” bölməsi də Azərbaycan Milli Konservatoriyasında keçirilmişdi. Bu konfransa dünyanın hər yerindən - Koreya və Yaponiya, Amerika və Kanadadan tutmuş Türkiyə və Orta Asiya respublikalarına qədər çoxsaylı musiqi türkoloqları təşrif buyurmuşdu. Belə bir mötəbər elmi toplantıya isə ondan bir il əvvəl – 2017-ci ildə Lalə xanımın təşəbbüsü ilə Milli Konservatoriyada ilk dəfə baş tutmuş “Qloballaşan dünyada musiqi ənənələri” başlığı ilə keçən böyük beynəlxalq elmi-praktik konfrans vasilə olmuşdu.

Lalə xanım bu gün də fəal elmi-yaradıcılıq və pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olur. O, daim elmi axtarışlar aparır, çox məhsuldar, mühüm, ciddi və əhəmiyyətli işlərlə məşğul olur, ətrafındakılara yaradıcılıq stimulu bəxş edir. Təqvimin 20 oktyabr tarixini həminin səmimi, gözəl və təvazökar xanım kimi tanıdığı Lalə Hüseynovanın doğum günü olaraq xatırlayıram. Bu münasibətilə onu ürəkdən təbrik edir, möhkəm cansağlığı, uzun ömür və bizləri yeni-yeni elmi yaradıcılıq nailiyyətlərinin işığına toplamağı arzulayıram.

Fazilə Nəbiyeva,

*Musiqişünas, sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru
“525-ci qəzet”, 22 oktyabr 2022-ci il*

ŞİRMƏMMƏD HÜSEYNOV QIZI HAQDA DANIŞMAQ İSTƏMƏDİ

03 may 2014-cü il

Xəbər verdiyimiz kimi, ötən gün prezident İlham Əliyevin imzaladığı sərəncamla Fərəh Şirməmməd qızı Əliyeva Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin yeni rektoru təyin edilib.

Qeyd edək ki, F.Əliyeva BDU-nun professoru, görkəmli alim, mətbuat tarixinin tədqiqatçısı Şirməmməd Hüseynovun qızıdır.

Qızının yeni təyinatı ilə bağlı Ş.Hüseynovdan münasibət öyrənməyə çalışdıq.

Qocaman jurnalist nədənsə F.Əliyevanın yüksək vəzifəyə təyin olunması haqda danışmaq istəmədiyini bildirib.

“Təbrik üçün təşəkkür edirəm. Bu haqda başqa heç nə deyə bilmərəm” – deyə Ş.Hüseynov telefonun dəstəyini yerə qoydu.

Xatırladaq ki, Fərəh Şirməmməd qızı Əliyeva 1961-ci ildə Bakı şəhərində anadan olub.

1984-cü ildə Ü.Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının tarix-nəzəriyyə şöbəsini bitirib. Həmin ildən musiqi tarixi kafedrasında müəllimlik fəaliyyətinə başlayıb.

1986-1991-ci illərdə aspiranturada oxuyub. 1994-cü ildə “XX əsrin 60-70-ci illərin I yarısında Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığında bəzi üslub təmayülləri” mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə edərək, sənətsünaslıq namizədi elmi də-

rəcəsinə layıq görüldü. 1995-ci ildən dosentdir. Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının üzvüdür. Elmi konfrans və müsabiqələrin fəal iştirakçısı, elmi monoqrafiya, dərsliklər, onlarla elmi, elmi-populyar məqalələrin müəllifidir.

Tədqiqatçı kimi, F.Əliyeva XX əsr Azərbaycan musiqisi, bəstəkar yaradıcılığı, müasir musiqi problemlərində ixtisaslaşıb. O, Ü.Hacıbəyov, A.Zeynallı, Q.Qarayev, F.Əmirov, A.Əlizadə, F.Qarayev, F.Əlizadə, R.Həsənova, S.Ələsgərov, C.Cahangirov, T.Quliyev, R.Behbudov və s. bəstəkarlar, ifaçılar haqda məqalələrin müəllifidir.

F.Əliyeva bu təyinatadək Bakı Musiqi Akademiyasında musiqi tarixi kafedrasının dosenti, sənətsünaslıq namizədidir.

Fatimə Kərimli

Tariximizin iftixar səhifələri

1884 – 31 yanvar – 1991

7 il bundan əvvəl 1984-cü il yanvarın 31-də üç nəfər Bakının Novxanı kəndinə getdik. Kəndə bitişik qəbiristanlığa yollandıq. Uzun axtarışdan sonra dəmir çərçivəyə alınmış bir köhnə məzarın önündə dayandıq. Axund Hacı Molla Ələkbər burada dəfn olunmuşdur. Bizi buraya ziyarətə gətirən nə idi? Vəcdanımız, vətəndaşlıq və tarixi yaddaş hissimiz, vəzifəmiz. Axı, həmin gün Ələkbər kişinin oğlu – əslində bütün Azərbaycanın namuslu və qeyrətli, mütəfəkkir və çəfəkeş balası, Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin anadan olmasının 100 illiyi tamam olurdu. Neçə-neçə yubileyi qeyd edən respublika bu barədə susurdu, daha doğrusu susdurulmuşdu. Bunun səbəblərini, tarixi köklərini aydınlaşdırmaq başqa mövzudur...

Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin atasının və atamızın məzarı önündə baş əydik. Dua etdik. Rəhmət oxuduq. Xeyli susduq. Hərə öz qəlbində – ürəyində özü ilə danışdı. Sakitcə geri döndük. Üstümüzdən böyük bir yük götürüldü. Axşam bir yerdə kiçik bir mərasim də düzəlttik. Yalnız özümüz. Aradan 4 il keçdi. Azərbaycan və ittifaq jurnalistləri qrupu ilə mənə də Türkiyəyə getmək nəsimb oldu. Ankaraya çatan kimi ilk arzum birinci növbədə M.Ə.Rəsulzadənin məzarını ziyarət etmək idi. Yaxşı ki, qələm və əqidə dostum H.Hacıyev də sən demə bu arzu ilə yaşayırmış. Bir neçə saatdan sonra Türkiyədə azərbaycanlıları təmsil edən ağsaqqallar – Əhməd Qaraca və Məhəmməd Kəngərli ilə birlikdə Ankaranın Əsri qəbiristanlığına yollandıq. Bu dəfə 5 nəfər idik. Qardaş Türkiyə torpağında uyuyan bu məzar önündə nə hisslər keçirdiyimizi, nələr düşündüyümüzü bir özümüz bilirik, bir də Allah bilir. Məzardan ayrılarkən onun üstündən bir ovuc torpaq götürdüm. Ələkbər kişinin məzarı üzərinə səpmək üçün. Qoy, ata və bala qovuşsunlar. O torpaqdan saxlamışam. Allah qismət eləsə, lazım olacaq.

M.Ə.Rəsulzadə haqqında son illərdə xeyli məqalələr yazılmışdır, ayrı-ayrı əsərləri çap edilmiş və ediləcəkdir. Mən onun 1903-1909-cu illərdə Azərbaycan mətbuatında dərc

olunmuş əsərlərini çapa hazırlayıram. Belə hesab edirəm ki, bu onun 1903-1954-cü illəri əhatə edəcək əsərlərinin təxminən 15 cildliyinin ilk cildi olacaq. İndi isə “Dalğa”nın imkanlarını nəzərə alaraq, onun fikir və düşüncələrini az-çox aydınlaşdıran nümunələri oxuculara təqdim edirəm. Qoy, M.Ə.Rəsulzadənin anadan olduğu günü onun öz sözləri ilə qeyd edək!

Şirməmməd Hüseynov,
professor, respublikanın əməkdar jurnalisti
"Dalğa" qəzeti, 29 yanvar 1991-ci il

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	3
İlham Əliyev. Şirməmməd Hüseynov haqqında	7
“ŞİRMƏMMƏD HÜSEYNOV MÜKAFATI”NIN QALİBLƏRİ	
“Şirməmməd Hüseynov” mükafatı kimlərə veriləcək? – ŞƏRTLƏR	9
“Şirməmməd Hüseynov mükafatı” Ramiz Abutalıbovun ailəsinə təqdim edildi	10
“Şirməmməd Hüseynov mükafatı” səfirə təqdim olundu	17
“Şirməmməd Hüseynov mükafatı” təqdim edildi	24
Azərbaycana xidmətin alimlik etalonu (<i>Ustad Şirməmməd Hüseynovun 99 yaşıma</i>)	28
Ali ruhun zühur günü	30
Jurnalistikanın halallıq ənənəsi	32
Cümhuriyyət həqiqətləri	38
“Sonuncu mogikanın ölümü...” – Şirməmməd Hüseynov torpağa tapşırıldı	42
Sonuncu mogikan	43
Sizdən bir də olmayacaq	47
“Müəllim özü nümunə olmaqla tələbəsini tərbiyələndirə bilər” .	51
Təqaüdünü millətinə xərcləyən kişi... ..	59
Üniversitemizin sihirli ustadı... ..	61
Azərbaycan mətbuatının görkəmli xadimi	65
Bugünkü jurnalistika fakültəsini yaradan müəllimlərin bir qrupu	70
“Cümhuriyyət adamı”: Xatirələrin əbədiyaşar sakini	71
Şirməmməd Hüseynovun Bəxtiyar Vahabzadə ilə bağlı xatirələri	76
Qocaman universitetim və qocaman müəllimim	82
Bakı Dövlət Universitetində görkəmli alim Şirməmməd Hüseynovun 85 illik yubileyi təntənə ilə qeyd olunmuşdur	88
Milli diriliyimizin keşikçisi	92
Professor Şirməmməd Hüseynovun 90 illiyi qeyd olunub	96
Professor Şirməmməd Hüseynovun 90 illiyi qeyd edilib	100
Şirməmməd Hüseynovun “Müstəqilliyin çətin yolu...”	

Reallıqlar, düşüncələr” kitabı çapdan çıxıb	102
“İstiqlalın işığında”	105
Türkiyədən məktub	108
Millətimiz nəsihətlərdən doyub	109
Azərbaycan jurnalistikasına xidmətin parlaq nümunəsi	112
Şirməmməd Hüseynova həsr edilmiş nəşrin təqdimatı olub	118
Azərbaycan qəzetçiliyinin duayeni	122
Şirməmməd Hüseynov – böyük istiqlalçı alim	125
Göz gördüyünə inanar	137
Milli yaddaş daşıyıcısı	141
Bir sözlü, bir üzlü kişi	145
Şirməmməd Hüseynovun çağırışına həmkarlarından dəstək gəldi	156
Nur çeşməsi	159
Kamillik yolu, həqiqət ünvanı	160
Proloq əvəzi	165
Epiloq əvəzi	176
Zər qədrini bilən zərgər	177
Tarixin ibrət səhifələri	187
Nə etməliyik	190
Mətbuatımızın və jurnalistikamızın Şirməmməd Hüseynov məktəbi	194
Ustad	210
Şəkili Hacıbala bəyin vəsiyyəti	214
Nurəddinin bağ evi, H.Bayqaranın kitabı, istiqlal müzakirələri .	220
Üzeyir Hacıbəylinin Əhməd bəy Ağaoğlu haqqında naməlum bir məqaləsi	223
<i>Ширмәмед Гусейнов. Журналист и учёный</i>	226

UZAQ KEÇMİŞİ ÖYRƏNƏN CAVAN ELM

Nanoəczaçılıqdan gözləntilər	230
“Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və səyahətlərim” kitabının azərbaycanca nəşrinə yazılmış ön söz	241
Lütfi Zadə fenomeni	244
Lütfi Zadəni əbədləşdirən xanım	255
Dünyanı bütün çaraları ilə görən insan	257
Zümrüdü rəngin sehri	263
Baş redaktordan	267
“Elm və həyat” 50 ildə	271

Son məktubun izi ilə	280
Akademik İsa Həbibbəyliyə	283
Ənənə ilə müasirliyin vəhdəti	290
Həmişə axtarışda olan jurnalist	302
20 Yanvar şəhidlərindən biri	306
“Əsri”də bir məzar var	312
Vətəni öyrənən və qoruyan alim	315
Malyariyanın əlacı – yovşan	319
Pedaqoji elmlər namizədi Muxtar Abbasovun 2023-cü ildə	
“Elm və təhsil” nəşriyyatında ikinci dəfə nəşr olunan “Təlim- tərbiyə işində nitq nöqsanlarının islahı” kitabına yazılmış ön söz	322
“İşıq”ın baş redaktoru Xədicə xanım haqqında	324
Uzaq keçmiş öyrənən cavan elm	332
Tariximiz və irsiyyətimiz	334
Ə.Topçubaşovun “İstanbulda diplomatik söhbətlər” kitabının azərbaycanca nəşrinə ön söz	338
Ermənistanda məscidlər	346

TƏRCÜMƏLƏR

“Kaspi” qəzetindən səhifələr. Axundovun yubileyinə	352
“Kaspi” qəzetindən səhifələr. Mehdi bəy Hacınski Yüzdillik yubileyi münasibətilə	354
Hacı bəy Şirvanski. Mirzə Fətəlinin yubileyinə	355
“Bakinski Listok”dan səhifələr	357
Bakı salnaməsi	359
“Бакинский листок” qəzetindən səhifələr	363
Mikayıl Rəfili Axundov haqqında	369
Mahmud Kaşğarının “Divanü lüğət-it-türk” əsəri	376
Kabardin-Balkar Vilayət Komitəsində Kumukov yoldaşa	383

HAQQIMIZDA YAZILANLAR

“Şirməmməd Hüseynovun oxşarı yoxdur” 54 ilin ömür yoldaşı. Bütün məqamlarda böyük müəllim.	385
Professor Şirməmməd Hüseynovun vəfatından 5 il ötür	394
Bəzəyi sadəlik, silahı söz olan Ülkər xanım	401
Ən yüksək mükafatların sahibi	405
Nə yaxşı ki, Siz varınız!..	413
Milli mənəviyyət etalonu – Üzeyir bəy Hacıbəyli	416

Bələdçiniz durna qatarı olsun	422
Görkəmli jurnalist Ülkər Hüseynovanın 80 illiyi qeyd olundu ...	425
Arzuların ana zirvəsi	427
“Kollektiv maaşsız qalanda da bu jurnalı atmayıb”	432
İşıq hayandan gəlir...	435
Elmi jurnalistikanın cəfəkeşi	440
“Elm və həyatın işığında”	443
“Elm və həyat”ın işığında”	444
Ömrü kitablaşan məktəb	446
“Əlimərdan bəy Topçubaşov. İstanbulda diplomatik görüşlər” kitabı təqdim olundu	450
Əlimərdan bəy Topçubaşovun diplomatik görüşləri yeni kitab formatında	454
Bakıda jurnalistlər sülaləsi	463
Fərəh Əliyeva: “Universiteti bütün neqativ hallardan təmizləmişik”	467
İşığın pay verən musiqişünas. Lalə Hüseynova–60	476
Şirməmməd Hüseynov qızı haqda danışmaq istəmədi	480
Tariximizin iftixar səhifələri. 1884 – 31 yanvar – 1991	482

Məsul redaktor: **fil.f.d. Töhfə Talıbova**

Texniki redaktor: **Rəşid Kərimli**

Korrektor: **Zərin Vəliyeva**

Çapa imzalanmışdır: 24.05.2024
Şərti çap vərəqi: 30.5
Kağız formatı: 70x100 1/16. Tiraj: 100.

Kitab “OPTİMİST” MMC-də çap olunmuşdur.

Ar $\frac{2024}{1826}$

